

1959

[illegible]

[Handwritten notes and signatures, mostly illegible due to fading and bleed-through.]

Handwritten notes on a lined page:
 1. *Handwritten text at the top:* "Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header."

2. *Handwritten text in the middle section:* "Handwritten text in the middle section, possibly a list or a series of notes."

3. *Handwritten text at the bottom:* "Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a date."

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI DIN R.P.R.

Pe copertă: Începutul și partea finală a Jurnalului Divanului Ad-hoc al Moldovei
din 7 octombrie 1857, în care se cere, printre altele, Unirea Moldovei
cu Țara Românească.

PH 2

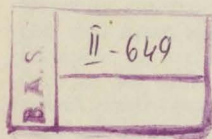
DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN
REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

REVISTA ARHIVELOR

1

ANUL II

BUCUREȘTI

1959

COMITETUL DE REDACȚIE:

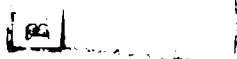
I. PARASCHIV, *redactor responsabil*; C. TIMARU, *red. resp. adjunct*; GH. UNGUREANU, *red. resp. adjunct*; I. COMANESCU; M. FANESCU; I. GHEORGHIAN; I. LEONTE; P. MATEI; I. MARCUȘ; M. REGLEANU; V. TRANDAF.

REVISTA ARHIVELOR

apare de 2 ori pe an

Redacția: București, str. Arhivelor nr. 2, raionul V. I. Lenin. Telefon 13.37.77

Abonamentele se fac prin oficiile poștale de la orașe și sate.

DOCUMENTE PRIVITOARE LA LUPTA MASELOR MUNCITOARE, SUB CONDUCEREA P.C.R., ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI ANTISOVIE- TIC ȘI A OCUPAȚIEI HITLERISTE ȘI PENTRU PREGĂTIREA CONDIȚIILOR CARE AU DUS LA ÎNFĂPTUIREA ACTULUI REVOLUȚIONAR DE LA 23 AUGUST 1944

Anul acesta, toți oamenii muncii din țara noastră, întreg poporul-
constructor entuziast al socialismului — sărbătoresc împlinirea a 15 ani de la
memorabila zi de 23 August 1944, ziua eliberării României de sub jugul
fascist. După cum arăta tov. Gh. Gheorghiu-Dej, *„însurecția armată a
însemnat începutul revoluției populare, ea a ridicat milioane de oameni
ai muncii la lupta revoluționară în desfășurarea căreia poporul român, în
frunte cu clasa muncitoare, a instaurat puterea democrat-populară și a
trecut la construirea societății socialiste“*¹⁾. Glorioasa zi de 23 August este
cea mai mare sărbătoare națională a oamenilor muncii din țara noastră,
deoarece ea a constituit începutul acelor adânci transformări revoluționare
care au dat putința poporului român să-și ia soarta în mâinile sale, să cuce-
rească pentru prima dată o adevărată independență națională, să instaureze
regimul democrat-popular și să pășească la construirea socialismului.

În cei 15 ani de construcție pașnică poporul nostru a obținut succese
hotărâtoare în construirea socialismului ; aceștia au fost anii unor realizări
istorice — rod al muncii unui popor liber, stăpîn pe soarta sa, rod al efor-
turilor neprecupețite ale clasei muncitoare, țărănimii muncitoare și intelec-
tualității legate de popor, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român.

În anii puterii populare au apărut de sub mâinile harnicilor construc-
tori ai socialismului noi centre industriale și orașe muncitorești, uzine,
furnale, centrale electrice și mine : s-au înălțat puternice cetăți ale indus-
triei socialiste²⁾, producția industrială globală a țării fiind în 1958 de
aproape 4 ori mai mare decît în 1938, iar producția de energie electrică de
3 ori mai mare decît în 1950. În 1958 industria noastră chimică a produs
de 7 ori mai mult decît în 1938, industria constructoare de mașini a crescut
de aproape 7 ori, venitul național, calculat pe cap de locuitor, a fost în
1957 de două ori mai mare decît în 1938.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Sub steagul socialismului spre noi victorii*, în „Scinteia“, nr. 4302,
din 25 august 1958.

²⁾ Chivu Stoica, *Cuvîntare rostită la adunarea festivă consacrată zilei de 23 August*, în
„Scinteia“, nr. 4301, din 23 august 1958.

Realizările din domeniul industriei s-au completat prin succesele pe care le înregistrează zi de zi agricultura socialistă. „Bilanțul acestei munci este îmbucurător — arăta tov. Gh. Gheorghiu-Dej. Pînă acum aproape 2.000.000 de familii din totalul de circa 3.600.000 de familii țărănești au pășit cu hotărîre și încredere pe calea arătată de partid — calea agriculturii socialiste. *Suprafața agricolă pe care o ocupă sectorul socialist-cooperatist și de stat este de circa 8.400.000 ha, aproape 60% din totalul suprafeței agricole a țării*“...³⁾.

Creșterea bunei stări a oamenilor muncii de la orașe și sate constituie obiectul grijii permanente a partidului și guvernului. Dreptul la muncă, la învățătură, la odihnă a devenit astăzi o realitate în viața cetățenilor republicii noastre.

Cultura, arta, știința, în condițiile create de puterea populară cunosc o mare înflorire, cele mai variate domenii ale artei și culturii devenind un bun al celor ce muncesc.

Republica Populară Romînă, țară socialistă, are astăzi o situație pe arena internațională fundamental deosebită de situația Romîniei burghezo-moșierești. Republica Populară Romînă promovează politica apărării păcii alături de celelalte țări socialiste și împreună cu toate statele iubitoare de pace.

Chezășia succeselor poporului nostru constă în faptul că are la conducerea destinelor sale un partid marxist-leninist experimentat — Partidul Muncitoresc Romîn — care în tot cursul existenței sale de 38 de ani, și-a dovedit devotamentul său profund față de interesele poporului muncitor.

Succesele obținute de țara noastră se datoresc și faptului că ea face parte din marele lagăr al țărilor socialiste, în frunte cu U.R.S.S. După cum arăta tov. Gh. Gheorghiu-Dej „unitatea lagărului socialist este principala cheazășie a independenței naționale și dezvoltării rapide a fiecăreia dintre țările socialiste“⁴⁾.

Actul de la 23 August 1944 a constituit continuarea luptelor eroice duse permanent de clasa muncitoare, de poporul muncitor, sub conducerea comuniștilor, împotriva regimului burghezo-moșieresc și a dictaturii fasciste, pentru apărarea intereselor lor vitale, pentru cucerirea libertăților democratice și apărarea independenței naționale a țării, fiind rezultatul direct al acțiunii politico-militare îndelung pregătite de Partidul Comunist Romîn.

În condițiile înfeudării țării noastre imperialismului german, împingerii țării în criminalul război antisovietic și pustirii țării de lăcomia hitleriştilor, „singura forță în care își punea nădejdea poporul muncitor era avangarda revoluționară a clasei muncitoare, partidul comunist“⁵⁾.

În condițiile dictaturii fasciste, ale terorii sîngeroase dezlănțuite împotriva partidului, cadrele de bază ale partidului în frunte cu tov. Gheorghiu-Dej, însuflețite de o încredere profundă în forțele clasei muncitoare și ale poporului, în victoria Uniunii Sovietice asupra fascismului, avînd o perspectivă clară asupra situației în care se afla țara noastră, au

³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Cu privire la lucrările celui de-al XXI-lea Congres extraordinar al P.C.U.S.*, Ed. Politică, Buc., 1959, p. 18—19.

⁴⁾ *Ibidem*, p. 16.

⁵⁾ Chivu Stoica, *loc. cit.*

definit în mod just obiectivele strategice și tactice, trasind linia directoare și sarcinile care se puneau în fața partidului în vederea mobilizării la luptă și unirii tuturor forțelor patriotice pentru răsturnarea dictaturii fasciste și trecerea României de partea coaliției antihitleriste ⁶⁾.

Autorii programului Uniunii Comunistilor din Iugoslavia descriu procesul de transformare revoluționară a societății în țările Europei răsăritene în așa fel, ca și cum numai în Iugoslavia ar fi avut loc o revoluție socialistă, în timp ce în celelalte țări socialismul ar fi fost „introdus” și aici ar fi avut loc doar „schimbări politice și sociale”, trecându-se sub tăcere lupta revoluționară a popoarelor din aceste țări, în frunte cu clasa muncitoare, pentru eliberarea națională și socială. După cum arăta „Scînteia”, „în toate aceste țări, în Cehoslovacia ca și în Polonia, în Bulgaria ca și în România sau Albania, instaurarea noii puteri de stat a fost rezultatul luptei revoluționare a maselor largi ale poporului, în frunte cu clasa muncitoare, în condițiile victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german și ale ofensivei eliberatoare a Armatei Sovietice. Dacă ar fi să ne referim la țara noastră, ce altceva au fost asemenea lupte revoluționare ca insurecția armată de la 23 August... ?” ⁷⁾.

Din documentele P.C.R. publicate pînă în prezent ⁸⁾, articolele și cuvîntările conducătorilor partidului și guvernului ⁹⁾, ca și din articolele istoricilor în care se prezintă evenimentele din perioada celui de al doilea război mondial și din preajma insurecției armate de la 23 August 1944 ¹⁰⁾ reiese elanul revoluționar de luptă care a stăpînit masele muncitoare în frunte cu proletariatul din România sub conducerea partidului comunist,

⁶⁾ Ibidem.

⁷⁾ Cu privire la proiectul de program al Uniunii Comunistilor din Iugoslavia (Articol redacțional apărut în ziarul „Scînteia” nr. 4218 și 4219 din 18 și 20 mai 1958), Ed. Politică, Buc., 1958, p. 24.

⁸⁾ Documente din istoria Partidului Comunist din România, ed. II, E.P.L.P., 1953 p. 333—393; 23 August: 11 ani de la eliberarea Patriei noastre (1. Manifestul Frontului Unic Muncitoresc publicat în ziarul „România Liberă” nr. 8, din 28 iulie 1944; 2. Manifeste ale Comitetelor Patriotice de la „CFR”, „Malaxa”, „Lemaitre”, „STB” și „Mociornița”; 3. „A-mata Rosie vine”, broșură apărută în Editura Comitetului Central al Partidului Comunist din România în preajma zilei de 23 August 1944; 4. Manifestul Comitetului Central al Partidului Comunist din România din august 1944; 5. Chemarea Comandamentului formațiilor de luptă patriotice „Către toți cetățenii capitaliei” din 24 august 1944), în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, nr. 3/1955; O pagină din istoria luptei partidului pentru pregătirea insurecției armate de la 23 August 1944 (Scrisoarea tovarășilor din afară către tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej și scrisoarea de răspuns a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej), ibidem, nr. 4/1958.

⁹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvîntări, ed. IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956: Raport cu prilejul adunării festive din 22 August 1949, în cinstea zilei eliberării naționale a României; 30 de ani de luptă a partidului; Cuvîntare rostită la adunarea festivă pentru sărbătorirea celei de a 10-a aniversări a eliberării României; Cuvîntare rostită la adunarea festivă pentru sărbătorirea celei de a 11-a aniversări a eliberării României; Chivu Stoica, Cuvîntare rostită la adunarea festivă consacrată zilei de 23 August, în „Scînteia”, nr. 4301, din 23 august 1958.

¹⁰⁾ M. Roller, Despre acțiunea grupului de partizani „Carpați” în lunile iunie-august 1944, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, nr. 3/1957; B. M. Kolkar, Lupta de eliberare națională în România în anii 1941—1944, în „Studii”, nr. 4, 1954; P.C.R., organizator! și conducătorul luptei pentru răsturnarea dictaturii fascist-antonesciene și întararea armelor împotriva cotoșitorilor hitleriști, E.S.P.L.P., 1956; Din lupta P.C.R. pentru scoaterea României din războiul antisovietic și întoararea armelor împotriva hitleriștilor, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, nr. 3/1956.

pentru alungarea ocupanților hitleriști, ieșirea din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva fascismului.

Pentru a completa informațiile existente asupra luptei și eroismului de care a dat dovadă poporul muncitor sub conducerea comuniștilor, în perioada celui de al doilea război mondial și a pregătirii insurecției armate, revista noastră aduce la cunoștință cercetătorilor și a oamenilor muncii unele documente inedite, existente în arhive și încă nefolosite pentru studiul istoriei patriei.

La Arhivele Statului din București, în fondul Președinției Consiliului de Miniștri dintre anii 1940—1944, se găsește un important material documentar, referitor la problemele arătate.

Un document din anul 1940, în care pregătirile pentru războiul antisovietic luaseră o amploare fără precedent, atestă lupta partidului comunist împotriva războiului, acțiune care a avut un larg răsunet în rîndul maselor populare. De aici și îngrijorarea organelor de stat, care afirmă că „propaganda comunistă a luat în ultimul timp, un avînt care impune măsuri serioase de stăvilire”¹¹⁾. În același document se arată că „intensitatea propagandei comuniste s-a făcut simțită în special: — în industria de război și aceea care lucrează pentru apărarea națională: — printre familiile concentraților; — la populația săracă din Basarabia: — la ateiile C.F.R. Crivița, — iar în continuare: este tendința de a fi accentuată și în armată”¹²⁾ (anexa 1).

Lupta partidului în această perioadă mai este ilustrată de un document dintr-un „Buletin informativ” care dovedește că acțiunile partidului erau prezente în toată țara. În numeroase orașe, ca Galați, Brăila, Focșani, București, Ploiești, manifestele și broșurile cu chemările partidului erau răspîndite într-un mare număr, chemînd la luptă împotriva ocupanților fasciști. Este semnificativ faptul petrecut la Constanța în noaptea de 6—7 noiembrie cînd „grănicerii au găsit în dimineata zilei de azi (7.XI-n.n.) un steag roșu atîrnat pe stîlpul de telegraf” la intrarea în port. Aniversarea Revoluției din Octombrie se făcea chiar în condițiile teroarei fasciste din țara noastră (anexa 2).

Anul 1941 aduce o înrăutățire a situației din țară prin instaurarea regimului fascisto-antonescian la 6 septembrie 1940. Crește nemulțumirea muncitorimii față de situația mizeră în care se afla, se lărgeste starea de revoltă în rîndurile țăranilor și a altor pături sociale. Lupta comuniștilor se intensifică și sub conducerea lor au loc mișcări greviste de o mare amploare, care pun la încercare serioasă clica conducătoare a țării.

Nemulțumirile muncitorilor se manifestă la „Astra-Arad”¹³⁾, la fabrica „Mercantila” din București¹⁴⁾, în Piatra Neamț¹⁵⁾ etc. Ele îmbracă diferite forme, printre care cele mai importante sînt mișcările greviste și sabotajele. Astfel, la 2 martie 1941 izbucnește un incendiu la fabrica de mine anti-tanc de la Mogoșoaia unde explodează 1.000 de mine (anexa 3).

¹¹⁾ Arh. St. Buc., Președinția Consiliului de Miniștri, pach. 63, dos. 3, f. 204.

¹²⁾ Ibidem, f. 202.

¹³⁾ Ibidem, pach. 168, dos. 183.

¹⁴⁾ Ibidem, pach. 49, dos. 190.

¹⁵⁾ Ibidem,

Pe nota informativă, care relatează acest fapt, este pusă rezoluția: „incendiile depozitelor alimentare și militare se înmulțesc”¹⁶⁾.

Acte de sabotaj au loc în industria petroliferă, unde într-un tren petrolifer sînt descoperite două petarde „puse de *agenții unei organizații de sabotaj*, plasați pe rutele de transport ale C.F.R.” (anexa 4), în industria carboniferă unde se introduc cartușe de dinamită în cărbunii folosiți la încălzirea motoarelor (anexa 5), în diferite gări¹⁷⁾, porturi¹⁸⁾, depozite¹⁹⁾ etc.

Cea mai puternică ridicare a muncitorimii din această perioadă a fost marea grevă din Valea Jiului, care a durat de la 15 aprilie pînă la jumătatea lunii mai, uriașă manifestare a forței clasei muncitoare sub conducerea partidului comunist. Prin importanța pe care o prezintă, mișcarea necesită o prezentare separată²⁰⁾. Redăm un document care certifică intensitatea și amploarea mișcării și îngrijorarea pe care a produs-o cercurilor guvernante (anexa 6). Greva este atît de puternică și afectează atît de grav industria pusă în slujba războiului, încît „dacă nu se iau măsuri speciale, de o deosebită asprime” se poate ajunge la situația ca „RA CFR (Regia Autonomă CFR n.n.) și odată cu ea întreaga industrie va rămîne în 6—7 zile fără cărbuni”, se specifică în document.

Situația țărănimii este tot atît de grea ca și a restului poporului muncitor, datorită sarcinilor excesive pe care i le impunea războiul antisovietic. Regiuni întregi sînt lipsite de cele mai necesare produse alimentare ca porumbul, zahărul, uleiul; zeci de județe²¹⁾, regiuni întregi din Ardeal²²⁾ nu au resursele minime necesare existenței miilor de țărani. Nimic nu poate fi mai expresiv decît plîngerea a 300 de țărani din Petroșița, ale căror pămînturi au fost acaparate cu forța, fără nici o despăgubire, pentru nevoile armatei. Nici un organ, din multele cărora s-au adresat, n-a luat în seamă plîngerile lor.

„Pămînturile noastre muncite palmă cu palmă de noi și strămoșii noștri — arată țărani — și făcute de noi numai grădini cu pomi ne-au fost luate cu silnicie de către niște străini fără judecată și fără lege”. În regiunile de munte, unde majoritatea veniturilor se obțineau din produsele livezilor, fără îndoială că distrugerea acestora de către armată înrăutățea și mai mult starea țărănimii (anexa 7).

Starea de spirit în armată arată că ostașii nu voiau să lupte pentru interesele guvernanților. Printre aceștia circulau cîntece ca cel intitulat „În armată nu te crede, pînă ce mori nu te vede”²³⁾, mulți din concentrați nu se prezentau la unități, procentul neprezentanților ajungînd în unele unități la 45%²⁴⁾. Acest fapt a produs o mare îngrijorare Ministerului de Interne care raporta că „unii concentrați nu mai răspund cu

¹⁶⁾ Ibidem, pach. 214, dos. 46, f. 13.

¹⁷⁾ Ibidem, f. 141.

¹⁸⁾ Ibidem, f. 23.

¹⁹⁾ Ibidem, f. 145.

²⁰⁾ Documentele inedite referitoare la grevă vor fi redată în întregime într-un număr viitor al revistei.

²¹⁾ Arh. St. Buc., Președinția Consiliului de Miniștri, pach. 49, dos. 190.

²²⁾ Ibidem, pach. 105, dos. 22, f. 77.

²³⁾ Ibidem, pach. 63, dos. 116, f. 54.

²⁴⁾ Ibidem, dos. 3, f. 713.

entuziasmul de altă dată, când primesc ordinele de chemare la concentrare”²⁵⁾. Ostașul român nu voia să trăiască în condițiile neomenoase pe care i le impunea regimul burghezo-moșieresc și își exprima în vers popular nemulțumirea. Astfel, la reg. 8 Roșiori este găsit, circulând printre ostași, un cîntec sugestiv, în această privință, ale cărui versuri redau mizeria și nemulțumirea ostașilor: „Citea ordin la raport, / Se dau zile de-nchisoare / Cu cinci arme în spinare, / Fără apă și mîncare” (anexa 8).

Situația economică a țării, aservită complet intereselor imperialismului german, crează o largă nemulțumire în rîndurile populației din întreaga țară. Conflicte spontane izbucnesc în fața depozitelor de alimente. În acest sens este grăitor un document (anexa 9), din care reies cu prisosință lipsurile de care suferea marea masă a poporului român. În document se redă faptul că „hrana a devenit o problemă gravă pentru clasa mijlocie și cea nevoiașă; carne nu se găsește, pește foarte puțin, păsări foarte puține și la prețuri exorbitante, zarzavaturi greu de găsit, grăsimi aproape de loc”. Acest fapt se întîmpla în pragul iernii anului 1941, numai la cîteva luni de la începutul războiului și prevestea o mizerie nemaiîntîlnită pentru masele largi.

Partidul Comunist din România, conducînd poporul muncitor pe drumul luptei antifasciste și antirăzboinice, pentru libertate națională și socială și pentru independența țării, desfășoară cu succes o intensă propagandă în rîndurile oamenilor muncii, zeci de comuniști jertfindu-se pentru cauza poporului.

În atelierele „Astra-Romîină” din Poiana-Cîmpina-Prahova sînt arestați membrii unei organizații comuniste²⁶⁾, în noaptea de 18/19 mai 1941 se răspîndesc manifeste în cartierele muncitorești din București²⁷⁾. Propaganda antirăzboinică a partidului se intensifică, comuniștii însuflă muncitorilor lozinci de luptă care cer guvern muncitoresc, unirea tuturor la luptă împotriva burgheziei, încetarea pregătirilor de război. Partidul comunist arată că o puternică armă de luptă este unirea forțelor la lupta împotriva ocupanților: „*muncitori cu mic, cu mare, uniți-vă cît e timp*”, aceasta cu cîteva zile înainte ca țara să fie aruncată în războiul care-i aducea atîtea jertfe inutile²⁸⁾. Sînt arestați comuniști la Brașov²⁹⁾, manifestele partidului pătrund în toate colțurile țării, cerînd „pace, pîine, libertate”³⁰⁾. Partidul luptă pentru drepturile muncitorilor³¹⁾, cheamă la înființarea Frontului Unic Național³²⁾, la sabotaj economic și luptă împotriva ocupanților hitleriști³³⁾.

În această privință este caracteristică o informație în care se redau chemările partidului către poporul muncitor, expuse într-un manifest intitulat „Romîni, Romînce” la cîteva luni după izbucnirea războiului. Partidul

²⁵⁾ Ibidem, pach. 168, dos. 184.

²⁶⁾ Ibidem, pach. 127, dos. 179.

²⁷⁾ Ibidem, pach. 168, dos. 185.

²⁸⁾ Ibidem, dos. 183.

²⁹⁾ Ibidem, pach. 63, dos. 116, f. 26.

³⁰⁾ Ibidem, pach. 49, dos. 190.

³¹⁾ Mărirea salariilor, aprovizionarea cu alimente, opt ore de lucru, încetarea amenzilor (ibidem).

³²⁾ Ibidem.

³³⁾ Ibidem.

cheamă la formarea de „Comitete ale Frontului Unic Național“, care „vor cere încetarea războiului contra U.R.S.S., alungarea cotropitorilor germani din țară... libertatea întrunirilor și amnistie generală“ (anexa 10).

Aceleași chemări la luptă, împreună cu date grăitoare de demascare a regimului fascist din țară, le găsim într-un manifest al unei organizații din București a partidului, care se încheie cu chemarea la acțiune: „Trăiască Frontul Unic Național!“ (anexa 11).

Anul 1942 cunoaște un avînt deosebit al luptei maselor muncitoare pentru cucerirea drepturilor care i se cuveneau. Înăsprindu-se exploatarea și lipsurile din țară, are loc un nou val de nemulțumiri și de acțiuni conduse de comuniști împotriva regimului fascist-antonescian, urît din ce în ce mai mult de popor. Salariile minimale nu erau aplicate în întreprinderi, condițiile de trai și muncă deveneau din ce în ce mai grele³⁴). Întreprinderile încetează lucrul din cauza lipsei de materii prime, salariile nu se mai plătesc, încep epidemiile de tifos exantematic în toate județele țării³⁵). Nemulțumirile muncitorilor sînt și mai mari cînd li se face cunoscut că ziua de 1 Mai va fi lucrătoare și nu se va serba conform tradițiilor proletariatului³⁶). Concedierile se țin lanț, numai la fabricile textile din Iași fiind lăsați fără lucru într-o singură lună peste 1000 de muncitori. Muncitorii refuză să semneze chestionarele prin care se prevedea că „angajarea lucrătorului se face, fără garantarea unui timp de lucru de 48 ore, pe săptămînă“³⁷).

Clasa muncitoare din România răspunde prin diferite acțiuni la toate măsurile teroriste pe care le lua clica conducătoare. Astfel, la una din rafinăriile de petrol de lîngă Ploești directorul primește o scrisoare de amenințare „în care se spune că, dacă nu se îmbunătățește soarta muncitorilor, instalațiile vor sări în aer“³⁸). La minele societății „Mica“, din Brad, muncitorii în proporție de 90% nu s-au prezentat la lucru în ziua de 1 Mai 1942³⁹).

Muncitorii refuză să mai presteze ore suplimentare⁴⁰) „forțați de starea lor fizică“. „În ziua de 25 mai, muncitorii de la fabrica de sticlă „Tomești“ (județul Severin) s-au adunat în curtea fabricii și au protestat contra faptului că nu li s-au achitat salariile pe luna martie 1942“⁴¹). Grevele se țin lanț, la șantierul conductei de petrol Constanța-Cernavodă⁴²), la fabrica „Industria textilă arădănană“⁴³), la „Letea“-Bacău⁴⁴), la „S.T.B.“-București⁴⁵) etc.

Nemulțumirile și ridicarea la greve și demonstrații de protest ale muncitorimii sînt în continuă creștere în tot decursul anului 1942. Cîteva

³⁴) Ibidem, pach. 45, dos. 1016.

³⁵) Ibidem.

³⁶) Ibidem, dos. 1017.

³⁷) Ibidem, dos. 1018.

³⁸) Ibidem.

³⁹) Ibidem.

⁴⁰) Ibidem.

⁴¹) Ibidem.

⁴²) Ibidem.

⁴³) Ibidem.

⁴⁴) Ibidem.

⁴⁵) Ibidem, pach. 126, dos. 1014.

documente sînt edificatoare în această privință. Unul arată că „în rîndurile muncitorilor de la societatea „Petroșani“ se observă o stare de spirii îngrijorătoare“, altul că muncitorii nu mai vor să lucreze pentru salariile de mizerie și în condițiile în care viața le este pusă în fiecare moment în pericol; mai departe, că în regiunile Deva, Brașov, Sighișoara, Turda, Sibiu, Arad etc. nemulțumirile cresc; conflicte de muncă au loc la Brăila și Bacău și din nou există o situație grea la Petroșani; un alt document vorbește despre neprezentarea muncitorilor de la „Mica“ din Brad la lucru în ziua de 1 Mai și condamnarea unora dintre ei pentru asemenea acțiune ⁴⁶⁾.

În această perioadă se înmulțesc și actele de sabotaj, cu toată teroarea instituită de regimul de dictatură militară și în condițiile stării de asediu. Într-un vagon cisternă, la sosirea în Italia, se găsește o mașină infernală ⁴⁷⁾; în seara de 1 Mai 2 muncitori sînt arestați la fabrica de cauciuc din Brașov, pentru izbucnirea unei explozii ⁴⁸⁾; la 11 iulie se declară un incendiu la depozitul de muniții din Buzău ⁴⁹⁾ etc. Astfel de cazuri se petrec pe tot întinsul patriei și arată hotărîrea muncitorimii de a împiedica cu orice preț continuarea criminalului război antisovietic și de a sabota mersul mașinii de război hitleriste.

Într-un document din 25 august 1942 se arată că în orașul Roman, în spatele uzinei electrice a orașului, a fost tăiat „cablul telefonic german, care făcea legătură principală, pe linia: Bacău-Roman-Iasi“ (anexa 11). Marele depozit de muniții de la Buzău, format din 66 depozite, sare în aer — peste 200 vagoane muniții — iar depozitul german de carburanți pentru aviație este complet mistuit de flăcări (anexa 12).

Stărea de nemulțumire crește și în rîndurile țărănimii: „sătenii afirmă că zahărul, untdelemnul, săpunul și alte articole de strictă necesitate sînt luate de preot, învățător, primar, notar, perceptor, șeful de post etc., iar ei aproape nu știu de existența lor“ ⁵⁰⁾.

Manifestele și chemările la luptă editate de partid înflăcărează poporul muncitor, îl conduc la noi acțiuni hotărîte de luptă. Lozincile „Jos Hitler și Antonescu“ ⁵¹⁾, „Pentru Frontul Unic“ ⁵²⁾, „libertate, pace și pîine“ pătrund în toate fabricile, în uzine și pe ogoare, însuflețind masele la luptă.

Din această perioadă, într-un „Buletin de informații“ se redă conținutul unui manifest intitulat „Frați Romîni“, răspîndit în București. Partidul cere „încetarea îndată a războiului..., nu plecați la moarte, în războiul lui Hitler..., împiedicați transporturile de alimente, arme și armate pentru Hitler..., nici o fărîmă de pîine hitleriștilor“ (anexa 14).

Comuniștii își dau viața și libertatea pentru cauza clasei muncitoare. Au loc zeci de arestări și condamnări printre care a lui Ștefu Pompiliu, Mocănescu și alții, fii devotați ai clasei muncitoare, condamnați și execu-

⁴⁶⁾ Ibidem, pach. 45, dos. 1016, 1017, 1018.

⁴⁷⁾ Ibidem, pach. 137, dos. 77, vol. I, f. 6.

⁴⁸⁾ Ibidem, pach. 45, dos. 1018.

⁴⁹⁾ Ibidem, pach. 128, dos. 1065.

⁵⁰⁾ Ibidem, pach. 126, dos. 1015.

⁵¹⁾ Ibidem, pach. 45, dos. 1016

⁵²⁾ Ibidem.

tați de călăii fasciști⁵³⁾. La Brașov, în zilele de 6 și 7 martie, se judecă procesul organizației comuniste de la „I.A.R.”, pronunțându-se 19 sentințe de condamnare la muncă silnică și temniță grea⁵⁴⁾.

Publicăm un document de o mare valoare prin datele pe care le cuprinde asupra formelor de luptă folosite de partid în perioada 1 aprilie 1942 — 1 aprilie 1943 (manifeste, ziare, broșuri, buletine etc.) (anexa 15).

Documentul arată că în această perioadă s-au răspândit zeci de manifeste, broșuri etc. toate chemînd la dezertare, sabotaj, cerînd pace, guvern democratic și alungarea ocupanților.

La sfîrșitul anului 1943 și în special în prima jumătate a anului 1944, pînă la 23 August, sub influența condițiilor obiective interne și a victoriilor istorice ale armatei sovietice, lupta poporului român, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea partidului, crește în intensitate, forțele patriotice se pregătesc pentru a da lovitura hotărîtoare regimului fascisto-antonescian.

Aceasta s-a datorat în primul rînd faptului că elementele trădătoare contrarevoluționare, în frunte cu Foriș, aflate în conducerea partidului au putut fi demascate și înlăturate de cadrele de bază ale partidului din organele conducătoare ale acestuia. Cu toate că elementele trădătoare dăduseră lovituri grele partidului, desfășurînd o acțiune perfidă și criminală de descompunere și lichidare a organizațiilor de partid, de predare în mîinile siguranței și Gestapoului a cadrelor de bază ale partidului și de denunțare a acțiunii lor de sabotaj și de partizani, organizate de comuniști, în toată perioada războiului criminal antisovietic, organizațiile de partid, comuniștii, însuflețiți de devotament față de popor și Patrie au organizat lupta maselor muncitoare, acte de sabotaj etc., așa cum reiese din documente.

„La 4 aprilie 1944 principalele cadre de partid din afară — arată tov. Gh. Gheorghiu-Dej — și din închisori și lagăre reușesc să înlătore agentura dușmană din conducerea partidului”⁵⁵⁾. După înlăturarea agenturii dușmane și formarea noii conduceri a partidului în frunte cu tov. Gh. Gheorghiu-Dej, lupta forțelor patriotice ia un puternic avînt. Conducerea partidului elaborează planul de doborîre a dictaturii antonesciene și platforma politică de mobilizare a tuturor forțelor democratice pentru realizarea acestui scop.

În această perioadă situația muncitorimii și a țării devine din ce în ce mai precară, lupta de clasă se ascute, cresc acțiunile de sabotaj și ale partizanilor, partidul conduce cu fermitate poporul spre victoria care se apropie.

Deși mai puține la număr, datorită faptului că clica conducătoare a țării nu se mai putea orienta în totala dezorganizare care cuprinsese țara, nu mai dispunea de acel aparat de informare pe care-l avusese la începutul războiului, iar partidul se curățase de trădători, printre care existau mulți informatori ai siguranței, documentele acestei perioade atestă starea de revoltă din rîndurile maselor muncitoare, ale armatei, țărănimii etc..

⁵³⁾ Ibidem, pach. 23, dos. 108, vol. I, f. 18.

⁵⁴⁾ Ibidem, pach. 45, dos. 1016.

⁵⁵⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 382.

redau activitatea partidului pentru organizarea poporului la luptă pînă la victoria definitivă asupra ocupanților hitleriști, ca și starea jalnică a economiei Romîniei înfeudate Germaniei hitleriste.

Redăm, între documente, o notă din martie 1944, care relevă edificator situația și starea de nemulțumire și revoltă a clasei muncitoare și cauzele acesteia (anexa 16). Din document reiese că muncitorii nu primesc salariile la timp, reținerile din salarii ating asemenea sume, încît la sfîrșitul lunii de lucru mulți nu mai primesc nimic; cantinele nu funcționează normal și servesc mîncare de proastă calitate, nu sînt locuințe, medicamente etc. Datorită acestor lucruri muncitorii nu se mai prezintă la întreprinderi, cu toată teroarea militară, instituită în țară, se sabotează producția. Organizația patronală „Muncă și Lumină” nu are nici un ecou în rîndurile clasei muncitoare. În notă se dau unele exemple de întreprinderi în care viața muncitorilor devenise un adevărat coșmar.

Situația financiară a țării este dintre cele mai grele; pe exercițiul 1943/1944 „cheltuielile militare au atins cifra cea mai importantă din cursul acestei perioade, atît în valori absolute, cît și în valori relative”, iar „cheltuielile globale ale statului au crescut de la 37,7 miliarde lei în 1938/39, la 360,6 miliarde lei în exercițiul curent, înregistrînd, deci, un spor formal de nouă ori și jumătate”⁵⁶). Majoritatea bugetului era înghițită de mașina de război, iar contribuția principală o dădeau masele muncitoare, care erau exploatate la maximum.

Țărănimia din țara noastră, asuprită și batjocorită, este profund nemulțumită și arată că nu ar fi imposibil repetarea lui 1907 (anexa 17). Din documentul prezentat se constată că aplicarea învoielilor agricole se făcea la bunul plac al moșierilor care comiteau cele mai excesive abuzuri pentru obținerea de profituri cît mai mari din munca țărănimii. În aceste condiții, atîta vreme cît rechizițiile și blocarea produselor agricole sărăceau neconținut cea mai mare masă a populației țării, nu întîmplător în satul Motăței s-a găsit un manifest „prin care se cere o mișcare în genul celei de la 1907, cînd unii proprietari au fost omorîți”.

Condamnările la moarte și la alte pedepse pentru dezertare și acte, care subminau regimul de teroare și asuprire, cresc considerabil la începutul anului 1944. Astfel, între 1 ianuarie — 30 iunie 1944 au loc 9.465 condamnări de militari și 34.501 de civili pentru încălcări ale Codului justiției militare. Dintre acestea 634 au fost condamnări la moarte ale militarilor, în majoritate pentru dezertare, și 332 ale civililor pentru acte de sabotaj, încălcarea a dispozițiilor stării de asediu etc. Majoritatea celorlalte condamnări s-au făcut la muncă silnică pe viață⁵⁷).

Starea de spirit în armată se înrăutățește din ce în ce mai mult. În această privință este sugestiv un document care redă un cîntec răspîndit printre ostași (anexa 18), din care se desprinde nemulțumirea acestora de a fi fost tîrîți într-un război nedrept, ironia plină de durere în fața jertfelor inutile date de popor în război. În cuvintele „Mareșale, Mareșale/ Mi-ai umplut Țara de jale/Și case de lăcrămioare/”, nu se constată numai

⁵⁶) Arh. St. Buc., Președinția Consiliului de Miniștri, pach. 145, dos. 278, f. 22.

⁵⁷) Ibidem, pach. 30, dos. 382.

un fapt, ci se adresează și o imprecuațiune clasei conducătoare, călăilor poporului muncitor.

Militarii fug de pe front ⁵⁸⁾, ostașii pun în circulație zvonuri despre părăsirea pozițiilor de către germani, înfrîngerea Germaniei fasciste etc. ⁵⁹⁾.

Un document din aprilie 1944 (anexa 19), redînd depasarea unui regiment pentru instrucție, constată starea de demoralizare a soldaților și dorința lor ca fasciștii să fie înfrînți, să se încheie pace cu Uniunea Sovietică și dorința de „a întoarce armele contra germanilor pentru a-i scoate din țară“.

Acțiunile de sabotaj cresc în intensitate, se lărgeste raza de acțiune a grupărilor de partizani. Un document difuzat pînă la secțiile de jandarmi atestă faptul că sabotajul devenise o acțiune coordonată pe întreaga țară (anexa 20). Postul de radio „Romînia liberă“ îndemna, sub îndrumarea partidului, la intensificarea acțiunilor de luptă împotriva ocupanților fasciști, pentru eliberarea țării ⁶⁰⁾.

În această perioadă partidul duce o largă acțiune de propagandă și organizare a luptei în rîndurile armatei, ale tineretului — prin intermediul U.T.C. — și ale altor pături ale poporului. Două documente din iunie 1944 atestă faptul că acțiunile partidului erau prezente între militari, îndemnîndu-i pe aceștia la organizarea luptei împotriva ocupanților fasciști, pentru alungarea lor din țară (anexa 21, 22).

La sfîrșitul lui iulie și începutul lui august 1944 C.C. U.T.C., sub îndrumarea partidului, difuzează în masele de tineret manifestul intitulat „Către întreg tineretul din Romînia cu prilejul împlinirii a trei ani de război“ prin care cere acestuia să organizeze acte de sabotaj în întreprinderile industriale, organizarea grupurilor de partizani etc. (anexa 24).

Ca și alte detașamente, grupul de partizani „Carpați“ acționează hotărît cu toate măsurile de represiune întreprinse de organele de poliție și jandarmerie ⁶¹⁾, îndeplinind zeci de misiuni.

Redăm dintre documentele grupului de partizani „Carpați“, cîteva versuri care arată cauza dreaptă pentru care luptau acești fii viteji ai poporului, dorința lor de a scăpa țara de ocupanții hitleriști (anexa 25).

Documentele publicate mai jos demonstrează cu forța faptelor, odată în plus, că actul de la 23 August 1944 a fost rezultatul unor lupte îndelungate, desfășurate în toată perioada războiului criminal antisovietic, duse de întregul popor muncitor în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea încercată și sigură a Partidului Comunist Român.

Revista Arhivelor, pentru a veni în sprijinul cercetărilor istoriei patriei, va publica în continuare documente privitoare la istoria contemporană a patriei noastre și în special la lupta clasei muncitoare, sub conducerea partidului comunist, în perioada celui de al doilea război mondial, pentru cucerirea libertății naționale și sociale și a independenței țării.

⁵⁸⁾ Ibidem, pach. 172, dos. 1, f. 56.

⁵⁹⁾ Ibidem, pach. 248, dos. 66.

⁶⁰⁾ Ibidem, pach. 27, dos. 114, f. 187.

⁶¹⁾ Ibidem, pach. 248, dos. 42, f. 294. Documentele inedite privitoare la acțiunile grupului de partizani „Carpați“, vor fi prezentate într-un număr viitor al revistei.

ANEXE

1.

MARELE STAT MAJOR

COPIE

Secția II-a

Nr. 213.631/B din 27.IV.1940

Biroul 2

MARELE STAT MAJOR

SECRET

Secția II-a

Către

M.A.N. Secretariatul General

Am onoarea a face cunoscut următoarele :

Propaganda comunistă a luat în ultimul timp, un avânt care impune măsuri serioase de stăvilire.

În actuala situație nu se mai poate face deosebire între viața armatei și aceea a populației, ele trăind laolaltă...

ȘEFUL MARELUI STAT MAJOR
INSPECTOR GENERAL DE ARMATĂ
GENERAL DE DIVIZIE ADJUTANT

(ss) Fl. Tenescu

L.S. p. conformitate
ȘEFUL BIROULUI 2
Major.
G. Robescu

NOTĂ

asupra mișcării comuniste din România în ultimul timp.

Conducerea Partidului Comunist din România, desfășoară o susținută propagandă, încurajat de situația politică, pe cale, aparent inofensivă.

Intensitatea acestei propagande este îngrijorătoare, față de efectele pe care am văzut că le-a avut în alte State...

Scopul urmărit de mișcarea sovietico-comunistă, poate fi caracterizat în următoarele trei puncte :

1. Instigarea populației și a armatei contra actualei forme de stat de la noi ;

2. Cistigarea populației și armatei de partea U.R.S.S. ;

3. Acțiunea de instigare la greve, sabotaj și terorism, vizând în special industria de război, sau care lucrează pentru apărarea națională și comunicațiile.

Mijloacele de care uzază în propaganda sa această mișcare sînt extrem de variate și trebuie văzute în : manifeste, posturi de radio emisiune clandestine, nucleele comuniste de sate, orașe și întreprinderi, propaganda de la om la om, diverse broșuri avînd coperte cu titluri inofensive ; ziarul clandestin „Scinteia”, diferite publicații străine...

Sprijinul acestei propagande este concretizat în următoarele puncte :

a. Inutilitatea actualului război dus de aliați, pe care îl caracterizează „imperialist” și dus contra libertății maselor...

c. Necesitatea imperioasă ca România să încheie alianță cu Sovietele, singura țară pacifică și care poate proteja România ;

d. Campania contra actualelor așezări politice de la noi ;

e. Inutilitatea concentrărilor, pe care le arată ca o pregătire de război alături de aliați, deci contra intereselor proletariatului, îndeamnă a nu lupta niciodată contra U.R.S.S.-ului ;

f. Instigarea..., concentraților și ostașilor : activi contra tuturor măsurilor luate de conducerea politică și militară a țării ;

g. Înfățișarea vieții ostășești în cele mai negre culori, din cauza lipsei de încredere în dotarea armatei, valoarea armamentului, fortificațiilor și comandanților ;

- h. Specularea tuturor nemulțumirilor din sinul poporului datorate inerentelor greutăți ale vieții ;
- i. Critica măsurilor luate de guvern pentru ajutorarea familiilor concentraților, calificându-le incomplete și nerealizabile ;
- j. Provocarea de greve, acțiuni de sabotaj... în industrii și la comunicații.
- Intensitatea propagandei comuniste s-a făcut simțită în special :*
- în industria de război și aceea care ilustrează pentru apărarea națională ;
 - printre familiile concentraților ;
 - la populația săracă din Basarabia ;
 - la atelierele C.F.R. Grivița.
- Este tendința de a fi accentuată și în armată ⁶²⁾.

2.

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI
SECRETARIATUL GENERAL
CABINETUL CIVIL
SERVICIUL DE INFORMAȚII ȘI BULETIN

BULETIN INFORMATIV No. 22
din 7 Noiembrie 1940

Acțiunea comunistă

Direcția Siguranței (6—7.XI.940, P. 18). Partidul comunist a început o intensă acțiune în Moldova, cu scopul de a determina muncitorimea să ceară prin scrisori, adresate lui Stalin, protecția armatelor sovietice.

Direcția Siguranței (6—7.XI.940, P. 20). În noaptea de 5—6.XI. a.c., la Botoșani, s-au șablonat pe case mai multe lozinci comuniste, ca de ex. : „Trăiască Armata Sovietelor“, „Trăiască Stalin“, „Cereți desconcentrarea armatei“ etc.

Direcția Siguranței (6—7.XI.940, P. 21). La Galați și Brăila s-au răspindit numeroase manifeste și lozinci comuniste.

Insp. Gen. al Jandarmeriei (nr. 710, 7.XI.). În noaptea de 6—7.XI. a.c. s-au răspindit în Focșani manifeste comuniste cu titlul următor : „Cetățeni, luptați pentru alungarea armatei germane care ne flămințește și ne răpește independența“.

— La intrarea în portul Constanța, la poarta Nr. 6, grănicerii au găsit în dimineața zilei de azi un steag roșu atârnat de stîlpul de telegraf.

A fost predat poliției legionare.

Polițiile locale fac cercetări.

Bul. Insp. Gen. al Jandarmeriei (6—7.XI.940, P. 2). În noaptea de 6—7.XI. a.c. comuniștii au răspindit manifeste subversive în cartierul Apărătorii Patriei din București.

Cercetările sînt în curs.

Bul. Insp. Gen. al Jandarmeriei (6—7.XI.940, P. 6) În noaptea de 5—6.XI. a.c. în jurul fabricilor de la periferia Ploștiului s-au răspindit manifeste comuniste.

Se fac cercetări pentru identificarea colportatorilor.

Note informative interne, 7.XI.

— Agenții comunismului răspîdesc un dieser reprezentînd întîlnirea sub steagul sovietic a două grupe de țărani romîni și muncitori, aclamînd ziua de 7 Noiembrie și Uniunea Sovietică (nota 53.150) ⁶³⁾.

⁶²⁾ Ibidem, pach. 63, dos. 3, f. 204 și urm.

⁶³⁾ Ibidem, pach. 25, dos. 39, vol. B, f. 8—9.

3.

Nr. 60719

Dos. 46

2 martie ora 13,30

NOTA

Comenduirea Pieții București raportează următoarele :

1. Azi ora 13.10, la Fabrica de mine anti-tank Mogoșoia (proprietatea inginerilor Lăzărescu și Soculescu), a luat foc o magazie în care erau depozitate 1.000 mine.

Posturile de pompieri Bonaparte, Sft. Gheorghe și Regele Ferdinand, au fost trimise pentru localizarea incendiului.

Comandantul Pieții a mers la fața locului.

2. La orele 14.25 incendiul a fost stins.

A ars acoperișul magaziei în care erau depozitate minele anti-tank, provocând explozia lor.

3. S-au operat trei arestări.

Se crede că focul a fost pus. Se fac cercetări.

4. Fabrica lucrează pentru armată.

3. III. [Rezoluție].

Incendiile depozitelor alimentare și militare se înmulțesc. Nu mai trebuie să așteptăm ca să ne convingem că lucrul este organizat și dirijat.

Ministerul de Interne cu Marele Star Major, Înzestrarea, M.A.N. și Inspectoratul Jandarmăriei vor studia și face propuneri pentru a se găsi și aplica o soluție care să ne pună la adăpost de sabotaj etc.

(ss) G. Antonescu ⁶⁴⁾

4.

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI

Serviciul de informații

BULETIN DE INFORMAȚII

din

13 mai 1941, ora 20

I. SITUAȚIA INTERNĂ

4. Diverse.

Serviciul Special de Informații raportează, că în ziua de 8 mai crt., mai mulți lucrători de la rafinăria „Romino-Americană” din Telcajen, au găsit într-un colț al platformei unui vagon, două petarde.

Cercetându-se petardele, s-a constatat de experții tehnici că ele conțin substanțe ușor inflamabile, care prin aprinderea fitilului Bickford produc o flacără puternică.

Se pare, că aceste petarde au fost puse de agenții unei organizații de sabotaj, plasați pe rutele de transport ale C.F.R.

Investigațiile, pentru descoperirea autorilor, continuă.

(Se anexează fotografie, de pe una din aceste petarde : Anexa Buletinului — pag. 12) ⁶⁵⁾.

⁶⁴⁾ Ibidem, pach. 214, dos. 46, f. 13.

⁶⁵⁾ Ibidem, pach. 168, dos. 184.

5.

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI

Serviciul Central de Informații

BULETIN DE INFORMAȚII

din

4 iunie 1941, ora 20

II. SITUAȚIA INTERNĂ

4. *Diverse.*c) *Mișcări cu caracter subversiv.*

Marele Stat Major raportează, că la Uzina electrică a Societății „Creditul Carbonifer” din Comănești-Bacău, s-a găsit în noaptea de 31 mai a.c., un cartuș de dinamită ascuns în cărbunii care erau folosiți la încălzirea motoarelor.

Cercetările sînt în curs ⁶⁶⁾.

6.

REGIA AUTONOMĂ CFR

Nr. 87728 RA/941 Dos. 46

București 3 mai 1941

[Rezoluție]

3.V.941 S.I.

Au fost luate toate măsurile de M.ST.Mj. în conferința la care au luat parte : Ministrul Ec. Naționale, S.S. Muncii, Dir. Glă CFR și subsemnatul

Dosar

Col. Șteflea

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI
DE MINISTRI
M.C.I.

INTRARE Nr. 62137

1941 luna mai ziua 5

Președinției Consiliului de Miniștri,

Rapoartele primite de la organele noastre în cursul zilei de ieri asupra situației confuze din Valea Jiului, au fost tot atât de alarmante ca și cele din zilele precedente, impresia generală fiind că minierii continuă greva în aceeași formă și măsură.

Deși în minele de la Lupeni și Lonea, au intrat la lucru în cursul zilei de ieri cea mai mare parte a lucrătorilor din schimburile I + II și numai în cele de la Petrila și Aninoasa procentul a fost redus, cantitatea de cărbuni scoasă din galerii a fost de circa 1.200 tone, adică numai 25% din cea realizată ca medie zilnică, înainte de grevă.

De altfel se pare că în parte această cantitate rezultă din cărbunele extras din strat, în zilele premergătoare, rămas în galerii.

În schimbul III din noaptea de 2/3 mai, au intrat la toate minele foarte puțini lucrători, mai mult echipele de întreținerea consolidărilor de lemn a galeriilor, această lucrare care trebuia făcută zilnic, cu mare grijă, fiind și ea neglijată în intervalul de la 19 [15] aprilie, de cînd durează această grevă.

Singura constatare îmbucurătoare este doar faptul că ieri, minierii scoboriți în galerii au ieșit la terminarea schimburilor respective și că n-au mai rămas retrași de acolo ca în zilele precedente.

În condițiile de mai sus, totuși lucrul nu s-a prestat decît de lucrătorii care locuiesc în imediata apropiere a minelor, o bună parte din aceștia avînd locuința chiar în clădirile societăților. Cei din satele învecinate n-au reluat lucrul și ceea ce este mai grav, ni se raportează că un număr de cîteva sute din aceștia din urmă au dispărut din localitate, neputîndu-se în general preciza încă unde s-au dus.

⁶⁶⁾ Ibidem, dos. 183.

Ca măsuri speciale luate de autorități ni se semnalcază numai ancheta Justiției Militare, care se face prin câteva comisari regali, în zilele din urmă operindu-se un număr de arestări, cu trimitere la Tribunalul militar din Sibiu.

Astăzi, 3 mai dimineața, intrarea schimbului I s-a făcut aproximativ în aceeași situație ca ieri, adică la Lupeni și Lonea numărul aproape complet, la Petrila și Aninoasa cca. 3/4.

Prin urmare, dacă nu se iau măsuri speciale, de o deosebită asprime, aplicate imediat și cu o deosebită energie, acolo, unde trebuie, de așa natură încât să se realizeze munca forțată, sub regim militar, fiecare lucrător fiind obligat să producă zilnic o cantitate minimă de cărbuni, sub o supraveghere și constrângere continuă, RA CFR și odată cu ea întreaga industrie va rămâne în 6—7 zile fără cărbuni; într-un asemenea caz catastrofal, vor mai putea circula numai trenurile care se pot remorca de locomotivele prevăzute cu instalații de ars păcură (circa 1/3).

Față de această situație, am cerut în cursul serii de ieri 2 mai Statului Major să ia imediat măsurile arătate în Nota alăturată și am intervenit la Ministerele Economiei Naționale, Lucrărilor Publice și Muncii să intervină și să se pună în legătură cu Marele Stat Major pentru aplicarea lor neîntârziat.

Avem onoarea a vă ruga și pe Domnia Voastră de a da dispozițiile necesare chiar în cursul zilei de astăzi, Departamentelor respective, în sensul propunerilor noastre.

După luarea acestor măsuri și dacă o intrare în normal nu se va putea produce, va trebui să se recurgă la rechiziționarea minelor, cu întreg personalul lor, Ministerul Economiei Naționale trebuind să se îngrijească de azi chiar de preluarea minelor în exploatare, sub regim de rechiziție, studiind schimbările de personal și deplasările de mineri din alte regiuni, în măsura maximă posibilă.

L. S. DIRECTOR GENERAL CFR

Colonel,

(ss) T. C.-Orezeanu ⁶⁷⁾.

7.

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI
CABINETUL CIVIL

Nr. 6315 din 28.V.1941

TELEGRAMA

DOMNULUI GENERAL ȘI PĂRINTE AL NOSTRU AL TUTURORA

BUCUREȘTI

Petroșița

Trei sute de suflete de Romini venim ingenunchiați de durere și nedreptate, să vă rugăm a vă pleca ochii și asupra noastră și a ne izbăvi de năpastă. Pământurile noastre muncite palmă cu palmă de noi și strămoșii noștri și făcute de noi numai grădini cu pomi ne-au fost luate cu silnicie de către niște străini fără judecată și fără lege. Cînd am întrebat de ce ne sfărîmă hotarele, de ce ne rup pomii, ne izgonesc *au spus că fac depozite de benzină pentru armată*. Am crezut, deși știam că n-are voie nimeni să intre în proprietatea noastră fără ca mai înainte să ne despăgubească. Am lăsat să lucreze așteptînd ca la urmă să ni se respecte drepturile noastre. Dar a trecut mai bine de un an, am bătut la toate ușile și la Prefectură și la Ministerul de Război precum și la cel de Interne cerînd să ni se facă dreptate, dar n-a fost chip, așa că am rămas în iarna trecută și pînă acum muritori de foame atît noi, cit și familiile noastre, căci noi aici la munte din pomii aceștia trăim.

I-am rugat și pe Domnii aceia să ne plătească că e dreptul nostru dar nici n-au vrut să stea de vorbă cu noi. Am aflat acum că vor să ceară Ministerului să facă lege de expropriere și să ne ia pământurile pe nimica. Noi știm însă că Țara i-a obligat pe ei să facă aceste depozite numai pe cheltuiala lor, urmînd a ne plăti ei și nu altcineva prețul despăgubirii noastre.

Cu lacrimi în ochi vă rugăm să le porunciți acestor Domni să ne plătească pomii după prețurile dreaptă și cinstită și să le hotărîți timpul în care trebuie să execute ordinul Domniei

⁶⁷⁾ Ibidem, pach. 214, dos. 46, f. 127.

Vcastre, căci alt cum ne amină mereu, ne batjocoresc și nu mai putem lua alte pământuri ca să putem trăi noi și copiii noștri.

(Urmează un număr de 40 semnături)⁶⁸).

8.

ARMATA IV-a

Stat Major

Sectia II-a

SECRET

COPIE

Nr. 201.966 din 27.II.1941

ARMATA IV-a

Către

REGIUNEA 2-a AERIANĂ

La ostașii concentrați din Reg. 8 Roșiori a fost găsit un cîntec în care se găsesc și următoarele versuri :

De-atunci zac fără-nctare
Și dormim pe scinduri goale,
Ca și niște animale.
Vestonul îl așterneam,
Cu mantaua ne-nveleam,
Toată noaptea tremuram.
De cu seară pină-n zori,
Tremuram de zece ori,
Cînd mă sculam dininează,
Rece și galben la față.

.

Citea ordin la raport,
Se dau zile de-nchisoare
Cu cinci arme în spinare
Fără apă și mincare.

.

Ia-o la picior și-ntinde
Pînă iese din tâlpi singe...

ȘEFUL DIR. ADJUTANTUREI ȘI PERS.
Locotenent av.

(ss) I. Gheorghiu

D. O.

ȘEFUL DE STAT MAJOR

General (ss) N. Palangeanu

p. conformitate

Șeful Biroului 2

Lt. Cđor. av. (ss) V. Ștefănescu

Pentru conformitate

ȘEFUL BIROULUI INFORMAȚIILOR

Cpt. av. (ss) Răpeanu Petre⁶⁹)

⁶⁸) Ibidem, pach. 70, dos. 63, f. 146.

⁶⁹) Ibidem, pach. 63, dos. 3, f. 835.

CABINETUL MILITAR
AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI

Biroul 2

BULETIN INFORMATIV
din
25 octombrie 1941, ora 20

INFORMAȚIUNI INTERNE

3. Piața alimentară a Capitalei este foarte slab alimentată. Articolele de grădinarie sînt insuficiente. Cartofii se găsesc cu mare greutate și numai pentru consumul zilnic; ceapa lipsește și a atins 40 lei kgr. Sosirile de pește și păsări vii sînt insuficiente; mezelurile lipsesc complet de pe piață. Lemnele lipsesc din depozitele mici și mijlocii.

Cerealele la magazinele de confecțiuni bărbătești sînt foarte mari... Articolele de îmbrăcăminte bărbătească: flanele, costume, paltoane etc., de calitate inferioară au fost complet epuizate. Articolele de încălțăminte mai ieftină lipsesc cu desăvîrșire.

Coada la pește dă naștere la incidente numeroase. Publicul care face coadă este agitat și conflictele se nasc foarte ușor din pricină că hrana a devenit o problemă gravă pentru clasa mijlocie și cea nevoiașă; carne nu se găsește, pește foarte puțin, păsări foarte puține și la prețuri exorbitante, zarzavaturi greu de găsit, grăsimi aproape de loc. (Serviciul Special de Informații).

4. Prefectura Poliției Capitalei raportează, că specula cu transportarea lemnului de la depozite la domiciliu, cauzează nemulțumiri mari în rândurile populației, întrucît căruțașii pretind pentru transportarea unei mii de kgr. de lemn pînă la 1.000 lei ⁷⁰⁾.

10.

CABINETUL MILITAR
AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI

Biroul 2

BULETIN DE INFORMAȚII
din
31 octombrie 1941, ora 20

INFORMAȚIUNI INTERNE

4. Partidul comunist clandestin din Capitală a lansat un manifest subversiv, intitulat „FOMÎNI, RÔMÎNCE” și multiplicat la mașina de scris, pe hîrtie subțire.

Prin acest manifest :

a) Se critică regimul actual, pentru că duce războiul contra popoarelor libere din Rusia Sovietică.

b) Se îndeamnă cetățenii, de a forma — cu ocazia zilei de 7 Noiembrie (aniversarea revoluției roșii) — comitete ale „Frontului unic național”, atît în fabrici, pe străzi, pe ogoare cit și pe front, care vor cere încetarea războiului contra U.R.S.S., alungarea cotropitorilor germani din țară, ajutoare pentru văduve, orfani și șomeri, libertatea întrunirilor și amnistie generală.

(Direcțiunea Generală a Poliției și Marele Cartier General) ⁷¹⁾.

⁷⁰⁾ Ibidem, pach. 49, dos. 191.

⁷¹⁾ Ibidem.

MANIFEST COMUNIST

COPIE

*Proletari din toate țările, uniți-vă!**Romini, Romince!*

Un an de zile, de cind țara este cotropită de hienle fasciste germane... România bogată a devenit țara foametei, a teroarei și a morții. Griul, petrolul, vitele și toate bogățiile țării sînt smulse de la gura poporului și trimise ca să hrănească cîinii fasciști germani. Zeci de mii din cei mai buni fii ai poporului zac în închisori și lagăre. În fabrici, pe ogoare, sîntem siliți să muncim cîte 10—16 ore pe zi, cu salarii de mizerie. Alimente nu mai sînt, scumpetea e mare. Ce vom deveni, Romini? Unde vom ajunge, Romini? Iată ce a adus țării trădătorul Antonescu: foamete, teroare, moarte... și lifte fasciste ca să ne jefuiască și să ne ucidă cu zile!

Romini, Romince!

De patru luni de zile fiii noștri au fost aruncați în războiul criminal deslănțuit de Hitler contra popoarelor libere și fericite din țara Sovietelor. Hitler și trădătorul Antonescu ne-au luat piinea de la gura copiilor și acum ei ne cer singele și viața părinților și fraților noștri. Sute de mii de romini și-au dat singele și viața în războiul criminal al lui Hitler.

Romini, Romince!

România nu poate fi liberă și independentă, poporul român nu poate fi fericit, atît timp cît țara va fi cotropită de hoardele nemțești. Numai prin nimicirea lui Hitler, numai alungind din țara hienlele cotropitoare, numai alungind de la guvern pe călăul Antonescu, *România poate deveni liberă și independentă.*

Lupta eroică pe care o duc armata roșie, popoarele sovietice... și toate popoarele cotropite, contra cîinilor fasciști, este un război drept!

Locul poporului român nu este lingă dușmanii săi de moarte, cotropitorii hitleriști. Fascismul german va fi nimic...

Romini, Romince!

La 7 Noembrie 1917, popoarele Rusiei țariste, sătule de foamete, teroare și război — sub conducerea genială a lui Lenin, au scuturat jugul bancherilor și moșierilor. De 24 ani, popoarele sovietice au trăit în pace și fericire, fără exploatați și exploataitori. În marea familie sovietică, fiecare popor și fiecare om s-a bucurat de libertate, bună stare și cultură. Cîinii fasciști mint cînd vă spun altceva.

Romini, Romince!

La luptă! Dușmanul este încă puternic. Dar omenirea întregă este unită contra lui și el va fi nimic. De 7 Noembrie, formați în fabrici, pe ogoare, pe front și pe străzi. *Comitetele ale Frontului Unic Național* și porniți lupta de eliberare națională, pentru Pace, Pîine și o Rominie liberă și independentă.

Cereți:

1) Încetarea războiului criminal anti-sovietic. Pace cu Uniunea Sovietică.
2) Alungarea cotropitorilor germani din țară. Alungarea trădătorului Antonescu de la guve n. Pentru o Rominie liberă și independentă! Pentru un guvern al adevăraților patrioți romini!...

4) Ajutoare îndestulătoare mobilizaților, văduvelor, orfanilor, șomerilor.

5) Libertatea de întrunire, de presă, cu drepturi politice pentru fiecare cetățean român.

6) Amnistie generală: politică, agrară, militară.

Nici un ban pentru războiul lui Hitler. Nici o bucată de piine pentru cotropitorii țării!
Nici un obuz, nici o mitralieră ucigașului Hitler și vînzătorului de neam și țară Antonescu!
Trăiască Frontul Unic Național! Trăiască lupta eroică a popoarelor sovietice contra năvălitorilor!

Comitetul de S. Albastru
al Partidului Comunist din România ⁷²⁾

⁷²⁾ Ibidem, pach. 218, dos. 371, f. 367—369.

CABINETUL MILITAR
AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI
Biroul 2

BULETIN DE INFORMAȚII MILITARE

din

25 august 1942, ora 20

I. INFORMAȚIUNI MILITARE INTERNE

3. În noaptea de 20/21 august, indivizi — neidentificați până în prezent — *au tăiat în orașul Roman, pe Bulevardul Ferdinand (în spatele uzinei electrice a orașului), cablul telefonic german, care făcea legătura principală, pe linia : Bacău-Roman-Iași.*

— Se fac cercetări, pentru descoperirea autorilor teroriști.

— S-au luat măsuri, pentru repararea cablului.

(Ministerul Afacerilor Interne)⁷³⁾.

13.

CABINETUL MILITAR
AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI
Biroul 2

BULETIN DE INFORMAȚII

din

12 iulie 1942, ora 20

6. Ministerul Afacerilor Interne raportează :

a) În ziua de 11 iulie ora 15,30, depozitele de muniții de la marginea orașului Buzău — circa 66 depozite — au luat foc.

b) Focul s-a propagat și la depozitul de carburanți german, care era în apropiere.

Azi, 12 iulie — ora 6,30, incendiul a fost localizat.

c) Pagube și victime :

— Au ars cea mai mare parte din magazinele de muniții, circa 200 vagoane muniții (de artilerie, branduri și cartușe de infanterie).

— A ars complet depozitul german de carburanți (12—13 batale, cari conțineau cîteva sute de vagoane benzină de aviație).

— În cartierul Mihai Viteazul, din apropierea depozitelor de muniții, sînt grav avariate numeroase imobile ; de asemenea în interiorul orașului Buzău, numeroase case au geamurile, ușile și acoperișurile avariate.

— Victime omenești :

— 1 ofițer și 1 soldat morți ;

— 15 soldați răniți.

Toți aceștia lucrau la izolarea cîmpurilor de cereale.

a) Ancheta este în curs și lucrează pe teren.

Cercetările sînt conduse de Procurorul General, numit de Președinția Consiliului de Miniștri.

— După afirmațiile Procurorului Militar al Curții Marțiale Ploiești, se pare că ne aflăm în fața unei miini criminale.

— Pînă în prezent, nu s-a ajuns la concluzii definitive asupra cauzelor incendiului. Toate ipotezele au nevoie de verificări.

e) S-au luat măsuri de ordine și siguranță, precum și pentru curățirea terenului de bombe aruncate și în parte neexplodate.

f) La fața locului, în timpul nopții de 11/12 iulie, au fost domnii :

— Generali Pantași și Dobre ;

⁷³⁾ Ibidem, pach. 128, dos. 1064.

- Subsecretar de Stat *Petre Striban* ;
- Colonel *Diaconescu*, Directorul General al Poliției și
- Colonel *Tobescu*, de la Inspectoratul General al Jandarmeriei ⁷⁴⁾.

14.

CABINETUL MILITAR
AL
CONDUCĂTORULUI STATULUI

Biroul 2

BULETIN DE INFORMAȚII
din
16 februarie 1942, ora 20

INFORMAȚIUNI INTERNE

4. *În dimineața de 14 februarie 1942, au fost găsite — aruncate pe strada General Mărgineanu, din Capitală — manifeste comuniste, intitulate „FRAȚI ROMÎNI”, cu următorul cuprins :*

„Patria și poporul sînt în primejdie !

Hitler, cu ajutorul Mareșalului Antonescu, a infometat poporul și ne mistuie neamul în războiul său.

Porniți la luptă, neînfricată ! Pentru :

1. Încetarea îndată a războiului !
2. Întoarcerea acasă a frașilor noștri !
3. Rupeți ordinele de chemare !
4. Nu plecați la moarte, în războiul lui Hitler !
5. Împiedicați transporturile de alimente, arme și armate pentru Hitler !
6. Piine indestulătoare ! În lături cu cartelele ! Gaz și lemne pentru încălzit !
7. Nici o fărîmă de piine hitleriştilor !

Trăiască lupta patrioților din România !

Pentru eliberarea Țării de sub jugul jăcmăntorilor și prădălnicilor hitlerişti !”.

S-au luat măsuri, pentru identificarea și arestarea autorilor și colportatorilor.

Se anexează — în fotocopie — un manifest.

(Ministerul Afacerilor Interne) ⁷⁵⁾.

15.

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI

Direcția Poliției de Siguranță

— Biroul de Studii —

DARE DE SEAMĂ

asupra

STĂRII DE SPIRIT, SITUAȚIEI POLITICE, MIȘCĂRILOR SOCIALE,
PROFESIONALE ȘI MINORITARE

în intervalul

1 aprilie 1942 — 1 aprilie 1943

CAPITOLUL I

STARE DE SPIRIT

1 aprilie 1942 — 1 aprilie 1943

A produs îngrijorări și nemulțumiri :

- a) Prelungirea războiului pe frontul de Est, capitularea armatelor germano-române la Stalingrad, precum și debarcarea trupelor Anglo-americane în Africa de Nord.
- b) Epuizarea forțelor armatei române pe frontul de Est...

⁷⁴⁾ Ibidem, dos. 1065.

⁷⁵⁾ Ibidem.

c) Presupunerea că forțele Axei, vor sacrifica interesele legitime ale României, scopurilor urmărite de ei...

Țăranii au manifestat nemulțumiri pentru blocarea griului, lăsându-li-se numai cîte 60 kg. de persoană și pentru diferența de prețuri dintre produsele industriale și cele agricole.

Au pretins că nu pot face față impozitului excepțional pentru „Împrumutul Reintegrării”... Muncitorii au manifestat nemulțumiri din cauza salariilor pe care le-au considerat insuficiente în raport cu prețul vieții, iar unele întreprinderi nu i-a aprovizionat cu alimente, lemne, îmbrăcăminte și încălțăminte.

Funcționarii și pensionarii au considerat insuficiente sporurile acordate în raport cu scumpețea vieții.

Populația românească, a criticat atitudinea Germaniei aliate, care susține și adăpostește pe legionarii fugiți, iar aceștia, prin curierii ce trimit în țară lansează știri alarmante și încercă să provoace turburări.

CAPITOLUL III MIȘCĂRILE SUBVERSIVE A. COMUNIȘTII

Convinși că Rusia Sovietică va obține victoria, au desfășurat următoarea activitate :

- a) Intensă acțiune de organizare ;
- b) Acțiune pentru formarea „Frontului Patriotic”, din care să facă parte : comuniștii, național-țărăniștii, liberalii și membrii partidelor democratice, care să lupte pentru izgonirea Germanilor și încheierea păcii cu Rusia Sovietică ;
- c) Propagandă împotriva regimului și pentru alcătuirea unui guvern democrat ;
- d) Agitarea populației nevoiașe și cea cu resurse reduse pe tema scumpeții, lipsei unora dintre articolele de primă necesitate și a speculei ;
- e) Instigarea muncitorimii pe tema revendicărilor profesionale și economice, îndemnînd-o la greve și acte de sabotaj ;
- f) Propagandă printre soțiile mobilizaților, îndemnîndu-le să alcătuiască memorii și proteste, prin care să arate că ajutoarele ce primesc, sînt insuficiente ;
- g) Membrii organizației M.O.P.R. (Ajutorul Roșu) au adunat ajutoare pentru deținuții din lagăre și închisori, familiile acestora, precum și pentru prizonierii sovietici ;
- h) Elementele comuniste au făcut propagandă ca populația săracă să nu plătească suma de 1.000 lei, pentru răscumpărarea prestației, ci să o execute în natură, spre a împiedica guvernul să realizeze prevederile financiare, pentru acoperirea cheltuielilor de război ;
- i) Un număr de 89 ruși, rămași în Basarabia, au ce ut să fie repatriați în Rusia ;
- j) Partizanii rămași în Basarabia, au săvîrșit acte de sabotaj ;
- k) Au răspîndit știri false, tendențioase și alarmiste.

Instrucțiuni

a) *Comitetul Central al Partidului Comunist, a dat instrucțiunile mai jos enunțate și învederate, să organizeze „echipe denumite „Partizanii Rusiei Sovietice”, care să săvîrșescă acte de sabotaj în fabrici, ateliere, distrugînd mașinile, materialele etc., precum și depozitele și transporturile de arme și muniții.*

b) Să se facă anchete printre răniții întorși de pe front, cu scopul documentării în vederea propagandei ce urmează să se facă.

c) Să se facă propagandă printre invalizii de război și populația rurală, pe tema insuficienței pensiilor și a improprietăților.

d) Să instige populația pe tema rechizițiilor, provocînd astfel resentimente împotriva puterilor Axei.

e) Să se pregătească elemente pentru acțiunea revoluționară.

f) Elementele comuniste, să explice muncitorilor operațiunile de pe front, potrivit comunicărilor posturilor de Radio Moscova și Londra.

Se anexează... tabele numerice, în care este menționat :

- a) Materialul de propagandă (manifeste, etichete, ziare etc.) răspîndite de comuniști ;
- b) Buletinele și broșurile editate de comuniști...

TABEL NUMERIC (a)

De manifestele, etichetele și ziarele răspindite de comuniști de la 1 aprilie 1942 — 1 aprilie 1943.

Localitatea	Cuprinsul în rezumat	Nr.
București și Iași	Au lipit etichete cu lozincile comuniste : „Romini ! uniți-vă pentru răsturnarea jugului hitlerist“, „Soldați ! nu vă dați viața pentru Hitler, dezertați“, „Pace cu U.R.S.S.“	1
București	Manifest prin care se îndeamnă tineretul să fugă de la unitate cu armamentul și să se predea armatelor sovietice.	1
Iași	Manifeste cu indemnurile : „Soldați să dezertați“, „Muncitorii să comită sabotaje, Țăranii să nu predea rechizițiile, iar să lupte pentru demobilizare, amnistie și pace în Rusia“.	1
Piatra-Neamț	Manifeste cu încheierea „trebuie să răzbunăm părinții, frații și copiii noștri“, „Moarte hitlerismului și fascismului, întoarceți armele și loviți mortal pe inamicul vostru“.	1
București	Manifeste, apel pentru crearea „Frontului Național al întregului popor, spre a lupta pentru eliberarea țării de sub Germani și pace“, iar muncitorii, soldații, tinerii și țăranii sint îndemnați să săvârșescă acte de sabotaj în industrie și transporturile de trupe și muniții și să dezerteze.	1
Timișoara	Manifeste cu indemnurile „Sabotarea industriei, rechizițiile, împrumutului, lupta pentru piine, alimente etc., nesupunere la concentrări, recruții să nu se prezinte, iar mobilizații să se întoarcă acasă înarmați, să-și apere căminurile și să alunge dușmanii Neamului : Mareșalul Antonescu etc.“	1
București	Imprimat lozinci comuniste, pe bancnote de 2 și 5 lei.	1
Constanța	Manifeste cu caracter anti-fascist și antirăzboinic.	9
Craiova	idem	5
Timișoara	Manifeste prin care se cere Conducătorului Statului să înceteze luptele cu U.R.S.S.	1
Jud. Timiș-Torontal	Manifeste cu indemnuri la pace și injurii la adresa conducătorilor Axei (Comunele Ghilod, Receaș, Frăția).	1
Timișoara	Manifeste cu conținut „Jos Hitler“, „Vrem pace și piine“.	1
Lugoj	Manifeste cu conținutul „Jos cu guvernul“.	1

Localitatea	Cuprinsul în rezumat	Nr.
Vilcea	Un avion neidentificat a aruncat în comunele Răești și Turcești, manifeste comuniste.	1
București	Manifeste cu cuprinsul „Vrem pace și piine“, „Frați Români, nu vrem să murim pentru Nemți“, „Trăiască frontul patriotic antihitlerist“, „Vrem eliberarea patrioților“.	1
Brașov	Manifestele „Frontului Național“ cu indemn la luptă pentru izgonirea Germanilor și pace cu Rusia Sovietică.	1
Arad	Manifeste în limba ungară și română (circa 400), indemnuri la lupta pe tema scumpetei, speculei, lipsurilor și pentru încetarea războiului cu U.R.S.S.	1
București	Un manifest al „Frontului Patriotic“ prin care soldații români sînt îndemnați să nu mai lupte alături de Germani.	1
Lupeni	Un manifest prin care critică Puterile Axei.	1
Total		31

TABEL NUMERIC (b)

De buletinele și broșurile răspindite de comuniști, de la 1 aprilie 1942 — 1 aprilie 1943.

Data	Localitatea	Cuprinsul în rezumat	Total
Aprilie 1942	București	Buletinul „România Liberă“ organul de informații al „Frontului Unic Național de luptă“ pentru independență, democrație, pace și piine. Reproducere din discursurile lui Kalinin.	1
„	„	Broșură cu discursul lui Stalin, ținut la începutul războiului cu Germania.	1
„	„	Broșura intitulată „Conferința Prizonierilor“, se reproduce apelul prizonierilor români din Rusia, adresat familiilor, pe care le îndeamnă să lupte pentru încheierea păcii cu Rusia Sovietică.	1
Mai 1942	„	Buletinul 1, îndeamnă tineretul la acțiune revoluționară și lupta pentru alungarea Germanilor și încheierea păcii cu Rusia.	1

Data	Localitatea	Cuprinsul în rezumat	Total
Iunie 1942	București	Buletinul II, îndeamnă la acțiune pentru alungarea Germanilor și încetarea războiului. Citează exemplul tineretului din țările ocupate de Germani, care săvârșesc acte de sabotaj.	1
Iunie 1942	„	Au editat și răspindit Ordinul de zi nr. 130 dat de Stalin la Moscova, la 1 Mai 1940.	1
Iulie 1942	„	Buletinul informativ Nr. 4 îndeamnă tineretul să adere la acțiunea revoluționară a partidului comunist. Afirmă că Arsenalul din Tirgoviște a fost incendiat de comuniști.	1
Total			7 76)

16.

CABINETUL MILITAR

Br. 2

Nr. 200041

NOTA

1944 luna martie ziua 3

S U M A R :

Marele Stat Major raportează cauzele ce provoacă nemulțumirea muncitorilor.

În legătură cu nemulțumirile muncitorilor din întreaga țară,

Marele Stat Major raportează următoarele :

Din rapoartele Marilor Unități și organelor informative, se constată existența mai multor cauze care provoacă unele nemulțumiri printre muncitori, nemulțumiri ce întrețin o atmosferă favorabilă de exploatat de către elemente interesate.

Cauzele acestor nemulțumiri sînt următoarele :

- unele întreprinderi nu plătesc salariile la timp (anexa nr. 1, punctul 1) ;
- reține-ile din salariu sînt prea mari. Sînt muncitori care la sfîrșitul lunii nu primesc nici un ban (anexa nr. 1, punctul 2) ;
- unele întreprinderi servesc la cantine masă de proastă calitate (anexa nr.1,punctul 4) ;
- la întreprinderile în care se rulează muncitorii în cite trei reprize a 8 ore, se se-veste masa numai muncitorilor dintr-o singură repriză ;
- nici o întreprinde.e nu a soluționat încă definitiv problema îmbrăcăminte și încălțăminte muncitorilor (n-au haine pentru lucru) ;
- lipsesc locuințele pentru muncitori (anexa nr. 1, punctul 5) ;
- lipsesc medicamentele și personalul medical (anexa nr. 1, punctul 6) ;
- modului cum a fost constituit Consiliul Consultativ al Muncii, în care nu a fost numit nici un reprezentant al muncitorimii (toți cei numiți în acest consiliu fac parte din Uniunea Micilor Industriași, ai căror conducători au fost instalați și ca șefi ai Camerei de Muncă) ;
- diferențierii ce se face între ei și funcționari în ce privește avantajele acordate de întreprinderi.

Astfel, funcționarilor li se dau gratificații de sărbători și primesc în plus chirie, luminat și încălzit, în timp ce lucrătorilor nu li se acordă nici măcar împrumuturi (societatea Petroșani)

Din aceste cauze s-au semnalat :

76) Ibidem, pach. 112, dos. 529.

- lipsuri nemotivate de la lucru ;
- memoriile numeroase înaintate Ministerului Muncii, datorită nesoluționării la timp a conflictelor de muncă și organelor de control și anchetă, care nu dau ascultare plingerilor muncitorilor ;
- uneori sabotarea lucrului prin micșorarea producției ;
- din cauza lipsei de hrană, unii muncitori sînt atît de slăbiți încît lucrează cu mare greutate.

Justificarea societăților că nu pot oferi condiții de muncă mai avantajoase, din lipsă de fonduri, nu poate fi primită de muncitori, care vîd importante cheltuieli făcute pentru investiții noi și de întreținere.

Pe lîngă cele de mai sus, se mai semnalează că nu există un instrument prin care să se poată face față propagandei defetiste, întrucît organizația „Muncă și Lumină” nu răspunde misiunii (are programe grele, ce nu pot fi înțelese de muncitori, din care cauză aceștia nu participă la manifestările acestei organizații).

1) *Întreprinderi care nu au plătit salariile la timp.*

— Fabrica Metalurgică „Victoria” — București — nu a achitat încă ajutorul legal de iarnă.

— Minele de cărbuni „Creditul Carbonifer” Comănești-Bacău, plătește cu întîrziere salariile din cauză că C.F.R.-ul nu achită la timp sumele datorate pentru combustibil.

— Fabrica „Concordia” Brașov.

— Uzinele „Malaxa” nu au achitat încă ajutorul de iarnă.

— Minele de mangan Iacobeni — Cîmpulung (Bucovina).

— Minele de cărbuni „Miniera”-Șotînga (Dimbovița).

— Fabrica „Metalurgica Moldovei”-Iași, încetîndu-și activitatea nu a plătit lucrătorilor concedia cota echivalentă cu 45 zile lucrătoare, conform dispozițiilor Ministerului Muncii.

— Uzinele de fier -- Hunedoara.

2) *Întreprinderi care fac rețineri prea mari din salarii.*

— Fabrica „C.A.M.” Belvedere.

— Șantierul C.F.R. Bordei (Dolj).

— Manufactura de tutun „Belvedere”...

4) *Întreprinderi care servesc la cantine masă de proastă calitate.*

— Întreprinderea „Metaloglobus” București.

— Uzinele „Rogifer”.

— Fabrica Amero-București.

5) *Întreprinderi care nu au soluționat în mod acceptabil problema locuințelor pentru muncitori.*

— Arsenalul Armatei — Tirgoviște.

— Întreprinderile carbonifere de pe Valea Jiului (au suprimat gratuitatea locuinței, iluminatului și încălzitului, după ce fusese acordată muncitorilor timp de 40 de ani).

6) *Întreprinderi care nu au soluționat problema asistenței medicale.*

— Uzinele „Basarab” București.

— Atelierele C.F.R. T. Severin.

— Atelierele C.F.R. Arad.

— Atelierele C.F.R. Timișara.

— Arsenalul Armatei-Tirgoviște.

— Astra — Orăștie.

— Galia — București.

D I V E R S E

— Fabrica „Industria bumbacului” București (nu a dat încălțăminte, nu respectă deciziile de salarizare).

— Fabrica „Amero” București (nu a dat încălțăminte, nu respectă deciziile de salarizare, nu are baie și cantină).

— Fabrica „Gallia” București (nu respectă decizia de salarizare, n-a dat încălțăminte

și lemne).

— Fabrica „Materno”-București (nu respectă deciziile de salarizare, n-a dat alimente, încălțăminte, n-are medic, baie și cantină, forțează personalul să lucreze peste puterea lui de muncă).

- Fabrica „Wolf”-București (nu respectă deciziile de salarizare, n-a dat încălțăminte și lemne).
- Fabrica „Apretura”-Popești-Leordeni (nu respectă deciziile de salarizare, persecută lucrătorii).
- Fabrica „Lyons”-București (nu respectă deciziile de salarizare, mîncarea de p oastă calitate la cantină).
- Uzinele Comunale Galați (plătesc salarii sub nivelul tuturor celorlalte întreprinderi din localitate).
- Portul Galați unde muncitorii sînt nemulțumiți... [deoarece] nu s-a făcut nimic pentru ei ⁷⁷⁾).

17.

SECRET

1.VIII.944.Buc.

*Generalul Ciocălțeu I. Alexandru
către
Cabinetul Militar al Domnului Mareșal
Antonescu, Conducătorul Statului*

Am onoarea a aduce la cunoștință următoarele :

Ducîndu-mă pentru cîteva zile în sudul jud. Dolj și observînd starea de enervare a sătenilor, am căutat să aflu cauzele.

Informațiile culese, deși incomplete, sînt prea grave și trebuie cunoscute de conducerea superioară a țării.

I. Aplicarea învoielilor agricole

Este cauza principală a nemulțumirilor, deoarece proprietarii pa e că nu aplică legea în spiritul și litera ei. Astfel :

1. Proprietarii impun sătenilor, ca la patru pogoane învoială, să lucreze unul gratuit proprietarului.

2. Sătenul învoitor este obligat să lucreze complet 1 pogon, pentru proprietar, cu 500 lei ; deși astfel de munci se fac obișnuit cu 2.500—3.500 lei.

3. Pentru paiele și cocenii ce revin legal învoitorului, aceștia sînt uneori siliți să muncească încă un pogon gratuit.

4. Proprietarii seamănă partea lor de învoială, în locuri unde a fost mazăre sau bostănă ii (pepeni etc.), care sînt mai propice unei recolte superioare ; iar învoitorii trebuie să semene în mîriști sau porumbiști.

5. Locuitorii trebuie să plătească sume apreciabile pentru a putea să pască vitele, pe mîriștele lucrate de ei.

6. Parte din proprietari lucrează pămîntul mai mult în regie și locuitorii n-au locuri de muncit.

7. Unii dintre proprietari, n-ar da nici sămînța pentru locurile lor (?...!) lăsînd pe învoitori s-o pună de la ei.

8. Locurile rezervate proprietarilor, ar fi măsurate cu majoră-i de suprafață, ajungînd ca 1 pogon să aibă în realitate 1½ pogon.

Personal, necunoscînd legea învoielilor agricole, am redat aceste informațiuni așa cum mi s-au dat, urmînd ca organele de anchetă să precizeze cauzele nemulțumirii populației agricole...

III. *Urmarea acestor feluri* de nemulțumiri, poate și a altor cauze, duce la atitudini izolate și colective, care pot fi încă ușor stîrpite, dată fiind lipsa lor de consistență, astfel :

a) În ziua de 23 iulie 1944, s-a găsit în centrul satului Moțaței, un manifest prin care se cere o mișcare în genul celei de la 1907, cînd unii proprietari au fost omorîți.

Manifestul a fost înaintat autorităților respective...

⁷⁷⁾ Ibidem, pach. 165, dos. 35, f. 92 și urm.

b) Pe parcursul drumului București-Craiova Moșăței, în stații, unii soldați aruncă dife-rite insulte călătorilor din cl. I și II-a.
Își strigă „nenorocirea” lor de a fi pe front, iar „boierii” se plimbă la cl. I și II-a General...⁷⁸⁾.

13.

NOTA CONTRAINFORMATIVĂ Nr. 3709
din 24 ianuarie 1944

RĂSPÎNDIREA DE CÎNTECE CU CARACTER SUBVERSIV PRINTRE OSTAȘII DIN TRANSNISTRIA

În ultimul timp, printre ostași s-a răspindit un cîntec, ce are caracterul de cîntec popular, al cărui text este cam următorul :

— Mareșale, Mareșale,
Mi-ai umplut Țara de jale,
Și case de lăcrimioare.

sau

Comandanții de plotoane,
Ziua și noaptea nu dorm,
Raportează pe hirtic,
C-au murit ostași o mie.

Generalul le răspunde :

N-am nevoie, nici nu-mi pasă,
Că-mi vin concentrați d-acasă⁷⁹⁾...

19.

Sinteză contrainformativă

pe timpul deplasării Reg. 3 Dorob. din Garnizoană.
(8.IV.1944—22.IV.1944)

A. Starea de spirit în armată :

— Îngrijorări : Da, atît la ofițeri și subofițeri, cit mai ales la trupă, din cauza înaintării inamice, pe care o comentează, cit și a retragerii în defensivă a Germanilor.

— Frămîntări :

1. De ordin moral

a. Ofițerii și subofițerii : Se manifestă oarecare neîncredere, din cauza lipsei de armament anticar și a mobilizării incomplete în ceea ce privește rechiziționarea auto și hipomobilă. Situația fronturilor este comentată în majoritatea cazurilor defavorabil, cu o foarte mare doză de scepticism, fără a ține seama de „marele imperativ al tăcerii”, deoarece aceste comentarii se manifestă chiar în fața ostașilor, care, apoi denaturează ce aud, dînd proporții fantasmagorice celor auzite, născîndu-se astfel zvonurile distructive.

b. Trupa : Moralul alterat de zvonurile hipertrofiate ce le culeg fără un discernămint logic, de oriunde.

Contingentele tinere — indeosebi — foarte influențabile, nu au de loc încredere în scutii de izbîndă, contra inamicului de la răsărit. Am surprins ostași — în ostrovul unde a staționat convoiul — care manifestau dorința de a se încheia pace cu Rușii și a întoarce armele contra Germanilor pentru a-i scoate din țară, fiind convinși că Aliații nu au nici un gînd rău față de noi.

⁷⁸⁾ Ibidem, pach. 248, dos. 58.

⁷⁹⁾ Ibidem, pach. 24, f. 92.

B. Starea disciplinară :

a. Ofițeri și subofițeri : Delăsători, în majoritate. Nu au reprimat abaterile de pe timpul marșului, ba chiar au lăsat neobservate unele abateri ale trupei.

b. Trupa : Pe timpul marșului de la Slatina la T. Măgurele chiar în prima etapă (Slatina, Bălănești), o parte din ostași au căutat să se ușureze, prin aruncarea muniției și a alto: materiale (măști, lopeți etc.)...

Pe timpul marșului și a staționării pe Dunăre, mulți ostași — din cei din satele apropiate itinerariului, au părăsit cantonamentele sau convoiul, ducându-se acasă neputînd veni în timp util la stația de îmbarcare, ori staționare.

Majoritatea, au aflat zona de cantonare a Reg. și au venit cu trenul în comuna Sălceni.

C. Starea sanitară :

Se găsesc paraziți pe ostași. Nu se observă cazuri de maladii contagioase. Pe timpul marșului, ostașii au dovedit că sînt rezistenți (cu foarte mici excepții).

D. Acțiuni periculoase îndreptate contra statului :

Colportarea diferitelor zvonuri, pe care ostașii le primesc și le difuzează, de la agenții care au inundat țara odată cu refugiații, care prin răspîndirea de știri și spirite la adresa conducătorilor și actualei forme de guvernămînt, subminează ordinea, disciplina și încrederea care stau la baza statului.

Unii ostași au fost surprinși corespunzînd cu persoane sau cu alți membri din familie.. căroro le divulgau situația în care se află, cum și punctul unde se află...

Ofițer informator

(ss) Indescifrabil ⁸⁰⁾.

20.

Secret

Intrat nr. 12

1944.I.18

Nr. 12

19.I.1944

Nr. 60

1944 luna I, ziua 17

LEGIUNEA JANDARMI VASLUI

către

Secția Jandarmi Munteni

În conformitate cu ordinul Inspectoratului General al Jandarmeriei nr. 50.666/944, prin care se face cunoscut că Marele Stat Major -- Secția Operație cu Ord. nr. 585.010 din 11.I.1944, semnalează că s-au produs o serie de acte de teroare asupra rețelilor telefonice ce leagă depozitele de muniții și carburanți din țară, cu rețeaua telefonică generală.

Fără de cele de mai sus veți lua cele mai severe măsuri de supraveghere și pază a circuitelor telefonice a depozitului de muniții Muntenia. În acest scop veți executa paza și supravegherea în colaborare cu garda depozitului, care a primit ordin în acest sens.

De executarea întocmai a prezentului ordin rămîneți direct răspunzători.

Șeful secției Munteni va controla executarea și luarea măsurilor din timp.

Comandantul Legiunii Jand. Vaslui.

Maior,

(ss) Indescifrabil ⁸¹⁾.

⁸⁰⁾ Ibidem, pach. 245, dos. 181, f. 2.

⁸¹⁾ Ibidem, pach. 172, dos. 3, f. 13.

21.

Divizia XI-a Infanterie
Stat Major
Biroul 2
Serviciul Poștal Militar nr. 4016

REGIMENTUL 3 DOROBANȚI OLT P.A.
Intrare Nr. 2359
1944 luna Iunie ziua 14

Nr. 2749
1944 Iunie 12
DIVIZIA XI-a INF.
căt-re
Reg. 3 Dorobanți

Cu onoare vă facem cunoscut că partidul comunist a dat instrucțiuni agenților săi pentru intensificarea la maximum a propagandei, atât în rîndurile populației civile cit și în armată.

Unul dintre mijloacele de propagandă utilizate de agenții comuniști este și luarea contactului cu ostașii care vin în permisiu, delegații etc. în interior — în special în regiunile și localitățile importante — cărora caută să le zdruncine credința în victoria și în sinceritatea camaraderiei germano-romină, îndemnindu-i să constituie în unități grupuri „antigermane și pentru pace” sub conducerea „comuniștilor” care s-ar găsi în fiecare unitate.

Ostașilor care inspiră încredere agenților comuniști li se va încredința material de propagandă pentru a-l utiliza în unitatea respectivă.

Pentru împiedicarea acestei propagande, rugăm să binevoiți a lua măsuri de supravegherea tuturor ostașilor în special a celor suspecți, și totodată a se căuta orice prilej pentru a arăta ostașilor adevăratele intențiuni ale propagandei comuniste, care urmărește distrugerea Armatei și prăbușirea frontului nostru contra bolșevismului.

Cei descoperiți de Dvs., vor fi înaintați acestui Comandament pentru a fi trimiși în fața Curții Marțiale.

L.S. D.O.
Șeful de Stat Major
Lt. Colonel
Titulescu Romulus

Șeful Biroului 2
Maior
Todoreanu T.

Comunicat :

— Tuturor unităților și
Formațiunilor interesate ⁸²⁾.

22.

COPIE

Nr. 563.715 din 28 iunie 1944
MARELE STAT MAJOR
Secția II-a
căt-re

CABINETUL MILITAR AL CONDUCĂTORULUI STATULUI

Urmare la ordinul circular nr. 562.511 din 2 iunie 1944,

Am onoare a vă aduce la cunoștință că Partidul Comunist din România a dat dispozițiuni organizațiilor în subordine :

— să păstreze o strînsă legătură cu membrii mișcării încorporați cu Ctg. 1945 ;

⁸²⁾ Ibidem, pach. 245, dos. 181, f. 245.

— să ordone acestor membri să-și continue activitatea desfășurând între recruți o intensă propagandă contra continuării războiului și pe tema tratamentului neomenos ce pretinde că se aplică recruților.

Tinerii comuniști pregătiți în Școalele de cadete ale partidului — încorporați recent — au primit instrucțiuni asupra modului cum trebuie să facă propagandă în rîndul unităților respective.

Pentru preîntîmpinarea și combaterea acestei propagande vă rugăm să binevoiți a lua urgente măsuri de supraveghere atentă și permanentă a ostașilor suspecti.

Accastă supraveghere va fi mai vigilentă în special în timpul cînd ofițerii lipsesc din cazarmă.

Pentru completarea măsurilor de luat în unități se vor revedea și dispozițiunile ordinului nr. 233.347 din 20 martie 1943 al Marelui Stat Major Secția II-a.

Toți ostașii care vor fi descoperiți activînd în slujba propagandei comuniste să fie sancționați conform ordinelor în vigoare.

În rapoartele contrainformative înaintate lunar Marelui Stat Major Secția II-a, se vor raporta toate aceste cazuri.

p. ȘEFUL MARELUI STAT MAJOR

General

(ss) I. Arhip

Șeful Secției II-a

Colonel

(ss) A. Runceanu

pentru conformitatea copiei

Plutonier

(ss) Ortelecan Octavian ⁸³⁾.

23.

INTRARE NR. 294

1944.VIII.3

SECRET

COMUNICAT SECȚIILOR

Copiat

ORDIN CIRCULAR NR. 1172

din 2 august 1944

Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist a lansat și răspîndit manifestul intitulat „Către întreg tineretul din România cu prilejul împlinirii a trei ani de război”, semnat Uniunea Tineretului Comunist.

În acest manifest tineretul este îndemnat la :

- Acte de sabotaj la întreprinderile industriale ;
- Distrugerea c.f. și a șoselelor utilizate de armată ;
- Distrugerea firelor telefonice și telegrafice care deservesc armata germană ;

⁸³⁾ Ibidem, pach. 67, dos. 390.

— Organizarea grupurilor de partizani ;
 — Organizarea de manifestații de stradă, greve la instituții și fabrici împotriva continuării războiului.

— Sint îndemnați ca aceste distrugeri să le execute între 3—10 august 1944.

În incheiere cere tineretului român din Delta Dunării și Moldova de jos să lupte pentru distrugerea hitlerismului.

Față de cele mai sus veți lua măsuri pentru prevenirea răspindiri manifestului semnalat precum și întreprinderea investigațiilor necesare pentru identificarea autorilor și colportorilor, semnalind de îndată legiunei orice constatare.

COMANDANTUL LEGIUNEI JANDARMI VASLUI

L.S. Maior,

(ss) Gh. Tofan ⁸⁴⁾.

24.

Versuri găsite în manuscris la baza saboteurilor [partizanilor] de pe muntele Pietra Fecrestii, în ziua de 26 iulie a.c.

Pe crestele Carpaților noi am pornit
 Să ne scăpăm poporul jefuit
 De dușmani și de... venetici [.]
 Pe crestele Carpaților
 Pe sub frunza brazilor
 Se strecoară pe sub creste
 Ca voinicii din poveste
 Și merg urcând căările
 Scrutind cu ochii zările
 Partizanii legendari [.]
 Stringeți rindul voluntari
 Și un suflet nou rodit fierbinte
 Să lupte de astăzi înainte ⁸⁵⁾.

⁸⁴⁾ Ibidem, pach. 172, dos. 3, f. 21C.

⁸⁵⁾ Ibidem, pach. 248, dos. 42, f. 31C.

PROBLEME ALE ACTIVITĂȚII ARHIVISTICE ÎN ȚARA NOASTRĂ

AL. MUREȘANU
Adjunct al Ministrului
Afacerilor Interne

Poporul nostru muncitor — sub conducerea și îndrumarea partidului — desfășoară o muncă plină de entuziasm, în toate domeniile de activitate pentru construirea societății socialiste și luptă hotărât, alături de toate țările prietene din lagărul socialist, în frunte cu Uniunea Sovietică, pentru apărarea și consolidarea păcii în lume.

Directivele celui de al II-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român reprezintă un măret program al construcției economice și culturale socialiste în patria noastră. Fiecare cuvânt, fiecare cifră cuprinse în documentele Congresului oglindesc politica de dezvoltare pașnică a țării, dorința și hotărârea poporului nostru liber de a construi cât mai repede noua noastră orînduire socialistă, o viață tot mai fericită și mai îmbelșugată pentru toți oamenii muncii de la orașe și sate¹⁾.

Transformînd în realitate aceste Directive, clasa noastră muncitoare, țărănimea muncitoare și intelectualitatea desfășoară o muncă plină de avînt și abnegație, cucerind victorii după victorii în industrie, agricultură, știință și cultură, demonstrînd puterea lor creatoare și capacitatea și înțelepciunea partidului conducător. Succesele și realizările de pînă în prezent sînt cheazășia și garanția victoriilor viitoare pe drumul construirii noii societăți socialiste.

În marea operă de construire a vieții noi, ca în orice sector de construcție nouă, documentarea istorică și tehnică, economică sau statistică, științifică sau artistică joacă un rol de mare importanță. În socialism totul se bazează pe adevăr, pe documentul scris și autentic, pe faptele cele mai convingătoare.

Zeci de ani burghezia a falsificat datele, a evitat folosirea documentelor autentice, a interpretat subiectiv și fără o bază științifică fenomenele naturii sau ale societății, complăcîndu-se în labirintul concluziilor false, subiective și idealiste.

Înarmați cu teoria marxism-leninismului și cu metoda dialectică de cercetare, constructorii comunismului își bazează toate cercetările numai pe documente autentice, pe fapte, pe adevăruri obiective.

¹⁾ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român*, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 585.

Arhivele Statului, ca organ care deține și prelucrează, în vederea informării, aproape întreaga bază materială documentară în stat, sînt chemate să dea un sprijin prețios oricărui sector din vastul șantier al construirii socialismului.

Ca orice organ din statul nostru democrat-popular, Arhivele Statului sînt o instituție nouă, cu toate că ele datează de peste 125 ani. Nu se poate vorbi în trecut despre o activitate deosebită a acestei instituții și nici de o grijă mai deosebită a statului burghez față de ea. Tocmai din aceste motive astăzi se depun eforturi mari pentru a face din Arhivele Statului instituția de care are nevoie statul oamenilor muncii în opera de făurire a noii societăți.

Se poate vorbi de multe succese ale Arhivelor Statului după 23 August 1944 și mai ales din 1951 pînă în prezent, datorită prețuirii pe care le-o acordă partidul și guvernul nostru.

Ca orice instituție nouă într-un stat nou, Arhivele Statului au fost reorganizate pe baze noi, au fost întărite conform noilor necesități, înființindu-se o serie de unități teritoriale care au ajuns să depășească vechea instituție cu peste 600%, iar numărul cadrelor cu peste 400%. Proportional cu sporirea unităților Arhivelor Statului s-au atribuit noi localuri, depozite și o bună parte din utilajele necesare.

Pentru a fixa poziția, drepturile și obligațiile Arhivelor în cadrul aparatului de Stat conducerea statului a aprobat Decretul care înființează Fondul Arhivistice al Statului, încredințându-l în exclusivitate în vederea administrării, organizării și dării în folosire, Direcției Generale a Arhivelor Statului, singura autorizată în acest sens. Actul constituie un moment important în viața Arhivelor Statului care capătă astfel prerogative precise și posibilitatea de a putea pune ordine în arhivele țării.

Într-adevăr, în ultimii ani se poate spune că s-a pus o oarecare ordine în arhivele din depozitele proprii și în arhivele instituțiilor și întreprinderilor din întreaga țară, ca urmare a drepturilor ce decurg din Decretul mai sus-amintit și a instrucțiunilor elaborate de Direcția Generală a Arhivelor Statului, obligatorii pentru toate organele de stat.

Arhivistica noastră a făcut pași importanți și pe drumul folosirii materialelor documentare întocmirea unui număr apreciabil de instrumente variate de evidență și folosire a făcut posibilă atragerea unui număr mereu mai mare de cercetători din domenii tot mai diverse, care au avut posibilitatea să găsească în sălile de studiu ale Arhivelor Statului tot mai multe informații care îi interesau.

Publicarea documentelor a fost mult îmbunătățită și lărgită, iar „Revista Arhivelor”, a cărei apariție a reînceput cu anul 1958, constituie un ajutor prețios pentru cercetătorii de toate categoriile.

Muzeul permanent al Arhivelor Statului, precum și expozițiile ocazionale organizate de diferite unități regionale și raionale, folosirea tot mai largă a presei centrale și locale, a radio-ului, televiziunii au contribuit tot mai puternic la cunoașterea de către masele largi a valorilor ce se păstrează în depozitele arhivelor, fiind folosite tot mai mult la rezolvarea problemelor construcției socialiste a țării noastre, constituind totodată mijloace eficiente de propagandă și educație patriotică a oamenilor muncii.

Prin grija partidului și guvernului, unitățile Arhivelor Statului au început să fie dotate cu tehnică modernă, cu laboratoare de cercetări și restaurare a documentelor deteriorate și s-au făcut primii pași în direcția construcțiilor de localuri speciale pentru arhive. Desigur că aici mai avem mult de făcut și într-un ritm mai accelerat.

În succesele arhivisticii noastre, un mare aport îl are arhivistica sovietică — cea mai avansată din lume — a cărei îndrumare și experiență ne-a fost totdeauna la îndemână, atât prin publicații, cât și prin vizite reciproce de delegații arhivistice. Nu mai puțin fructuoase au fost învățămintele trase din experiența arhivisticii cehoslovace, a R. D. Germane, a R. P. Ungare și a altor țări de democrație populară. Vizitind și unele țări capitaliste, delegațiile de arhiviști români au putut aprecia critic situația arhivisticii de acolo și constata mai just unele lipsuri la noi. La baza activității arhivisticii din țara noastră stă, cum este și firesc, propria noastră tradiție, experiența pozitivă acumulată vreme de decenii, părțile ei progresiste.

Arhivistica la noi în țară este solicitată tot mai mult să răspundă unor sarcini noi și să informeze în domenii tot mai diverse — istorie, economie, știință, tehnică, literatură etc. Aceasta înseamnă că orînduirea noastră nouă are nevoie de tot mai multe documente, de tot mai multe date precise și la momentul oportun. Deci arhivisticii i se pun sarcini noi și din ce în ce mai mari, care nu se simțeau atât de acut cu cîțiva ani în urmă. Prin urmare arhivistica trebuie să aplice metode noi, măsuri organizatorice noi, să facă pregătirea cadrelor într-un sens nou, să dea instrucțiuni noi, toate menite să ducă la satisfacerea cerințelor noi puse de problemele vieții noi.

Arhivistica noastră trebuie să acționeze spre un scop precis, într-un sens bine definit. Acest scop îl constituie deservirea pe toate căile a construirii socialismului.

Arhivele Statului din țara noastră, în forma de azi, sînt create de statul de democrație populară și ele trebuie să slujească exclusiv intereselor lui. Aceasta înseamnă că preocupările și activitatea Arhivelor Statului trebuie să se orienteze în special către problemele care frămîntă sectoarele ce ne solicită mai mult materiale de informare. Așa dar, arhivistica trebuie să se dezvolte în continuare conform liniei politice a partidului, să intre mai concret pe făgașul acestei politici.

În mod concret, aceasta impune ca arhivistica să-și îndrepte atenția cu prioritate asupra acelor fonduri care interesează cercetarea și aceste fonduri, după cum reiese din tematica respectivă, sînt fondurile mai noi, fondurile din epoca modernă și în special contemporană, legate direct de condițiile istorice premergătoare societății socialiste și de construcția propriu-zisă a acesteia.

Fără îndoială că nu vom înceta preocupările față de fondurile vechi, de unde se mai pot scoate unele date informative utile, dar va trebui să ne ocupăm cu precădere de fondurile mai noi, necercetate suficient, din cauza dezordinii în care ni le-a lăsat burghezia și care sînt pline de informațiile cele mai prețioase.

Ce-ar însemna dacă ne-am ocupa mai departe numai de fondurile feudale, întocmindu-le cele mai variate instrumente de evidență și folo-

sire? Am pierde mulți ani de muncă, multă cheltuială și pînă la urmă ar rezulta o activitate aproape inutilă, întrucît la acea dată nu numai fondurile feudale nu vor mai avea importanța necesară, dar și cele reclamate insistent astăzi își vor pierde din actualitate. Să nu uităm că trăim în epoca zborurilor cosmice și a energiei atomice, cînd dezvoltarea științei și tehnicii imprimă activității economice și sociale un ritm trepidant.

Folosirea masivă și multilaterală a arhivelor în condițiile socialismului impun arhivisticii ca știință, legături strînse cu viața, cu practica construcției socialiste. Vorbind despre succesele mari dobîndite în anii regimului democrat-popular în diferitele ramuri ale științei, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arată că acestea trebuie „să sporească contribuția științei la dezvoltarea economiei naționale și a culturii... iar oamenii de știință, ridicînd continuu nivelul teoretic al activității științifice, trebuie să combată totodată tendințele de rupere a ei de preocupările practice”²⁾. Deci nu arhivistică în sine, ci arhivistică în slujba intereselor de stat, în slujba intereselor științei și culturii socialiste. Chiar organizarea fondurilor vechi trebuie făcută de pe pozițiile interesului pe care acestea îl prezintă în clarificarea unor probleme actuale.

Tinînd seama de ritmul rapid în care înaintează toate sectoarele vieții noi, realizarea unor asemenea sarcini nu poate fi concepută fără o viziune de ansamblu, de largă perspectivă. Un plan de perspectivă arhivistică, cu obiective clare, legate de activitatea unor departamente economice, științifice și culturale este o necesitate stringentă care ar rezolva în mare măsură orientarea și dozarea eforturilor lucrătorilor din arhive precum și oportunitatea lor.

În Uniunea Sovietică există un asemenea plan pentru perioada 1958—1965³⁾, perioada septenalului, iar tovarășii cehoslovaci l-au denumit „cincinalul arhivistic”, pentru anii 1956—1960⁴⁾, urmînd a întocmi următorul pentru 1960—1965.

Și arhiviștii noștri au întocmit un asemenea plan de perspectivă pentru perioada 1955—1959 dar acesta nu și-a arătat roadele întrucît nu a fost urmărit cu suficientă perseverență. Trebuie remediată cît mai grabnic această lipsă.

În prezent, ca urmare a sarcinii trasată de Congresul al II-lea al P.M.R., un larg colectiv de istorici este mobilizat pentru întocmirea Tratatului de istorie a Romîniei care, de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste, să sintetizeze toate realizările științei istorice de pînă în prezent. În această mare acțiune Arhivele Statului au un cuvînt de spus. Trebuie susținute eforturile cercetătorilor istorici prin organizarea cu precădere a acelor fonduri care necesită o cercetare mai amănunțită în vederea realizării sarcinii arătate mai sus.

În acest sens este necesară o coordonare a eforturilor între unitățile noastre și organele interesate din cadrul Academiei R.P.R., fapt ce va

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raportul de activitate al C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al partidului*, Buc., 1956, E.S.P.L.P., p. 154.

³⁾ G. A. Belev, *Osnovnie itogbi i perspektivi arhivnogo stroitelstva v S.S.S.R.*, în „Istoriceskii Arhiv”, nr. 3, 1953, p. 174.

⁴⁾ Rudolf Barák, *Celostátné Konferenc archivních pracovníků v Praze*, în „Archivní Časopis”, nr. 4, 1953, p. 227.

constitui un pas înainte pe linia racordării planului arhivistic cu planul general al Academiei R.P.R.

Mergînd mai departe, pe linia măsurilor necesare, îmbunătățirea sistemului de publicare a instrumentelor arhivistice se impune în mod imperios.

Acestea trebuie îmbunătățite calitativ și în special tematic.

Lipsa unui plan tematic axat pe cerințele cercetării în domenii cît mai diferite se face aici destul de simțit. Trebuie eliminate lucrările arheografice inutile, inițiate de multe ori din interese înguste, regionale, care nu răspund în totalitate problemelor actuale. Planificarea publicațiilor trebuie centralizată tematic, ca rezultat al coordonării ce trebuie realizată pe linie interdepartamentală.

Odată cu întocmirea planului tematic al publicațiilor se va elimina automat paralelismul dăunător în acest domeniu, cînd una și aceeași problemă este atacată de mai multe instituții. În acest sens avem cazul recent al pregătirii în vederea publicării unei culegeri de documente privitoare la relațiile romîno-ruse de-a lungul veacurilor, inițiată atît de Institutul de Istorie al Academiei R.P.R. în colaborare cu Institutul de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S., cît și de Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.P.R. în colaborare cu Direcția Generală a Arhivelor Statului din U.R.S.S.

Arhivistica sovietică rezolvă în prezent problema prin înființarea unei comisii arheografice unionale cu o compoziție mai largă, care să elimine definitiv paralelismul dăunător⁵⁾.

Activitatea impetuoasă în socialism și dezvoltarea într-un ritm necunoscut pînă în prezent pe un front larg a economiei, culturii, științei obligă arhivistica să-și lărgescă considerabil informația și să deservescă domenii tot mai variate, de dorit chiar toate domeniile vieții reflectate în documente.

În socialism arhivele nu pot fi puse unilateral în slujba istoricilor, ci ele trebuie să deservescă deopotrivă economiști, tehnicieni, oameni de știință și de cultură în general. În special trebuie acordată o atenție mare arhivelor economice al căror volum este din ce în ce mai mare iar importanța lor nu mai este cazul s-o accentuăm.

Interesul pentru arhivele economice, tehnice și statistice trebuie dezvoltat mereu și el poate fi trezit în special prin indici tematici.

Folosirea arhivelor economice și tehnice în scopurile practice ale producției, pe o scară cît mai largă, va însemna pentru arhivistica din țara noastră realizarea uneia din cele mai de seamă sarcini ale ei.

Folosirea oricăror documente, însă, nu poate fi întreprinsă fără anumite instrumente, fără o oarecare informare.

Fondurile noastre sînt adevărate comori documentare, din care se pot extrage date din cele mai prețioase pentru domenii foarte variate; ne lipsește însă o informare organizată, care să facă cunoscut sectoarelor interesate problemele importante ce se desprind din conținutul fondurilor arhivistice.

⁵⁾ G. A. Belov. *op. cit.*, p. 172.

Arhivele sovietice, pe lângă studiul cercetătorilor din sălile de lectură, au organizată o informare metodică tematică, difuzată instituțiilor științifice interesate din toată țara⁶⁾). Asemenea buletine tematice informative s-ar putea aplica cu succes și la noi, după o prealabilă punere la punct a fondurilor cu bogate resurse documentare.

Trebuie întărită activitatea arhivistică în direcția propagandei, a educării politice și patriotice a maselor prin toate mijloacele pe care statul ni le pune larg la dispoziție. Experiența arhivisticii sovietice ne poate ajuta și aici în mod eficace. În U.R.S.S., pe lângă mijloacele obișnuite ca presă, radio, cinematograf, radio-televiziune, au fost inițiate întâlniri între oameni ai muncii și reprezentanți ai vieții sociale cu arhiviști, convorbiri și lecții arhivistice pentru cercurile largi ale opiniei publice, expoziții (vitrine) cu documente interesante organizate în holurile cinematografice, în atelierele uzinelor, în muzee etc., mijloace și metode de bun efect politic și cultural⁷⁾).

Haosul din arhivele lăsate de regimul burghezo-moșieresc în ceea ce privește modul de organizare și conservare reclamă o serie de măsuri urgente și eficace. O bună parte din ele au fost aduse în stare de folosire, altele sînt în curs de efectuare a lucrărilor. Se cer însă măsuri preventive, pentru viitor.

Unificarea sistemului de creare a arhivelor de către toate instituțiile, întreprinderile și organizațiile din țară ar reduce un mare volum de muncă în arhive și ar crea condiții pentru întocmirea unor variate instrumente de folosire și pentru o bogată informare arhivistică.

Pentru realizarea acestui deziderat este necesar a se întări și a se ridica nivelul calitativ al muncii arhivistice cu instituțiile și întreprinderile creatoare de arhive.

Mai sînt încă instituții în statul nostru care nu aplică suficient dispozițiile legale ce decurg din sarcinile puse de partid și guvern și, din păcate, numărul lor este încă mare. Trebuie dusă o muncă susținută cu conducerea acestor instituții, care poartă întreaga răspundere în aplicarea legilor.

Pentru a scăpa de aceste arhive dezordonate și prost conservate unele din aceste instituții reușesc să convingă pe unii arhiviști și să-i determine să preia arhiva în starea în care se află, pentru ca după aceea ani de zile personalul arhivelor, insuficient numeric, să încerce a executa lucrările care reveneau prin lege instituției respective.

Trebuie să mai adăugăm că importanța fondurilor este înțeleasă în mod diferit de către o parte din arhiviști. Unii atribuie importanță fondului arhivistic și documentelor în general după anii care au trecut de la crearea lui și după „praful” ce s-a așternut deasupra, indiferent de conținutul său.

Ei merg mai departe și afirmă că *toate* arhivele create în trecut, fără prea mare diferențiere, sînt de mare importanță și în multe cazuri nu admit nici expertizarea. Ei uită însă a aprecia în același mod arhivele create recent, arhivele epocii moderne și contemporane.

⁶⁾ Ibidem.

⁷⁾ Ibidem, p. 173.

Aceasta este o manifestare a ideologiei burgheze în arhivistică. Față de moștenirea trecutului trebuie să avem discernămint critic de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste.

„Marxism-leninismul se opune cu hotărîre obiectivismului burghez în problemele culturii — ale științei, literaturii și artei — spune tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej. Partidul nostru a întreprins, îndeosebi după 23 August 1944, o vastă activitate de valorificare critică, de pe pozițiile marxism-leninismului, a moștenirii noastre culturale. Dînd o înaltă prețuire bogatei moșteniri culturale progresiste, democratice, a poporului nostru, partidul combate tot ce a fost reacționar, retrograd, antipopular în operele științifice sau literare ale trecutului“⁸⁾.

Această linie clară a partidului trebuie aplicată întocmai în arhivistică și ea trebuie să constituie criteriul de apreciere a importanței fondurilor. Sînt importante acele documente și fonduri arhivistice care servesc cauzei mărețe a dezvoltării economiei, științei, tehnicii, revoluției culturale, cauzei mărețe a construirii socialismului.

Pentru a folosi cît mai îndelungat și cît mai bine arhivele țării, este nevoie să întărim baza lor materială, condițiile de conservare. În această direcție s-au făcut foarte multe în anii regimului nostru democrat-popular : față de stadiul din 1945 este o deosebire uriașă. Dar noi nu trebuie să luăm drept termen de comparație trecutul, ci viitorul, ce trebuie să facem.

Se pare că la noi se apreciază ca cele mai importante măsurile de restaurare, neglijîndu-se acțiunea cea mai eficace și necesară, aceea de igienă, păstrare și conservare.

Aici lucrurile se prezintă exact ca în medicină. Lupta mare se duce pentru preîntîmpinarea bolilor prin igienă, alimentație, muncă organizată, odihnă și nu prin spitalizări, operații, medicamente. Ultimele mijloace se aplică deja tîrziu, cînd omul este bolnav și în unele cazuri chiar fără posibilitate de a-l salva.

Trebuie luate măsuri eficace pentru prevenirea îmbolnăvirii materialului arhivistic prin metode corespunzătoare de igienă a depozitelor, păstrare în raft, reglarea umidității și temperaturii și altele de acest gen. Deci acest sector trebuie întărit în primul rînd și apoi cel de restaurare.

În vederea aplicării unor măsuri cît mai eficace în acest scop, trebuie căutate și cercetate metode corespunzătoare condițiilor de depozitare a materialelor. La acest capitol al arhivisticii noastre preocupările sînt sărace și neglijate. Organelor însărcinate cu cercetarea și îmbogățirea teoretică și practică a arhivotehnicii li s-au dat atribuții administrative, subapreciîndu-se angajarea personalului de specialitate tehnică.

În Uniunea Sovietică problema cercetărilor în toate domeniile arhivisticii, stă la loc de frunte. În planul Direcției Generale a Arhivelor din U.R.S.S. este prevăzută înființarea unui centru științific de cercetări în domeniul tehnicii păstrării, restaurării, inventarierii și reproducerii documentelor și în alte domenii⁹⁾. Această măsură va aduce rezultate mari, care vor situa arhivistica sovietică pe o treaptă și mai înaltă.

⁸⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 152.

⁹⁾ G. A. Belov, *op. cit.*, p. 175.

Trebuie să continuăm dotarea unităților de arhive cu tehnică modernă și să facem pași mai hotărâți în direcția construcției de localuri noi destinate păstrării tezaurului documentar. În această privință nu am făcut prea mult, dar avînd sprijinul partidului și guvernului vom realiza mai mult în viitor.

Arhivistica din țara noastră s-a dezvoltat mereu atît sub raport material, cît și teoretic. Eforturile trebuie sporite totuși către ridicarea nivelului științific al activității arhivistice.

„Pentru avîntul activității științifice în toate domeniile — spune tov. Gh. Gheorghiu-Dej — este neapărată nevoie de dezbateri asupra problemelor celor mai actuale ale științei, dezbateri care să îmbogățească gîndirea științifică, să dea un fundament teoretic rezultatelor acumulate de cercetători și să ducă la dezvoltarea și combaterea concepțiilor idealiste, neștiințifice. Activa participare la astfel de dezbateri și luarea de atitudine împotriva concepțiilor retrograde este o îndatorire de onoare a fiecărui om de cultură înaintat“¹⁾.

Asemenea dezbateri care să ducă la demascarea concepțiilor idealiste și neștiințifice și la sporirea combativității arhiviștilor în lupta împotriva concepțiilor retrograde, împotriva ideologiei burgheze au fost destul de rare în cadrul unităților noastre de arhivă. Trebuie introduse aceste dezbateri care vor aduce un mare aport în progresul arhivisticii noastre.

În această privință contactul cu arhiviștii sovietici și cu cei din țările de democrație populară este foarte util. Atunci cînd el a avut loc, arhiviștii noștri au avut mult de cîștigat și la rîndul lor au transmis cu multă plăcere din experiența proprie.

Aceste ocazii au prilejuit de multe ori schimburi utile de microfilme, fotocopii, publicații și chiar documente originale, fapt pe care vreau să-l subliniez în mod special. Arhivele noastre s-au îmbogățit cu multe documente originale din partea arhivelor din U.R.S.S., date cu aprobarea și din însărcinarea guvernului sovietic.

O problemă de mare importanță pentru mersul înainte al arhivisticii și pentru aportul ei mereu mai sporit în sprijinirea construirii socialismului, o formează cadrele și pregătirea lor profesională și ideologică.

În unitățile noastre de arhivă sînt mulți arhiviști cu o bună pregătire profesională și politică, care prin munca și rezultatele lor ridică permanent nivelul și prestigiul acestei instituții. Aici lucrează arhiviști cu îndelungată experiență profesională și tineri entuziaști dornici să se perfecționeze cît mai bine și mai repede.

Tinînd seama de orientarea de viitor a arhivisticii spre axarea ei pe sarcinile mari trasate de partid la cel de al II-lea Congres, creșterea și selecționarea cadrelor arhivistice trebuie îndrumată pe același făgaș.

Arhivistica în slujba statului democrat-popular, în slujba poporului constructor al socialismului înseamnă deservirea ei de arhiviști înaintați, cu o profundă înțelegere a mersului istoric, cu o înaltă pregătire ideologică marxist-leninistă.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 154.

Crearea masivă de arhive economice, ale științei și culturii în procesul de construcție socialistă nu mai cere arhiviști cunoscători ai paleografiei chirilice, ci arhiviști istorici, arhiviști economiști, arhiviști ingineri, arhiviști statisticieni, care să poată stăpîni materialul creat în aceste domenii și să-l poată prelucra competent în vederea folosirii lui multilaterale. Cadrele existente pot face față multumitor în prelucrarea fondurilor feudale; pentru organizarea fondurilor moderne și contemporane și în special a celor create în perioada de construire a socialismului este nevoie de un arhivist de tip nou, asemănător caracterului materialului arhivistic ce urmează a-l organiza și da spre folosință.

Pregătirea ideologică a tuturor cadrelor de arhiviști în condițiile noi de folosire a arhivelor în socialism este de o importanță capitală.

„Viața a arătat — ne învață tov. Gheorghiu-Dej — că însușirea concepției marxist-leniniste fructifică gîndirea științifică și creația artistică, ajută pe oamenii de știință, în orice domeniu ar lucra ei, la aprofundarea și generalizarea științifică a rezultatelor cercetărilor lor, la înlăturarea din știință a tot ce este perimat, antiștiințific”¹¹⁾.

Dacă vom ține seamă de toate aceste învățăminte ale partidului, dacă arhiviștii vor trece la realizarea principalelor probleme arătate sumar în prezentele rînduri și vor învăța mereu din experiența înaintată a arhivisticii sovietice, Arhivele Statului vor face progrese și mai mari, devenind o instituție utilă și necesară marei opere de construire a socialismului în țara noastră, răspunzînd prin fapte ajutorului și încrederii pe care i-o acordă partidul și guvernul.

¹¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 154.

CONTRIBUȚIA ARHIVISTICII LA STRÎNGEREA LEGĂTURILOR CULTURALE ÎNTRE ȚĂRILE SOCIALISTE

ION PARASCHIV

Ideile atotbiruitoare ale marxism-leninismului constituie stindardul de luptă al tuturor popoarelor pentru eliberarea economică, politică și socială, pentru dezvoltarea și înflorirea lor continuă și construirea unei vieți fericite a tuturor oamenilor muncii. Aceste idei mărețe au învins pe deplin într-o serie de țări și luminează drumul făuririi vieții noi și fericite a popoarelor țărilor care s-au eliberat de robia capitalistă. Popoarele Uniunii Sovietice, Chinei, Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, R.P.D. Coreene, R.D. Germane, R.P. Mongole, Poloniei, României, Ungariei și R.D. Vietnam sînt strîns unite în puternicul și invincibilul lagăr socialist.

Garanția dezvoltării multilaterale a statelor socialiste o constituie relațiile frățești, de colaborare și ajutor reciproc și unitatea de monolit a popoarelor care alcătuiesc marea familie a lagărului socialist.

În colaborarea multilaterală dintre țările socialiste își găsesc expresia concretă principiile internaționalismului proletar, care stau la baza relațiilor reciproce politice, economice și culturale dintre ele. Acestea se concretizează în deplina egalitate în drepturi, respectarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității fiecărui stat, în neamestecul unuia în treburile interne ale celuilalt, în sprijinul și ajutorarea reciprocă.

Însuflețite de telurile comune ale construirii socialismului, de ideologia marxist-leninistă, popoarele acestor țări au creat și statornicit între ele un sistem de relații cu adevărat frățești, relații nemaiîntîlnite în istorie. Pe cînd lumii capitaliste îi este caracteristică lupta de concurență, exploatarea și aservirea unei țări de către alta, în sînul sistemului mondial socialist, în frunte cu marea Uniune Sovietică, colaborarea în condiții de egalitate între țările componente întărește economia fiecărei țări, consolidează, întărește lagărul socialist în totalitatea lui. Legăturile multilaterale dintre aceste țări se dezvoltă continuu, se ridică la un nivel tot mai înalt, creînd condițiile obținerii unui avînt general al economiei și culturii și al ridicării neîntreprute a nivelului de trai al oamenilor muncii. Mari sau mici, țările socialiste colaborează pe bază de drepturi egale, își dezvoltă armonios economia, știința și cultura.

Perspectivile grandioase de dezvoltare a economiei și culturii Uniunii Sovietice trasate de raportul prezentat de tov. N. S. Hrușciiov la Congresul XXI extraordinar al P.C.U.S. umplu de mândrie sufletele oamenilor muncii din țara noastră, ca și din întreaga lume. Crearea bazei tehnico-materiale a comunismului și ritmul rapid de dezvoltare a producției în U.R.S.S. vor situa, într-o perioadă de circa 15 ani, Uniunea Sovietică pe primul loc în lume în ce privește volumul absolut al producției și producția calculată pe cap de locuitor. Aceasta va asigura poporului sovietic nivelul de trai cel mai ridicat din lume și va constitui o victorie de importanță mondială a socialismului în întrecerea pașnică cu capitalismul.

La plenara C.C. al P.M.R. din noiembrie 1958 tov. Gh. Gheorghiu-Dej a arătat că *„imensa forță economică a Uniunii Sovietice, programul ei măreț de construire a comunismului întăresc considerabil forțele întregului sistem mondial al socialismului și constituie un factor esențial pentru realizarea unui puternic și continuu avânt economic al tuturor celorlalte țări din marea familie a statelor socialiste“*¹⁾.

Uniunea Sovietică, țara socialistă cu cea mai puternică dezvoltare economică și culturală, acordă un ajutor consecvent și dezinteresat celorlalte state socialiste. În etapa actuală se dezvoltă continuu legăturile economice și culturale dintre țările socialiste pentru a se asigura succesele construcției socialiste în fiecare dintre aceste țări și trecerea lor la construirea societății comuniste.

Acordurile și convențiile culturale și științifice încheiate între țările lagărului socialist ajută la dezvoltarea generală a culturii socialiste și la îmbogățirea culturii fiecărui popor. Schimburile de delegații de oameni de știință și cultură, de specialiști etc., de publicații, consultările reciproce în problemele practice ale revoluției culturale, care se desfășoară în fiecare țară, sînt doar cîteva exemple din nenumăratele ce se pot da pentru a arăta rodnică colaborare culturală frățească, factor activ în întărirea unității țărilor socialiste.

Rolul hotărîtor în întărirea prieteniei de nezdruccinat dintre popoarele țărilor socialiste aparține partidelor comuniste și muncitorești, relațiilor lor frățești, unității lor de vedere, care are la bază învățătura atotbiruitoare a marxism-leninismului.

Congresul XXI extraordinar al P.C.U.S. reprezintă o sintetizare și treapta superioară la care a ajuns lagărul mondial al socialismului în frunte cu marea Uniune Sovietică, rolul hotărîtor pe care-l are Partidul Comunist al Uniunii Sovietice în întărirea și dezvoltarea acestuia. Conducînd țara Sovietică pe drumul construirii comunismului, P.C.U.S. a fost principala stavilă de care s-au izbit revizionisții contemporani în încercările lor de slăbire a unității și coeziunii țărilor socialiste.

Tov. N. S. Hrușciiov arată: *„Uniunea Sovietică consideră că una dintre cele mai importante sarcini ale ei este de a contribui și pe viitor la întărirea unității țărilor sistemului mondial socialist, la dezvoltarea colaborării, a legăturilor economice și culturale între țările socialismului, pe*

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Expune ea făcută la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 25—28 noiembrie 1958*, Ed. Politică, Buc., 1958, p. 9.

baza internaționalismului socialist, ale prieteniei frățești între popoarele libere“²⁾.

Popoarele tuturor țărilor lagărului socialist pășesc înainte strâns unite avînd în frunte gloriosul popor sovietic. Astăzi, în jurul steagului victorios al socialismului și comunismului s-au unit aproape un miliard de oameni din țările socialiste din Europa și din Asia, adică peste o treime din omenire. Forțele socialismului sînt de neînvins, ele cresc pe zi ce trece, lor le aparține viitorul.

În fața popoarelor țărilor lagărului socialist stă țelul revoluționar și de mare însemnătate istorică de a desăvîrși în cel mai scurt timp construcția socialismului și de a trece la societatea comunistă.

În țările socialiste întărirea relațiilor de producție socialiste, înlăturarea rămășițelor antagonismelor de clasă, adîncirea democrației socialiste constituie factori primordiali în ceea ce privește transformarea concepției și conștiinței de clasă a oamenilor. Ideologia marxist-leninistă exercită o influență considerabilă asupra tuturor cetățenilor țărilor socialiste, iar problemele construcției socialismului și victoriei sale depline nu se pot îndeplini decît într-un cadru în care revoluția culturală se desfășoară multilateral și sistematic.

Revoluția culturală, care se desfășoară cu succes, are trăsături generale caracteristice tuturor statelor socialiste și trăsături specifice valabile pentru fiecare în parte. În toate aceste state au mai rămas și mai dăinuie influențele ideologiei burgheze și ale clasei mijlocii — mica burghezie, din care făcea parte majoritatea intelectualității în trecut. Datorită acestui fapt partidele comuniste și muncitorești acordă o atenție deosebită muncii de educație comunistă a tuturor celor ce muncesc și îndeosebi a celor care mai sînt atrași de ideile învechite, de ideile false ale așa-zisei „democrații burgheze”. Manifestările acestor influențe trebuie combătute conform principiilor marxism-leninismului.

Arhivele din țările socialiste pot să devină o importantă sursă pentru combaterea unor asemenea concepții false și a altora identice lor, ele pot ajuta lucrătorilor din frontul ideologic la întărirea unității moral-politice a popoarelor socialiste, la creșterea neconținută a patriotismului socialist și a internaționalismului proletar, pe baza de nezdruccinat a învățăturii marxist-leniniste victorioase.

În procesul istoric de construirea socialismului iau parte activă și lucrătorii de arhivă din toate țările lagărului socialist. La baza arhivisticii țărilor socialiste stă faptul că aceasta a primit o nouă orientare datorită concepției pe care se sprijină și după care se conduce: concepția marxist-leninistă despre viață și societate. În țările socialiste este posibilă și absolut necesară apropierea arhivisticii de viață, de necesitățile economiei naționale, de construirea socialismului și comunismului, tocmai pentru că

²⁾ N. S. Hrușciiov, *Cu privire la cifrele de control ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S. pe anii 1959—1965. Raport prezentat la Congresul XXI extraordinar al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, Ed. Politică, Buc., 1959, p. 87.

arhivistica socialistă se bazează pe proprietatea întregului popor asupra materialelor documentare. Lucrătorii din arhive, participanți la construirea societății noi, contribuie la îndeplinirea hotărârilor de partid și de stat.

Noua bază economică și socială a arhivisticii socialiste îi acordă acesteia un rol însemnat în procesul desfășurării multilaterale și adânci a revoluției culturale, în procesul de transformare revoluționară a conștiinței oamenilor.

Expozițiile de documente care se fac permanent în țările socialiste și colecțiile de documente arhivistice editate pînă în prezent, dovedesc folosirea largă a materialului de arhivă în munca propagandistică și de agitație. S-a observat că oamenii muncii acordă un interes deosebit documentelor perioadei contemporane a istoriei patriei lor, acelor documente care demonstrează mersul victorios al popoarelor spre socialism, prezintă tradițiile revoluționare ale poporului și lupta dusă împotriva exploatării de-a lungul veacurilor.

În dezvoltarea arhivisticii noi socialiste, o contribuție de primă importanță a avut-o arhivistica sovietică — cea mai înaintată din lume. Mergînd pe drumul nou și călăuzindu-se după conținutul nou al arhivisticii socialiste făurite de lucrătorii din Arhivele U.R.S.S., pe baza concepției marxist-leniniste, arhiviștii din țările socialiste își dau contribuția lor la dezvoltarea arhivisticii noi. Colaborarea lor frățească, avînd la bază principii fundamentale deosebite de principiile arhivisticii capitaliste, s-a realizat cu scopul lărgirii și întăririi arhivisticii din fiecare țară în parte și dezvoltării legăturilor culturale frățești dintre țările socialiste.

Schimbul de experiență între lucrătorii din arhivele țărilor socialiste, schimburile de documente care relevă relațiile de prietenie și lupta comună în trecut, contra tiraniei și exploatării, schimburile de publicații, vizitele reciproce de delegații, participarea la conferințe etc., a dat posibilitatea unei cunoașteri reciproce mai lară, a dus la delimitarea precisă pentru arhiviștii din țările de democrație populară a scopurilor și țelurilor care stau în fața lucrătorilor din arhive.

A reieșit clar în evidență că în toate țările socialiste se urmează indicațiile precise ale lui V. I. Lenin în privința arhivisticii noi, că arhivistica sovietică este un exemplu cu nenumărate învățăminte în ceea ce privește organizarea și folosirea fondurilor arhivistice. S-a văzut că arhivistica socialistă poate constitui un ajutor prețios nu numai istoriei, ci și economiei naționale, că materialul arhivistic poate fi prelucrat în concordanță cu necesitățile cercetărilor și ale propagandei de partid și de stat. Partinitatea în arhivistică este tot atît de necesară și de obligatorie ca și în oricare altă ramură a științelor sociale. În fiecare din țările socialiste lucrătorii din arhivă își pot îndeplini cele mai înalte datorii dacă vor trăi alături de viața întregului popor, dacă vor fi conștienți de aportul pe care-l aduce munca lor la opera de construire a socialismului.

Ca și în toate celelalte domenii ale activității omenești, arhivistica sovietică reprezintă calea de urmat pentru arhivistica țărilor socialiste. Perspectivile pe care și le-a pus arhivistica sovietică și sarcinile după care își construiește activitatea sînt exemple edificatoare pentru toți lucrătorii din arhivele din țările socialiste.

Trăsătura caracteristică a organizării activității arhivistice în U.R.S.S., constă în aceea că evidența, completarea și folosirea materialului documentar se produce conform unei centralizări riguroase, după un principiu științific unic³⁾. Creîndu-i-se de către statul sovietic o puternică bază tehnico-materială (clădiri, depozite, laboratoare etc.), arhivistica sovietică a înregistrat în ultima perioadă succese deosebite în activitatea pe care o depune în slujba constructorilor comunismului. În U.R.S.S., în ultimii ani, s-au înmulțit cererile pentru punerea în valoare a materialelor documentare despre hidrologie și hidrometrie, începerea proiectării pentru construirea de uzine electrice, despre proiectările de șosele și căi ferate, de poduri, de canale navigabile. Pe baza materialelor arhivistice au fost stabilite câteva mii de zăcăminte utile de minereu și de zăcăminte de metale neferoase.

Instituțiile arhivistice din U.R.S.S. au realizat o muncă însemnată în scoaterea la iveală a materialelor documentare în gospodăria sătească etc. În general în U.R.S.S. folosirea materialelor documentare în slujba științei urmează două direcții. Pe de o parte arhivele din U.R.S.S. realizează apariția tematică și informează organizațiile științifice interesate, pe de altă parte în sălile de lectură ale arhivelor studiază savanți, cercetători, studenți etc., care lucrează personal cu materialele documentare.

Arhiviștii sovietici au publicat numai în anul 1957 un număr de 138 colecții de documente, au organizat expoziții temporare în atelierele uzinelor, în sălile cinematografeleor, în muzee etc., ceea ce a permis punerea la curent cu materialele documentare a unui cerc mai mare de oameni sovietici.

În momentul actual pe baza unei studieri aprofundate a conținutului contemporan al arhivisticii, a experienței acumulate de instituțiile arhivistice sovietice, în U.R.S.S. s-a prelucrat planul de perspectivă al dezvoltării activității arhivistice pe anii 1958—1965, conform sarcinilor generale ale dezvoltării economiei și culturii U.R.S.S. în următorii 7 ani. Sarcina principală a acestui plan constă într-un avînt rapid al arhivisticii, apropierea ei de necesitățile economiei naționale, de viață, de construirea comunismului și în înlăturarea orientării unilaterale pentru deservirea numai a unei științe — istoria popoarelor U.R.S.S. Se urmărește o folosire mai bună și mai largă a arhivelor în interesele științei, culturii și economiei naționale.

În planul de perspectivă se acordă o atenție sporită pregătirii și editării de publicații științifico-informative (ghiduri, reviste, inventare, cataloage etc.) și de asemenea de manuale didactice arhivistice și broșuri de popularizare. Arhivistica sovietică prin măsurile luate pentru lărgirea muncii științifico-informative asigură o strînsă legătură cu necesitățile practice ale construcției comuniste. Arhiviștii sovietici, prelucrînd mai departe teoria arhivisticii noi, socialiste, bazîndu-se pe ajutorul partidului și guvernului, pe dezvoltarea înaltă a științei și tehnicii sovietice, conducîndu-se în munca

³⁾ G. A. Belov, *Osnovnie itoghi i perspektivi arhivnogo stroitelstva v SSSR*, în „Istoriceskii Arhiv”, nr. 3, 1958, p. 163.

lor după principiile științifice ale marxism-leninismului, vor îndeplini cu succes sarcinile ce le stau în față ⁴⁾.

Arhiviștii din U.R.S.S. și țările de democrație populară, avînd scopuri comune și un îndreptar comun în activitatea lor, au găsit diferite căi pentru stringerea legăturilor prietenești de colaborare științifică. Cele mai importante dintre acestea au fost și rămîn vizitele reciproce de delegații, participarea la congrese, conferințe și expoziții, schimbul de publicații, schimbul de microfilme, editarea de publicații comune de documente, cercetările în arhive, excursiile arhivistice. Cunoașterea reciprocă a arhiviștilor din U.R.S.S. și țările de democrație populară, realizată prin aceste forme și în special prin studierea activității științifice și profesionale pe bază de reciprocitate și schimb de experiență, a dat roade dintre cele mai valoroase. Acest lucru s-a concretizat sub două aspecte: în primul rînd s-a format un puternic curent al arhivisticii socialiste, deci o nouă orientare și cea mai justă în arhivistica mondială și, în al doilea rînd, datorită acestui curent s-a produs o puternică afirmare a arhivisticii socialiste pe plan internațional.

Scopul final al colaborării arhiviștilor din țările socialiste constă în slujirea intereselor popoarelor prietene și elucidarea unor probleme care atestă lupta revoluționară a maselor, în slujirea intereselor constructorilor comunismului.

Trebuie subliniat că asemenea relații nu pot exista între arhiviștii țărilor capitaliste, iar schimbul de experiență organizat de aceștia se reduce în cea mai mare parte la probleme de documentare tehnică și nicidecum la punerea în lumină a tradițiilor revoluționare comune ale popoarelor. Dimpotrivă, în cele mai multe cazuri unele publicații comune de documente, sau lucrări ajutătoare istoriei poartă pecetea tendențioasă și antiștiințifică a falsificării istoriei luptelor maselor populare din țările lor sau din alte țări.

Lucrătorii din arhivele Republicii Populare Romîne și-au dat contribuția la stringerea legăturilor prietenești de colaborare cu arhiviștii din U.R.S.S. și țările de democrație populară, participînd activ la manifestările care au avut loc în acest domeniu, al arhivisticii, în țările lagărului socialist. Pe de altă parte ei au primit în mijlocul lor arhiviști din aceste țări cu care au avut discuții rodnice și au efectuat un prețios schimb de experiență.

În ultimii 3 ani arhiviștii din Republica Populară Romînă au participat la manifestări arhivistice, sau au făcut vizite prietenești în U.R.S.S., Republica Cehoslovacă, R.P. Ungară și R.D. Germană.

Deși expunerea nu va urma un fir cronologic în ceea ce privește problema arătată, aceasta nu va împiedica înțelegerea sa. Redarea însemnătății vizitei arhiviștilor din țara noastră în U.R.S.S., în primul rînd, are valoarea nu numai informativă, ci metodică, de conținut, deoarece era normal ca din experiența arhiviștilor sovietici să se obțină cele mai prețioase

⁴⁾ G. A. Belov, *op. cit.*, p. 176.

învățămintele pentru arhiviștii din Republica Populară Română și în același timp să se cimenteze și cu această ocazie prietenia poporului român cu poporul frate sovietic.

O delegație de arhiviști români a vizitat Arhivele din U.R.S.S. între 18 noiembrie și 7 decembrie 1957. S-au vizitat marile depozite de arhive, sălile de studiu, s-au purtat convorbiri cu șefii secțiilor din cadrul Direcției Generale a Arhivelor de Stat din U.R.S.S., s-au studiat modul de pregătire a cadrelor de arhiviști sovietici, păstrarea, arhivarea și restaurarea materialelor documentare, conținutul (în linii generale) al celor mai importante arhive din Moscova și Leningrad și modul lor de folosire.

Lucrătorii de arhive din țara noastră și-au dat încă odată seama, cu ocazia acestei vizite, că modul de organizare a Arhivelor Sovietice și nivelul muncii din unitățile vizitate pot servi de exemplu celor care au datoria să facă din arhive un adevărat bun cultural al poporului. Nivelul înalt al arhivisticii sovietice și dragostea manifestată de oamenii sovietici pentru istoria patriei lor socialiste sînt cele mai principale aspecte către care trebuie să-și îndrepte atenția în viitor și arhiviștii din țara noastră. În special contribuția arhiviștilor la educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar ni s-a părut de o importanță deosebită și ne vom strădui să facem și la noi cît mai mult în această privință.

În convorbirea de închidere a vizitei, dintre arhiviștii români și cei sovietici, s-a stabilit ca în anii următori să se mențină o strînsă legătură între aceștia prin schimb de publicații, prin consultări și prin publicații comune, ceea ce deschide fără îndoială mari perspective muncii în acest domeniu în țara noastră. Începutul a fost realizat prin proiectarea publicării a trei colecții tematice de documente. Asupra unei asemenea colecții au și început lucrările, ea reprezentînd o temă deosebit de importantă pentru strîngerea legăturilor dintre cele două popoare prietene. Este vorba de publicarea unei colecții de documente privitoare la relațiile romîno-ruse și romîno-sovietice.

În anul 1956, între 12—16 iunie, o delegație de arhiviști români a participat la Budapesta la sesiunea festivă închinată împlinirii a 200 de ani de la înființarea Arhivelor Naționale Maghiare. Problemele discutate cu ocazia acestei întîlniri, la care au participat delegați din U.R.S.S. și din toate țările de democrație populară, au avut o mare importanță pentru arhivistica generală. Dintre ele tema „Folosirea internațională a materialelor arhivistice” a cunoscut o largă participare la discuții. Referențele delegațiilor din R.D. Germană, R.P. Polonă, R. Cehoslovacă și fără îndoială a arhiviștilor maghiari au adus multe lucruri noi privind necesitatea schimbului de microfilme, a schimbului de experiență și de materiale metodologice folosite în munca arhivistică; delegatul cehoslovac a propus chiar un schimb de originale. Din referatul delegației romîne au fost remarcate propunerile cu privire la unificarea terminologiei arhivistice și schimbul de mulaje sigilografice și heraldice.

Schimbul de păreri efectuat în timpul vizitei la Budapesta, cunoașterea arhiviștilor din celelalte țări, problemele discutate, care depășesc limitele unui stat dar vin în sprijinul documentării științifice internaționale, au

arătat clar perspectivele ce se pot deschide prin contactul direct între cercetătorii de specialitate pentru progresul arhivisticii și pentru întărirea legăturilor de prietenie între țările lagărului socialist.

În Republica Democrată Germană o delegație a arhiviștilor români a participat la sesiunea științifică a arhiviștilor, ținută la Leipzig între 24—27 iunie 1957. În același timp delegația noastră a vizitat și expoziția de documente vechi, privind istoria și dezvoltarea orașului, organizată cu prilejul sesiunii.

Arhiviștii din țara noastră au putut în acest răstimp să cunoască mai îndeaproape munca arhiviștilor germani, să constate că după constituirea R.D. Germane aceștia au obținut succese deosebite în munca lor, datorită înțelegerii largi și sprijinului acordat de conducerea statului democrat german. Problemele discutate la sesiune privind munca complexă a arhiviștilor germani au fost pline de învățăminte, iar faptul că aci s-au reîntâlnit arhiviști din U.R.S.S., Republica Cehoslovacă, R.P. Ungară și țara noastră a contribuit pe mai departe la stringerea legăturilor prietenești de colaborare dintre arhiviștii țărilor socialiste.

O delegație de arhiviști români a participat anul trecut, între 10—12 septembrie, la Conferința pe întreaga țară a lucrătorilor din arhivele Republicii Cehoslovace. Conferința s-a ținut cu ocazia Expoziției generale a documentelor arhivistice cehoslovace deschisă în mai 1958 la Praga. Participarea arhiviștilor din U.R.S.S., R.P. Chineză, R.P. Bulgaria, R.P. Ungară, R.D. Germană și din țara noastră a fost un foarte propice prilej de continuarea schimbului de păreri între arhiviștii țărilor socialiste, de consolidarea legăturilor prietenești dintre aceștia.

Conferința arhiviștilor cehoslovaci a ridicat de asemenea probleme importante privind rolul arhivisticii noi în construirea socialismului, în special în desfășurarea revoluției culturale, folosirea fondurilor de arhivă, delimitarea sarcinilor arhiviștilor de cele ale istoricilor etc. Prin abordarea multor probleme cu caracter principal, de însemnătate teoretică, conferința a constituit o prețioasă contribuție la ridicarea nivelului arhivisticii socialiste. Prezența delegației R.P. Chineze la conferință a adus o notă nouă în desfășurarea sa.

Schimbul de informații între delegațiile țărilor socialiste, prezente la conferință, a demonstrat încă odată statornicirea temeinică a unor relații de întraajutorare frățească în domeniul științei și culturii, cu totul noi, specifice numai țărilor care au pornit pe calea nouă a construirii socialismului și comunismului.

Arhiviștii din Republica Populară Română au primit vizitele a o serie de lucrători din arhive și a unor cercetători ai istoriei din țările de democrație populară, contribuind și în acest fel la stringerea legăturilor frățești dintre țările lagărului socialist. În ultimul timp numeroși oameni de știință de peste hotare, în special din țările de democrație populară, au cercetat materialele documentare de la Arhivele Statului.

Astfel, în 1955 cercetătorii străini au studiat materiale aflate la Arhivele Statului din București, Cluj, Tg. Mureș, Alba Iulia, Or. Stalin, Sibiu, Galați referitoare la o serie de probleme privitoare la mișcările muncitorești și revoluționare.

Direcția Generală a Arhivelor Statului a fost vizitată în anul 1955 de personalități culturale din R.P. Chineză și R.D. Germană, Arhivele Statului din Iași de profesori universitari, academicieni și savanți sovietici, bulgari, maghiari, cehi, polonezi, chinezi, germani etc.

În anul 1956 directorul Muzeului Militar din Sofia a cercetat și a primit fotocopii după materialele documentare de la Direcția Generală privitoare la secolul XIX — războaiele ruso-turce etc. Cercetători bulgari au mai studiat în acest an documente de la Arhivele Statului din București, Iași, Galați și Constanța, iar cercetători cehoslovaci la București, Alba-Iulia și Iași. Vl. Storojiuc, docent la Universitatea de Stat din Chișinău, a cercetat materialele arhivistice privind influența revoluției ruse din 1905 asupra mișcărilor țărănești din România.

În anii 1956 și 1957 mulți arhiviști și cercetători maghiari au studiat documente de la Arhivele Statului din Sibiu, Cluj, Deva, Or. Stalin și Tg. Mureș. Cercetători din R.P. Polonă în 1957 au studiat materiale documentare la Arhivele Statului din Cluj și Arad.

Expoziția Direcției Generale, deschisă cu ocazia aniversării a 125 de ani de la înființarea Arhivelor Statului, a fost vizitată de profesori și arhiviști din U.R.S.S., R.D. Germană, R.P. Bulgaria, R.P. Ungară și de studenți din R.D. Germană.

Vizita delegației sovietice în frunte cu G. A. Belov, directorul general al Arhivelor Statului din U.R.S.S., a fost primită cu cea mai mare satisfacție de către arhiviștii noștri.

Delegația de arhiviști sovietici a vizitat țara noastră între 24 iunie și 6 iulie 1958 la invitația Direcției Generale a Arhivelor Statului din București. Au fost văzute de către arhiviștii sovietici în primul rând expoziția arhivistică amintită mai sus, sala de studii, depozitele Arhivei Istorice Centrale și birourile.

Delegația sovietică a mai vizitat depozitele filialelor Arhivelor Statului din Buzău și Focșani, Serviciul Arhivelor Statului din Iași și Serviciul Arhivelor Statului din Cluj. S-a mai vizitat, de asemenea, Filiala din Sibiu și Serviciul din Orașul Stalin.

Cuvintele tov. G. A. Belov exprimate într-una din aceste zile, „*Din tot sufletul dorim colegilor și prietenilor noștri succese continue în munca arhivistă. Nădăjduim că prietenia care s-a încheiat între arhiviștii din țările noastre, constituie o parte indisolubilă a prieteniei dintre popoarele noastre*“, exprimă pe scurt rolul pe care l-a avut această vizită și însemnătatea sa. Schimbul de păreri avut cu delegația sovietică, ca o completare și continuare a celui de la Moscova din iarna anului 1957, a contribuit la clarificarea unor probleme ale arhivisticii noastre, la întărirea legăturilor de colaborare dintre arhiviștii celor două popoare prietene.

Un mijloc eficace, care duce la cunoașterea multilaterală a activității arhiviștilor din țările socialiste, îl constituie schimbul reciproc de publicații de specialitate. În primul rând acest schimb se realizează în domeniul publicațiilor periodice, care cuprind în linii mari rezultatele principale ale muncii arhivistice din fiecare țară socialistă, îmbogățesc arhivistica socialistă prin aplicarea concretă a teoriei la practica activității curente din aceste țări. „Revista Arhivelor“ — seria nouă — apărută în țara noastră

în anul 1958, a fost trimisă în principalele centre arhivistice din țările socialiste ca Moscova, Leningrad, Kiev, Chișinău, Praga, Sofia, Varșovia, Tirana, Potsdam, Budapesta, Pekin etc. Arhiviștii noștri au putut să ia cunoștință de materialele publicate în revistele de arhivistică din țările socialiste ca „Istoriceskii Arhiv” (U.R.S.S.), „Archivmitteilungen” (R.D.G.), „Dang'an Gongzuo” (R.P. Chineză), „Izvestia na dăržavnite arhivi” (R.P. Bulgaria), „Léveltári Közlémenyek” (R.P. Ungară), „Archivni časopis” (R. Cehoslovacă) etc.

Fiecare din arhiviștii țărilor socialiste, avînd la îndemînă toate aceste publicații, își poate face o privire de ansamblu asupra arhivisticii socialiste, poate contribui la dezvoltarea acesteia.

În al doilea rînd se realizează un larg schimb de publicații de specialitate între arhiviștii țărilor socialiste, care dă posibilitatea cunoașterii metodelor de muncă în ceea ce privește editarea inventarelor, cataloagelor, îndrumătoarelor și a documentelor. Bazate pe o concepție științifică unică, toate aceste instrumente de lucru vor avea aceeași linie directoare, însă vor păstra specificul dezvoltării istorice a fiecărei țări reflectat în organizarea arhivelor de-a lungul timpului. Schimbul de astfel de publicații completează informația asupra fondurilor de arhivă din fiecare țară, dă posibilitatea lărgirii schimbului de fonduri documentare.

Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.P.R. a trimis în țările de democrație populară o serie de cataloage, inventare, îndrumătoare etc., în schimbul cărora s-au primit volume asemănătoare, manuale, ediții de documente etc. Astfel din ultimele publicații ale arhivisticii românești, printre care „Catalogul documentelor moldovenești” vol. I, „Arhivele Statului — 125 ani de activitate”, „Înaltul Divan” (inventar arhivistic), „Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la Orașul Stalin” vol. I, „Îndrumător în Arhivele Statului din Iași” vol. III etc. s-au trimis exemplare pentru arhiviștii din U.R.S.S. și toate țările de democrație populară, de la Berlin pînă la îndepărtatele Phenian și Pekin. Din partea arhiviștilor țărilor socialiste s-au primit la Direcția Generală a Arhivelor Statului publicații sovietice, maghiare, cehoslovace, poloneze, bulgare etc. La îndemîna arhiviștilor noștri stau peste 50 de lucrări din diferite ramuri ale arhivisticii care, împreună cu revistele amintite, constituie un bogat fond documentar și informativ foarte prețios pentru activitatea zilnică a fiecărui lucrător al Arhivelor Statului. Lărgirea schimbului de publicații între arhiviștii țărilor socialiste va contribui și pe mai departe la strîngerea legăturilor prietenești între țările socialiste.

Această informație reciprocă utilă arhiviștilor, cît și cercetătorilor istoriei, se întrecește prin schimbul de documente originale, microfilme și fotocopii care completează fondurile documentare ale arhivelor țărilor socialiste, pune la îndemîna cercetătorilor materiale inedite privind lupta popoarelor pentru libertate și progres social. Din acest punct de vedere pînă în momentul de față s-a făcut un început care dezvoltat va putea aduce cele mai folositoare roade cercetării istoriei popoarelor socialiste.

Cercetătorii din țara noastră au primit pînă în prezent un sprijin serios în ceea ce privește studierea istoriei patriei din partea arhiviștilor sovietici care au predat statului român documente privitoare la perioada

1917—1944 și fotocopii sau microfilme începînd din sec. XVII pînă în sec. XX⁵⁾. Pentru cercetătorii din U.R.S.S. s-au microfilmă în arhivele noastre documente privind solidaritatea poporului muncitor din România cu eroicii luptători ai Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Arhiviștii din Republica Cehoslovacă vor preda în curînd țării noastre arhiva fostei primării a Orașului Carei din perioada celui de al II-lea război mondial; se perfectează în continuare asemenea schimburi și cu arhiviștii din celelalte țări socialiste.

Un mijloc cu posibilități mai largi de schimb de experiență, îl constituie și excursiile cu caracter turistic care, pe lîngă vizitarea țării prietene, pot aduce și satisfacția cunoașterii mai îndeaproape a arhivelor din țara respectivă. Pe lîngă avantajul arătat mai sus, excursiile cu acest caracter mai prezintă și posibilitatea formării unor grupuri mai mari de arhiviști. Pînă în prezent acest mod de cunoaștere reciprocă nu a căpătat o prea mare dezvoltare însă viitorul apropiat va da prilejul arhiviștilor din țara noastră și din celelalte țări socialiste să se viziteze mai des, să-și cunoască activitatea mai în amănunțime.

Arhivistica socialistă, dezvoltată în cea mai mare măsură de arhiviștii sovietici, iar după cel de al doilea război mondial și de arhiviștii țărilor socialiste, s-a afirmat puternic în ultima perioadă pe plan internațional. Datorită succeselor sale, bazate pe noua concepție care stă la baza dezvoltării științei și culturii socialiste, arhivistica socialistă s-a impus serios în viața internațională a arhivelor.

Începînd din 1956 arhiviștii țărilor lagărului socialist au stabilit o serie de contacte internaționale, luînd parte la cele mai importante manifestări arhivistice.

Arhiviștii din Republica Populară Romînă au luat parte activă la manifestările internaționale ale lucrătorilor din arhive, mergînd pe aceeași linie de afirmare a arhivisticii noi, socialiste, împreună cu arhiviștii din U.R.S.S. și celelalte țări de democrație populară.

La Congresul al treilea internațional al Arhivelor, țara noastră a fost primită în mod oficial în Organizația Internațională a Arhivelor. La acest Congres, ținut între 25—29 septembrie 1956 la Florența, arhiviștii din țara noastră și alte țări ale lagărului socialist, au luat parte activă la dezbateri, au arătat punctul nou de vedere al arhivisticii socialiste într-o serie de probleme discutate cu această ocazie.

O altă manifestare internațională la care arhiviștii din țara noastră, și din alte țări ale lagărului socialist, au participat cu succes, a fost a 4-a Conferință a mesei rotunde a arhivelor, ținută la Wiesbaden între 20—22 mai 1958. Tema discutată *Domenii noi ale folosirii arhivelor* a dat posibilitate arhiviștilor din țările socialiste să expună largi referate, să contribuie pe mai departe la afirmarea arhivisticii socialiste și la înțelegerea între popoare pentru menținerea păcii în lumea întreagă.

⁵⁾ I. Paraschiv, *Documente privitoare la istoria Romîniei, păstrate în Arhivele de Stat ale U.R.S.S.*, în „Revista Arhivelor” — seria nouă — nr. 2, 1958.

Arhivistica românească cunoaște în anii regimului de democrație populară un adevărat avânt, sub toate aspectele. Înarmată cu o nouă concepție, aceea a arhivelor în slujba poporului și construcției socialiste, arhivistica din țara noastră și-a îndreptat atenția în special spre munca de îndrumare a arhivelor la creator, spre întocmirea instrumentelor științifice de evidență a materialelor documentare, spre crearea de condiții cât mai bune de păstrare a documentelor, de restaurare a materialului degradat și spre o dotare tehnico-materială modernă a unităților de arhivă, lucruri nerealizate în trecut, având în permanență ca obiectiv principal folosirea cât mai rodnică a materialului documentar, căreia îi sînt subordonate toate celelalte aspecte ale muncii arhivistice.

Contactele stabilite cu arhiviștii sovietici și cei din democrațiile populare, dezvoltarea legăturilor culturale frățești de colaborare cu aceștia au contribuit la mersul înainte al arhivisticii din țara noastră. În primul rînd trebuie menționat ajutorul efectiv primit și schimbul de experiență cu arhiviștii sovietici, în special în ceea ce privește principiile organizatorice și teoretice.

La baza acestei organizări stă principiul just al teritorialității arhivelor, fapt care a dus la o descentralizare accentuată, avînd ca scop final o justă și cît mai completă folosire a materialului, în interesele societății, ale poporului. Arhivele fiind bun al întregului popor, s-a emis Decretul înființării Fondului Arhivistic de Stat al Republicii Populare Romîne în 1957. În cadrul acestui Decret Arhivele Statului nu mai sînt simple depozitare a materialului documentar, așa cum au fost concepute de regimurile trecute, ci devin îndrumătoare exclusive în domeniul creării, prelucrării și folosirii tuturor documentelor care interesează activitatea statului democrat-popular. În aceste condiții, încă de la creator arhivele sînt pregătite pentru a servi aceste interese superioare, punînd în felul acesta arhivele în slujba directă și nemijlocită a construcției socialiste.

De asemenea, pe lângă cercetarea și folosirea arhivelor vechi, trebuie să ne îndreptăm întreaga atenție către punerea în valoare și exploatarea multilaterală a documentelor noi, din perioada construcției socialiste, din care vom avea foloase mult mai mari și imediate. Acest mod de a folosi arhivele am început să-l aplicăm cu bune rezultate și vom căuta continuu să-l introducem în toate unitățile noastre.

Condițiile cu totul necorespunzătoare de păstrare a materialului documentar în trecut, a făcut să avem în depozite mari cantități de material degradat și în pericol de a fi complet pierdut. În urma celor văzute în arhivele de stat din Uniunea Sovietică și Cehoslovacia, unde există laboratoare vaste de restaurare și repunere în folosință a documentelor degradate, am creat asemenea sectoare și la noi, în primul rînd la București, Iași, Cluj, Or. Stalin, urmînd ca ele să fie extinse cu timpul în toate unitățile din țară.

În problemele de evidență, expertiză, folosire și în alte compartimente de muncă, arhivistica noastră s-a îmbogățit cu multe cunoștințe și metode, cu ajutorul cărora activitatea din cadrul unităților de arhivă din țara noastră s-a ridicat pe o nouă treaptă calitativă, într-un cadru mult mai larg de abordare și rezolvare a problemelor.

Publicațiile noastre arhivistice au cunoscut o orientare cu totul nouă, fundamentată pe principiile marxism-leninismului; publicațiile încep să trateze și arhivele mai noi, privitoare la perioade mai apropiate de sarcinile actuale, la perioade care au o legătură mai strânsă cu construcția socialistă. Aplicăm pe o scară din ce în ce mai largă metode noi arhivistice în conservarea documentelor, igiena depozitelor, dotarea tehnică, construcția de localuri etc.

Într-un cuvânt, nu există sector în care să nu fi simțit efectiv sprijinul arhivisticii socialiste și să nu observăm ascensiunea muncii, ca urmare a acestui ajutor frătesc.

Încadrată în dezvoltarea generală a lagărului socialist și în cea a științei și culturii acestuia, arhivistica noastră are largi perspective de afirmare în viitor, posibilități reale de a participa și mai activ la strângerea legăturilor culturale frățești dintre popoarele țărilor socialiste.

Arhiviștii din Republica Populară Română își consideră ca sarcini generale, sarcinile care revin tuturor lucrătorilor din arhivele țărilor socialiste, conducându-se după problemele practice ale construirii socialismului în patria noastră. Din acest punct de vedere se impune în primul rând continuarea eforturilor pentru prelucrarea și darea în folosire a materialului de arhivă, prin ordonarea fondurilor și întocmirea de instrumente de lucru. În această privință este de datoria arhiviștilor noștri de a depune toate eforturile pentru realizarea sarcinilor planului de perspectivă al activității Arhivelor Statului, încadrat în planul general de dezvoltare a statului nostru socialist.

În al doilea rând, ca și toți arhiviștii țărilor socialiste, arhiviștii noștri au datoria de a face totul pentru ca materialele și documentele din arhivă să servească necesitățile multilaterale ale societății noastre, economiei naționale, științei, activității cultural-educative și propagandistice deci, într-un cuvânt, scopurilor educației comuniste a oamenilor muncii și programului construirii pe mai departe cu succes a socialismului în patria noastră.

În al treilea rând este necesară canalizarea editării documentelor și publicațiilor de arhivă pentru sprijinirea efectivă și îndeplinirea scopurilor revoluției culturale care în momentul de față se găsește pe o treaptă superioară de dezvoltare. Punerea în practică consecventă a sarcinilor revoluției culturale constituie un factor puternic pentru construirea socialismului. Încadrându-se din toate punctele de vedere în sarcinile acesteia, arhivistica va deveni un factor însemnat în munca de educație comunistă a oamenilor muncii din țara noastră.

Privită din acest punct de vedere, datoria arhiviștilor de a depune eforturi și mai susținute pentru a pune la îndemâna istoricilor și celorlalți cercetători documentele necesare scrierii Tratatului de istorie a României — sarcină trasată de Congresul II P.M.R. — capătă o valoare deosebită. mobilizează lucrătorii din arhive la ridicarea nivelului muncii depuse.

Privite prin prisma sarcinilor trasate la Congresul XXI al P.C.U.S., de tov. N. S. Hrușciiov, privitoare la dezvoltarea țărilor socialiste în viitorul

apropiat, sarcinile arhivelor capătă o importanță mai mare și o perspectivă mai grandioasă de lucru. Din acest punct de vedere colaborarea și schimbul de experiență între arhiviștii țărilor socialiste se impune și mai imperios, în primul rînd pentru ca într-un timp scurt să se obțină realizări mai mari, iar în al doilea rînd pentru ca nivelul dezvoltării arhivisticii în diferitele țări ale lagărului socialist să fie la înălțimea realizărilor camenilor muncii din aceste țări, care fără îndoială vor face în așa fel ca societatea comunistă să devină realitatea secolului nostru.

Ca o sarcină generală a arhiviștilor din țara noastră și a celor din democrațiile populare se impune prelucrarea în continuare a teoriei arhivisticii socialiste, ridicarea acesteia pe o treaptă superioară, în concordanță deplină cu interesele poporului muncitor. Într-o colaborare frățească arhiviștii din țările socialiste în frunte cu cei sovietici vor ridica și mai sus, pe baza învățăturii marxist-leniniste, steagul arhivisticii noi puse în slujba celor ce muncesc.

Arhiviștii din Republica Populară Romină vor lucra neconținut pentru strîngerea legăturilor culturale frățești cu arhiviștii țărilor socialiste. Într-un viitor apropiat se va căuta perfectarea de colaborări pentru editarea comună de documente privind lupta popoarelor pentru libertate și progres cu arhiviștii din celelalte democrații populare, continuînd începutul făcut în această privință cu arhiviștii sovietici. Din punct de vedere al colaborării viitoare se impune o mai largă informare și participare la activitatea arhiviștilor din țările socialiste ale continentului asiatic. Fără îndoială că experiența arhiviștilor R. P. Chineze, în primul rînd, va constitui prilej de multe învățăminte pentru arhiviștii noștri.

În perioada actuală arhiviștii romîni au început pregătirile pentru Congresul internațional al arhivelor care va avea loc la Stockholm în 1960. Fără îndoială că și cu acest prilej arhivistica socialistă își va arăta punctul de vedere și se va afirma ca o știință înaintată. La aniversarea a 130 de ani de la înființarea Arhivelor Statului din țara noastră vom organiza o conferință națională la care vor participa arhiviști din U.R.S.S. și din toate țările socialiste.

Conducîndu-se consecvent după învățătura marxist-leninistă, sub îndrumarea partidelor comuniste și muncitorești, arhivistica socialistă va obține noi succese în activitatea sa viitoare. Arhivistica din Republica Populară Romină, parte integrantă a arhivisticii socialiste, dezvoltîndu-se pe drumul luminos trasat de Partidul Muncitoresc Romîn, își va menține și va așeza la loc de cinste sarcina întăririi legăturilor culturale frățești cu arhiviștii din țările socialiste, va continua neconținut să studieze experiența înaintată a arhivisticii sovietice.

CENTENARUL STATISTICII ROMÎNEȘTI

MANEA MĂNESCU

Membru corespondent al Academiei R.P.R.

Dezvoltarea statisticii este condiționată de mersul istoric al forțelor și relațiilor de producție din societate.

Practica și teoria statistică izvorăsc din modul de producție al societății, iar conținutul de clasă al științei statistice este determinat de felul în care aceasta servește interesele clasei dominante din societate. Clasicii marxism-leninismului au arătat în nenumărate rînduri că statistica este un puternic instrument de cunoaștere și transformare socială, pe care oamenii l-au folosit în decursul dezvoltării societății la organizarea vieții social-economice.

Cercetările cu privire la istoria universală a statisticii ne arată că practica și gîndirea statistică au apărut ca o necesitate obiectivă a dezvoltării și cunoașterii societății.

Într-adevăr, evidența a apărut încă la cele mai vechi colectivități omenești și s-a dezvoltat mai ales pe ultima treaptă a orînduirii comunei primitive, odată cu apariția producției de mărfuri și a claselor sociale. Orînduirea sclavagistă și organizarea statală a popoarelor în antichitate a impus ca o necesitate imperioasă evidența populației și a bunurilor materiale. Astfel cele mai vechi popoare cu o organizare statală puternică (chinezii, egiptenii, popoarele din bazinul Mesopotamiei, grecii și mai ales romanii) au folosit statistica în organizarea vieții social-economice.

Noile relații de producție feudale, descoperirea de noi ținuturi și bogății materiale, lărgirea pieței și dezvoltarea schimbului de mărfuri, creșterea populației, toate acestea au determinat ca în epoca feudală evidența și statistica economică să ia un mare avînt. Sînt de remarcant în această perioadă statisticile orașelor comerciale ca Nijni-Novgorod și Kiev, a cetăților comerciale italiene Florența, Veneția, Genova, Amalfi, Pisa, a ligilor comerciale hanzeatice germane, a orașelor medievale engleze, olandeze, portugheze, franceze și spaniole.

Modul de producție capitalist și formarea statelor moderne a creat condiții ca statistica să devină o știință de sine stătătoare. Fondarea statisticii ca știință se face în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Anglia unde relațiile și forțele de producție capitaliste luaseră mare avînt.

Marx îl prețuia foarte mult pe economistul William Petty „părintele economiei politice și într-o oarecare măsură inventatorul statisticii”¹⁾.

Marx și Engels, întemeietorii socialismului științific, care au folosit un imens material statistic pentru elaborarea genialelor lor lucrări, au apreciat statistica, ca pe o puternică armă a proletariatului în demascarea societății burgheze, ca pe o armă în acțiunea revoluționară de dărîmarea a vechii orînduirii și înlocuirea ei cu alta nouă.

Clasicii marxism-leninismului au arătat că fenomenele sociale trebuie studiate statistic numai pe baza unei analize economice multilaterale. Ei au arătat că fiecare fenomen social poate fi exprimat statistic numai după ce a fost lămurită esența lui economică. Situîndu-ne pe poziția științifică a marxism-leninismului, statistica a devenit o adevărată știință, capabilă să ajute opera de construire a socialismului și comunismului, capabilă să înarmeze pe economiști în lupta împotriva obiectivismului, apolitismului și caracterului apologetic al statisticii burgheze.

Primele lucrări de evidență și statistică cunoscute la popoarele vechi, de pe aria geografică locuită azi de romîni, apar încă în statul lui Buerebista și Decebal. Aceste lucrări statistice sînt legate de nevoile de apărare ale statului dac, de încasarea impozitelor și cunoașterea populației și a bogățiilor.

Administrația romană în Dacia, introduce lucrările mai avansate de evidență a populației (recensăminte etc.). măsurătoarea pămîntului (cadastru) și organizează servicii speciale de statistică (tabularium) cu cadre care se ocupă cu statistica populației, producției, comerțului etc.

Informații statistice cu privire la țara noastră au lăsat Herodot, Aristotel, Strabon și Ptolomeu.

În epoca feudală se țin registre de moșii cuprinzînd date statistice cu privire la suprafețe și cantități de cereale, registrele de evidență a breslelor, a comerțului, a populației (catagrafiile) și registrele visteriei.

De asemenea date statistice din epoca feudală cu privire la țările romîne apar în lucrările cronicarilor bizantini, călătorilor străini și în arhivele vechilor cetăți italiene.

În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea în sînul orînduirii feudale din Țara Romînească și Moldova, apar primii germeni ai societății capitaliste.

Dezvoltarea treptată de-a lungul unui secol, a modului de producție capitalist în țările romîne, culminează cu Unirea lor economică, politică și administrativă, cu formarea instituțiilor și însăși a statului național unitar.

Crearea organelor centrale de statistică și apoi unirea lor într-un singur organ pe întreaga țară se face în condițiile dezvoltării forțelor și relațiilor de producție capitaliste la jumătatea sec. XIX care, după cum

¹⁾ Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, Ed. P.M.R., Buc., p. 263.

au arătat clasicii marxism-leninismului, necesită teritorii întinse, unite și centralizate din punct de vedere al organizației de stat și determină procesul de constituire a popoarelor în națiuni²⁾.

Mentținerea însă a formelor feudale de exploatare, a fărâmițării statale feudale și a dominației otomane frâna dezvoltarea forțelor de producție, progresul economic și social. În aceste condiții se impunea înlăturarea acestor frâne, o etapă importantă în lichidarea lor constituind-o făurirea statului național unitar. În consecință „ideea înfăptuirii unității naționale a prins rădăcini puternice în masele largi și s-a transformat într-o puternică forță motrice a mersului înainte, tocmai pentru că ea corespundea cerințelor legilor obiective ale dezvoltării societății”³⁾. Noul stat avea nevoie de instituții care să înlocuiască pe cele feudale. Una din instituțiile necesare noului stat era și statistica.

În crearea primelor organe oficiale de statistică, un merit deosebit l-au avut Dionisie Pop Marțian în Țara Românească și Ion Ionescu de la Brad în Moldova — figuri luminoase ale economiei și statisticii românești de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Motivarea dată de D. P. Marțian necesității înființării unui organ de statistică este deosebit de interesantă. El scria în „Analele statistice” nr. 1/1860 pag. 1—2 : „Nu ne putem închipui cum un guvern conștiințos decretă o măsură administrativă, fără să aibă convingerea că acea măsură este pretinsă de cazuri numeroase : și ce alta sînt acele cazuri decît aceea ce numim daturi sau științe statistice”. Cu drept cuvînt și în mod plastic D. P. Marțian compara guvernarea unei țări fără ajutorul și luminile oferite de statistică, cu îngrijirea medicală a unui pacient pe care medicul nu-l cunoaște, nu l-a văzut și nu l-a întrebat nimic despre suferințele lui.

În mod deosebit D. P. Marțian a apreciat progresele statisticii ruse, de la care considera că noi trebuie să învățăm. În același articol din 1860 el scria : „În Rusia oficiul central de statistică are 23 de comitaturi statistice prin guberniile provinciilor în care stă în raport. Afară de acestea mai sînt comisii statistice pentru unele ramuri speciale ale administrației, precum : pentru mijloacele de comunicare, pentru ocnele de sare și alte. Comisiuni statistice pe la toate universitățile, formate din profesori : din partea ministerelor se trimit în toți anii călători însărcinați cu adunarea daturilor statistice nemijlocit de la izvoare ; iar pentru propagarea științei și cunoașterea rezultatelor cercetării, servesc jurnalele guverniale, foi periodice, catedre la universități și academii. Elementele științei se propun în cursurile instrucției medii (în gimnazii)”.

Participarea lui D. P. Marțian, ca observator, la Congresul Internațional de Statistică ținut la Viena în 1857 i-a dat posibilitatea să aibă perspectiva însemnătății și progresului statisticii în alte țări și a rămîinerii în urmă din acest punct de vedere al țărilor romîne.

Trebuie apreciată munca deosebit de conștiințioasă depusă de D. P. Marțian spre a crea un aparat statistic care să lucreze pe baze științifice.

²⁾ Chivu Stoica. *100 de ani de la Unirea Țărilor Romîne*, Ed. Politică, Buc., 1959, p. 7.

³⁾ *Ibidem*, p. 8.

Cum nici membrii aparatului central nici raportorii și comisiile județene create nu aveau pregătirea necesară, D. P. Marțian a depus o muncă neobosită dînd instrucțiuni, sfaturi, recomandînd bibliografii, reviste ce trebuiau neapărat urmărite. El a organizat cursuri de pregătire pentru cel de la centru, a redactat numeroase materiale — circulări pentru cei din provincie.

D. P. Mărțian a găsit necesar să adune și să publice în primele numere din „Analele statistice” material statistic mai vechi, deși îl considera incomplet, cu greșeli, nesigur. Astfel a publicat date asupra recoltei din 1858, asupra comerțului exterior al Munteniei în anii 1850—1858, asupra unor fenomene meteorologice din 1859, situații statistice din catagrafia de la 1859 (numărul familiilor contribuabile), prețul principalelor alimente la 1860 etc. Pe toate însă el le adnotează critic. Cu privire la datele statistice rezultate din actele de stare civilă, care țineau de autoritățile bisericești, el scrie: „modul de față al manipulației actelor civile, este o calamitate” și consideră că aceste date pot fi privite numai ca ordine de mărime.

În Moldova rolul de a organiza statistica îi revine lui Ion Ionescu de la Brad. Ion Ionescu de la Brad a elaborat lucrările premergătoare recensămîntului populației din Moldova din 1859, cuprinse în „Povățuiri pentru facerea catagrafiei Moldovei”, ca și lucrările de recensămînt și cea mai mare parte din prelucrarea materialului. El a făcut primele studii fundamentale economico-statistice de proporții mari pentru cunoașterea agriculturii românești, pe care le-a publicat în trei volume: „Agricultura romînă din județul Dorohoi”, „Agricultura romînă din județul Mehedinți” și „Agricultura romînă din județul Putna”.

Atît D. P. Marțian, cît și Ion Ionescu de la Brad au dus o intensă muncă științifică pe plan internațional. Raportul făcut de D. P. Marțian la cel de al 5-lea Congres Internațional de Statistică, ținut la Berlin în 1863, asupra stării lucrărilor statistice din țările romîne, ca și raportul lui Ion Ionescu de la Brad la Congresul Internațional de Statistică de la Haga, din 1869, sînt de o deosebită valoare științifică și în același timp un aport însemnat pe care l-a adus statistica romînească la dezvoltarea statisticii pe plan internațional.

Prima încercare de creare a unui birou de statistică în Țara Romînească datează din 15 noiembrie 1857. Din lipsă de fonduri, însă, biroul nu poate lua ființă. Acest lucru va fi realizat peste doi ani, odată cu înfăptuirea Unirii Țărilor Romîne.

În Țara Romînească, în februarie 1859, imediat după realizarea Unirii, se revine asupra propunerii din 1857 prin două memorii, cerîndu-se înființarea biroului central de statistică. Memoriul pentru înființarea acestui birou este rezolvat, însă, la 24 aprilie 1859 cînd Consiliul administrativ aprobă proiectul de lege pentru înființarea unui birou de statistică,

precum și pentru întocmirea unei statistici a țării. În același timp se aprobă și bugetul oficiului statistic (anexa 1)⁴⁾.

În Jurnalul Consiliului administrativ, din 24 aprilie 1859, se arată că acesta este de părere „să se înființeze numai un birou compus de un șef, un ajutor și doi scriitori, după alăturatul buget spre a proceda în darea instrucțiunilor cuvenite pentru lucrările pregătitoare, după a căror săvîrșire să se chibzuiască și pentru numirea al celui alt personal ce are a completa biuroul, cît și a comisiilor de districte. Înființarea acestui biurou se va socoti d-ocamdată vremelnică, rămînînd d-nu Ministru a se ocupa cu facerea unui proiect de legiuire pentru a lui permanență...“⁵⁾.

În bugetul oficiului statistic erau prevăzute cheltuielile pentru salariații permanenți ai biroului, cheltuielile nepermanente, pentru tipărituri etc. ca și cele care trebuiau făcute pentru plata celor ce urmau să lucreze la întocmirea statisticii pe districte⁶⁾.

La 28 aprilie 1859 Alexandru Ioan Cuza întărește jurnalul și bugetul prin care Consiliul administrativ luase măsura înființării biroului de statistică și numește ca șef al acestuia pe D. P. Marțian⁷⁾ (anexa 2). În acest fel, decretul domnesc nr. 117 din 28 aprilie 1859 poate fi socotit ca data înființării oficiale a serviciului statistic central din Țara Romînească, primul de acest fel în țările romîne.

Deși în Decretul domnesc se vorbește despre înființarea unui birou de statistică permanent⁸⁾, în Jurnalul Consiliului administrativ extraordinar se propusese numai înființarea unui birou provizoriu. De aceea la începutul lunii iunie D. P. Marțian înaintează lui Al. I. Cuza un „Proiect pentru instituirea unui Oficiu central de statistică administrativă“⁹⁾, (anexa 3), pe care-l întocmise în luna anterioară.

Proiectul prevedea înființarea „în Ministeriu din lăuntru“ a unui Oficiu central statistic cu scopul „de a constata prin table lămurite țifra esactă a populației, precum și starea actuală a țării : materială, economică și morală“¹⁰⁾. Proiectul prevedea întocmirea unei statistici generale a țării, precum și de statistici speciale pe ramuri administrative (catagrafie, agricultură, industrie, comerț, prețuri, import, export, stare sanitară etc.)¹¹⁾. De asemenea se preconizează publicarea unei „foi periodice trimestriale“ care avea sarcina publicării rezultatelor lucrărilor Oficiului „arătînd cauzele progresului ori ale regresului în industria și comerțul național“¹²⁾.

Este interesant de urmărit și felul în care se propunea modalitatea îndeplinirii sarcinilor ce reveneau prin proiect Oficiului de statistică. Oficiul trebuia să aibă reprezentanți și comisii pe lingă autoritățile locale, începînd de la districte și terminînd cu comunele, ajutați de o serie de proprietari

⁴⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 3—5.

⁵⁾ Ibidem, f. 3.

⁶⁾ Ibidem, f. 5.

⁷⁾ *Monitorul Oficial al Țării Romînești*, nr. 53/1859, din 11 mai 1859 (decretul este publicat cu 13 zile mai tîrziu decît data la care a fost semnat).

⁸⁾ Ibidem.

⁹⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 59, 70.

¹⁰⁾ Ibidem.

¹¹⁾ Ibidem.

¹²⁾ Ibidem.

și comercianți. În București se preconiza înființarea de comisii pe culori (raioane) ¹³⁾. În același timp se menționa necesitatea unei centralizări a muncii tuturor acestor organe care „vor lucra după regulile, instrucțiunile și tablele ce li se vor da de către Oficiul central statistic prin Ministeriul din întru” ¹⁴⁾.

În continuare, proiectul cerea efectuarea de lucrări comparative cu statisticile altor sate cu care țara întreținea legături comerciale, necesitatea pregătirii economice și statistice a lucrătorilor Oficiului și a unei documentări în acest domeniu (existența unei biblioteci de specialitate) etc. ¹⁵⁾.

La 1 iunie 1859 acest proiect, împreună cu cel de buget al Oficiului, sînt înaintate de N. Crețulescu, ministrul de interne, lui Al. I. Cuza pentru a fi pus în dezbaterea Camerei electivă și a primi sancțiunea definitivă a Domnitorului ¹⁶⁾ (anexa 4). Pe adresa de trimitere a proiectului Domnitorul pune rezoluția „să încuviințază” ¹⁷⁾.

În aceeași perioadă D. P. Marțian mai întocmește încă o variantă a proiectului pentru înființarea Oficiului statistic, împreună cu bugetul acestuia ¹⁸⁾ (anexa 5), cu foarte puține modificări față de primul, ca și schema atribuțiilor Oficiului central de statistică ¹⁹⁾. Această schemă arată care sînt obiectivele de lucru ale Oficiului și „secțiunile” sale. Acestea erau, după lucrările ce urmau să le întocmească: I — Teritoriul, II — Populația, III — Agricultură, IV — Industria, V — Comerțul interior, VI — Comerțul extern, VII — Administrația publică, VIII — Finanțele, IX — Militară, X — Justiția, XI — Instrucțiunea Publică, XII — Municipality (anexa 6). Se arată detaliat de ce probleme în cadrul sarcinii generale se va ocupa fiecare „secțiune” în parte ²⁰⁾.

La 5 iunie 1859 D. P. Marțian șeful Oficiului statistic, alcătuiește expunerea de motive pentru înființarea definitivă a Oficiului central statistic și pentru aprobarea bugetului de către Camera electivă ²¹⁾ (anexa 7). El arată clar scopurile acestui oficiu prin următoarea frază introductivă: „Plecînd de la adevărul că orice întreprindere trebuie să-și cunoască tărîmul activității, guvernarea unei țări mai mult decît oricare alta are neapărată trebuință de cunoștința exactă a obiectelor îngrijirii sale” ²²⁾.

În aceeași zi, 5 iunie 1859, Al. I. Cuza ordonă lui N. Crețulescu să susțină în fața Adunării electivă proiectul pentru înființarea definitivă a Oficiului statistic ²³⁾ (anexa 8). La 12 iulie, după ce proiectul fusese dezbatut în Adunarea electivă, în ședința din 1 iulie 1859 și votat la 3 iulie

¹³⁾ Ibidem.

¹⁴⁾ Ibidem.

¹⁵⁾ Ibidem.

¹⁶⁾ Ibidem, f. 56.

¹⁷⁾ Ibidem.

¹⁸⁾ Ibidem, f. 60, 62, 69; Adunarea electivă a Țării Românești, dos. 12/1859, f. 90, 91, 107.

¹⁹⁾ Ibidem, Adunarea electivă a Țării Românești, dos. 12/1859, f. 92—94, 106.

²⁰⁾ Ibidem.

²¹⁾ Ibidem, Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 61.

²²⁾ Ibidem.

²³⁾ Ibidem, f. 63.

1859, Al. I. Cuza sancționează amendamentul proiectului de lege pentru înființarea Oficiului Central statistic, prin hotărârea nr. 276²⁴⁾ (anexa 9).

Astfel, în perioada 24 aprilie — 12 iulie 1859, ia naștere Oficiul central statistic din Țara Românească, instituție menită să ajute la dezvoltarea statului burghez care luase ființă.

În Moldova oficiul central de statistică ia naștere cu câteva luni mai târziu decât în Țara Românească. Primul referat asupra acestei probleme îl avem din 30 iulie 1859, când Lascăr Catargiu „ministru din lăuntru” al Moldovei îl înaintează Consiliului de Miniștri. Referatul conține atribuțiile Direcției centrale de statistică și propunerile pentru cheltuielile catagrafiei generale²⁵⁾ (anexa 10). În referat se arată că „Direcția Centrală de statistică avînd a se ocupa cu adunarea, coordonarea, verificarea și publicarea tuturor cunoștințelor atingătoare de starea reală a țerei în privirea teritoriului, a populației, a producerei, a consumației, adică a tuturor faptelor relative la administrația, la finanțele și la celelalte servicii publice, va ținti în toate lucrările sale de a constata nevoile populației și de a indica mijloacele prin care un guvernămint grijitiv de binele public să poată veni cu eficacitate și în timpul cuvenit în ajutoriul îndeplinirii trebuințelor publice și particulare...”²⁶⁾.

Dezvoltîndu-se fiecare atribuție a Direcției centrale de statistică, în referat se arată sarcinile acesteia în privința adunării de date statistice și prelucrării lor, privitoare la: teritoriu, populație, agricultură, manufacturi, administrație etc., ca și numărul funcționarilor necesari bunei sale funcționări, cu salarizările respective și organizarea activității de întocmire a catagrafii localităților din Moldova. Sarcina principală a Direcției centrale de statistică, odată cu înființarea ei, consta în alcătuirea catagrafiei Moldovei, care urma să se termine la 1 decembrie 1859²⁷⁾.

Pe baza referatului lui Lascăr Catargiu, la 1 iulie 1859, Al. I. Cuza dă decretul pentru înființarea Direcției de statistică a Moldovei²⁸⁾ (anexa 11) în care se arată că sarcina principală a acesteia constă în alcătuirea catagrafiei Moldovei. În decret se specifică faptul că „la această Direcție se se concentreze toate lucrările atingătoare de statistică și care acum sînt în atribuțiile deosebitelor posturi...”²⁹⁾. Decretul se ocupa și de alte probleme organizatorice, care priveau înființarea Direcției de statistică a Moldovei.

Tot la 1 iulie 1859, Al. I. Cuza semnează decretul prin care I. Ionescu de la Brad este numit director al Direcției de statistică din Moldova³⁰⁾ (anexa 12).

În acest mod, cu aproape 3 luni mai târziu decât în Țara Românească, ia naștere și în Moldova primul organ de stat al statisticii care urma să se

²⁴⁾ Ibidem, f. 128. Hotărîrea a fost publicată în *Buletinul Oficial al Țării Românești*, nr. 87, din 18 iulie 1859, cu 6 zile mai târziu decît data la care a fost semnată.

²⁵⁾ *Monitorul Oficial al Moldovei*, nr. 75, din 16 iulie 1859.

²⁶⁾ Ibidem.

²⁷⁾ Ibidem.

²⁸⁾ Arh. St. Iași, Ministerul de Interne al Moldovei, dos. 45599/1859, f. 5, 12.

²⁹⁾ Ibidem.

³⁰⁾ Ibidem, f. 3.

ocupe de principala problemă pe care statul burghez în formare o avea înaintea: dezvoltarea din ce în ce mai rapidă a forțelor de producție.

Unirea Țărilor Române, înfăptuită prin lupta maselor populare, a favorizat, printre alte instituții ale statului în formare, crearea instituției de statistică, organ care trebuia să ajute elanelor stăpînitoare la organizarea grabnică a unei exploatare cît mai rațională și avantajoasă a bunurilor țării și în primul rînd a forței de muncă (de aceea la sfîrșitul lui 1859 și începutul lui 1860 prima mare lucrare îndeplinită de nou-înființatele ofiicii este recensămîntul general al populației).

Avînd puncte de plecare comune cele două instituții de statistică își încep activitatea, urmînd a se unifica cîțiva ani mai tîrziu.

Oficiile centrale de statistică din Țara Romînească și Moldova funcționau pe lîngă Ministerul de Interne și erau compuse dintr-un șef, un referent, un corresponsent, un registrator și arhivar și doi scriitori.

Pe lîngă acest aparat statistic central, oficiile aveau în subordine cîte un raportor statistic în fiecare județ.

Sarcina principală a acestor birouri era de a strînge dosarele și alte acte conținînd date statistice, care se aflau răspîndite prin diferite secțiuni ale ministerelor și a le coordona.

Pentru strîngerea de date în legătură cu statistica populației, agriculturii, industriei, comerțului etc., noile organe statistice aveau dreptul pentru prima oară în țara noastră de a cere orice informații statistice de la departamente și ministere.

Cea mai importantă lucrare efectuată de oficiile de statistică din Țara Romînească și Moldova — imediat după înființarea lor — a fost recensămîntul populației din 1859—1860.

Recensămîntul a început concomitent în Țara Romînească și Moldova, la sfîrșitul anului 1859 și începutul anului 1860. În Țara Romînească el a fost efectuat sub conducerea lui D. P. Marțian, iar în Moldova sub conducerea lui I. Ionescu de la Brad.

Rezultatele recensămîntului din Țara Romînească au fost publicate de D. P. Marțian în „Analele statistice și economice pentru cunoașterea părții muntene a Romîniei“, iar rezultatele recensămîntului din Moldova în „Lucrările statistice ale Moldovei“, publicată de Direcția centrală de statistică din Moldova.

Cu toate greutățile pe care le genera împărțirea administrativă a țărilor romîne, cele două organe oficiale de statistică din Țara Romînească și Moldova au reușit, în perioada relativ scurtă a existenței lor, să pună bazele unei activități statistice organizate, să obțină unele date necesare noului stat în formare și să permită astăzi cunoașterea anumitor aspecte ale vieții economice, politice și culturale din țara noastră de acum 100 de ani.

În ianuarie 1862, după recunoașterea definitivă a Unirii Țărilor Romîne, se trece la formarea primului guvern pentru întreaga Romînie, condus de Barbu Catargi. Începe de la această dată unificarea tuturor instituțiilor statului, care pînă atunci funcționaseră separat pentru Țara Romînească și Moldova, după cum am văzut că s-a întîmplat și cu cele două organe ale statisticii. În acest fel burghezia își crea organe unice

de organizare a vieții social-economice, menite să-i asigure și să-i întărească puterea în statul unitar.

Lucrările pentru unificarea Oficiului statistic din București cu Directoratul statistic din Iași încep la sfârșitul lui iulie 1862. La 30 iulie ministrul de interne al României referă Consiliului de Miniștri despre măsurile ce trebuie luate pentru realizarea acestei unificări³¹⁾ (anexa 13).

Referatul arată măsurile organizatorice necesare contopirii celor două organe de statistică și ne dă date interesante privitoare la numărul comisiilor care lucrau pentru stringerea și întocmirea de situații statistice în țară. Se presupunea că numărul acestora va ajunge la 400³²⁾, ceea ce necesita un aparat central de coordonare a lucrărilor bine ales și cu pregătire corespunzătoare.

În concordanță cu sarcinile care trebuiau rezolvate, referatul cerea Consiliului de Miniștri:

„I. de a încuviința reorganizarea unitară a Serviciului statistic după statul anexat sub A:

II. a otări desființarea Directoratului statistic din Iași, încetînd din orice lucrare de la 15 august curent;

III. de a se aduce din personalul Directoratului ce se desființează numărul trebuincios de funcționari în raport cu trebuințele de față ale Serviciului și a se transporta arhiva celui Directorat la Ministeriu;

IV. a se încuviința conform orînduei prevăzute prin jurnalul Consiliului de la 26 ianuarie 1862, întărit de Înălțimea Sa Domnitorul prin Decretul Nr. 37, cheltuelile trebuincioase pentru transportul arhivei și a funcționarilor respectivi de la Iași la București³³⁾. Din „Statul comparativ al personalului și salariilor celor două oficii statistice dinainte de unire și după unire³⁴⁾ aflăm și personalul care se cerea pentru „Oficiul statistic întrunit“, adică pentru organul unificat de statistică ce se crea în această perioadă. Astfel organul de statistică ce lua naștere trebuia să aibă un director, un ajutor de director, 3 referenți de gradul I, II, III, 1 referent de gradul IV, 1 registrator și arhivar, 2 raportori pentru București și Iași, 3 adjuncți și scriitori de clasa I-a și 4 scriitori de clasa 2-a, deci în total 16 persoane³⁵⁾.

La 31 iulie 1862 D. P. Marțian alcătuiește regulamentul pentru atribuțiile Oficiului statistic (unificat), ca anexă A la Jurnalul Consiliului de Miniștri³⁶⁾ (anexa 15). Oficiul statistic urma să aibă 12 secții de lucru după cum urmează: Secția I — Teritorial; II — Populația; III — Agricultură; IV — Industria; V — Comerțul intern; VI — Importul și export; VII — ?; VIII — Finanțele; IX — Militare; X — Justiția; XI — Instrucțiunea publică; XII — Municipalitățile³⁷⁾. Pentru fiecare din aceste secții regulamentul prevedea sarcini precise și problemele

³¹⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 508/1862, f. 104.

³²⁾ Ibidem.

³³⁾ Ibidem.

³⁴⁾ Ibidem, f. 105.

³⁵⁾ Ibidem.

³⁶⁾ Ibidem, f. 114.

³⁷⁾ Ibidem.

asupra cărora trebuiau strinse datele statistice. După cum se observă acest regulament, ca părți structurale, nu diferă cu nimic de schema atribuțiilor Oficiului central de statistică din Țara Românească, alcătuită de către D. P. Marțian în iunie 1859, pe care am arătat-o anterior. Problemele însă sînt ceva mai detaliat expuse, probabil după experiența pe care autorul o căpătase în cei 3 ani și ceva de existență a oficiului de statistică din Țara Românească.

Tot la 31 iulie 1862, pe baza materialelor ce i-au fost prezentate, Consiliul de Miniștri hotărăște contopirea Directoratului statistic din Iași cu Oficiul statistic din București³⁸⁾ (anexa 16). În Jurnalul Consiliului se arată :

„1. A se decreta desființarea Directoratului statistic din Iași, încetînd din orice lucrare de la 15 august viitor.

2. Din personalul cancelariei Directoratului care acum se desființează se vor aduce la Ministeriu numărul trebuincios de funcționari în raport cu trebuințele de față ale Serviciului, punîndu-se tot într-un timp la cale d-a se transporta și arhivele cancelariei Directoratului la Ministeriu“ etc.³⁹⁾.

În urma acestei hotărîri, la 1 august 1862. N. Crețulescu, președintele Consiliului și ministru de interne, supune spre aprobare Domnitorului Jurnalul Consiliului de Miniștri pentru concentrarea la București a celor două direcții de statistică⁴⁰⁾ (anexa 17). La 2 august Al. I. Cuza pune pe această adresă rezoluția „se aprobă“.

În acest mod ia naștere la București o singură Direcție de statistică pentru întreaga Romînie.

La 4 august 1862, tot N. Crețulescu, supune spre aprobare Domnitorului personalul Direcției Oficiului statistic după unificare și reorganizare⁴¹⁾ (anexa 18). Ca director al Direcției este propus D. P. Marțian, lucru pe care Al. I. Cuza îl aprobă. În fruntea unei Direcții atît de importante, care luase ființă, urma să stea deci omul înaintat al acelor timpuri, D. P. Marțian, care am văzut în ce măsură luase parte atît la crearea unor organe statistice în țara noastră, cît și la delimitarea sarcinilor acestora.

Tot la 4 august 1862 Al. I. Cuza semnează două decrete prin care se hotărăște contopirea Directoratului statistic din Iași cu Oficiul statistic din București⁴²⁾ (anexa 19) și numirea lui D. P. Marțian ca Director al „Oficiului statistic pentru Principatele Unite“ și a celui alt personal al acestuia⁴³⁾ (anexa 20).

După mai mult de 3 ani de la înființarea primului organ central de statistică din țările romîne, ca urmare a unirii acestora, ia naștere în sfîrșit, în condițiile luptei pentru definitivarea Unirii și recunoașterii sale. Oficiul statistic central, pe întreaga țară. După cum era necesar, datorită

³⁸⁾ Ibidem, f. 110.

³⁹⁾ Ibidem.

⁴⁰⁾ Ibidem, f. 109.

⁴¹⁾ Ibidem, f. 138.

⁴²⁾ Ibidem, f. 139.

⁴³⁾ Ibidem, f. 140.

condițiilor obiective de dezvoltare a țării, a luat naștere organul prin care clasa conducătoare să poată porni în viitor la dezvoltarea economiei în folosul intereselor sale de clasă.

În toată această perioadă sînt efectuate o serie de lucrări statistice deosebit de importante. Trebuie amintit că recensămîntul din 1860 și statistica „stabilimentelor industriale” din 1863 au folosit în opera de guvernare a lui Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Lucrările și dezbaterile secularizării averilor mănăstirești, ale reformei agrare, ale reformelor administrative, financiare etc. au avut la bază aceste date.

Astfel, Unirea Țărilor Romîne, contribuind la restrîngerea relațiilor feudale, la dezvoltarea mai largă a forțelor de producție și a noilor relații capitaliste, ajutînd în acea perioadă istorică la progresul poporului român, a condiționat înființarea, odată cu alte instituții corespunzătoare societății capitaliste, în mod obiectiv și necesar, a unor organe centrale de statistică și apoi la unificarea lor, cu ajutorul cărora să se poată realiza cunoașterea relațiilor social-economice, a resurselor naturale și a forței de muncă ale țării.

În anii puterii populare statistica din țara noastră s-a dezvoltat pe baza învățăturii marxist-leniniste. Sub conducerea partidului nostru și cu sprijinul frătesc acordat de statistica sovietică, într-o perioadă relativ scurtă am depășit considerabil practica și teoria statistică moștenite de la regimul burghezo-moșieresc, lichidînd orientarea formală și reacționară în statistică — condiție primordială pentru dezvoltarea științei statistice și a așezării ei pe bazele noi, teoretice, ale materialismului istoric și economiei politice marxist-leniniste.

Statistica din țara noastră a dobîndit o importanță deosebită odată cu crearea condițiilor politico-economice pentru planificarea economiei naționale, cînd a devenit posibilă și necesară organizarea statisticii pe baza învățăturii marxist-leniniste.

Bilanțul scurt făcut cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la înființarea primului organ central de statistică în țara noastră, ca urmare a Unirii Țărilor Romîne, îndreptățește concluzia că statistica noastră, preluînd moștenirea progresistă a statisticii din trecut, a făcut saltul calitativ necesar pentru a deveni o statistică științifică, socialistă.

ANEXE

1.

1859 aprilie 24. Consiliul administrativ extraordinar aprobă proiectul de lege pentru înființarea unui birou de statistică, precum și întocmirea unei statistici a țării; anexează „bugetul Oficiului statistic”.

Jurnal

Consiliu extraordinar, în șanța sa ținută la 24 ale conentei dînd citire raportului d-lui Ministru secretar de stat la Departamentul din năuntru cu nr...⁴¹⁾, precum și alăturatului pe

⁴¹⁾ Loc alb în text.

lingă dînsu proiect pentru înființarea unui birou statistic permanent pe lingă acel Minister și a unei lucrări de catagrafie statistică în toată țara, observînd totodată și bugetul aneclsat pe lingă zisul proiect pentru personalul trebuincios la înființarea acestui serviciu.

Deliberînd cu toată maturitatea asupra trebuinții și urgenții înființării unui asemenea serviciu, nu au putut face decît a primi cu toată mulțumirea propunerea d-lui Ministru din năuntru. Fiînd însă că, spre a se putea pune în lucrare acest proiect urmează a să face mai întîi lucrări pregătitoare în districte, spre a se găsi de comisiile ce au a eși cu facerea statisticii și a nu întîmpina dificultăți, chibzuînd Consiliu, au rămas de părere, ca deocamdată să se înființeze numai un birou compus de un șef, un ajutor și doi scriitori, după alăturatul buget spre a proceda în darea instrucțiilor cuvenite pentru lucrările pregătitoare, după a căroră săvîrșire să se chibzuiască și pentru numirea al celuialt personal ce are a complecta biroul, cit și a comisiilor de districte. Înființarea acestui birou se va socoti d-ocamdată vremelnică, rămîînd d-nu Ministru a se ocupa cu facerea unui proiect de legiuire pent u a lui permanență, pe care să-l supue Camerii spre a-și lua sancsiunea prin cursul legal.

Domnu Ministru secretar de stat la Departamentu din năuntru este însărcinat a supune acest jurnal la înalta Mării Sale aprobare.

Iar suma de lei doo mii una sută pe lună la care să urcă întocmirea acestui birou să va plăti din paragrafu extraordinar al Vistierii.

Constantin A. Cretzulescu

N. Cretzulescu

I. Cantacuzino

[C.] Steriadi

S. Făloianu

B. Vlădoianu

Bugetul Oficiului statistic

Leile biroului central	pe an
Un șef al biroului lei 1200 ⁴⁵⁾ pe lună	16.400
Un ajutor și redactor lei 1000 ⁴⁶⁾ pe lună	12.000
Un inginer 800 ⁴⁶⁾ pe lună	9.600
Un registrator 400 ⁴⁷⁾ pe lună	4.800
Doi scriitori cîte lei trei sute 600 pe lună	7.200
Cheltuiala cancelarii 100 pe lună	1.200
	pe an 49.000

Cheltueli nepermanente

Tipărirea instrucțiilor, formularilor și foilor periodice	10.000
Pentru complectarea bibliotecii, hartelor și instrumentelor	1.200

Statistica din Districte

La 51 comisari socotiți cîte trei de fiecare district, cîte lei 3000 pentru toată lucrarea	153.000
La 34 proprietari cîte lei 1000 drept diurnă, 2 de district	34.000
La 5 comisari pentru cinci coloare ale Capitalii, cîte lei 1500 pentru toată lucrarea	7.500
La cinci neguțători Idem	7.500
Suma totală	211.400

Din care însă numai lei 49.200 permanentă ⁴⁸⁾.

⁴⁵⁾ Modificat : 1000.

⁴⁶⁾ Taiat orizontal cu creionul.

⁴⁷⁾ Modificat cu creionul : un ajutor 400.

⁴⁸⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 3, 5; jurnalul original, bugetul conceput. În ședința sa din 17 ale acelei luni, Consiliul extraordinar fusese de părere ca inițial să se înființeze numai un birou central, al cărui personal să aibă următoarele lei lunare : 1 șef de birou 1000 lei, 1 ajutor 400 lei și 2 scriitori a cîte 300 lei (ibidem, f. 4, 6).

2.

1859 aprilie 28. *Alexandru Ioan Cuza, Domnitorul Principatelor Unite — Țara Românească și Moldova — dă decretul de numire a lui D. P. Marțian ca șef al biroului statistic din Țara Românească*

Noi Alexandru Ioan I,

Cu mila lui Dumnezeu și voința națională Domn Prințipatelor Unite Țara Românească și Moldavia.

La toți de față și viitori sănătate!

Asupra raportului Ministrului Nostru secretar de stat la Departamentul din năuntru cu nr. 1579, pe lângă care Ni s-a înfățișat jurnalul încheiat de Consiliul extraordinar în șeapă ținută la 24 aprilie, pentru înființarea biroului statistic permanent pe lângă acel Minister, precum și bugetul acelui birou,

Am ordonat și ordonăm cele următoare:

Art. 1. Întărim jurnalul și bugetul alăturat pe lângă menționatul raport.

Art. 2. Numim pe d. Marțian⁴⁹⁾ în postul de șef al acelui birou statistic.

Art. 3. Numim pe d. Ioan Vasilescu⁵⁰⁾ în postul de ajutor.

Art. 4 și cel din urmă. Ministru Nostru secretar de stat la Departamentul din năuntru este însărcinat cu executarea ordonanței de față.

Datu-s-a în Capitala Noastră Iași, anul una mie opt sute cincizeci și noă, apr. 28.

Alexandru Ioan

Contrasemnat:

Ministru secretar de stat la
Departamentul din năuntru,

N. Crețulescu

Nr. 117⁵¹⁾

3.

[1859 mai 25—31]. *D. P. Marțian, șeful Oficiului statistic, întocmește „Proiect pentru înstituirea unui Oficiu central de statistică administrativă”.*

[Concept nr. 1]

Proiect pentru înstituirea unui Oficiu central de statistică administrativă.

Art. 1. Se înființează în Ministeriu din lăuntru un Oficiu central statistic.

Art. 2. Scopul acestui Oficiu este de a constata prin table lămurite țifra exactă a populației, precum și starea actuală a țării: materială, economică și morală.

Art. 3. Drept aceea, acest oficiu va avea de datorie principală a aduna daturi statistice privitoare la materiile mai sus arătate și a compune statistica generală a țării, precum și statistica specială a fiecăreia ramură administrative publice. Prin urmare:

a) va regula lucrările catagrafice;

b) va regula matriculele de nașteri, de morți și căsătorii;

c) va introduce matriculele comunale, în care, după instrucțiunile și formularele date de oficiul central, se vor înscrie neconținut de către consiliurile satești și orășenești ce urte daturi statistice;

d) va introduce table pentru a cunoaște totdeauna și cu exactitate progresul în agricultură, industrie și comerț, table pentru cursul prețurilor în privința obiectelor de consumația din năuntru, pentru mișcarea comerțului de export și import și pentru statistica vămilor;

⁴⁹⁾ Sic; în loc de: Marțianu.

⁵⁰⁾ Sic; în loc de: Vasilescu.

⁵¹⁾ *Monitorul Oficial al Țării Românești*, nr. 53/1859.

e) va regula statistica polițiană și criminală, precum și statistica sanitară ;

f) Printr-o foac periodică trimestrială de economie politică și de statistică, va publica rezultatul acestor lucrări, arătînd cauzele progresului ori ale regresului în industria și comerțul național.

Art. 4. Organele prin care Oficiul central va îndeplini sarcina sa vor fi :

a) cite un raportoriu statistic de fiecare district ⁵²⁾. Aceștia vor funcționa în p-manență pe lingă administrațiile districtelor, avînd însărcinarea în timpul catagrafiei statistice de a esplica și a iniția comisiile catagrafice din districtele lor și a face însuși pe lingă asistența administratorului catagrafia orașelor și a tirgurilor din district ; apoi după catagrafie, a face lucrările statistice districtuale, a călători în tot districtul de două ori pe an și a trimite raporturile statistice cite se cer de la administrație, sub vigilența și controla administratorului și răspunderea solidară a amindora pentru esacitatea lucrărilor ;

b) trei comisii statistice de fiecare județ, carii vor fi în activitate numai în timpul lucrărilor catagrafice și dintre care una va fi pentru capitala județului, iar cele[1]alte două pentru cele[1]alte comune ale fiecăruia județ.

Art. 5. Comisia din capitală și orașele județului se va compune sub prezidența administratorului, de raportorul statistic și de doi membri ai consiliului municipal.

Această comisie va cheama în ajutor cite unul ori cite doi asistanți din proprietari, neguțători sau industriași.

Art. 6. Cele[1]alte două comisii pentru comune se vor compune fiecare de cite unul din comisarii statistici, de preotul comunei și de consiliul satului. Aceste două comisii vor fi asistate fiecare de cite unul din proprietarii județului, pe care-l va denumi administratorul și care va însoți pe comisie în toate satele, pe timpul cit vor ținea lucrările catagrafice. Afară de comisar, se va afla lingă comisie ca asistent și proprietarul satului sau însărcinatul din parte-i, în zioa în care se face această lucrare în satul său, iar la satele de moșneni se va alege unul dintre dinșii, care va asista la lucrare în zioa determinată.

Art. 7. În București, sub prezidența Vornicului orașului, se vor înființa comisii tot cu chipul de mai sus, pe fiecare culoare.

Art. 8. Toate organele acestea vor lucra după regulile, instrucțiunile și tablele ce li se vor da de către Oficiul central statistic prin Ministeriul din intru.

Art. 9. Fiindcă membrii comisiilor din capitalele județelor, precum și membrii comisiilor locale ale celorlalte comune de județe, afară de raportorii statistici, comisarii catagraficești și proprietarii asistenți vor fi dintre impiegații publici și municipali, conlucrarea lor precum și aceea a proprietarilor locali va fi gratuită, iar cei doi proprietari ce vor însoți pe cei doi comisari vor avea diurnă pe timpul cit vor ține lucrările catagrafice.

Art. 10. Un exemplar după operația catagrafică a fiecăruia comune se va depune în cancelaria comunei, spre a se păstra acolo, un al doilea se va depune la rezidența administrației în paza raportorului statistic — și cel de al treilea se va înainta de către raportor la Ministeriul din intru.

Art. 11. După ce oficiul statistic va fi constatat după bazele de mai sus starea internă a țării, va începe lucrările sale comparative cu rezultatele lucrărilor de această natură din alte staturi. Spre acest scop, prin mijlocirea Ministeriului va intra în comunicație cu birourile statistice ale statelor cu carii comerțul Romîni se află în legătură, ori ale căroa împrejurări sociale au asemănare cu ale Țării Romînești.

Art. 12. Lîngă oficiul central statistic se va înființa și o bibliotecă statistic-economică.

Art. 13. Oficiul central statistic se întocmește cu personalul arătat în alăturatul buget.

Art. 14. Luînd în considerație că partea mai mare a personalului în permanență trebuie să aibă cel puțin oareșcare cunoștințe de elementele economiei politice și statistice, toți trebuie să aibă negreșit o disteritate în manuarea cifrelor ; pentr-aceia, odată denumiți de Domnitoriul pe recomandăția Ministeriului respectiv și fiind inițiați în lucrări, să nu fie amobili decit pentru cauze constatate prin judecată.

D. P. Marțianu ⁵³⁾.

⁵²⁾ A se vedea observația la conceptul nr. 2 (doc. nr. 5).

⁵³⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 59, 70 concept nr. 1.

4.

1859, iunie 1. N. Crețulescu, Ministru de interne către Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, înaintează proiectul de lege și proiectul de buget pentru definitivă organizare a Oficiului statistic, spre a fi înaintat Camerei electivă și apoi sancționat.

Mării sale Alecsandru Ioan I, Domn Principatelor Unite Țara Românească și Moldova

Prea Înălțate Doamne

Subscrisul conform jurnalului Consiliului administrativ de la 24 aprilie trecut, întărit de Înălțimea Voastră în aprilie 28 nr. 117, însărcinat fiind cu facerea proiectului de legiuire pentru definitivă organizare a Oficiului statistic în acest Ministeriu, cu respect vine a supune alăturatul proiect, precum și bugetul cu anecse, rugându-vă să binevoiți a-l da în desbateră Camerei electivă, pentru a-și putea lua în urmă sancțiunea definitivă a Înălțimii Voastre. Ministru Secretar de Stat la Departamentul din intru

N. Crețulescu

Șeful Oficiului statistic,
D. P. Marțianu

Nr. 52
1859 iunie
Oficiu statistic București

[Rezoluția Domnitorului]: Să încuviințază

Iunie 5, 1859

A[lecsandru] I[Ioan]⁵⁴⁾

5.

[1859, după iunie 1]. D. P. Marțian, șeful Oficiului statistic, întocmește un proiect pentru înființarea Oficiului statistic; în anexă, bugetul respectiv.

Litera 1

[Concept nr. 2]

PROIECT

pentru instituirea unui Oficiu⁵⁵⁾ de statistica administrativă după modificările adoptate de Camera electivă a țării.

Art. 1. — Se înființează în Ministerul din lăuntru un Oficiu central statistic.

Art. 2. — Scopul acestui Oficiu este de a constata prin table lămurite țifra esactă a populații, precum și starea actuală a țării: materială, economică și morală.

Art. 3. — Drept aceea, acest Oficiu va avea de datorie principală a aduna daturi statistice privitoare la materiile mai sus arătate și a compune statistica generală a țării, precum și statistica specială a fiecărei⁵⁶⁾ ramure administrative publice.

Prin urmare:

a) va regula lucrările catagrafice;

b) va regula matriculele de nașteri⁵⁷⁾, de morți și căsătorii;

c) va introduce matriculele comunale, în care, după instrucțiunile și formularele date de Oficiul central, se vor înscrie neconținut de către consiliurile satești și orășenești cerutele daturi statistice;

d) va introduce table pentru a cunoaște totde[au]na și cu esactitate progresul în agricultură, industrie și comerț, table pentru cursul prețurilor în privința obiectelor de consumația din lăuntru, pentru mișcarea comerțului de export și import și pentru statistica vămilor;

e) va regula statistica polițiană și criminală, precum și statistica sanitară;

f) printr-o foia⁵⁸⁾ periodică trimestrială de economia politică și de statistică, va publica rezultate⁵⁹⁾, arătând cauzele progresului ori ale regresului în industria și comerțul național.

⁵⁴⁾ Ibidem, f. 56, orig.

⁵⁵⁾ În conceptul nr. 1 = Oficiu central.

⁵⁶⁾ Ibidem = fiecăruia

⁵⁷⁾ Ibidem = nașteri.

⁵⁸⁾ Ibidem = foae.

⁵⁹⁾ Ibidem = rezultatul acestor lucrări.

Art. 4. — Organele prin care Oficiul central va îndeplini sarcina sa vor fi :

a) cite un raportor statistic de fiecare district⁶⁾. Aceştia vor funcţiona în permanenţă pe lângă administraţiile districtelor, avînd însărcinarea în timpul catagrafiilor statistice de a explica şi a iniţia comisiile catagrafice din districtele lor şi a face însuşi, pe lângă asistenţa administratorului, catagrafia oraşelor şi a tirgurilor din district ; apoi, după catagrafic, a face lucrările statistice districtuale, a călători în tot districtul de două ori pe an şi a trimite rapoartele statistice cite se cer de la administraţie sub vigilenţa şi controlul administratorului şi răspunderea solidară a amîndorora⁶¹⁾ pentru exactitatea lucrărilor.

b) Trei comisii statistice de fiecare judeţ, care vor fi în activitate numai în timpul lucrărilor catagrafice şi dintre care, una va fi pentru capitala judeţului şi tirgurile districtului⁶²⁾, iar celelalte două pentru celelalte comune ale fiecăruia judeţ.

A.t. 5. — Comisia din capitala şi oraşele judeţului se va compune, sub prezidenţa administratorului, de raportor statistic⁶³⁾. Această comisie va chema în ajutor cite unul ori cite doi asistanţi din proprietari, pe starostii de patenari şi meseriaşi a fiecăruia oraş sau tirg⁶⁴⁾.

Art. 6. — Celelalte două comisii pentru comune se vor compune fiecare de cite unul din comisarii statistici, de preotul comunei şi de consiliul satului. Aceste două comisii vor fi asistate fiecare de cite doi din proprietarii judeţului⁶⁵⁾, pe care îi va alege proprietarii districtului⁶⁶⁾ şi care vor însoţi pe comisie în toate satele pe timpul cit vor ţine lucrările catagrafice.

Aceşti proprietari se vor alege de fiecare district în modul cum se aleg deputaţii districtului, pentru camera electivă, cu deosebire numai că la această alegere vor lua parte afa.ă de alegătorii direcţi, şi primari — şi aceştia ca şi cei direcţi vor alege cite doi proprietari, pentru ca în fiecare comisie să poată fi un ales direct şi unul primar⁶⁷⁾. Alesul trebuie să aibă o proprietate nemiscătoare cu venit de 400 galbeni.

Afară de comisar şi de cei doi proprietari asistanţi, se va afla lângă comisie ca asistent şi proprietarul satului sau însărcinatul din parte-i, în ziua în care se face această lucrare în satul său ; iar la satele de moşneni se va alege unul dintre dinşii care va asista la lucrare în ziua determinată.

Asemenea vor fi ataşaţi pe lângă aceste două comisii de prin districte, cite un scriitor pe timpul catagrafiilor, iar în oraşe aceşti scriitori se vor suplini prin copişti de la municipalităţi sau comisii de tirguri.

Art. 7. — În Bucureşti⁶⁸⁾ se vor înfiinţa comisii tot în chipul de mai sus pe fiecare culoare, adică de fiecare culoare va fi cite un comisar însoţit de doi proprietari, aleşi după modul alegerii deputaţilor pentru Camera, asistat şi de deputatul mahalalii⁶⁹⁾.

Art. 8. — Toate organele acestea vor lucra după regulile, instrucţiunile şi tablele ce li se vor da de către Oficiul central statistic prin Ministerul din lăuntru⁷⁰⁾.

Art. 9. — Fiindcă membrii comisiilor din capitalele judeţelor, precum şi membrii comisiilor locale ale celorlalte comune de judeţe, afară de raportorii statistici, comisarii catagrafici şi proprietarii asistanţi⁷¹⁾, vor fi dintre impiegaţii publici şi municipali, conlucrarea lor precum şi aceea a proprietarilor locali va fi gratuită, iar cei doi proprietari ce vor însoţi pe cei doi comisari vor avea diurna pe timpul cit vor ţine lucrările catagrafice.

Art. 10. — Un esemplar după operaţia catagrafică a fiecăreia comune se va depune în cancelaria comunei spre a se păstra acolo, un al doilea se va depune la rezidenţa administra-

6) Ibidem = se adaugă (şters apoi cu o linie) : Pentru iniţiarea lor în planul lucrărilor statistice, se va face un curs deosebit, conform § 3 din anexul D.

61) Ibidem = amîndora.

62) Ibidem = lipsesc cuvintele : şi tirgurile districtului.

63) Ibidem = se adaugă cuvintele : şi de doi membri ai consiliului municipal.

64) Ibidem : după cuvîntul „proprietar” urmează = neguţători sau industriaşi.

65) Ibidem = de cite unul din proprietarii judeţului.

66) Ibidem = pe care îl va denumi administratorul.

67) Frază lipsă din conceptul nr. 1.

68) În conceptul nr. 1 se adaugă cuvintele : sub prezidenţa Vornicului oraşului.

69) De la cuvîntul „Coloare”, textul frazei lipseşte în conceptul nr. 1.

70) În conceptul nr. 1 : din întru.

71) Ibidem = asistenţi.

ției în baza raportorului statistic și cel de al treilea se va înainta de către raportor⁷²⁾ la Ministeriul din intru.

Art. 11. — După ce oficiul statistic va fi constatat după bazele de mai sus starea internă a țării, va începe lucrările sale comparative cu rezultatele lucrărilor de această natură din alte state. Spre acest scop, prin mijlocirea Ministeriului va intra în comunicație cu birourile statistice ale statelor cu care comerțul României se află în legătură, ori ale cărora împrejurări sociale au asemănare cu ale Țării Românești.

Art. 12. — Lingă Oficiul central statistic se va înființa și o bibliotecă statistică-economică⁷³⁾.

Art. 13. — Oficiul central statistic se întocmește cu personalul arătat în alăturatul budget.

Art. 14. — Luind în considerație că partea mai mare a personalului în permanență trebuie să aibă cel puțin oareșcare cunoștințe de elementele economiei politice și statistice, toți trebuie să aibă negreșit o dexteritate în manuirea cifrelor; pentru aceea⁷⁴⁾, odată denumiți de Domnitorul pe recomandăția Ministeriului respectiv și fiind inițiați în lucrări, să nu fie amabili⁷⁵⁾ decit pentru cauze constatate prin judecată.

D. P. Marțianu

(Anecsa B) Bugetul statistice administrative

Cheltuieli permanente

a) Pentru oficiul central

Un șef al Oficiului și redactor	pe lună	1500 lei, pe an	18.000 lei
Un referent și ajutor	" "	1000 " "	12.000 "
Un concipient (corespondent)	" "	700 " "	8.400 "
Un ingineriu și desenatoriu	" "	800 " "	9.600 "
Un registrator	" "	450 " "	5.400 "
Doi scriitori cu cite 300 lei	" "	600 " "	7.200 "
Un servitor	" "	150 " "	1.800 "
Spesele cancelariei	" "	150 " "	1.800 "
Pentru tipărirea instrucțiilor, formularelor și a foiei periodice	pe tot anul		10.000 "
Pentru completarea bibliotecii, hartelor și instrumentelor			3.200 "
Suma			77.400 lei

Odată pentru totdeauna, pentru biblioteca statistică și de economie politică
1a Oficiul central 10.000 lei

b. Pentru statistica din districte.

Cheltuieli permanente.

Reportori statistici permanenți: pentru fiecare district cite unul, conform art. 4 lit. a din proiect, cu cite 400 lei pe lună, în total pentru 17 raportori pe an	81.600 lei
Pentru călătoriile raportorilor de două ori pe an, socotindu-se fiecare călătorie de cite o lună și jumătate cu diurne de cite 10 lei fac pe an pentru toți	15.870 lei
Cheltuieli la 5 ani odată.	
Pentru 34 comisari catagraficești, doi de fiecare district, cite 3000 lei pentru toată lucrarea catagraficească, fac în total	117.000 ⁷⁶⁾ lei
Pentru 51 proprietari asistanți pe lingă raportori și comisarii catagraficești, cite 1000 lei drept diurne pentru toată asistența	61.000 ⁷⁷⁾ lei
Suma	275.410 ⁷⁸⁾ lei

⁷²⁾ Ibidem: raportor.

⁷³⁾ În conceptul nr. 1, articolul continuă astfel: „Acest ajutor nedispensabil oficiului statistic este și de un folos comun, fiindcă asemenea colecțiuni de specialitate la noi nu există de loc, deși trebuința o vor simți mai toate decasteriile administrative, cari se vor putea folosi de ea sub certe condiții de precauțiune”; acest adaus se află apoi tăiat de însuși autorul conceptului, D. P. Marțian.

⁷⁴⁾ În conceptul nr. 1: pentru-aceia.

⁷⁵⁾ Sic!

⁷⁶⁾ În concept = 102.000.

⁷⁷⁾ În concept = 51.000.

⁷⁸⁾ În concept = 250.410.

Fiindcă statisticii districtului se ocupă mare parte de statistica intereselor districtuale și comunale, este just a repărți și costul tractamentului lor intră casa statului și între casele municipale și cutiile comunelor. Pentru aceia, jumătatea sumei de 250.410 mai sus arătată pentru statistica din districte, adică lei 125.205, se vor plăti din Vistierie; iar restul de lei 125.205 se va împlini deodată cu birurile din casele comunale și municipale, luându-se din veniturile lor anuale un procent. Acest procent în nici o întâmplare nu va fi mai mare de $\frac{1}{2}$ la sută din venitul brut al comunelor.

Așa dar suma totală a costului statistice administrative va fi de 361.810 ⁷⁹⁾ lei
din care în secoteala casei comunelor 137.705 ⁸⁰⁾ „
rămâne pe seama Vistieriei o răspundere numai de 225.105 ⁸¹⁾ „
adică lei 77.400 pentru Oficiul central

10.000 pentru bibliotecă și
137.705 ⁸²⁾ pentru partea ce vine de a plăti pentru statisticile provinciale.

Considerind această sumă în comparație cu suma de 438.350 lei ce a constat numai simpla cataografie a periodului trecut, se va putea preui avantajul nu numai în rezultat, ci și în puținătatea mijloacelor ce se cer pentru o instituție pentru care alte staturi — în proporție teritorială — fac sacrificii de 4—6 ori mai mari ⁸³⁾.

6.

[1859, înainte de 5 iun.] D. P. Marțian, șeful Oficiului statistic, întocmește schema atribuțiilor Oficiului central de statistică.

Delimitația superficială a lucrărilor statistice administrative.

Motive

Pentru a constata toate elementele populației țerii, surgentul puterii și averei naționali.

Pentru a cunoaște averea teritorială (foncier) prin operații care fac a apretui gradul productivității ei, comunicațiile, puncturile de apărare, salubritatea și siguranța districtelor și a orașelor.

Pentru a putea regula pe baze sigure exercițiul drepturilor civile și politice.

Pentru a ficsa și a repărți recrutarea militarilor care întreține armata, păzitoarea independenței naționale.

Pentru a repărți cu dreptate impozițiile cari indestulează trebuințele statului.

Pentru a cunoaște cantitatea și valoarea producții agricole și industriale, cari reînnoesc neîncetat averea publică.

Pentru a urmări dezvoltarea comerțului și a cerceta piedicile prosperității lui.

Pentru a estinde sau a restringe acțiunea represivă a justiției carea menține ordinea morală în societate.

Pentru a cerceta progresul în instrucția publică, carea va fericii națiunea, luminându-o.

Pentru a urmări administrația și a-i conduce atențiunea la neajunsurile ce ea descopere și le denunță în institutele publice de binefaceri și pedepse, în fine

Pentru a constata și a lumina starea multimelor de trebuințe ce nasc în toate zilele în societate, agitează opinia publică și sint probleme pe cari numai statistica le poate rezolva.

Oficiul statistic va menține evidența acestor interese publice prin operații tabelarii, delimitate deocamdată în modul următor:

⁷⁹⁾ În concept = 337.810.

⁸⁰⁾ În concept = 125.205.

⁸¹⁾ În concept = 212.605.

⁸²⁾ În concept = 125.205.

⁸³⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 60, 62, 69, concept nr. 2; proiectul final, în: Arh. St. Buc., Adunarea electivă a Țării Românești, dos. 12/1859, f. 90, 91, 107.

*Impărțirea obiectelor statistice administrative.**Secția I**Teritoriul*

Starea fizică a plășilor. Situația, marginile, munții, riurile, lacurile, bălțile și analiza felurilor de pământuri.

Clima. Temperaturele extreme și de mijloc, cantitatea de ploae din munți și câmpii. Impărțirea fizică a plășilor. Estinderea regiunilor muntoase, a văilor, a planelor, a pământurilor de arat, de pășuni, de păduri.

Impărțirea administrativă după plăși și comune. Colorarea hartei după rezultat.

*Secția II-a**Populațiunea.*

Constatarea trecutului sau a științelor culese de pină acum.

Matriculele de nașteri, căsătorii și morți.

Statul civil. Neinsurații, văduvii, văduvele, născuții legiuși, ne-legiuși.

Diferența secșelor la naștere, la moarte, în viață, în văduvie, în fecorie, între legiuși și ne-legiuși.

Diferența vârstei celor vii, celor morți.

Mortalitatea : comună, epidemică, accidentală, violentă.

Creșterea anuală : termenul mediu.

Naționalitatea : religii, condiții sociale, protecții.

Natura și valoarea proprietăților, după categoria proprietăților.

Tabela capacităților la escșarea drepturilor politice centrale, comunale.

*Secția III-a**Agricultura*

Suprafața tutulor speciilor de produse : cereale, industriale, grădinăresci. Speciele cerealelor. Masa sau cantitatea lor. Viile și produsele lor ; rachiuri. Pășuni naturale, artificiale. Pădurile statului și a particularilor.

Semănăturile lor, în cantitate și valoare.

Producțiunea lor totală pe pogon și pe locuri.

Valoarea și prețul acestei producții pe plase și în total.

Consumțiunea produselor agricole pe comune, pe individe, în total.

Comerciu cu aceste produse. Provițiune. Comerț exterior și interior.

Vite : secșul, calitatea, valoarea și prețul. Compași cu pășunile. Consumul de nutreț pentru speciilor. Consumățiunea de carne internă. Zăhnanale. Esportul.

*Secția IV-a**Industria.*

Meseriile : din obiecte minerale, vegetale, animale ; valoarea, cantitatea, numărul meserișilor, etatea, secșul, salariul, comparațiunea cu populația.

Fabricile din obiecte minerale, vegetale, animale ; puterile mișcătoare, aparatele, produsul, cantitatea, valoarea ; fabricanți, etatea, secșul, salariul, consumățiunea internă, esportul.

Exploatările agricole, minerale, animale.

Arte libere : arhitectura, sculptura, pictura, a țistii.

*Secția V-a**Comerț interior*

Cu produsele agricole, en gros, en detail, comercianții.

Cu produse de meserie, fabricate și indigene ; en gros — en detail — comercianții.

Mijloacele : țirguri, piațe, zărfării, căi de comunicație : pe uscat, pe apă ; puteri mișcătoare : cară, bastimente.

*Secția VI-a.**Comerțul extern.*

Importul pentru consumație : speciale, necesariile pentru industrie, produse naturale, produse speciale, cantitatea, valoarea, locul proveninței ; căile proveninței.

Importul de transit :⁸⁴⁾ cantitatea, provenirea, destinațiile, căile mișcării.

Export : speciale, agricult-industriale, cuantitatea, valoarea și prețul, modurile exportului, destinațiile.

Comparațiile cu trecutul.

Marina națională : materialul, numărul navelor, vechimea, stațiile, capacitatea, personalul, etatea, gradele, mișcarea anuală, intrarea, eșirea, cabotagiul mare, mic, pescăria, tabelele porturilor.

*Secția VII-a**Administrația publică*

Corpurile legislative

Corpurile executiv

Corpurile judecătorești

Institutele filantropice ; monastirile

Temnițele

*Secția VIII-a**Finanțială*

Venitul statului ; domeniurile ; felurimea dărilor, repărțirea lor.

Cheltuielile, bugetul — repărțit.

Datoria finanțială, mișcarea, comparațiunea.

Casa de rezervă.

*Secția IX-a**Militară*

Numărul personalului, grade ș.c.l.

Materialul, arme și instrumente.

Mijloace de conservare, recrutarea.

*Secția X-a**Justițială*

Corecțiuni pentru crime, specie, natura, numărul, pedeapsa.

Pentru vini și escesuri, specie, relațiile, proporțiile.

*Secția XI-a**Instrucția publică*

Operațiile prin etate, secș.

Instrucția elementară

Instrucția primară, mezică, superioară

Corporațiuni științifice

Biblioteci, muzee

Literatură, presă periodică, opuri literarii.

⁸⁴⁾ Sic !

*Secția XII-a
Municipalitățile*

Capitalele, magistraturele, personalul, bugetul
Posturile libere, schelele, statistica comună
De la Oficiul statistic
D. P. Marțianu ⁸⁵⁾

7.

1859 iunie 5. D. P. Marțian, șeful Oficiului statistic, alcătuiește expunerea de motive pentru înființarea definitivă a Oficiului central statistic și pentru aprobarea bugetului de către Camera electivă.

Plecind de la adevărul că orice întreprindere trebuie să-și cunoască tărîmul activității, guvernarea unei țări mai mult decît oricare alta are neapărată trebuință de cunoștința exactă a obiectelor îngrijirii sale.

Considerînd cã Guvernul chemat pentru îmbunătățirea stării personale, economice și înțelesuale a îngrijirilor săi trebuie să aibă un inventariu după care în orice timp să poată vedea în ce stare fizică și numerică se află populația, averea și cultura ei, unde și în ce măsură se simte lipsă de ajutor administrativ, activitatea sa ce fructe produce și care este măsura progresului în toate.

Luînd în băgare de seamă că fără un asemenea inventariu organizarea conștiințioasă a administrației, repararea dreptății a imposibilităților, precălcarea averii naționale și a venitului statului, cu un cuvînt evidența stării Principatului este cu neputință a o avea, iar fără această evidență controlantă dar și justificatoare noua legiuire cit și administrația este lipsită de o instituție, care se sondeze starea prezentă și comparîndu-o cu trecutul, să ne facă a conștientiza cu siguranță la urmările din viitor.

Știînd că instituția prin care se satisface acestor acturi sub numire de birouri statistice este introdusă în toate statele Europei și că de ea nu se pot dispensa nici guvernele absolute, cu atît mai puțin cele reprezentative; pentru că statistica fiind bugetul lucrurilor ce se află în stat, nu este nici o cunoștință omenească care să nu aibă trebuință de a o consulta. Cifrele ei sînt cele mai bune argumente, mărturia cea mai autentică ce se poate produce la tot minutul în sfatul Principelui, a Corpului legislativ și a instrucției celor ce vor să cunoască patria și averele ei, fiind baza evidenței statului și a trebuințelor lui. Statistica prin urmare nu este numai un ajutor a administrației, ci este totdeauna un monument național.

De aceea, față cu datoriile ce ne impune Convenția, față cu înlesnirile ce ne-ar da o asemenea instituție practizată în toate țările, spre a putea introduce cu pași siguri îmbunătățirile administrative, subscrisul, în urma jurnalului încheiat de Consiliul ministerial în șeanta extraodinară din 24 aprilie a.c. a supus Înălțimei Sale Principelui Domnitoriu un proiect pentru provizoria înființare a unui Oficiu statistic pe lîngă Ministeriu de interne cu scop ca și pînă la aprobarea acestei onor. Camere să se înființeze acel Oficiu statistic cu un personal deocamdată mai puțin, carele să adune dosarele ce se vor fi atînd în arhivele Departamentelor privitoare la științe statistice, să le ordoneze și să facă lucrările pregătitoare pentru organizarea unei statistice administrative conform regulilor științei și în considerația trebuințelor locale.

Înălțimea sa Domnul nostru apărînd urgența motivelor espuse, prin înaltu decret din 28 aprilie a înconștientat propunerea Consiliului ministerial și a denumit personalul cerut.

În urmarea înaltului ordin al Înălțimii Sale din [5] iunie a.c., vin a supune această măsură în aprecierea acestei onorate Camere, rugîndu-o ca, luînd în considerație importanța instituției de care se tratează, să dea sancțiune definitivă alăturatului proiect de legiuire pentru atribuțiile Oficiului statistic, dimpreună cu bugetul lui de sub B. ⁸⁶⁾ pentru a se putea constitui în întregime sa ca, prevăzut cu personalul și recuisitele trebuincioase, să poată cit mai curînd procede la o recursiune generală carea va servi de bazu la lucrările schițate în anexa C.

D. P. Marțianu ⁸⁷⁾

⁸⁵⁾ Arh. St. Buc., Adunarea electivă a Țării Românești, dos 12/1859, f. 92—94, 106, orig.

⁸⁶⁾ Arh. St. Buc., Dir. G-lă a Statisticii, dos. 9/1859, f. 62, 67.

⁸⁷⁾ Ibidem, f. 61, concept.

8.

1859 iunie 5. *Domnitorul Alexandru Ioan I ordonă Ministrului de interne N. Crețulescu să susțină în fața Adunării electivă proiectul pentru înființarea definitivă a Oficiului statistic.*

Noi Alesandru Ioan I, cu mila lui Dumnezeu și voința națională Domnu Principatelor Unite, Țara Românească și Moldavia.

La toți de față și viitori sănătate

Am ordonat și ordonăm :

Art. I. — Se va trimite Adunării electivă de către Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul din intru proiectul de lege privitoriu la înființarea definitivă a Oficiului statistic, înfățișat Noă pe lângă raportul său nr. 52/o.s.

Art. II. Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul din intru este însărcinat a susține proiectul de lege înaintea Adunării electivă.

Art. III. Și după urmă. Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul din intru este însărcinat cu executarea acestei ordonanțe.

Datu-s-a în capitala Noastră București, în anul mîntuirii una mie opt sute cincizeci și nouă, al domniei Noastre întîiu iunie 5.

Alesandru Ioan

Ministru secretar de stat la Departamentul din intru,
N. Crețulescu

Nr. 172 ⁸⁶⁾

9.

1859 iulie 12. *Domnitorul Alexandru Ioan Cuza sancționează amendamentul asupra proiectului de lege pentru înființarea Oficiului central statistic.*

Noi Alesandru Ioan I, cu mila lui Dumnezeu și voința națională, Domnu Principatelor Unite Țeara Românească și Moldavia.

La toți de față și viitori sănătate.

Văzînd raportul Ministrului Nostru secretar de stat la Departamentul din lăuntru cu nr. 193, am ordonat și ordonăm cele următoare :

Art. 1. Sancționăm amendamentul propus asupra proiectului de legiuire pentru înființarea unui Oficiu central de statistică administrativă, aprobat de Adunarea țării.

Art. 2. Autorizăm pe Ministrul Nostru secretar de stat la Departamentul din lăuntru a-l aduce la întocmai îndeplinire.

Art. 3 și cel din urmă. Ministrul Nostru secretar de stat la Departamentul din lăuntru este însărcinat cu executarea ordonanței de față.

Dat în capitala București, anul 1859, iulie 12.

Alesandru Ioan

Ministru Secretar de Stat la Departamentul din lăuntru

N. Crețulescu

Nr. 276 ⁸⁹⁾

10.

1859 iunie 30. *L. Catargiu, Ministru din lăuntru al Moldovei către Consiliul de Miniștri, înaintează spre aprobare un referat asupra atribuțiilor Direcției centrale de statistică și cheltuielilor catagrafiei generale.*

Direcția centrală de statistică avînd a se ocupa cu adunarea, coordonarea, verificarea și publicarea tuturor cunoștințelor atîngătoare de starea reală a țerei în privirea teritoriului, a populației, a producerei, a consumației, adică a tuturor obiectelor din care se alcătuieste puterea și averea țarei și a tuturor faptelor relative la administrația, la finanțele și la celelalte servicii publice, va ținti în toate lucrările sale de a constata nevoile populației și de a indica mijloacele prin care un guvernămint grijitiv de binele public să poată veni cu eficacitate și în timpul cuvenit în ajutorul îndestulării trebuințelor publice și particulare, și prin care

⁸⁸⁾ Ibidem, f. 63, orig.

⁸⁹⁾ Ibidem, f. 128, orig.

cunoscind fericirea sau nenorocirea locuitorilor, bogăția sau sărăcia lor, puterea sau slăbiciunea țerei, se poată, în adevărată cunoștiță de cauză, rezema proiectele de îmbunătățiri ce este îndatorit a supune Adunării electivă în folosul bunei stări și a fericirii tuturor.

Prin urmare, Direcția centrală de statistică va avea următoarele atribuții :

I — În privirea *teritoriului*: adunarea tuturor lucrărilor făcute pînă acum de către proprietari în privirea *cadastrului*, adică a constatării întinderii, naturii, p. producției și a valorii feliuritelor părți a teritoriului țerii și complectarea lor prin nouă operații geometrice ale corpului de genic, așa [în]oit se agiungem la a forma harta generală a țerii cu anume arătare a proprietăților particulare, răzăsești, mănăstirești, domenuri și colonii ale statului — nu numai în cit se atinge de hotare, dară și în aceea ce privește la avuțiile din sinul pămîntului nostru, minerale și metaluri cu exploatația minilor, pietrăriilor ce sînt astăzi în activitate ; la avuțiile naturale de pe fața pămîntului, cumu și riurile, lacurile, bălțile, iazurile, păcuițul și sărăriile, precum și la împărțirea făcută de industria omului a suprafețe domeniurilor în : a-ături, finețe, imaye, cîmpii, vii, grădini, livezi, atît pentru trebuințele proprietarilor, cit și pentru acele a locuitorilor săteni.

În acest chip, de-acum înainte se fie privighere de a se constata progresul în economia generală a țerii, în sporirea veniturilor proprietarilor și a ticinței vieșuri a cultivatorilor săteni. Pădurile naturale cu dumbrăvile, luncile huceagurile și ciriteii ca unul din acele mai însemnate ramuri ale avuției publice și particulare, se vor însemna în toată amănunțimea lor, atît în scopul constatării exploatației de astăzi în cherestele și în toate celelalte obiecte îndestulătoare nevoilor societății, cit și în amenajarea lor pentru interesul conservării climei țerii și a veniturilor viitoare din această însemnată producție naturală a pămîntului nostru.

II — În privirea *populației*: facerea catagrafiei cuprinzătoare de secul, vîrsta, starea civilă, profesia, capacitatea politică, religia, naționalitatea, spre a servi atît pentru pune:ea și controlarea veniturilor actuale, cit și pentru conscripția militară, listele electorale și celelalte ; muvimentul populației în măsuci, însurați și morți cu tabile de mortalitate, spre a se avea în tot anul înaintirea acelei chemate de a spori dările Visteriei și apărătorii țerei. Condițiile populații din tîrguri pămînteană și străină, după bresile și mijloacile cu care fiecare își agonisește traiul vieșii sale. Aceasta va fi nouă împărțire cerută de noul nostru așezămînt politic, în care deopotrivă se vor înscrie și acei ce au fost scutiți pînă acum de dări și acei nescutiți, cu anume arătare de profesiunea ce esercoază ca rentieru, ca cultivatoriu, meseriaș, neguțitoriu de tot felul de produse și capitaluri, de arte liberale, de științe și de profesii științifice și clericale.

Populația va fi însemnată după cum se găsește astăzi fixată în monastiri, în politici, în sate, în armată, în spitaluri, în sholi, în închisori și la ocnă. Invasia străinilor cu imigrațiile lor din tîrguri către sate, cu sporirea sau micșorarea, cu profesioniștii și cu acei fără meserii, capital și căpătui, adică cu vagabonzii, va complecta lucrarea statisticeii în privirea populației.

III — În privirea *producerii*: Direcția centrală de statistică va avea[a] a constata starea reală a producătorilor atît în privirea capitalului, cit și în aceea a venitului din tustrele clasele creatoare de avuție în țeară într-un scop de folosință publică, atît pentru luarea măsurilor celor mai înțelepte de desvălire a fericirii și prosperității oamenilor ce se ocupă cu industria, cit și pentru aruncarea dărilor după dreptate.

La realizarea dreptății în puterea sarcinelor statului, fiecare locuitor va prețui ca, pentru ca sarcina să fie mai ușoară pentru toți, cu toții dar sînt interesați de a arăta cu toată încrederea și cu toată securitatea faptele de care are nevoie a cunoaște un guvernămînt reprezentativ, spre a combina proiectilele nouă de legiuiri în folosul tuturor :

A. În privirea *producerii agricole*⁹⁾, care este cea mai însemnată din țeară, Direcția centrală de statistică va constata nu numai capitalul funcier cu toate valoarele capitale ce acopăr pămîntul, precum biserice, case, heiuri de exploatație, velnițe, crîșme, poduri și alte birale, dară și venitul acestui capital. Capitalul proprietarilor și venitul lor, estimate după prețuri curente speciale în fiecare localitate, atît pentru vinderea de veci cit și pentru închirierea unei moșii și a unei făldi de pămînt de orice calitate, va arăta capitalul întreg al țerei, pe care se razemă creditul public. Activul și pasivul fiecăreia proprietăți va scoate la iveală avuția reală a particularilor care, pe întabularea lui în cartea cea mare, pot se asigura de garanția cea mai solidă și cea mai dătătoare de eficace mijloace, îndestulătoare tuturor nevoilor particulare și publice.

Această catagrafie a capitalului și a venitului funcier, făcută cu scop de a fi folositoare în grădul cel mai înalt proprietarilor țerei, va cuprinde și amănunțimile de manipulație a

⁹⁾ În text este subliniat — din eroare — cuvîntul „producerii“.

capitalului circulator avansat industriei agricole, precum : arăturile de tot felul, de pînc, senința întrebuințată și roadile dobîndite în te_mine de mijlocu acelor cinci ani trecuți, vitele de rentă și de lucru, precum și toate veniturile vii ale proprietății cu anume arătare a surfeței pămîntului, afectată pentru toate aceste servicii economice. Estimația venitului funcier, și prin amănuntul lui și prin contracte, va arăta adevărata stare reală a veniturilor proprietarilor.

Tot la producerea agricolă intră și exploatația pămîntului de cîtră cultivatorii săteni, care se va însemna așa, cit să se poată cunoaște puterea fiecăruia locuitor în capital circulator și de șeptel, adică în sîmînța ce seamănă, în rodul ce dobîndește și în vitele de tot soiul de la boii giugari și pînă la mascuri și stupi. După estimația în bani a capitalului și a venitului, se va clasifica poporimea unei moșii în : frunțași, mijlocași și codași.

În industria agricolă intră și acea a arendașilor, a cărora capital formează un obiect însemnat de bogăție și de folosință obștească — și pentru aceasta, urmează a fi cunoscut și arătat de cîtră acei membri ai familiei romine, ce conlucrează la crearea avuțiilor țerei.

Industria agricolă are în așezemintele în vigoare oarecare măsuri de interes public pentru îndestularea locuitorilor ; aceste vor fi notate cu toată acuratețea, precum : magazinele de rezervă, cutiile satești, activul și pasivul comunelor rurale. Datoria fiecăruia locuitor satean cîtră proprietar, cîtră fețe străine, cîtră arendași⁹¹⁾ și mai ales acea cîtră arendari⁹²⁾ se va însemna cu toată scumpătatea.

Producerea vinului și a rachiului și a altor industrii lipite de exploatațiile rurale vor fi inventurate în statistică cu toate notițiile prin care se crează, se ține și se realizează în cîstiguri.

B. În privirea industriei *manufacturale*, a măestrilor și a meseriașilor țerei, atît acele exercitate de pămînteni din tîrguri și sate, cit și acele exercitate de străini, se vor însemna cu toate breșile și cu toate puterile în capitalul acelor ce le exerciază, precum și a veniturilor ce dobîndesc, cîtîmea materiilor brute cu prețul lor și cîtîmea obiectelor manufacturate cu prețul lor — de la postav și pînă la oale și străchini se vor arăta, spre a se constata importanța acestei producții și folosința ce ea dă populației.

C. În privirea industriei *comerciale*, Direcția centrală de statistică va ținti de a constata importanța comerțului din lăuntru țerii, capitalurile acelor ce se ocupă cu această industrie și veniturile aproximative din specule de cumpărare și vindere a produselor ; cărăușia de sare, de cereale, de vinuri, de rachiuri și c. l., de cherestele pe uscat și pe riuri se vor însemna cu arătarea locului, a distanței și a prețului chiriei.

Exportația produselor țerei și importația produselor străine cu toate amănunțimile lor în privire cîtră prețurile de cumpărare și de vindere și alte cheltuieli se va însemna odată la fiecare locuitor străin sau pămîntean ce o esercează potrivit cu rînduilelile pázite în asemenea în țerile și pe la porturile cele bine formate din alte țeri.

IV — În privirea *faptelor relative la administrație*, Direcția centrală de statistică va avea în privire toate acele cite privesc la poliție, la închisori, la jandarmerie, la poste, la telegraf, la statistica cheltuielilor anuale și a veniturilor a comunilor rurale, a eforturilor și a Visteriei țerei, precum și veniturilor lor.

Asemene va aduna din toate Ministeriile faptele relative la toate celelalte servicii publice și mai ales la acele private la dreptate, la procesuri, la contracte întărite și la averi amanetariște. Direcția centrală de statistică se va ocupa de îndată cu facerea catagrafiei de numărul locuitorilor, de capitalul și de venitul lor, pentru care se va alcătui de îndată înscruițiile și tablourile trebuitoare, spre a se păși neîntîrzier la începerea acestor operații.

Direcția centrală de statistică va avea următorii angajați :

1 (un) ⁹²⁾ director cu leafă de	2.500 lei pe lună
1 (un) ⁹²⁾ agiutoriu cu leafă de	1.500 lei pe lună
5 șefi de birou, dintre care a cel de la teritoriu va fi un inginer cu leafă de 1.000 lei pe lună ; iar ceilalți patru avînd fiecare cite un birou, adică : biroul agricol, biroul populației, biroul manufacturilor și faptelor administrative și biroul comerțului cite 800 lei pe lună, în totul pe lună	4.200 lei pe lună
6 scriitori cite 400 lei pe lună și cite unul la fiecare birou	2.400 lei pe lună

Adică peste tot 10.600 lei pe lună
iar pe an 127.200 lei, osăbit de cheltuiala canțileriei și de aceea a tipăriturilor.

⁹¹⁾ Sic !

⁹²⁾ Semnele parantezei sint omise în text.

Pe lângă acești amployați, se vor numi la facerea catagrafiei cite un *delegat* în fiecare ocol și în fiecare tîrg, care va privilegia lucrările comisiilor însărcinate cu facerea catagrafiilor; prin aceasta, Direcția centrală de statistică este în raport nemijlocit cu lucrările de la fața locului și dobîndește relații ebdomadare de tot ce se face și cum se face. Acești amployați vor fi numai pe timpul cit va ține facerea catagrafiei și li se vor plăti cite 500 lei pe lună. Numărul acestora fiind cite unul de ocol și cite unul de tîrg, se suie la 80 de inși și necesitează o cheltuială mensuală de 40.000 lei pe lună.

Socotind lucrarea catagrafiei a se săvîrși în curs de 4 luni, se cere o somă de 160.000 lei; pentru înscrierile prin ocoale, pe timpul catagrafiei se va da cite 100 lei pe lună agiutoriu la scriitorii subprefecților, adică 6.500 lei pe lună și pentru patru luni 26.000 lei.

Pe lângă cheltuelile de mai sus, ar trebui a se însemna și acele pentru 15 revizori, cite unul la fiecare district; inse spre economie nu se însemnează, avînd a fi detașați la acest serviciu din acei ce sint astăzi întrebuițați la deosebite Ministerii.

Dacă onoratul Consiliu va binevoi a încuviința instrucțiunile de mai sus organizatoare Direcției centrale de statistică, precum și bugetul cheltuelilor ei și cheltuelile pentru amployații provizori la facerea catagrafiei, apoi subscrisul socote de nevoie a păși de îndată către adunarea cunoștințelor preliminară potrivit regulilor statornicite prin manual la fața 62 tomul al 2-lea, cărora făcîndu-se modificațiile potrivite cu noua stare de lucruri, se alăturază aice spre încuviințare.

Începîndu-să lucrările pregătitoare la 1 iulie, se vor săvîrși în terminile prevăzut de manual pînă la 1 august; în această lună, Direcția centrală de statistică va săvîrși instrucțiunile și tablourile pentru catagrafiile celei mai indispensabile, va așeza pe la toate ocoalele și tîrgurile delegați și scriitori, ca așa toate comisiile fiind numite și pînă la 1 august, să fie gata toate din toate ocoalele și tîrgurile, să se înceapă în acea zi în toată țeara și deodată, catagrafia, care după socoteala făcută, de 3 zile pentru fiecare sat unu cu altu, se poată săvîrși în voia cea bună cel mult în 4 luni. Așa, la 1 dechemvrie putem se avem lucrarea săvîrșită.

Ministrul din lăuntru,

L. Catargiu

1859, iunie 30
nr. 14409⁹³⁾

11.

1859, iulie 1. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza dă decretul pentru înființarea Direcției de statistică a Moldovei, precizîndu-i și atribuțiile.

Noi Alessandro Ioan I

Cu mila lui Dumnezeu și voința națională,

Domnu Principatelor Unite

Moldavia și Țeara Romînescă

La toți de față și viitori sînitare

După raportul Consiliului Nostu de Miniștri sub n⁹⁴⁾ Considerînd că spre a se pute introduce neapăratele reforme în toate ramurile administrației în deosebte, cum și în așazarea dărilor de orice natură, pe principiile constitutive ale Convenției, este de neapărat a se aduna științele statistice, care se servească de bază atît Guvernului, cit și puterilor legiuitoare, pentru elaborarea și statornicirea legiurilor întru aceasta.

Considerînd că deși știința de asemenea fire s-au adunat pînă acum la deosebitele Departamente, toruși ele fiind incomplete și rezlepte, nu pot înfăoșa un rezultat îndestulatoriu în privirea lămuririlor cerute de noul ordin de lucrări.

Considerînd că catagrafia ce urma a se face în cursul anului 1858 au fost aminată numai în privra apropietei reorganizăției a țerei,

Am decretat și decretăm următoarele:

Art. I. Pentru a se putea da operațiilor statistice o direcție potrivită cu importanța lor, cum și spre a se putea coordona rezultatele dobîndite prin aceste operații, se se înființeze la Depart. din lăuntru o Direcție de statistică, a căreia șef cu titlu de director, se fie supt nemijlocita atîrnare a Ministeriului din lăuntru.

⁹³⁾ Monitorul oficial al Moldovei, nr. 75, din 16 iulie 1859, copie, text imprimat.

⁹⁴⁾ Loc alb in text.

Art. II. La această Direcție se se concentreze toate lucrările atingătoare de statistică și care acum sînt în atribuțiile deosebitelor posturi, precum :

- a. statistica agricolă, ce este în atribuțiile secției a III-a din Depart. din lăuntru ;
- b. statistica comercială, care este în atribuțiile secției de navigație din Secretariatul de stat ;
- c. catagrafia locuitorilor și cadastrul, care astăzi este un atribut a Depart. de finanțe, și
- d. toate lucrările statistice atîrnate de deosebite Ministeriuri, care se fac de acum înainte îndatorite a da Direcției de statistică toate lămurile cerute spre completarea statisticii generale a țerei.

Art. III. Lefile amplotațiilor trebuitori Direcției de statistică se se deie din economiile ce ar rezulta prin reducerea amplotațiilor insercînași cu sus-enumeratele operații statistice de pe la deosebitele Ministeriuri, iar neagiunsul din § ecstraordinariu a Visteriei.

Art. IV. Direcția de statistică se se ocupe de-ndată cu facerea catagrafiei locuitorilor și cu a venitului fonciar, pentru care alcătuiind cuvenitul reglement se-l supune Consiliului spre a fi aprobat și a păși neintirziat la săvîrșirea acestor operații.

Art. V și de pe urmă. Ministrul Nostru, secretariu de stat la Depart. din lăuntru este insercinat cu ezeccutarea ordonanței de față.

Datu-s-au în domneasca Noastră rezidență București în 1 iulie anul mintuirii una mie opt sute cincizeci și nouă și a Domniei Noastre cel intii, în Principatele Unite.

Alecsandru Ioan
[sigiliul domnesc] no. 185

Din ordinul Domnului
Ministrul Treb. din lăuntru, L. Catargiu
Nr. 15.627 a Departamentului⁹⁵⁾.

12.

1859, iulie 1. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza dă decretul prin care I. Ionescu este numit director al statisticii din Moldova.

Principatele — Unite

Moldova și Valahia

Noi, Alecsandru Ioan I.

Cu mila lui Dumnezeu și voința națională

Domn Moldovii și a Terii Rominești

La toți de față și viitori sănătate !

După propoziția Ministrului Nostru secretar de stat la Departamentul trebilor din năuntru.

Am decretat și decretăm următoarele :

Art. 1. Domnul Ioan Ionescu este numit director secției de statistică, ce s-au iniințat acum din nou la Ministeriul trebilor din năuntru.

Art. II și cel din urmă. Ministrul Nostru din năuntru este insercinat cu ezeccutarea ordonanței de față.

Datu-s-au în domneasca Noastră rezidenție București, în 1 iulie anul mintuirii una mie opt sute cinzeci și nouă și al Domn[i]ei Noastre cel intiiu.

Alecsandru Ioan
[Sigiliul domnesc].

Din ordinul Domnului
Ministru secretar de stat la Depart.
treb. din năuntru.
L. Catargiu
Nr. 174⁹⁶⁾.

⁹⁵⁾ Arh. St. Iași, Ministerul de interne al Moldovei, dos. nr. 45599/1859, f. 5, 12, orig. ; idem (text imprimat) în broșura „Povățuiri pentru catagrafia Moldovei, precedate de oarecare elemente de statistică și publicate de Direcția centrală de statistică din Ministeriul interior al Moldovei”, tipografia Buciumului Român, Iași, 1859, p. 33—34.

⁹⁶⁾ Arh. St. Iași, Ministerul de interne al Moldovei, dos. nr. 45.599/1859, f. 3, orig.

13.

1862 iulie 30. Ministrul de interne al României referă Consiliului de Miniștri despre măsurile ce trebuie luate pentru contopirea Oficiului statistic din București cu Directoratul statistic din Iași.

1862 iulie 30
4/1862

Referat

Se-viciul statistic din fosta Moldovă funcționează încă sub conducerea Direcției statistice din Iași. Trebuința de uniformitate și chiar de unitate în lucrările de natură statistică a reclamar imperios concentrarea lor sub o singură direcție, chiar și în timpul cînd ambele țări surori își aveau administrațiile lor separate; iar acum, după faptul îndeplinirii Unirii, contopirea Serviciului statistic de dincoci cu cel de dincolo de Milcov este neapărată trebuință de a se face fără aminare.

Personalul central a ambelor servicii e-a pin-acum de 23 de funcționari. După reorganizarea ce am onoare a presenta, după statul sub litera X, numărul funcționarilor într-un serviciu va fi numai de 16, adică cu un număr de șapte individe mai puțin.

Prin această reducere se înțelege că o cantitate mai mare a lucrului se concentrează în mini mai puține. Drept aceea, o recompensă potrivită cu înmulțirea sarcinilor am crezut că este nu numai just a se acorda acestui mic număr, ci este și în interesul serviciului public ca acești funcționari să poată, liberi de alte strîmtorări, a se devota cu totul studiului specialității, fără care silințele curat tehnice de pin-acum au rămas sterile. Am ținut asemenea socoteală de împrejurarea că nici temperamentul junimei noastre puțin dispuse la lucrări de o paciintă intensivă, nici educația sciențifică nu ne oferă o alegere mare între persoanele cu ceratele calități pentru acest serviciu, carele au mișcat și mișcă aparatul a 121 comisii de recensiune și a 115 comisii agricole numai în partea de dincoace de Milcov și a cărora număr va trece peste 400, după organizarea unitară.

În considerarea acestor cauze, subscrisul a clasificat posturile celor 5 referenți trebuincioși Serviciului după însemnătatea atribuțiilor lor specificate sub litera A și le-a graduat în acea conformitate tractamentul, avînd de scop de a satisface nu numai echitatea, ci și a pune în perspectiva funcționarilor care se destină acestei specialități de o înaintare treptată, pentru ca să nu aibă trebuință de a o căuta în alt ram de serviciu spre paguba atît a Serviciului părăsit, cit și în a noului ram îmbrățișat.

Din punctul de vedere finanțial, prin această reorganizare rezultă o economie de 3620 de lei pe lună, adică 43440 de lei pe an din suma afectată pentru fostele două Servicii statistice. Cu această organizare, astfel precum este desvoltată în tabela comparativă între statul vechi și statul nou aneșat sub A, subscrisul, după consultarea experienței ce s-a făcut, crede că Serviciul se va putea consolida, pentru a putea egala starea de astăzi a lucrărilor de aceiași natură din alte țări. Drept aceea, roagă pe Onor Consiliu:

I. de a incuviința reorganizarea unitară a Serviciului statistic după statul anexat sub A;

II. a otări desființarea Directoratului statistic din Iași. încetînd din orice lucrare de la 15 august curent;

III. de a se aduce din personalul Directoratului ce se desființează numărului trebuincios de funcționari în raport cu trebuințele de față ale Serviciului și a se transporta arhiva aceluia Directorat la Ministeriu;

IV. a se incuviința conform orînduielei prevăzute prin jurnalul Consiliului de la 26 ianuarie 1862, întărit de Înălțirea sa Domnitoiul prin Decretul Nr. 37, cheltuielile trebuincioase pentru transportul arhivei și a funcționarilor respectivi de la Iași la București.

Ministru

[Redactat de D. P. Marțianu]⁹⁷⁾

⁹⁷⁾ Arh. St. Buc., Direcția G-lă a Statisticii, dos. 508/1862, f. 104, concept.

14.

[1862 iulie 31] D. P. Marțian alcătuiește regulamentul pentru atribuțiile Oficiului statistic, anexa A la jurnalul Consiliului de Miniștri.

Atribuțiile Oficiului statistic

Împărțirea obiectelor statistice administrative

Secția I

(privitoare la atribuțiile referentului I-ii)

Teritoriul

Starea fizică a plășilor, situația, marginile, riurile, lacurile, bălțile și analiza felurilor de pământuri.

Clima. Temperaturile extreme și de mijloc, cantitatea de ploaie din munți și câmpii.

Împărțirea fizică a plășilor. Estinderea regiunilor muntoase, a văilor, a planelor, a pământurilor de arat, de pășune și comune. Colorea chartei după rezultat.

Secția II

Populațiunea

Constatarea trecutului sau a științelor culese de pină acum. Matriculele de nașteri, căsătorii și morți.

Statul civil. Neinsurați, văduvi, văduvile, născuții legitimi, nelegitimi. Diferența secșelor la naștere, la moarte, în vicață, în văduvie, în feciorie, între legiuiți și nelegiuiți.

Diferența virstei celor vii, celor morți. Mortalitatea comună, epidemică, accidentală, violentă.

Creșterea anuală. termenul mediu. Naționalitatea, religiuni, condițiuni sociale, protecțiuni.

Natura și valoarea proprietăților după categoria proprietăților. Tabela capacităților la escrarea drepturilor politice, centrale, comunale.

Secția III

(privitoare la atribuțiile referentului II)

Agricultura

Suprafața tuturor speciilor de produse, cereale, industriale, grădinărești.

Speciile cerealelor. Masa sau cantitatea lor. Viile și produsele lor. Rachiuri. Pășuni naturale, artificiale. Pădurile statului și a particularilor.

Semănăturile lor în cantitate și valoare. Producțiunea lor totală pe pogon și pe locuri. Valoarea și prețul acestei producții pe plase și în total.

Consumațiunea produselor agricole pe comune, pe individe, în total. Comerțul cu aceste produse. Provișiune. Comerțul exterior și interior.

Vitele. Secșul. Calitatea. Valoarea și prețul. Comparația cu pășunile. Consumul de nutrețuri specielor.

Consumațiunea de carne internă. Zalhanalele. Esportul.

Secția IV

Industria

Meseriile : din obiecte minerale, vegetale, animale, valoarea, cantitatea, numărul meserișilor, etatea, secșul, salariul, comparațiunea cu populațiunea.

Fabricările : din obiecte minerale, vegetale, animale ; puterile mișcătoare, aparatele ; produsul, cantitatea, valoarea ; fabricanții, etatea, secșul, salariul ; consumațiunea internă, esportul.

Exploatările minerale, animale. Arte libere. Arhitectura, sculptura, pictura. Artiști.

Secția V

(privitoriu la atribuțiile referentului al III-lea)

Comerciu interior

Cu produsele agricole, en gros, en detail. Comercianții.

Cu produsele de meserie, fabricate și indigene; en gros, en detail. Comercianții.

Mijloacele : țiguri, piețe, zărfării; căi de comunicație pe uscat, pe apă; puteri mișcătoare, care, bastimente.

Secția VI

Importul pentru consumație, speciile, necesarele pentru industrie, produse naturale, produse speciale, cantitatea, valoarea, locul provenienței, căile provenienței.

Importul de transit, cantitatea, provenirea, destinațiile, căile mișcătoare.

Esportul special, agricole, industriale, cantitatea, valoarea și prețul, modurile esportului, destinațiile.

Comparațiile cu trecutul.

Marina națională : materialul, numărul navelor, vechime, stațiile, capacitatea, personalul, etatea, gradele, mișcarea anuală, intrarea, eșirea, cabotagiul mare, mic, pescăria, tablele porturilor.

Secția VIII

(privitoriu la atribuțiile referentului IV)

Finanțială

Venitul statului, Domeniile, feliurimea dărilor, repărțirea lor. Cheltuielile, bugetul repărțit.

Datoria finanțială, mișcarea, comparațiunea, casa de rezervă.

Secția IX

Militară

Numărul personalului, grade etc. Materialul, arme și instrumente. Mijloace de conservare, recrutare.

Secția X

Justiția

Corecțiuni pentru crime, specie, natura, numărul, pedeapsa.

Pentru vini și escesuri, specie, relațiile, proporțiile.

Secția XI

Instrucția publică.

Operațiile prin etate, sece.

Instrucțiunea elementară.

Instrucțiunea Primară.

Medie, superioară.

Corporațiuni științifice.

Biblioteci, Musee.

Literatură, presă periodică, opere literare.

Secția XII

Municipalitățile.

Capitalele, magistraturile, personalul, bugetul.

Posturile libere, școalele, statistica comunală.

(Atribuțiile referențului V-lea)

Publicația foiei periodice, tipărirea formularelor și condicelor, producțiile. Colațiunea manuscriselor tabele și corectura tipăritelor. Administrarea bibliotecii, extracte proceselor verbale ale comisiunilor statistice. Ajutor de corespondență, evidența materialului trebuincios Serviciului.

Capul Oficiului statistic,

D. P. Marțianu ⁹⁸⁾.

15.

1862 iulie 31. Consiliul de Miniștri hotărăște contopirea Directoratului statistic din Iași cu Oficiul statistic din București.

Jurnal

Astăzi în 31 iuliu, anul 1862 în ședința Consiliului Miniștrilor, adunat sub președinția Măriei sale Domnului, luându-se în băgare de seamă referatul D-lui Ministru din într-un sub Nr. 1513, prin care se propune desființarea Directoratului statistic din Iași și organizațiunea acestui Serviciu în cercul trebuințelor de astăzi;

Văzînd tabloul aneșat la suszitul referat, în care se cuprinde cu d-ămănușul atribuțiunile fiecăruia din referenții Serviciului statistic unificat, personalul, lefile, precum și diferența ce rezultă cu economia în budget;

Considerînd trebuința ce este de a se desființa acel Directorat fără mai multă aminare spre îndeplinirea necesității reclamată de faptul Unirei, care cere contopirea tuturor serviciilor publice și centralizarea lor într-unul singur;

Consiliul unîndu-se cu opiniunea D-lui Ministru din într-un, hotărăște cele ce urmează:

1. A se decreta desființarea Directoratului statistic din Iași, încetînd din orice lucrare de la 15 august viitor.

2. Din personalul cancelariei Directoratului care acum se desființează se vor aduce la Ministeriu numărul trebuincios de funcționari în raport cu trebuințele de față ale Serviciului, punîndu-se tot într-un timp la cale d-a se transporta și arhivele cancelariei Directoratului la Ministeriu.

3. Cheltuielile pentru drumul ce vor avea a face susziții funcționari cu venirea lor aici și transportarea arhivelor se vor plăti după orînduiala prevăzută prin jurnalul Consiliului de la 26 ianuarie, întărit de Înălțimea sa Domnitoiul prin Înaltul Decret cu Nr. 37 și în urmă se va regula, prin cuvenitele forme, cererea unui credit extraordinariu de suma de bani ce s-ar cheltui.

Dispozițiunile acestui jurnal se vor aduce la îndeplinire de către d-l Ministru din într-un prin înțelegere cu d-l Ministru al finanțelor, după ce mai întîi vor primi înalta Măriei sale sancțiune.

N. Cretulescu

Cantacuzino

D. Come

I. Ghica

N. D. Racoviță

Catarg. ⁹⁹⁾.

16.

1862 august 1. N. Cretulescu, Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru de interne, supune spre aprobarea Domnitoiului jurnalul Consiliului de Miniștri pentru concentrarea la București a celor două direcții statistice.

[Rezoluție] Să aprobă. Alecsandru Ioan

august 2, 1862

Preînălțate Doamne!

Onor Consiliu al Miniștrilor, prin jurnalul încheiat în ședința de la . . . ¹⁰⁰⁾ iuliu 1862, încuviințînd referatul acestui Ministeriu cu No. . . . ¹⁰¹⁾ pentru concentrarea Direc-

⁹⁸⁾ Ibidem, f. 114, orig.

⁹⁹⁾ Ibidem, f. 110, orig.

¹⁰⁰⁾ Loc alb în text.

¹⁰¹⁾ Idem.

gilor statistice de dincolo și de dincoace de Milcov în una singură în București, subscrisul cu cel mai profund respect supune, plecat, menționatul jurnal la Înalta aprobare a Măriei Voastre.

Sum cu cel mai profund respect, Preainălțate Doame al Măriei Voastre preaplecatul și alptusul servitor.

Ministru Secretar de Stat

la Departamentul din întru și

Președinte al Consiliului Miniștrilor, N. Cretulescu

Capul Oficiului statistic

D. P. Marțianu.

Nr. 1513

1862 august 1

București ¹⁰²⁾.

17.

1862 august 4. N. Cretulescu, Ministru de interne recomandă Domnitorului pentru confirmare personalul Direcției oficiului statistic după unificare și reorganizare.

[Rezoluție] Să aprobă. Alecsandru Ioan

august 4, 1862.

Prea înălțate Doamne

În urma reorganizării unitare a Oficiului statistic, întărite prin domnescul Decret cu No. 1513 din 1-iu august curent, viu cu adinc respect a supune Înălțimii Voastre numele persoanelor ce s-au aflat cu cale a ocupa posturile serviciului statistic și a vă ruga să binevoiți a da Înalta Măriei Voastre confirmare:

D-lui Dionisie Popp Marțianu în postul de Directoriu al Oficiului statistic.

D-lui Ioan Petrescu a înainta din postul de referent II al Oficiului statistic din București în postul de referent I.

D-lui Nicolae Alesandrini din postul de șef de biroul III în Direcția statistică din Iași, în postul de referent al II-lea.

D-lui Dimitrie Frunzescu din postul de șef al biroului IV în Direcția statistică din Iași în postul de referent III.

D-lui Ioan Bujoreanu corespondinte al Oficiului din București în postul de al IV referent.

D-lui Dimitrie Nicolae șef de al V-lea birou la Direcția statistică din Iași în postul de referent al V-a Oficiului statistic și în fine

D-lui Ioan Vasilescu registrator și archivar în Oficiul din București se întărește în această calitate a Oficiului întrunit.

Iar pentru restul din funcționarii acestui serviciu, rămași dincolo de Milcov în disponibilitate, se va urma conform dispozițiilor art. IV și V a jurnalului din 20 martie curent.

Sum cu cel mai profund respect al Înălțimii Voastre preaplecat și preasupus servitoriu

Ministru Secretar de Stat la

Departamentul din întru, N. Cretulescu

Capul Oficiului statistic.

D. P. Marțianu

București, 4 august 1862

No. 1571 ¹⁰³⁾.

¹⁰²⁾ Ibidem, f. 109, orig.

¹⁰³⁾ Ibidem, f. 138, orig.

18.

1862 august 4. Alexandru Ioan Cuza aprobă jurnalul Consiliului de Miniștri pentru desființarea Directoratului statistic din Iași și contopirea lui cu Oficiul statistic din București.

Alexandru Ioan I
cu mila lui Dumnezeu și voința Națională Domn
Principatelor Unite

La toți de față și viitori sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul din întru N 1513 :
Văzind jurnalul Consiliului Nostru de Miniștri încheiat la 31 iuliu, am ordonat și ordonăm ce urmează :

Art. 1. Jurnalul Consiliului Nostru de Miniștri de la 31 iuliu susmenționat este aprobat de Noi.

Art. 2. Directoriatul statistic de la Iași se desființează și va rămâne desființat cu desăvîrșire de la 15 august curent.

Art. 3. Cancelăriile Direcției de peste Miloov și a Oficiului statistic de dincoace contopindu-se, se organizează împărțindu-se în cinci despărțiri cu atribuții specificate în anexul sub A a jurnalului Consiliului.

Art. 4. Pentru cheltuielile de drum ale funcționarilor de peste Miloov, care se vor găsi de trebuință prin noua organizare a cancelariei Oficiului statistic a se transporta în Capitală și pentru cheltuielile transportului arhivei cancelariei Directoriatului statistic din Iași, se va urma potrivit dispozițiilor jurnalului Consiliului Nostru de Miniștri întărit prin decretul Nostru de la 29 ianuarie trecut sub no. 37,

Art. 5 și cel din urmă. Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul din întru este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a ordonanței de față.

Datu-s-a în București în ziua 1 a lunii lui august, anul 1862.

Alexandru Ioan

Ministru Secrear de Stat la
Departamentul din întru
N. Cretzulescu

No. 591
4 august 1862 (104).

19.

[1862 august 4]. Alexandru Ioan Cuza aprobă recomandarea Ministrului de interne pentru numirea personalului Direcției oficiului statistic al Principatelor Unite.

Alexandru Ioan
Cu mila lui Dumnezeu și voința Națională Domn
Principatelor Unite

La toți de față și viitori sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul treburilor întene: sub No. 1571

Am decretat și decretăm ce urmează :

Art. I. Domnul Dionisie Popp Marțianu se numește Directoriul Oficiului statistic pentru Principatele Unite.

D-l Ioan Petrescu, referent II în Oficiul statistic din București, se numește în postul de referent I-iv.

104) Ibidem, f. 139, orig.

D-l Nicolae Alesandrini, capul biuroului III la Direcția statistică din Iași, se numește referent II al Oficiului statistic.

D-l Dimitrie Frunzescu, cap al biuroului IV la Direcția statistică din Iași, se numește referent III.

D-l Ioan Bujoreanu corespondentul Oficiului din București se numește în postul de referent IV.

D-l Dimitrie Nicolau, cap al biuroului V la Direcția statistică din Iași, se numește referent al V al Oficiului statistic.

D-l Iancu Vasiescu, fost registrator al Oficiului din București, rămâne în aceeași calitate.

Art. II Pentru unii din funcționarii desființatei Direcții de peste Milcov, rămași în disponibilitate, se va urma conform dispozițiilor art. IV și V din jurnalul de la 20 martie expirat.

Art. III și cel din urmă. Ministrul Nostru Secretar de Stat al Departamentului de interne și Președinte al Consiliului este însărcinat cu executarea ordonanței prezente.

Alesandru Ioan

Ministru Secretar de Stat la
Departamentul de interne,
N. Cretzulescu¹⁰⁵⁾.

No. 587

¹⁰⁵⁾ Ibidem, f. 140, orig.

CU PRIVIRE LA SELECȚIONAREA ARHIVELOR ȘI ELIMINAREA MATERIALELOR NEFOLOSITOARE

GH. UNGUREANU

I

Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, din 16 iulie 1957, cu nr. 353¹⁾, prin care se înființează Fondul Arhivistic de Stat în vederea asigurării unei evidențe centralizate, a păstrării și folosirii științifice și practice a tuturor materialelor documentare, înseamnă un progres deosebit față de legislația arhivistică din trecut. Cu privire la selecționarea (trierea) arhivelor și eliminarea materialelor nefolositoare, Decretul hotărăște cât se poate de clar (art. 10) că orice distrugere de materiale documentare este interzisă fără aprobarea Direcției Generale a Arhivelor Statului sau a organelor sale.

Alegerea arhivelor importante și care merită să fie păstrate pentru viitorime, de cele neimportante, care pot fi eliminate și distruse, nu mai este lăsată la voia întâmplării.

Determinarea a ceea ce este de valoare din punct de vedere științific și practic din Fondul Arhivistic de Stat, sau fără valoare, este de competența numai a Arhivelor Statului.

Pe baza decretului amintit și a Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 1119 din 17 iulie 1957, Direcția Generală a Arhivelor Statului a tipărit și difuzat tuturor instituțiilor *Instrucțiunile generale* nr. 6720 din 27 noiembrie 1957, pentru organizarea și funcționarea arhivelor acestora, precum și un indicator tip cuprinzând termenele de păstrare a diferitelor materiale arhivistice. În aceste instrucțiuni după ce se arată cât se poate de lămurit întreaga procedură de triere a arhivelor, se atrage atenția (art. 79) că persoanele vinovate de distrugerea și înstrăinarea nelegală a materialelor documentare sau de deteriorarea lor, vor fi deferite justiției.

Grija care se dă astăzi în regimul nostru de democrație populară organizării arhivelor, inventarierea lor și ținerea unei evidențe obligatorii, trierea arhivelor numai pe bază de inventare și liste de selecționare, existența unui indicator tip etc., au înlăturat în cea mai mare măsură posibilitatea de distrugere a arhivelor importante.

¹⁾ *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române*, nr. 19, din 26 iulie 1957.

Instituțiile creatoare sau deținătoare de arhive în trecut au distrus fără nici o triere multe arhive, dispărind odată cu hîrtia maculatură propriu-zisă și materiale documentare de mare importanță. Mulți cercetători se întreabă astăzi de ce lipsesc atîtea arhive create în instituțiile din Moldova în perioada anilor 1865—1900.

Socotim necesar ca înainte de a arăta ce s-a făcut în regimul nostru de democrație populară în legătură cu problema selecționărilor de arhive și a eliminării materialelor nefolositoare pînă s-a ajuns astăzi la o reglementare, care oprește distrugerile de arhive, luînd cele mai severe măsuri împotriva vinovaților, să arătăm acum istoricul acestei probleme, distrugerile masive de arhive din trecut și strădaniile puținilor arhiviști pentru salvarea materialelor documentare atît de apreciate și cercetate astăzi.

I. *Istoricul problemei dubă dosarele de cancelarie ale Arhivelor Statului din Iași, între anii 1832—1944*²⁾.

Pentru adunarea și păstrarea în bune condiții a documentelor și arhivelor țării — atît a celor vechi, create de instituțiile desființate prin Regulamentul Organic, cît și a celor care nu mai erau de folos instituțiilor noi în afacerile curente — s-a înființat în orașul Iași, în ianuarie 1832, o nouă instituție, denumită „Arhiva Statului“.

Conformîndu-se instrucțiunilor din 26 ianuarie 1832, Arhiva Statului era obligată să primească, de la instituțiile din toată Moldova, materialele arhivistice care nu mai erau în uz, fără a se pune cîtuși de puțin problema unei trieri.

Lupta pentru un local special — așa cum era prevăzut prin Regulamentul Organic, camere cu bolte de piatră, cu gratii, obloane și uși de fier — a început chiar îndată după înființare. Localul ocupat provizoriu în 1832 în curînd s-a umplut cu materiale arhivistice și neobținerea altuia satisfăcător a silit pe arhivistul statului, Gheorghe Asachi, să găsească alt mijloc pentru a putea face loc neconținutelor depuneri de arhive și anume: reducerea volumului celor existente în depozite, printr-o triere, și „desființarea” celor găsite nefolositoare. Propunerea a făcut-o către Marea Logofetie a Dreptății — de care depindea Arhiva Statului — la 25 aprilie 1838: la aceasta adăuga și un „general tablou de toate actele adunate spre păstrare în Arhiva Statului de la 1 ianuarie 1832 — 25 aprilie 1838”³⁾. Propunerea cuprindea:

„1) Să se aleagă acturile acelea de averi mișcătoare, politicești și criminalicești, pînă la un grad hotărît și să se desființeze, rămîind a să păstra numai acele de averi nemișcătoare pînă la o valoare potrivită și acele ce să ating de fisc și de mai însemnate treburi administrative.

2) Spre împlinirea acestui înlesnitor scopos la marșa lucrării, a aflării acturilor neconținute cerute și a încăperii precum s-au zis pe o mai prelungitoare vremi în aceste bolte, să se poroncească tuturor instanților ca delele de averi nemișcătoare cînd le trimet la această Arhivă să fie cu

²⁾ Dosarele de cancelarie ale Arhivelor Statului din Iași pe anii 1908—1937 au fost distruse în evacuarea din 1944.

³⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1832, op. 1560, dos. 842, Corespondenție cu Arhiva Statului pe 1836, f. 179.

osăbite opise de acele pentru averi mișcătoare și de mici proțăsuri, precum asemenea și pentru cele criminalicești.

3) Să se ție la arhivă două condici numite opise generale spre înscrisul acturilor, adică una pentru pricinile judecătorești și alta pentru cele administrative, cu osebite condicuți literale în parte de fieștecăre, ca numai acele acturi ce vor fi de averi nemișcătoare să se înscrie, iar acele de mișcătoare și mici proțăsuri ce după vremi au a să desființa, să se păstreze pînă atunci numai cu opesele lor, căci fără o asemenea operație nu numai că bolte pentru arhivă vor trebui mai multe, dar orișicînd ar vroi a să alege care din acturi să rămîie spre păstrare și care să se desființeze, va aduce o mare încurcare și întîrziere în lucrările arhivei⁴⁾.

Tobloul general de actele adunate în Arhiva Statului, în răstimpul dintre 1832 și 1838 arată un număr de 53.700⁵⁾ acte, din care 7636 de la instanțele judecătorești din Iași, 33.743 de la judecătoriile ținutale; 12.225 administrative, din care 8337 de la instituțiile din capitala Iași și 3.887 de la dregătoriile (Isprăvnicile) ținuturilor. Din cele 41.379 acte judecătorești, 9.860 erau „vechi dinaintea Reglementului”, iar 31.519 „nouă de la Reglement”. Din cele 12.225 administrative, 5.837 erau dinaintea Reglementului și 6.388 de după Reglement.

Actele publice erau în număr de 96, din care 35 vechi și 61 noi. În propunerea sa, făcută după zadarnice cereri de a i se mări localul, Asachi avea în vedere atît materialele adunate în Arhiva Statului, cît și acelea pe care instituțiile trebuiau să le depună triate și cu opise separate, atît pentru acelea ce urmau să se păstreze, cît și pentru acelea ce urmau să se desființeze. Această operație executată de instituțiile depunătoare ar fi ușurat Arhiva Statului de greaua lucrare de triere în depozitele ei.

Nici un răspuns nu primește, în timp ce depunerile continuă. Peste o lună Asachi arăta din nou că boltele — în număr de patru — sînt pline; dulapurile erau insuficiente, personalul neîndestulător.

În fața acestor greutăți lui Asachi nu-i rămînea decît să ceară organelor ierarhice să poruncească instituțiilor „să nu mai trimită delile la Arhivă”⁶⁾, mai ales că nici siguranță nu avea împotriva focului, în același timp lipsind și acel „păzitor înarmat, după instrucții”⁷⁾.

La 11 iulie 1838 Asachi cerea din nou aprobarea „să se desființeze nămolosul număr de dele a micilor proțesuri ce cuprinde o mare parte de loc, fără nici o treabă și înmulțește zadarnic scrisul, sau să se mai rînduiască alte încăperi”⁸⁾.

La 22 septembrie 1838, Ministerul de Justiție (Logofetia cea Mare a Dreptății) face cunoscut Arhivei Statului că Sfatul Administrativ cere să se alcătuiască un proiect cu privire la trierea arhivelor, care proiect să fie supus discuției Obșteștii Adunări.

⁴⁾ Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. 995, „Della propoziției Arhivei Statului de a să desființa parte din însămnatul număr de dele ce are spre încăperea celorlalte în boltele ce are Arhiva, 1838 aprilie 25”, f. 2—5.

⁵⁾ Toate datele cifrice sînt luate întocmai din documentele v emii, așa că unele neconcordante nu constituie greșeli ale autorului.

⁶⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1382, op. 1560, dos. 842, f. 212.

⁷⁾ Ibidem, f. 214.

⁸⁾ Ibidem, f. 217.

În urma unei inspecții făcută Arhivei Statului la 11 octombrie 1838, C. Sturza, ministrul de justiție, constată că „această slujbă înființată de Organicul Reglement răspunde cu toată deplinătatea scoposului pentru carele s-au urzit“. Același raport ne arată că localul este necorespunzător „unui așezământ însemnat“ și că este neîncăpător, din care pricină „delele sînt îmbulzite“, și „la un număr de 58.722“, deci lucrătorii din Arhivă nu ajung „la analogia sarcinei, măcar că arhivistul din a sa leafă a mai ținut încă doi scriitori peste cei ai statului“ (atunci, la 58.722 dosare erau puțini 6 oameni!).

La 21 februarie 1839⁹⁾ Ministerul de Justiție intervine pentru rezolvarea problemei trierii actelor de la Arhiva Statului, cu următoarele observații pe marginea propunerii lui Asachi: desființarea actelor judecătorești „poate să aducă din nou pricinile iarăși în mîna judecății, mai virtos că din proțesurile socotite de sfîrșite a căror delă s-au dat în păstrarea Arhivei, multe sînt încă în mîna părții împlinitoare, neadusă întru desăvîrșita împlinire“.

Ministerul de Justiție, prin raportul iscălit de spătarul Pogor, face prețioasa propunere ca actele socotite la acea dată ca nefolositoare să nu se „desființeze“ în așa curîndă vreme“, ci să se depună spre păstrare într-o mănăstire din Iași sau din principat, alcătuiindu-se un depozit secundar, rămînînd ca într-un timp oarecare să se poată descoperi importanța sau neimportanța lor. S-ar fi putut evita astfel o lucrare pripită, făcută fără prea mult discernămint. numai în dorința de a desconggestionă cele patru bolți ocupate de Arhiva Statului.

Dar raportul lui Pogor n-a ajuns pînă la Mihail Sturza, domnul Moldovei, în această redactare, suprimîndu-i-se tocmai partea privind grija lui pentru nedistrugerea actelor¹⁰⁾. Aceasta poate tocmai din pricină că aflate opinia domnului asupra arhivelor¹¹⁾.

În același an (1839), Ministerul Justiției, motivînd înmulțirea actelor și lipsa de spațiu — „precum ele (dosarele) neconținut se adună, în scurtă vreme bolțile ce ocupă se vor umple și va fi nevoie de altele“ — decide „a să chibzui de a se face o alegere, care din aceste acturi ar putea să stei în păstrarea Arhivei și care să se depue într-o încăpere sigură, spre a lor păstrare în viitorime...“¹²⁾.

În acest sens Ministerul propune: ¹³⁾.

„I. Toate acturile vechi și nouă, judecătorești și administrative, atingătoare de proțesuri bănești, averi mișcătoare, samavolnicii și altele de asămîne fire, ci vor fi adusă întru de istov împlinire, să să desființeze. Și ca să nu mai mijlocească asămînea acturi a sta zăcătoare la arhivă, să să pue îndatorire fieștecăruia loc împlinitor, precum în deobște și tuturor tribunalelor judecătorești, ca îndată ce o pricină de asămînea fire, precum s-au zis, va lua desăvîrșita ei împlinire, sau prin polițienești măsuri, sau prin învoială, ramul de dele ce ar avea în canțileria sa să-l trimită fără

⁹⁾ Ibidem, f. 256.

¹⁰⁾ Ibidem, Tr. 1756, op. 1994/V, dos. I, f. 324.

¹¹⁾ În 1844 va porunci să se ardă toate dosarele mai vechi de 10 ani.

¹²⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1756, op. 1994/V, dos. I, f. 325.

¹³⁾ Ibidem, f. 326—328.

a să desființa, făcînd totodată împărțășire și localurilor pe unde au trecut acel proțăs, pentru ca și acele asămîne să urmeze cu trimiterea ramurilor de delii ce ar ave în cașțilerile lor.

II. Toate acturile atingătoare de averi nemișcătoare, care vor fi iarăși adusă întru desăvîrșită împlinire și agiunsă în vechime de 10 ani, de la sfîrșitul fieștecăreia pricinii, să să desființeze, slujind în... întăriturile tribunalelor și a hrsoavelor domnești ce au la mină cîștigătorii giudecăților.

III. Acturile îndeobște de averi mișcătoare și nemișcătoare pînă la valoarea de 500 lei, iarăși să se desființeze ca pentru unile ce și prin reglement să legiuești că pot a să căuta și grainic, și nu face trebuință a să păstra niște asămîne acturi.

IV. Acturile pricinilor criminalicești a căror hotărîre s-au adus întru împlinire cu trecirea și a terminurilor pedepselor hotărîte vinovaților, iar să-s desființeze rămînînd a să păstra numai un reghustru de numele vinovaților și a pedepselor ce au luat, ca să slujească de știință în viitorime, cînd din aceia vinovați ar chica în catigorie de criminal.

V. În deobște toate di ori ce soi de pretenție ar fi acturile care prin cursul clasificăției s-au închis prin părăsire de către împricinați, iarăși să să desființeze, fiindcă acele acturi să socotesc ca cum nici ar fi mai fost, cînd din acei împricinați vreau a-și înoui proțăsurile după domneștile ofisuri slobozite dispre aceasta.

VI. Toate condicile precum reghustru de intrare și ieșire ; condicile de expediția hîrțiilor ce să împart : opisele de dele alfabetare ; precum și actele de tot felul de lucrări ce să află prin trebunaturi anumi să să arate.

VII. Acturile staturilor cașțelariilor fieștecăruia instanții, pentru împărțirile lefurilor, așăzarea slujitorilor și altele de asămînea, corespondență cu alte trebunaturi, precum pentru publicații, cereri pentru aducerea întru împlinire și altile de asămînea fire, ce nu privesc cătră proțesuri, să desființeze.

VIII. Acestea să socotesc a să desființa din partea ramului giudecătoresc.

Pînă în 1843 nu găsim nici o lucrare în legătură cu această problemă.

Sezisată de Arhiva Statului spre a porunci instituțiilor în subordine „ca să contenească trimiterea dosarelor la Arhiva Statului”, în ianuarie 1843 Visteria arată Sfatului Administrativ situația, cerînd dezlegarea. Rezoluția Sfatului este următoarea : „Secretariatul de Stat va propune d-sale arhivistului Statului ca să se înțeleagă cu arhivarii osăbîtelor departamenturi, spre a să lămuri care din numărul delilor, după firea lucrării, urmează a avea statornică păstrare și care s-ar putea desființa, și să statornicească și reguli pentru delle în viitorime, care apoi să să dei în cercetare unei osăbite comisii”.

Problema începea să prindă un contur serios : consultarea arhivarilor Ministerelor, fixarea unor reguli în proiect și supunerea lor deliberării unei comisii.

Asachi cere de îndată „ideia ce va avea în acest obiect” arhivarii de la Secretariatul de Stat, Finanțe și Ministerul de Interne.

Arhivarul de la Finanțe răspunde la 21 decembrie 1843 ¹⁴⁾ : „ca dellele ce vor fi cu legiuri, așezăminturi și îmbunătățiri în ele, precum și acele personale ce să vor socoti mai însemnate și în care să vor fi gășind dezlegări date de Cîrmuire și acele dezlegări ar sluji de așezăminturi în aplicație de asemenea pricinii, socotindu-să lucrătoare, să rămîie în statornică păstrare, potrivit cu hotărîrea Sfatului, iar acele ce să vor socoti sfîrșite, precum acele personale în care va urma formalnic act de încheierea delii de așăminea și acele deli ce să vor vedea sfîrșite pentru totdeauna, să rămîie a să da în observația comisiei ce să zice că are a să rîndui întru aceasta, care dacă prin cercetarea ei ar găsi de cuviință a să desființa, la așa întîmplare să să facă de pe dinsele mai întîii vîpiște (rezumate) de acele cuprinse în ele, cu arătare cînd s-au început și pînă cînd s-au trăgănat, și în ce s-au mărginit și acele vîpiște să să păstreze spre știință”.

Arhivarul Ministerului de Interne arată că după înțelegerea avută și cu șefii secțiilor, este de părere că dosarele care cuprind „legiuri și așezăminturi și îmbunătățiri, precum și acele personale ce să vor socoti mai însemnate și după împregiurări nesfîrșite, să rămîie în statornică păstrare potrivit cu hotărîrea Sfatului, iar acele ce să vor socoti sfîrșite, precum acele personale în care va urma formalnic act de închiderea delei și acele ordinare ce să vor vedea sfîrșite pentru totdeauna, să vor da în observația comisiei ce să zice că are a să rîndui întru aceasta și, cercetîndu-să, să vor desființa cu aceasta că în vremea desființării lor mai întîi să să facă rezumate de fieștecare dosar desființat” ¹⁵⁾.

Unii arhivari au răspuns că „nu pot închipui asemenea proiect”.

La 19 ianuarie 1844, arhivistul statului raportează Sfatului rezultatul obținut în urma primirii opiniei arhivarilor de la diferite instituții.

În același an, la 16 iunie, „prea înălțatul domn Mihail Sturza, făcînd revizie instanțiilor așazate în rîndul de gios a reînoitului domnesc palat, a căria trei bolte îndestul de încăpătoare, văzîndu-le ticsite de dosare în număr acum de 103.530, au poruncit ca acele ce ar fi sfîrșite de 10 ani, să se ardă și tot cu această rînduială să se urmeze în viitorime” ¹⁶⁾. Urma să se facă un proiect. Abia la 26 ianuarie 1847 Arhiva Statului cere ori să se aplice propunerea făcută în legătură cu „desființarea” dosarelor, ori să i se mai dea 40 dulapuri și cu acestea ¹⁷⁾ anunță „că se va umple tot locul liber ce-l mai are arhiva”.

Abia la 29 septembrie 1847 Sfatul, prin anafora cu numărul 1925, către domn, cere „să se rînduiască propusa comisie, care să fie întrunită de persoane ispitite în asemenea lucrare...”

Între timp arhivele instituțiilor nu mai erau primite spre păstrare la Arhivă, din cauză că nu mai era loc; din Arhiva Ministerului de Interne multe acte „neîncăpînd prin dulapurile aflate, s-au așezat de îndelungat timp în podul palatului”.

În mai 1848, încă se cerea ¹⁸⁾ „ușurarea arhivei de nămolul dellelor”,

¹⁴⁾ Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. 995, f. 48.

¹⁵⁾ Ibidem, Tr. 1764, dos. 995, f. 51.

¹⁶⁾ Ibidem, Registratura, dos. 7 1844, f. 5.

¹⁷⁾ Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. 995, f. 99.

¹⁸⁾ Ibidem, f. 107.

arătându-se că „proecta încă nu s-a făcut” și că înmulțirea depunerilor de arhive în localul neîncăpător făcea ca multe dosare să stea pe jos, „trăgându-și umezeală și pot ajunge la stricăciune, care în urmă poate va aduce vreo grea răspundere”.

Vasile Alecsandri¹⁹⁾, fiind numit arhivist al Statului, reia firul problemei alcătuind, în ianuarie 1850, propuneri precedate de o frumoasă și științifică definiție a Arhivelor Statului: „*Arhiva unui stat este o avere publică care merită cea mai deaproape îngrijire a Cîrmuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atît administrative, cît și judecătorești și politice, care slujesc de temelie legiilor și istoriei țării*”²⁰⁾.

După ce face un scurt istoric al problemei trierii, arată propunerile lui Asachi pe care le găsește nimerite. „Însă — spune Alecsandri — înfățișează oarecare greutate în aplicație, căci cu mijloacele de care poate dispune Arhiva în ziua de azi, cercetarea actelor hotărîte a fi desființate ar tăragăna ani întregi”.

Propunerea lui Alecsandri era aceea de a se înființa un depozit intermediar, într-un local deosebit „unde să se strămute partea nelucrătoare a arhivei, iar la Arhiva Statului să se păstreze toate acele care pot fi trebuincioase și lucrătoare”.

În acest depozit trebuiau să se ducă 71.218 acte din cele 148.696, cite se găseau în depozitele Arhivelor Statului la acea vreme. Astfel, „s-ar deschide drum transporturilor de dosare de la ținuturi”. Ca local pentru depozitul secundar propune vechiul palat domnesc din mănăstirea Frumoasa, unde, „ar putea fi un local sigur pentru arhiva nelucrătoare”; s-ar forma acolo „o mică cantilerie cu îndatorire de a pune în lucrare proiectul postelnicului Asachi, adică de a cerceta cu luare aminte, actele administrative și judecătorești de averi mișcătoare și de a pregăti desființarea lor potrivit instrucțiunilor ce se vor hotări pentru o asemenea grea și delicată lucrare”.

Trierea arhivelor în folositoare și nefolositoare, este după Alecsandri o „greă și delicată lucrare”. Propunerea lui oglindește o gîndire matură, o grijă pentru arhive, ca nu cumva din grabă să fie distruse acte importante.

Propunerea lui Vasile Alecsandri pentru înființarea, la mănăstirea Frumoasa, a unui depozit în care să se păstreze și să se trieze actele socotite „mai nelucrătoare” a fost acceptată de către Sfatul Ocîrmuitor. În raportul din 15 martie 1851, s-a făcut propunerea: în localul Arhivei Statului trebuia să se păstreze — făcîndu-se loc noilor depuneri — „numai actele ramului judecătoreesc de la Reglement încoace, precum și actele publice și condicile vechi, într-un cuvînt, toate acele care pot fi trebuincioase și lucrătoare”.

În localul de la mănăstirea Frumoasa urma să înființeze o cancelarie²¹⁾ cu scopul de „a cerceta, a osăbi și a clasifica cu luare aminte.

¹⁹⁾ Vasile Alecsandri, arhivist al Statului între 1 ianuarie 1850—17 aprilie 1853. Tatăl său vornicul Vasile Alecsandri, fusese și el arhivist al Statului între 23 septembrie 1849—1 ianuarie 1850.

²⁰⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1756, op. 1994, dos. 1001, f. 45.

²¹⁾ Ibidem, Tr. 1796, op. 1994 IV, dos. 1000, f. 50.

actele administrative, precum și acele judecătorești de averi mișcătoare și de a pregăti desființarea lor potrivit instrucțiunilor ce se vor hotărî“.

Propunerea făcută de Vasile Alecsandri nu era o noutate. Am mai întâlnit-o și în trecut, fără să fie pusă în practică. Și de data aceasta va rămâne tot propunere, deși ea ar fi rezolvat problema spațiului nu prin desființarea grăbită și nesocotită a actelor, ci printr-o lucrare de durată, cu atenție, într-un depozit intermediar, din care ar veni în depozitele principale spre păstrare permanentă numai acele care ar fi sortite păstrării permanente așa cum erau cele din grupa „acte publice“.

Vasile Alecsandri vizitează localul de la mănăstirea Frumoasa și arată că acesta ar fi cel mai bun pentru depozitul de triere, mai ales că, în neștiința lor, călugării transformaseră acest monument — vechiul palat al lui Ghica Vodă — „în șură și găinărie“. El cerea ²²⁾ să fie reparat și „a se aduce în starea cuvenită unui local *menit a cuprinde în sinul lui documentele țării*“, părăsind cu bucurie propunerea de a se face acest depozit la mănăstirea Golia în niște „bolți umede“. Ironic scrie Alecsandri referitor la opunerea egumenului mănăstirii Golia „carele apărind baștele acestei mănăstiri de năvălirea actelor Arhivei, le-au ferit totodată și pe acestea de a fi închise în bolți umede, întunecoase, neîncăpătoare și menite din învechime a sluji de temniți pentru nebuni și de chilii pentru călugări“ ²³⁾.

Deocamdată s-a aporbat să se închirieze cinci camere în aripa nou zidită la Spitalul Sf. Spiridon, în care s-au transportat o parte din acte, înființându-se un depozit secundar, fără însă a se pune în aplicare propunerea privind înființarea unei cancelarii care s-ar ocupa cu trierea materialului ²⁴⁾.

Cu toată această mutare, locul lăsat liber fu ocupat în curînd de noi depuneri. La 10 mai 1853 arhivistul statului întocmi „un proiect de actele cite după firea lor urmează a fi desființate“, care nu prezenta mari deosebiri față de propunerea anterioară ²⁵⁾. Descongestionarea făcută prin închirierea odăilor de la Sf Spiridon nu rezolva problema spațiului, deoarece în curînd și acelea se vor umple. De aceea trierea și desființarea unor dosare socotite ca nefolositoare era singura măsură potrivită.

Categoriile de acte care puteau fi desființate erau următoarele :

„a) Din actele ramului judecătoresc toate actele de averi mișcătoare, acele care vor fi hotărîte prin acturi judecătorești și întărite de domn și adusă și întru împlinire, fiind destul a să păstra în locul actelor numai condicile jurnalurilor instanțelor judecătorești și condicile anaforalelor în care sînt trecute întocmai asemenea hotărîri.

b) Toate actele de averi mișcătoare, acele începute dinaintea introducerii Regulamentului și dintre care nu s-au mai înnoit pînă acum lucrarea lor de către fețele ce le-au pornit și au rămas părăsite, păstrîndu-să pentru acestea numai o condică în care să fie trecut foarte cu lămurire obiectul

²²⁾ Ibidem, Tr. 1756, op. 1994/V, dos. 1001, f. 77.

²³⁾ Ibidem.

²⁴⁾ Ibidem, f. 246.

²⁵⁾ Ibidem, Registratura, dos. 7/1853, f. 13.

fiștecărei jalbe, după alfabet și lucrarea ce s-ar fi făcut pe acea ^o ~~jalbă~~ și în ce timp.

c) Actele de averi nemișcătoare, acele înființate de la Reglement a pricinilor sfîrșite prin instanțele judecătorești și întărite cu hrisoave domnești care vor fi adusă și întru împlinire și după aceasta prin tăcere de 10 ani pentru acei de față și de 20 de ani pentru acei din străinătate li s-au încheiat dritul a mai porni jalbă după legile paragrafiei (prescripției). Să se păstreze numai condica jurnalurilor, a practicelelor și a anaforalelor.

d) Toate pretențiile de răscumpărare.

e) Toate vinzările de bunăvoie săvîrșite prin mezat.

f) Acte atingătoare de averile care pentru datorii sau alte împregiurări s-au vindut zilnic prin mezat (licitație).

g) Toate actele sfîrșite prin pierdere de apel și carile sînt întărite prin hrisoave.

h) Toate actele a tot felul de pricini ce vor fi săvîrșite prin învoieli.

i) Toate actele criminalicești (penale), acele atingătoare de mici fapte, *păstrindu-să și pentru asemenea condică întocmai arătătoare pre larg de cuprinsul fiștecăreia pricini și de rezumatul ei.*

Iar actele publice, condicile de jurnaluri, de anaforale și de cărți vechi de judecăți de mai înainte, precum și toate actele în care să vor afla feluri de dezlegări și așazăminturi, precum și acele criminalicești de pricini mari și acele privitoare de averi de clironomie (succesorale) și orfanicești *să vor păstra cu sfîntenie și fără vreo atingere*.

Din actele administrative se vor desființa „toate acele privind mici gîlceviri, feluri de împliniri și de ispașe care vor fi sfîrșite precum și acele nesfîrșite, dar se vor fi părăsit în curs de 10 ani”.

Din toate acestea trebuia să se oprească în arhivă rezumate lămurite. Din actele administrative se propunea „să rămînă iarăși în statornică păstrare actele atingătoare de prețurile curente, felurile extracturi a Visteriei, actele privind împlinirea birului, *acele cu privire la clasa privilegiatilor* (boieri, mazili, polcovnici, cler etc.), a patentarilor (neguțatori și meșteri), a birnicilor și, în sfîrșit, toate actele în care se vor afla dezlegări a deosebitelor așezăminte de îmbunătățiri, acele atingătoare de tot felul de otcupuri ce din vreme în vreme au mijlocit acele cîte se vor atinge de lucrările departamenturilor averilor mănăstirilor pămîntești și a învățăturilor publice, precum și acele atingătoare de lucrările Departamentului Lucrărilor Publice, a Hătmăniei, Miliției Pămîntești, și a Secretariatului de Stat”.

Arhivistul Statului propune înființarea unei comisii compusă din 3 persoane „ce să vor socoti destoinice, din sinul Obștescului Divan, carele împreună cu arhivistul statului, să facă alegerea acturilor socotite spre desființare și să adeverească înadins condicile ce să vor alcătui pentru trecerea unor asemenea acturi”.

Ținînd seama și de acest proiect, Departamentul Dreptății alcătuiește un alt proiect pe care-l înaintează Sfatului Administrativ spre aprobare, cu anaforaua din 5 iunie 1853, în care arată că „de mult se simte nevoia de a se ușura Arhiva Statului de nămolul actelor care înmulțindu-se cer

și local din zi în zi mai întins și îngreuié, precît merge, atît clasificăia, cît și manipulația lor²⁶⁾.

Dar — spune Sfatul — „o operație atît de delicată“ au întîmpinat totdeauna serioase pedici în aplicația ei din pricina mai ales a *greutății ce s-ar simți întru așezarea unui sistem rezonal* la alegerea actelor ce s-ar fi putut desființa și din îngrijirea ca nu cumva să piară acte care într-o privire sau alta ar fi fost de trebuință a se păstra“.

Legea votată de către Divanul Moldovei la 4 iunie 1853 — publicată abia în 1855²⁷⁾ — intitulată „*pentru chipul alegerii actelor ce se găsesc în Arhiva Statului*“ cuprindea în esență:

1) Instituirea unei comisii compusă din directorii Divanurilor (Domnesc, de Apel și de Întărituri) prezidată de arhivistul statului, care va avea sarcina de a alege actele nefolositoare aflate în depozitele Arhivei Statului. Comisia urma să se întrunească de 3 ori pe săptămîină în camera Arhivei și să înceapă lucrarea cu actele cele mai vechi.

Art. 33 din lege împărțea materialele arhivistice aflate în depozitele Arhivei Statului în următoarele categorii: 1. *Istorice*; 2. *Tipografice*; 3. *Dominiale* (atingătoare de proprietate); 4. *Legislative*; 5. *Administrative*; 6. *Judecătorești*.

Art. 6 din lege hotăra că din aceste categorii de acte „să vor păstra în întregime și fără atingere :

a) Toate acturile atingătoare de starea politică a prințipatului.

b) Regulamentele și așezămintele manuscrite.

c) Acturile publice, instrucțiunile și măsurile de obștesc interes.

d) Acturile de fundații a institutelor și a așezămintelor publice.

e) Catastrafiile și cadastrale.

f) Prețurile curente.

g) Actele mitricilor (sau de stare civilă).

h) Toate socotelile și sămile publice.

i) Toate documentele istorice, tipografice, statistice și legislative.

j) Toate actele întăritoare unui privilegiu, unui drit sau titlu sau unii proprietăți.

l) Toate condicile de înregistrare de ipoteci, de zestre, de mutări și alte de asemenea.

m) Corespondențele cu consulii sau Cîrmuirii străine atingătoare de prințipuri, de drit, sau de dispoziții generale.

n) Toate pricinile ce s-ar afla în curs sau nu s-ar putea desăvîrși de orice fire și dată.

o) Toate cercetările poliției pentru delictes atingătoare de feță ce sînt în viață“.

Art. 7 hotăra „că dacă se vor găsi acturi de asemenea fire răslețe în vreo actă supusă desființării, să vor scoate acoperindu-să cu o foaie de hîrtie curată, se va însemna pe aceea foaie de hîrtie data actei din care s-au tras și să va clasifica după epocă și materie“.

Toate actele judecătorești de pricini civile urmau să se păstreze „fără atingere pînă la din nou hotărîre ce să va da prin canalul legislativ“.

²⁶⁾ Ibidem, Tr. 1756, op. 1995, dos. 68, f. 272.

²⁷⁾ *Buletin, foaia publicațiilor oficiale*, nr. 57, 1855.

Art. 9 hotăra care acte administrative se pot desființa:

„a) Toate pricinile de neînvoire și de gîlceuire sfîrșite sau părăsite de cinci ani.

b) Toate corespondențele pentru adjudecarea obiectelor de obștească îndestulare, cîte vor avea asemenea dată de 10 ani.

c) Toată corespondența cu privire la împlinirea dărilor, de așezarea dajnicilor și de recrutație cînd de la data lor va fi trecut două perioade catagrafice.

d) Cercetările polițienești pentru delictele atîngătoare de fețe care în urmă ar fi trecut din viață, cînd nu va avea loc vreo cerere de despăgubire în sarcina moștenitorilor pentru acea faptă”.

Prin art. 10 legea dădea „imputernicire comisiei ca să facă și alte categorii de acte pe care le va găsi demne a se desființa”.

Abia în 1855 „legiuirea *pentru chipul alegerii actelor...*” a fost pusă în aplicare. La 11 iulie Ministerul de Justiție a trimis Arhivei Statului copie de pe această lege și totodată a anunțat că s-a numit o comisie alcătuită din directorii Divanurilor respective, comisie care urma să fie prezidată de arhivistul statului²⁸⁾.

În cancelaria Arhivei Statului comisia a ținut ședință la data de 19 august 1855, cînd s-a hotărît să se adune de 3 ori pe săptămîină, marți, miercuri și sîmbătă, între orele 8—11. Alegerea actelor trebuia să înceapă cu cea mai veche depunere, adică de la nr. 1. Comisia urma să verifice act cu act și care dintre ele ar fi fost găsit că intră în categoria acelor ce urma să fie desființate, să se treacă într-o condică specială. Prezența a 3 membri, cel puțin, era necesară pentru ca să se poată continua lucrările.

„Jurnalul” primei ședințe arată că activitatea începuse cu toată seriozitatea necesară, dar nu dură mult, deoarece membrii comisiei nu au respectat cele consemnate în primul jurnal.

Astfel a doua ședință s-a ținut la 29 septembrie 1850.

Primul fond luat în cercetare a fost Isprăvnicia ținutului Neamț. Din cuprinsul jurnalului de ședință se constată că s-a început alegerea dosarelor pe anii cei mai vechi din acest fond, adică din 1828—1832. Din 347 dosare s-au ales pentru desființare 314, oprindu-se 33, ceea ce înseamnă că majoritatea actelor dintr-o perioadă considerată de cercetătorii istorici de astăzi de o extremă importanță, atunci erau socotite ca nefolositoare și puteau fi desființate. Avem în fața noastră inventarul arhivei vechi a Isprăvnicii de Neamț. Dosarele dintre anii 1828—1832 au fost cercetate filă cu filă de către cercetătorii de azi ai Academiei R.P.R., Filiala Iași, în problemele „Istoria statisticilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea” și „Istoria comerțului și industriei în Moldova”, din aceeași vreme. Fiecare dosar este un document de mare preț. Ce s-ar fi întîmplat dacă întregul depozit al Arhivelor Statului din Iași ar fi fost triat ținîndu-se seama numai de vechime și de importanța materialului pentru interese particulare? Este drept că la 1855 se hotărîse păstrarea „cu sfințenie” a documentelor vechi, iar acele de la 1828—1832 fiind noi,

²⁸⁾ Ibidem, Registratura, dos. 5/1855.

puteau fi desființate în proporția pe care am arătat-o, lipsind astfel pe cercetătorii de peste 100 de ani de materiale extrem de importante.

Între timp G. Sion, arhivistul statului, fiind trimis de domn într-o misiune politică la București, comisia „nu a mai urmat a se convoca și prin urmare nici o lucrare nu s-a făcut”.

Departamentul Lucrărilor Publice cere Sfatului ca să se aprobe arderea actelor nefolositoare din depozitul secundar închiriat la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași „spre a se scuti pe stat de plata unei chirii anuale de 300 galbini ce plătește pentru local”. Acum rezolvarea acestei probleme depindea de comisia instituită în acest scop, dar care întârzia lucrările; la 22 iulie 1856²⁹⁾ se cere urgentarea acestor lucrări.

Teodor Codrescu, noul arhivist al statului, promite urgentarea³⁰⁾, dar credem că tocmai el, redactorul de mai târziu al importantelor volume din „Uricarul”, a zădărnicit distrugerea arhivelor vechi pentru motivul ridicol și nechibzuit că se face economie de 300 galbeni pe an.

În 1857 arhivistul statului cere urgentarea lucrărilor de alegere și arată într-un raport că de la comisie „nu se poate nădăjdui o grabnică înaintare” și se propune ca lucrarea să fie încredințată secretarului Arhivei Statului, care să lucreze zilnic de la orele 6 după amiază pînă la orele 10 noaptea „în clasificția actelor”.

Din dosarele de cancelarie pe anii următori nu se mai constată nici o lucrare în această problemă. Actele stăteau în depozite ca și mai înainte, peste ele îngrămădindu-se noile depuneri.

Regulamentul din 1862³¹⁾ pentru organizarea Arhivelor Statului după Unirea Țărilor Române, nu prevedea nimic în această problemă. Arhiva Statului din Iași rămînea doar simplă „sucursală”, un depozit intermediar al actelor în drumul lor către Direcția Generală a Arhivelor Statului din București. În bugetul ei nu rămăseseră decît 4 persoane: capul [șeful] instituției, 2 copişti și 1 odăiaș.

Ca autoritate superioară, Direcția Generală a Arhivelor Statului din București cerea telegrafic, în 1863, „sucursalei” din Iași să comunice stadiul în care se află lucrarea privitoare la desființarea dosarelor netrebuincioase. Răspunsul trimis la 15 iulie, același an, ne dă unele date cu care putem completa știrile rămase întrerupte în lucrarea comisiei de triere de la Iași.

După alegerea a 314 acte ca nefolositoare din arhiva Isprăvniceii Neamț, directorii Divanurilor n-au mai luat parte la lucrări, acestea continuîndu-se „de către secretarul Arhivei Statului, cu ajutorul a doi scriitori care pînă în 1860 au mai ales ca nefolositoare încă 7332 acte”; noul arhivist însă, venit în 1860, a arătat că alegerea actelor făcută numai de către secretarul Arhivei n-ar putea fi valabilă „în privirea opiniei publice” și a cerut să fie convocată comisia, conform proiectului din 1853, aplicat în 1855. Ministerul a răspuns că directorii sînt „foarte ocupați cu lucrările acelor autorități, încît nu au timp a se îndeletnici și cu alte

²⁹⁾ Ibidem, Tr. 1646, dos. 5/1855.

³⁰⁾ Ibidem.

³¹⁾ *Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite*, nr. 245, din 5 noiembrie 1862.

lucrări și au suspendat lucrarea desființării actelor“, salvându-se astfel de la pieire atâtea acte, azi de o valoare incalculabilă. Actele alese erau în majoritatea lor de la „dregătoriile ținutale“.

Mai târziu nu mai găsim pusă în discuție această problemă, deoarece Arhiva Statului nemaivînd loc de primire în cantități mai mari, instituțiile — mai ales cele din ținuturi — au renunțat să mai trimită arhivele lor la Iași. Ele rezolvau problema prin aruncarea celor ieșite din uz, în podurile caselor, prin șuri, subscluri, locuri cu totul neprielnice păstrării arhivelor.

În aceste locuri au stat depozitate multă vreme. Acest obicei rău de a ține arhivele prin poduri se împămînteneste aproape la toate instituțiile; pentru că în poduri nu puteau fi urcate dulapuri care să le apere măcar de praf, se improvizau rafturi sau se așteau pe jos. Isprava omului o definitivau apoi șoarecii.

Incendiul din 1880, căruia i-a căzut victimă și palatul vechi domnesc din Iași, unde se afla instalată și cancelaria Arhivei Statului, a distrus o mare parte din arhivele instituțiilor aflate în el. Actele vechi ale Arhivei Statului fiind în mare parte păstrate în depozitul secundar din oraș — alt imobil — au scăpat, ceea ce ne arată că depozitele secundare sînt necesare mai ales cînd imobilele principale nu oferă toată siguranța împotriva focului.

Arhivele salvate de la acest mare foc au fost depozitate într-o pivniță a palatului ars unde au stat pînă în 1905. Din referatul³²⁾ făcut deintendentul palatului la 10 oct. 1905, aflăm că acesta găsisse în această pivniță mai multe condicii și hirtii vechi pe care le distrug guzganii. Intendentul se arată îngrijorat că aceste hirtii se distrug de guzgani, în timp ce vînzîndu-se „ar putea aduce un folos bănesc“.

La 3 noiembrie același an, arhivarul raporta că în luminatorul clădirii palatului se găsesc „dosare vechi înainte de arderea palatului amestecate cu bucăți de dosare de ale altor autorități, fără titluri, degradate cu totul, mucegăite de ploaia care cade în luminator și în cea mai mare parte distruse de șoareci“. Propune vînzarea acestora. Fără nici o triere aceste materiale, din care unele trebuie să fi fost de o deosebită importanță, au fost vîndute. Intendentul palatului raporta la 20 ianuarie 1906 „că nu mai este hîrtie veche de vînzare deoarece toată hîrtia veche s-a vîndut“ cu autorizația Prefecturii.

Multe acte importante, apărînd pe piață ca ambalaj, Arhivele Statului au intervenit de urgență la Ministerul tutelar „al Instrucțiunii și al Cultelor“, care a trimis o circulară Prefecturilor, la 1 iulie 1906, cu dispoziția să nu se mai vîndă arhive vechi fără ca mai întîi să fie văzute de către delegatul Arhivelor Statului.

Circulara a rămas ca piesă de dosar deoarece vînzările au continuat, unele primării raportînd că este greu „de conservat mii de dosare care nu mai au nici un rost“.

³²⁾ Arh. St. Iași, Sfatul Popular al Regiunii Iași, dos. 31/1905. Dosarul este intitulat: „Vînderea arhivei vechi din pivnița palatului“.

Arhivele Statului intervin din nou, de data aceasta la Ministerul de Interne care să ordone organelor în subordine să înceteze distrugerile de arhive. Ministerul de Interne scria Prefecturilor să depună toate dosarele mai vechi de 1867 la Arhivele Statului iar *„dacă întâmplător acea prefectură a vîndut dosarele din arhiva prefecturii, se vor forma opise de aceste dosare vîndute și se vor trimite Arhivelor Statului”*.

În 1906 Ministerul de Interne aprobă cererea unui negustor care oferea pe arhiva Prefecturii din Iași 60 lei pe mia de kilograme. Ordinul Ministerului de Interne nr. 4255 din 27 ianuarie 1906³³⁾ către Prefectura Iași dă autorizația de vînzare, fără a pomeni nimic de existența Arhivelor Statului care ar fi avut cuvîntul hotărîtor în această problemă. Alegerea dosarelor urma să se facă de către un funcționar al Prefecturii.

Sezistată, Direcția Generală a Arhivelor Statului intervine ca să se oprească acest fel de triere și vindere a materialelor arhivistice și Ministerul dă alt ordin la 25 februarie 1906, prin care interzice vinderea „pînă ce mai întîi nu vor fi alese de Arhivele Statului dosarele importante”.

În același an, la 18 martie, Ministerul de Interne aprobă cererea altor negustori care oferiseră un preț egal cu cel arătat mai sus, pentru arhivele „desființatelor subprefecturi”. Arhivele acestor instituții atît de importante pentru perioada 1832—1906 au fost aduse cu carele la Prefectura Iași și vîndute fără nici o selecționare, deoarece ordinul Ministerului de Interne nr. 14595, din 18 martie 1906, nu mai pomenea nimic despre o triere a materialelor și alegerea celor importante și nici de a se lua legătura cu Arhivele Statului.

Deși la 6 aprilie, la intervenția Arhivelor Statului, Ministerul de Interne cere Prefecturii „să luată riguroase măsuri de a nu se călca dispozițiunile art. 2 din Regulamentul pentru organizarea Arhivelor Statului” (Monitorul Oficial, nr. 163 1872) și să trimită spre păstrare arhivele mai vechi de anul 1867, la 5 mai 1906 Prefectura Iași vinde negustorilor 13.150 kg. arhive vechi a desființatelor subprefecturi, pentru care a încasat suma de 789 lei.

Sezistat din nou de către Arhivele Statului, Ministerul întreabă Prefectura din Iași, dacă s-au vîndut și dosarele importante, iar Prefectura răspunde că din arhivele subprefecturilor „nu s-a păstrat nici un dosar sau act oarecare, întrucît nu prezentau un interes istoric sau un interes general”.

Distrugerea totală a arhivelor unor vechi instituții, cuprinzînd dosare dintre anii 1832—1906, într-o cantitate impresionantă — 13.150 kg. — ne arată pînă la ce grad de inconștientă și rea voință se coborîseră autoritățile superioare în trecut.

În anul 1907 se continuă cu distrugerea materialelor arhivistice.

La o energică intervenție a Arhivelor Statului pe lângă Ministerul Cultelor, de care depindeau Arhivele la acea vreme, acesta intervine la Ministerul de Interne care tolera și aproba vînzarea arhivelor fără nici o selecționare și cere să fie informat unde se găsesc arhivele vîndute, ca să le rîscumpere pe cele ce vor fi găsite importante. Rezultatele nu le

³³⁾ Ibidem, Fond 39, dos. 24, 1906, f. 1.

cunoaştem. Direcția Generală a Arhivelor Statului intervenea ca Prefectura să adune arhivele comunale la Iași, să facă trierea, oprind „dosarele relative la proprietatea rurală, la instituțiile culturale, la mișcarea populației și la istoria comunei respective, cum și cele ce se vor găsi importante după aprecierea d-lui prefect”; dosarele găsite importante, urmau să fie păstrate în arhiva Prefecturii, pînă ce se vor putea depune la Arhiva Statului³⁴⁾.

Reaua voință se dovedește și din constatarea că arhivarii informau greșit pe superiorii lor, în dorința de a scăpa de lucrările de inventariere. Arhivarul Prefecturii Iași arăta la 29 iulie 1907 că din Arhiva Prefecturii nu a rămas nimic dinainte de 1880, deoarece a fost distrusă în întregime de foc³⁵⁾. În Arhivele Statului se păstrează totuși dosare anterioare acestui an, găsite ulterior de către arhiviști, ceea ce dovedește că în focul de la 1880 n-au pierit chiar toate dosarele, o parte din ele fiind vîndute, după cum s-a arătat, în anul 1905.

În toți anii care au urmat după 1907 s-au distrus arhivele prin vînzări la licitație ca un obiect nefolositor. Arhivele Statului din Iași nu puteau primi materiale arhivistice, neavînd loc în imobilul ei.

Deși depunerile de dosare se făceau tot mai rar după 1862, din lipsă de spațiu, s-a ajuns în unii ani de după această dată — mai ales după 1880, cînd a ars palatul în care erau depozitate Arhivele — ca ele să aibă un spațiu și mai restrîns, fapt care a făcut ca între anii 1880—1884 să nu se mai depună nici un dosar; la fel s-a întîmplat și între anii 1885—1888 și 1903—1907.

Între anii 1913—1924, de asemenea, nu s-au făcut depuneri³⁶⁾. În schimb arhivele instituțiilor au fost vîndute sau arse neconținut.

La intervenția Direcției Generale a Arhivelor Statului s-a hotărît ca instituțiile, înainte de a vinde arhiva, să ceară măcar un delegat al Arhivelor care să aleagă materialele mai importante, însă acest lucru a rămas pe hîrtie, deoarece funcționarii Arhivelor Statului nu aveau nici o posibilitate de deplasare la fața locului. S-au cerut inventare de la instituții, ca după acestea, atît cît se poate, să se facă alegerea la sediul Arhivelor; instituțiilor însă le-a venit mai ușor să vîndă arhivele decît să facă asemenea inventare³⁷⁾.

În 1928 Primăria Tg. Frumos anunță că în podul localului „s-a găsit o cantitate de registre și hîrtie din dosare vechi, împrăștiate în mare dezordine, vechi încă din anii 1836—1865, incomplete și numai parte din ele”. Ea cerea să i se aprobe ca această hîrtie să fie vîndută la licitație „spre a se face venit Casei Comunale”. Nu știm ce s-a făcut cu aceste hîrtii vechi, dar cînd ne amintim că Tg. Frumos a fost pînă în 1833 capitala vechiului ținut al Cîrligăturii, ne închipuim ce arhivă și documente importante puteau fi acolo.

³⁴⁾ Ibidem, Fond 39, dos. 122/1907, f. 29.

³⁵⁾ Ibidem, f. 28.

³⁶⁾ Crește ca și descreșterea depunerilor de dosare în Arhivele Statului Iași se poate urmări în Registrul General de Arhivă pe anii 1832—1956.

³⁷⁾ Arh. St. Iași, Statul Popular al Regiunii Iași, dos. 27/1928. Adresa Arhivelor Statului Iași către Prefectura Iași; era vorba de arhivele pîmîrilor din fostul județ Iași.

În același an se propunea vinderea arhivei comunei Uricani, de lângă Iași, dintre anii 1920—1928: Prefectura nu aprobă propunerea, pe simplul motiv „că arhiva acelei comuni este prea nouă”. Trebuia deci să îndeplinească una din condițiile de bază ca să poată fi vîndută: să fie veche...

Arhiva vechii comune Cucuteni a fost de asemenea vîndută în 1928, cu prețul de lei 2,50 kg., unui negustor din Iași, care a fost un „concurrent serios și a dat prețul fără să vadă hîrtia”³⁸⁾. Onorabilii funcționari ai Primăriei se temeau poate că vînzînd-o cu aspectul ei de vechime și scrisă eventual și cu litere chirilice, să nu mai ofere un preț așa de avantajos.

Un alt negustor care văzuse arhiva, ne lasă un document autentic care ne arată starea ei: el nu dă decît 0,85 lei pe kg., deoarece arhiva „este într-o stare degradatoare din cauza războiului, cea mai mare parte fiind ferfeliță și murdară, într-o stare foarte rea și roasă de guzgani”.

Arhiva comunei Hermeziu „cea veche, dinainte de 1900, este în pod, iar cea mai nouă în dulapuri”. Deoarece „*cea veche nu mai este necesară*” se vinde, realizîndu-se „un venit frumos”. Cantitatea era de 800 kg.

După anul 1926, cînd a apărut decizia nr. 2613 din 4 august 1926³⁹⁾, s-au vîndut de către instituții vagoane întregi de arhive, neselectionate; chiar dacă s-a făcut vreo selecționare în grabă și în condiții extrem de grele, nu s-au salvat decît prea puține piese, care prezentau, la prima vedere, și pentru acel timp, o importanță deosebită.

Jurnalele Consiliului de Miniștri care dădeau posibilitatea de distrugere a arhivelor vechi, s-au reînnoit aproape în fiecare an⁴⁰⁾, rezultînd de aici lipsa totală de grijă și înțelegere pentru tezaurele noastre arhivistice.

Problema unei trieri științifice a materialelor arhivistice a rămas în forma ei veche. În reglementarea acestei lucrări, de cea mai mare importanță în munca arhivistică, era necesară o lege pătrunsă de o adîncă prețuire a arhivalelor, ca izvor sigur de informație pentru cercetătorii istoriei patriei noastre și de o perfectă cunoaștere a situației arhivelor din întreaga țară. Aici trebuia numaidecît ascultat și glasul arhiviștilor, lucru care în trecut nu s-a făcut decît rareori și numai de formă⁴¹⁾.

Dacă în ceea ce privește vînzarea arhivelor instituțiilor de stat, județ sau comună, se mai cerea, pe ici, pe colo, aprobarea organelor Arhivelor Statului, pentru arhivele întreprinderilor particulare, decizia nr. 88.000 din 5 octombrie 1942 a fostului Minister al Industriei, Comerțului și Minelor⁴²⁾, a constituit un adevărat act de moarte. Prin această decizie, arhivele întreprinderilor particulare — care astăzi ar fi fost atît de impor-

³⁸⁾ Ibidem, Sfatul Popular al Regiunii Iași, dos. 27.1928.

³⁹⁾ *Monitorul Oficial*, nr. 184.1926.

⁴⁰⁾ Ibidem, nr. 35.1929; *Jurnalul Consiliului de Miniștri*, nr. 830, din 29 iulie 1932; *Monitorul Oficial*, nr. 260, din 1938; Ibidem, nr. 136, din 16 iunie 1939.

⁴¹⁾ La 11 martie 1932, delegatul Arhivelor Statului din Iași, mergînd să selecționeze arhiva Tribunalului din Birlad, a găsit arhiva aruncată într-o pivniță. Într-o șură de scinduri din curtea Tribunalului a găsit niște lăzi vechi, fără capace în care, printre alte hîrtii nefolositoare și gunoarie, a găsit 4767 documente originale și copii, începînd cu secolul al XVI-lea.

⁴²⁾ *Revista Arhivelor*, Buc., 1943, vol. 2, p. 484; *Monitorul Oficial*, nr. 232, din 5 octombrie 1942, p. 8369.

tante — erau socotite fără valoare și în consecință nu era nevoie de nici o triere din partea organelor Arhivelor Statului.

Un delegat al Arhivelor Statului de la Iași, cercetînd arhivele instituțiilor din orașul Huși, în octombrie 1942, a găsit prin subsolurile și podurile clădirilor în care erau instalate diferite instituții, arhive vechi, deosebit de importante⁴³⁾. Peste un an numai, în urma punerii în aplicare a altei decizii cu nr. 193, din 7 iunie 1943, majoritatea arhivelor vechi de la Huși au dispărut.

Sprijinindu-se pe o decizie confuză și fără nici o grijă pentru arhive, conducătorii instituțiilor s-au grăbit adesea să scape de arhivele vechi care constituiau un balast, o grijă în plus, impuneau o muncă pentru inventariere și necesitau și o cameră pentru păstrare⁴⁴⁾.

La circulara Arhivelor Statului din Iași din 17 noiembrie 1943, care ruga autoritățile să ia măsuri urgente pentru salvarea de la distrugere a materialului arhivistic dat la vînzare fără nici o triere, subliniindu-se că „un popor care nu arhive nu are nici istorie”, președintele Tribunalului Roman răspundea: „*Vă rugăm să binevoiți a ne comunica de la care dată și pe baza cărei legi dați ordine și cereți unui președinte de tribunal să vă facă rapoarte. Noi știm că cel mult Ministerul Justiției poate să dea ordine unui conducător de instanță, dar nu și un domn director regional al unei Direcțiuni regionale din Arhivele Statului*”⁴⁵⁾. Rezultatul a fost că arhiva a luat drumul fabricii fără a fi triată de delegatul Arhivelor Statului.

Decizia ministerială nr. 193 din 7 iunie 1943 (*Monitorul Oficial*, nr. 132, din 9 iunie 1943) menținea aceeași nepăsare a autorităților de stat pentru păstrarea arhivelor. Arhivele constituiau și acum sursa de unde se putea scoate hîrtie maculatură. La art. I prevedea: „*Arhivele, maculatura balotată și orice hîrtie balotată predată de către instituțiile publice...*” Articolul II: „*Instituțiile publice de orice fel și întreprinderile particulare sînt obligate să predea Oficiului de vînzarea hîrtiei produsă în țară, în termen de 30 zile de la primirea cererii acestui Oficiu, toate arhivele vechi și maculatura...*”. Nu se pomenеше nicăieri de o selecționare a arhivelor vechi, făcută de Arhivele Statului.

Își închipuie oricine că, avînd acoperirea legală, cu cită bucurie instituțiile publice, și mai ales cele particulare, s-au grăbit să scape de balastul arhivelor vechi. Scăpau de inventariere, scăpau de răspundere, obțineau o cameră, două, căreia puteau să-i dea o altă întrebuintare decît să fie un depozit de „hîrtoage” inutile. La 10 iulie 1943, la Primăria orașului Tecuci, delegatul Arhivelor Statului găsea scoase din arhivă multe dosare și registre, declarate hîrtie maculatură, așteptînd să fie vindute. Din raportul înregistrat la nr. 644, din 10 iulie 1943, se constată că acolo se găseau materiale documentare deosebit de importante pentru istoria orașului Tecuci.

⁴³⁾ Arh. St. Iași, dos. cancelarie, raport nr. 648, din 22 octombrie 1942.

⁴⁴⁾ Ibidem, raport nr. 76, din 20 februarie 1942, către Direcția Generală a Arhivelor Statului.

⁴⁵⁾ Ibidem, intrare nr. 1299/10 dec. 1943.

Tot în acest an, Direcția Generală a Polițiilor, din Ministerul de Interne, a hotărât, cu ordinul nr. 5350/1943, ca toate unitățile de poliție să vîndă arhivele lor mai vechi de 30 ani. Ca urmare la acest ordin, polițiile tuturor orașelor din Moldova au scos din arhive dosare sau registre pe care le-au crezut fără importanță. Atunci s-a distrus cea mai mare parte din arhivele Polițiilor. La insistența Arhivelor Statului către Poliția din Bîrlad, ca să păstreze anumite dosare importante, s-a răspuns (rap. 668, din 17 iulie 1943) că ei s-au adresat Arhivelor Statului cu scopul de a li se indica „*cum să procedăm în cazul de vînzare, și nicidecum pentru păstrare*“.

La fel a procedat Poliția orașului Iași.

În grămada de dosare scoase din arhivă printr-o selecționare cu totul neștiințifică un arhivist, chemat mai mult de formă, găsea dosare deosebit de importante. În raportul acestui arhivist (nr. 614, din 25 iunie 1943) se poate citi: „am găsit dosare privind acțiuni politice ca... comuniști, social-democrați, mișcarea sindicală etc.”. Raportul poartă următoarea rezoluție a Directorului Arhivelor Statului de la Iași: „După cercetarea pe care însumi am făcut-o, constatîndu-se că sînt documente importante și de valoare pentru care viitorimea își va spune mai bine cuvîntul, arhiva aceasta va trebui păstrată, socotindu-se hîrtie maculatură numai următoarele: monitoarele oficiale răzlete, registre de intrare-ieșire, expediție, chitanțiere și boniere diferite, foi volante fără valoare”. Dar instituția respectivă nu a ținut seamă de indicațiile noastre și arhiva a luat drumul fabricilor de hîrtie.

În același timp, dat fiind împrejurările în care au fost adunate, au intrat în depozitele Arhivelor Statului odată cu materialele documentare importante și materiale de arhivă fără valoare științifică și care vor trebui scoase, aplicîndu-se noile directive date în problema selecționării de către Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.P.R.

DISCUȚII, NOTE, COMUNICĂRI, DOCUMENTE

DOCUMENTE PRIVITOARE LA ACTIVITATEA COMITETULUI UNIONIST DIN BUZĂU (MARTIE—SEPTEMBRIE 1857)

T. SÎRBU

Unirea Țărilor Române a reprezentat un eveniment de mare însemnatate istorică în viața poporului român, în procesul de făurire a statului de sine stătător, în dezvoltarea socială a României. După cum arăta tov. Chivu Stoica, la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale închinată acestui eveniment, „*printre glorioasele tradiții de luptă ale poporului român, Unirea de acum un veac a Țărilor Române ocupă un loc de cinste*”¹⁾.

Actul Unirii nu a fost întâmplător. El s-a datorat unor necesități obiective ale dezvoltării sociale, a constituit rezultatul luptei maselor țărănești, a lucrătorilor și meșteșugarilor, păturilor sărace de la orașe. În înfăptuirea acestui act a fost interesată și burghezia, deoarece unirea corespondea dorințelor ei de dezvoltare a industriei, de lărgire a pieței interne. De asemenea, o mare parte a boierimii, căutînd să-și mențină poziția dominantă și în noul stat unitar, a aderat sub presiunea forțelor unioniste, la ideea Unirii. Teama că Unirea ar putea să pună în primejdie privilegiile lor de clasă, relațiile feudale, i-a făcut însă pe mulți dintre boieri să devină antiunioniști înverșunați²⁾.

Tratatul de pace de la Paris, încheiat la 30 martie 1856, prevedea printre alte clauze referitoare la țările române și *convocarea în fiecare din cele două țări a cîte unui Divan ad-hoc*, care să reprezinte interesele tuturor claselor sociale și să exprime dorința lor asupra organizării politice și sociale a celor două țări etc.³⁾.

Prevederile Tratatului de pace referitoare la reorganizarea celor două țări, cu respectarea autonomiei și la convocarea Divanelor ad-hoc, a însemnat începutul unor acțiuni care aveau să culmineze cu dubla alegere a lui Al. Ioan Cuza, în 1859, ca domn al Țărilor Române. Se începe con-

¹⁾ Chivu Stoica, *100 de ani de la Unirea Țărilor Române*, Ed. Politică, Buc., 1959, p. 6.

²⁾ Chivu Stoica, *op. cit.*, p. 9—12.

³⁾ Acest Tratat de pace a fost tipărit în l. română în același an în care a fost încheiat, sub titlul *Conferințele de la Paris. Tratatul de pace împreună cu Protocoalele încheiate de România și Moldova cu Înalta Poartă*, Buc., 1856. Se găsește între documentele pe care le prezentăm și probabil că se afla la mulți dintre partizanii Unirii (A-h. St. Buc., Casa regală, Interne, mapa 2, f. 140 și urm.).

turarea celor două partide din țară — partida unionistă și partida separatistă (antiunionistă), se fac agitații și pregătiri în vederea evenimentelor care se întrezăreau.

La 21 mai (6 iunie) 1856 se organizează la Iași Comitetul uniunii (unionist) care va lua numele de Comitetul Central al Unirii⁴⁾; un asemenea comitet se înființează și la București. Între cele două Comitete Centrale se stabilesc legături pentru promovarea și lupta comună pe baza acelorași idei⁵⁾.

Pe baza firmanului din 13 ianuarie 1857⁶⁾ se întrunesc în cele două capitale, București și Iași, Comitetele electorale ale Unirii, care de fapt erau aceleași Comitete Centrale amintite mai sus. La Iași, această întrunire are loc în februarie 1857⁷⁾, iar la București după o serie de adunări pregătitoare la care au luat parte orășenii și s-au discutat punctele ce trebuiau susținute în viitoarele Divane, la 3/15 martie 1857 are loc adunarea bucureștenilor care adoptă programul național cunoscut sub denumirea de „Dorințele rominilor”⁸⁾.

Imediat după acestea iau naștere în toate județele țării (districte) comitete de unire (unioniste), care în strinsă legătură cu Comitetele Centrale duc o vie propagandă pentru răspîndirea ideilor Unirii, organizarea alegerilor care se anunțaseră și în același timp depun toate eforturile pentru apărarea intereselor claselor pe care le reprezentau, în problemele viitoarei organizări politice și sociale care se întrevedea. Comitetele unioniste din districte răspîndesc broșuri, manifeste, foi volante trimise de Comitetele Centrale, antrenează, în măsura în care le permiteau interesele de clasă, masele în lupta pentru Unire.

În ceea ce privește lucrările unor Comitete unioniste din Moldova documentele cunoscute sînt mai numeroase, iar activitatea lor a fost mai pe larg dezbătută în lucrările unor istorici⁹⁾. Referitor însă la activitatea Comitetelor unioniste din Țara Romînească datele istorice sînt mai rare datorită lipsei documentelor.

La Arhivele Statului București, se află un dosar care cuprinde lucrările Comitetului unionist din Buzău, pe toată perioada existenței sale¹⁰⁾. Dorim în rîndurile de față să atragem atenția cercetătorilor asupra materialului documentar, existent în acest dosar, referitor la lucrările propriu-zise ale comitetului, cît și asupra altor probleme legate de Unirea Țărilor Romîne.

Dosarul este intitulat *Anul 1857. Martie. Lucrările Comitetului de unire din Districtul Buzău*, conține 447 file dintre care o parte sînt manuscrise, iar altele tipărituri și este scris în alfabetul de tranziție de la scrierea chirilică la cea latină. Vom prezenta în special materialul manuscris existent în dosar, referitor la lucrările Comitetului din Buzău, co-

⁴⁾ A. D. Xenopol, *Istoria rominilor din Dacia Traiană*, ed. III, vol. XII, Buc., p. 207.

⁵⁾ *Acte și documente relative la istoria renașterii Rominiei*, vol. IV, Buc., 1889, doc. nr. 929.

⁶⁾ *Ibidem*, vol. III, doc. nr. 790.

⁷⁾ *Ibidem*, doc. nr. 816.

⁸⁾ *Ibidem*, vol. IV, doc. nr. 901.

⁹⁾ *Ibidem*, doc. nr. 954 și urm.; A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 207—208.

¹⁰⁾ Arh. St. Buc., Casa regală, Interne, mapa 2.

respondența primită și trimisă la București Comitetului Central al Unirii și diferite scrisori; în continuare vom arăta pe scurt conținutul dosarului în ceea ce privește documentele tipărite, iar într-o ultimă parte ne vom opri asupra unor materiale manuscrise sau tipărite care pot interesa pe cercetători, dar care n-au legătură directă cu problema tratată.

Dintre materialele manuscrise se impune în primul rând atenției procesul-verbal din 16 martie 1857 prin care se constituie Comitetul districtului Buzău format din 15 persoane (v. facsimilul), reprezentînd boierimea, micii proprietari, orașenimea, fără nici un reprezentant al țăranilor¹¹⁾. Acest fapt era normal, deoarece comitetul este ales de partida națională formată în marea sa majoritate de reprezentanții categoriilor sociale amintite.

Urmează lista celor care și-au dat voturile la alegerea Comitetului¹²⁾ și lista candidaților pentru comitet și voturile primite (31 candidați)¹³⁾. A doua zi, la 17 martie 1857, dintre membrii Comitetului se alege un președinte, un vicepreședinte și un secretar¹⁴⁾, după care prin procesul-verbal din 17 martie 1857 se poate constata împărțirea sarcinilor între membrii comitetului, stabilirea unui program de lucru etc. (anexa 1)¹⁵⁾. La 19 martie se trimit în plăși comisarii extraordinari ai comitetului cu sarcina de a explica populației punctele programului național, de a duce munca de propagandă la sate și în celelalte localități ale județului pentru ideea Unirii¹⁶⁾. Aceștia, în număr de 29, sînt arătați nominal.

În aceeași lună, în ziua de 21, se adoptă explicația articolelor din programul „Dorințele romînilor” trimisă în formă tipărită de către comitetul din București tuturor comitetelor unioniste din județe. Tot la 21 martie se primește de la București o scrisoare, ca răspuns la o adresă a Comitetului din Buzău către Comitetul Central al Unirii. Scrisoarea furnizează date și asupra unor evenimente petrecute în capitală în legătură cu sosirea și activitatea comisarilor puterilor garante arătîndu-se că „din toate părțile ne vin știri mulțumitoare”, ceea ce demonstrează că asemenea comitete unionale funcționau în toate județele din Țara Romînească și aveau deja stabilită legătura cu cei din București¹⁷⁾. Odată cu scrisoarea se trimite la Buzău material propagandistic (programe, cărți de vizită).

Dintr-o serie de documente reiese că unii membri ai Comitetului Unirii din București aveau sarcina să țină personal legătura cu președinții comitetelor districtuale. Astfel, avem din 19 martie și de la sfîrșitul lunii două scrisori adresate către Scarlat Voinescu — președintele Comitetului din Buzău — în care se relatează o serie de evenimente din București, se trimit instrucțiuni în legătură cu vizitele comisarilor europeni care urmau să plece prin țară¹⁸⁾. Este interesant faptul că în una din aceste scrisori se insistă asupra felului în care trebuie primiți comisarii, aceștia urmînd

¹¹⁾ Ibidem, f. 9.

¹²⁾ Ibidem, f. 10.

¹³⁾ Ibidem, f. 11, 12.

¹⁴⁾ Ibidem, f. 15.

¹⁵⁾ Ibidem, f. 16, 17.

¹⁶⁾ Ibidem, f. 19.

¹⁷⁾ Ibidem, f. 24.

¹⁸⁾ Ibidem, f. 25, 26; f. 28 și urm.

buințele și dorințele sale : el aceea ce are în inimă are și pe buze“¹⁹⁾. În același timp se cere celor din Buzău a lua singuri legătura cu alte comitete, chiar din Moldova, arătându-se că „ați face un mare serviciu cauzei dacă vați pune pe lucru și de ați compune diferite adrese pentru frații noștri moldavi de la Roman, Bacău, etc. poate că ei nu au nicio cunoștință de trecerea comisarilor“²⁰⁾.

În această perioadă o parte din marea boierime, refractară ideilor Unirii, editează la Buzău o broșură intitulată „Apel către alegătorii de la o adunare de proprietari“ în care aceștia — desigur antiunioniști — își exprimă dezacordul cu unele puncte din programul național. Combateră broșurii este făcută la sfârșitul lunii martie printr-un lung discurs electoral²¹⁾ și se anunță capitala asupra mersului discuțiilor pe marginea broșurii²²⁾. Din aceste documente se poate desprinde felul în care pe plan local s-a desfășurat lupta celor două partide, tendințele reprezentanților acestora.

Tot de la sfârșitul lunii martie mai avem o serie de scrisori particulare și corespondență oficială care atestă tendința Comitetului unionist local, sub imperiul directivelor comitetului din București, de a renunța la ideea atragerii maselor țărănești la lupta pentru unire. Dacă în prima perioadă după alegerea sa, Comitetul unionist din Buzău căuta să se apropie de țărănime și populația săracă a orașelor, acum, de teama ca alegerile în Divanul ad-hoc să nu se transforme într-o mișcare îndreptată împotriva proprietății și a altor privilegii existente ale claselor exploatoare, activitatea comitetului se restringe, începe să se îndrepte tot mai mult spre proprietarii de moșii și burghezia orășenească ale căror interese am văzut că coincideau cu înfăptuirea Unirii.

În această privință este elocventă adresa C.C. al Unirii din București din 28 martie, cu nr 3, în care se arată că „Comitetul [Central] temându-se ca prin sate să nu se interprete[ze] rău programul național și să nu se pricinuiască cevași turburări vătămătoare cauzei noastre în această vreme critică, vă invită Domnilor ca să aveți cea mai mare băgare de seamă de a nu se trimite prin sate programul spre a se iscăli de săteni și de a nu se face nicio propagare locuitorilor săteni“²³⁾. Aceleași instrucțiuni le cuprinde și scrisoarea personală a lui I. Penescu (membru al C.C. al Unirii) către Scarlat Voinescu (anexa 2)²⁴⁾.

Comitetul unionist din Buzău, a cărui componență am văzut-o, este de acord cu cele cuprinse în documentele de mai sus, de aceea întrunindu-se la 28 martie „se hotărăște să se retragă programele trimise la iscălit în județ așa cum sint“. Cluburile se desființează urmînd a se convoca adunări săptămînale, după ieșirea de la biserică“²⁵⁾.

¹⁹⁾ Ibidem, f. 28.

²⁰⁾ Ibidem, f. 30.

²¹⁾ Ibidem, f. 33—41.

²²⁾ Ibidem, f. 32.

²³⁾ Ibidem, f. 48. Este semnificativ faptul că autorii volumelor de *Acte și documente relative la istoria renașterii României* au publicat numai continuarea acestui document, care în dosarul prezentat apare pe verso adresei de mai sus, datînd-o din 27 martie, fără număr (*Acte și documente...*, vol. IV, doc. nr. 974).

²⁴⁾ Ibidem, f. 44, 45

²⁵⁾ Ibidem, f. 49.

De aici înainte activitatea Comitetului unionist din Buzău începe să se desfășoare în limite „legale” conform instrucțiunilor primite; se răspîndesc materiale propagandistice care nu uită, însă propagînd Unirea, sarcina de a prezenta lucrurile în așa fel, încît să nu se știrbească cu nimic drepturile proprietarilor și a garanta „libertatea individuală și a muncii țaranului”²⁶⁾, adică libertatea acestuia de a fi exploatat pentru că nimeni nu se gîndea să-i dea pămîntul pe care-l ceruse dintotdeauna.

În continuare activitatea Comitetului din Buzău se axează pe întocmirea listelor electorale în care vor fi înscrși „toți locuitorii peste 30 de ani”²⁷⁾, după cum se arată în adresa nr. 4 din 31 martie a comitetului bucureștean. Luna aprilie și următoarele nu vor aduce mari schimbări în activitatea depusă de Comitetul din Buzău în afară de acțiunile pentru organizarea cît mai sigură a alegerilor, în așa fel ca partidul separatist să nu poată avea vreun succes, dar nici interesele marilor proprietari și ale burgheziei să nu fie atinse de mișcarea maselor populare.

Astfel adresele primite în luna aprilie din București, în număr de 3, răspunsurile celor din Buzău la aceste adrese, procesele-verbale de ședințe, conțin relatări asupra mersului înscrierii locuitorilor în listele de alegători, răspîndirii de material propagandistic în legătură cu înscrierile etc. De asemenea se cer Comitetului unionist din Buzău informații asupra felului în care organele administrative se comportă față de această activitate, dacă nu sînt abuzuri ș.a.m.d.²⁸⁾ (facsimil).

Lucrările comitetului, în luna mai 1857, nu diferă prea mult de cele ale lunii precedente. În acest răstimp C.C. al Unirii trimite la Buzău 2 adrese prin care cere programele iscălite de alegători și mai multă stăruință în desfășurarea lucrărilor pregătitoare pentru alegeri. Comitetul unirii din orașul Buzău trimite la București asemenea 12 programe cu 718 iscăituri și 75 peceti de sate cu iscăliturile deputaților sătești²⁹⁾, ca și alte răspunsuri despre lucrările sale³⁰⁾.

Luna iunie și următoarele aduc o oarecare înviorare muncii comitetului, avînd în vedere că alegerile se apropiau. Marii proprietari pentru a avea asigurată majoritatea voturilor din viitorul Divan ad-hoc trec la noi acțiuni, probabil datorită și nemulțumirilor țărănești care încep să crească.

Printr-o adresă din 18 iunie 1857, cu nr. 133, C.C. al Unirii înștiințează Buzăul că la București s-a format o comisie de 12 proprietari care vor sprijini unirea însă care vor lucra independent, avînd legătură cu comitetele unioniste. Se cere constituirea unor asemenea comisii și în districte etc., se trimite un „Apel către D.D. proprietari din Districte”³¹⁾.

În răspunsul său din 22 iunie, Comitetul din Buzău își exprimă dezacordul cu cele cuprinse în adresa de mai sus, nu datorită unor idei „revoluționare”, ci pentru că o asemenea organizare „ar paraliza cu totul buna organizare și înțelegere în care se află astăzi majoritatea D.D. pro-

²⁶⁾ *Acte și documente...*, vol. IV, doc. nr. 949.

²⁷⁾ Arh. St. Buc., Casa regală, Inteme, mapa 2, f. 52.

²⁸⁾ *Ibidem*, f. 54—64.

²⁹⁾ *Ibidem*, f. 66.

³⁰⁾ *Ibidem*, f. 65—69.

³¹⁾ *Ibidem*, f. 77.

prietari din District dobândită cu mari lupte și osteneli ale comitetului³²⁾. Răspunsul însă se declară de acord cu apelul, ceea ce arată că neînțelegerile erau de fapt minore.

Tot din luna iunie mai sînt cîteva adrese ale C.C. al Unirii prin care se dau instrucțiuni asupra alegerilor, se trimit două modele de „vechilet de îndatoriri” și „înscriș de îndatorire” al deputatului, acte care trebuiau întoc-

COMITETUL CENTRAL

AL UNIRII

Anul 1857

Luna Mai 20.

No. 95

BUCUREȘTI.

Onorabilului Comitet al Unirii din Orșoul Buzău.

Atîtă țară și întru toate de aple întru toate
ori în nașterea, mi aște așezare și la Comisia
întru de întru toate legărilor date mi aște de albe-
pilor. Din uapă aple de pe bătăle bătărilor și din
ad-hoc. Comitetul aște după mi uapă aple
de a de aște în uapă aple bătărilor și din
bătărilor de aple districte, mi tot de a de
de bătăle a fi mi uapă aple și din bătăle
lept, mi uapă aple a de aște aște
bătăle fi. Legăle de bătăle și din nașterea
uapă de aple și din bătăle și din bătăle
Președinte. Constantin H. (Căpitan)

Alina Golosca
P. Căpitan
A. Căpitan
A. Căpitan
A. Căpitan
A. Căpitan

27 mai 1857. O adresă a Comitetului Central al Uniunii din București
către Comitetul unirii din orașul Buzău.

³²⁾ Ibidem, f. 79.

mite în timpul adunărilor electorale pregătitoare pentru ca atât alegătorii, cât și aleșii drept candidați de deputați să-și asume obligativitatea susținerii punctelor din programul național ³³⁾.

Deși revine la 1 iulie asupra adresei nr. 133 ³⁴⁾, C.C. al Unirii primește din nou un răspuns negativ din partea Buzăului, din 6 iulie, cu nr. 25 ³⁵⁾. Aceasta era probabil necesar marilor proprietari, având în vedere că țărănimea nu rămânea pasivă față de evenimentele ce trebuiau să urmeze și dorea să-și spună părerea și asupra problemei agrare care o frământa, în Divanul ad-hoc. Mărturie asupra acestui lucru stă unul din cele mai interesante documente din dosar și anume scrisoarea nr. 26, din 10 iulie 1857, adresată redactorului ziarului „Concordia” prin care cere a se publica epistola lui Costache Moglan, viitorul deputat pontăș (clăcaș) al districtului Buzău în Divanul ad-hoc ³⁶⁾.

Scrisoarea către redacție (anexa 3 și facsimil) cuprinde date semnificative despre dorințele țăranilor noștri care voiau pe lângă Unire și libertate socială, iar încheierea în care se spune că epistola viitorului deputat constituie „o desmințire la pricinuirile acelor care au cugetat a critica dispozițiile art. din firman supt cuvînt că nu se pot găsi în țară (Țara Românească) 17 țărani capabili de a reprezenta interesele clasei lor în Divanul ad-hoc” este cu aît mai edificatoare, cu cît proprietarii neputînd înlătura marea masă țărănească de la alegeri voiau să și-i transforme într-o unealtă ascultătoare, fapt care însă nu s-a putut realiza.

În restul lunii iulie avem un viu schimb de scrisori între C.C. al Unirii și Comitetul unionist din Buzău privind o serie de formulări din „vechilele” și „înscrișul” amintite, organizarea alegerilor electorale pregătitoare etc. ³⁷⁾. Comitetul din București trimite un îndreptar denumit „Modul organizării adunărilor electorale” (anexa 4) ³⁸⁾ și răspunde că aceste adunări se vor organiza între 6—15 august, în decursul lor urmînd a fi desemnați candidații de deputați. ³⁹⁾

Totuși aceste alegeri pregătitoare nu au loc între datele fixate datorită întârzierilor cu care se lua hotărîrea convocării Divanelor ad-hoc. Corespundența dintre C.C. al Unirii și Buzău din august, în special de la sfîrșitul lunii și de la începutul lunii septembrie ⁴⁰⁾, atestă acest lucru și ne arată că pregătirile pentru alegerile deputaților erau încheiate. Listele cu cei cu drept de vot sînt tipărite ⁴¹⁾, se trimit în toate districtele pentru a fi răspîndite în cercurile electorale. Se recomandă ținerea alegerilor pregătitoare numai cu cîteva zile înaintea celor definitive pentru a nu se provoca incidente și nemulțumiri ⁴²⁾.

³³⁾ Ibidem, f. 82—89.

³⁴⁾ Ibidem, f. 90.

³⁵⁾ Ibidem, f. 91.

³⁶⁾ Ibidem, f. 92. Scrisoarea lui C. Moglan a fost publicată în ziarul „Concordia”, nr. 55 din 1857 (ibidem, f. 373).

³⁷⁾ Ibidem, f. 93—107.

³⁸⁾ Ibidem, f. 103.

³⁹⁾ Ibidem, f. 105.

⁴⁰⁾ Ibidem, f. 373 și urm.

⁴¹⁾ Ibidem, f. 377.

⁴²⁾ Ibidem, f. 380.

Din perioada care urmează pînă la deschiderea Divanului ad-hoc al Țării Românești, la 30 septembrie 1857, în dosarul pe care-l prezentăm sînt cuprinse o serie de documente manuscrise interesante, care redau activitatea de alegere a deputaților. Astfel avem înscrisul de îndatorire al tuturor deputaților aleși, semnat colectiv de către aceștia ⁴³⁾, înscrisuri de îndatorire ale fiecărui deputat în parte, cu semnătura și data respectivă ⁴⁴⁾, diverse

Apr. 26. avril. 1857. Folio 10

Isomnole Redauteri

[illegible]

10 iulie 1857. Scrisoarea adresată ziarului „Concordia” prin care se cere publicarea epistolei viitorului deputat clăcaș Costache Moglan.

⁴³⁾ Ibidem, f. 392.

⁴⁴⁾ Ibidem, f. 393—398.

înscrișuri de îndatorire ale candidaților de deputați care n-au fost aleși ⁴⁵⁾. Printre acestea se află și înscrișul de îndatorire semnat de Costache Moglan, deputatul clăcaș.

Interes mai prezintă manuscrisul în care sînt transcrise „Dorințele romînilor”, apoi urmează un jurnal prin care alegătorii se obligă a alege drept candidat al lor pe cel ce va iscăli îndatorirea menționată în program ⁴⁶⁾. De asemenea, scrisoarea tip care s-a trimis de către comitetul din București la toate comitetele de district, înainte deschiderii lucrărilor Divanului ad-hoc, prin care se cere din nou ca deputații să susțină cele 4 puncte din program ⁴⁷⁾.

Un document valoros îl prezintă scrisoarea către redactorul ziarului C.C. al Unirii (concept) în care se descriu alegerile de deputați din districtul Buzău și felul în care au decurs pentru fiecare deputat în parte ⁴⁸⁾. Aceasta nu este datată însă se pare că a fost scrisă între 17 și sfîrșitul lunii septembrie deoarece la 17 au avut loc ultimele alegeri pentru deputatul locuitorilor orașului iar la sfîrșitul lunii s-a deschis Divanul ad-hoc.

Alegerea deputatului clăcaș este redată în felul următor: „Luni 16 (septembrie) deschizîndu-se seanța alegerii clasei plugărești, s-a ales în unanimitate de voturi Costache Moglan din satul Grabicina. Calitățile acestui țaran deși cunoscute publicului prin epistola (ce) s-a publicat în nr. 55 al Jurnalului Dvs., însă ca să-și facă cineva o idee mai exactă de dînsul, se alătură aci discursul lui de mulțumire către alegători făcut în pripă cînd a văzut declarată opiniunea alegătorilor lui”. Lista deputaților jud. Buzău a fost publicată anterior ⁴⁹⁾.

Dosarul se încheie cu 3 scrisori ale unora din deputații buzoieni trimise la Buzău din zilele funcționării Divanului ad-hoc la 1,3 și 9 octombrie 1857, în care se redau aspecte din lucrările acestuia ⁵⁰⁾ și cu un „Registru de lucrările Comitetului național (din Buzău)” ⁵¹⁾. În acest registru există o evidență a corespondenței trimise, începînd de la 17 martie, a doua zi după constituirea comitetului și pînă la sfîrșitul lunii august.

În afară de aceste materiale dosarul mai conține o serie de manuscrise referitoare la activitatea Comitetului unionist din Buzău, corespondența purtată de acesta care, împreună cu cele prezentate, pot crea o imagine aproape completă asupra modului în care au activat comitetele de district în această perioadă, a caracteristicilor acestei activități, ca și a unei mari părți din activitatea Comitetului Central al Unirii din București.

Fără îndoială că acest material este întregit și de cel tipărit, din care mare parte s-a publicat în colecția de *Acte și documente* amintită, însă pentru cercetarea perioadei un interes deosebit îl prezintă cîteva piese care completează caracterizarea activității Comitetului unionist din Buzău. Din cele peste 80 de asemenea piese desprindem *Lista de persoanele ce au sub-*

⁴⁵⁾ Ibidem, f. 404—415.

⁴⁶⁾ Ibidem, f. 30^b—310.

⁴⁷⁾ Ibidem, f. 168.

⁴⁸⁾ Ibidem, f. 373, 391.

⁴⁹⁾ *Acte și documente...*, vol. V, doc. nr. 1806.

⁵⁰⁾ Ibidem, f. 427—434.

⁵¹⁾ Ibidem, f. 436—441.

scris programul național... Districtul Buzău⁵²⁾, în care sînt cuprinși deputații țărănilor pe comune, apoi *Lista de proprietari de moșii din Districtul Buzău alegători în al doilea grad*⁵³⁾, adică proprietarii de pămînt de la 10—99 fălci, *Lista cu obștimile plugărești din Districtul Buzău*⁵⁴⁾ și *Lista de locuitorii orașului Buzău*⁵⁵⁾, care aveau dreptul la vot pentru alegerea unui deputat, indicîndu-se în dreptul fiecăruia ocupația respectivă.

Se mai pot studia și listele de boieri cu pămînt între 100 și 300 de fălci ca și a celor cu peste 300 fălci⁵⁶⁾.

Studierea atentă a acestor liste poate reda raportul de forțe sociale existent în acea perioadă în județul Buzău, ca și sistemul favoritar impus de firmanul turcesc în privința alegerilor, care dădea moșierilor avantaje mari față de restul populației.

În rest găsim materiale tipărite și cunoscute atît dinaintea perioadei de care ne ocupăm, cît și din cea ulterioară ca *Proclamația lui Gorceakov* din 20 iunie 1853 sau acte ale Principatelor Unite, tipărituri ale vremii, gazete ca *Seculul* etc.

Dintre materialele manuscrise care nu se referă direct, ci au legătură cu problema tratată, specificăm numai un document de mare valoare istorică după toate probabilitățile încă necunoscut literaturii noastre. Este vorba de o poezie nesemnată care poartă numai indicația *Snagov 1850*, intitulată *Marșul libertății*⁵⁷⁾ (anexa 5) și care cuprinde atît îndemnul la unire, la republică și la emancipare politică și socială, cît și chemarea revoluționară de luptă armată împotriva tiraniei și a sclaviei.

Lupta maselor populare pentru Unire nu încetează. Deși prin glasul deputaților țărani masele muncitoare de la sate și-au exprimat dorințele care le frământau de secole, burghezia și moșierimea nu renunță la privilegiu, de aceea masele se vor ridica pe mai departe la lupta pentru înfăptuirea definitivă a Unirii, obținerea de drepturi democratice și în primul rînd pentru reforma agrară. Furtunoasele dezbateri din Divanele ad-hoc au cunoscut glasul clăcașilor care cereau eliberare socială și unirea celor două țări.

La sfîrșitul lui decembrie Divanul ad-hoc al Munteniei este închis de Poartă la cererea boierilor⁵⁸⁾. Dezbaterile, atît la București cît și la Iași, au adus votul unanim pentru unire, iar în Divanul moldovean s-au obținut și o serie de reforme democratice. Rezoluțiile adoptate de acestea

⁵²⁾ Arh. St. Buc., Casa regală, Interne, mapa 2, f. 4.

⁵³⁾ Ibidem, f. 117.

⁵⁴⁾ Ibidem, f. 118.

⁵⁵⁾ Ibidem, f. 119.

⁵⁶⁾ Ibidem, f. 120.

⁵⁷⁾ Ibidem, f. 305. Din documentele cercetate de noi publicate pînă în prezent, referitoare la perioada 1848—1859, ca și din diversele antologii literare sau istorii ale literaturii române, nu a reieșit că poezia ar fi văzută lumina tiparului. Topica versului, măsura, ca și construcția structurilor amintesc de *Marșul revoluționar* de la 1848 al lui Ioan Catina. De altfel chiar începutul poeziei este același „Haideți frați într-o unire” (V. G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, Buc., 1941, p. 237).

⁵⁸⁾ *Acte și documente...*, vol. V, doc. nr. 1889.

au fost făcute cunoscute Comisiei europene de la București, care le-a trimis Conferinței reprezentanților celor șapte puteri, deschisă la 22 mai 1958 la Paris.

Cunoașterea documentelor Comitetului unionist din Buzău va ajuta cercetărilor și studiului unei perioade frământate din istoria patriei noastre, când masele populare au luptat pentru înfăptuirea năzuințelor naționale, dar și pentru drepturile lor sociale. Burghezia și moșierimea mină-n mină au întrebuințat toate mijloacele pentru a-și satisface propriile interese de clasă, dar presiunea luptei populare avea să definitiveze Unirea votată de fapt de Divanele ad-hoc, să oblige la înfăptuirea reformelor care au urmat acestea.

ANEXE

1.

Nr. 3

Astăzi 17 martie 1857 instituindu-se Comitetul partidului național al Districtului Buzău pentru deliberarea și propagarea celor patru principii luate de bază de națiune, a decis în unanimitate azi

I. Presidentu

II Vice-presidentu

III Secretaru

iar ceilalți 12 membri pînă la nr. de 15 din care se compune comitetu alesi toți cu votu.i, rămîn a se împărți în trei secții și a proceda la lucrările ce se înseamnă, precum :

Secția I : compusă de membrii D. Dăscălescu, D. Cantaru, D. Popovici și D. Donu are însărcinarea de a ține corespondența acestui comitet cu cel din capitală în tot ce se atinge de lucrările lui împreună cu presidentu și vice-presidentu.

Secția II : compusă din membrii D. Kirculescu, D. Marinescu, D. Rimnicioanu și D. Deșliu, are însărcinarea de a ține corespondența cu comisarii ce se vor adopta de partidul național.

Secția III : compusă de D. Ciocinescu, D. Stănescu, Dl. Vlădescu și D. Stoicescu va avea însărcinarea lucrărilor ce se ating de oraș și țineră cancelariei comitetului într-o regulă așa încît cu înlesnire să se capete orice știință se va cere despre cele lucrate mai înainte, înțelegindu-se că hîrtiile de la toate secțiile să se păstreze la acesta precum și toate programele subscise care se consideră ca acte.

Comitetul osebît de secțiile ce va avea de două ori pe săptămîină joia și luna după prînz hotărîște :

1. Două cluburi care se vor ținea în două zile ale săptămîinii Marțea și Vinerea începînd de la 5 ore după amiază.

2. În seanțele complectului comitetului secțiile cite trele vor înfățișa lucrările lor făcute pînă arunci după jurnalele încheiate de comitet și primind și de la comitet informare de cele ce vor avea a lucra pînă la viitoarea seanță potrivit deliberărilor.

3. Orice ar găsi cu cale sau ar lucra majoritatea comitetului, minoritatea va primi fără alte discuții.

4. Comitetul va lua măsuri ca în cluburi să nu între persoane care nu sînt de ideile partidului național păstrînd regulile art. 5.

5. Comitetul va îndatora pe secția respectivă a da bilete numerarise și sigilate tuturor celor în drept d-a intra în club, adică tuturor acelor (ce) au subscris programului, precum și acelor ce ar voi să-l subscie, destul numai să fie vîrstnici și pămînteni.

6. Pentru aceia care ar voi să se informe(ze) de explicarea programului, li se vor da voie a intra pentru o scară în club fără bilete, invitîndu-i însă a păstra buna ordine în club.

7. La cel dintîi club se vor invita toți cei adunați, a păzi liniștea și buna ordine.

8. Fumarea va fi oprită în sala clubului precum și capul acoperit.

9. Cu paza la ușă se va însărcina cite unul pe fiecare scară din tot complectul comitetului spre îndeplinirea dispozițiilor ce s-au zis.

10. Se va alege după trebuință comisari extraordinari care se vor trimite prin sate pentru propagarea ideilor și pentru subscrierea programului care aceștia se vor corespunde cu secția respectivă.

11. Se va ține o exactă contabilitate de cheltuielile ce ar urma după trebuință de către casierul rinduit de comitet DI Grigore Pănculescu; precum asemenea și de fondurile ce s-au adunat și se vor mai aduna.

12. Nu se va da de către casier nimic fără deslegarea comitetului, iar casierul și o va primi de la presidentu.

13. Se vor da ajutoare pecuniare acelorora din comisia trimiși afară ce nu vor avea mijloace, după chibzuirea comitetului.

14. Din fondurile adunate se vor trimite în capitală pentru abonamentul unui jurnal străin pentru trei luni. (Urmează semnăturile comitetului).

2.

1857, martie 27, București

Frate Voinescule,

Scisoarea cu data din 23 martie ce mi-ai trimis, am citit-o în complexul comitetului, care, după ce v-a aplăudat zelul patriotic cu care lațorați partea edificului regenerației țării ce vi s-a încredințat, nu a însărcinat a vă răspunde că se simte pătrunsă de cea mai vie recunoștință către Dv. văzându-vă așa de bine minuind mijloacele de unirea partidelor la dorința comună a patriei și atât de multe înaintind în propășirea programului național.

Tot însă ce vă roagă este, să binevoiți a lua în vedere că partidul neamicilor a trimis propaganți în mai multe districte cu misia d-a turbura satele și a le pune în anarhie, spunându-le că au a fi proprietari și prin urmare liberi de îndatoririle de astăzi. Domnia Voastră dac sînteți invitați pe de o parte a deștepta vegherea d-lui administrator asupra unor asemenea oamenilor ca să-i urmărească de aproape, iar pe de altă să opiiți pe comisarii dv. a intra prin satele proprietărești ca să nu se descarce asupra lor răul acesta, însărcinați numai pe părinți protopopi cu cite o programă ca să ia iscăliturile preoților de prin sate, fără să se arate dintr-ai Dv. căci, Domnilor, mai bine preferăm a pierde citeva iscălituri a unor oameni care n-au nicio valoare materială sau morală, decît să pierdem tot ce-am dobîndit pînă acum.

Cu expediția aceasta vi se trimite tot ce ați ce ut prin D. Picleanu.

Comitetul speră că primirea d-lui Talceeran (Talleyrand) în acel oraș care va fi duminică viitoare, va fi frumoasă din partea d-lor orașeni nezgomoasă și nobilă, și că tot așa va urma și cu ceilalți care vor mai trece, fără excepție.

Pă intelui episcopu de acolo i s-a făcut cea mai frumoasă primire de d-nii comisarii. Comisarul prusian întorcîndu-i vizita ca și ceilalți s-a plecat pîn-la pămînt intrînd în casă și i-a sărutat mina.

D. Talceeran este încîntat de sfinția sa și a declarat la ai noștri, că nu-și putea face o idee astfel precum și-a făcut-o acum. Dar primirea rominilor astăzi însă vede că acest cler igrorant, știe a se deștepta la glasul patriei lor și să dărîme zidul ce-l desparte de popor, ca să-i dea mina.

Astăzi am înfățișat deputația orașului comisarului rus și cuvîntul ce ne-a rostit are multă finețe diplomată. Poate însă îi vedea mai în urmă publicat.

Primește îmbrățișările amicului tău,

I. Penescu

3.

Nr. 26 anul 1857 iulie 10

Domnule Redactor,

Comitetul electoral primind alăturata în original epistolă de la un Constantin Moglan locuito: în satul Grabicina din acest district vă roagă să bine voiți a o trece în coloanele jurnalului dumneavoastră.

Acesta este un simplu țaran clăcaș al sus arătatei proprietăți. În timpul domniei principelui Bibescu era candidat de învățător sătesc.

Viind principele să revizuiască districtul în anul 1846 între altele vizitind și școala D-nu Scarlat Turnavitu profesorul de atunci între alți elevi a prezentat și pe acest candidat ale căruia frumoase răspunsuri la întrebările ce se făcea a făcut pe principe a zice profesorului vorbele următoare: „prea bine, Domnule, prea bine! dar prea mult pentru un candidat”.

Atunci acest candidat fără a se desconcerta răspunde în dată: „Să trăiți înăimeea Veastră! Nădăduim și mai mult decit atit în zilele Măriei Voastre!”

Acest răspuns ce datează de 11 ani precum și epistola de astăzi sint destule probe despre inteligența bunul simț și inima țăranilor noștri și prin urmare ne permitem a da aceasta ca o desmințire la pricinuirile acelora carii au cugetat a critica dispozițiile art. din firman supt cuvint că nu se pot găsi în țară 17 țărani capabili de a reprezenta interesele clisii lor în Divanul Ad-hoc.

4.

1857, iulie 22, Nr. 160, București

MODUL ORGANIZĂRII ADUNĂRII ELECTORALE

Listele alegătorilor pentru deputații Divanului Ad-hoc sint gata și vor ieși. După dinsele se va cunoaște cei cu drept de alegători. Comitetul Central este de părere:

I. — Ca îndată fiecare categorie de alegători, după firman să se constituie în adunare electorală și spre a se putea ține bună rinduală și șir regulat în dezbaterile de alegeri să se numească prin votare un prezident al adunării.

II. — Ca prezidentul în plină seantă să dea citire programului național și apoi să arate marea importanță a alegerii deputaților în Divan care să exprime dorințele nației și ale alegătorilor lor și trebuința de o deplină încredințare că cei aleși nu se vor abate din calea cea dreaptă.

III. — Spre acest sfârșit toți membrii colegiului electoral de fiecă categorie să subscrie în două condici șnuruite, pecetluite și sub însemnate de comitetul unirii unde va fi trecut și jurnalul supt alăturata formulare.

IV. — După aceasta prezidentul să poștească adunarea a dezbate și chibzui pe candidații de deputați, incit după ce se va hotări un număr oarecare să păsească la votare.

V. — Dacă votarea va da un rezultat de glasuri împărțite se va face mai multe votații, pină cind se va concentra o majoritate de glasuri asupra numărului determinat de deputați, după cum sint hotărâți pentru fiecare categorie de alegători, de către firman.

VI. — Aceia asupra cărora se vor concentra voturile și vor fi aleși prin votarea pregătitoare, vor subscrisie îndată înscrisele îndatoriri de care se vorbește în programa partidului național. Acest înscris se va trece și în mai sus arătatele condici și se va subînsemna și de candidații aleși. Totodată se va face și vechiletil îndatoritor, care se va subscrisie de toți alegătorii și se va da la mina candidatului ales prin votare pregătitoare. Acest vechilet se va înscrie și el în condicile de mai sus și se va subînsemna și acolo iarăși de toți alegătorii.

VII. — Din aceste două condici una se va trimite la Comitetul central, iar alta se va încredința în păstrare unuia din alegători, ales după acest sfârșit, cu majoritatea voturilor celor de față.

Acesta se socotește a fi modul sigur de a putea izbutii candidații partidei naționale.

C. A. Crețulescu

Secret. indescifrabil

JURNAL

Astăzi (luna, anul) cei mai jos iscăliți alegători din județul adunându-ne împreună sub preșidenția D-lui declarăm prin aceasta că primim drept bază a organizării noastre politice programa Comitetului Central al Unirii de mai sus și mai înainte de a proceda la alegerea pregătitoare a candidaților de deputați ne legăm între noi că vom da voturile noastre numai pentru aceia care vor declara că vor iscăli înscrisele îndatorire de care se vorbește în acea programă. Ne legăm asemenea înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor că la alegerea de deputat vom susține cu stăruință și fidelitate pe acei candidați (sau acel candidat) care va (sau vor) căpăta mulțimea glasurilor în această adunare pregătitoare

5.

MARȘUL LIBERTĂȚII

Aideți, frați, într-o unire
Spre a patriei mintuire ;
N-auziți un urlat mare ?
Este voca de popoare
Rumpind lanțul singerat (bis)

Sună trîmbița-nvierii
Pentru toți fii durerii ;
Și cocoșul dimineții
Curierul libertății
De trei ori azi a cîntat (bis)

Aid. Romine, te trezește ;
Să iei parte te gătește
La lupta europeană
Dintre angel și satană
Dintre populi și despoți.

N-auzi ursul cum murmură
Ca o coabe-n bătătură ?
Nu-ți vezi în vatră robia ?
Nu îți vezi ticăloșia ?
Scoală-te dar dintre morți.

Rominași nepoți de bravi
Pînă cînd să fiți voi sclavi ?
Ați uitat că sințeți oare
Fii lui Ștefan col Mare,
Fii lui Mihai Viteazu ?

Lanțurile sfărîmați
Eaca timpul să formați
Din provincia traiană
O republică romană
Un stat tare și viteaz.

Voi fiice ale Daciei
Victime — alle Tyraniei
Tindeți mina d-aliat
Libertății cruciate
Ș-avangarda ei formați

Decît seculi de sclavie
Tu dureri, ticăloșie,
Fraților mai bine moarte
Pentru sfînta Libertate
Pentru patrie și...

O divină Libertate,
Astăzi națiile -mpilate
Vor prin tine a trăi
Sau cu tine a muri
 Ca și niște bravi soldați.

La arme, romini, la arme !
Unirea brațul vi-l arme !
Inima să nu se-moaie (bis)
Curgă singele șiroaie
 Al tiranilor spurcați.

1850 Snagov

ȚĂRÂNIMEA DIN MOLDOVA ȘI UNIREA ȚĂRILOR ROMÎNE

GH. UNGUREANU

După revoluția de la 1848, ideea Unirii Țărilor Române se afirmă din ce în ce mai puternic, devenind problema centrală a vieții social-politice. Conținutul și caracterul Unirii erau înțelese însă în mod deosebit de diferitele pături sociale, în funcție de interesele lor de clasă.

Țărâtimea, care reprezenta cea mai mare parte a populației celor două țări și care de-a lungul anilor trăsesse din greu la jugul tuturor greutăților aruncate pe țară de cotropitorii turci pe de o parte, iar pe de alta suferise crunta exploatare a boierimii, aspira puternic spre unitatea națională și eliberarea sa socială.

Pentru ea Unirea însemna în primul rând desființarea vechilor relații față de proprietarii de moșii, începînd cu boierescul, însemna ieșirea din starea mizerabilă a clăcășiei și posibilitatea de a trăi o viață mai omenească.

„Pe lîngă cele mari dorinți, care d-împreună cu celelalte le-am arătat în Obșteasca Adunare a țării, treapta locuitorilor pontăși cere ca pe viitorime săteanul să fie și el pus în rîndul oamenilor, să nu mai fie ca pînă acum asămăluit cu dobitoacele necuvîntătoare”, spun deputații țăranilor în propunerea lor citită în Divanul ad-hoc al Moldovei.

Exploatarea nemiloasă a țăranilor clăcăși și lupta lor necurmată împotriva exploatarelor de tot felul se oglindesc cu prisosință în toate documentele vremilor trecute¹⁾.

Cînd în 1857, la Divanul ad-hoc deputații țăranilor pontăși (clăcăși) în frunte cu Ion Roată depuneau ne masa Divanului memorabila lor propunere²⁾, ei exprimau prin aceasta întreaga și cruda realitate: „*Cînd ne-am*

¹⁾ În Arhivele Statului din Iași se găsesc multe materiale documentare privitoare la problema țărănească în Moldova. În arhivele Însprăvnicilor, Vistieriei și Ministerului de Interne se găsesc multe dosare privind asupririle țăranilor clăcăși și totodată și nesupunerea lor la lucrul boierescului, sau răzvrătiri împotriva proprietarilor și posesorilor de moșii, în toată perioada 1828—1864 (v. *Indrumător în Arhivele Statului Iași*, II, Buc., 1957).

²⁾ *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, nr. 21, din 19 decembrie 1857, anexa lit. B — „Propunerea deputaților săteni”, cu data de 26 octombrie 1857. Este iscălită de cei 15 deputați ai țăranilor pontăși în frunte cu Ion Roată. Originalul acestui deosebit de important document nu se găsește. În Arhivele Statului din Iași se păstrează două copii contemporane, una găsită între documentele rămase de la Costache Negruți, iar a doua

jeluit, cînd ne-am tînguit, păsurile cînd ne-am spus, ispravnicul ne-au bătut privighitorul ne-au bătut, jandarmul ne-au bătut, zapciu ne-au bătut, vătăje-lul ne-au bătut; vechilul ne-au bătut, posesorul ne-au bătut, boerul de moșie ne-au bătut; cine s-au sculat mai dedimineață, cine au fost mai tare, acela era mai mare. Iară noi nici rînduială, nici dreptate nu am avut". Îndeplinirea dorințelor lor, printre care și cea a „oboririi boierescului”, țărani o legau strîns de marele eveniment al unirii Moldovei cu Țara Romînească, pe care ei îl doreau și îl așteptau cu nerăbdare.

Unirea era indisolubil legată de speranțele țărănimii pentru o viață mai bună. Pentru ei Unirea care trebuia să se înfăptuiască constituia „înte-meierea unui popor”, în care ei să fie tratați ca oameni.

Propunerea deputaților țărani, luată în discuția Divanului ad-hoc, după multe amînări³⁾, a înfruntat cele mai înverșunate atacuri din partea marilor proprietari de moșii. Boierii, care-și strînseseră averi nemăsurate din munca pînă la istovire a țăranilor, au îndrăznit să meargă pînă acolo, încît au acuzat pe țărani că sărăcia lor se datorește lenii.

Divanul ad-hoc și-a încheiat activitatea fără să dea nici o soluție doleanțelor țăranilor, exprimate atît de hotărît în propunerea făcută de deputații lor. Astfel, în ședința din 19 decembrie 1857⁴⁾, propunerea locuitorilor săteni a fost respinsă cu 44 voturi împotriva, 7 abțineri și 25 pentru, între care și cei 15 deputați ai țăranilor. Ei nu vor înceta însă lupta pornită pentru marele act al Unirii pentru care votaseră prin aclamații încă din ziua de 7 octombrie 1857, cînd iscăliseră și importantul document scris pe pergament⁵⁾, cu atît mai mult, cu cît acum constataseră că propunerea lor se lovise de împotrivirea boierimii care nu avea nici un interes ca Unirea să aducă vreo știrbire a privilegiilor lor.

Cu prilejul dezbaterilor din Divanul ad-hoc, deputații locuitorilor clăcași au putut cunoaște și mai bine adevărata față a boierimii. Respingerea propunerii pentru care luptaseră să se ia în dezbateri, nu i-a descu-rajat. Ei au ținut legătura cu sătenii ai căror reprezentati erau, i-au infor-mat de desfășurarea lucrărilor. Ei au făcut copii de pe propunerea lor, pe care le-au împărțit prin sate, odată cu buletinele tipărite ale ședințelor Divanului ad-hoc.

Astfel, lucrurile fiind cunoscute, în țărănime s-a creat o stare de spirit

este una din copiile care a circulat între locuitorii săteni în 1857—1858. Este publicată în *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, Buc., 1896, VI/1, f. 342—346 și în *Acte și legiuiri privilegiate la chestia țărănească*, Buc., 1907, II, p. 9—14 și în Rosetti, *Pentru ce s-au răscolit țărani*, Buc., 1907, p. 287—292.

³⁾ Propunerea deputaților locuitorilor clăcași a fost citită în ședința Divanului ad-hoc din 9 noiembrie 1857 de către Anastasie Panu care cerea ca „propunerea de față se va înscrie spre a se lua în discuție îndată ce se vor mîntui chestiile de interes general” (*Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, nr. 11, din 11 noiembrie 1857).

⁴⁾ *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, nr. 21, din 19 decembrie 1857.

⁵⁾ Arh. St. Iași, Doc. P. 51, nr. 3. Originalul documentului a fost depus spre păstrare la Arhivele Statului din Iași, așa cum se și hotărîse prin procesul verbal nr. 3 al ședinței din 7 octombrie 1857 (*Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, nr. 3, din 14 octom-brie 1857, p. 4).

îngrijorătoare pentru boierime⁶⁾. Radu Rosetti afirmă⁷⁾ următoarele pentru această vreme: „Acuma, în urma perspectivei ce fusese desfășurată în fața lor, găseau povara jugului obișnuit nesuferită de grea, și o purtau cu greu. Adesea, când feciorul boieresc ridica biciul, se încruntau în chip de atât de amenințător, încât el nu mai îndrăzne să-i lovească. Vorbele despre o schimbare și mai ales despre desființarea boierescului, umblau pe toate drumurile. Mulți proprietari începuseră să se îngrijească, unii luau măsuri de apărare. Curțile erau păzite de oameni de încredere înarmați. Pe alocurea se făcuseră tunuri din lemn de cireș legat cu cercuri de fier, cu care se trăgea duminica spre a impresiona pe săteni”.

O telegramă din ținutul Covurlui, din 25 iulie 1857, a unui trimis special al Căimăcămiei, anunța că țăranii din ocolul Prutului „voiau să vină la Galați ca să spună că ei vreau Unirea și că toți vor să fie deputați”⁸⁾.

La 1 decembrie 1857, un oarecare Alecu Dimitrianu copiază „cu mare mulțămire”, de pe cea tipărită, propunerea țăranilor. Această copie este făcută la cererea deputatului pontăș Ion Levărdă, care o distribuie în ținutul Romanului⁹⁾.

Ociruirea, în frunte cu caimacamul Vogoride, care lupta din răspuțeri împotriva Unirii, la 22 noiembrie 1857 (propunerea țăranilor fusese citită în ședința din 9 noiembrie) dă „strașnice” porunci Administrațiilor ținuturilor să oprească orice difuzare a buletinelor ședințelor Divanului ad-hoc. La 9 ianuarie 1858, Administrația ținutului Roman raporta „Ministerului Năuntral” că descoperise pe la locuitorii din satele ținutului, buletine ale Divanului ad-hoc, iar în satul Cotu-Vameșului, la vornicelul satului, o copie¹⁰⁾ de pe propunerea făcută la Divanul ad-hoc de către deputații locuitorilor pontăș. Administratorul ținutului mai arată¹¹⁾ că la cercetarea făcută a descoperit că acest document îl dăduse fostul deputat al pontășilor și că a luat „serioase măsuri în adunarea și altor asemenea hîrtii”. El trimite toate aceste documente considerate „tulburătoare liniștei publice” Ministerului, care se grăbește să trimită la Roman poruncă prin care se cere dregătorului să cheme de îndată, în cancelaria sa, pe fostul deputat al locuitorilor săteni „și să-i facă cunoscut că guvernul îi trece acum cu vederea asemenea urmare, însă pentru a doua abatere de așa necuviință sau ori alta ce ar putea agita asupra liniștii locuitorilor, va fi cu ovajenie (asprime)

⁶⁾ Încă din iunie 1857, Ministerul de Interne constata o mare neliniste printre locuitorii satelor. O circulară a acestui Minister, cu data de 12 iunie 1857, s-a tipărit și difuzat la toate obștiile satești. În ea se arată că anumiți oameni umblă prin sate și tulbură liniștea „sătenilor lucrători tocmai acum cînd este nevoie cu lucrul pămîntului, singurul mijloc de a aduce fericirea și înbelșugarea”. Circulara amintește că „guvernul, întru părinteasca sa îngrijire pentru liniștea și fericita petrecere”, este silit să ia măsurile cele mai severe pentru „a feri pe locuitorii săteni orice ademeniri și rele invitări” (Arh. St. Iași, Tr. 1896, dos. 285, f. 525). La 25 iulie 1857 Căimăcămia însărcinează „două persoane cu distincție” cu cercetarea „împrejurările ce au motivat neliștirea unora dintre locuitorii Principatului” (Ibidem, Tr. 1896, dos. 285, f. 479). Nu cunoaștem rezultatul acestor cercetări.

⁷⁾ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, Buc., 1907.

⁸⁾ Arh. St. Buc., A. N. CCLIII, 219.

⁹⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1896, dos. 319, f. 11.

¹⁰⁾ Documental, cu însemnarea făcută de către scriitorul lui, Alecu Dimitrianu, se găsește în dos. nr. 319, Tr. 1896, f. 11, aflat în păstrarea Arhivelor Statului din Iași.

¹¹⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1896, dos. 319, f. 21.

pedepsit“¹²⁾. În același timp, Isprăvnicia de Bacău raportează¹³⁾ că și acolo s-au găsit împărțite pe la sate buletine ale ședințelor Divanului ad-hoc, de către un Alecu Rugină. Ministerul a ordonat dregătorului „ca prin măsuri polițienești să le adune ori de pe unde ar fi și să le trimită la Iași“. La Fălțiceni se găsesc 230 buletine care se „sechestrează în camera Isprăvniceii“. În ținutul Roman de asemenea se găsesc, pe la săteni, 5 buletine și o copie de pe propunerea locuitorilor săteni¹⁴⁾.

La 27 ianuarie 1858, arendașul moșiei Deleștii, din ținutul Vaslui, reclamă Ministerului că locuitorii clăcași de pe moșie „*sfātuindu-să împreună cu pisărul (scrîtorul) aceluî sat, au făcut un înscris prin care fac un giurămînt unul asupra altuia, că vor ține cu cea mai mare scumpătate la Unire*“¹⁵⁾. Tot posesorul mai arată în denunțul său că acel „cuvînt de unire, după cită consultație i-am făcut, l-am înțeles a fi aplicat mai cu samă la trei cazuri și anume: îl înțeleg ca să fie poate ca un vot al lor la Unirea Principatelor, sau uniți la vreun furtișag, sau la răpirea vieții mele“. Cercetările urmate grabnic din partea Ministerului, descoperă că în adevăr locuitorii au făcut înscris cu jurămînt, însă nu se descoperă adevărul. Au fost arestați, cu acest prilej, „cîte un locuitor care s-au socotit mai îndemnător a celorlalți, iar unul dintre ei era tocmai acela care au fost și alegător deputatului pontas“¹⁶⁾.

Conformîndu-se aceluiași ordin, Administrația ținutului Putna este deosebit de atentă în ceea ce privește manifestările țăranilor, raportînd Ministerului că „*pentru liniștea publică este cu neadormită privighere atît în oraș, cit și în ținut, asupra a ori ci mișcări din partea oricăria fețe ce ar vroi să scandalizeze liniștea publică și agiteze duhurile locuitorilor*“¹⁷⁾.

În același raport se mai arată că „desființatul deputat de pontas a Divanului ad-hoc, Ion Roată, din satul Cîmpurile, ar fi în corespondență cu unii din locuitorii a deosebitelor sate din acest district“. Se ordonă o percheziție la locuitorul Stanciu Țețea, din satul Sindilarii de Jos, unde autoritățile găsesc o scrisoare a lui Ion Roată, în care se vorbea de desființarea boierescului și a tuturor havalelelor. Scrisoarea¹⁸⁾ este confiscată iar posesorul ei este adus la Isprăvnicie. Ion Roată, fiind la Iași, este arestat¹⁹⁾ și trimis sub stare de arest la Focșani de unde, la 17 februarie, din porunca Ministerului este eliberat și dat pe chezașia județului și a locuitorilor satului Cîmpurile, unde să fie în „*de aproape privighere polițienească asupra mișcărilor lui și a corespondențiilor la întîmplare de cea mai mică agitație în contra bunei ordine, va fi arestat*“.

¹²⁾ Ibidem.

¹³⁾ Ibidem.

¹⁴⁾ Ibidem, f. 26.

¹⁵⁾ Ibidem, Tr. 1772, dos. 10329, *Acta Costache Grimandi, comis, posesorul moșiei Deleștii, cu locuitorii acei moșii, pentru nesupunere la lucrul boierescului despre care ar fi făcut și un înscris de giurămînt*, 1858, ianuarie 28.

¹⁶⁾ În același timp locuitorii de pe această moșie se împotrivesc la lucrul boierescului.

¹⁷⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1896, dos. 319, f. 31.

¹⁸⁾ Originalul se găsește în dos. 319, Tr. 1896, f. 32 din Arh. St. Iași.

¹⁹⁾ Ibidem, f. 38. Raportul Poliției orașului Iași, cu data de 18 februarie 1858, către Ministerul de Interne, prin care arată că Ion Roată a fost arestat și trimis la Focșani.

La Bacău este arestat, în aprilie 1858, Neculai Merlușcă, tot pentru faptul că a răspândit buletinele Divanului ad-hoc. Tot pentru acest motiv este arestat și alt sătean, Alexandru Chiribou, din satul Ciumașii²⁰⁾.

Toate buletinele ședințelor Divanului ad-hoc, adunate de prin ținuturi și trimise Ministerului Dinlăuntru, au fost cusute într-un dosar. Din analiza acestui dosar constatăm că nu orice buletin, din cele 24, cu anexele lor, au fost împărțite prin sate. Majoritatea o formează buletinul nr. 3 în care este publicat procesul verbal nr. 7 din 7 octombrie 1857, care cuprinde tocmai propunerea pentru „Unirea Principatelor într-un singur stat, sub numele de România”²¹⁾. Acest document istoric, de mare importanță, a fost scris pe pergament în două exemplare (un exemplar se păstrează în original, la Arhivele Statului din Iași) și a fost votat și iscălit de 81 din deputații Divanului ad-hoc, doi fiind împotrivi.

La semnarea actului Ion Roată a exclamat: „Eu nu știu a ura, dar d-zeu știe a îndura!”. El vedea în acest act istoric în care se punea problema Unirii Țărilor Române spre aprobarea unui for alcătuit din toate clasele sociale, viitorul apropiat al dezrobirii lor. Deputații clăcași au avut prilejul să observe cum un boier mare, puternic pînă atunci, care declara cu ifos că stăpînește 80.000 fâlcii de moșie — logofătul Alecu Balș — s-a girbovit sub greutatea adevărului spus de Kogălniceanu²²⁾.

În această vreme, la Minister neconținut se primesc reclamații din partea proprietarilor de moșii și din partea arendașilor, că locuitorii se împotrivesc la executarea obligațiilor izvorite din vechile angajamente, dar în mai mare măsură curg jalbele țăranilor împotriva exploataților, așa de bine caracterizați în propunerea lor la Divanul ad-hoc.

Înăsprirea exploataării și a oprimării țăranilor din această vreme, considerată acum toți ca „răzvrătiți”, credința nestrămutată a țăranilor în Unire și în îmbunătățirea soartei lor, justifică tocmai înmulțirea unor astfel de procese.

Locuitorii satului Calu²³⁾ din ținutul Neamț se plîng împotriva asupririlor, cu luarea a însăși locurilor de arătură, lăsîndu-li-se doar o țarină formată din pietriș, ponoare și gropi; la fel, locuitorii de pe moșia Mălinii²⁴⁾, ținutul Suceava, locuitorii de pe moșia Schinenii²⁵⁾, din ținutul

²⁰⁾ Ibidem, f. 164.

²¹⁾ Propunerea a fost citită de M. Kogălniceanu și cuprinde dorințele țării exprimate în 5 puncte, din care al doilea privește Unirea.

²²⁾ Supliment la Buletinul nr. 3 al ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei, Anexa la procesul verbal VII — ședința din 7 octombrie 1857. Din cuvîntul lui M. Kogălniceanu drept răspuns la întîmpinarea „marelui logofăt și cavalier Alecu Balș, proprietar pe 80.000 fâlcii în Moldova, iubită sa patrie”, care a votat împotriva Unirii: „Și tocmai în acest minut, oameni ai trecutului, veniți să ne faceți lauda trecutului, veniți și vă încercați să puneți o slăbă stavilă căii unei nații; protestați în contra Unirii? O cred. Unirea este pentru țară și d-voastră nu vroiți nici țară, nici nație. Iată, domnilor de Roman și de Putna (este vorba de Nectarie Hermeziu, locotenent de episcop de Roman și logofătul Alecu Balș, deputat de Putna), cum sătenii, cum noi, cum poporul, cum tot ce simte și voește un viitor pentru copiii săi, pentru nația sa, înțelege Unirea. Inima poporului nu înșală niciodată. Să ascultați, fraților, inima poporului nostru, să ascultăm glasul și interesul nației noastre care ne strigă neîncetat: Unire și Unire”.

²³⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1772, dos. 38180.

²⁴⁾ Ibidem, dos. 38231. Și locuitorii de pe moșia Hirtoapele, Suceava, nu se supun la lucrul boierescului (dos. 37982/1857).

²⁵⁾ Ibidem, dos. 38668.

Dorohoi („dintre care trei sînt declarați de autorități răzvrătitori“), acei din satul Movilenii Vechi ²⁶⁾ (reclamă întreaga obștie a satului că sînt „obișduiți“ de posesor), locuitorii satului Muntenii de jos ²⁷⁾ din Vaslui se plîng contra posesorului — spătarul Ștefan Angheluș — că sînt bătuti; de asemenea cei de pe moșia Bărăleștii ²⁸⁾, Bălăteștii și Galul ²⁹⁾, de la Neamț,

Handwritten text in Romanian, likely a letter or official record. The text is written in a cursive script on aged, slightly stained paper. The document is dated '1858' at the bottom right. The handwriting is dense and fills most of the page.

6 ianuarie 1858. Scrisoarea lui Ion Roată către Stanciu Țepea.

²⁶⁾ Ibidem, dos. 38891.

²⁷⁾ Ibidem, dos. 38687.

²⁸⁾ Ibidem, dos. 38218.

²⁹⁾ Ibidem, dos. 37656.

locuitorii din Blaga³⁰⁾, ținutul Vaslui, cei de la Bunești³¹⁾, ținutul Fălciu, de la Belcești³²⁾, ținutul Iași, din satul Vinderei³³⁾, ținutul Tutovei. Locuitorii clăcași de pe marele domeniu al fostului domn Mihail Sturza, Flămînzii³⁴⁾, de la Botoșani, în anul 1858, după mulți ani de suferințe și lupte împotriva exploataților, înfruntă din nou pe „atotputernicul” stăpîn, cu mult curaj: „*Ne-au însărcinat cu boierescul peste așezămînt, apoi cu darca de bir nelegiuit, cu zile de șosea nelegiuite, cu militari asemenea și alte beilicuri, precum și plugăria nelegiuit pe la Botoșani și aiurea cu cărătura de fin, lemne, popusoii, făină, care nu le mai putem ține minte și pe vremi grele și pînă astăzi nici o punere la cale nu avem*”.

Ei arată mai departe, în jalba către Minister, că autoritățile locale nu le ascultă păsurile lor „*find una cu boierul*” și față de Minister ei îndrăznesc să pună următoarea întrebare: „*Pentru aceea ne rugăm dumneavoastră să ne dei dezlegare, mai avem vre o dreptate în lume, ori ba? Și totdeauna așa avem să fim chinuiți, sau vom căpăta vreodată milă?* Ei cer cu ton amenințător: „*Să porunciți a ne da pămîntul după așezămînt*”, adăugînd că „*acum norodul cîte zile într-un an, lucrăm tot boieresc și iarnă și vară necontenit, iară pentru noi lucrăm cîte o zi pe furîș și am rămas cu totul săraci*”.

Mărețul act al Unirii Țărilor Romîne de la 24 ianuarie 1859 a fost primit cu mare entuziasm de masele populare. Dar în timp ce toate ziarele vremii anunțau pe prima pagină actul istoric al Unirii, strigînd „Vivat Romînia unită și suverană”, boierii, marii latifundiași, îl priveau cu ură. Ziarul „Stea Dunării”³⁵⁾ anunță cu durere faptul că la Botoșani țărani au fost opriți de boieri, marii latifundiași, să trimită o delegație care să ducă din partea celor mulți și asupriți, omagiile către alesul nației. Ziarul arăta totodată frica boierilor mari de a face cunoscută țăranilor „constituția” și chiar de a le spune că s-a ales noul domn, deoarece — scrie ziarul — „ei știau că Alexandru Ion I înseamnă și va fi pentru țărani altceva decît domniile vechi nu numai bici și iar bici”.

Cînd boierii au aflat că țărani vor să aleagă o delegație care să nieargă să felicite pe noul domn, „deodată — scrie ziarul — strigăte și

³⁰⁾ Ibidem. Tr. 1772. dos. 37779 și dos. 38959 din 23 decembrie 1857. Locuitorii moșiei Păncești, ținutul Putna, pentru „nesupunire la boieresc”. La 15 dec. 1857, posesorul moșiei Stîncă, din ținutul Iași, proprietate a vistiernicului Neculai Roset Roznovanu, reclamă Isprăvniceii că locuitorii nu vor să mai îndeplinească obligațiile. Isprăvnicia cercetează și constată că unii dintre locuitori vor fi izgoniți de pe moșie pentru „necuviincioasele urmări” (Ibidem, Tr. 1772, dos. 38958). Sînt izgoniți 5 locuitori. Doi din ei au vrut să se statornicească în orașul Iași, dar Poliția nu-i lasă. La 23 octombrie 1857, Lascăr Catargiu reclamă Ministerului de Interne că locuitorii de pe moșia sa, Golașcii, din ținutul Căvurluiului, se opun la facerea lucrului boierescului. La 3 februarie 1858, N. Roset Roznovanu cere Ministerului de Interne să izgonească de pe moșia sa, Roznovul-Neamț, trei locuitori răzvrătiți, deoarece se teme că se va împrăști tot satul (Ibidem, dos. 42798). La 27 ianuarie 1858, Administrația ținutului Roman raportează Ministerului de Interne că, după cercetarea făcută pe moșia Dămănești, a descoperit 20 locuitori care „erau răi și îndărăpnați la datoriile ce-i privesc către proprietar” (Ibidem, dos. 42799/1858).

³¹⁾ Ibidem, dos. 38789.

³²⁾ Ibidem, dos. 37843.

³³⁾ Ibidem, dos. 37870.

³⁴⁾ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, Moldova, dos. 351/1857, f. 96.

³⁵⁾ *Stea Dunării*, Zimbrul și Vulturul, nr. 17, din 1859.

Station de *bu*

Expéditeur *1470*

Nom de mots *74*

DÉPÊCHE TÉLÉGRAPHIQUE.

Présentée à *Roman le 20 Janv 1858* à *30* min ap. midi

Arrivée à *bu le 20 Janv 1858* à *10* min ap. midi

Nature du bureau:

Onoput Hobanels m.
Hubanels Bucheller bou.
tenent de Minicelpey Div
hantier bu

Tuturbit Suprimes N° 26388 m.
age in adhinangie m. tpe. grec.
Exon de m. tpe. Epibogotopix cap.
in grec que N° 15 anglistine m.
okobli dinc. dpaus m. tpe. Delg.
ragibaps, Pontant. Car m. tpe. hysate
hu tpe. pal nrii, m. m. tpe. or bap.
tpe. m. tpe. hy 10 p. tpe. tpe. m. tpe.
hantel. Div. Epigra m. tpe. hysate
ce bap m. tpe. m.

A m. tpe. Sp. Dumang.

N° 1470

H. Epigra m.
Antoine m. tpe. m.
Conferme m. tpe. m.
Commissaire m. tpe. m.

20 ianuarie 1858. Depeșă telegrafică trimisă din Roman către Ministerul de Interne, privind confiscarea buletinelor Divanului *ad-hoc* și o copie de pe propunerea locuitorilor clăcași.

îngrijiri, vorbe și clevetiri. Țăranii se mișcă. Se cheamă foștii deputați ai pontășilor ca să dea jalbă în contra proprietarilor“.

Deputatul boierilor din ținutul Botoșani „au făgăduit proprietarilor spărieți — scrie gazeta — că va opri închipuita mișcare și că nici un țăran nu va avea voie să vadă fața Domnului“³⁶⁾.

Înainte a celor care exploatau atât de crunt țăranimea clăcașă, înainte a dușmanilor înverșunați ai Unirii, stăruia înfricoșata acuzare adusă de deputații clăcașilor în Divanul ad-hoc, când prima dată pătrunseseră țărani într-o Adunare a țării și se auzise glasul lor : „*Chibzuindu-ne noi în de noi despre nevoile și durerile a douăsprezece sute de mii de suflete care ne-au trimis să fim răsunetul geamătului lor la marea Adunare alcătuită din toate treptele țării, în numele acelora glasul nostru cel slab ridicându-l adevărul înaintea lui Dumnezeu, mărturisim că pînă în ziua de astăzi toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse și noi mai nici de unele bunuri ale țării nu ne-am îndulcit ; iară alții, fără să fie puși la nici o povară, de toată mana țării s-au bucurat. Pîine neagră și amară, udată cu lacrimi, numai noi am mîncat. Cît e Dunărea de mare și de largă, curge riul sudorilor noastre, iar noi nici rînduială, nici dreptate nu am avut*“.

Împotriva tuturor încercărilor marii boierimi de a zădărnici împlinirea marelui act istoric, acesta totuși s-a împlinit ca o încoronare a luptei neobosite a poporului. Activitatea desfășurată în vederea împlinirii Unirii, de spiritele cele mai luminate ale vremii a fost încununată de succes, datorită faptului că ea corespundea năzuințelor maselor și a fost sprijinită de ele cu însuflețire.

Unirea odată împlinită, au urmat un șir de reforme, printre care și legea rurală. Toate aceste reforme s-au desfășurat în limitele pozițiilor burghezo-democratice ale celor care le-au împlinit. Ele au fost parțiale, limitate, rezolvînd într-o măsură foarte redusă, nevoile poporului.

Numai în condițiile revoluției democrat-populare țăranimea a putut să-și vadă împlinit visul de veacuri. Clasa muncitoare, strîns aliată cu țăranimea muncitoare, și condusă de partidul ei marxist-leninist, a înlăturat de la conducerea țării clasele exploatoare și a instaurat regimul democrat-popular, făcînd un stat al celor ce muncesc. Țăranimea muncitoare trăiește acum o viață nouă, o adevărată viață omenească. Condusă de clasa muncitoare în frunte cu Partidul Muncitoresc Român, ea participă activ la construirea societății socialiste, ia parte la treburile țării, la conducerea statului nostru democrat-popular.

³⁶⁾ Tot așa s-a întimplat și în 1864. Inițiativa luată de către locuitorii din satele de pe domeniul Flămînzii-Botoșani, de a merge pentru ziua de 8 septembrie, împreună cu alți locuitori din alte sate, la Ruginoasa, să mulțumească lui Cuza Vodă, este zădărnicită de autoritățile din Botoșani la reclamațiile proprietarilor de moșii, sub cuvînt că aceasta înseamnă „revoluție și bont“. Autoritățile și moșierii nu voiau să recunoască „marile grad de recunoștință către mîntuitorul rominului osîndit de veacuri sub numele de țăran“ (A.h. St. Botoșani, Prefectura Botoșani, dos. 173/1874 și dos. 10/1864, f. 90).

DOCUMENTE DIN EXPOZIȚIA ORGANIZATĂ DE DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI CU OCAZIA CENTENA- RULUI UNIRII ȚĂRILOR ROMÎNE

M. FANESCU

Cu prilejul aniversării centenarului Unirii Țărilor Romîne, Direcția Generală a Arhivelor Statului a organizat în localul muzeului său o expoziție documentară referitoare la acest mare eveniment din istoria poporului român.

S-au expus documente originale, fotografii, stampe, cărți, broșuri, afișe, manifeste, publicații contemporane referitoare la Unire și reformele înfăptuite între anii 1859—1866, o colecție de mărci poștale romînești din aceeași perioadă împrumutată în acest scop și cîteva documente provenite din arhivele mănăstirești, de o valoare artistică deosebită, intrate în patrimoniul Arhivelor Statului cu ocazia secularizării.

În cele ce urmează vom prezenta cîteva din documentele expuse cu acest prilej.

Referitor la lucrările Divanului ad-hoc al Țării Romînești amintim „Actul dezvoltător votului Adunării ad-hoc”¹⁾ și scrisoarea din 18 nov. 1857 adresată Divanului ad-hoc al Moldovei pentru unirea celor două țări²⁾. Mai prezentăm declarația deputaților țărani clăcași făcută prin reprezentantul lor, Tănase Constantin, deputat de Olt, în ședința Divanului ad-hoc din 7 decembrie 1857.

„Este de prisos — se spune în această declarație — a vă mai arăta noi cu deamănuntul nemărginitul și durerosul șir de sugrumătoare suferințe în care ne-am chinuit și ne chinuim încă noi țăranii romîni plugari ;

Cu adîncă durere vedem că cu cît țara se îmbunătățește prin munca și sudoarea noastră, cu atît soarta noastră, a țăranilor se face mai amară și mai de nesuferit ;

Că astăzi nu numai nouă Romînilor, ci lumii întregi este cunoscut cît de rău i întocmită această țară și cît de apăsător este poporul ei ;

Că noi rumîni plugari am suferit și suferim mai dureros de nedreptatea legilor și așăzămintelor ce sînt astăzi în țara noastră ;

¹⁾ Arh. St. Buc., Divanul ad-hoc, dos. 5/1857 ; *Acte și documente relative la istoria renasterii Romîniei*, VI₂, p. 133—179.

²⁾ Ibidem, dos. 1/1857 ; *Acte și doc...*, VI₂, p. 180—181.

Că dacă noi n-am deschis gura spre a arăta omorîtoarea noastră împilare care este totdeauna și rana din năuntru al Țării Române, pricina a fost că am împins în fundul inimilor noastre orice chin al clasei noastre, ca să nu avem înaintea ochilor noștri decît numai suferințele țării întregi.

Că din această tăcere a noastră însă să nu voiască nimenea a înțelege că noi sîntem mulțumiți cu cea de astăzi stare a noastră din năuntru³⁾.

După ce se arată că susțin cele patru dorințe ale țării, votate de către Divanul ad-hoc al Țării Românești în ședința din 9/21 oct. 1857 și așteaptă întărirea lor de către Congresul de la Paris, deputații țărani declară următoarele :

„Că noi rumîinii țărani plugari ca partea cea mai însemnată a unei țări autonome avem dreptul netăgăduit d-a lua parte la viitoarele adunări care vor face constituția țării și legiuirile dinăuntru :

Că noi rumîinii țărani, prin urmare, ne păstrăm dreptul ca în Adunarea ce va face legile dinăuntru, să dăm de față toate greutățile la care legile acum în ființă ne-au împilat și să arătăm îndreptările ce trebuie să se facă ;

Că dacă locul nostru, al rumîinilor țărani plugari, ne-ar fi răpit din Adunările viitoare, noi printr-aceasta protestăm dinainte și facem cunoscut de astăzi că orice legi s-ar face fără de noi, vor fi privite de țară ca nedrepte și împilătoare și nu vor fi primite de noi decît impuse cu sila ca și Regulamentul Organic.

În numele dreptății dar, cerem cu stăruință ca această mărturisire de credință a noastră să se treacă în procesul verbal al ședinței de astăzi⁴⁾.

Semnează : Tanase Constantin, Tica Ioan, Ioan Roateș, Teodosie Mugescu, Nicolae Mazilu, Marin Pîrcalabescu, Stoica Cojocar, Stan Panait, Stroe Ivașcu, Mircea Mălăeru, Iene Cojocar, Ivan Roibu, Stancu Stănică, Constantin Moglan, Stamate Rodărescu și Preda Cernat⁵⁾.

În ce privește Divanul ad-hoc al Moldovei s-au expus, printre altele, documente care ilustrează acțiunea antiunionistă dusă de către caimacamii Teodor Balș și Nicolae Vogoridi. Așa, de pildă, într-o scrisoare din 26 august 1856, adresată de către Gheorghe Iamandi lui Teodor Balș, se arată că în ținutul Tutovii „urmează iscălirea unor hîrtii pentru neunirea principatelor Moldovei cu a Valahiei“. Teodor Balș, într-o scrisoare a sa din 1857 ian. 24, declară că „agitațiile unioniste din țară sînt făcute de oameni fără căpătîi care urmăresc răsturnarea societății și ațîț pe locuitori împotriva ocîrmuirii și a proprietarilor. Amintim și declarația lui Vasile Arapu, dată la Paris în 1857, în care arată că semnătura contra Unirii Principatelor i-a fost smulsă cu forța⁴⁾, precum și brevetul din anul 1858 prin care sultanul Abdul Megid decorează pe Nicolae Vogoridi pentru servicii reale aduse împărăției turcești⁵⁾ ; alături de acesta se află, tipărită la Paris în 1857, o broșură conținînd corespondența secretă a lui Vogoridi.

Referitor la activitatea Divanului ad-hoc al Moldovei amintim *Jurnalul* din 7 oct. 1857 în care se cere Unirea cu Țara Românească.

³⁾ Ibidem, dos. 1 1857, f. 1—2 ; text francez, *Acte și doc...*, VI₂, p. 382.

⁴⁾ Ibidem, A. N., CCLV/53.

⁵⁾ Ibidem, A. N., CCLII 39.

În partea finală se observă semnăturile celor 79 deputați care au votat pentru unire și ale celor doi deputați — Alecu Balș, mare logofăt și Nectarie Sotireopoleos Hermeziu, locotenent episcop de Roman — care au votat împotriva⁶⁾.

În continuare s-au expus documente privind activitatea unor comitete unioniste din Iași, Buzău, Romanși etc.

Un deosebit interes pentru perioada Unirii prezintă unele documente provenite din arhiva fostei Camere a Deputaților, aflată astăzi în păstrarea Direcției Generale a Arhivelor Statului și expuse cu această ocazie. În această arhivă se găsesc și părți din arhivele unor adunări legislative ce au existat în Moldova și în Țara Românească, începând cu anul 1831, printre care și acelea ale Adunărilor electivă din Moldova și Țara Românească⁷⁾.

Cele două Adunări electivă, conform dispozițiilor Convenției de la Paris încheiată la 7/19 august 1858 între marile puteri garante trebuiau, în primul rând, să aleagă pe domnul Moldovei și pe cel al Țării Românești. De aceea pentru Unirea Țărilor Române ca și pentru istoria modernă a țării noastre, aceste arhive prezintă o deosebită importanță. S-au păstrat, printre altele, trei dosare dintre care unul face parte din arhiva Adunării electivă a Moldovei, iar celelalte două din aceea a Țării Românești. În aceste dosare se găsesc în original, dublet sau concept⁸⁾ câteva din principalele documente referitoare la Unire, expuse cu acest prilej.

La 5/17 ianuarie 1859, colonelul Alexandru Ioan Cuza a fost ales domn al Moldovei. Reproducem actul alegerii sale:

„Principatele Unite
Moldova și Valahia

Act de alegerea Domnului de către Adunarea electivă a Moldovei.

Anul 1859, luna ghenarie în 5 zile, în a 6-a seantă a Adunării și anume în a noua zi după întrunirea sa, procedându-se la alegerea Domnu-

⁶⁾ Ibidem, Surlui, 66; *Buletinul ședințelor Adunării Ad-hoc a Moldovei*, nr. 3, din 14 oct. 1857, care cuprinde memorabila ședință din 7 oct. 1857; *Acte și doc...*, VI, p. 63—68 și text francez, p. 550—555. Documentul a fost redactat în trei exemplare: două pe pergament, din care unul a fost depus la Arhiva Statului din Iași, unde se păstrează și azi și altul la Mitropolie; exemplarul al treilea, scris pe hirtie, „pentru a se alătura la acta Adunării”, se păstrează la Direcția Generală a Arhivelor Statului.

⁷⁾ S-au păstrat următoarele arhive: *Pentru Moldova*, Obșnuita obștească Adunare (1832—1847), Divanul obștesc (1850—1853), Divanul ad-hoc și Adunarea electivă (1858—1861); *Pentru Țara Românească*, Obșnuita obștească Adunare (1830—1850), Divanul obștesc (1852—1856), Divanul ad-hoc (1857—1858), Adunarea electivă (1859—1861).

⁸⁾ Primul dosar face parte din arhiva Adunării electivă a Moldovei (cota 1/1859), este legat în carton negru cu piele la cotor pe care este imprimat cu folio aur următorul text: „Adunarea electivă din Iași, sesiunea 1858—9, dosarul n. 2”. Are o dublă numerotare, una cu cerneală (de la 1—293) și alta cu creionul (de la 1—163 file). Diferența se explică prin aceea că la ultima s-au numerotat numai filele scrise nu și cele albe, cum s-a procedat la prima numerotare. Celelalte două dosare fac parte din arhiva Adunării electivă a Țării Românești; unul dintre acestea, după noi cel mai important, în legătură cu Unirea din 1859, poartă cota 7/1859 și conține 68 file. La ambele dosare majoritatea actelor sînt scrise cu alfabetul chirilic. Ultimul dosar cuprinde acte dintre 1861 nov. 17 — 1862 dec. 8, conține 415 file și are cota 24/1861. Cea mai mare parte din documentele ce conțin au fost tipărite în publicațiile oficiale și în ziarele vremii, ca documente de stat și, mai târziu, în colecția *Acte și documente relative la istoria nașterii României*.

lui în conformitate cu art. 12 și 13 din Convenția subscrisă la Paris între Înalta Poartă Otomană și puterile garante driturilor Principatelor unite Moldavia și Valahia, s-au ales cu majoritate de patruzeciopt glasuri pe d-lui colonelul Alecu I. Cuza, Domn stăpînitor al Moldaviei. Despre care s-au făcut acest act de alegere subscris de Adunare și care s-au dat odată cu ocărnuirea țării în mîinile Înățimei Sale Alecsandru Ion Cuza, Domn stăpînitor al Moldaviei⁹⁾.

În legătură cu alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei, s-a expus un act scris pe pergament ce conține tabloul de „înscrierea voturilor pentru alegerea Domnului stăpînitor a Principatului Moldaviei, în al 6-lea ședință al Adunării electivă din cinci ianuarie anul una mie opt sute cincizeci și nouă”. După semnăturile deputaților urmează următorul proces-verbal:

„Astăzi anul una mie opt sute cincizecinoasă, ghenarie în cinci zile, în al șasele ședință, d-lor membrii Adunării Elective a Moldovei, în număr de patruzecișinouă față la oara douăsprăzăci, pășind în conformitate cu Convenția și potrivit instrucțiilor pentru alegerea Domnului, au ales de Domn stăpînitor țării Moldovei pe D-lui Colonelul Alecsandru Cuza, cu unanimitate voturile, abștiindu-se d-lui candidatul în mărginirea instrucțiilor, de a lua parte la votu”¹⁰⁾. Printre semnături se observă aceea a lui Vasile Alecsandri, care semnează primul și a lui Mihail Kogălniceanu. Actul a fost pregătit din timp, s-au prevăzut rubrici pentru mai mulți candidați, care în urma întorsăturii pe care au luat-o evenimentele, firește că au rămas necompletate.

Expoziția Arhivelor Statului ilustrează contribuția hotărîtoare a poporului român în înfăptuirea Unirii. Astfel încă din 25 iulie 1857. Petre Balș raporta printr-o telegramă Căimăcămiei că țărani din ocolul Prut, voiau să vină la Galați spre a cere Unirea¹¹⁾.

În Țara Românească, cu ocazia alegerii de domn, Ministerul de Interne a luat o serie de măsuri. Dintre documentele expuse în această privință amintim un ordin al ministerului către colonelul Boteanu, în care se arată că prin unele sate din jud. Ilfov fac propagandă diferiți indivizi, care îndeamnă pe locuitori să se adune sub diferite pretexte la București. I se ordonă să meargă prin satele plășii Mostiștea, în deosebi în satul *Ievorani*, să facă cercetare și orice corespondență oficială sau particulară să o trimită la minister și să aresteze pe agitatori¹²⁾. Administrația județului Dimbovița raporta la 21 ianuarie 1859, Ministerului de Interne, că a luat măsuri energice pentru a stăvili tot ce este rău. S-au îndoit gărzile sătești de noapte și zi, limitindu-se chiar plecarea locuitorilor în capitală¹³⁾. La 28 ian. 1859 colonelul I. Cornescu raporta lui Nicolae

⁹⁾ Arh. St. Buc., Adunarea electivă a Moldovei, dos. 1/1859, f. 6, concept în limbile română și franceză. Textul românesc a fost publicat în *Monitorul Oficial al Moldovei*, nr. 28, din 28 ian. 1859, Supliment, p. 1 și *Acte și doc...*, VIII, 1858—1859, Buc., 1900, p. 343; text francez, *ibidem*, p. 349.

¹⁰⁾ *Ibidem*, Sului, 67, pergament (68 × 64 cm); pentru lista deputaților Adunării electivă a Moldovei, *Acte și doc...*, VIII, p. 102—104.

¹¹⁾ *Ibidem*, A. N. CCLIII 219.

¹²⁾ *Ibidem*, Ministerul de Interne, dos. 32/1859, f. 14.

¹³⁾ *Ibidem*, f. 13.

Spinniaatle Smitte
Moltabia yui Palasia)

Atos de Alegrua Comissos
de Kito
Admizua Eleditdo a Moldavici.

[illegible]

Principales villes de Moldavie et de Valachie.

Acte de l'Élection du Prince par l'Assemblée électorale de Moldavie.

d'en 1859, & 5 du mois de Janvier, dans la 8me séance ~~de l'Assemblée~~, et -
le neuvième jour depuis sa réélection, procédant à l'élection des Princes ou représentants
à l'est. Il est 13 de la Constitution qui a été votée entre la Sublime Porte ottomane et les Empereurs garants
des droits des Principautés-Unies de Moldavie et de Valachie, l'Assemblée a élu à la majorité des
quarante neuf voix pour l'est: le Prince Alexandre Ioan Cuza Prince de Moldavie. La foi des
Princes n'est pas l'Assemblée
qui ont voté le 10me jour, et enfin, en même temps que le gouvernement du pays dans le nom de
son illustre Ancestral Alexandre Ioan Cuza, Prince de Moldavie.

5 ianuarie 1859. Conceptul procesului-verbal de alegerea lui Al. I. Cuza
ca domn al Moldovei.

Golescu, noul ministru de interne, că la 20 ianuarie 1859 a primit ordin de la guvern (Ministerul de Interne și Administrația de Ilfov), să concentreze un număr de dorobanți în capitală, ce au stat acolo între 21—26 ianuarie, când au fost eliberați¹⁴⁾. S-a expus și reclamația făcută la 10 aprilie 1859 către Ministerul de Interne, de către sătenii Mircea Mălăeru, fost deputat în Divanul ad-hoc, și Ștefan Vasiliu. Ei arată că au fost arestați la 17 ianuarie 1859 și duși la Fierbinți de unde au fugit noaptea. Drept răzbunare administratorul plășii și cel al moșiei lui I. Crețulescu, împreună cu dorobanții, le-au jefuit casele, le-au furat bani, zapise etc.¹⁵⁾.

La 24 ianuarie/5 februarie 1859 are loc în împrejurările cunoscute, alegerea lui Cuza ca domn al Țării Românești, înfăptuindu-se astfel Unirea celor două țări.

Reproducem procesul-verbal păstrat în original care constată această alegere și care consacră astfel Unirea Țărilor Române :

„Principatele Unite

Adunarea electivă a Țării Românești

Astăzi sîmbătă 24 ianuarie, Adunarea Electivă procedînd la votul pentru alegerea Domnului său, rezultatul a fost că cu unanimitate s-a ales Alecsandru Ioan I Cuza, Domnul actual al Moldovei și s-a proclamat Domn și al Țării Românești.

S-a constatat acest rezultat sub iscăliturile prezidenției și secretariatului¹⁶⁾.

Actul, spre deosebire de cel din Moldova, este scris pe hîrtie obișnuită.

Vasile Boerescu, deputat în Adunarea electivă a Țării Românești, a rostit un discurs al cărui concept a fost expus cu acest prilej¹⁷⁾.

Dintre documentele expuse privind actul Unirii din 24 ianuarie 1859, mai amintim următoarele :

Arz-mahzarul — actul — prin care Adunarea electivă a Țării Românești aduce la cunoștință Sultanului alegerea lui Alexandru Ioan I, scris în limbile romînă și franceză, cu semnăturile deputaților¹⁸⁾.

Telegrama din 25 ianuarie/6 februarie 1859, prin care Alexandru Ioan I răspunde președintelui Adunării electivă că „primește cu mîndrie

¹⁴⁾ Ibidem, Departamentul Ostășesc, dos. 476/1859, f. 38 ; v. și f. 37, 58, 77, 78, 125, 126.

¹⁵⁾ Ibidem, f. 213, 214.

¹⁶⁾ Ibidem, Adunarea electivă a Țării Românești, dos. 7/1859, f. 2, original, publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 8/1859, p. 36 și *Acte și doc...*, VIII, p. 593 (anexa A) ; text francez, *ibidem*, p. 601—602.

¹⁷⁾ Ibidem, f. 5 și 65, publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 14 din 16 febr. 1859, p. 55 (anexa 2) și *Acte și doc...*, VIII, p. 593—595 (anexa B) și text francez, p. 602—604.

¹⁸⁾ Ibidem, dublet, f. 31—32 ; la f. 33, adresa către Secretariatul de Stat prin care Adunarea îi comunică textul acestei intervenții și-i cere să-l publice în *Buletinul Oficial* ca anexa a 7-a a ședinței a IV-a. Textul arz-mahzarului către Sultan a fost publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 13, din 13 februarie 1859, p. 49 și *Acte și doc...*, VIII, p. 631—632 (anexa E) ; text francez, *ibidem*, p. 636—637.

Trăim în pace și
 Adunare pe Ekrutib
 Zopii¹ a
 Românești.

Astăzi Sărbătoare pe 24 Ianuarie
 Adunare Ekrutibă după care
 au fost aleși cașalți aluziv
 Domnului nostru, președinte
 a fost un unanimitate
 S'a ales Altrușcușu Ioan I
 Kora Domnului nostru al
 Mohdabii un S'a apothecar
 Domn un al Zopii Românești.
 Se constată că președintele
 iushtitziile prezidenții și. Sărbătorile
 frumoase

Președintele
 Secretarul
 Ghidul

24 ianuarie 1859. Proces-verbal de alegerea lui Al. I. Cuza ca domn
 al Țării Românești.

și recunoștință de a fi domn al Țării Românești, precum este domn al Moldovei¹⁹⁾.

Telegrama lui Vasile Alecsandri, ministru de externe al Moldovei, care printr-o conversație telegrafică cu mitropolitul Nifon, președintele Adunării, se interesa dacă și Căimăcămia Țării Românești a trecut sub ordinele lui Alexandru Ioan I și dacă s-a instituit deputăția care să plece la Iași spre a aduce la cunoștință domnitorului vestea alegerii sale²⁰⁾.

Telegrama din 25 ianuarie/6 februarie 1859, prin care Alexandru Ioan I înștiințează pe mitropolitul Nifon că a numit pe logofătul Ioan A. Filipescu și pe logofătul Nicolae Golescu spre a prelua conducerea țării de la Căimăcămie și a forma un guvern provizoriu, primul în calitate de președinte de consiliu și ministru al justiției, al doilea ca ministru de interne²¹⁾.

Mijlocirea lui Alexandru Ioan I către puterile garante prin care cere recunoașterea Unirii și dubla sa alegere, arătând că în ceea ce-l privește „lipsit de ambiție personală și nedorind alta decât binele țării mele așa precum ea îl înțelegea și îl cere, nu am trebuință de a declara că voi fi totdeauna gata de a mă întoarce la viața privată și că nu voi considera retragerea mea ca un sacrificiu dacă marile puteri luind în băgare de seamă dorințele legitime a unei nații ce aspiră a se desvolta și care vede dinaintea sa deschizându-se calea unui viitor, ar consfinți prin a lor hotărîre o combinație ce pentru această nație ar îndeplini toate sperările sale”²²⁾. Alexandru Ioan I face cunoscut intervenția sa pe lângă marile puteri și celor două Camere electivă din Moldova²³⁾ și Țara Românească²⁴⁾.

Actul de mulțumire din 26 ianuarie/7 februarie 1859 al Adunării Țării Românești față de puterile suzerane și garante care „au consacrat din nou și plasat sub puternica lor garanție prin Convenția din 7/19 august vechile noastre capitulații și ne-au asigurat astfel deplinul exercițiu a tuturor drepturilor ce decurg dintrînsele”²⁵⁾.

Mesajul din 10/22 februarie 1859, prin care Alexandru Ioan Cuza mulțumește Adunării electivă a Țării Românești pentru alegerea sa, ară-

¹⁹⁾ Ibidem, f. 4, concept, iar la f. 8, telegrama trimisă de Cuza; *Buletinul Oficial*, nr. 10, din 2 febr. 1859, p. 37 (anexa 3) și *Acte și doc...*, VIII, p. 630 (anexa C); text francez, *ibidem*, p. 636 (anexa C).

²⁰⁾ Ibidem, f. 11, original, text francez și traducere; *Acte și doc...*, VIII, p. 638—639. (nr. 2508).

²¹⁾ Ibidem, f. 12, original; *Buletinul Oficial*, nr. 10, din 2 februarie 1859, p. 37 (anexa 3) și *Acte și doc...*, VIII, p. 643 (nr. 2511); text francez, *ibidem*, p. 643—644.

²²⁾ Ibidem, dublet și copie cu data de 29 ian. 1859, f. 22 și 55, 26 și 51 și *Acte și doc...*, VIII, p. 639—641 (nr. 2509), text românesc și francez reproduș după *Monitorul Oficial*, nr. 80, din 5 februarie 1859.

²³⁾ Ibidem, f. 21, copie; text românesc și francez, *Acte și doc...*, VIII, p. 642 (nr. 2510).

²⁴⁾ Ibidem, f. 25, original cu semnătura lui Cuza; *Buletinul Oficial*, nr. 21/1859, p. 82 și *Acte și doc...*, VIII, text românesc, p. 1002 și text francez, p. 1012—1013.

²⁵⁾ Ibidem, f. 37, dublet cu semnătura președintelui Adunării și a Secretariatului, iar la f. 36, adresa Președintelui Adunării către Secretariatul de Stat, prin care-i cere să comunice acest act înaltelor Puteri. Textul a fost publicat în *Acte și doc...*, VIII, p. 734—735 (nr. 2534, anexa B) și text francez, p. 739.

tind că deviza lui „este și va fi binele Principatelor Unite în toate și înainte de toate”²⁶⁾.

Adresa prin care Adunarea electivă a Moldovei, la 28 ianuarie/8 februarie, felicită pe Alexandru Ioan I pentru alegerea sa și în Țara Românească și-i cere convocarea camerelor celor două țări la Focșani²⁷⁾.

Adresa de felicitare trimisă de către mitropolitul Sofronie, președintele Adunării electivă a Moldovei, împreună cu deputații acesteia, către Adunarea electivă a Țării Românești, comunicându-se totodată că s-a trimis o delegație formată din deputații Mihail Kogălniceanu și Alexandru Constantin Mavrocordat ca „să fie către Adunarea electivă din București interpreții frățeștii noastre iubiri”²⁸⁾.

Răspunsul Adunării electivă a Țării Românești la mesajul adus de delegația moldovenească, citit în ședința sa din 5/17 martie 1859, în care se spune printre altele că „vom aștepta cu confiență înțeleptă inițiativă a Domnului spre a întări legăturile noastre și a serba dinpreună cu toți înțilnirea noastră la Focșani...”²⁹⁾.

Unirea Țărilor Române a stîrnit entuziasm printre masele populare din cele două țări. S-au expus printre altele telegramele de felicitare ale locuitorilor orașelor Turnu Măgurele³⁰⁾ și Birlad³¹⁾.

„Plini dar de o vie recunoștiință către onor. reprezentanți ai nației, adevărați patrioți romîni, venim printr-aceasta a exprima că bucuria noastră este fără margini”, spun locuitorii orașului Turnu Măgurele, iar cei din Birlad arată printre altele următoarele :

„acea înștiințare... a revărsat în inimile noastre bucuria cea mai desăvîrșită, pentru că, prin a voastră ajutorință, după atîtea nenorocite secolii ce s-au strecurat asupra capetelor noastre, am izbutit a face ca să reînvie amorțita Romînie”.

La sfîrșitul anului 1861, Alexandru Ioan I obține din partea Porții recunoașterea Unirii definitive, cu o singură capitală, o singură cameră și un singur minister la București. S-au expus din această perioadă următoarele documente :

Mesajul în original, al lui Alexandru Ioan I, citit în ședința Camerei, duminică 3 decembrie 1861. Se anunță, printre altele, că „după trei ani de silinți neîntrerupte suntem astădată bine întemeiați a crede că Unirea

²⁶⁾ Ibidem, f. 38, original, publicat în *Acte și doc...*, VIII, p. 897—898 și text francez, p. 907—908.

²⁷⁾ Ibidem, f. 16 și 17 ; *Buletinul Oficial*, nr. 21, din 4 martie 1859, p. 82 (anexa 1) și *Acte și doc...*, VIII, p. 694—696 și text francez, p. 704—706.

²⁸⁾ Ibidem, f. 16 și 62, original, fără dată, cu semnăturile deputaților Moldovei, ca anexa numărul 1 la procesul-verbal al ședinței a XIII-a. Această adresă este citită de Kogălniceanu în Adunarea electivă a Țării Românești, în ședința din 28 ianuarie/9 februarie și a fost publicată în *Acte și doc...*, VIII, p. 698—699 ; text francez, *ibidem*, p. 708—710.

²⁹⁾ Ibidem, f. 24, copie după „originalul trimis la Moldova” ; *Acte și doc...*, VIII, p. 1088 ; text francez, p. 1107—1108.

³⁰⁾ Ibidem, f. 29 și 48, original și *Buletinul Oficial*, nr. 16, din 21 februarie 1859, p. 63 ; *Acte și doc...*, VIII, p. 898—899 (anexa A) ; text francez, p. 908—909.

³¹⁾ Ibidem, f. 15, original și *Buletinul Oficial*, nr. 12, din 9 februarie 1859, p. 12 ; *Acte și doc...*, VIII, p. 807 (anexa B) și p. 811, text francez.

este în fine dobândită pentru noi³²⁾ și se comunică primirea firmanului prin care Poarta recunoștea definirea Unirii³³⁾.

Proclamația lui Alexandru Ioan I. adresată la 11 decembrie 1861 din Iași către poporul român³⁴⁾.

Mesajul din aceeași zi, către Adunarea electivă a Moldovei, prin care Alexandru Ioan I. anunță că a sosit actul prin care Înalta Poartă și marile puteri garante recunosc Unirea. Se convoacă deputații moldoveni la București spre a se întruni împreună cu cei din Adunarea Țării Românești³⁵⁾.

Adresa Adunării electivă a Țării Românești care își exprimă cu acest prilej, față de Domn, omagiile sale de recunoștință și devotament³⁶⁾.

Mesajul citit de către Alexandru Ioan I. la 24 ianuarie 1862, în ședința solemnă a celor două camere reunite la București, în care se arată că marile puteri au recunoscut unirea adunărilor și a ministerelor ambelor principate și că guvernul depune spre aprobare actul privind modificările ce trebuie aduse Convenției din 7/19 august 1858. Pentru consolidarea Unirii domnitorul cere deputaților să renunțe la amintirea dezbinărilor din trecut ce ar putea compromite Unirea și anunță principalele reforme ce trebuie înfăptuite: unificarea administrațiilor celor două țări, descentralizarea administrativă, organizarea ministerelor, separarea bine definită a puterii administrative de cea judecătorească, legea rurală, reorganizarea învățământului etc.³⁷⁾.

În continuare s-au expus documente referitoare la activitatea Comisiei Centrale de la Focșani și marile înfăptuiri din timpul lui Alexandru Ioan I.: secularizarea averilor mănăstirești, întocmirea diverselor coduri de legi, învățământul public, armată, înființarea instituțiilor moderne ale administrației de stat, actul de la 2 mai 1864 și împrumutarea țăranilor, proiecte pentru construirea de căi ferate etc.

Dintre documentele expuse mai amintim originalul actului de abdicare al lui Alexandru Ioan I. semnat de acesta la 11 februarie 1866, o scrisoare a sa din exil — recent achiziționată — din 3 februarie 1869, adresată din

³²⁾ Ibidem, dos. 24/1861, f. 11 și 13, original cu adnotarea semnată de mitropolitul Nifon că mesajul a fost citit de Președintele Consiliului de Miniștri; f. 12, text tipărit; *Monitorul Oficial*, nr. 266, din 4 dec. 1861, p. 1 și *Supliment la Monitorul Oficial*, nr. 269, p. 1, nr. 269, p. 1.

³³⁾ Ibidem, f. 23—29, text tradus în limbile română și franceză cu mențiunea că în „ședința din 29 ianuarie 1862 s-au anunțat Adunării prezentarea acestor acte”.

³⁴⁾ Ibidem, f. 17, original cu semnătura lui Cuza și a miniștrilor săi și cu adnotarea, că „S-a citit în Adunare de către Măria Sa Domnitorul în ziua de 24 ianuarie 1862”, semnată de mitropolitul Nifon; *Monitorul Oficial*, nr. 271, din 11 dec. 1861, p. 1 și *Supliment la Monitorul*, nr. 17/1861, p. 4.

³⁵⁾ Ibidem, f. 16, original; *Monitorul Oficial*, nr. 275, din 15 dec. 1861, f. 1 și *Supliment la Monitorul*, nr. 17/1861, p. 1.

³⁶⁾ Ibidem, f. 18, concept cu semnăturile unor deputați.

³⁷⁾ Ibidem, f. 21—22 și 30, original cu semnătura lui Cuza și a miniștrilor; *Monitorul Oficial*, nr. 19, din 15 ian. 1862 p. 1 și *Supliment la Monitorul*, nr. 19/1862, p. 5 și *Urmarea Suplimentului la Monitorul*, nr. 19, p. 2—4.

primite la 11 Decembrie.
1861, 10:28

la Doh. inter. în
scut. De luni la
11 Decembrie 1861

1861

Românilor.

Unirea vtră îndrăginită! Sufărâmintele trecătoare
vtră îndrăginită! Sufărâmintele trecătoare, dorul de
generațiunile trecute, asclămări de război, legendă,
chiar și în căldura de noi, s'a rememorat de înalta
Păc, de Patria Garante și s'a însemnat în dăruirea
Națiilor.

Immediat pătrunzător nobil a fost în Tera
a fost un noi. La a însemnat dăruirea. Noți pe
înțelepciunea poporului, de a condus Națiunea către
un falău nău.

La 11 Decembrie 1861, după tot
a vtră îndrăginită în căldura de noi, s'a însemnat
generațiunile trecute, asclămări de război, legendă,
chiar și în căldura de noi, s'a rememorat de înalta
Păc, de Patria Garante și s'a însemnat în dăruirea
Națiilor.

Într-o zi, la 11 Decembrie, anul 1861

Macdonald, Ioan.

Macdonald, Ioan.

Macdonald, Ioan.

S. T. Tăbăcariu

P. A. Cantăreanu

Ion J. A. A. A.

4. 11. 1861

S. 699

11 decembrie 1861. Proclamația lui Al. I. Cuza către poporul român,
prin care anunță definitivarea Unirii.

Paris către mitropolitul țării, în care arată că este decepționat de nedreptatea care l-a lovit atât de dureros, deoarece n-a avut alt țel decât îndeplinirea datoriilor către patrie; își exprimă dorința de a se întoarce la Ruginoasa pentru că în străinătate nu are mijloace bănești suficiente ca să mai poată sta.

Mai menționăm, în fine, fotocopiile a două scrisori ale Doamnei Elena Cuza. Într-una din acestea, scrisă la Piatra Neamț în 17 septembrie 1908, Elena Cuza își exprimă recunoștința față de patrioticul act al locuitorilor din Mărășești care au ridicat un monument în acel oraș în amintirea lui Alexandru Ioan I.

GUVERNELE LUI ALEXANDRU IOAN CUZA (1859—1866) LISTE DE MINIȘTRI

DAN BERINDEI

Acum un secol s-a împlăcut unul din cele mai însemnate momente ale istoriei moderne a României: Unirea Țărilor Române. De la prima etapă a unificării — îndoita alegere — și pînă la desăvîrșirea Unirii au mai trecut însă trei ani, primul guvern al Țărilor Române formîndu-se abia în ianuarie 1862; pînă atunci, cele două țări au fost guvernate în mod separat, prin guverne și adunări deosebite.

Nestatornicia — datorată, pe de o parte, perioadei de trecere pe care o trăiau Țările Române pe plan social, economic și politic, iar, pe de alta, defectuoșităților sistemului politic reacționar și contradictoriu inaugurat în august 1858 prin Convenția de la Paris (statut de organizare al celor două țări) — determină dese schimbări de ministere. În Moldova se succed nouă formații ministeriale — inclusiv un interimat al directorilor de departamente — iar în Țara Românească unsprezece — inclusiv două interimate ale directorilor de departamente — în decursul primilor trei ani de domnie ai lui Cuza Vodă; iar, apoi, de la 22 ianuarie 1862 și pînă la 11 februarie 1866, înregistrăm cinci guverne; deci, *în total*, un număr de 25 — sau cel puțin 22 — formații ministeriale¹⁾.

Listele de miniștri pe care le prezentăm au menirea de a ajuta pe cercetători și pe arhiviști în „labirintul” nenumăratelor guverne ale anilor Unirii și ale reformelor. Ele vor putea servi la identificări de persoane și la ușurarea cercetărilor de arhive oferind, totodată, un material prețios pentru biografiile multor fruntași ai vieții publice din secolul XIX, ca și pentru istoria politicii interne a statului național român format la 24 ianuarie 1859.

Pentru alcătuirea listelor s-au utilizat foile oficiale — *Buletinul Oficial* și *Monitorul Oficial al Țării Românești*, *Monitorul Oficial al Moldo-*

¹⁾ Listele guvernelor din perioada 1862—1866 au fost publicate și de Dimitrie Costescu (*Fazele ministeriale în România*, Buc., 1936, ed. 2-a, p. 11—22), însă incomplet și fără a se indica sursele. În listele noastre s-au socotit guverne noi formațiile ministeriale prezidate de un nou președinte titular, ori cele alcătuite în urma unei demisii — chiar dacă în componența noului cabinet au intrat majoritatea membrilor ministerului demisionat — sau, în sfîrșit, formațiile rezultate din remanierea a jumătate din numărul miniștrilor.

vei, *Monitorul Oficial al Principatelor Unite*²⁾ — completându-se uneori informația și din alte izvoare. În subsol s-au indicat sursele pentru a se ușura o lesnicioasă verificare și completare a informațiilor. Totodată, s-au dat detalii privind cauzele diferitelor schimbări în componența formațiilor ministeriale³⁾.

Datele din liste se dau pe stilul vechi. Cele redată în cifre și litere cursive reprezintă *date certe* privitoare la perioada de funcționare. Atunci când n-am avut ordonanța de numire sau înlocuire, am indicat data foi oficiale, adăugând între paranteze inițialele respectivei foi oficiale. Pentru departamente am utilizat — din pricina variațiilor — titlaturile moderne utilizate în acea vreme⁴⁾.

Listele cuprind miniștrii titulari, ca și interimatele⁵⁾.

I. MOLDOVA

1. 17 ianuarie 1859⁶⁾ — 6 martie 1859⁷⁾

P. :	Vasile Sturza, 17 ian. — 6 mart. 1859.
M.C.I. :	Costache Rolla, 17 ian. — 6 mart. 1859.
M.E. :	Vasile Alecsandri, 17 ian. — 6 mart. 1859 ⁸⁾ . (ad-int. Costache Rolla, 30 ian. — 6 mart. 1859 ⁹⁾ .
M.F. :	Lascăr Rosetti, 17 ian. — 24 ian. 1859 ¹⁰⁾ . Grigore Balș, 24 ian. — 6 mart. 1859.
M.I. :	Vasile Sturza, 17 ian. — 6 mart. 1859.
M.J. :	Manole Costache Epureanu, 17 ian. — 6 mart. 1859.
M.L.P. :	Dimitrie Sc. Miclescu, 17 ian. — 6 mart. 1859.
M.R. :	Colonelul (apoi generalul) Constantin Milicescu, 5 ian. ¹¹⁾ — 6 mart. 1859. (ad-int. Grigore Balș, 2 febr. 1859-?) ¹²⁾ .

²⁾ Prescurtate : B.O., M.O.Ț.R., M.O.M., M.

³⁾ Cind foile oficiale au o numerotație continuă, n-am mai dat în subsol decit prescurtarea periodicalui, anul de apariție și pagina.

⁴⁾ Prescurtate : P. = Președinția ; M.C. = Ministerul Controlului ; M.C.I. = Ministerul Culetoi ; M.I. = Instrucțiunii Publice ; M.E. = Ministerul de Externe ; M.F. = Ministerul de Finanțe ; M.I. = Ministerul de Interne ; M.I.A. și L.P. = Ministerul de Interne, Agricultură și Lucrări Publice ; M.J. = Ministerul de Justiție ; M.J., C. și I. = Ministerul de Justiție, Culetoi și Instrucțiune Publică ; M.L.P. = Ministerul Lucrărilor Publice ; M.R. = Ministerul de Război.

⁵⁾ Acestea sînt semnalate cu prescurtarea *ad-int.* ; atunci cînd ministrul titular *exista*, interimatul și timpul de funcționare sînt indicate în paranteză, cînd însă interimatul a condus un minister vacant s-a folosit reprezentarea utilizată și pentru miniștrii titulari, punîndu-se doar în capul liniei prescurtarea *ad-int.*

⁶⁾ Ordonanță din 17 ian. 1859 (M.O.M., nr. 29, din 1 febr. 1859, Supl. 1, p. 1—2). Pînă la această dată, începînd din ziua alegerii — 5 ianuarie — se depuseseră un șir de stăduințe pentru formarea unui guvern condus de Anastase Panu (cf. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, Iași, 1903, vol. I, p. 74).

⁷⁾ Demisia lui Vasile Sturza se produce la 6 mart. 1859 (M.O.M., nr. 36, din 7 mart. 1859, p. 1).

⁸⁾ Alecsandri funcționează efectiv puține zile, fiind plecat în misiune diplomatică.

⁹⁾ Titularul, plecînd într-o misiune diplomatică în Franța și Italia, i se încredințează lui Rolla interimatul (M.O.M., nr. 30, din 5 febr. 1859, p. 1).

¹⁰⁾ Lascăr Rosetti, care trebuise la un moment dat să fie conducătorul formației ministeriale, demisionează la 24 ianuarie și locul său este ocupat de Grigore Balș (M.O.M., nr. 28 din 28 ian. 1859, p. 1).

¹¹⁾ Milicescu este primul dintre miniștri a cărui numire este publicată, căci Cuza fiind titularul acestui departament sub cămăcamia de trei, el numește îndată după alegerea sa pe Milicescu ca succesor al său în fruntea Departamentului Trebilor Militare (M.O.M., nr. 23, din 8 ian. 1859, p. 3).

¹²⁾ Grigore Balș preia interimatul în lipsa lui Milicescu, plecat la București cu domnitorul,

2. 6 martie — 8 martie 1859¹³⁾

- P.: Ion Ghica, 6—8 mart. 1859.
 M.C.I.: Costache Rolla, 6—8 mart. 1859.
 M.E.: Vasile Alecsandri, 6—8 mart. 1859.
 (ad-int. Costache Rolla, 6—8 mart. 1859¹⁴⁾.
 M.F.: Grigore Balș, 6—8 mart. 1859.
 M.I.: Ion Ghica, 6—8 mart. 1859.
 M.J.: Manole Costache Epureanu, 6—8 mart. 1859.
 M.L.P.: Dimitrie Sc. Miculescu, 6—8 mart. 1859.
 M.R.: Generalul Constantin Milicescu, 6—8 mart. 1859.

3. 8 martie¹⁵⁾ — 27 aprilie 1859¹⁶⁾

- P.: Ion Ghica, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 M.C.I.: Dimitrie A. Sturza, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 M.E.: Vasile Alecsandri, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 (ad-int. Ludovic Steege, 8 mart. — 27 apr. 1859¹⁷⁾).
 M.F.: Eugen Alcaz, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 M.I.: Ion Ghica, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 M.J.: Constantin Hurmuzachi, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 M.L.P.: Ludovic Steege, 8 mart. — 27 apr. 1859.
 M.R.: Generalul Constantin Milicescu, 8 mart. — 27 apr. 1859.

4. 27 aprilie — 10 noiembrie 1859¹⁸⁾

- P.: Manole Costache Epureanu, 27 apr. — 10 noiembr. 1859.
 (ad-int. Lascăr Catargi, 7 mai 1859-?)¹⁹⁾.
 M.C.I.: Alexandru Teriachiu, 27 apr. — 10 noiembr. 1859.
 (ad-int. Vasile Alexandrescu [-Urechia], 10 iun. 1859-?)²⁰⁾.
 M.E.: Vasile Alecsandri, 27 apr. — 10 noiembr. 1859.
 (ad-int. Alexandru Teriachiu, 27 apr. — 10 iun. 1859²¹⁾).
 (ad-int. Panait Donici, 10 iun. — 10 noiembr. 1859).

ou prilejul celei dintâi vizite a acestuia în Țara Românească (M.O.M., nr. 30, din 5 febr. 1859, p. 1).

¹³⁾ Vasile Sturza demisionează la 6 martie și Ion Ghica este numit în locul său (M.O.M., nr. 36, din 7 mart. 1859, p. 1); ceilalți miniștri demisionează la 8 martie, cînd Ghica își alcătuiește o nouă formație ministerială (M.O.M., nr. 37, din 9 mart. 1859, p. 1).

¹⁴⁾ Vasile Alecsandri fiind în străinătate, Rolla continuă să-i țină locul.

¹⁵⁾ M.O.M., nr. 37, din 9 mart. 1859, p. 1.

¹⁶⁾ M.O.M., nr. 53, din 28 apr. 1859, p. 1. În aceeași zi — 27 aprilie — Manole Costache Epureanu preia guvernarea (Ibidem).

¹⁷⁾ Alecsandri continuînd să lipsească din țară în tot cursul guvernării lui Ghica, interimatul departamentului îl deține Steege.

¹⁸⁾ Manole Costache Epureanu este însărcinat cu formarea guvernului său la 27 apr. 1859 (M.O.M., nr. 53, din 28 apr. 1859, p. 1); la 10 noiembrie, guvernul este înlocuit — în urma demisiei următorilor — Manole Costache Epureanu, Dim. Sc. Miculescu, Al. Teriachiu, Pan. Donici — sarcina de a forma noul cabinet primind-o tot Epureanu (M.O.M., nr. 33, din 10 noiembr. 1859, p. 19).

¹⁹⁾ Catargiu preia interimatul președinției în timpul lipsei lui Epureanu, plecat la solemnitățile deschiderii Comisiei Centrale de la Focșani (M.O.M., nr. 59, din 11 mai 1859, p. 2).

²⁰⁾ La 10 iun. 1859, Vasile Alexandrescu este numit director al departamentului; în aceeași zi, îl găsim participînd la consiliul de miniștri în locul lui Teriachiu (M.O.M., nr. 70, din 22 iun. 1859, p. 1).

²¹⁾ La 10 iunie, interimatul acestui minister deținut de Teriachiu de la formarea guvernului — titularul fiind în străinătate — este preluat de Panait Donici (M.O.M., nr. 70, din 22 iun. 1859, p. 1).

- M.F. : *ad-int.* Manole Costache Epureanu, 27 apr. — 4 mai 1859²²⁾.
 Sebastian Cananău, 4 mai — 30 iul. 1859 (M.O.M.)²³⁾.
ad-int. Manole Costache Epureanu, 30 iul. (M.O.M.) — 29 aug. 1859²⁴⁾.
 Dimitrie Sc. Miculescu, 29 aug. — 10 noiembr. 1859.
- M.I. : Lascăr Catargi, 27 apr. — 21 sept. 1859²⁵⁾.
ad-int. Manole Costache Epureanu, 21 sept. — 10 noiembr. 1859.
- M.J. : Manole Costache Epureanu, 27 apr. — 10 noiembr. 1859.
- M.L.P. : Panait Donici, 27 apr. — 10 noiembr. 1859.
- M.R. : Generalul Constantin Milicescu, 27 apr. — 27 mai 1859²⁶⁾.
 Colonelul Gheorghe Adrian, 27 mai — 10 noiembr. 1859.

5. 10 noiembrie 1859²⁷⁾ — (3—30) aprilie 1860²⁸⁾

- P. : Manole Costache Epureanu, 10 noiembr. 1859 — (3—30) apr. 1860.
- M.C.I. : Alexandru Teriachiu, 10 noiembr. — (3—19) apr. 1860²⁹⁾.
 (ad-int. Panait Donici, 13—20 ian. 1860)³⁰⁾.
ad-int. Vasile Alexandrescu [-Urechia], 19—30 apr. 1860³¹⁾.
- M.E. : Grigore Balș, 10 noiembr. — 14 mart. 1860³²⁾.
 (ad-int. Alexandru Teriachiu, 13 noiembr. 1859—?)³³⁾.
ad-int. Alexandru Teriachiu, 14 mart. — 19 apr. 1860³⁴⁾.
 ad-int. Alexandru Fotino, 19 apr. — 30 apr. 1860.
- M.F. : Manole Costache Epureanu, 10 noiembr. 1859 — (3—30) apr. 1860.
 (ad-int. Panait Donici, 27 dec. 1859—?)³⁵⁾.
- M.I. : Costache Rolla, 10 noiembr. 1859 — 14 mart. 1860³⁶⁾.
 ad-int. Manole Costache Epureanu, 14 mart. — (3—30) apr. 1860.

²²⁾ Interimatul lui Epureanu încetează odată cu numirea ca titular a lui Cananău (M.O.M., nr. 61, din 18 mai 1859, p. 1).

²³⁾ În urma demisiei lui Cananău, domnitorul însărcinează telegrafic cu interimatul pe Manole Costache Epureanu (M.O.M., nr. 80, din 30 iul. 1859, p. 4).

²⁴⁾ La această dată este numit titular Dimitrie Sc. Miculescu (M.O.M., nr. 95, din 14 sept. 1859, p. 1).

²⁵⁾ Lascăr Catargi demisionează cu două luni înainte de înlocuirea primei formații Epureanu ; interimatul îl preia Manole Costache Epureanu (M.O.M., nr. 99, din 26 sept. 1859, p. 1).

²⁶⁾ La această dată un înalt ordin domnesc dă generalului Milicescu comanda generală a armatei și departamentul de Război este atribuit colonelului Adrian (M.O.M., nr. 64, din 30 mai 1859, p. 2—3).

²⁷⁾ În adevăr este vorba mai mult de o remaniere sub același președinte decît de un nou guvern ; singurul ministru nou este Grigore Balș (M.O.M., nr. 33, din 10 noiembr. 1859, p. 19).

²⁸⁾ Guvernul demisionează la 3 apr. 1860, dar girează în continuare afacerile pînă la 30 apr. 1860 (M.O.M., 1859—1860, p. 471 și supl. la nr. 167 din 30 apr. 1860).

²⁹⁾ La 19 aprilie Teriachiu își încetează activitatea în guvern — care demisionat, conținea să gireze afacerile — fiind numit membru al Comisiei Centrale (M.O.M., 1859—1860, p. 523).

³⁰⁾ Panait Donici are interimatul în timpul concediului de opt zile al titularului (M.O.M., 1859—1860, p. 213).

³¹⁾ Vasile Alexandrescu — [-Urechia] girează conducerea departamentului după numirea lui Teriachiu ca membru al Comisiei Centrale (v. nota 29).

³²⁾ La această dată i se primește demisia ; domnitorul îi trimite o scrisoare de mulțumire. Alexandru Teriachiu este însărcinat cu interimatul departamentului (M.O.M., 1859—1860, p. 441).

³³⁾ Alexandru Teriachiu este numit ministru ad-interim pe timpul lipsei titularului, printr-o ordonanță din 13 noiembr. 1859 (M.O.M., nr. 38, din 16 noiembr. 1859, p. 39).

³⁴⁾ V. nota 32 ; la 19 aprilie Teriachiu este numit membru al Comisiei Centrale și-i încetează interimatul, preluat de A. Fotino, directorul departamentului (M.O.M., 1859—1860, p. 441).

³⁵⁾ Panait Donici este numit ministru ad-interim pe timpul concediului acordat lui Epureanu (M.O.M., nr. 72, din 30 dec. 1859, p. 136).

³⁶⁾ Printr-o ordonanță demisia lui Rolla este primită la 14 martie, Epureanu fiind însărcinat cu interimatul (M.O.M., 1859—1860, p. 441).

- M.J. : Dimitrie Sc. Miclescu, 10 noiembr. 1859 — 30 mart. 1860³⁷⁾.
ad-int. Gheorghe Apostoleanu, 30 mart. — (3—30) apr. 1860.
M.L.P. : Panait Donici, 10 noiembr. 1859 — (3—30) apr. 1860.
M.R. : Colonelul Gheorghe Adrian, 10 noiembr. 1859 — (3—30) apr. 1860.
(ad-int. Manole Costache Epureanu, 26 mart. — 1 apr. 1860³⁸⁾).

6. 30 aprilie 1860³⁹⁾ — 17 ianuarie 1861⁴⁰⁾

- P. : Mihail Kogălniceanu, 30 apr. 1860 — 17 ian. 1861.
M.C.I. : arhimandritul Melhisedec, 30 apr. — 6 mai 1860⁴¹⁾.
ad-int. Mihail Kogălniceanu, 6 mai — 31 oct. 1860⁴²⁾.
(ad int. Vasile Alexandrescu [-Urechia], 18 iul. 1860-?)⁴³⁾.
Alexandru Romalo, 31 oct. 1860⁴⁴⁾ — 17 ian. 1861.
(ad-int. Vasile Alexandrescu [-Urechia], 10 noiembr. 1860-?)⁴⁵⁾.
M.E. : Mihail Jora, 30 apr. 1860 — 17 ian. 1861.
(ad-int. Alex. Fotino, 29 iul. 1860-?)⁴⁶⁾.
M.F. : Eugen Alcaz, 30 apr. — înainte de 29 sept. 1860⁴⁷⁾.
Dimitrie Cozadini, 29 sept. 1860 — 17 ian. 1861.
M.I. : Mihail Kogălniceanu, 30 apr. 1860 — 17 ian. 1861.
(ad-int. Eugen Alcaz, 18 iul. 1860-?)⁴⁸⁾.
M.J. : Damaschin Bojinca, 30 apr. 1860 — 17 ian. 1861.
M.L.P. : Dimitrie Cozadini, 30 apr. — 29 sept. 1860⁴⁹⁾.
Ioan Gr. Ghica, 29 sept. 1860 — 17 ian. 1861.
M.R. : Colonelul Gheorghe Adrian, 30 apr. — 14 iul. 1860⁵⁰⁾.
Generalul Ioan Em. Florescu, 14 iul. 1860 — 17 ian. 1861.
(ad-int. Dimitrie Cozadini, 26 iul. 1860-?)⁵¹⁾.

³⁷⁾ La această dată Gheorghe Apostoleanu, directorul departamentului, este însărcinat cu „geranța provizorie” (M.O.M., 1859—1860, p. 645).

³⁸⁾ Manole Costache Epureanu este însărcinat cu interimatul Ministerului de Război în timpul concediului de 6 zile al colonelului Adrian (M.O.M., 1859—1860, p. 453).

³⁹⁾ M.O.M., supl. la nr. 167, din 30 apr. 1860.

⁴⁰⁾ M.O.M., 1860—1861, p. 343.

⁴¹⁾ Melhisedec demisionează la 6 mai 1860, ivindu-se proteste din pricină că era membru al clerului; domnitorul acceptă demisia, îi mulțumește și dă lui Kogălniceanu interimatul departamentului (M.O.M., 1859—1860, p. 571, 575).

⁴²⁾ La această dată Romalo este numit titular al departamentului (M.O.M., 1850—1861, p. 97).

⁴³⁾ Directorul departamentului preia interimatul în timpul lipsei lui Kogălniceanu plecat în inspecție (M.O.M., 1859—1860, p. 823).

⁴⁴⁾ M.O.M., 1860—1861, p. 97.

⁴⁵⁾ Directorul departamentului preia interimatul în timpul lipsei titularului plecat în vizită la mănăstiri (M.O.M., 1860—1861, p. 145).

⁴⁶⁾ Directorul departamentului este însărcinat cu girarea conducerii ministerului pe câteva zile, în timpul lipsei lui Jora (M.O.M., 1859—1860, p. 871).

⁴⁷⁾ La această dată Cozadini este trecut ca titular al departamentului vacant al Finanțelor (M.O.M., 1860—1861, p. 89).

⁴⁸⁾ Alcaz preia interimatul în timpul lipsei titularului plecat în inspecție prin țară (M.O.M., 1859—1860, p. 827).

⁴⁹⁾ La această dată Cozadini ia conducerea departamentului Finanțelor, departamentul Lucrărilor Publice fiind luat de Ioan Gr. Ghica (M.O.M., 1860—1861, p. 89).

⁵⁰⁾ În ziua de 14 iul. 1860, generalul Florescu este numit ministrul de Război al Moldovei (M.O.M., 1859—1860, p. 823).

⁵¹⁾ Dimitrie Cozadini este însărcinat cu interimatul departamentului până la venirea titularului de la București (M.O.M. 1859—1860, p. 847). La 30 aug. 1860, Florescu este numit ministru de Război al Țării Românești cu dreptul de a gira și departamentul de Război de la Iași (M.O.Ț.R., 1860, p. 953).

7. (17—18) ianuarie 1861⁵²⁾ — 23 septembrie 1861⁵³⁾

- P.: Anastase Panu, 17 ian. 1861 — 23 sept. 1861.
M.C.I.: Gheorghe Cuciureanu, 18 ian. — 19 mai 1861⁵⁴⁾.
ad-int. Dimitrie Rosetti, 23 mai⁵⁵⁾ — 23 sept. 1861.
M.E.: Constantin Rolla, 18 ian. — 23 mai 1861⁵⁶⁾.
ad-int. Ioan Silion, 23 mai — 23 sept. 1861.
M.F.: Petre Mavrogheni, 18 ian. — 19 mai 1861⁵⁷⁾.
(ad-int. Const. Hurmuzachi (23—28) apr. 1861-?)⁵⁸⁾.
ad-int. Constantin Negruzzi, 23 mai⁵⁹⁾ — 23 sept. 1861.
M.I.: Anastase Panu, 17 ian. 1861 — 23 sept. 1861.
(ad-int. Const. Rolla, (23—28) apr. 1861-?)⁶⁰⁾.
M.J.: Constantin Hurmuzachi, 18 ian. — 19 mai 1861⁶¹⁾.
Constantin Rolla, 23 mai — 23 sept. 1861.
M.L.P.: Dimitrie A. Sturza, 18 ian. — 21 mai 1861⁶²⁾.
(ad-int. Petre Mavrogheni, 24 febr. 1861-?)⁶³⁾.
(ad-int. Gheorghe Cuciureanu (23—28) apr. 1861-?)⁶⁴⁾.
ad-int. Constantin Rolla, 23 mai 1861⁶⁵⁾ — 23 sept. 1861.
M.R.: Generalul Ioan Florescu, 17 ian.⁶⁶⁾ — 17 apr. 1861⁶⁷⁾.
ad-int. Colonelul Sămeșescu, 17 apr. — 22 iul. 1861 (M.O.M.)⁶⁸⁾.
Colonelul Ioan Gr. Ghica, 22 iul. (M.O.M.) — 23 sept. 1861.

8. 23 septembrie — 5 octombrie 1861⁶⁹⁾

Departamentele sînt conduse de directorii lor, pînă la formarea guvernului Moruzi

⁵²⁾ Panu este numit președinte al consiliului și ministru de interne la 17 ian. 1861; a doua zi sînt numiți ceilalți miniștri (M.O.M., 1860—1861, p. 343). În zilele de 19—23 mai 1861, guvernul Panu ia o nouă înfățișare, în urma demisiei a patru miniștri; aceștia nu vor fi însă înlocuiți prin alți titulari, ci prin miniștri interimari (M.O.M., 1860—1861, p. 765).

⁵³⁾ Demisia guvernului este acceptată la 23 sept. 1861 (M.O.M., 1860—1861, p. 1141).

⁵⁴⁾ Cuciureanu demisionează (M.O.M., 1860—1861, p. 765).

⁵⁵⁾ Numit ad-interim în urma demisiei lui Cuciureanu (Ibidem).

⁵⁶⁾ La această dată Rolla este trecut la departamentul Justiției, Ioan Silion preluînd interimatul (Ibidem).

⁵⁷⁾ Mavrogheni demisionează (Ibidem).

⁵⁸⁾ Domnitorul telegrafiază din București la 23 apr./5 mai 1861, însărcinînd pe Hurmuzachi cu interimatul pe timpul șederii titularului la București; la 28 aprilie, se dă ordonanța confirmînd această hotărîre (M.O.M., 1860—1861, p. 653, 689).

⁵⁹⁾ Numit ministru ad-interim în urma demisiei lui Mavrogheni (M.O.M., 1860—1861, p. 765).

⁶⁰⁾ Aceași situație ca și cea relatată la nota 58.

⁶¹⁾ Hurmuzachi demisionează; locul său este preluat de Rolla, pînă atunci titular al departamentului de Externe (M.O.M., 1860—1861, p. 765).

⁶²⁾ Sturza demisionează (Ibidem).

⁶³⁾ Mavrogheni preia interimatul pe timpul lipsei titularului; plecat la Galați, cu ocazia inundațiilor ce au loc în iarna 1861 în acest port dunărean (M.O.M., 1860—1861, p. 475).

⁶⁴⁾ Aceași situație ca și cea relatată la nota 58.

⁶⁵⁾ Rolla preia, la această dată, conducerea departamentului Justiției și interimatul celui al Lucrărilor Publice (M.O.M., 1860—1861, p. 765).

⁶⁶⁾ Florescu își continuă funcțiunile din guvernul Kogălniceanu.

⁶⁷⁾ La această dată colonelul Sămeșescu este însărcinat cu interimatul departamentului de Război (M.O.M., 1860—1861, p. 697).

⁶⁸⁾ La această dată apare în M.O.M. numirea ca titular al departamentului Războiului a colonelului Ghica (M.O.M., 1860—1861, p. 941).

⁶⁹⁾ Prin ordonanța nr. 225, din 23 septembrie 1861, se acceptă demisia guvernului Panu și se însărcinează directorii cu interimatul (M.O.M., 1860—1861, p. 1141); la 5 oct. 1861 se formează guvernul Moruzi (M.O.M., 1860—1861, p. 1175).

9. 5 octombrie 1861 — 22 ianuarie 1862⁷⁰⁾

- P.: Alexandru C. Moruzi, 5 oct. 1861 — 22 ian. 1862.
(ad-int. Ioan N. Cantacuzino, 14 ian. — 22 ian. 1862).
M.C.I.: Alexandru A. Cantacuzino, 5 oct. 1861 — 22 ian. 1862.
M.E.: Leon Ghica, 5 oct. 1861 — 22 ian. 1862.
M.F.: Alexandru C. Moruzi, 5 oct. 1861 — 22 ian. 1862.
(ad-int. Alexandru A. Cantacuzino, 14 ian. — 22 ian. 1862)
M.I.: Ioan N. Cantacuzino, 5 oct. 1861 — 22 ian. 1862.
M.J.: ad-int. Ioan N. Cantacuzino, 5 oct. 1861 — 14 ian. 1862.
ad-int. directorul departamentului, 14 ian. — 22 ian. 1862.
M.L.P.: Constantin N. Suțu, 5 oct. 1861 — 22 ian. 1862.
(ad-int. Leon Ghica, 14 ian. — 22 ian. 1862).
M.R.: Colonelul Ioan Gr. Ghica, 5 oct. 1861⁷¹⁾ — 22 ian. 1862.

II. ȚARA ROMÎNEASCĂ

1. (25—26) ianuarie 1859⁷²⁾ — 27 martie 1859⁷³⁾

- P.: Ioan Alex. Filipescu, 25 ian. — 27 mart. 1859.
M.C.: Grigore Filipescu, 26 ian. — 27 mart. 1859.
M.C.I.: Ioan C. Cantacuzino, 26 ian. — 21 febr. 1859⁷⁴⁾.
Const. A. Crețulescu, 21 febr. — 27 mart. 1859.
M.E.: Dim. Brătianu, 26 ian. — 27 mart. 1859.
M.F.: Barbu Catargi, 26 ian. — 27 mart. 1859.
M.I.: Nicolae Goleșcu, 25 ian. — 27 mart. 1859.
M.J.: Ioan Alex. Filipescu, 26 ian. — 27 mart. 1859.
M.R.: Generalul Barbu Vlădoianu, 26 ian. — 27 mart. 1859.

2. 27 martie 1859⁷⁵⁾ — 6 septembrie 1859⁷⁶⁾

- P.: Constantin Alex. Crețulescu, 27 mart. — 6 sept. 1859.
M.C.: Grigore Filipescu, 27 mart. — 6 sept. 1859.
M.C.I.: Constantin Alex. Crețulescu, 27 mart. — 6 sept. 1859.
M.E.: Scarlat Fălcoianu, 27 mart. — 1 sept. 1859⁷⁷⁾.
(ad-int. G. G. Filipescu, 16 iun. 1859-?)⁷⁸⁾.

⁷⁰⁾ Guvernul format la 5 oct. 1861 (M.O.M., 1860—1861, p. 1175), își încetează funcțiunile o dată cu formarea primului guvern unit. Mai înainte însă — la 14 ianuarie 1862 — în preajma realizării unirii administrative se hotărăște deplasarea la București a președintelui Alexandru C. Moruzi și a ministrului Constantin N. Suțu, repartizându-se celorlalți miniștri interimatele departamentelor vacante (M.O.M., 1862, p. 45).

⁷¹⁾ În fapt, Ghica își continuă funcțiunile avute în guvernul Panu.

⁷²⁾ Ioan Alex. Filipescu și Nicolae Goleșcu sînt numiți telegrafic, printr-o depeșă trimisă de domnitor din Iași, la 25 ianuarie; lista guvernului este comunicată apoi Adunării, a doua zi, de către Nicolae Goleșcu (B.O., nr. 10, din 2 febr. 1859, p. 38). Printr-un decret din 21 februarie, guvernul este întărit de domnitor (M.O.Ț.R., 1859, p. 65). Ioan Alex. Filipescu, Catargi și Vlădoianu au funcționat și în cadrul guvernului precedent, cel dintîi fiind și caimacam.

⁷³⁾ Prin ordonanța nr. 31, din 27 mart. 1859, se acceptă demisia a patru miniștri, formîndu-se, totodată, noul guvern Crețulescu (M.O.Ț.R., 1859, p. 129).

⁷⁴⁾ Cu prilejul întăririi guvernului, la 21 febr. 1859, Constantin A. Crețulescu este numit ministru al Cultelor (M.O.Ț.R., 1859, p. 65).

⁷⁵⁾ M.O.Ț.R., 1859, p. 128. V. și nota 73.

⁷⁶⁾ În urma demisiei lui Const. A. Crețulescu, președinția este preluată de Nicolae Crețulescu (M.O.Ț.R., 1859, p. 425).

⁷⁷⁾ La această dată Fălcoianu demisionează și interimatul departamentului este preluat de Nicolae Crețulescu (M.O.Ț.R., 1859, p. 497).

⁷⁸⁾ Grigore Filipescu conduce departamentul în timpul lipsei titularului plecat cu domnitorul în vizită prin țară (M.O.Ț.R., 1859, p. 277).

- ad-int.* Nicolae Crețulescu, 1 sept.⁷⁹⁾ — 6 sept. 1859.
M.F.: *ad-int.* Constantin Steriade, directorul departamentului, 27 mart. — 7 iun. 1859⁸⁰⁾.
Constantin Steriade, 7 iun. — 6 sept. 1859.
M.I.: Nicolae Crețulescu, 27 mart. — 6 sept. 1859.
M.J.: Ioan C. Cantacuzino, 27 mart. — 6 sept. 1859.
M.R.: Generalul Barbu Vlădoianu, 27 mart. — 4 mai 1859⁸¹⁾.
Generalul Alexandru Macedonschi, 4 mai — 16 aug. 1859⁸²⁾.
ad-int. Colonelul Ioan Cornescu, 16 aug. — 6 sept. 1859.

3. 6 septembrie 1859⁸³⁾ — 11 octombrie 1859⁸⁴⁾

- P.: Nicolae Crețulescu, 6 sept. — 11 oct. 1859.
M.C.: Grigore Filipescu, 6 sept. — 11 oct. 1859.
M.C.I.: *ad-int.* Ioan Cantacuzino, 6 sept. — 5 oct. 1859⁸⁵⁾.
ad-int. Grigore Alexandrescu, 5 oct. — 11 oct. 1859.
M.E.: *ad-int.* Nicolae Crețulescu, 6 sept. — 10 oct. 1859⁸⁶⁾.
Vasile Alecsandri, 10 oct. — 11 oct. 1859.
M.F.: Constantin Steriade, 6 sept. — 11 oct. 1859.
M.I.: Nicolae Crețulescu, 6 sept. — 11 oct. 1859.
M.J.: Ioan Cantacuzino, 6 sept. — 5 oct. 1859⁸⁷⁾.
ad-int. Gheorghe Crețeanu, 6 oct. — 11 oct. 1859.
M.R.: *ad-int.* Colonelul Ioan Cornescu, 6 sept. — 11 oct. 1859.

4. 11 octombrie 1859⁸⁸⁾ — 28 mai 1860⁸⁹⁾

- P.: Ion Ghica, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
M.C.: Ioan Bălăceanu, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
(*ad-int.* Ion Ghica ?-?)⁹⁰⁾.
M.C.I.: Alexandru G. Golescu, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
M.E.: Vasile Alecsandri, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
(*ad-int.* Alexandru G. Golescu, 14 oct. 1859-?)⁹¹⁾.
(*ad-int.* Alexandru G. Golescu, 30 mart. 1860-?)⁹²⁾.

⁷⁹⁾ M.O.Ț.R., 1859, p. 497.

⁸⁰⁾ La 7 iunie Steriade este numit ministru titular (M.O.Ț.R., 1859, p. 261).

⁸¹⁾ La această dată, printr-o ordonanță emisă din Iași, Macedonschi este numit ministru de Război (M.O.Ț.R., 1859, p. 205); în aceeași zi, el fusese înălțat la gradul de general și numit „șef” a toată puterea a mată a Țării Românești” (Ibidem). Este de presupus că și-a preluat funcția mai înainte, el contrasemnând un ordin de zi din 2 mai 1859 (Ibidem).

⁸²⁾ Prin ordonanța nr. 325, din 16 august 1859, se primește demisia lui Macedonschi și se numește ministru *ad-interim* colonelul Ioan Cornescu (M.O.Ț.R., 1859, p. 389).

⁸³⁾ M.O.Ț.R., 1859, p. 425. V. și nota 76.

⁸⁴⁾ La 11 octombrie 1859, se accepta demisia lui Nicolae Crețulescu și noul guvern este format de Ion Ghica (M.O.Ț.R., 1859, p. 497).

⁸⁵⁾ La această dată se primește demisia lui Cantacuzino, interimatul fiind preluat de Grigore Alexandrescu, directorul departamentului (M.O.Ț.R., 1859, p. 497).

⁸⁶⁾ O ordonanță din 10 octombrie 1859 numește pe Vasile Alecsandri ministru titular (M.O.Ț.R., 1859, p. 497).

⁸⁷⁾ La această dată se acceptă demisia lui Cantacuzino, dându-se interimatul directorului departamentului, Gh. Crețeanu (M.O.Ț.R., 1859, p. 497).

⁸⁸⁾ M.O.Ț.R., 1859, p. 497.

⁸⁹⁾ Ibidem, 1860, p. 517.

⁹⁰⁾ La 19 aprilie 1860 guvernul, interpellat în Adunare, declară că titularul departamentului era Bălăceanu și că, în lipsa titularului, care trebuia să revină din străinătate, de la sfârșitul anului 1859 interimatul era deținut de Ion Ghica, primul ministru (M.O.Ț.R., 1860, p. 410). De fapt, departamentul trebuie să fi fost condus în toată perioada guvernării Ghica de primul ministru.

⁹¹⁾ Alex. G. Golescu preia interimatul în lipsa titularului plecat în Moldova (M.O.Ț.R., 1859, p. 506). Golescu semnează ca ministru interimar și la 28 noiembrie.

⁹²⁾ Alex. G. Golescu capătă conducerea departamentului în timpul lipsei din post a titularului, plecat „vremelnicește, după trebuință” (M.O.Ț.R., 1860, p. 337).

- M.F.: Constantin Steriade, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
 M.I.: Ion Ghica, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
 M.J.: ad-int. Gheorghe Crețeanu, 11 oct. 1859 — 28 mai 1860.
 M.R.: ad-int. Colonelul Ioan Cornescu, 11 oct. 1859 — 28 noiembr. 1859⁹³.
 Colonelul Ioan Florescu, 28 noiembr. 1859 — 28 mai 1860.

5. 28 mai 1860⁹⁴) — 13 iulie 1860⁹⁵)

- P.: Nicolae Golescu, 28 mai — 13 iul. 1860.
 M.C.: Barbu Vlădoianu, 28 mai — 13 iul. 1860.
 M.C.I.: Constantin A. Rosetti, 28 mai — 13 iul. 1860.
 M.E.: Ioan I. Filipescu, 28 mai — 13 iul. 1860.
 M.F.: Ican Brătianu, 28 mai — 13 iul. 1860.
 (ad-int. Ioan I. Filipescu, 7 iun. 1860-?)⁹⁶).
 M.I.: Dimitrie Brătianu, 28 mai — 13 iul. 1860.
 M.J.: Vasile Boerescu, 28 mai — 13 iul. 1860.
 M.R.: Nicolae Golescu, 28 mai — 13 iul. 1860.

6. 13 iulie 1860⁹⁷) — (14—17) aprilie 1861⁹⁸)

- P.: Manole Costache Epureanu, 13 iul. 1860 — (14—17) apr. 1861.
 (ad-int. Gheorghe Costaforu, 4 febr. 1861-?)⁹⁹).
 M.C.: Barbu Vlădoianu, 13 iul. — 23 noiembr. 1860¹⁰⁰).
 ad-int. Manole Costache Epureanu, 23 noiembr. — 31 dec. 1860¹⁰¹).
 ad-int. Ioan I. Filipescu, 31 dec. 1860 — (14—17) apr. 1861.
 M.C.I.: ad-int. Vasile Boerescu, 13 iul. — 17 oct. 1860¹⁰²).
 Dimitrie Ghica, 17 oct. — 23 noiembr. 1860¹⁰³).
 Barbu Vlădoianu, 23 noiembr. 1860 — (14—17) apr. 1861.
 (ad-int. Manole Costache Epureanu, 24 mart. 1861-?)¹⁰⁴).
 M.E.: Ioan I. Filipescu, 13 iul. 1860 — (14—17) apr. 1861.
 M.F.: Manole Costache Epureanu, 13 iul. 1860 — (14—17) apr. 1861.
 (ad-int. Gheorghe Costaforu, 4 febr. 1861-?)¹⁰⁵)

⁹³) Interimatul încetează odată cu numirea colonelului Florescu în funcția de ministru de Război (M.O.Ț.R., 1859, p. 585).

⁹⁴) M.O.Ț.R., 1860, p. 517.

⁹⁵) Ibidem, 1860, p. 781.

⁹⁶) Filipescu este numit ministru interimar pe timpul lipsei titularului plecat în Moldova (M.O.Ț.R., 1860, p. 549).

⁹⁷) V. nota 95.

⁹⁸) Guvernul Epureanu își comunică demisia în ședința Adunării din cursul nopții de 14—15 aprilie 1861 (M.O.Ț.R., supl. la nr. 95, din 2 mai 1861, p. 6). Directorii de departamente iau asupra lor guvernarea interimară la 17 aprilie (M.O.Ț.R., 1860, p. 953).

⁹⁹) Costaforu preia interimatul președinției și al departamentului Dinăuntru „până la întoarcerea d-lui Manolache Costache din călătoria ce are a face în Moldova, pentru câteva zile” (M.O.Ț.R., 1861, p. 105).

¹⁰⁰) Vlădoianu preia departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice (M.O.Ț.R., 1860, p. 1329).

¹⁰¹) Manole Costache Epureanu preia interimatul și-l deține până la 31 decembrie 1860, când această sarcină este încredințată lui Ioan I. Filipescu, ministrul de Externe (M.O.Ț.R. 1860, p. 1467).

¹⁰²) Interimatul lui Vasile Boerescu încetează odată cu numirea lui Dim. Ghica la conducerea departamentului (M.O.Ț.R., 1860, p. 1205).

¹⁰³) Dimitrie Ghica demisionază și conducerea departamentului său este încredințată lui Barbu Vlădoianu, până atunci ministru al Controlului (M.O.Ț.R., 1860, p. 1329).

¹⁰⁴) Manole Costache Epureanu preia interimatul până la reîntoarcerea lui Vlădoianu de la alegeri (M.O.Ț.R., 1861, p. 269).

¹⁰⁵) V. nota 99.

- M.J. : Gheorghe Costaforu, 13 iul. 1860 — 11 apr. 1861¹⁰⁶.
(ad-int. Manole Costache Epureanu, 5 oct. 1860-?)¹⁰⁷.
ad-int. Manole Costache Epureanu, 11 apr.¹⁰⁸ — (14—17) apr. 1861.
- M.J. : Vasile Boerescu, 23 iul. 1860 — 11 apr. 1861¹⁰⁹.
ad-int. Nicolae Bițcoveanu, directorul departamentului, 11 apr. 1861 — (14—17) apr. 1861.
- M.R. : Colonelul Gheorghe Adrian, 13 iul. 1860 — 30 aug. 1860¹¹⁰.
(ad-int. Colonelul E. Sămeșescu, 5 aug. 1860-?)¹¹¹.
Generalul Ioan Em. Florescu, 30 aug. 1860¹¹² — (14—17) apr. 1861.

7. 17 aprilie 1861¹¹³ — 30 aprilie 1861¹¹⁴)

Interimat al directorilor de departamente.

8. 30 aprilie 1861 — 12 mai 1861¹¹⁵)

- P. : Barbu Catargi, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.C. : Constantin Filipescu, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.C.I. : Ioan C. Cantacuzino, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.E. : Apostol Arsache, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.F. : Dimitrie Ghica, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.I. : Barbu Catargi, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.J. : Constantin Brăiloi, 30 apr. — 12 mai 1861.
- M.R. : ad-int. Colonelul E. Sămeșescu, 30 apr. — 12 mai 1861.

9. 12 mai 1861¹¹⁶) — (24 iunie — 11 iulie) 1861¹¹⁷)

- P. : Ștefan Golescu, 12 mai — (24 iunie — 11 iul.) 1861.
(ad-int. Vasile Mălinescu, 19 iun. 1861-?)¹¹⁸.
- M.C. : ad-int. Dimitrie Bolintineanu, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.

¹⁰⁶) Costaforu demisionează la 11 aprilie 1861 (M.O.Ț.R., 1861, p. 325).

¹⁰⁷) Epureanu deține interimatul pe timpul lipsei lui Costaforu plecat să îndeplinească pe domitor, care se întorcea de la Constantinopol (M.O.Ț.R., 1860, p. 1069).

¹⁰⁸) M.O.Ț.R., 1861, p. 325.

¹⁰⁹) Boerescu demisionează la 11 aprilie 1861 (M.O.Ț.R., 1861, p. 325).

¹¹⁰) La această dată este numit titular generalul Ioan Em. Florescu (M.O.Ț.R., 1860, p. 953).

¹¹¹) Sămeșescu este însărcinat cu interimatul departamentului până la venirea lui Adrian din Moldova (M.O.Ț.R., 1860, p. 889). Este posibil ca el să fi deținut interimatul încă de la 13 iulie; de asemenea, probabil ca gireaza conducerea departamentului până la 30 august.

¹¹²) La 29 august 1860, președinții de consiliu din Moldova și Țara Românească propun crearea unei singure administrații militare sub ordinele departamentului de Război de la București (M.O.Ț.R., 1860, p. 952—954). Printr-o ordonanță din 330 august se sancționează această propunere și în aceeași zi Ioan Em. Florescu este numit ministru de Război al Țării Românești, cu dreptul de a gira departamentul armatei din Moldova (M.O.Ț.R., 1860, p. 953).

¹¹³) În urma demisiei guvernului Epureanu, directorii de departamente sînt însărcinați cu interimatul ministerelor (M.O.Ț.R., 1861, p. 345).

¹¹⁴) Interimatul directorilor de departamente încetează odată cu formarea guvernului Catargi (M.O.Ț.R., 1861, p. 373).

¹¹⁵) Guvernul aduce la cunoștință Adunării demisia sa la 9 mai (M.O.Ț.R., supl. la nr. 105, din 13 mai 1861, p. 1), dar aceasta nu este acceptată decît pe data de 12 mai, cînd se formează noul guvern (M.O.Ț.R., 1861, p. 417).

¹¹⁶) V. nota precedentă.

¹¹⁷) Guvernul își dă demisia la 24 iunie (M.O.Ț.R., supl. la nr. 145, din 4 iul. 1861, p. 2); aceasta este acceptată la 11 iulie 1861 (M.O.Ț.R., 1861, p. 603).

¹¹⁸) Vasile Mălinescu înlocuiește pe Ștefan Golescu, plecat „pentru puține zile”, în funcțiile de președinte de consiliu și de ministru de Interne (M.O.Ț.R., 1861, p. 537).

- M.C.I. : Vasile Mălinescu, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.
 M.E. : Dimitrie Bolintineanu, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.
 M.F. : Constantin Bălcescu, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.
 M.I. : Ștefan Golescu, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.
 (ad-int. Vasile Mălinescu, 19 iun. 1861-?)
 M.J. : Grigore Arghiropol, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.
 M.R. : ad-int. Colonelul E. Sămeșescu, 12 mai — (24 iun. — 11 iul.) 1861.

10. 11 iulie 1861 — 19 iulie 1861¹¹⁹⁾

Interimat al directorilor de departamente.

11. 19 iulie 1861¹²⁰⁾ — (11 decembrie 1861 — 22 ianuarie 1862)¹²¹⁾

- P. : Dimitrie Ghica, 19 iul. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 M.C. : Gheorghe Văleanu, 19 iul. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 M.C.I. : Scarlat Fălcoianu, 19 iul. — 1 aug. 1861 (nu funcționează)¹²²⁾.
 (ad-int. Ioan C. Cantacuzino, 19 iul. 1861-?)¹²³⁾.
 Nicolae A. Niculescu, 1 aug. 1861¹²⁴⁾ — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 M.E. : Apostol Arsache, 19 iul. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 (ad-int. Alexandru Plagino, 19 iul. 1861-?)¹²⁵⁾.
 (ad-int. Alexandru Plagino, 14 aug. 1861-?)¹²⁶⁾.
 (ad-int. Scarlat Fălcoianu, 9 noiembr. 1861-?)¹²⁷⁾.
 M.F. : Alexandru Plagino, 19 iul. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 (ad-int. Apostol Arsache, 6 oct. 1861-?)¹²⁸⁾.
 M.I. : Dimitrie Ghica, 19 iul. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 M.J. : Ioan C. Cantacuzino, 19 iul. — 21 oct. 1861¹²⁹⁾.
 (ad-int. Dimitrie Ghica, 30 iul. 1861-?)¹³⁰⁾.

¹¹⁹⁾ La 11 iulie se anunța acceptarea demisiei guvernului Golescu și se arăta că „până la formarea unui nou cabinet desăvârșit, d. C. Bălcescu va prelungi ale sale funcțiuni și va dirija lucrările consiliului” (M.O.Ț.R., 1861, p. 603). În acest guvern interimar funcționează directorii de departamente, singura excepție fiind colonelul Ioan Gr. Ghica, căruia i se încredințează conducerea departamentului de Război.

¹²⁰⁾ M.O.Ț.R., 1861, p. 631.

¹²¹⁾ La 11 decembrie 1861, domnitorul anunță Adunării, odată cu unirea administrativă a celor două țări, demisia guvernului muntean (M.O.Ț.R., 1861, p. 1093); practic, retragerea ministerului nu se produce, însă, decât la 22 ian. 1862, cind se formează primul guvern unit al României.

¹²²⁾ Scarlat Fălcoianu nu funcționează efectiv, fiind plecat în străinătate.

¹²³⁾ Ioan C. Cantacuzino este însărcinat cu interimatul departamentului până la revenirea lui Scarlat Fălcoianu (M.O.Ț.R., 1861, p. 631). Cantacuzino a girat probabil conducerea acestui minister până la 1 august 1861.

¹²⁴⁾ La 1 august 1861, Nicolae A. Niculescu este numit ministru în locul lui Fălcoianu, „care pentru căutarea sănătății sale, este nevoit a mai sta în străinătate” (M.O.Ț.R., 1861, p. 677).

¹²⁵⁾ Alexandru Plagino preia interimatul, numaidecât după formarea guvernului, înainte de sosirea în capitală a titularului (M.O.Ț.R., 1861, p. 631).

¹²⁶⁾ Alexandru Plagino deține interimatul în timpul lipsei titularului plecat la Sulina (M.O.Ț.R., 1861, p. 717).

¹²⁷⁾ Fălcoianu girează conducerea departamentului, titularul lipsind „puține zile” (M.O.Ț.R., 1861, p. 981).

¹²⁸⁾ Arsache preia interimatul, în timpul lipsei lui Plagino, plecat în Moldova (M.O.Ț.R., 1861, p. 877).

¹²⁹⁾ Ieșirea sa din guvern este confirmată printr-o depeșă domnească, prin care se dă lui Apostol Arsache interimatul (M.O.Ț.R., 1861, p. 929).

¹³⁰⁾ Dimitrie Ghica deține interimatul în timpul lipsei titularului „cîteva zile” (M.O.Ț.R., 1861, p. 669).

- ad-int.* Apostol Arsache, 21 oct.¹³¹⁾ — 27 oct. 1861¹³²⁾.
 Scarlat Fălcoianu, 27 oct. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).
 M.R. : Colonelul Ioan Gr. Ghica, 19 iul. 1861 — (11 dec. 1861 — 22 ian. 1862).

III. ROMÂNIA

1. 22 ianuarie 1862¹³³⁾ — 8 iunie 1862 — 24 iunie 1862¹³⁴⁾

- P. : Barbu Catargi, 22 ian — 8 iun. 1862.
ad-int. Apostol Arsache, 8 iun. — 24 iun. 1862.
 M.C. : *ad-int.* Apostol Arsache, 22 ian. — 24 mart. 1862¹³⁵⁾.
 Alexandru Em. Florescu, 24 mart. — 24 iun. 1862.
 M.C.I. : Grigore Balș, 22 ian — 27 ian. 1862¹³⁶⁾.
ad-int. Grigore Balș, 27 ian. — 7 febr. 1862¹³⁷⁾.
 Barbu Belu, 7 febr. — 24 iun. 1862.
 M.E. : Apostol Arsache, 22 ian. — 24 iun. 1862.
 M.F. : Alexandru C. Moruzi, 22 ian. — 27 ian. 1862¹³⁸⁾.
 Grigore Balș, 27 ian. — 11 mart. 1862¹³⁹⁾.
 (ad-int. Barbu Catargi, 16 febr. 1862-?)¹⁴⁰⁾.
ad-int. Alexandru Catargi, directorul departamentului, 11 mart.¹⁴¹⁾ — 24 mart. 1862¹⁴²⁾.
 Teodor Ghica, 24 mart. 1862 — 24 iun. 1862.
 (ad-int. Apostol Arsache, 31 mart. 1862 — 30 apr. 1862)¹⁴³⁾.
 M.I. : Barbu Catargi, 22 ian. — 8 iun. 1862.
ad-int. Apostol Arsache, 8 iun. — 24 iun. 1862.
 M.J. : Constantin N. Brăiloi, 22 ian. — 7 iun. 1862¹⁴⁴⁾.
 Dimitrie Cornea, 7 iun. — 24 iun. 1862
 M.L.P. : *ad-int.* Barbu Catargi, 22 ian. — 27 ian. 1862¹⁴⁵⁾.
 Dimitrie Cornea, 27 ian. — 7 iun. 1862¹⁴⁶⁾.

¹³¹⁾ V. nota 129.

¹³²⁾ Funcțiunea îi încetează odată cu numirea lui Fălcoianu (M.O.Ț.R., 1861, p. 957).

¹³³⁾ M., 1862, p. 73.

¹³⁴⁾ În ziua de 8 iunie 1862, Barbu Catargi este ucis, la ieșirea din Adunare, de un asasin rămas necunoscut; conducerea guvernului conservator o ia provizoriu Apostol Arsache (M., 1862, p. 507), care deține puterea până la 24 iunie, când ea este preluată de noul guvern al lui Nicolae Crețulescu (M., 1862, p. 557).

¹³⁵⁾ Interimatul încetează odată cu preluarea acestui post de Alex. Em. Florescu (M., 1862, p. 283).

¹³⁶⁾ La 27 ian. 1862, Grigore Balș este trecut titular al departamentului de Finanțe; el păstrează interimatul Cultelor și al Instrucțiunii (M., 1862, p. 89).

¹³⁷⁾ Interimatul lui Balș ia sfârșit odată cu numirea lui Barbu Belu ca titular al departamentului (M., 1862, p. 117).

¹³⁸⁾ Moruzi demisionează; în locul său este numit Grigore Balș, deținător până atunci al departamentului Cultelor (M., 1862, p. 89).

¹³⁹⁾ Grigore Balș demisionează; locul său este preluat temporar de Alexandru Catargi, directorul departamentului (M., 1862, p. 239).

¹⁴⁰⁾ Barbu Catargi preia conducerea departamentului în timpul lipsei de scurtă durată a titularului (M., 1862, p. 153).

¹⁴¹⁾ V. nota 139.

¹⁴²⁾ Catargi încetează girarea conducerii departamentului, când este numit titular Teodor Ghica (M., 1862, p. 283).

¹⁴³⁾ Apostol Arsache deține interimatul în lipsa titularului, căruia i se acordă un concediu de o lună (M., 1862, p. 320).

¹⁴⁴⁾ Brăiloi demisionează; departamentul său este preluat de Dimitrie Cornea, titular al Ministerului Lucrărilor Publice (M., 1862, p. 503).

¹⁴⁵⁾ Barbu Catargi deține interimatul, până la preluarea conducerii departamentului de Dimitrie Cornea (M., 1862, p. 89).

¹⁴⁶⁾ Dimitrie Cornea preia departamentul Justiției (M., 1862, p. 503).

(ad-int. Barbu Catargi, 1 apr. 1862-?)¹⁴⁷⁾.

ad-int. Alexandru Em. Florescu, 7 iun.¹⁴⁸⁾ — 24 iun. 1862.

M.R. : Generalul Ioan Gr. Ghica, 22 ian. — 24 iun. 1862.

2. 24 iunie 1862¹⁴⁹⁾ — (11—12) octombrie 1863¹⁵²⁾;

P. : Nicolae Crețulescu, 24 iun. 1862 — 11 oct. 1863.

M.C. : Alexandru St. Catargi, 24 iun. 1862 — 11 oct. 1862¹⁵³⁾.

ad-int. Alexandru St. Catargi, 11 oct. 1862 — (11—12) oct. 1863.

(ad-int. Generalul Ioan G. Ghica, 30 dec. 1862 — 10 ian. 1863)¹⁵²⁾.

M.C.I. : Gheorghe Crețeanu, 24 iun. — 16 iul. 1862¹⁵³⁾.

Nicolae Dim. Racoviță, 16 iul. — 30 dec. 1862.

Generalul Christian Tell, 30 dec. 1862¹⁵⁴⁾ — 26 mai 1863¹⁵⁵⁾.

ad-int. Alexandru Odobescu, 26 mai 1863 — 31 iul. 1863¹⁵⁶⁾.

(ad-int. generalul Ioan Gr. Ghica, 3 iul. 1863 — 16 iul. 1863¹⁵⁷⁾).

Alexandru Odobescu, 31 iul.¹⁵⁸⁾ — (11—12) oct. 1863.

M.E. : Alexandru Cantacuzino, 24 iun. — 30 sept. 1862¹⁵⁹⁾.

Generalul Ioan Gr. Ghica, 30 sept. 1862 — 17 aug. 1863¹⁶⁰⁾.

Nicolae Rosetti-Bălănescu, 17 aug. 1863 — (11—12) oct. 1863.

(ad-int. Alexandru Odobescu, 17 aug. — 7 sept. 1863¹⁶¹⁾).

M.F. : Teodor Ghica, 24 iun. — 12 iul. 1862¹⁶²⁾.

ad-int. Alexandru Cantacuzino, 12 iul. — 30 sept. 1862¹⁶³⁾.

Alexandru Cantacuzino, 30 sept. 1862 — 16 mart. 1863¹⁶⁴⁾.

¹⁴⁷⁾ Catargi conduce departamentul pînă la revenirea din Moldova a titularului (M., 1862, p. 331).

¹⁴⁸⁾ Alexandru Em. Florescu — ministru al Controlului — ia interimatul, după mutarea lui Cornea în fruntea departamentului Justiției (M., 1862, p. 507).

¹⁴⁹⁾ M., 1862, p. 557.

¹⁵⁰⁾ M., 1863, p. 841. Kogălniceanu preia sarcina guvernării la 11 octombrie, dar guvernul îl formează în ziua următoare.

¹⁵¹⁾ La această dată Alexandru Catargi preia conducerea departamentului Lucrărilor Publice, dar păstrează încă un timp interimatul Controlului (M., 1862, p. 941).

¹⁵²⁾ Generalul Ghica conduce departamentul Controlului — ca și cel al Lucrărilor Publice — timp de douăzeci de zile (M., 1862, p. 1173; 1863, p. 33).

¹⁵³⁾ La 16 iulie, Crețeanu demisionează și este înlocuit prin Nicolae Dim. Racoviță (M., 1862, p. 631), care funcționează — probabil — pînă la numirea generalului Tell ca titular al departamentului.

¹⁵⁴⁾ M., 1862, p. 1173.

¹⁵⁵⁾ La această dată este acceptată demisia lui Tell și conducerea departamentului este încredințată lui Alexandru Odobescu ca ministru ad interim (M., 1863, p. 389).

¹⁵⁶⁾ La 31 iulie 1863, Odobescu preia conducerea departamentului în calitate de ministru titular (M., 1863, p. 597).

¹⁵⁷⁾ Generalul Ghica deține interimatul în timpul lipsei în Moldova a lui Alexandru Odobescu (M., 1863, p. 313 și 557).

¹⁵⁸⁾ M., 1863, p. 597.

¹⁵⁹⁾ Cantacuzino preia conducerea departamentului Finanțelor, al cărui interimat îl deținea din iulie (funcția sa de ministru de Externe preluind-o generalul Ghica, pînă atunci ministru de Război (M., 1862, p. 901).

¹⁶⁰⁾ Generalul Ghica demisionează, departamentul fiind preluat de nou numitul ministru Nicolae Rosetti Bălănescu (M., 1863, p. 657).

¹⁶¹⁾ Alexandru Odobescu deține interimatul pînă la sosirea din Moldova a noului titular — Rosetti-Bălănescu (M., 1863, p. 657 și 729).

¹⁶²⁾ La această dată este acceptată demisia lui Teodor Ghica, încredințându-se interimatul departamentului lui Alexandru Cantacuzino, ministru de Externe (M., 1862, p. 619).

¹⁶³⁾ În urma intrării generalului Florescu în guvern, generalul Ghica preia Ministerul de Externe, iar Alexandru Cantacuzino devine ministru titular al Finanțelor (M., 1862, p. 901).

¹⁶⁴⁾ Alexandru Cantacuzino demisionează și locul său este preluat de directorul departamentului ca ministru interimar (M., 1863, p. 227).

ad-int. Constantin I. Iliescu, directorul departamentului, 16 mart. — 31 iul. 1863¹⁶⁵).

Constantin I. Iliescu, 31 iul. — (11—12) oct. 1863.

M.I.: Nicolae Crețulescu, 24 iun. 1862 — 11 oct. 1863.

(*ad-int.* Dimitrie Cornea, 27 sept. 1862-?)¹⁶⁶).

(*ad-int.* Constantin I. Iliescu, 24 aug. — 26 sept. 1863)¹⁶⁷).

M.J.: Dimitrie Cornea, 24 iun. — 30 dec. 1862¹⁶⁸).

(*ad-int.* Nicolae Crețulescu, 5 aug. 1862-?)¹⁶⁹).

(*ad-int.* Nicolae Crețulescu, 30 dec. 1862¹⁷⁰) — 14 iun. 1863¹⁷¹).

Barbu Belu, 14 iun. — 8 aug. 1863¹⁷²).

(*ad-int.* Nicolae Crețulescu, 3 iul. — 31 iul. 1863)¹⁷³).

ad-int. Nicolae Crețulescu 8 aug.¹⁷⁴) — 15 aug. 1863¹⁷⁵).

Dimitrie P. Vioreanu, 15 aug. 1863 — (11—12) oct. 1863.

M.L.P.: Alexandru Em. Florescu, 24 iun. — 11 oct. 1862¹⁷⁶).

(*ad-int.* Dimitrie Cornea, 7 iul. 1862 — 7 sept. 1862)¹⁷⁷).

(*ad-int.* Alexandru St. Catargi, 5 aug. 1862-?)¹⁷⁸).

Alexandru St. Catargi, 11 oct. 1862¹⁷⁹) — (11—12) oct. 1863.

(*ad-int.* Nicolae Crețulescu, 10 dec. — 30 dec. 1862)¹⁸⁰).

(*ad-int.* Generalul Ioan Gr. Ghica, 30 dec. 1862—10 ian. 1863¹⁸¹).

M.R.: Generalul Ioan Gr. Ghica, 24 iun. 1862 — 30 sept. 1862¹⁸²).

Generalul Ioan Em. Florescu, 30 sept. 1862 — (11—12) oct. 1863.

3. (11—12) octombrie 1863¹⁸³) — 26 ianuarie 1865¹⁸⁴).

P.: Mihail Kogălniceanu, 11 oct. 1863 — 26 ian. 1865.

(*ad-int.* Nicolae Crețulescu, 16 aug. — 28 aug. 1864)¹⁸⁵).

¹⁶⁵) La 31 iulie 1863, Iliescu devine — ca și Odobescu — ministru titular (M., 1863, p. 597).

¹⁶⁶) Cornea — ministru al Justiției — deține interimatul în timpul unei scurte absențe din București a lui Crețulescu (M., 1862, p. 893).

¹⁶⁷) M., 1863, p. 789.

¹⁶⁸) La această dată, interimatul departamentului este preluat de Nicolae Crețulescu (M., 1862, p. 1173).

¹⁶⁹) Crețulescu conduce departamentul până la reîntoarcerea titularului de la Iași (M., 1862, p. 730).

¹⁷⁰) V. nota 168.

¹⁷¹) La această dată Barbu Belu este numit ministru al Justiției (M., 1863, p. 453).

¹⁷²) La 8 august este acceptată demisia lui Belu, interimatul departamentului fiind din nou preluat de Nicolae Crețulescu (M., 1863, p. 629).

¹⁷³) Crețulescu girează conducerea departamentului în timpul concediului titularului (M., 1863, p. 513, 601).

¹⁷⁴) V. nota 172.

¹⁷⁵) La această dată, conducerea departamentului este încredințată lui Dimitrie P. Vioreanu (M., 1863, p. 649).

¹⁷⁶) La 11 oct. 1862, Alexandru St. Catargi — până atunci ministru al Controlului — preia departamentul Lucrărilor Publice (M., 1862, p. 941).

¹⁷⁷) Departamentul este încredințat conducerii lui Cornea pe termen de două luni (M., 1862, p. 603).

¹⁷⁸) Alexandru St. Catargi — ministrul Controlului — deține interimatul până la reîntoarcerea lui Cornea — ministru interimar — de la Iași (M., 1862, p. 730).

¹⁷⁹) V. nota 176.

¹⁸⁰) M., 1862, p. 1129.

¹⁸¹) M., 1862, p. 1173; 1863, p. 33.

¹⁸²) La această dată generalul Ghica preia conducerea Ministerului de Externe (M., 1862, p. 901).

¹⁸³) La 11 octombrie Kogălniceanu primește sarcina formării guvernului, preluând Președinția și Ministerul de Interne; a doua zi guvernul este format; din vechiul cabinet își continuă funcțiile Nicolae Rășetti-Bălănescu (M., 1863, p. 841).

¹⁸⁴) M., 1865, p. 97.

¹⁸⁵) Nicolae Crețulescu deține interimatul în timpul călătoriei în Oltenia a lui Kogălniceanu (M., 1864, p. 815 și 857).

- M.C. : (ad-int. Alexandru Papiu Ilarian¹⁸⁶⁾, 12 oct. 1863 — 27 febr. 1864¹⁸⁷⁾.
 ad-int. Nicolae Rosetti-Bălănescu, 27 febr. 1864 — 26 ian. 1865¹⁸⁸⁾.
- M.C.I. : Dimitrie Bolintineanu, 12 oct. 1863 — 19 iul. 1864¹⁸⁹⁾.
 (ad-int. Alexandru Zane, directorul departamentului, 24 mai 1864 — ?)¹⁹²⁾.
- M.E. : Nicolae Rosetti-Bălănescu, 12 oct. 1863 — 26 ian. 1865.
 (ad-int. Mihail Kogălniceanu, 21 oct. — 3 noiembr. 1863)¹⁹¹⁾.
 (ad-int. Edmond van Saanen, 24 mai 1864 — ?)¹⁹²⁾.
 (ad-int. Generalul Savel Manu, 24 aug. — 21 sept. 1864)¹⁹³⁾.
- M.F. : Ludovic Steege, 12 oct. 1863 — 21 ian. 1865¹⁹⁴⁾.
 (ad-int. Nicolae Rosetti-Bălănescu, 16 apr. — 22 aug. 1864¹⁹⁵⁾.
 (ad-int. Nicolae Rosetti-Bălănescu, 21 sept. — 5 noiembr. 1864)¹⁹⁶⁾.
 ad-int. Nicolae Rosetti-Bălănescu, 21 ian.¹⁹⁷⁾ — 26 ian. 1865.
- M.I. : Mihail Kogălniceanu, 11 oct. 1863 — 19 iul. 1864¹⁹⁸⁾.
- M.I., A. și Mihail Kogălniceanu, 19 iul. 1864 — 26 ian. 1865.
 L.P. :¹⁹⁹⁾ (ad-int. Nicolae Crețulescu, 16 aug. — 28 aug. 1864)²⁰⁰⁾.
- M.J. : Alexandru Papiu Ilarian, 12 oct. 1863 — 27 febr. 1864²⁰¹⁾.
 ad-int. Petre Orbecu, 27 febr. 1864 — 6 mai 1864²⁰²⁾.
 Petre Orbecu, 6 mai 1864 — 19 iul. 1864²⁰³⁾.
- M.J., C. și Nicolae Crețulescu, 19 iul. 1862²⁰⁵⁾ — 21 ian. 1865²⁰⁶⁾.
 I.²⁰⁴⁾ Grigore Bengescu, 21 ian. — 26 ian. 1865.

¹⁸⁶⁾ Alexandru Papiu Ilarian era ministrul Justiției.

¹⁸⁷⁾ Papiu Ilarian este înlocuit prin Nicolae Rosetti-Bălănescu (M., 1864, p. 201).

¹⁸⁸⁾ Începînd de la 19 iulie 1864, departamentul Cultelor și Instrucțiunii se contopește cu departamentul Justiției.

¹⁸⁹⁾ Bolintineanu demisionează și în locul lui este numit Nicolae Crețulescu (M., 1864, p. 719).

¹⁹⁰⁾ Conducerea departamentului este girată de Zane în lipsa lui Bolintineanu, plecat cu domnitorul Cuza la Constantinopol (M., 1864, p. 535).

¹⁹¹⁾ Kogălniceanu preia interimatul în lipsa titularului din capitală (M., 1863, p. 873 și 921).

¹⁹²⁾ M., 1863, p. 535.

¹⁹³⁾ Generalul Manu deține interimatul în lipsa titularului din București (M., 1864, p. 839 bis și 945).

¹⁹⁴⁾ La această dată este primită demisia lui Steege, interimatul fiind preluat de Nicolae Rosetti-Bălănescu, ministrul de Externe (M., 1865, p. 85).

¹⁹⁵⁾ Interimatul este deținut de Nicolae Rosetti-Bălănescu în timpul lipsei din țară a titularului (M., 1864, p. 423 și 839 bis).

¹⁹⁶⁾ M., 1864, p. 945 și 1177.

¹⁹⁷⁾ V. nota 194.

¹⁹⁸⁾ Începînd de la 19 iulie 1864 departamentul de Interne se contopește cu cel al Lucrărilor Publice.

¹⁹⁹⁾ Departament nou înființat; v. nota precedentă.

²⁰⁰⁾ Nicolae Crețulescu deține interimatul în timpul călătoriei lui Kogălniceanu în Oltenia.

²⁰¹⁾ La această dată conducerea departamentului este preluată ad-interim de Petre Orbecu, ministrul Lucrărilor Publice (M., 1864, p. 201).

²⁰²⁾ Interimatul încetează, Orbecu devenind ministru titular (M., 1864, p. 469).

²⁰³⁾ La 19 iulie 1864 este acceptată demisia lui Orbecu și totodată contopit departamentul în noul Minister al Justiției, Cultelor și Instrucțiunii (M., 1864, p. 719).

²⁰⁴⁾ Departament nou înființat; v. nota precedentă.

²⁰⁵⁾ M., 1864, p. 719.

²⁰⁶⁾ La această dată, se acceptă demisia lui Crețulescu și în locul acestuia este numit Grigore Bengescu în funcția de Ministru al Justiției.

- M.L.P. : ²⁰⁷⁾ Petre Orbescu, 12 oct. 1863 — 6 mai 1864 ²⁰⁸⁾.
ad-int. Mihail Kogălniceanu, 6 mai — 19 iul. 1864 ²⁰⁹⁾.
 M.R. : Generalul Alexandru Iacovache, 12 oct. 1863 — 12 apr. 1864 ²¹⁰⁾.
 Generalul Savel Manu, 12 apr. 1864 — 26 ian. 1865.

4. 26 ianuarie 1865 ²¹¹⁾ — 14 iunie 1865 ²¹²⁾

- P. : Constantin Bosianu, 26 ian. — 14 iun. 1865.
 M.C. : *ad-int.* Nicolae Rosetti-Bălănescu, 26 ian. — 14 iun. 1865.
 M.E. : Nicolae Rosetti-Bălănescu, 26 ian. — 14 iun. 1865.
 M.F. : Ioan Strat, 26 ian. — 14 iun. 1865.
 M.I., A. și
 L.P. : Constantin Bosianu, 26 ian. — 14 iun. 1865.
 M.J., C.
 și I. : Gheorghe Vernescu, 26 ian. — 14 iun. 1865.
 M.R. : Generalul Savel Manu, 26 ian. — 14 iun. 1865.

5. 14 iunie 1865 ²¹³⁾ — (26 ianuarie — 11 februarie 1866) ²¹⁴⁾

- P. : Nicolae Crețulescu, 14 iun. 1865 — 11 febr. 1866.
 (ad-int. Generalul Ioan Em. Florescu, 20 oct. — 5 noiembr. 1865) ²¹⁵⁾.
 M.C. : *ad-int.* Nicolae Rosetti-Bălănescu, 14 iun. 1865 — 11 febr. 1866 (?).
 (ad-int. Generalul Savel Manu (?), 17 iun. — 23 aug. 1865) ²¹⁶⁾.
 M.E. : Nicolae Rosetti-Bălănescu, 14 iun. 1865 — 2 oct. 1865 ²¹⁷⁾.
 (ad-int. Generalul Savel Manu, 17 iun. — 23 aug. 1865) ²¹⁸⁾.
 Grigore Bengescu, 2 oct. ²¹⁹⁾ — 3 oct. 1865 ²²⁰⁾.
 (ad-int. Generalul Savel Manu, 3 oct. — 17 oct. 1865 ²²¹⁾.
 Alexandru Papadopol-Calimah, 17 oct. 1865 — 11 febr. 1866.
 M.F. : Nicolae Crețulescu, 14 iun. 1865 — 30 ian. 1866 ²²²⁾.

²⁰⁷⁾ Departamentul se contopește la 19 iulie 1864 în noul Minister de Interne, Agricultură și Lucrări Publice (M., 1864, p. 719).

²⁰⁸⁾ Orbescu preia conducerea departamentului Justiției, al cărui interimat îl deținea de la 27 febr. 1864; conducerea departamentului Lucrărilor Publice o ia Kogălniceanu (M., 1864, p. 469).

²⁰⁹⁾ De la această dată Mihail Kogălniceanu devine ministru titular al nou înființatului Minister de Interne, Agricultură și Lucrări Publice (M., 1864, p. 719).

²¹⁰⁾ În urma demisiei acceptate a generalului Iacovache, generalul Savel Manu este numit ministru de Război (M., 1864, p. 399).

²¹¹⁾ M., 1865, p. 97. Din vechiul guvern își continuă funcțiile Nicolae Rosetti-Bălănescu și generalul Savel Manu.

²¹²⁾ M., 1865, p. 591.

²¹³⁾ M., 1865, p. 591.

²¹⁴⁾ Demisia guvernului nu este primită la 26 ianuarie (M., 1866, p. 57); în schimb, la 30 ianuarie 1866 are loc o structurală remaniere (M., 1866, p. 107). Ultimul guvern al lui Alexandru Ioan Cuza își încetează funcțiunile odată cu abdicarea smulsă prin forță domnitorului Unirii, la 11 februarie 1866.

²¹⁵⁾ M., 1865, p. 1029 și 1081.

²¹⁶⁾ Generalul Manu preia timp de 6 săptămâni interimatul departamentului de Externe (M., 1865, p. 609 și 845), pe care-l conducea Rosetti-Bălănescu și *probabil* și pe cel al Controlului.

²¹⁷⁾ Departamentul de Externe este încredințat la 2 octombrie lui Grigore Bengescu (M., 1865, p. 969).

²¹⁸⁾ Generalul Manu deține interimatul timp de 6 săptămâni (M., 1865, p. 609 și 845).

²¹⁹⁾ V. nota 217.

²²⁰⁾ Bengescu nu funcționează efectiv, interimatul departamentului fiind preluat la 3 octombrie 1865 de generalul Savel Manu, ministru de Război (M., 1865, p. 977).

²²¹⁾ Funcțiunile interimare ale generalului Manu încetează odată cu numirea ca ministru titular a lui Papadopol-Calimah (M., 1865, p. 1017).

²²²⁾ La această dată Crețulescu preia conducerea Ministerului de Interne, Agricultură și Lucrări Publice, iar Ioan Oteteșeanu devine Ministru de Finanțe (M., 1866, p. 107).

- ad-int.* Dimitrie Cariagdi, 14 iun. 1865 — 27 iun. 1865 ²²³).
 Ioan Oreteleşanu, 30 ian. 1866 ²²⁴) — 11 febr. 1866.
 M.I., A. și Generalul Ioan Em. Florescu, 14 iun. 1865 — 30 ian. 1866 ²²⁵).
 L.P. : (ad-int. Nicolae Crețulescu, 14 iun. — 24 iun. 1865) ²²⁶).
 Nicolae Crețulescu, 30 ian. 1866 ²²⁷) — 11 febr. 1866.
 M.J., C. și I. *ad-int.* Dimitrie Cariagdi, 14 iun. 1865 — 27 iun. 1865 ²²⁸).
 Dimitrie Cariagdi, 27 iun. 1865 — 11 febr. 1866.
 M.R. : Generalul Savel Manu, 14 iun. 1865 — 30 ian. 1866 ²²⁹).
ad-int. Colonelul Alexandru Solomon, 30 ian. 1866 — 11 febr. 1866.

²²³) M., 1865, p. 1029 și 1081.

²²⁴) V. nota 222.

²²⁵) În urma demisiei acceptate a generalului Florescu, Nicolae Crețulescu preia conducerea departamentului (M., 1866, p. 107).

²²⁶) Crețulescu deține interimatul până la sosirea la București a generalului Florescu (M., 1865, p. 591).

²²⁷) V. nota 225.

²²⁸) La această dată Cariagdi devine ministru titular, încetându-i interimatul (M., 1865, p. 643).

²²⁹) În urma demisiei acceptate a generalului Savel Manu, colonelul Alexandru Solomon preia interimatul departamentului de Război (M., 1866, p. 107).

DESPRE PREGĂTIREA CADRELOR DE SPECIALITATE ÎN DOMENIUL ARHIVISTICII

C. TIMARU

Conținutul nou pe care l-a primit arhivistica în regimul nostru democrat-popular, pune în față, spre rezolvare, și problema pregătirii cadrelor de specialitate.

În pregătirea cadrelor arhivistice, în spiritul cerințelor actuale, există lipsuri care trebuie analizate cu toată atenția de către organele cărora le revine sarcina să le înlăture.

Prin rîndurile de față semnalăm o stare de fapt, arătăm cîteva aspecte ale problemei și modul în care am căutat să completăm golul resimțit în încadrarea Arhivelor Statului cu numărul necesar de cadre pregătite. Nu putem spune că prin măsurile pe care le-am luat problema a fost complet rezolvată. Cu sprijinul partidului și guvernului, care prin legiurile date au așezat arhivistica pe treapta ce i se cuvine, alături de celelalte instituții de știință din țară, va fi completată și această lacună; H.C.M. nr. 1119/1957 a prevăzut dreptul Arhivelor Statului de a completa pregătirea profesională a arhiviștilor.

Prin Decretul pentru înființarea Fondului Arhivistic de Stat al R.P.R., arhivisticii i s-a creat un domeniu vast de activitate.

Potrivit prevederilor Decretului, toate materialele documentare create în activitatea tuturor instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor fac parte din Fondul Arhivistic de Stat al R.P.R.

Prin materiale documentare în sensul Decretului „*se înțeleg: documentele originale, copii sau fotocopii, corespondență oficială și particulară, hărți, planuri, schițe, desene, stampe, manuscrisele lucrărilor științifice, literare și artistice, memorii și jurnale, afișe, chemări, proclamații, sigilii de orice fel, negative și pozitive de fotografii și filme, materiale de înregistrări fonice și alte asemenea*”¹⁾.

„Fondul Arhivistic de Stat se mai compune din :

a) materiale scriptice vechi de istorie, drept, literatură, artă și altele privind știința, cultura și artele ;

¹⁾ Decretul 353/1957 art. 2, în *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romine*, nr. 19, din 26 iulie 1957.

b) *negativele și pozitivele filmelor și fotografiilor, plăcilor de patefon și diferite înregistrări fonice ce au importanță istorico-științifică;*

c) *manuscrisele materialelor de afișaj (ale afișelor, manifestelor, chemărilor, proclamațiilor și ale altor asemenea) alcătuite în scop de agitație și propagandă...²⁾.*

După cum se vede, varietatea și cantitatea materialului documentar care alcătuiește Fondul Arhivistic de Stat este foarte mare.

Arhivelor Statului le revine sarcina să asigure evidența centralizată a întregului material documentar al Fondului Arhivistic de Stat, să asigure păstrarea lui permanentă și să-l dea spre folosință în scopuri științifice și practice³⁾.

Se știe că cercetarea acestei mari cantități de arhivă, deci folosirea ei este cu neputință fără instrumente arhivistice de evidență, care să orienteze pe cercetător în cunoașterea fondurilor și a conținutului lor.

Ținând seamă de sarcinile trasate de Congresul al II-lea al P.M.R., oamenilor de știință și cultură, arhiviștii au datoratia să alcătuiască astfel de instrumente arhivistice de evidență, încât întreg materialul documentar de care dispune Fondul Arhivistic de Stat să poată fi studiat cu ușurință de către cercetătorii din toate domeniile, să poată fi cunoscut într-un timp scurt, util, pentru ca documentele să nu-și piardă valoarea lor practică pe care o pot avea acum în etapa de construire a socialismului în R.P.R.⁴⁾.

Sarcina de a scoate la lumină actele care cuprind datele necesare unei documentări obiective în toate domeniile vieții noastre, este o sarcină de răspundere și în același timp grea. Îndeplinirea ei, pe lângă simțul răspunderii, cere și o pregătire temeinică, multilaterală.

Este un fapt cunoscut că despre necesitatea pregătirii arhiviștilor s-a vorbit și s-a scris și în trecut⁵⁾. Tot atât de cunoscut, însă, este și faptul că pregătirea care o făceau arhiviștii în 1924 sau 1941 nu mai corespunde cerințelor arhivisticii socialiste de azi.

Pregătirea cadrelor arhivistice trebuie privită sub trei aspecte :

a) pregătirea tehnică arhivistică și cunoașterea limbilor în care sînt scrise documentele ;

b) pregătirea politico-ideologică ;

c) pregătirea în domeniile din care se primește materialul documentar.

Academicianul Constantin Moisil arăta necesitatea pregătirii arhiviștilor în cunoașterea limbilor în care sînt scrise documentele formate în decursul timpurilor pe teritoriul patriei noastre, cunoașterea limbilor popoarelor vecine a căror istorie se împletește cu istoria poporului nostru, cunoașterea tehnicii arhivistice și a unor științe auxiliare ca : cronologia, diplomatica, sigilografia, heraldica și numismatica. Multe argumente aduse atunci sînt valabile și astăzi.

²⁾ Ibidem, art. 4.

³⁾ Ibidem, art. 1, 5.

⁴⁾ Vezi și Sigismund Iakó, *Instrucțiuni arhivistice ale oficiilor din Transilvania, 1575—1841. Problema reorganizării arhivelor din Transilvania*, în „Revista Arhivelor — seria nouă”, nr. 1/1958, p. 34.

⁵⁾ Constantin Moisil, *Din istoricul Școlii de Arhivistică*, în „H. isovul”, nr. 1/1941, p. 11-45.

În depozitele Arhivelor Statului și a multor instituții sînt cantități mari de materiale documentare neprelucrate, scrise în limbile latină, care a fost limba oficială a cancelariilor din Transilvania pînă spre sfîrșitul sec. XVIII; slavonă, limba oficială a cancelariilor din Moldova și Țara Romînească pînă spre sfîrșitul sec. XVII; germană și maghiară în care sînt scrise o mare parte din documentele din Transilvania; rusă în care, în special în Moldova există cantități mari de documente; engleză, franceză, italiană în majoritatea actelor societăților petrolifere, băncilor și întreprinderilor industriale, comerciale și de transport cu capital străin; greacă; turcă, în care sînt toate firmele, hattișerifurile, hattihumaiunurile referitoare la Țara Romînească și Moldova în timpul suzeranității turcești; armeană și altele. Descifrarea și prelucrarea acestor documente nu este posibilă fără arhiviști cunoscători ai limbilor respective.

Sînt necesari, de asemenea, cunoscători ai limbilor bulgară, cehă, polonă, sîrbă pentru cercetarea arhivelor acestor țări vecine și depistarea materialului documentar referitor la țara noastră.

Pe lîngă cunoașterea limbilor respective, arhivistului i se cere să cunoască și paleografia limbilor respective. Este cunoscut cîte greutatea întîmpină arhiviștii în descifrarea paleografiei chirilice pentru care se cer cunoștințe de specialitate și o practică îndelungată. La fel pentru scrierea latinei medievale caracteristică prin numeroase prescurtări și cuvinte specifice numai perioadei medievale. Nici paleografia greacă, turcă sau chiar gotică și maghiară nu sînt mai ușoare cerînd, de asemenea, specializare și practică.

Necesitatea pregătirii arhiviștilor în cunoașterea limbii documentelor a fost recunoscută în trecut și este recunoscută și astăzi pretutindeni.

Credem că nu este lipsit de importanță a arăta propunerea pe care o face în acest sens Constantin Aricescu, director general al Arhivelor Statului, în anul 1869, ca un tînăr „care să fi trecut clasele gimnaziale cu succes și să știe două trei dialecte moderne, derivate din limba slavă sau cel puțin să cunoască bine limba bulgară de astăzi, spre a se trimite spre studiul limbii slave vechi în academia de la Paris sub ilustrul profesor de limbi slave D. Miclosits, care în urmă să poată exploata mai ales arhivele din Rusia și Polonia și întorcîndu-se în țară să poată înlocui cu succes pe D. Peșiacov“⁶⁾.

Nu mai puțin lipsită de interes este și recomandarea pe care o face Iogdan Petriceicu Hajdeu, în 1891, în calitate de director general al Arhivelor Statului, de a se numi într-un post vacant de arhivist un tînăr care a reușit la concursul pentru ocuparea acestui post, fiind „bacalaoreat și student al facultății de litere și medicină din București, are o scriere frumoasă și clară, cunoaște mai multe limbi precum franțuzește, nemțește, englezește și rusește, cunoaște și fotografia, de care Arhivele Statului vor avea mare trebuință pentru reproducerea vechilor documente“⁷⁾.

⁶⁾ *Arhivele Statului — 125 de ani de activitate*, Buc., 1957, p. 50.

⁷⁾ *Ibidem*, p. 52.

Lipsa cadrelor arhivistice specializate în cunoașterea diferitelor limbi și a paleografiei respective, este destul de acută. Aceasta constituie una din lipsurile ce va trebui neîntârziat înlăturată.

Nu vom insista prea mult asupra necesității pregătirii arhiviștilor în domeniul științelor auxiliare: cronologia, diplomatica, instituțiile vechi, heraldica, sigilografia, deoarece acest lucru este de asemenea unanim recunoscut. Dacă arhivistul nu va putea determina data unui document vechi și s-o transpună în data erei noastre, dacă nu va putea stabili un fals, nu va putea citi un sigiliu etc., munca lui nu va fi completă.

Toate aceste cunoștințe sînt necesare pentru ca un arhivist să poată fi considerat un specialist în meseria sa, ele formînd cadrul tehnic al arhivisticii.

În trecut s-a pus accent însă numai pe această pregătire tehnică.

S-a neglijat complet pregătirea arhiviștilor în domeniile variate din care se primeau materialele, însăși domeniul arhivisticii fiind redus la simpla traducere a documentelor, stabilirea autenticității lor și apoi inventarierea lor ca simple obiecte care nu au altă semnificație decît că sînt acte.

Tendința ideologiei burgheze era mascată în însuși caracterul arhivisticii de atunci. Ea furniza doar date pentru istorie și nimic mai mult. Istoria era, însă, purtătoarea ideologiei burgheze, plină de tendințe naționaliste, șovine, servind burghezia.

Pentru exemplificarea cadrului îngust și tehnicist al arhivisticii în trecut, dăm un citat în care unul din însuși întemeietorii școlii de arhivistică din România, arată caracterul ei: „*Funcționarii Arhivelor Statului au ca îndatorire principală de a inventaria, clasa și cataloga materialul atît de variat din depozitele acestei instituții. În același timp ei sînt obligați să libereze, la cerere, copii exacte și traduceri sigure după actele și documentele de acolo.*”

Este evident că spre a se putea îndeplini aceste îndatoriri, arhiviștii noștri trebuie să cunoască în mod temeinic limbile în care sînt redactate actele și documentele din aceste arhive și în același timp să aibă pregătirea necesară pentru a le descifra, a le transcrie și a le traduce cu perfectă exactitate⁸⁾. Reiese, deci, că arhivistul era un tehnician care trebuia să traducă și să transcrie cu exactitate documentele fără a le da nici un fel de interpretare.

În concordanță cu acest cadru al arhivisticii burgheze s-a alcătuit un plan de învățămînt care corespundea scopului propus.

Iată ce cuprindeau programele analitice din anii școlari 1924/1925 și 1925/1926 :

Anul I : Arhivistica ; Paleografia ; Instituții vechi românești ; Izvoarele externe ale istoriei Romînilor.

Anul II : Sigilografia ; Heraldica ; Biblioteconomia ; Expertiza grafo-logică și Grafologia⁹⁾.

⁸⁾ C. Moisil, *op. cit.*, p. 12.

⁹⁾ „Hrisovul“, nr. 1 1941, p. 36.

Era firesc ca un arhivist căruia i se da o asemenea pregătire să nu poată realiza interpretarea proprie sau comentarea unui document, prezentarea unor fonduri cu aspecte ale vieții sociale. Un astfel de arhivist nu putea vedea aspectele vieții sociale în ansamblu, fiind absorbit numai de descrierea documentului izolat ca un obiect oarecare luat în sine și nu ca o părticică dintr-un tot, de care ne folosim doar pentru a face lumină asupra vieții reale din epoca respectivă.

Pe asemenea baze a fost înființată în anul 1924, pe lângă Direcția Generală a Arhivelor Statului, Școala de Arhivistică transformată în anul 1948 în Institut de Arhivistică.

Școala de Arhivistică avea, desigur, multe lipsuri, așa cum avea lipsuri întreg sistemul de învățământ din timpul burgheziei. Totuși, pentru timpul său, înființarea unei școli de arhivistică a însemnat un progres în viața Arhivelor Statului, a însemnat încununarea cu succes a muncii unor cărturari care au stat în fruntea conducerii Arhivelor Statului ca: Grigore Bengescu II, Grigore Manu, Constantin Aricescu, Constantin Moșil. În felul în care a fost organizată și cu programul alcătuit, școala a umplut un gol în pregătirea cadrelor de specialitate în domeniul arhivisticii din acel timp.

Școala de Arhivistică a dat Arhivelor Statului cadre pregătite din punct de vedere tehnic-profesional. Apreciem pe mulți din vechii arhiviști care, pe lângă cunoștințele tehnice, au și îndelungată experiență în munca arhivistică. Aceștia, însă, sînt puțini față de cerințele de astăzi ale muncii arhivistice și numărul lor devine cu timpul tot mai mic.

Lipsurile în pregătirea ideologică a arhiviștilor din școala veche s-au oglindit și în lucrările lor, care au avut caracter tehnicist, lipsite tocmai de elementul cel mai important: oglindirea realității obiective, așa cum se desprinde din documente, interpretate de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste.

Spre exemplificare dăm cîteva date asupra unor astfel de lucrări și în primul rînd asupra „Indicilor cronologici”, care au fost mai numeroase, din care cititorul poate trage multe concluzii asupra modului în care au fost prezentate materialele documentare din Arhivele Statului.

Seria acestor lucrări a fost începută de însăși directorul general al Arhivelor Statului din acel timp, directorul Școlii de Arhivistică.

Să deschidem filele primului „Indice Cronologic” nr. 11, pag. 124—125.

„212—1670 (7179) sept. 21 — bucate. Orig. rom. VII/4”.

„213—1671 (7179) sept. 30 — Groapa lui Căramidă. Orig. rom. U/54; Ms. 445 f. 138 v”.

„240—1680 (7188) Iun. (Iul.?) 1 — Țigancă. Orig. rom. XLIU/16”.

„243—1683 (7183) Ian. 3 — milă de sare. Orig. rom. perg. XLU/16; Ms. 445 f. 139”.

„252—1684 (7193) Dec. 7 — Urși. Orig. rom. XX/5; Ms. 445 f. 28—29”.

„253—1684 (7193) Dec. 14 — Țigani. Orig. rom. XLIU/18; Ms. 445 f. 270—270 v”.

- „254—1685 (7193) April. 10 — *vie în Dealul Vornicului. Orig. rom. XXIX/m; Ms. 445 f. — 250 v. 251*“.
- „255—1685 (7194) Dec. 18 — *Copil de Țigan. Orig. rom. XLIV/19*“.
- Pag. 98
- „58—1715 (7223) Aug. 16 *Țigancă. Orig. XXII/29*“.
- „60—1715 (7224) Oct. 19 *Țigancă fugită. Orig. XXII/27*“.
- Pag. 99
- „81—1727 (7235) Ian. 13 — *bani de griu Brinceni. Orig. XXII. 38*“.
- „86—1737 (7245) Ian. 15 — *lucrul viilor. Orig. XXII. 42*“.
- Pag. 30
- „160—1633 (7141) Mai 6 *romîni fugiți din Săvăstreani. Orig. XLVIII/11 ms. 712 f. 425 — 425 v.*“
- Pag. 31
- „164—1633 (7141) Iul. 11 — *romini fugiți din Mogoșești. Orig. L/5*“.
- Pag. 61
- „790 — (1768—1769) — *Țigani fugiți. Orig. XLVII/78 fragm.*“.
- Pag. 83
- „171 — 1845 — Aug. 28 — *Citație. Orig. rom. I/17*“.
- Sau „Indicele Cronologic” nr. 18, în care se așează în ordine cronologică 8342 documente ale mănăstirii Radu Vodă, indiferent de conținut. Mai bine de 80% din aceste „documente” studiate și lucrute cu multă migală sînt vânzări și cumpărări de locuri de case, case și zestre date de părinți copiilor.
- Pag. 441
- „7332 — febr. 4 *Enache și Andrei dulgherul primesc zestre de la Ivanca, mama sa, loc. mah. Dealul Spirei (București) cop. ms. 260 f. 23 U. — 24 nr. 87*“.
- Pag. 449
- „7443 — 1856 *Ion și Raicu vînd lui Radu Stănescu loc mah. Dealul Spirei (București) cop. ms. 260 f. 33 v. — 34 (nr. 128)*“.
- „7446 — 1856 Dec. 19 *Mihai sin Mihai dăruiește fiului său Toma Mihai casă mah. Apostol (București) Cop. ms. 259 f. 83 (nr. 356)*“.
- Pag. 473
- „7777 — 1859 Mart. 4. *Ivana văduva lui Sima dăruiește fiului său Stoica Radu loc. mah. Dealul Spirei (București), Cop. ms. 260 f. 64 v. (nr. 264)*“.
- Este de remarcat că în indicii cronologici documentele sînt înșiruite unele după altele fără a se ține seama la ce aspecte ale vieții se referă, fără a ține seama de importanța lor. Fie că este vorba de vânzarea unei moșii cu toți iobagii de pe ea, de vânzarea țăganilor robi sau a țigăncilor roabe pentru poștele boierilor, fie că este vorba de vânzarea unui urs sau a unor cereale, tot vânzare este. Sute de acte de minimă importanță (dări de zestre) și zeci de acte fără valoare (citații la procese), sînt prezentate la fel ca și cele mai importante documente: fuga romînilor de pe moșia mănăstirii sau închinarea mănăstirii.

În acest fel, prin indicii cronologici, sînt prezentate documentele fondurilor :

Indice Cronologic 2 — documentele Episcopiei Argeș

Indice Cronologic 4 — documentele Episcopiei Rîmnicului Noului Severin.

Indice Cronologic 5 — documentele mănăstirilor : Sf. Apostoli — București, Arnota — Vîlcea, Băbeni — R. Sărat, Baia de Aramă — Mehedinți și Banu — Buzău.

Indice Cronologic 6 — documentele mănăstirilor Bistrița, Vîlcea și Bradul.

Indice Cronologic 7 — documentele mănăstirilor : Brîncoveni, Brebu, Bucovăț, Buliga și Butoiu.

Indice Cronologic 8 — documentele mănăstirilor Căldărușani și Căluiei.

Indice Cronologic 9 — documentele mănăstirilor : C. Lung, Căscioarele, Cernica, Cetățuia, Cheia, Căianul, Ciolanul, Ciorogirla, Clocociov.

Indice Cronologic 10 — documentele mănăstirilor : Comana, Cornet, Cotmeana, Cotroceni și Schiturile lor.

Indice Cronologic 11 — documentele mănăstirilor : Cozia, Crasna, Dălhăuți, Dealului, Dedulești, Dintrunlemn, Sf. Ecaterina și Fedelesciori.

Indice Cronologic 12 — documentele mănăstirilor : Găvanul, Sf. Gheorghe-Buzău, Sf. Gheorghe-Nou-București, Ghighiu, Glavacioc și Golgota ș.a.m.d.

Pe drept cuvînt își poate pune oricine întrebarea dacă în Arhivele Statului din București nu mai erau și alte fonduri importante, cărora să li se dea cel puțin atîta atenție ca și fondurilor mănăstirești ?

Unde erau fondurile judecătorești în care se reflectă amarul, chinul și împilarea țărănimii și mai tîrziu a muncitorimii și modul în care li se împărțea lor dreptatea ?

Unde erau fondurile isprăvnicatelor, ocîrmuirilor, a logofețiilor și apoi a ministerelor ?

Care erau aspectele vieții noastre din trecut ? Oare acestea pot fi cunoscute numai din fondurile mănăstirilor ?

Fondurile judecătorești, ca și alte fonduri importante, stăteau necunoscut în depozite, de zeci și zeci de ani, fără ca arhiviștii să prididească să le scoată la lumină.

Ar fi greșit să se creadă că lucrările de mai sus sînt inutile. Dar trebuie cîntărită munca cheltuită cu aceste lucrări și comparată utilitatea lor cu utilitatea pe care ar fi avut-o scoaterea la lumină sub o formă mai sistematizată, poate mai simplă, dar mai cuprinzătoare, a cît mai multor documente aflate în depozitele noastre.

Cîte zile de muncă și cîtă energie s-a cheltuit pentru descifrarea, prelucrarea tehnică a celor 97.229 documente cuprinse în cele 23 volume de indici cronologici, dintre care : 46.799 documente cu caractere chirilice ; 2.161 documente slavone ; 6.407 documente în limba greacă ; 322 documente în limba latină ; 89 documente în limba rusă ; 41.177 acte în limba germană ; 40 documente în limba franceză ; 20 documente în limba

italiană; 57 documente în limba turcă; 57 documente în limba sîrbă; 14 documente în limba maghiară; 3 documente în limba polonă; 1 document în limba bulgară; 1 document în limba armeană; 1 document în limba ruteană și 81 bilingve.

Era necesară și mai utilă întocmirea unor lucrări de evidență superioare atît ca formă, cît și ca conținut, care ar fi necesitat mai puțină muncă și care de altfel s-au realizat și sînt, în continuare, în curs de întocmire la Direcția Generală a Arhivelor Statului ca, de exemplu, cataloage, îndrumătoare, prezentări de fonduri etc.

Unii arhiviști sesizînd acest stil greoi de muncă, orientîndu-se după situația reală în care se găsesc materialele din depozite, folosind bogata experiență a arhiviștilor sovietici ca și a altor țări, au trecut la sisteme de muncă mai expeditivă, cum ar fi prezentarea unor fonduri întregi sau a unor părți structurale de fonduri fără descrierea fiecărui document în parte. Prezentînd în acest mod o parte structurală din fondul Magistratului Brașov, s-a ajuns ca în loc de 280 zile, cît necesita lucrarea respectivă, să fie efectuată și prezentată cercetătorilor în 28 zile. Dar avantajul prezentării fondurilor, sau cel puțin a unor părți structurale a unui fond, nu este numai acela că reduce timpul de muncă al arhivistului cel puțin de 10 ori, dar ușurează în același timp și cercetarea fondurilor. Astfel, în loc să se parcurgă 8.342 de poziții din „Indicile Cronologic” 18, pentru a găsi aspectele luptei de clasă de pe moșiile mănăstirii Radu Vodă, era mult mai ușor dacă aceste aspecte se găseau prezentate la un loc.

Mai sînt și alte lipsuri, ca de pildă felul în care s-a întocmit Catalogul documentelor romînești de la Orașul Stalin, unde se constată și lipsă de orientare arhivistică.

În fondul Magistratului Brașov există documente scrise în limba latină, germană, maghiară, romînă, greacă etc., de multe ori strîns legate între ele, cum ar fi un proces al Magistratului Brașov cu locuitorii satelor vecine pentru o pădure. În aceeași cauză depozițiile martorilor sînt luate în limba în care vorbea cel interogat. A se scoate actele scrise în romînește de la dosarul cauzei și a le prezenta cu alte documente romînești, care la rîndul lor sînt luate tot din legătura lor organică cu alte cauze (arendări de terenuri, deschideri de diferite magazine etc.), și a le prezenta împreună numai pentru că au text romînesc, este o greșeală evidentă.

Nu mai vorbim de faptul că pînă acum nu avem nici o publicație arhivistică referitoare la aspectele luptei revoluționare a poporului nostru, ea fiind numai în pregătire.

În condițiile cerințelor de astăzi, nu se poate merge pe această linie în activitatea arhivistică.

Articolul de față nu-și propune să prezinte și sistemul de muncă preconizat de noi. Aceasta va face obiectul unor articole viitoare scrise de arhiviști cu experiență în munca practică de azi.

În privința publicațiilor va trebui îmbunătățită și extinsă, de pildă, metoda de muncă a Arhivelor Statului din Iași, a căror îndrumătoare corespund în mare parte cerințelor de azi. Sistemele de muncă arătate

mai sus sînt exemple de prezentare tehnicistă a fondurilor documentare — consecință a lipsei de pregătire și orientare a arhiviștilor în trecut.

Am insistat mai mult asupra activității Arhivelor Statului din București, nu pentru a aduce o învinuire arhiviștilor care au lucrat în acest fel, ci pentru a arăta consecințele lipsei de pregătire a arhiviștilor din punct de vedere politico-ideologic și a cunoștințelor generale în domeniile la care se referă materialele din depozitele noastre, în vederea înlăturării lipsurilor și prezentării în publicații a esențialului, așa cum o cer cerțele din toate domeniile.

Școala veche și întreg sistemul de învățămînt arhivistice în trecut n-a corespuns acestor cerințe, de aceea în 1951 a și fost desființat.

Pregătirea arhiviștilor a rămas să se facă în cadrul Facultății de Istorie a Universității „C. I. Parhon”, unde funcționează și astăzi o secție de arhivistică.

Aici pregătirea arhiviștilor este mai completă și mai aproape de cerințele muncii arhivistice de azi.

Programul de învățămînt al secției de arhivistică are însă unele lipuri și apreciem că este necesar să mai fie completat cu discipline ca : Istoria P.M.R., Organizarea și planificarea activității economice a întreprinderilor socialiste industriale și agricole, Probleme economico-financiare, Instituții românești vechi și contemporane.

De asemenea va trebui pus accentul pe Istoria R.P.R. modernă și contemporană și nu pe istoria antică și medie.

Este bine ca în program să fie introdusă practica arhivistică, asupra căreia trebuie insistat.

Tinerii absolvenți ai Facultății de Istorie, secția arhivistică, au o orientare politică bună. Este semnificativ însă faptul că și acum ei sînt îndrumați mai mult spre studierea problemelor mai vechi, ale istoriei medii sau moderne și spre problemele pur istorice. Prea puțini sînt aceia care și-au propus să studieze pentru lucrarea lor de stat probleme actuale, probleme legate de lupta pentru libertate a țărănimii și a muncitorimii, probleme economice etc.

Iată o parte din temele alese pentru lucrările examenului de stat de către absolvenții Secției Arhivistice, între anii 1954—1958 :

Lupta Moldovei împotriva jugului otoman în secolul XVIII, reflectată în izvoarele interne ;

Lupta Moldovei și Țării Românești împotriva jugului otoman în sec. XVI și XVII, văzută în condicile interne ;

Arhiva Mănăstirii Tismana cu privire specială la formarea domeniului latifundiar ;

Divanele Domnești din Moldova 1701—1750 ;

Idem 1751—1821 ;

Idem Țara Românească 1701—1750 ;

Idem 1751—1821 ;

Grămăticii documentelor slavo-romîne din prima jumătate a secolului XVI ;

Arhiva mănăstirii Cotroceni. Conспект arhivistic ;

Arhiva mănăstirii Arnota. Inventar arhivistic ;

Arhiva mănăstirii Pasărea. Catalog arhivistic ș.a.m.d.

Am dat o parte din temele tratate de absolvenții secției de arhivistică din ultimii 5 ani, pentru a se putea vedea că și în facultate se merge în general cu orientarea tinerelor cadre numai spre arhivele vechi, nelegându-se cunoștințele ideologice cu lucrările practice.

Cauza trebuie căutată în orientarea ce se dă studenților de către profesorii specialiști în problemele arhivistice, îndrăgostiți de meseria lor, care n-au îndreptat pe studenți înspre legarea arhivisticii de practică, de construirea socialismului în țara noastră.

La secția arhivistică trebuie să fie studiate și tratate și teme privind dezvoltarea capitalismului în țara noastră, lupta pentru libertate a poporului nostru, mișcările sociale împotriva exploatării și pentru un trai mai bun, organizarea și conducerea de către partid a maselor în lupta împotriva exploatării omului de către om și pentru drepturi politice și sociale, lupta P.C.R. pentru doborârea dictaturii fasciste și pregătirea actului de la 23 August 1944, instaurarea regimului democrat-popular, perioada construirii socialismului în R.P.R. (dezvoltarea economiei, tehnicii, științei, culturii, nivelul de trai al maselor etc.), ajutorul U.R.S.S. în opera de construire a socialismului în țara noastră etc. și alte probleme actuale, oglindite în documente, să fie dezvoltate paralel cu temele care cer în plus și unele cunoștințe tehnice.

Pentru ca tinerii arhiviști să dezvolte asemenea teme, ei nu trebuie să fie orientați în special spre problemele de tehnică arhivistică, ci în aceeași măsură să fie orientați și pentru cunoașterea problemelor economico-sociale, să știe să interpreteze documentele de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste. Numai așa arhivistica va fi pusă în slujba construirii socialismului, participând activ la marea operă a întregului popor muncitor.

În cadrul Direcției Generale a Arhivelor Statului lipsurile în pregătirea cadrelor noastre am căutat să le completăm printr-un studiu individual dirijat. Pentru aceasta s-a afectat $\frac{1}{2}$ zi pe săptămână din program.

În timpul afectat din program arhiviștii se pregătesc în toate problemele de specialitate, după o tematică dată de Direcția Generală a Arhivelor Statului. Pentru toate temele se întocmesc lecții de către un colectiv de arhiviști bine pregătiți în domeniile respective. Odată cu lecțiile se dă și bibliografia ce trebuie studiată de către fiecare arhivist, pe bază de conspect. Pe acest studiu individual se pune tot accentul, lecțiile fiind numai ghid de orientare în studiu.

În anul 1959, de pildă, programa acestor cursuri cuprinde :

— Principiile legislației arhivistice în vigoare (Decretul 353/1957 ; H.C.M. 1119/1957) ;

— Instrucțiunile generale Nr. 6720/1957 și instrucțiunile de expertiză, în lumina noilor legiuri ;

— Întocmirea instrumentelor obligatorii de evidență a materialelor arhivistice din depozitele Arhivelor Statului ;

- Întocmirea instrumentelor de evidență administrativă și științifică a materialelor documentare ;
- Instituțiile vechi din Transilvania ;
- Instituțiile vechi din Moldova și Țara Românească pînă la Regulamentul Organic ;
- Instituțiile din Moldova și Țara Românească din timpul și după Regulamentul Organic ;
- Diplomatica românească și noțiuni de diplomatică generală ;
- Cronologia.

Problemele noi care s-au ivit în legătură cu instrumentele de evidență, în lumina noii legislații și a necesităților actuale, au fost dezbătute în conferințe pe țară ale arhiviștilor în anii 1957 și 1958.

Toate acestea se studiază în legătură cu documentele aflate în depozite.

Pregătirea politico-ideologică se face în formele de învățămînt politic organizate ; arhiviștii mai vechi au studiat materialismul dialectic, materialismul istoric și probleme de politică curentă. Arhiviștii tineri fac învățămîntul politic în cadrul organizației U.T.M.

În afară de acestea, fiecare arhivist și-a luat angajamentul ca în cursul anului 1959 să învețe paleografia chirilică. De asemenea, fiecare arhivist și-a luat angajamentul să învețe, în decurs de 4—5 ani, o limbă străină în care sînt scrise cele mai multe documente din regiunea respectivă.

Roadele acestei munci se fac simțite atît în activitatea de zi cu zi a arhiviștilor, care au început să adopte noi forme de muncă în ordonarea și prelucrarea fondurilor, cît și în lucrările lor din ultimul timp. Este suficient să comparăm fondurile lucrate în decurs de zeci de ani în trecut, cu cele lucrate numai în ultimii doi-trei ani.

În plus, cu toate aceste eforturi pe care le fac arhiviștii pentru pregătirea lor individuală, este de recunoscut că această formă de pregătire nu poate înlocui pregătirea organizată a cadrelor arhivistice. De aceea H.C.M. nr. 1119/1957 a prevăzut obligația Direcției Generale a Arhivelor Statului de a organiza cursuri și prelegeri arhivistice pentru completarea cunoștințelor necesare arhiviștilor, pentru a putea răspunde sarcinilor care revin arhivisticii socialiste pe măsura înaintării construcției socialiste în patria noastră.

DATE STATISTICE NOI DESPRE BUCUREȘTI ÎN ANII 1810—1811, CULESE DIN ARHIVELE MOSCOVEI

I. IONAȘCU

În primele două decenii ale secolului al XIX-lea, Țările Române, vasale Turciei, au fost împinse, mai ales de planurile de dominație mondială ale lui Napoleon, exponentul marii burghezii franceze reacționare, în vârtejul politicii europene, ajungând teatru de operațiuni militare și instrumente de schimb în redistribuțiile teritoriale din sud-estul Europei, puse în repetate rînduri la cale de inițiatorul politicei agresive franceze¹).

Această situație tristă pentru ele se datora în mare măsură și stadiului de descompunere a Imperiului otoman, incapabil de a lichida acțiunile centrifuge ale unor pașale, de genul lui Pasvantoglu²) de la Vidin, care se substituise autorității guvernului turc în Bulgaria de nord-vest și a domnului român în Oltenia, obligînd Țara Românească, sub amenințarea incursiunilor de jaf banditești, să-i dea bani și zaherea.

În urma refuzului boierilor munteni de a reveni în țară de la Brașov, unde se refugiaseră de groaza bandelor turcești ale lui Manaf Ibrahim, odată cu Mihai Vodă Suțu și consecutiv intervenției diplomatice a Rusiei³), sultanul Selim III fu obligat să dea cunoscutul *hâtîșerif* din toamna anului 1802, în care se repetau obligațiile anterioare impuse Porții de către guvernul rus, cum ar fi suma fixă pentru haraciu. 309.500 piaștri și pentru felurite daruri 130.000, în total 439.500 piaștri, pe care Țara Românească trebuia să-i predea anual Porții otomane. Rusia reușea să înscrie în *hâtîșerif* și o clauză nouă: domnia pe 7 ani⁴) stăvilind astfel abuzul practicat de turci pînă acum cu schimbarea domnilor în Principate după

¹) A. D. Udalțov și L. V. Cerepnin, *Istoria R.S.S. Moldovenesti*, vol. I, Chișinău, 1954, p. 333.

²) Moare la 5 febr. 1807, urmîndu-i Mollah pașa (cf. N. Iorga, *Histoire des états balkaniques*, Buc., 1914, p. 137). Asupra condițiilor morții acestuia ne vorbește cronicarul oltean, modest și plin de duh, Dionisie Eclisiarhul, încheind : „.... și slăbind au crăpat ca un diine spurcat, scăpînd țara și domnii de acest bălaur mare” (cf. A. Papiu-Ilarian, *Tesaurul de monumente istorice*, t. II, Buc., 1863, p. 210).

³) N. Iorga, *Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene*, în „An. Ac. Rom.”, s. II, t. XXXIII, Buc., 1910, p. 13.

⁴) D. A. Sturza, *Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, t. I, Buc., 1890, p. 250—263 (*hâtîșerif*ul din 24 sept./7 oct. 1802).

un an, doi, ca să-și asigure milioane de piaștri pe care noul domn trebuia să le plătească cînd cumpăra tronul.

Dar, ca de obicei, Poarta n-a respectat convenția din 1802, înlocuind, sub influența generalului francez Sébastiani, ambasador la Constantinopol, fără avizul Rusiei, la 11 august 1806, pe Const. Ipsilanti și Alex. Moruzi, domnitorii Principatelor, pentru faptul că erau rusofili și potrivnici politicii lui Bonaparte. Această grosolană încălcare a tratatului, fără dovada unor grave abateri comise de domnii destituiți, a determinat pe Alexandru I, deși turcii reintegraseră între timp pe domnii maziliți⁵⁾, să ordone trupelor ruse trecerea în Moldova, la 11 noiembrie 1806⁶⁾, fapt ce a provocat reacțiunea Porții, sultanul Selim declarînd război Rusiei la 18 decembrie st. v. 1806, în urma insistențelor lui Napoleon⁷⁾.

Războiul ruso-turc a ținut aproape 6 ani și s-a purtat în cea mai mare parte pe teritoriul țărilor romîne, care „în lupta de interese ale marilor state pe arena internațională (mai ales dintre Franța și Rusia) erau unul din cele mai răspunzătoare sectoare, Alexandru I mai ales după pacea de la Tilsit, vedea în Principate obiectul cel mai apropiat al tendințelor sale, iar pentru Napoleon ele erau o monetă de schimb în jocul lui de politică externă complicată”⁸⁾.

Desfășurarea acestui război, care a durat 6 ani, s-a produs în condițiile unor puternice frămîntări în Imperiul otoman⁹⁾ și a marii involburări politico-militare internaționale provocate de veleitățile lui Napoleon de dominație mondială; de aici momente de viguroase înoleștări militare, mai ales în perioada finală a războiului, alternînd cu faze de adevărată lînceală.

În timpul războiului ruso-turc, început în 1806 și încheiat la 16/28 mai 1812, prin tratatul de la București iscălit în vestitul han al lui Manuc, de la Piața de flori, conducerea oștilor ruse a determinat divanul Țării Romînești să ia o serie de măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor de viață în București.

⁵⁾ La 14 oct. 1806 ambasadorul rus la Poartă, Italinski, scria lui C. Ipsilanti, la Camenița, că a reușit să-l repună pe tronul Țării Romînești (cf. P. P. Panaitescu, *Correspondența lui Constantin Ipsilanti cu guvernul rusesc, 1806-1810*, Buc., 1933, p. 46—50).

⁶⁾ *Ibidem*, p. 48. Demn de reținut că în aceeași lună Napoleon decretă în Berlin blocusul continental (cf. N. Iorga, *La place des Roumains dans l'histoire universelle, III. Epoque contemporaine*, Buc., 1936, p. 64).

⁷⁾ Acad. E. V. Tarle, *Napoleon*, ed. II, Espla-Cartea rusă, Buc., 1959, p. 225; Udalțov și Cerepnin, *op. cit.*, p. 334. Naum Rimnicănu admite data de 12 dec. s.v. (cf. Erbicăanu, *Croniciari greci cari au scris despre romîni*, Buc., 1888, p. 269).

⁸⁾ Udalțov și Cerepnin, *op. cit.*, p. 336.

⁹⁾ Răscoala ienicerilor împotriva reformei (nizam-gedid = nou sistem) sultanului modernizator Selim III a dus la înlocuirea acestuia, în mai 1807, cu incapabilul Mustafa IV. Acesta fu detronat în iulie 1808 de o nouă răscoală condusă de Mustafa pașa Bairactar, serascherul oștilor de la Dunăre, care cerea reînscăunarea lui Selim, al cărui adept era. Sultanul Mustafa decise atunci uciderea vărului său Selim, fapt ce-i atrase arestarea din partea Bairactarului, care proclamă sultan pe Mahmud II. Noul sultan făcu pe Mustafa Bairactar mare vizir. Acesta era partizan al păcii cu Rusia și al modernizării armatei turcești. El ucise pe mulți din cei vinovați de suprimarea lui Selim. Se produse apoi o nouă răscoală a ienicerilor, în nov. 1808, care se încheie cu moartea vizirului Mustafa, dar și a fostului sultan Mustafa IV (cf. N. Iorga, *Histoire des états balkaniques*, p. 151).

O problemă importantă în organizarea administrației unui oraș, mai ales când acesta are funcția de reședință a statului, este aceea a evidenței populației, a repartiției ei pe cartiere și străzi.

Despre numărul locuitorilor din București s-au consemnat cifre în descrierile unor călători străini din sec. XVII—XVIII. Pentru sec. XVII ne mulțumim să menționăm pe Paul din Alep și Evlia Celebi, care trec prin București în anii 1654—1658. Primul arată că orașul „acum câțiva ani cuprindea la 6000 de case”¹⁰⁾, celălalt notează că „are în total 12000 de case, acoperite cu șindrilă...; în total există vreo mie de prăvălii..., 7 hanuri comerciale..., case pentru vămi. Chiar în prezent acest oraș devine din ce în ce mai locuit”¹¹⁾. Contradicția categorică dintre cele două izvoare narative nu mai trebuie subliniată; ea se explică prin faptul că administrația orașului nu avea o cancelarie cu arhivă organizată, nu exista preocuparea efectuării unor recensăminte și nici a determinării ulițelor cu nume și cu numere în ordine succesivă la fiecare casă.

Aceeași stare de lucruri se menține și în sec. XVIII până în perioada războiului ruso-turc din anii 1769—1774, când comandamentul oștilor ruse a introdus o serie de măsuri organizatorice menite să ajute la propășirea orașului.

Astfel, în anul 1770 inginerii topografi ruși au întocmit cel dintâi plan al orașului București, lucrare cartografică inedită de mare valoare documentară pe care am descoperit-o la Moscova în octombrie 1957¹²⁾, a cărei copie în mărimea originalului se află expusă în Muzeul de istorie a orașului București și asupra căruia am făcut o comunicare la muzeu în decembrie 1957 și urmează să apară un studiu. Până la această dată era cunoscută doar schița de plan alcătuită de Fr. J. Sulzer prin 1780 și publicată în lucrarea sa¹³⁾ din anul 1781, despre care schița s-a spus pe bună dreptate că reprezintă „o ridicolă închipuire de plan”, în comparație „cu un plan mult mai serios ridicat de ruși la 1770”¹⁴⁾.

Tot în vremea și sub influența administrației militare ruse s-a făcut prin anii 1773—1774 și primul recensămint organizat al populației din București, din care exemplar românesc nu s-a mai păstrat nimic, însă se

¹⁰⁾ *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiochia în țările române — 1653—1658*, trad. de Emilia Cieran, Buc., 1900, p. 206.

¹¹⁾ *Călătoria lui Evlia Celebi-Efendi*, trad. de G. Zerva, în „Bul. com. ist. a României”, vol. XVI, Buc., 1937—8, p. 263.

¹²⁾ Se păstrează în Arhiva Centrală de stat militaro-istorică din Moscova sub cota: Fond 438, nr. 436; este desenat în culori pe hirtie groasă, format 76 × 112 cm și nu este datat. L-am datat pe baza conținutului, căci se indică numai palatul domnesc de la Curtea Veche, neexistând cel pe care îl va clădi Alexandru Ipsilanti în 1775—1776, pe dealul de la Mihai Vodă și care figurează în schița lui Sulzer.

¹³⁾ *Geschichte des transalpinischen Daciens*, 3 volume, Viena 1781—1782. Schița este anexă la vol. I. Cel dintâi cercetător care a studiat-o a fost arhitectul D. Berindei, în studiul *Bucureștii*, din „Revista română”, vol. I, 1861.

¹⁴⁾ N. Docan, *Memoriu despre lucrările cartografice privitoare la războiul din 1787—1791*, extras din „An. Ac. Rom.”, s. II, t. XXXIV, Buc., 1912, p. 71. În urma demersurilor făcute de Sfatul popular al Capitalei s-a obținut o fotocopie în culori de la Viena, care de asemenea se află expusă în Muzeul orașului București. Bănuiam că acest plan ar putea fi o copie a celui de la Moscova, dar bănuiala a căzut, planul de la Viena fiind cu mult inferior față de celălalt.

conservă la Moscova¹⁵) în limba rusă, tabelul recapitulativ al acelei cartografii privind județul Ilfov, în care este înglobat și orașul, cu date neconcludente asupra populației și repartizării ei pe mahalale și ulițe. Este foarte probabil ca datele analitice ale acestui recensământ ca și ale planului topografic să fi servit generalului-inginer rus Bauer, în a cărui lucrare¹⁶) se menționează că orașul avea 67 mahalale și 7 hanuri.

După pacea de la Chiuciuc-Cainargi (1774), prin care s-a impus de ruși o îngrădire a monopolului comerțului nostru exterior exercitat de turci, se produce un ritm mai viu în dezvoltarea forțelor de producție, lărgirea producției de mărfuri și creșterea circulației comerciale, proces ce se reflectă atât în măsura luată de Alex. Ipsilanti, care pune să se așeze cruci de piatră și să se ridice garduri la marginile orașului pentru a împiedica extinderea lui, cât și în conținutul catagrafiei orașului București din anul 1798, care este primul izvor de acest gen unde se precizează că orașul este împărțit în 5 plăși: Țirgu (cu 16 mahalale și 10 hanuri, total 1682 case), Gorgan (12 mahalale, 1142 case), Broșteni (18 mahalale, 1482 case), Țirgu-de-Afară (18 mahalale, 608 case), Podul Mogoșoaiei (16 mahalale, 1092 case)¹⁷). Deci, 80 mahalale cu 6006 case, adică o creștere de 13 mahalale față de situația din 1773. Admițind că în medie într-o casă locuiau 5 persoane, deducem că populația orașului era de circa 30000 locuitori¹⁸). Acest fapt ne duce la concluzia că chiar cifrele date de Paul din Alep sînt exagerate, căci nu se întrevăd cauzele care ar fi condamnat orașul capitală a țării ca timp de 150 ani să rămînă în totală stagnare. Pe de altă parte există dovezi că vatra orașului la jumătatea sec. XVII era mult mai restrînsă decît la sfîrșitul sec. XVIII, de unde trebuie să considerăm că în sec. XVII orașul a avut aproximativ 20.000 locuitori.

În perioada războiului din 1806—1812, administrația militară rusă a dat dispoziții divanului Țării Romînești și vornicului de poliție să instituie un „comitet de poliție“, care ajutat de 5 boieri și de alți subalterni, să procedeze la o numărătoare a caselor din oraș pentru asigurarea încartirurilor¹⁹). La 13 noiembrie se determină cele 5 plăși (despărțiri) ale „poliției“. În anul următor, la numele plășii (raionul din zilele noastre) se alătură și cel al „boielei“ sau culorii, în modul următor: plasa Țirgului „boiaua roșie“²⁰), Gorgan „boiaua verde“²¹), Broșteni „boiaua neagră“²²),

¹⁵) Arhiva Centrală de Stat a actelor vechi din Moscova, Fond. 293, dos. 187, f. 85—87.

¹⁶) *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie avec un prospectus d'un Atlas géographique...*, publiés par monsieur de B(awr), A. Frankfort et Leipsic, 1778.

¹⁷) Cf. Acad. R.P.R., ms. rom. 52, folosit de G. I. Ionescu-Gion (*Istoria Bucureștilor*, 1899, p. 316—317) și de Fr. Damé (*Bucarest en 1906*, Buc., 1907, p. 38—39). De oboseală se admite greșit existența a 67 mahalale, cînd în realitate catagrafia din 1798 cuprinde 80, plus 10 hanuri.

¹⁸) Trebuie reținut faptul că la 1787 Brașovul număra cam 17000 locuitori și era cel mai mare oraș din Transilvania (cf. D. Prodan, recenzie la lucrări lui Thirring G., *Populația Ungariei în timpul lui Iosif II*, în „Anuarul instit. de ist. naț. din Cluj“, X, 1945, p. 409).

¹⁹) A. Ureche, *Istoria Rominilor*, vol. IX, Buc., 1896, p. 252.

²⁰) *Ibidem*, p. 255.

²¹) *Ibidem*, p. 254.

²²) *Ibidem*, p. 255.

Tirgu-de-Afară „boiaua galbenă”²³⁾ și Podul Mogoșoaiei „boiaua albastră”²⁴⁾. Tot la 13 noiembrie 1807 se dădea dispoziție vornicului de poliție să ia măsuri pentru întocmirea unei catagrafii a cârciumilor „bez (= afară de) cele din plasa Tirgului, pentru care are a face arătare epistatului agiei”²⁵⁾. La 16 decembrie se constată că existau în București 3525 cârciumi și prăvălii, numai 614 avînd caracter permanent²⁶⁾, celelalte fiind periodice, legate de epoca culesului viilor de pe Dealul orașului București. Pe aceste cârciumi se pun taxe pentru a fi scutite de „cfartir”.

Caracterul temporar și neorganizat al acestora se constată și în anul 1810, din catagrafia cârciumilor bucureștene, în care sînt notați de pildă următorii meșteșugari și slujitori din mahalaua Colței ce practicau și comerțul de vin și rachiu: 1 căpitan, 1 arnău, 2 croitori, 4 lăutari, 1 cavaf, 1 brașovean, 1 bragagiu, 1 dulgher, 2 vizitii²⁷⁾. O nouă catagrafie a prăvăliilor bucureștene, impuse la aproape 100.000 taleri, se va întocmi în anul următor și asupra ei vom stărui în paginile următoare, după ce ne vom ocupa de recensămintele populației capitalei alcătuite în anul 1810²⁸⁾. Unul s-a realizat prin parohii, altul prin organele civile și militare din oraș.

Catagrafia bisericească are 89 de mahalale, 7503 case, 32 185 locuitori, cu indicarea numărului pe sexe. Acest important izvor statistic, conservat la Academia R.P.R. și publicat acum 50 de ani²⁹⁾, a fost considerat de cercetătorii burghezi ca reflectînd fidel situația demografică a orașului București în anul 1810. Astfel, editorul din 1907 susținea că acest document reprezenta „cea mai sigură numărătoare cu caracter oficial a populațiunii Bucureștilor”, căci dacă la cei 32.185 locuitori „vrîstnici...”, adăugăm tot atîția lăcuitori, nevrîstnici și vre o 10—12 mii lăcuitori de alte confesiuni, deci străini, și nestatorniciți, ajungem la suma totală de 72—74 000,... mai aproape de suma de lăcuitori pe care ne-o dă numărătorea oficială făcută sub Regulamentul Organic la 1832”³⁰⁾.

Consider nejustă interpretarea dată de editor conținutului statistic al catagrafiei, că locuitorii bărbați și femei indicați numeric ar fi numai „vrîstnici”. Prin dublarea numărului lor obținem 64 370 suflete, adăugînd 10—12 mii ajungem pînă la o populație de 76 370 suflete, depășind cu

²³⁾ *Ibidem*, p. 254.

²⁴⁾ *Ibidem*, p. 255.

²⁵⁾ *Ibidem*, p. 252—253.

²⁶⁾ *Ibidem*, p. 256—258. Dintre aceste cârciumi și prăvălii, numai în plasa Tirgului se găseau 2500, în celelalte patru plăși funcționînd restul de 1025.

²⁷⁾ La 29 iunie 1810, Divanul atrage atenția marelui agă că n-a întocmit catagrafia cârciumilor și-i ordonă să se conformeze (cf. Ureche, *op. cit.*, p. 256—257). În septembrie, cârciumarii protestează cu vehemență împotriva taxelor bănești impuse (cf. Ureche, *op. cit.*, p. 258—259), pe prăvălii, cum s-a petrecut în anul 1803, cînd negustorii au fost puși să plătească 1683 taleri (cf. Ureche, *op. cit.*, vol. XI, p. 377—378).

²⁸⁾ Cf. anexa 3. Ea reprezintă numai o pagină din catagrafic, de la nr. curent 211—237.

²⁹⁾ Alex. Lăpedatu, *Catagrafia bisericilor bucureștene la 1810*, Buc., 1907, p. 5—53.

³⁰⁾ *Ibidem*, p. 56—57.

peste 6000 locuitori datele statisticii din anul 1831³¹), ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că în perioada 1810—1831 orașul nu numai că nu s-a dezvoltat, dar a și regresat. Însă procesul dezvoltării economice și demografice a capitalei Țării Românești a cunoscut în această vreme, mai ales după pacea de la Adrianopol (1829), un ritm ascendent, care respinge concluziile editorului. Prin termenii „bărbați” și „femei” trebuie să se înțeleagă totalitatea locuitorilor după sex, indiferent dacă sînt maturi sau minori. Populația orașului era deci, după această catagrafie, de 32 185 locuitori, plus omișii străini și flotanții în număr de 10 000 suflete.

Statistica alcătuită prin cler poate fi acum comparată cu o altă catagrafie întocmită tot în 1810 la București din inițiativa administrației militare, redactată în limba rusă și complet necunoscută pînă astăzi istoriografiei noastre. Ea se conservă în arhivele de stat din Moscova. Din tabelele sintetice, ce însoțesc rapoartele comandanților militari de plasă (văpsea), din I și 2 mai 1810³²), rezultă că în București existau pe plăși următorul număr de clădiri: plasa I Tirgu (văpseaua de roșu), 2 494 clădiri; plasa a II-a Gorgan (verde), 1 440; plasa a III-a Podul Mogoșoaiei (albastru), 1 796; plasa a IV-a Tirgu-de-Afară (galben), 1 618; plasa a V-a Broșteni (negru), 2 572³³). În total 10 103 clădiri, deci un plus de 2 600 clădiri, ce apare excesiv față de catagrafia pe parohii și de statistica din 1831, care indică 10 074 case, 15 mori, 100 de „fabrici”, 9 poverne, 26 mănăstiri, 95 biserici, adică 10 319 clădiri. Numai cînd va fi posibilă prelucrarea materialului desfășurat al acestei amănunțite catagrafii, ce se află microfilmată la Muzeul de istorie a orașului, în care apar numele tuturor celor ce locuiau în fiecare casă, cu precizarea originii sociale, a sexului și ocupației³⁴) se va putea stabili nivelul forțelor de producție în București și stadiul de descompunere a modului de producție feudal. Conținutul acestei catagrafii ridică desigur și problema veracității datelor din catagrafia alcătuită cu 12 ani mai înainte (1798). Creșterea populației bucureștene într-un procent așa de ridicat s-ar putea explica și printr-o colonizare în timpul războiului cu locuitorii refugiați din sudul Dunării, fugiți de sub jugul turcesc, fenomen observat și în anii războiului ruso-turc încheiat în 1774³⁵).

³¹) Aceasta s-a întocmit în decembrie 1831, nu în 1832 cum s-a afirmat de editor și se găsește reproducută cu planșă în culori de N. Iorga, în *Istoria Bucureștilor, 1939*, între paginile 250—251, iar originalul se află expus în Muzeul de istorie a orașului.

³²) Cf. anexele 1—2.

³³) La Moscova se păstrează printre altele și planul orașului București ridicat de sublocotenentul de stat major Șeruskant și topografii de clasa I Kosmin, de la 28 august la 1 noiembrie 1828, care este inedit. Acest prețios plan cartografic al Bucureștilor este primul în care orașul apare împărțit pe plăși (culori), indicîndu-se la fiecare plasă numărul de case și edificiile importante. Plășile nu corespund decît în parte celorlor din 1810 și anume: I. Tirgu (roșu) cu 1885 clădiri; II. Podu Mogoșoaiei (galben) cu 2510; III. Tirgu-de-Afară (negru) cu 2072; IV. Broșteni (albastru) cu 2959; V. Gorgani (verde) cu 2158 clădiri; total 11564 clădiri, cu 1245 mai mult decît indicația catagrafiei întocmită peste 3 ani, în 1831.

³⁴) Sînt rubrici ce se succed pentru următoarele categorii: boieri, preoți, negustori, meșteșugari, moldoveni, țigani (robi), săraci fără lucru, arnăuți, oameni fără pașaport, sirbi, sudiiți ruși, austrieci, francezi (cf. Arh. Doc. vechi, Moscova, Fond. 69).

³⁵) Cf. I. Ionașcu, *Despre județele Olt și Argeș în catagrafia din anii 1773—1774 de la Moscova*, Buc., 1958, p. 6, n. 10.

Tabelele recapitulative nu se prezintă potrivit unui formular unitar. La plășile I, II și V se indică prăvăliile, în număr de 947, dar lipsesc din plășile III—IV. În plasa Tîrgului apar 6 hanuri și 18 „fabrici”, iar în Broșteni sînt arătate 64 tăbăcării, pe cînd la celelalte nu figurează nici o atare întreprindere, probabil din neglijența celor ce au cules datele pe teren. Pe lîngă cei 271 supuși austrieci (desigur cei mai mulți din Transilvania) apar și 117 sudii francezi, probabil revoluționari emigrați, dar și locuitori din Insulele Ionice, cotopte de Napoleon, care pentru a fi feriți de feluritele obligații interne impuse de domnie și aparatul de stat bucureștenilor băștinași, se refugiau sub protecția statului francez ajuns cu stăpînirea pînă în Peninsula balcanică. Sustragerea lor, în acest mod, prin acțiunea consulului francez din București, de la contribuțiile față de stat și oraș a atras nemulțumirea feldmaresalului Prozorovski, cum rezultă din raportul adresat de acesta la 27 august 1808, din lagărul de la Călienii-Putna, ministrului de externe rus, N. P. Rumianțev³⁶).

Un alt izvor statistic important, conservat la Moscova, este recensămîntul meșteșugarilor și negustorilor din București, întocmit prin agia orașului în anul 1811³⁷) cu scopul repartizării unor sarcini bănești. Documentul redactat în rusă de rotmistru Alexei Makarov, cuprinde un număr de 59 îndeletniciri meșteșugărești și negustorești producătoare de bunuri materiale pentru populația bucureșteană. Se constată și grupări de ocupații fără legătură între ele, cum apare aceea a măcelarilor și bragagiilor, sau a olarilor cu cei ce vînd lucruri mărunte de fier, după cum figurează și altele înrudite între ele ca : abagii și pînzarii, plăpumarii și bumbăcarii, cîrcumarii și cofetarii, fierarii și lăcătușii.

Catagrafia dă numărul meșteșugarilor și negustorilor impuși, care se ridică la cifra de 2 981, fiecare grupă este împărțită în patru categorii după avere (386 în cat. I, 504 în a II-a, 1153 în a III-a și 938 în a IV-a). O altă rubrică indică supușenia acestor producători de bunuri materiale : 2215 localnici, 268 supuși ruși (care sînt mai ales blănari — în special negustori de blănuri scumpe, căci toți cei 26 sînt ruși — marchitani, băcani, cîrcumari), 126 francezi (lipscani, cîrcumari, vînzători de mărunțișuri, hangii) și 372 austrieci (lipscani, brașoveni, croitori, cîrcumari, fierari, spițeri — toți 8 din oraș, hangii).

Meșteșugarii cei mai numeroși sînt în sectorul îmbrăcăminte-încălțăminte: 127 croitori, 101 blănari, 86 cizmari, 82 postăvari, 48 cojocari, 12 boiangii etc. ; vin apoi cei din ramura construcției de locuințe : 184 dulgheri 55 zidari, fierari 39, nisipari 12, vopselari 6, cărămidari 4 etc. Urmează cei din sectorul alimentar: 77 grădinari (zarzavagii), 54 făinari, 39 măcelari, 52 brutari cu franzelari. Lipsesc meșterii de mori, desigur pentru motivul că morile erau în stăpînirea boierilor și mănăstirilor, neatinse de

³⁶) Cf. Arh. Min. af. externe din Moscova (APERM), dos. 1921, f. 545—7.

³⁷) Cf. anexa 4 (Arh. Doc. vechi din Moscova, Fond 69, dos. 365, f. 6—8 ; fotocopie la Muz. Ist. Buc.).

obligații, bucurându-se de privilegii. Găsim și meșteșugari de obiecte uzuale: 37 plăpumari, 29 șelari, 17 cazangii, 14 butnari, 14 caretășii. Nu lipseau din oraș meșteșugarii în aur, argint și alte metale prețioase — 30 argintari și 12 giuvaergii, nici cei pricepuți în repararea ceasornicelor și pendulelor, în număr de 9. În rândul celor ce aveau preocupări și pentru îngrijirea sănătății oamenilor trebuiau socotiți și cei 47 bărbieri și 5 băieși din oraș. De vite se ocupau cei 10 veterinari empirici, toți băștinași.

În general, meșteșugarii au fost imouși, cum era și just, cu sume mai mici decât negustorii, căci 42²⁰/₁₀₀ din numărul tuturor impozabililor (lipscaunii, cârciumarii, băcanii, detailiștii și blănarii de lux) sînt obligați la plata sumei de 62.295 lei, din totalul de 98.410 lei, adică aproape 70%.

Aceasta este prima catagrafie completă a meșteșugarilor și negustorilor din capitala Țării Românești, necunoscută pînă acum istoriografiei noastre. Din ea rezultă că meșteșugarii reprezentau în economia orașului un procent de aproximativ 47⁰/₁₀₀, față de 53% rezervat negustorilor. O demarcare precisă nu este posibilă, fiindcă în perioada de care ne ocupăm, mulți din cei ce produc o marfă o și dau în circuitul pieței.

Catagrafia de față dovedește caracterul temporar și efemer al cârciumilor bucureștene din anul 1807, cifra de 3 525 unități fiind cu aproape 600 mai mare decât aceea din anul 1811. Totuși se constată o creștere de peste 50% a cârciumilor permanente (de la 614 la 942). Totalul de 2 981 unități în 1811 indică de asemenea o vădită dezvoltare a economiei orașului în condițiile destrămării relațiilor de producție feudale. Comparînd această statistică cu aceea nominală a patentarilor din București, întocmită în anul 1832³⁸⁾, constatăm o creștere globală a numărului meseriașilor și a negustorilor, de la 2 981 în 1811, la 3 269 în 1832. Este de observat, însă, că pe cînd în 1811 existau 942 cârciumi, în 1832 funcționează numai 443, deci cu 499 mai puțin. Apare o creștere de 50 nume la croitori, 79 la cizmari, 40 la zidari, 35 la bărbieri, 24 la brutari, 55 la dogari, 5 la ceasornicari, 13 la olari, 12 la cărămidari etc., ceea ce indică o înmulțire a populației, o dezvoltare vădită a economiei orașului. Faptul că numărul postăvarilor bucureșteni scade de la 82 la 30 dovedește că ei lucrau în condițiile unei lupte grele cu concurența mărfurilor străine de import, care se accentuează tot mai mult după 1829.

Catagrafia din 1811 este un document de deosebită importanță, fiindcă el dovedește creșterea numărului meșteșugarilor din București și a specializării lor, o neconținută dezvoltare a pieței interne, ilustrînd procesul de descompunere a sistemului de producție feudal și cristalizarea noilor relații de tip capitalist. Analiza ei atentă dă puțința unei mai clare înțelegeri a stadiului dezvoltării societății bucureștene cu un deceniu înainte de răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu la 1821, cînd meșteșugarii orașului au avut un vădit rol revoluționar.

³⁸⁾ E. Virtosu, I. Virtosu și H. Opreșcu, *Inceputuri editare*, Buc., 1935, *passim*.

ANEXE

1.

1810 mai 1 [București].

TABEL NUMERIC DE TOATE CLĂDIRILE DIN PLASA ÎNȚIIA
A ORĂȘULUI BUCUREȘTI

TABEL SUMAR

privitor la numărul mănăstirilor, bisericilor, chirhelor nemțești, bisericilor armenești, precum și al caselor aparținând cetățenilor localnici, supușilor francezi, austrieci și ruși, de asemenea numărul prăvăliilor, al tuturor bodegilor și al boiangeriilor, din despărțirea întâia.

Întocmit la 1 mai 1810.

	Mănăstiri	Biserici	Biserici armenești	Chirhe nemțești	Casele cetățenilor localnici	Casele supușilor francezi	Casele supușilor austrieci	Casele supușilor ruși	Prăvălii	Hanuri	Fabrici (între-prinderi)
Mănăstiri	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Biserici	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Biserici armenești	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Chirhe (biserici nemțești)	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Casele cetățenilor localnici	—	—	—	—	1518	—	—	—	—	—	—
Casele cetățenilor francezi	—	—	—	—	—	93	—	—	—	—	—
Casele cetățenilor austrieci	—	—	—	—	—	—	197	—	—	—	—
Casele negustorilor ruși	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—
Prăvălii diferite în total	—	—	—	—	—	—	—	—	635	—	—
Bodegi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Fabrici de boiangerie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18

Comisarul de sector,
Ganenko

În despărțirea a doua.

C. se aparținând cetățenilor localnici :	1302
[Case aparținind] supușilor francezi :	14
[Case aparținind] supușilor austrieci :	45
[Case aparținind] bisericilor parohiale :	14
[Case aparținind] mănăstirilor :	3
Prăvălii	62

Comisarul de sector de rangul 12
Maleavin ³⁹⁾³⁹⁾ Arh. Doc. vechi din Moscova, Fond 69, dos. 557, f. 2. Orig. l. rusă.

2.

1810 mai 2 [București].

TABEL NUMERIC DE CASELE OCUPATE DE OSTAȘII RUȘI, RĂMASE LIBERE, APARTINÎND SUPUȘILOR STRĂINI SAU REPARTIZATE SLUJITORILOR DE LA PREȘEDINȚIA DIVANULUI

Privind despărțirea a 3-a cu arătarea: cite locuințe militare sînt pentru ofițerii de la statul major și pentru ober-ofițeri și cite sînt scutite cu bilete aparținînd bisericilor și supușilor austrieci și francezi, precum și casele goale stricate și cele repartizate fustașilor și călărașilor, care fac serviciu pe lîngă președinția Divanului local. și ca atare sînt libere de rechiziție tot pe baza biletelor.

Evidență întocmită pe ziua de 2 mai 1810:

Locuințe pentru ofițerii dela statul major, rechiziționate	7
[Locuințe] pentru ober-ofițeri	90
Locuințe goale pentru ober-ofițeri și soldați	221
Locuințe goale stricate	40
[Locuințe] aparținînd bisericilor	21
Case aparținînd văduvelor sărace și care trebuie scutite de rechiziție	378
Case aparținînd supușilor austrieci	38
Case aparținînd supușilor francezi	5
Case repartizate fustașilor și călărașilor de la președinția Divanului	36
Case în care pot fi încartiruiți soldați	1143
Totalul caselor	1979
Comisarul despărțirii,	
Comnen	

TABELUL

privind despărțirea a 4-a din orașul București cu arătarea: cite biserici sînt, cite case-ale localnicilor și ale supușilor străini.

De care cetățenie	Biserici parohiale	Case locuite	Case goale
Biserici de cărămidă	18		
Case aparținînd cetățenilor localnici		1403	167
Case ale supușilor francezi		4	—
Case ale supușilor austrieci		25	—

Comisarul despărțirii,

. ?

TABEL

privitor la despărțirea a 5-a.

Cite unități militare, cite case ale locuitorilor, ale bisericilor, mănăstirilor, ale fabricilor; cite prăvălii.

Numărul clădirilor:

Biserici parohiale de piatră	16
Biserici parohiale de lemn	—
Mănăstiri	5
Case aparținînd cetățenilor localnici	2166
Case ale cetățenilor francezi	6
Case ale cetățenilor austrieci	65
Fabrici, ateliere, tăbăcării	64
Prăvălii de piatră și de lemn	250

Comisarul despărțirii,

. ?⁴⁰⁾

⁴⁰⁾ Arh. Doc. vechi din Moscova, Fond 69, dos. 557, f. 3, — 6. Text în l. rusă,

3.

[1810]

LISTĂ DE UNII CÎRCIUMARI DIN MAHALAUA COLȚEI, ARĂTÎNDU-SE
CE BĂUTURI VÎND ȘI LA CE NUMĂR DE CASĂ AU CÎRCIUMA*Mahalaua Colțea*

nr. crt.			nr. casei
211	— Stoica Ivanov	— cîrciumar vin, rachiu	554
212	— Panait Petrov	— cîrciumar vin, rachiu	fără nr.
213	— Gheorghina Văduva	— cîrciumăriță vin —	645
214	— Nicolae Căpitan	— cîrciumar vin, rachiu	642
215	— Stroe Dulgheru	— cîrciumar vin, rachiu	69
216	— Ivan Lăutaru	— cîrciumar vin —	fără nr
217	— Ivan Lăutaru	— cîrciumar vin —	499
218	— Anuța Baba	— cîrciumăriță vin —	493
219	— Toader Țigan	— cîrciumar vin —	fără nr.
220	— Dimitrie Argara	— cîrciumar vin, rachiu	483
221	— Gheorghe Croitoru	— cîrciumar vin, rachiu	492
222	— Dinu Vizitiu	— cîrciumar vin —	490
223	— Marin Lăutaru	— cîrciumar vin, rachiu	476
224	— Stere Ținstin	— cîrciumar vin, rachiu	472
225	— Petru Iuvici	— cîrciumar vin, rachiu	1232
226	— Manole Lăutaru	— cîrciumar vin —	1229
227	— Vasile Petrov	— cîrciumar vin, rachiu	465
228	— Anton Cavafu	— cîrciumar vin, rachiu	458
229	— Ștefan Dinov	— cîrciumar vin, rachiu	1226
230	— Ivan Dimitrov	— cîrciumar vin, rachiu	1286
231	— Barbu Brașoveanu	— cîrciumar vin, rachiu	1228
232	— Ivan Anastasiev	— cîrciumar vin, rachiu	1277
233	— Dinu Bragar	— cîrciumar vin, rachiu	1296
234	— Gheorghe Croitoru	— cîrciumar vin, rachiu	1275
235	— Cristo Arnăuț	— cîrciumar vin, rachiu	1222
236	— Maria Carambașoia	— cîrciumăriță vin, rachiu	1216
237	— Ilie Vizitiu	— cîrciumar vin, rachiu	514 ⁴¹⁾

⁴¹⁾ Arh. Doc. vechi din Moscova, F. 69, dos. 574, f. 9. Text în !. rusă.

4

1811

STATISTICA PRAVĂLIILOR ȘI ATELIERELOR MEȘTEȘUG. DIN BUCUREȘTI ÎNTOC

Inscrierea

prăvăliilor aflătoare în București și a acelor persoane care se îndeletnicesc cu industria
aga orașului București

Numărul prăvăliilor	Specificarea întreprinzătorilor	Categorია prăvăliilor				Supușenia industriașilor			
		Clasa I	Clasa II	Clasa III	Clasa IV	Local- nici	Supuși ruși	Supuși fran- cezi	Supuși austri- eci
77	Lipsani	56	17	4	—	9	5	13	50
37	Mărunțișuri (bogatelgii)	26	8	3	—	15	9	9	4
101	Blănari	31	14	28	28	78	12	3	8
48	Cojocari	5	6	33	4	42	1	1	4
33	Măriuri de Brașov	12	11	10	—	3	1	—	29
30	Pantofari	23	3	4	—	23	4	3	—
86	Cizmari	2	6	32	46	56	7	2	21
29	Mătăsari	2	11	10	6	20	2	—	7
26	Abagii și pînzari	12	7	7	—	20	—	—	4
37	Plăpumari și bumbăcari	4	15	14	4	31	5	—	1
	In total	173	98	145	88	297	48	31	128
24	Confecțiuni (haine gata)	2	16	6	—	24	—	—	—
7		—	7	—	—	5	1	—	1
22	Căciulari	3	3	15	1	20	1	—	1
8	Șepcari	—	1	3	4	2	2	—	4
127	Croitori	5	18	75	29	93	—	3	28
33	Marchitani	3	4	22	4	3	28	2	—
12	Giuvaergii	2	4	5	1	11	1	—	—
32	Brutari	11	13	6	2	20	5	4	3
20	Franzelari	7	4	4	5	15	1	1	3
183	Băcani	26	16	32	109	142	22	4	15
39	Măcelari și bragagii	6	7	12	14	26	7	4	2
942	Circiumari și cofetari	74	104	173	591	723	80	48	91
45	Frizeri	2	3	17	24	45	1	—	—
	In total	314	298	515	872	1429	197	97	276

MITA PE BAZA TABELELOR ALCATUITE DE SLUJBAȘII RINDUIȚI DE MARELE AGA

în diferite forme alcătuită pe baza tabelelor făcute de funcționari anume rinduiți de către
și serdarul Cerchez

Anul 1811⁴²⁾

Ce sumă trebuie să plătească				Ce sumă se impune în total de la fiecare categorie				In total de la toate categoriile (clasele)
Cl.I	Cl.II	Cl.III	Cl.IV	Cl.I	Cl.II	Cl.III	Cl.IV	
Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	
240	160	80	—	13.440	2.720	320	—	16.480
120	60	30	—	3.120	48	90	—	3.690
100	75	50	25	3.100	1.050	1.400	700	6.250
50	38	25	10	250	228	825	52	1.355
80	40	20	—	960	440	200	—	1.600
40	20	10	—	920	60	40	—	1.020
30	20	10	5	60	120	320	230	730
30	20	10	5	60	220	100	30	410
—	20	10	—	360	140	70	—	570
20	15	10	5	80	225	140	20	465
—	—	—	—	22.350	5.583	3.505	1.032	32.570
15	10	5	—	30	160	30	—	220
—	10	—	—	—	70	—	—	70
60	40	20	10	180	120	300	10	610
—	20	10	5	—	20	30	20	70
60	40	30	15	300	720	2.250	435	3.705
40	30	20	10	120	120	440	40	720
80	60	40	20	160	240	200	20	620
60	40	30	20	660	520	180	40	1.470
20	15	10	5	140	60	40	25	265
100	75	50	25	2.600	1.200	1.600	2.725	8.125
40	30	20	10	240	210	240	140	830
80	60	40	20	5.920	6.240	6.920	11.820	30.900
20	15	10	5	40	45	170	120	375
—	—	—	—	32.740	15.478	15.905	16.427	80.480

⁴²⁾ Arh. Doc. vechi din Moscova, F. 69, dos. 365, f. 5. Text în l. rusă.

Numărul prăvăliilor	Specificarea industria- șilor (meseriașilor)	Categoria fiecărei prăvălii				Supușenia industriașilor (meseriașilor)			
		Clasa I	Clasa II	Clasa III	Clasa IV	Localni- ci	Cetățeni ruși	Cetățeni fran- cezi	Cetățeni austri- eci
29	Curelari și șelari	2	7	13	7	21	1	1	6
14	Caretași	3	6	5	—	—	—	2	12
39	Fierari și lăcătuși	1	10	20	8	16	1	3	19
10	Țimplari	—	2	6	2	5	1	2	2
17	Cazangii	1	3	10	9	17	—	—	—
15	Negustori ambulanți	3	8	4	—	7	7	1	—
12	Boiangii	2	5	3	2	8	4	—	—
10	Veterinari empirici	—	2	5	3	10	—	—	—
20	Luminărari	8	7	3	2	14	2	3	1
	In total	334	348	584	899	1527	213	109	316
30	Argintari	3	2	14	11	22	2	1	5
9	Ceasornicari	2	4	3	—	2	2	1	4
17	Cafegii	5	6	2	4	11	4	2	—
6	Săpunari	—	—	5	1	5	—	—	1
16	Tutungii	2	5	9	—	6	5	3	2
8	Negustori de tutun aromatic	1	5	2	—	3	2	—	3
8	Spîțeri	7	1	—	—	—	—	—	8
7	Oleri și mărunțișuri de fier	2	3	2	—	5	—	—	2
38	Precupeți	—	3	17	18	29	7	1	1
7	Sticlari	1	1	3	2	2	—	—	5
14	Butnari (dogari)	—	3	8	3	11	—	—	3
6	Vopselari	—	1	5	—	1	1	—	4
	In total	357	382	654	938	1624	236	117	354

Ce impunere trebuie să plătească				Ce sumă revine de la fiecare meseriaș aparte				In total de la toate categoriile
Clasa I	Clasa II	Clasa III	Clasa IV					
Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei
30	20	10	5	60	140	130	35	365
40	20	10	—	120	120	50	—	290
30	15	10	5	30	150	200	40	420
—	15	10	5	—	30	60	10	100
40	30	20	10	40	90	200	30	360
15	10	5	—	45	80	20	—	145
40	30	20	10	80	150	60	20	310
—	15	10	5	—	30	50	15	95
60	40	30	20	480	280	90	40	890
—	—	—	—	23595	16478	15765	16317	83455
40	30	20	10	120	60	280	110	570
60	40	20	—	120	160	60	—	340
60	40	30	20	300	240	60	80	680
—	—	20	10	—	—	100	10	100
40	30	20	—	80	150	180	—	410
40	30	20	—	40	150	40	—	230
40	20	—	—	280	20	—	—	300
15	10	5	—	30	30	10	—	70
30	30	20	10	—	90	340	180	610
20	15	10	5	20	15	30	10	75
—	20	15	10	—	60	120	30	210
—	60	30	—	—	60	150	—	210
—	—	—	—	34585	17513	18135	17037	87270

Numărul prăvăliilor	Denumirea industriei (meseriei)	Categorია fiecărei prăvălii				Cetățenia industriașilor (meseriașilor)			
		Clasa I	Clasa II	Clasa III	Clasa IV	Local- nici	Supuși ruși	Supuși fran- cezi	Supuși austri- eci
184	Țimplari	2	9	137	—	178	—	2	4
55	Zidari	1	3	51	—	52	2	—	1
54	Făinari	—	2	52	—	54	—	—	—
46	Pescari (negustori de pește)	1	22	23	—	46	—	—	—
12	Hangii	3	5	4	—	4	2	3	3
77	Grădinari	—	1	76	—	71	—	—	6
4	Căramidari	1	1	2	—	3	—	1	—
12	Nisipari	—	—	12	—	12	—	—	—
61	Cafegii	3	16	42	—	57	1	1	2
15	Lînari	—	—	15	—	15	—	—	—
82	Postăvari	2	35	45	—	81	1	—	—
5	Băeși	1	3	1	—	3	—	1	1
13	Negustori de saci	9	4	—	—	13	—	—	—
26	Blănari	5	21	—	—	—	26	—	—
4	Vînzători de ulei	1	—	3	—	2	—	1	1
2 981	Totalul prăvăliilor indus- triale și de la acestea se cuvine să se înca- seze următoarea sumă	386	504	1 153	938	2 215	268	126	372

43) Ibidem, I. G. S.

Ce impunere trebuie să plătească				Ce sumă provine de la fiecare categorie în parte				In total de la toate categoriile
Cl.I	Cl.II	Cl.III	Cl.IV					
Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	
20	15	10	—	40	135	1 730	—	1.905
20	15	10	—	20	45	510	—	575
—	20	10	—	—	40	520	—	560
30	20	10	—	30	240	230	—	500
15	10	5	—	45	50	20	—	115
—	30	20	—	—	30	1 520	—	1 550
30	20	10	—	30	20	20	—	70
—	—	10	—	—	—	120	—	120
30	20	10	—	90	320	420	—	830
—	—	10	—	—	—	150	—	150
20	10	5	—	40	350	225	—	615
60	50	40	—	60	150	40	—	250
60	50	40	—	540	200	—	—	740
200	100	—	—	1 000	2 100	—	—	3 100
30	—	10	—	30	—	30	—	60
—	—	—	—	36 510	21 193	23 670	17 037	98 410

Pentru exactitate, Rotmistru! Alexei Macarov ⁽³⁾).

GOSPODĂRIA AGRICOLĂ DE STAT „ALEXANDRU SAHIA” (MANASTIREA) IN DOCUMENTE

V. TRANDAF, P. MATEI

Cercetarea arhivelor contemporane, anterioare sau aparținând epocii de construire a societății socialiste, pe care o trăim, constituie o necesitate acută, ca urmare a sarcinii trasate istoricilor și altor oameni de știință la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român, de a elabora Tratatul de istorie a României. Tov. Gh. Gheorghiu-Dej atrage atenția asupra necesității sporirii contribuției științei la dezvoltarea economiei naționale și a culturii și a combaterii totodată a tendințelor de rupere a ei de preocupările practice ¹⁾. Arhivistica nu poate rămâne în afara dezvoltării generale pe care o cunoaște știința și cultura nouă, socialistă, a țării noastre.

Atribuind documentelor din trecutul îndepărtat valoarea lor justă, apreciind critic importanța lor și interpretându-le de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste, arhiviștii trebuie să-și îndrepte atenția cea mai mare către documentele care vorbesc despre luptele maselor muncitoare pentru libertate împotriva exploatării, către documentele care dezvăluie lupta organizată a clasei muncitoare sub conducerea detașamentului său înaintat — partidul comunist — și către documentele din care izvorăsc la fiecare pas faptele de nestăvilit entuziasm al constructorilor talentați ai socialismului.

Prin urmare munca arhivistică trebuie să-și îndrepte eforturile către organizarea fondurilor legate de viață, de dezvoltarea economiei naționale și a culturii, de practica construirii socialismului. Asemenea fonduri trebuie puse la îndemâna cercetătorilor. Interesul și pasiunea pe care le depun arhiviștii cu experiență și încercați în organizarea fondurilor vechi, trebuie să-i însuflețească într-o măsură și mai mare în pregătirea arhivelor noi pentru cercetătorii din toate domeniile.

În sprijinul celor expuse mai sus, facem o încercare de a prezenta în următoarele pagini câteva aspecte și documente din fondul fostei Case regale și din arhiva actuală a G.A.S. „Alexandru Sahia” privitoare la istoricul și procesul de formare, prin achiziționarea pământurilor de către

¹⁾ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român*, E.S.P.L.P. Buc., 1958, p. 155.

moșierul încoronat, a fostului domeniu regal Mănăstirea, și transformarea acestuia, după actul revoluționar de la 30 Decembrie 1947, într-o puternică întreprindere agricolă socialistă. Prin această prezentare credem că vom atrage atenția cercetătorilor și asupra unui domeniu mai puțin tratat și dezbătut de istoriografia noastră — dezvoltarea și succesele construcției socialiste la sate, asupra faptului că compararea documentelor vechi și noi atestă cu cea mai mare putere de convingere superioritatea sistemului socialist al agriculturii asupra celui capitalist.

Pe malul Dunării, într-o pitorească regiune de șes, între orașele Oltenița și Călărași, se întind pământurile și construcțiile unei mari și moderne întreprinderi agricole de stat — G.A.S. „Alexandru Sahia“ din comuna Mănăstirea, satul de naștere al poetului revoluționar, al cărui nume îl poartă gospodăria.

Întreprinderea agricolă socialistă de astăzi are un trecut zbuciumat, iar locuitorii satelor din jur și muncitorii ei au simțit din plin exploatarea burghezo-moșierească, împotriva căreia s-au ridicat de nenumărate ori. Din parcurgerea sumară a documentelor existente la Arhivele Statului din București și la sediul gospodăriei ies în evidență o serie de informații care marchează precis fazele de dezvoltare capitalistă a fostei moșii și apoi, după 30 Decembrie 1947, înaintarea sa impetuoasă pe drumul agriculturii socialiste.

Cele mai vechi informații, din fondul respectiv, despre existența moșiei le găsim într-un document din care reiese că în anul 1845 un oarecare Enache Gherman o cumpărase de la moșierul Cornescu. Acesta a lăsat-o moștenire fiului său Efreim Gherman care o vinde lui Nan Gherman. Ultimele, după moarte, neavînd moștenitori direcți, o lasă nepoților. La 19 noiembrie 1898 moșia aparține mai multor proprietari și anume: I. Gherman, Paulina A. Robescu, Irina Sp. Dendrino, Maria I. Cesianu, Alexandrina B. Gănescu și Elena Gr. Cerchez (probabil nepoții lui Nan Gherman (anexa 1)²⁾).

Situată în plină luncă a Dunării, chiar pe o arteră principală de comunicație (Oltenița—Călărași), în apropierea unuia din porturile cerealiere la Dunăre—Oltenița — cu un sol fertil de categoria I-a, presărat de lacuri și bălți aprovizionate cu pește din Dunăre prin canale special construite, moșia prezenta un interes deosebit pentru capitaliștii avizi de câștiguri mari. Dacă la toate acestea adăugăm prezența, chiar pe moșie, a două sate de agricultori și pescari harnici și pricepuți, rezultă că moșia nu putea scăpa atenției unor mari exploataitori, dornici a-și investi aci capitalurile și a aduce noi metode de exploatare în vederea obținerii unor profituri cât mai ridicate.

Moșia era ipotecată la Creditul funciar rural pentru suma de 1.500.000 lei de vechii proprietari funciari, mulți la număr și lipsiți de capital care, mulțumindu-se cu renta funciară, o arendează în anul 1893 unui grec,

²⁾ Arh. St. Buc., Casa regală, Mănăstirea, dos. 1. f. 98 bis.

Constantin Arghiriadis, pentru suma de 180.000 lei anual³⁾. Este procesul tipic de pătrundere a capitalismului în agricultura noastră, cînd marea proprietate moșierească, de altfel ca și mica proprietate țărănească asupra pămîntului, fac tot mai mult loc proprietății funciare burgheze (banca, industriașul, negustorul, cămătarul).

În această situație favorabilă pătrunderii marelui capital intră în acțiune marele moșier Carol I de Hohenzollern care, chiar în al 36-lea an de domnie, tot își mai lărgea hotarele imenselor sale moșii, prin jaf și exploatare sălbatică. El trimite la fața locului pe Louis Basset, administratorul Curții regale și secretarul său particular, să se informeze asupra situației moșiei și în special asupra stării de spirit a populației și a situației ei materiale, asupra capacității de muncă a țăranilor pe care urma să-i exploateze în mod organizat, în urma experienței ce căpătase pe atîtea moșii în întreaga țară.

Este foarte interesant raportul pe care Basset îl prezintă regelui la înapoiere, raport care sfidînd realitatea, înfățișează o situație trandafirie, favorabilă hotărîrii ce urma să ia suveranul. Primit cu onoruri și discursuri zgomotoase de notabilitățile chiaburești ale satului, Basset raportează: „*J'y ai répondu par l'assurance que Vôtre Majesté ne manquerait pas d'accorder à Monastirea le même intérêt bienveillant qu'Elle porte à Ses autres domaines, surtout lorsqu'Elle aura l'occasion de Se convaincre que les paysans sont travailleurs, honnêtes et animés d'un bon esprit*“⁴⁾.

Raportul prezintă situația materială a locuitorilor din cele două sate (Mănăstirea și Coconi), redînd în cifre suprafața pămîntului și numărul de vite existente la acea dată în proprietatea țăranilor. Compararea acestor date cu cele care apar în documente numai după cîtiva ani de exploatare a moșiei de către Casa regală (1907—1910), ne arată gradul sălbatic de exploatare a acestor țărani, care sînt nevoiți să-și vîndă pămîntul și vitele pentru a-și putea procura hrana necesară familiilor lor.

Trimisul regal vizitează cîteva case de chiaburi din sat, rămînînd foarte mulțumit de starea acestora, considerîndu-i fără îndoială sprijinul sigur și de nădejde în acțiunea de exploatare nemiloasă a celorlalți țărani, care avea să urmeze în curînd⁵⁾.

Adevărata situație a locuitorilor acestor două sate reiese însă dintr-o jalbă prezentată de cîtiva țărani, care l-au obligat pe trimisul regelui s-o primească la primărie, tocmai în timpul unor onoruri și discursuri despre „belșugul și bunăstarea“ lor. Un pasaj din această jalbă este foarte edificator:

„*Prin această suplică arătăm suferințele și greutățile ce sînt asupra capului nostru, sîntem îngreunați cu învoiala pe moșia D-lui C. Argherides (arendașul) care învoială o arătăm aci; sîntem datori la D-lui de doi*

³⁾ Ibidem, f. 18.

⁴⁾ Ibidem, f. 29.

⁵⁾ Ibidem, f. 29—30.

ani, și cu anul acesta fac trei, anul acesta n-am făcut bucate nici de mîncare, e foarte rău de noi..."⁶⁾ (anexa 2).

Un alt document arată și mai limpede procesul continuu de pauperizare a maselor țărănești din aceste locuri de către moșier și arendaș: „Disperarea locuitorilor e la culme“, iar mai departe, „suferința de prima ordine deocamdată, este lipsa de hrana oamenilor, care fiind descurajați de foame, nu se vor mai îngriji în viitor nici pentru ei, nici pentru vitele lor“⁷⁾.

În anul 1898 regele cumpără de la cei șase proprietari (nepoții lui Nan Gherman), cu prețul de 2.893.713 lei, întreaga moșie în suprafață totală de 6844 ha., 90 ari și 26 centiari sau, în măsurile vechi 13.657 pogoane, 1 prăjină și 9 stînjeni⁸⁾. El avea mijloace suficiente să înăbușe orice nemulțumire a țăranilor muncitori și să-i exploateze după un plan metodic.

Din momentul apariției proprietarului regal, a noilor mijloace de exploatare introduse de instrumentele acestuia — administrator, logofeți etc. — situația materială a țăranilor care-i vor munci moșia se va înrăutăți tot mai mult. Se fac toate măsurătorile topografice ale moșiei, delimitările hotarelor, cu care ocazie se zmulge hoțește, fără milă, de la fiecare țăran vecin cîte o bucată de pămînt pe motivul încălcării moșiei⁹⁾; același sistem este aplicat și față de moșia Odaia, proprietatea statului. Nici pentru mărirea și sistematizarea curții moșiei nu se ia din terenul acesteia, ci se deposează samavolnic patru țărani vecini din Mănăstirea, care sînt forțați să accepte condițiile și prețurile derizorii pe care le fixează administrația moșiei¹⁰⁾. Se întocmesc chestionare speciale pentru stabilirea producției bălților de pe moșie pe cîtiva ani (1893—1898), se studiază posibilitățile măririi suprafețelor arabile prin desecări și îndiguiri. În sfîrșit, un lucru de mare importanță, căruia noul proprietar îi acordă toată atenția, constă în întocmirea unei catagrafii a locuitorilor ambelor sate în vederea cunoașterii forței de muncă existente¹¹⁾.

De la bun început noul proprietar își definește linia prin care înțelege să-i „ajute“ pe țărani și să „strîngă bunele relații“ cu ei. El dispune repararea interioară a bisericii din satul Mănăstirea¹²⁾ (monument istoric, construit în 1648 de Matei Basarab¹³⁾), probabil din fondurile Statului, sprîjină deschiderea unei cîrciumi, salariații moșiei avînd dispoziții să consume numai la aceasta și trimite cu regularitate, pentru școlile din cele două sate (prin administrația moșiei), portrete, cărți și broșuri despre familia regală, cu ocazia fiecărei sărbători „naționale“ și a anului nou¹⁴⁾. Cînd însă comuna, într-o disperată situație financiară, cere un împrumut de

⁶⁾ Ibidem, f. 114.

⁷⁾ Ibidem, f. 85.

⁸⁾ Ibidem, f. 19.

⁹⁾ Ibidem, dos. 2, f. 134.

¹⁰⁾ Ibidem, f. 51.

¹¹⁾ Ibidem, dos. 1, f. 58.

¹²⁾ Ibidem, dos. 2, f. 75.

¹³⁾ Ibidem, dos. 1, f. 98 bis.

¹⁴⁾ Ibidem, f. 87, dos. 2, f. 69.

3000 lei pentru nevoile ei, cu o dobândă de 10—12% și cu asigurarea că toți locuitorii garantează de înapoierea ei într-un timp fixat, cererea rămîne fără nici un răspuns¹⁵).

Organizarea exploatării moșiei începe prin selecționarea atentă și angajarea unui personal permanent, adus în majoritate din altă parte, care să nu servească decît interesele proprietarului și să fie orb față de nevoile țăranilor. Personalul de conducere este în totalitate adus din străinătate — ing. Robert Litarczek, contabil Duperret, Dittmer, Bollomey etc., iar logofeții sînt recrutați din rîndul subofițerilor din armată — elemente abrutizate și descompuse care, pentru un salariu și alte beneficii corespunzătoare, nu se dădeau înlături de la cele mai sălbatice persecuții și samavolnicii împotriva muncitorilor și țăranilor pâlmași.

Marele proprietar dispune acordarea unor „binefaceri” și anume, cîte o indemnizație fixă pentru popi, învățători, perceptori, jandarmi pentru a avea grijă de „educația patriotică” a țăranilor și „bunele intenții” față de moșie și administrația ei.

După toate aceste măsuri, noul moșier începe administrarea proprietății în anul 1903, punînd accentul pe exploatarea în regie, în care scop se cumpără vite de muncă, unele mașini agricole și se angajează un număr de salariați permanenți.

Deși se trece la forma capitalistă de gospodărie prin întrebuintarea muncii salariate pe baza angajării libere, documentele din această arhivă atestă și existența multor forme semi-iobăgiste de exploatare, forme de dependență inrobitoare a țăranului față de moșier și anume dijma, dijma în parte, ierbăritul etc. Administrația moșiei lucrează în regie mai mult de jumătate din terenul arabil, fapt care duce la micșorarea considerabilă a suprafețelor date în dijmă țăranilor de pe moșie cu puțin pămînt sau fără pămînt. O mare parte din locuitorii celor două sate rămîn fără posibilitatea de a munci o porțiune din moșie, pentru produse, devenind pâlmași. Pescuitul, ierbăritul, stupăritul, aplicate cu cea mai mare strictețe de noua administrație, lovesc și mai nemilos pe țărani care nu-și mai pot întreține familiile, iar vitele de muncă le scot rînd pe rînd la vînzare, rămînînd cu întreaga lor familie în mîna necruțătorului stăpîn.

Noua administrare și exploatare a moșiei se face metodic și mai organizat decît cea a vechilor proprietari și arendași a căror metode de constrîngere și sancționare erau mai reduse. Avînd în vedere calitatea pămîntului și toate avantajele naturale ale moșiei, regele voia să organizeze o gospodărie model, cu maximum de rentabilitate. Dar toate acestea nu au fost posibile decît în dauna și în detrimentul țăranilor din satele de pe moșie și din jur, prin exploatarea lor din ce în ce mai nemiloasă.

Rapoartele săptămînale, lunare, dările de seamă anuale și analizele rezultatelor fiecărui an agricol atestă hotărîrea proprietarului de a-și mări cu fiecare an profitul, fapt care, după cum o dovedesc documentele, a și fost realizat¹⁶).

¹⁵) Ibidem, f. 112.

¹⁶) Ibidem, dos. 4, f. 47, 50; dos. 5, f. 49; dos. 6, f. 92, 304; dos. 12, f. 181; dos. 16, f. 88.

După moartea lui Carol I, moșia este lăsată moștenire în 1914 viitorului Carol II (Caraiman-Mănăstireanul, cum i se mai spunea), care are intenția să exploateze moșia după sistemul fermelor capitaliste occidentale și mai ales a celor din America¹⁷⁾. În acest scop el trimite un inginer pentru studii și documentare în Statele Unite¹⁸⁾, care după înapoiere preia conducerea și administrarea moșiei.

Se introduc unele metode noi de lucru, soiuri noi de cereale, se redau noi terenuri pentru cultură și se încearcă sisteme intensive de cultură pe suprafețele luate în regie. Noul stăpîn dă oarecare extensiune sectorului zootehnic și legumicol.

Dintr-un document existent în arhivă¹⁹⁾ reiese că în urma acestor măsuri beneficiile creșteau cu fiecare an, regele se îmbogățește, iar masele țărănești sărăceau tot mai mult.

Cu toate modernizările aduse în exploatarea moșiei, care fără îndoială au contribuit la mărirea rentabilității ei față de vechea administrare cu puternic caracter semi-feudal, gospodăria nu era nici pe departe exploatată rațional, productiv, rentabil. Posibilitățile acestui mare domeniu, de o calitate naturală excepțională și cu mijloace tehnico-materiale relativ bune, nu erau valorificate nici în proporție de 1/3. Totul se făcea anarhic, la întâmplare, fără metode bazate pe un studiu științific, situație caracteristică dezvoltării capitalismului în agricultură. Numeroase documente vorbesc despre sistemul irațional de introducere a mașinilor în lucrările de bază ale culturilor mari²⁰⁾ (anexa 9). Lipsa unor lucrări de calitate cu mașinile ducea inevitabil la producții mici la hectar, care în general la grâu n-au depășit media de 1000—1500 kgr./ha., iar la porumb 1200—1800 kgr./ha.²¹⁾.

Starea sectorului zootehnic era deplorabilă. Un raport al unui colonel medic veterinar, trimis să examineze vitele moșiei, prezintă situația ca dezastruoasă, necesitînd măsuri urgente. Această stare, scrie medicul „este influențată de alimentația irațională și insuficientă la care se mai adaugă lipsa de îngrijire”²²⁾ (anexa 8). Dintr-o situație statistică a lactației, rezultă că producția maximă a unei vaci era de 6 litri lapte pe zi, majoritatea dînd între 1—3 litri²³⁾ (anexa 11). Nici în celelalte sectoare zootehnice situația nu era mai bună²⁴⁾.

Din toate acestea rezultă că domeniul era prost gospodărit și lipsit de o organizare științifică menită să ducă la o productivitate ridicată în toate sectoarele. Moșia totuși dădea venituri mari datorită calității superioare a pămîntului, sectoarelor cu cheltuieli mici de exploatare ca bălțile, pădurea și în special exploatarea forței de muncă ieftine, în completa stăpînire a administrației.

¹⁷⁾ Ibidem, dos. 7, f. 100.

¹⁸⁾ Ibidem, dos. 12, f. 181.

¹⁹⁾ Ibidem, dos. 16, f. 88.

²⁰⁾ Ibidem, dos. 8, f. 141, 153; dos. 13, f. 10.

²¹⁾ Ibidem, dos. 13, f. 6.

²²⁾ Ibidem, dos. 9, f. 135.

²³⁾ Ibidem, dos. 14, f. 80.

²⁴⁾ Ibidem, dos. 18, f. 290.

În sprijinul exploatării moșiei după bunul său plac și a măririi continue a veniturilor, regele avea la dispoziție întregul aparat de stat, cu toate legile sale.

Nenumărate sînt documentele din acest fond care demonstrează elocvent că toate legile apărute în legătură cu problemele agricole ale țării aveau caracter favorizator pentru marii proprietari și impilator pentru micul producător de la sate. Cu tot caracterul oficial al legilor, proprietarul avea multe posibilități să găsească metode de a se sustrage acestora. atunci cînd unele articole, prin cine știe ce împrejurare, îi erau nefavorabile.

În urma marilor răscoale țărănești din 1907, legile agrare care au urmat și în special modificările aduse legii învoielilor agricole, nu au schimbat aproape cu nimic modul de exploatare a acestei moșii și veniturile ei. Dimpotrivă, aceste legi au adus multe avantaje. Raportul administratorului moșiei în acest sens²⁵⁾ este foarte edificator și el cuprinde amănunțit date asupra efectului acestor legi asupra moșiei regale.

Statul vine să sprijine pe rege, în calitate de proprietar și în apărarea terenurilor inundabile de apele Dunării. În 1906 se începe construirea unui mare dig de apărare împotriva revărsării Dunării, cu cheltuielile statului și cu o contribuție redusă a moșiei și a cîtorva vecini, moșieri din jur²⁶⁾. În acest fel moșia își mărește suprafața cultivabilă și rentabilitatea pășunilor naturale din baltă, unde pentru fiecare vită a țăranilor învoită la pășunat se percepea o taxă care aducea un venit net Casei regale.

Cu ocazia recensămîntului general al dărilor, în anul 1910, Comisia prevăzută de art. 6 al acestei legi stabilește noi impozite pentru terenurile arabile, izlazuri, păduri, lacuri și bălți, mori etc., care erau mai mari decît cele precedente, avîndu-se în vedere calitatea pămîntului, instalațiile anexe și veniturile respective²⁷⁾. Casa regală însă nu era dispusă să știrbească cu nimic din veniturile sale. Ea reușește ca prin proces și prin intervenția directă în parlament a ministrului finanțelor de pe acea vreme să obțină revenirea la vechea impunere (funciară). La suprafața uriașă a moșiei, diferența de sumă era destul de substanțială²⁸⁾.

Nu mai este nevoie să adăugăm că legea a fost strict aplicată la mica proprietate țărănească, iar cea mai mică sustragere de la impozit a fost sancționată sever pînă la confiscarea pămîntului și vinderea lui la licitație, în care cuvîntul hotărîtor îl avea tot marele proprietar.

²⁵⁾ Ibidem, dos. 5, f. 354.

²⁶⁾ Ibidem, f. 338.

²⁷⁾ Ibidem, dos. 6, f. 297.

²⁸⁾ Este foarte semnificativ articolul apărut în acest sens în revista vremii „1907” sub titlul „Proprietățile Coroanei și fiscal”. Referindu-se la faptul amintit și la intervenția ministrului, în articol se spune printre altele: „Dar se pare că în România cauzele care interesează bănește Curtea Regală sînt mai presus de lege; pentru asemenea cauze nu există autoritatea lucrului judecat. Curtea nu vrea să știe ce este lege, și de aceea, în contra decisiunii legale și legal motivată a comisiei de apel, Curtea regală a făcut recurs, nu în fața instanțelor recunoscute de lege, ci la autoritatea ministrului de finanțe. Așa se satisfac pretențiunile Curții regale cînd ele vin în conflict cu interesele Statului și se dă astfel impresia în țară că pentru Capul Statului nu există autoritatea lucrului judecat, că legile țării trebuiesc, neapărat, călcate pentru interesele bănești ale Curței...” (ibidem, f. 328, 857).

Cea mai rentabilă afacere, însă, pentru Casa regală, în ceea ce privește moșia Mănăstirea, ca și în cazul celorlalte moșii, mijlocite de statul burghezo-moșieresc, a fost reforma agrară din 1919.

Prin decizia Comisiunii V Județeană Oltenița, județul Ilfov, se declară expropriată suprafața de 2706 ha., 2000 m.p. teren arabil, în folosul țăranilor din satele Mănăstirea și Coconi²⁹⁾. Prețul fixat de comisie este de 1800 lei hectarul³⁰⁾, ceea ce se ridică la suma de 4.870.800 lei, adică cu 2.000.000 lei mai mult decât a costat întreaga moșie cu câțiva ani în urmă (2.893.713 lei)³¹⁾. Numai din acest exemplu reiese clar caracterul reacționar al reformei agrare din 1919 și condițiile profund înrobitoare pentru țăran, care era nevoit să plătească enorma sumă de 1800 lei ha. Marea majoritate a țăranilor de pe moșie, nefiind în stare să achite sumele fixate de Comisie, în câțiva ani a pierdut pământul primit, care a ajuns din nou în mâna proprietarului.

Documentele dezvăluie și modul nedrept în care au fost întocmite listele de împroprietărire în aceste sate, fiind trecuți și primind pământ popii, percepatorii, notarii, funcționarii cu servicii în alte localități etc.³²⁾

Dar nu numai acestea erau avantajele pe care le acorda statul burghezo-moșieresc celui mai sus-pus moșier al său. De pildă, toate produsele petrolifere consumate de moșia regală (ca de altfel și de întreaga Casă regală) erau scutite de orice impozite (taxe fiscale, de drumuri, comunale etc.)³³⁾, în timp ce litrul de petrol consumat pentru lampa țăranului sărac era perceput cu toate taxele și impozitele posibile.

Rețeaua de afaceri între proprietari și organele de stat mergeau și mai departe. Pentru a avea forță de muncă ieftină, pe moșia regală lucrau jandarmi³⁴⁾ și grăniceri de gardă (Batalionul 4 de Gardă), ilustrând în fapt în slujba căror interese erau puse forțele Ministerului de Interne al statului burghez.

Prezența acestor forțe pe moșie, în scop atît de „pașnic” și „nevinovat”, avea, însă, o semnificație cu mult mai importantă. Ele erau destinate să „liniștească” spiritele din ce în ce mai agitate ale țăranilor de pe moșie, care începuseră să-și ceară dreptul la o viață mai bună, la un trai mai omenesc, după cum vom vedea mai departe.

Perioada dictaturii antonesciene și a războiului criminal antisovietic nu afectează interesele moșierului regal.

Carol al II-lea pleacă din țară încărcat de bogății și asigurat la multe bănci din străinătate cu sume mari adunate din exploatarea sălbatică a poporului român. Moșia Mănăstirea rămîne mai departe în proprietatea fostului rege, fiind administrată de un mandatar, iar toate veniturile sînt trimise peste graniță pentru a întregi bogățiile furate.

²⁹⁾ Ibidem, dos. 14, f. 132.

³⁰⁾ Ibidem.

³¹⁾ Ibidem, f. 135.

³²⁾ Ibidem.

³³⁾ Ibidem, dos. 8, f. 2.

³⁴⁾ Ibidem, dos. 8, f. 310; dos. 9, f. 112.

În această perioadă grea, cînd satele erau golite de bărbați pentru concentrări, iar apoi pentru fronturi, personalul moșiei, ca și întreaga administrație erau scutiți de concentrare și mobilizați pe loc³⁵⁾; erau „în joc” însăși interesele materiale ale „suveranului”. Armata, cu toate măsurile existente, nu putea ridica cereale de la moșie, în timp ce întreaga cantitate existentă la micii producători era blocată la dispoziția exclusivă a Ministerului de Război³⁶⁾.

Pentru a încheia lista mijloacelor cu care clica conducătoare a țării venea în sprijinul marelui moșier, este demn de amintit că în timpul războiului lui Antonescu, au fost repartizați pentru munci gratuite pe moșie 280 prizonieri sovietici³⁷⁾. Este interesant de semnalat că în același document administrația moșiei arată că nu este mulțumită de comandantul detașamentului, un sergent rezervist (muncitor în viața civilă), care nu este suficient de combativ și nu reușește să mențină disciplina necesară, cerînd să fie schimbat.

Multe documente din această arhivă dezvăluie caracterul corupt și afacerist al administrației moșiei regale. Hoțiile, delapidările, neregulile financiare, abuzurile și jaful ajunseseră un fapt obișnuit. De la administrator la ultimul logofăt se fura pe întrecute, fără ca organele superioare, care aveau „partea leului” să încerce măcar luarea vreunei măsuri mai serioase. Numai cînd faptele ajungeau publice și întreceau închipuirile cele mai îndrăznețe, se lua măsura înlăturării din serviciu, după ce făptașul își întreaga suma și-și organiza o moșioară, mai mare sau mai mică, după funcția ce ocupa. Dacă însă vreun cioban sau porcar sezisa lipsa din turmă a cîtorva capete, era imediat trimis în justiție și condamnat pentru furt.

Majoritatea reclamațiilor împotriva administrației corupte vin din partea sătenilor care nu mai puteau suporta nelegiuirile ce se comiteau la moșie, știind că toate bunurile furate erau realizate din sudoarea muncii lor.

„Cînd anul acesta ați dat afară pe Dl. Nistor (administrator), tot satul a răsuflat ușurat că s-a făcut un act de dreptate, crezînd că odată cu el vor mai fi concediați și alți funcționari incorecți în mîna cărora stă toată conducerea moșiei...”³⁸⁾, așa începe plîngerea unui țăran din Mănăstirea. În continuare scrisoarea dă în vileag furturile contabilului din drepturile personalului, de la moară, unde țăranii sînt de a dreptul jefuiți de nepotul acestuia, logofăt la moară, și multe alte nereguli ale administrației (anexa 5).

Alte documente se referă la fraude mari în folosirea motorinei la moară, distribuirea făinei din magazie, etc.³⁹⁾.

Un memoriu⁴⁰⁾ întocmit în urma unui control detaliat asupra gestiunilor moșiei, efectuat în anul 1938, este edificator în ceea ce privește descompunerea morală și necinstea ce domnea în administrația acestei moșii,

³⁵⁾ Ibidem, dos. 18, f. 17, 36.

³⁶⁾ Ibidem, f. 204.

³⁷⁾ Ibidem, f. 43.

³⁸⁾ Ibidem, dos. 8, f. 191, 192.

³⁹⁾ Ibidem, dos. 9, f. 18.

⁴⁰⁾ Ibidem, dos. 16, f. 20.

situație care era caracteristică de altfel în întregul aparat de stat putred burghezo-moșieresc. Administratorul respectiv furase într-un an o sumă aproape egală cu venitul net anual al moșiei. În observațiile sale generale, raportul prezintă în câteva rânduri un tablou general al modului haotic de gospodărire a moșiei, care se încadrează perfect în caracteristicile generale de conducere și exploatare agricolă ale regimului burghez.

Predecesorul acestui administrator, inginerul trimis în America pentru „specializare”, avea metode „mai înaintate” de gospodărie. Acesta aplica stilul american. Fraudele și hoțiile sale se ridicau la aproape 7 milioane lei (6.860.089 lei) în anul 1932 ⁴¹⁾. Documentul amintit este un raport foarte detaliat și conține o analiză serioasă a modului de administrare a moșiei în perioada 1923—1932 ⁴²⁾.

Ultimul administrator al moșiei regale a fost îndepărtat tot pentru fraude (furturi de porci), dar reușește să obțină, după aceasta, o „demisie”.

Cele mai interesante sînt însă documentele privitoare la situația materială a țăranilor de pe moșie. Procesul sărăcirii lor continuă sub regimul administrației regale reiese evident din toate documentele existente în această arhivă.

Numai în cîteva ani, din 1899 — dată cînd se cumpără moșia — și pînă în 1907, numărul vitelor a scăzut de la 8,15 la 4,41 pe cap de familie (animale mari și mici luate la un loc). Dacă Louis Basset, administratorul Casei regale, găsisse la început o situație „înfloritoare” în cele două sate de pe moșie ⁴³⁾, în 1907 el este nevoit să constate în cuvinte mai puțin gălăgioase, că țăranii „în loc de progres, merg înapoi” ⁴⁴⁾.

În anul 1910, peste 243 țărani din Mănăstirea nu aveau pămînt de loc ⁴⁵⁾ și numai 210 posedau mai mult de 4 ha.

Într-un calcul foarte interesant ⁴⁶⁾ întocmit în 1907, privitor la munca pălmașului, reiese că acesta nu numai că nu cîștiga nimic, dar muncea mereu în pierdere. Astfel la un pogon „cheltuiește 51,23 lei, cîștigă 28,46 lei”, sau la 11,25 pogoane — cît putea aproximativ munci un pălmaș cu familia sa pe vară — „cheltuiește 592,85 lei, cîștigă 455,55 lei”, deci cu o pierdere de 137,30 lei (anexa 4).

Situația țăranilor devenea cu fiecare an tot mai grea, tot mai împovărătoare, din toată munca lor neputînd să-și asigure nici hrana lor și a familiilor lor.

Metodele de exploatare aplicate pe moșie deveneau tot mai aspre, crau mai neîndurător aplicate de cîinii de pază ai regelui. Datoriile la moșie se măreau continuu prin împrumuturile făcute în mod real și prin falsurile administrației incorecte. Într-un raport lunar către Casa regală, administratorul „milos” propune ca „datoriile țăranilor morți și fără urmași

⁴¹⁾ Ibidem, dos. 16, f. 87.

⁴²⁾ Ibidem, pag. 80.

⁴³⁾ Ibidem, dos. 1, f. 29.

⁴⁴⁾ Ibidem, dos. 5, f. 75.

⁴⁵⁾ Ibidem, dos. 6, f. 181.

⁴⁶⁾ Ibidem, dos. 5, f. 137, 139.

direcți să fie iertate"⁴⁷⁾, fapt cu care centrala este de acord, dar numai pentru aceștia. Cazul este concludent pentru a ne da seama de caracterul sîngeros și intransigent al exploatării.

Multe din „drepturile” de mizerie pe care le avuseseră locuitorii comunelor de pe moșie și învecinate înainte de administrația regală, sînt sistate de aceasta, accentuînd și mai mult mizeria lor. Ei nu mai au dreptul să ia nisip din malurile lacurilor⁴⁸⁾, să pescuiască pentru hrana lor, iar cei prinși sînt trimiși în judecată cu sutele⁴⁹⁾ și condamnați pentru cîtiva pești prinși. Sînt și cazuri de omor : locuitorul Simion Chiru a fost ucis de paznicii moșiei, iar soția văduvă cere ajutor să-și poată întreține familia⁵⁰⁾.

Muncitorii de pe moșie nu duceau nici ei o viață mai bună. Sînt numărate documentele care scot la iveală starea materială a acestora și în special tratamentul inuman la care sînt supuși. Starea de spirit a salariaților devine din ce în ce mai agitată, iar nemulțumirile se țin lanț.

Hrana era prost pregătită și insuficientă⁵¹⁾ pentru eforturile cerute, măsurile de securitate a muncii erau inexistente, iar accidentele tot mai dese fără a se da despăgubirile respective⁵²⁾ ; erau nenumărate cazurile de rețineri din salariu și amenzi pentru cea mai mică neglijență sau greșală în serviciu⁵³⁾. Neplata diferitelor munci sau a salariilor devenise un fapt frecvent al administrației⁵⁴⁾, iar personalul rămas inapt de muncă și bătrînii erau dați afară fără nici un drept de pensie⁵⁵⁾.

Țăranii muncitori din satele de pe moșie și din jurul acesteia, precum și salariații permanenți ai administrației, care îndurau cea mai cruntă exploatare ani de-a rîndul și a căror situație materială se înrăutățea continuu nu au stat pasivi în fața valului crescînd al samavolnicilor administrației regale. Un bogat material documentar stă mărturie a luptei, de multe ori organizată, împotriva exploatării, pentru cîștigarea de drepturi. Formele acestei lupte au fost variate și ele s-au concretizat, începînd cu jalbele și refuzul de a se prezenta la muncă, pînă la manifestări de revoltă și răscoale.

O jalbă a țăranilor din Coconi și Odaia⁵⁶⁾ adresată Curtii regale în martie 1904 și un raport al administrației moșiei⁵⁷⁾ fac cunoscută o răscoală a țăranilor din cele două comune. Jalba începe astfel : „Cădem în genunchi cu lacrimile sîroae rugîndu-vă să binevoiți a pleca urechea la tînguirea noastră și făcîndu-vi-se milă de copiii noștri să ne dați milostivă ascultare, căci la alte stăpîniri ne-am plîns de atîtea ori, dar în loc de dreptate am fost ocăriți, unii din noi arestați ferecați în cătuși, chinuiți

⁴⁷⁾ Ibidem, dos. 5, f. 256.

⁴⁸⁾ Ibidem, dos. 6, f. 112.

⁴⁹⁾ Ibidem, dos. 8, f. 271.

⁵⁰⁾ Ibidem, dos. 18, f. 192.

⁵¹⁾ Ibidem, dos. 15, f. 155.

⁵²⁾ Ibidem, dos. 9, f. 151.

⁵³⁾ Ibidem, dos. 8, f. 206, 367.

⁵⁴⁾ Ibidem, dos. 9, f. 23.

⁵⁵⁾ Ibidem, dos. 8, f. 184.

⁵⁶⁾ Ibidem, dos. 4, f. 249.

⁵⁷⁾ Ibidem, f. 231.

mai multe săptămîni și trimiși în judecată... ne-a răpit fără de lege pentru cîștig necinstit 300 pogoane din islazurile ce-am cumpărat de la stat pe care-l plătim cu 17 lei pogonul, pe preț numai de 8 lei pogonul, pricină din care vitele ne zbiară de foame și apoi după ce am fost ocăriți și chinuiți ne-am răscolat prin luna trecută ca să afle stăpînirea de hoția ce s-a făcut aici ca să ne vie în ajutor dar vedem că tot noi sîntem vinovați...⁵⁸⁾. La sfîrșitul documentului urmează 29 de semnături ale țăranilor din cele două comune (anexa 3).

Anul 1907, după rapoartele administrației, n-ar fi atins satele de pe moșie. Totuși, o notă din josul unei pagini dintr-o analiză a anului agricol 1907 amintește despre o răscoală din martie 1908 pentru care a fost nevoie „de o mică intervenție”⁵⁹⁾. Dovezi despre amploarea acestei mișcări și despre alte amănunte în legătură cu ea nu am găsit.

În anul 1907 țărani de pe moșie și argații au trecut la unele manifestări de revoltă. Problema formează obiectul unui raport special⁶⁰⁾ al administratorului către Casa regală în care relatează incendierea de către necunoscuți a grajdului cailor, care a ars în întregime cu toate animalele de muncă existente aici. Fără îndoială aceasta a constituit o pierdere însemnată pentru administrație. Împrejurările în care a fost declarat incendiul și repeziciunea cu care s-a întins — descrise amănunțit în raport — fac pe anchetatori să tragă concluzia irevocabilă că „focul a fost pus dinadins”, iar „șeful de Jandarmi și Primăria locală se ocupă acum serios cu această nenorocire, spre a descoperi pe vinovat...”⁶¹⁾. Acesta n-a mai fost descoperit pentru că actul a fost pregătit din timp și a constituit voința unui mare grup de săteni împotriva exploatatorului comun.

Jalbele și protestele se țin lanț, arătînd nemulțumirile crescînde ale țăranilor în fața asaltului administrației spoliatoare. O plîngere a cîtorva săteni din comuna Chiselet⁶²⁾ arată sălbăticia cu care administrația moșiei se purta față de bunurile țăranilor muncitori, pentru întîrzierea unei datorii. La rugămintea datornicilor de a fi amînați pînă în toamnă, cînd se termina strînsul recoltei de zarzavat, administrația le răspunde brutal, prin devastarea pămîntului cultivat și alungarea de pe moșie. „Dar nu ni s-a dat nici un răgaz — declară țărani — și un logofăt al moșiei trimis de dl. Administrator a intrat în grădinile noastre, devastîndu-le și apoi peste munca noastră de o vară băgînd plugurile le-a arat făcîndu-ne atît cu plugurile cît și cu oile moșiei următoarele pagube...”⁶³⁾ (anexa 7).

Un alt document, scris de către un argat de pe moșie, prezintă foarte clar modul cum era tratat personalul permanent al moșiei. Iată cum începe plîngerea: „Subsemnatul am fost servitor la moșia regală, din comuna Mănăstirea județul Ilfov, de la 7 mai pînă la 30 mai 1934, cînd am fost silit să plec împreună cu mai mulți servitori deoarece nu ni se dădea altă

⁵⁸⁾ Ibidem, f. 249.

⁵⁹⁾ Ibidem, dos. 5, f. 82.

⁶⁰⁾ Ibidem, f. 266.

⁶¹⁾ Ibidem, f. 267.

⁶²⁾ Ibidem, dos. 9, f. 24.

⁶³⁾ Ibidem.

mîncare decît fasole și cartofi. Pe lîngă acestea am fost înjurați și bătuți cu ciomegele ca hoții de cai, de logofăți și de magazioner spunîndu-ni-se că lucrăm prea încet“ ⁶⁴⁾. Documentul mai arată că muncitorii de pe moșie sînt așa de slabi și trăiesc într-o asemenea mizerie, încît administratorul îi ascunde atunci cînd moșia este vizitată de vreo persoană străină (anexa 6).

În unele cazuri acțiunea hotărîită și unită a țăranilor pune administrația în situația de a da înapoi și a satisface măcar temporar și parțial unele cereri legitime ale acestora. Astfel cîteva documente arată că țăranii au obținut ca din trupul moșiei să le fie cedate pentru islazul comunal 184 ha. teren arabil și 301 ha. în baltă pentru pășunatul vitelor lor ⁶⁵⁾, bineînțeles cu plată. Dar toate acestea erau doar mijloace de a liniști temporar starea de nemulțumire existentă. Un raport al administratorului cere Casei regale ca această victorie a țăranilor să nu fie considerată ca o slăbiciune și o cedare a administrației, ci drept un act de „bunăvoință“ a ei : „Vă rugăm a ne permite — se spune în raport — a-i reclama Administratorului de Plasă care să-i pedepsească (pe țăranii care au inițiat acțiunea) și să vie în localitate să explice celorlalți că nu petiția le-a dat islazul ci bunăvoința Administrației Curței Regale. Dacă nu vom proceda astfel, atunci veți vedea că încontinuu vor merge petițiuni la Palatul din Cotroceni, ceea ce nu e bine“ ⁶⁶⁾.

Printre documentele acestei arhive există un dosar de 60 file ⁶⁷⁾ din care reiese că în urma trecerii bălții Boianu de la administrația PARID-ului (Administrația Generală a Pescăriilor Statului și Ameliorațiunii regiunii inundabile a Dunării) la Administrația regală printr-un contract de asociație și apoi chiar în proprietatea Casei regale, nemulțumirile și plîngerile locuitorilor nu mai conteneau. Ei protestează din ce în ce mai energic, amenințînd cu răscoala, ceea ce a determinat pe ministrul de interne să trimită de urgență la fața locului pe prefectul județului pentru cercetări. Din ancheta făcută s-a constatat că „s-au făcut abuzuri, privațiuni, maltratați, acte de samavolnicie și terorisme săvîrșite de organele de poliție pusă în serviciul Administrației...“ ⁶⁸⁾.

Un ultim document revelator asupra luptei din ce în ce mai unite și mai organizate a țăranilor de pe moșia regală este un protest cu caracter de somație către administratorul general al Curții regale, semnat de 105 țărani care începe astfel : „Subsemnații, locuitori ai comunei Mănăstirea și Coconii din Plasa Oltenița Județul Ilfov aducem la cunoștință următoarele : De ani de zile îndurăm în tăcere cele mai cumplite asuprimi din partea conducătorilor moșiei Mănăstirea amăgindu-ne zi de zi cu gîndul că lucrurile se vor schimba în mai bine, sperînd că odată și odată aceste fapte vor fi auzite de Dumneavoastră.

⁶⁴⁾ Ibidem, f. 17.

⁶⁵⁾ Ibidem, dos. 6, f. 128, 139.

⁶⁶⁾ Ibidem.

⁶⁷⁾ Ibidem, dos. 17, f. 72.

⁶⁸⁾ Ibidem, f. 95.

Răbdarea noastră greu încercată a ajuns însă la capăt (sublinierea noastră), lucru pentru care vă înaintăm această plîngere, cu nemărginită încredere că va avea răsunetul pe care de atîta timp îl așteptăm...“⁶⁹). Protestul, scris la mașină, cuprinde 5 puncte (anexa 10), iar tonul său, deosebit de al celorlalte jalbe de pînă acum, este mai categoric și mai îndrăzneț. În cuprinsul celor 5 puncte țărani acuză Casa regală de neregulile și samavolniciile ce se petrec pe moșie, cerînd urgente măsuri de îndreptare. Ei reclamă punerea lor în drepturile avute din cele mai vechi timpuri, drepturi care au fost călcate în picioare de noua administrație. Faptele sînt cu adevărat revoltătoare, răbdarea țăranilor ajungînd la capăt. Blocarea satelor cu jandarmi pentru a nu lăsa pe săteni să iasă la munca cîmpului și să meargă numai unde doresc „domnii de la curte“ și sechestrarea oricărui vehicol și țaran găsit pe drumurile moșiei, sînt metode care întreceau cele mai mari nedreptăți suferite de țărani pînă atunci.

Este foarte interesant faptul relatat la punctul 5 al protestului. Mulți țărani împroprietăriți de Cuza Vodă într-un sat învecinat, erau nevoiți să treacă peste un pod de pe moșie, construit tot prin munca lor. Pe acest pod avea acces de ani de zile oricine, fără nici o obligație. Instaurarea administrației regale pe moșie impune o anumită taxă szu lucrarea unui pogon de moșie pentru trecerea podului. „E trist c-am ajuns mai rău decît în timpul Fanarioților“, încheie țărani cu multă înțelepciune și adevăr, dar și cu profundă durere.

La sfîrșitul protestului țărani cer administratorului general să întreprindă o cercetare la fața locului asupra celor reclamate și să ordone administratorului moșiei ca în relațiile cu locuitorii să aibă o atitudine corespunzătoare. Această încheiere este demnă, plină de hotărîre, fără însă să lase să se întrevadă pînă la capăt rezolvarea problemei. Această rezolvare radicală, definitivă și dreaptă, avea să aibă loc peste cîțiva ani, cînd țărănimia sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul comunist avea să-și primească drepturile la care aspirase de veacuri.

La 30 Decembrie 1947, sub conducerea partidului comunist, poporul român a răsturnat monarhia și a făurit Republica Populară Romîna — stat socialist al oamenilor muncii de la orașe și sate.

„Cu minie și dezgust — arată tov. Chivu Stoica — au alungat oamenii muncii din țara noastră pe Hohenzollerni, care în întunecății lor ani de domnie au fost cîinii de pază ai intereselor burgheziei, moșierimii și ale marelui capital străin, au pus la mezat și au vîndut bogățiile țării trusturilor occidentale, au tirguit poporul român drept carne de tun pentru războaiele prădalnice puse la cale de cercurile monopoliste agresive, și-au pătat mîinile cu sîngele muncitorilor și țăranilor care se ridicau la luptă pentru pîine, pămînt și libertate. Pe bună dreptate au răsuflet oamenii muncii ușurați izgonind acest parazit uriaș care a acaparat zeci de fabrici,

⁶⁹) Ibidem, dos. 16, f. 16, 17 (v. facsimilul).

5.- 3 cetăți de 15 săteni dintre cei s'a angajat să transporte
grâu de la moșia Mănăstirea la Oltenița - căruțela fiind încărcate
cu rășină peste noapte în curtea regiilor. A doua zi încărcații fiind
de cei la gofeji, au pornit la Oltenița unde, la descărcare s'a găsit
lipsă este un sac doi de ficcare căruță. Sătenii au fost crunt
bătută și nu li s'a dat vre'o retribuție. Nu ne putem explica cum
au putut fura, acceți nenorociți acei saci cu grâu, când căruțele au
stat tot timpul în curtea regiilor, iar în drum spre Oltenița fiind
încontinuu supravegheși de cei doi la gofeji. -

Rugăm pe Domnul Administrator General să binevoinască a face
ouvenita cercetare asupra celor reclamate de noi și totodată a de-
ordin d-lui Dumitrescu, ca în diferitele noastre legături cu domnia
sa să se poarte mai corect și cu noi și cu sajurătorii ce nu tre-
buie să fie în demnitatea unui administrator model.

John D Buja
Long & Lowrie
~~Mason~~
Wito P LoFon
Walter C Cuyuth
Norm. Jm
Bauer & Lalei
Narciso Dragoni
Elmer Serron
George Borraugie
Angeloché Serban
Marin Gotea
Linda & Marianne

From Marinera
Ene y Dancer
Tomasi D. D. D.
Dine team
+ Marie & Aug. d
B. Constantin
Pamela V. Ensch,
Honor of Carabuco
Tale St. Pateriga
Tudor, Abbe.
Luca Pateriga
Dumitru S. C. C.
Polina Cristea
Madelon
Barth C. Catonay
Michele G. G. G.

[decembrie 1937]. O pagină din plingerea de protest, semnată de 105 țărani din Mănăstirea, împotriva cruntei exploatare la care erau supuși.

uzine și bănci, moșii de sute de mii de hectare și s-a îmbuibat decenii în sir din truda poporului și din averile României"⁷⁰).

Împreună cu întreg poporul muncitor ușurați au răsuflat și țăranii de pe domeniile regale, țăranii și muncitorii de pe moșia Mănăstirea. Pământul nu mai aparținea regelui exploatator, ci trecuse în proprietatea statului celor cel muncesc, în proprietatea întregului popor.

După ce fosta moșie regală este administrată de F.S.M. și apoi de R.E.A.Ț.I.M., în anul 1948 ia ființă Gospodăria Agricolă de Stat „Alexandru Sahia” din comuna Mănăstirea, mare unitate agricolă socialistă. De acum începe o epocă nouă, un drum cu totul nou în istoria zbuciumată a acestui domeniu.

Țăranii celor două sate alăturate au scăpat de exploatarea moșierească și chiaburească, pornind pe drumul agriculturii socialiste înaintate, întemeind o frumoasă și puternică gospodărie colectivă. Din partea Gospodăriei de Stat au tot sprijinul material și îndrumarea tehnică în vederea obținerii de recolte bogate.

Plenara din 3—5 martie 1949 a Comitetului Central al partidului, care a trasat linia politică de transformare socialistă a agriculturii, a imprimat un avânt nemaîntîlnit dezvoltării continue a gospodăriilor de stat, cele mai înaintate poziții ale socialismului la sate. În rezoluția plenarei se arată că „Gospodăriile agricole de stat au de îndeplinit sarcini foarte importante în vederea organizării socialiste a agriculturii.

Ele trebuie să devină centre puternice de dezvoltare a agriculturii noastre, care să pună la dispoziția țăranimii muncitoare semințe selecționate, să experimenteze noi soiuri de plante și noi metode de muncă agricolă, să crească vite de rasă pentru prăsilă etc., să devină gospodării model, care să dovedească maselor celor mai largi ale țăranimii muncitoare superioritatea muncii agricole mecanizate, pe terenuri întinse, superioritatea metodelor științifice agrotehnice, superioritatea agriculturii socialiste față de agricultura particulară parcellară"⁷¹).

Plenara a accentuat, de asemenea, necesitatea ca gospodăriile de stat să-și însușească învățămintele agronomiei sovietice, cea mai înaintată agromonomie din lume, și să învețe din experiența valoroasă a sovhozurilor.

Pentru a răspunde acestor mari sarcini puse de partid, G.A.S. „Alexandru Sahia” a fost organizată pe baze noi, încadrată cu personalul tehnic de specialitate în vederea aplicării unei agrotehnici superioare.

Față de suprafața vechii moșii regale, gospodăria și-a mărit suprafața arabilă prin comasarea pământurilor fostei ferme a Academiei, din comuna Chiselet, și a fostei ferme din comuna Spanțov, a Eforiei Spitalelor Civile, constituindu-se un ansamblu de peste 7 500 ha.⁷²).

⁷⁰) Chivu Stoica, *Un deceniu pe drumul construirii socialismului în Republica Populară Română*, în „Știința” nr. 4101, din 30 decembrie 1957.

⁷¹) *Rezoluții și Hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, 1948—1950*, Buc., 1951, Editura P.M.R., p. 101.

⁷²) Arh. G.A.S. „Alexandru Sahia”, Mănăstirea, Proiect de organizare economică în perspectivă, 1953.

Gospodăria are caracter agrozootehnic și este organizată pe 3 secții : Mănăstirea, Chiselet și Spanțov.

1. Secția Mănăstirea, unde se află și sediul G.A.S., cuprinde 5167 ha. și este specializată în cultura cerealelor, cultura bumbacului, legumicultura și zootehnia. Sectorul zootehnic formează Ferma Zootehnică Mănăstirea (taurine, ovine, porcine și sector avicol) ;

2. Secția Chiselet, situată la 7 km. vest de sediul gospodăriei, are suprafața de 912 ha. și este specializată în cultura cerealelor și a legumelor. Are și fermă de vaci ;

3. Secția Spanțov, situată la 15 km. vest de sediul gospodăriei, are suprafața de 1377 ha., fiind specializată în cultura orezului, a cerealelor și a legumelor. Are fermă de porci, oi, vaci, păsări ⁷³⁾.

În afară de aceste activități, gospodăria dispune de un puternic sector piscicol și un sector apicol. Ca întreprinderi anexe există aici un modern atelier mecanic de reparații, două mori sistematice cu valț, uzină electrică și de apă, stații de incubatie, stație de pompare a apei de inundație.

În cadrul gospodăriei s-au făcut mari construcții noi pentru Sectorul Zootehnic (cotețe moderne de păsări, grajduri), magazii și hambare pentru cereale și o modernă stație de pompare cu 4 motoare — o adevărată uzină.

Un aspect al gospodăriei, care-i dă adevăratul caracter de mare întreprindere agricolă socialistă, este mecanizarea și electrificarea largă în aproape toate sectoarele. Gospodăria începe să aibă mai mult aspectul unei uzine, decât a unei întreprinderi agricole. De pe acum se întrevede în mic, minunatul viitor al agriculturii noastre socialiste. În gospodărie întâlnești mai mulți mecanici, decât muncitori necalificați ; sînt tot mai rare cazurile cînd un muncitor să nu mînuiască o mașină, un agregat sau un motor. Toate aceste mașini și agregate sînt produse astăzi de puternica noastră industrie, de clasa noastră muncitoare. Cîtă deosebire între întreprinderea agricolă de astăzi din Mănăstirea și moșia regală de acum cîțiva ani în urmă, cînd în toate rapoartele acelei administrații se căuta să se argumenteze rentabilitatea și productivitatea muncii cu boii față de tractoare și mașini.

Documentele existente în arhiva gospodăriei arată că în executarea lucrărilor la culturile de cîmp și grădinile de legume, majoritatea din acestea sînt mecanizate 100% și foarte puțin sub 90% ⁷⁴⁾.

În fermele zootehnice, unde muncile manuale consumă în general un mare volum, astăzi se execută totul mecanic și electric. Astfel operațiuni ca adăpatul, pregătirea și prepararea furajelor, mulsul vacilor, tunsul oilor se execută mecanic, iar țesălatul și periatul animalelor se face cu aspiratoare ⁷⁵⁾.

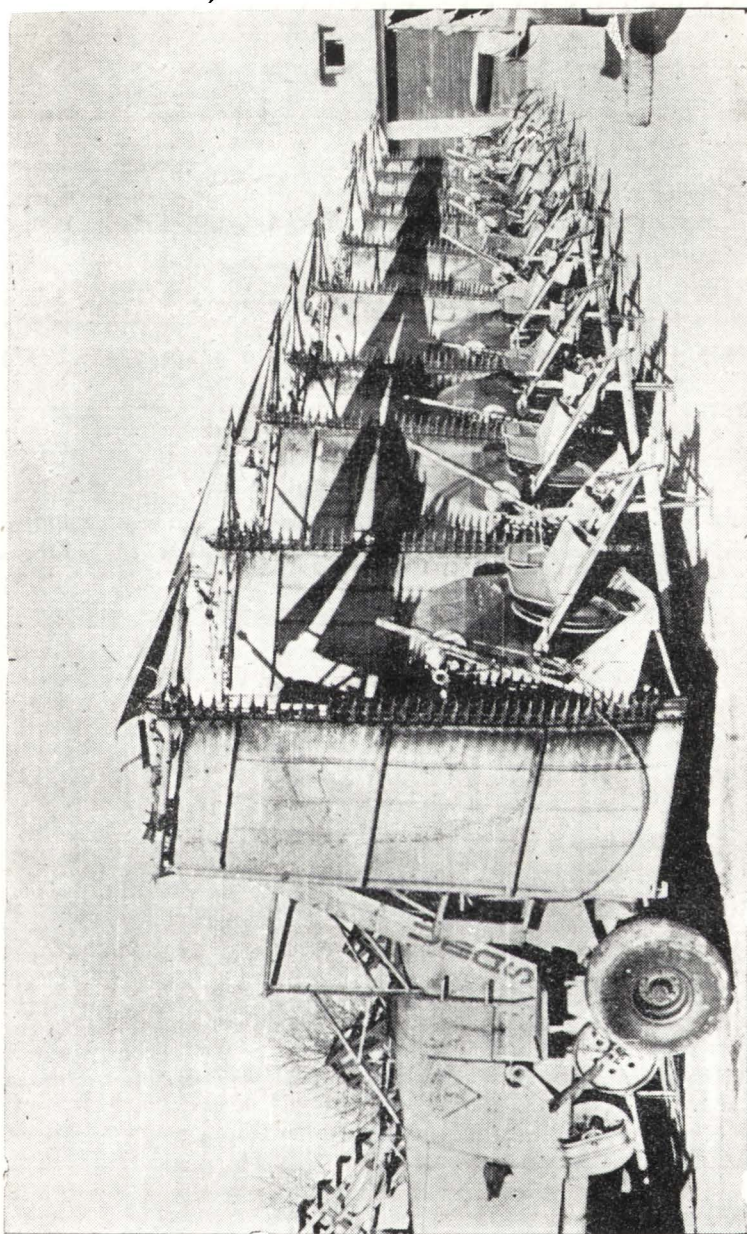
Transporturile sînt de asemenea mecanizate în proporție de 80%, iar în incinta gospodăriei există și o linie de decovil lungă de 5 km. pentru nevoile interioare ⁷⁶⁾.

⁷³⁾ Ibidem, Studiu monografic, 1953, f. 1.

⁷⁴⁾ Ibidem, Fișa G.A.S. „Alexandru Sahia” pe anii 1956—1960, f. 4.

⁷⁵⁾ Ibidem, Studiu monografic, f. 5.

⁷⁶⁾ Ibidem.

Un aspect al parcului de mașini agricole al gospodăriei.

Exploatarea agricolă și zootehnică în G.A.S. „Alexandru Sahia” se face pe baze științifice, după cele mai înaintate metode ale științei și practicii sovhozurilor sovietice. Aceasta face ca întreprinderea să obțină producții din ce în ce mai mari și mai constante. Cîteva cifre din producția cerealiară a anului 1957 vor fi edificatoare ⁷⁷⁾:

Cultura	Suprafața în hectare	Recolta medie în kg. la ha.	Livrat peste plan în tone	Preț de cost antecalculat în lei pe tonă de produse	
				Planificat	Realizat
Grâu	1072	2704	1003	817	590
Secară	47	2316	47	714	660
Orz	140	3238	173	714	660
Fl. Soarelui	100	1809	55	1424	840
Porumb	754	7000	3520	720	395
Sfeclă de zahăr	25	30000	185	182	127

Conducerea gospodăriei se străduiește, deci, nu numai să obțină producții mari la ha., dar să și micșoreze prețul de cost, fapt de o însemnătate deosebită în agricultură (anexa 12).

După cum se vede din tabel, o producție medie de 2700 kg. grâu la hectar pe o suprafață atât de mare este o realizare din cele mai însemnate, iar producția de 7000 kg. porumb la ha., de asemenea pe suprafețe mari, constituie o adevărată victorie în producția agricolă. Nici nu-și putea închipui vechea administrație regală de „specialiști” născuți și crescuți la „înaltele școli ale Occidentului”, că se pot obține măcar cifre pe jumătate din asemenea recolte, pe care le-a realizat agricultura socialistă.

Documentele existente în arhivă vorbesc despre preocuparea deosebită a conducerii gospodăriei și a întregului colectiv de muncă pentru creșterea continuă a cantității de cereale marfă pe care urmează să o livreze statului (anexa 12). sarcină de prim ordin a Gospodăriilor de Stat, trasată de partid și guvern.

La consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii, ținută la Constanța în aprilie 1958, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, în expunerea sa, atrage atenția că tocmai Gospodăriilor de Stat le revine sarcina „de a deveni principalul furnizor al statului pentru constituirea fondului central de cereale, mai ales la grâu și porumb” ⁷⁸⁾. Pentru realizarea acestei sarcini de mare răspundere și pentru crearea condițiilor necesare îndeplinirii sale, fuseseră luate toate măsurile de către plenara din decembrie 1956 a C.C. al partidului.

⁷⁷⁾ Ibidem, Fișa G.A.S. „Alexandru Sahia” pe anii 1956—1960, f. 5; v. și „Scinteia”, nr. 4051, din 2 noiembrie 1957 în art. *Recolte mari la prețuri mici*.

⁷⁸⁾ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Pentru consolidarea și dezvoltarea sectorului socialist al agriculturii, pentru sporirea producției agricole*, în „Scinteia” nr. 4181, din 4 aprilie 1958.

Pentru producția ridicată la porumb, G.A.S. „Alexandru Sahia” din Mănăstirea a fost citată de tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea făcută la Consfătuirea de la Constanța, ea fiind socotită ca exemplu printre unitățile fruntașe în această privință.

În sectorul zootehnic gospodăria de care ne ocupăm obține producții tot mai ridicate și la un preț mereu mai scăzut. Din documentele aflate în arhiva gospodăriei se constată că s-au obținut în medie producții de lapte în jur de 10 litri de fiecare vacă, iar în multe cazuri producția depășește 20 litri lapte de vacă furajată⁷⁹⁾, din rasa „Roșia de stepă”.

La Secția Chiselet se aclimatizează în prezent rasa bovină canadiană de carne „Hereford”, de înaltă productivitate și rentabilitate, care, după toate aparențele, se adaptează mulțumitor la condițiile climatice locale. Realizarea acestei adaptări va constitui, fără îndoială, un succes al gospodăriei care va putea contribui astfel și mai efectiv la aprovizionarea orașelor cu carne.

La sectorul porcine, gospodăria crește peste 2000 capete porci, avînd secție de reproducție și de îngrășare rapidă. În cursul anului 1957 a valorificat peste 2000 porci și aproape 500 porci îngrășați⁸⁰⁾.

Unul din sectoarele importante zootehnice din gospodărie este cel avicol din care, în special, creșterea rațelor. Se cresc aici două rase — Khaki Campbell, pentru producția de ouă și Peking pentru producția de carne. În cursul anului 1958 s-au realizat peste 20.000 capete boboci (cu 5000 capete peste plan), 12.400 pui de găină supraplan și peste 246.000 ouă⁸¹⁾.

Toate produsele legumicole, piscicole, zootehnice, agricole sînt livrate numai pe piața orașului București, prin magazinele GOSTAT.

Din documentele prezentate mai sus reiese destul de evident profilul complex al acestei mari întreprinderi agricole de stat, dotarea ei tehnică superioară, nivelul înalt de mecanizare și producțiile ridicate în sectoarele agricol și zootehnic. Gospodăria agricolă de stat „Alexandru Sahia” din Mănăstirea este o întreprindere de gradul I, modernă, bine utilată și bine încadrată.

Rezultatele frumoase, demne de o mare întreprindere a agriculturii socialiste, se datoresc în primul rînd priceperii și strădaniei permanente a colectivului de muncitori, tehnicieni și ingineri ai gospodăriei, care îndeplinesc cu spirit de răspundere obiectivele fixate de conducerea Ministerului Agriculturii și Silviculturii pe baza sarcinilor trasate de partid și guvern.

Gospodăria se poate mîndri cu fruntașii ei în producție. În expunerea de la Consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej citează pe țară brigada de tractoare de la Gospodăria de Stat Mănăstirea, condusă de Șerbănescu Ion, care a realizat la grîu o producție de 3050 kg. la ha., cu 425 kg peste

⁷⁹⁾ Arh. G.A.S. „Alexandru Sahia”, Mănăstirea, Registrul de evidență a producției zilnice de lapte, f. 84.

⁸⁰⁾ Ibidem, fișa G.A.S. „Alexandru Sahia” pe anii 1956—1960, f. 7.

⁸¹⁾ Ibidem.

producția gospodăriei, iar la porumb cu 370 kg. mai mult decât media la ha. a gospodăriei. Prețul de cost la grâu și porumb a fost cu 230 lei mai mic, față de al celorlalte brigăzi ⁸²⁾.

Mulți alți muncitori, ingineri și tehnicieni fruntași din G.A.S. Mănăstirea sînt cunoscuți în întreaga țară prin paginile „Scînteii”. Inginerul agronom Valeriu Murafa, șeful Secției Mănăstirea, prin măsurile agrotehnice și de organizare a obținut în anul 1957 producții superioare de 2894 kg. grâu la ha. de pe o suprafață de 542 ha., iar pe un lot de 300 ha. o producție de 4136 la ha., 30.500 kg. sfeclă la ha., iar la porumb cîte 7000 kg. la ha. ⁸³⁾.

Maistrul de cultură Vasile Buceag, aplicînd agrotehnica corespunzătoare, a obținut de pe un lot de 101 ha. o producție de 4323 kg. grâu la ha. ⁸⁴⁾.

Marin Enache, responsabilul brigăzii speciale este un bun organizator al muncii brigăzii și un tehnician pregătit care-și repară personal tractorul și agregatele cu care lucrează. Ca rezultat al muncii brigăzii, pe cele 500 ha. repartizate, s-au obținut producții ridicate de 3060 kg. grâu la ha. Brigada de sub conducerea lui a realizat un volum total de peste 1100 hantri ⁸⁵⁾.

Asemenea cifre și realizări nu pot avea loc decât într-o orînduire socialistă în care omul devenit liber își pune întreaga sa capacitate în slujba interesului colectiv, în slujba intereselor statului celor ce muncesc.

Astăzi muncitorii, tehnicienii și inginerii gospodăriei de stat Mănăstirea se bucură de toată grija și prețuirea organelor de conducere, a organelor de partid, creîndu-li-se toate condițiile materiale corespunzătoare muncii pe care o depun și rezultatelor obținute în dezvoltarea agriculturii socialiste.

Minunatele clădiri pentru locuințe, grupul social dotat cu cantină, club, cinematograf sînt fapte grăitoare a nivelului de trai creat personalului din gospodărie. Toate construcțiile economice și locuințele din gospodărie fac mai mult impresia unui orașel decât a unei întreprinderi agricole (v. facsimilul). Nu trebuie uitat faptul că toate acestea au fost realizate numai în 12 ani de republică populară.

Mari perspective stau în fața Gospodăriei de Stat „Alexandru Sahia” din comuna Mănăstirea. Aceasta urmează a lua o dezvoltare din ce în ce mai mare în ceea ce privește producția în toate sectoarele și dotarea tehnico-materială.

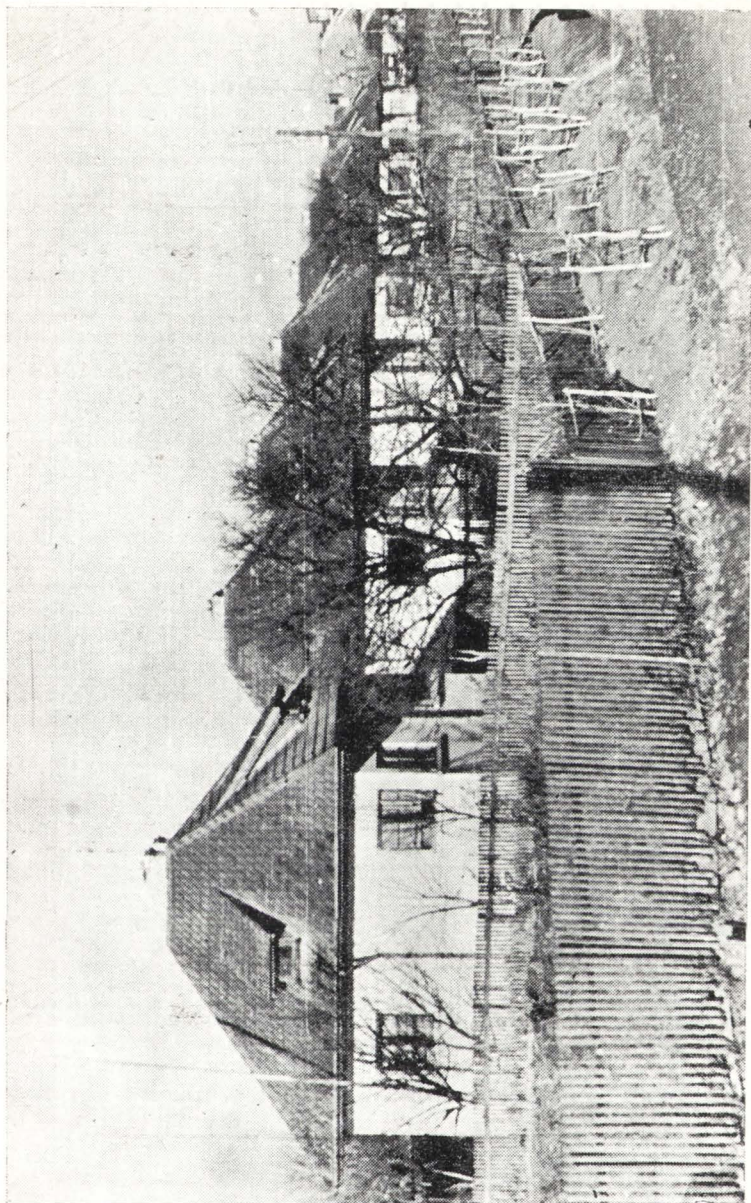
În expunerea făcută la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 26—28 noiembrie 1958 tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că în anul 1959, în vederea dezvoltării sectorului socialist al agriculturii și sporirii producției agricole se vor alocă fonduri și mai mari decât în 1958. „Din aceste fonduri

⁸²⁾ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *loc. cit.*

⁸³⁾ *Fruntași ai Gospodăriei de Stat Mănăstirea — raionul Oltenița*, în „Scînteia” nr. 4031, din 10 octombrie 1957.

⁸⁴⁾ *Ibidem.*

⁸⁵⁾ *Ibidem.*

Locuințe tip, confortabile, pentru salariații gospodăriei.

Grupul social pentru salariații gospodăriei.

mai mult de jumătate vor fi folosite pentru mărirea substanțială a parcului de mașini și tractoare în vederea mecanizării principalelor lucrări agricole în unitățile agricole socialiste, precum și pentru extinderea lucrărilor de îndigui, asanări și irigații, în scopul lărgirii suprafețelor arabile și asigurării unor recolte mari și constante⁸⁶⁾. În continuare se accentuează că gospodăriile de stat — care cuprind în prezent un milion de hectare — au datoria să-și mărească mereu contribuția la fondul centralizat de cereale al statului⁸⁷⁾.

În planurile de producție pe următorii ani, colectivul de conducere și de muncă al gospodăriei își propune sarcini importante în toate sectoarele de activitate, în spiritul documentelor de partid, și fără îndoială că prin munca, priceperea și devotamentul lor, sub îndrumarea organelor de partid și tehnice vor reuși să obțină noi victorii pe frontul consolidării agriculturii socialiste.

ANEXE

1.

Moșia Mănăstirea și Cozoni Cotocea
din județul Ilfov pe șoscaua Oltenița.

Proprietatea D-lor I. Ghețman, a D-lor Paulina A. Robescu, Irina Sp. Dendrinu, Maria I. Cesianu, Alexandrina B. Gănescu și Elena Gr. Cerchez.

Totala întindere este de 13.657 pogoane și anume cum se specifică pe alăturata însemnare extrasă după planul moșiei.

Pământul este de prima calitate și foarte fertil.

Ecarete

Case mari și bune masive de zid.

1 han de zid.

1 magazie de 1500 kile încăpător.

Păture, grajduri de boi și pentru cai etc. etc., șoproane, toate în stare foarte bună.

Moșia este în hotar cu Dunărea.

Moșia este arendată d-lui Constantin Arghiriadi din Vlașca, pe prețul de 180.000 lei, contractul expiră la 23 aprilie 1900.

Moșia este evaluată de expertul Creditului funciar rural la suma de lei 4.438.000.

Moșia este ipotecată la Creditul funciar rural pentru suma de lei 1.500.000.

Prețul moșiei împreună cu datoria de la Creditul funciar rural este de lei 3.000.000 cu care preț se poate cumpăra moșia.

ss. L. Wcintrauk.

București, 19 noiembrie 1898

2.

Monastirea

*Pétition remise par 5 paysans
à la Mairie pendant ma visite.*

ss. Indescifrabil

Nr. 34

Să Trăiți Măria Voastră

Subsemnații locuitori din această comună Monastirea, plasa Oltenița, Județul Ilfov; venim cu cel mai profund respect rugându-vă să binevoiți a ne asculta mica noastră rugăciune.

Prin această suplică arătăm suferințele și g-eutățile ce sînt asupra capului nostru, sîntem îngreunați cu învoiala pe moșia D-lui C. Argheriades care învoială o arătăm aci;

⁸⁶⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Expunere făcută la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 26—28 noiembrie 1958*, Buc., Ed. Politică, p. 37.

⁸⁷⁾ *Ibidem*.

sîntem datori la D-lui de doi ani și cu anul acesta fac trei anul acesta n-am făcut bucate nici de mîncare e foarte rău de noi.

Iată învoiala noastră ce avem cu Dn. C. Argherîades la patru pogoane ce arăm pe moșie îi facem un de servișitu adică il arăm de două ori odată ogoru și odată semănat, secerat și cărat il facem un pogon pentru baltă tot asemenea dijma ne ia din cinci una îi ducem cinci chile transport la Oltenița îi dăm 15 snopi stuf una povară ghiață dusă la ghețarie îi dăm trei găini, facem trei zile cu căruța la mașină și cinci zile cu brațele plătim de fiecare vită 7 lei, de porc 2 lei, de fiecare oaie 1 leu 25 bani.

Pînă astăzi am avut izlazu de vite Simoiu și pădurea acum Simoiu la arat și de pădure ne-a pus în vedere că ne oprește atunci în altă parte izlaz nu mai avem ne pot muri vitele de foame, am luat cite 15 duble de griu de sîmînță de la Dn. C. Argherîades și la toamnă să-i dăm 24 porumb am luat și ni la pus chila 51 lei însă ne-a dat numai la o parte din locuitori mai sîntem parte din noi care nu voiește să ne dea ne-a dat și paie după pogoanele ce i-am secerat, însă costul lor nu ne-a arătat.

Al Dtră prea supuși servitori

3.

(martie 1904)

Înălțimea Voast.ă,

Cădem în genunchi cu lacrimile și roagă rugîndu-vă să binevoiți a pleca urechea la tînguirea noastră și făcîndu-vi-se milă de copiii noștri să ne dați milostivă ascultare, căci la alte stăpîniri ne-am plîns de atîtea ori, dar în loc de dreptate am fost ocăriți, unii din noi arestați ferecați în cătușe chinuți mai multe săptămîni și trimiși în judecată de domnul Subprefect, care a căzut ca urgie pe capul nostru. Nu mai zicem de celelalte multe hoții care se fac sub oblăduirea și cu voia domnului Subprefect că nu e treaba noastră, dar pentru că în tovarășie cu primarul din Tărcîeni și tatăl ajutorului domniei sale ne-a răpit fără de lege pentru cîștig necinstit 300 pogoane din isla:urile ce am cumpărat de la stat pe ca-e-l plătim cu 17 lei pogonul, pe preț numai de 8 lei pogonul, pricină din care vitele ne zbiară de foame și apoi după ce am fost ocăriți și chinuți ne-am răscolat prin luna trecută ca să aflăm stăpînirea de hoția ce s-a făcut aci, ca să ne vie în ajutor dar vedem că tot noi sîntem vinovați.

Și apoi nu e vorba că a arendat fără drept sudoa ea noastră, dar s-a făcut o mare hoție că nu s-au publicat hîrțile din primărie să știm și noi de ziua arendării, ci a făcut doar după licație o încheiere primarul singur fără ca consilieri comunali să știe, și-i ia iscălit ca față, apoi a trimis listele la Isprăvnicie cu o scrisoare mincinoasă făcută după sfatul D. Subprefect. spuînd că nu a mai fost alți oameni să ia aceste pămînt și că prețul cu care se arendează pe aci este 6—8 lei pogonul — dar de ce la satul Luptători care e tot din trupul acestei moșii unde s-a făcut licație regulată a ieșit 19 lei și 25 b. pe pogon; iar la comuna Curcanu vecină a ieșit 26 lei pogonul și dacă lucrul e curat de ce domnul Subprefect a arestat pe frații noștri G. Popa, I. Popescu cînd s-au dus mai-nainte cu alții să se plîngă de aceste hoții și altele ale primarului.

Îndurați-vă de noi și arătați Majestății sale Regelui acestea, că acum vrea să ne bage și în pușcărie pe unii din noi și binevoiți a vedea mai pe larg adevărul din alăturata foaie.

O fi aflat că veniți D-voastră și poate Domnul Subprefect vine să vă lingusească cu șiretelul să-l sprijiniți ca să fie și mai incolo hînge-ul nostru, bunul D-zeu însă să vă lumineze pe înălmînea voastră, ca să ne sprijiniți în dreptatea ce avem.

Sîntem îndurerați supuși cu lacrimile curgînd.

(Urmează un număr de 105 semnături).

Înaltului Domn Base din palatul Regal

4.

(martie 1908)

L. B.

L. B.

Pălmașul

Cultivă în medie 2,6 pogoane din care
1,3 griu

1,3 porumb

La 2,6 pogoane face moșiei

2,6 pog. secerate pe loc și

6 zile cu mîinile

dînd dijma în natură din 4/1.

Dă :

munci 2,6 pog. secerate pe loc a 6 =

15,60

6 zile cu mîinile a 1 =

6

bucate 0,325 chile griu a 60 =

19,50

0,325 „ porumb a 40 =

13

54,10

adică lei 20,80 la pogon.

Munca lui îl mai costă :

Sămînța la 1,3 pog. griu a 6 DD a 1,75

13,65

„ „ 1,3 „ porumb a 1/2 DD a 1,15

0,75

Aratul a 1,3 pog. griu a 6

7,80

Seceratul a 1,3 „ „ a 10 cu căratul

13,00

treieratul a 1,3 „ chile a 5

6,50

ogorul a 1,3 „ porumb a 5

6,50

Aratul săm.gr. a 1,3 „ porumb a 6

7,80

Săpatul 1,3 „ porumb 7

9,10

Culesul căratul 1,3 „ porumb 10

13. —

bătutul 1 chile 1

1. —

79,10

Total

133,20

De scăzut bucatele date *)

(32,50) *

(100,70)

Ce ia :

1 chila griu 60

1 chila porumb 40

100

Sau la pogon : 38,46 lei *)

Cheltuește 51,23 lei

Cîștigă 38,46

5.

14 aug. 1933.

Domnule Marinescu,

Un cerățean binevoitor, văzînd neregulile și hoțiile ce se fac pe Domeniul Coroanei, îmi iau îndrăzneala a vă reda cîteva cazuri.

Cînd anul acesta ați dat afară pe Dl. Nistor, tot satul a răsuflet ușurat că s-a făcut un act de dreptate, crezînd că odată cu el vor mai fi concediați și alți funcționari incorecți în mîna cărora stă toată conducerea moșiei.

1) Zilele acestea, învățătorul Andreescu, un bun prieten cu contabilul moșiei, a pîmit zahăr de la moșie ce era destinat personalului acestei moșii. Cum trecea cu el pe stradă a fost văzut de alți funcționari ai satului cari s-au dus și ei să ceară, dar nu li s-a acordat această favoare. Dece ?!! Motivul vi-l aducem la cunoștință în felul următor :

*) Adăogat de Louis Basset, cu cernelă roșie, pentru a falsifica realitatea.

Doamna Andreescu care este învățătoare și ea și olegă cu D-na Chioțescu soția contabilului a reclamat anul trecut Revizoratului Școlar pe D-na Chioțescu pt. a fi înlăturată din învățământ ca provocatoare de avorturi pt. care este condamnată și pentru a nu afla Dv. acest lucru ; i se acordă orice de la moșie, asemenea și popii din Comună.

2) Nepotul contabilului Chioțescu e logofăt la moară, de unde ne dă mereu lipsă la făină.

Dacă ne ducem cu 20—30 duble grâu bun, la moară, primim mai puțin 2 sau 3 duble făină ceea ce la alte mori nu se întâmplă. Această făină sustrasă dela gura copiilor unor oameni nevoiași, o vinde D-lui Costică, brutar din Valea Mare, asigurându-și astfel un venit ce i-a permis ca în timp de 2 ani de când este la moșie, să-și facă case proprii chiar lângă moară.

La moară sînt niște mălăieri care ajută și li se dă de la noi care măcinăm, cîte puțină făină în schimbul ajutorului ce ni se dă. Această făină ei o string, iar acest hrăpăreț nepot al contabilului le dă numai jumătate din agoniseala lor, iar restul de jumătate care se ridică pînă la 40 duble făină pe lună mărește depozitul acestui logofăt.

La casa lui de lângă moară crește cîte 15 porci cu tărițe furate din produsul morii. Noi am spus și D-lui Administrator de porci (faptele) acestui logofăt. De asemenea am arătat vechiului Administrator Dl. Nistor că acest logofăt ne fură din făină.

Dînsul a dat ordin să ne cîntărească grîul dar acum cu ocazia noului Administrator logofătul renunță să ne mai cîntărească grîul, revenind astfel la vechea metodă de a da lipsă.

În anul 1931 cînd personalul moșiei se văita că aproape nu are ce minca și nici leașa nu o primeau, căci pentru ei nu se găseau bani, Dl. Nistor și contabilul moșiei, au cumpărat peste 100 vag. grâu cu banii moșiei, care grîu se măcina tot la moșie.

Contabilul cumpăra grîul, nepotul său primea și măcina și tot el ducea făina la Oltenița unde o vindeau unui oarecare Crețu.

Mai tîrziu am aflat că contabilul încerca cu 10 lei la dublă prețul de cumpărare.

Mulți spun că de la venirea lui pe moșie și-a plătit o datorie de lei 300.000 și că la Bancă are depuși 600.000. Acestea sînt declarații făcute de soția sa pe la diferite cunoștințe din sat.

De felul cum acest contabil știe să conducă o instituție ce i se încredințează cităm aici următoarele cazuri :

1) A fost administrator și contabil la o fabr. de rachiu după urma căruia fabr. a dat faliment.

2) De asemenea a condus o fabr. de ape gazoase căreia s-a mulțumit să-i dea foc pentru a se pune la adăpost de orice răspundere ; însă vigilența justiției a știut să demaște pe acest funcționar incorect, care s-a judecat pînă anul trecut și a scăpat datorită celor 300.000 lei datori despre care am vorbit mai sus.

Să sperăm că, cu cei 600.000 lei depuși la Bancă va putea face față și neregulilor făcute pe moșia Domeniilor Coroanei ce se vor descoperi în urma cercetărilor conduse cu abilitate de Dv. și a bunăvoinței cetățenilor.

Domeniilor Coroanei.

Un binevoitor al cetățenilor și al Moșiei
Cu stimă

P. S. Anul trecut cînd toată lumea a sărit cu mîc cu mare muncind zi și noapte pentru salvarea digului amenințat de inundații au rămas neplătiți pînă în ziua de azi, iar suma ce urma să li se plătească se află la contabil. Aceasta ne-a fost declarat de Dl. Nistor. Exemple de neprimirea banilor este D-tru Coconășu și alții ce se pot afla de la el.

Finul său Sirbu care e logofăt la moșie, măsoară la oameni 2 pogoane drept 1 pentru secerat ca plată pentru pescuit în baltă.

Anul acesta a lucrat 10 pogoane de pămînt ale lui cu oameni plătiți cu ziua de către moșie.

Această o poate confirma logofătul Tănase care cunoaște toate neregulile de felul acesta.

Logofătul Tănase acum vreo 9 ani a furat pe cînd era la plantație 50.000 lei și a fost ȋertat de Dl. Nistor. Acum Dl. contabil cu toate că-i cunoaște trecutul nu-l dă afară căci îi e frică să nu-l divulge, formînd astfel în preajma moșiei o clică de pungași.

Același.

6.

[iunie 1934]

Subsemnatul, Ion Enache am fost servitor la moșia regală, din Comuna Mănăstirea Județul Ilfov, dela 7 mai pînă la 30 mai 1934, cînd am fost silit să plec împreună cu mai mulți servitori deoarece nu ni se dădea altă mincare decît fasole și cartofi. Pe lingă acestea am fost înjurați și bătuți cu ciomegele ca hoții de cai, de logofeți... și de magazionerul Petrit spunîndu-mi-se că lucrăm prea încet.

Servitorilor ardeleni li s-a oprit la plecare 400 lei pentru tren după ce au făcut serviciu șase luni în loc să li se oprească 200 lei. Cei care se mai găsesc acolo sînt foarte slabi din cauza mizeriei ce îndură iar cînd Dl. inspector Marinescu merge la moșie administratorul Gheorghe Dumitrescu silește pe servitori să se ascundă ca să nu fie văzuți în ce hal sînt. iar dacă sînt văzuți și întrebați administratorul răspunde că așa au venit de acasă adică slabi și prost îmbrăcați.

Servitorii sînt plătiți lunar și între ei sînt 11 care n-au fost socotiți de un an.

Pe lingă acestea mai sînt o mulțime de neajunsuri însă pe care nu le pot înși a aici...

ss. Ion Enache
Str. Cîmpineanu 33

7.

14.I.1934.

D-lui Fl. Marinescu adm. Casei regale
Majestate,

Subsemnații locuitori: Gheorghe Ghiță Dumitru, Alexandru Chirea și Marin Ghiță Dumitru, cu domiciliul în comuna Chiselet-Ilfov, de profesiune grădinari, am avut în anul agricol 1933, 7 ha. teren de grădinarie pe moșia M. Voastre. Acest teren l-am avut și în anul 1932, plătindu-l la zi.

În anul 1933 n-am putut plăti la zi toate dările față de moșie, fiindcă zarzavatul a întirziat din cauza manei și ne așteptam ca în toamnă să facem vinzările, fiindcă tocmai atunci se ajungea zarzavatul și apoi să ne plătim toate datoriile. Dar nu ni s-a dat niciun răgaz și un logofăt al moșiei trimis de dl. Administrator a intrat în grădinile noastre, devastîndu-le și apoi peste munca noastră de o vară bîgînd plugurile le-a arat făcîndu-ne atît cu plugurile cît și oile moșiei următoarele pagube:

1) Ghiță G. Dumitru Enc pagubă	lei 139.000
2) Alexandru Chirea pagubă	lei 98.200
3) Marin G. Dumitru pagubă	lei 62.000
Total lei	299.200

Intrucit pentru a munci aceste grădini a trebuit să investim capitaluri pe cari nu le-am avut și a trebuit să ne împrumutăm, așteptăm toamna ca să ne putem plăti din vinzările efectuate și apoi să avem și noi ce minca fiindcă aceasta era munca noastră de **căpetenie**, ne-am pomenit muritori de foame.

Rugăm mila M. voastre a ordona să ni se facă dreptatea cuvenită pe care o așteptăm de cîteva luni de zile fiindcă noi v-am înaintat o reclamație cu recipisa nr. 348.

Prea plocați și supuși servi ai Măriei voastre din 27/II/1953.

ss. Marin Ghiță Dumitru
ss. Alexandru Chirea
ss. Gheorghe G. Dumitru

8.

[mai 1934]

Domnule Administrator

În urma examenului general făcut în ziua de 20 Mai a.c. asupra animalelor de pe moșia Mănăstirea, proprietatea M. S. Regelui Carol II-lea ;

Am onoare a vă comunica următoarele :

Vacile cu lapte, junincile, precum și tineretul (viței și vițele) se prezintă cu o stare de întreținere submediocră ; această stare este influențată de alimentația i. ațională și insuficientă la care se mai adaugă lipsa de îngrijire.

În astfel de condițiuni, aceste animale nu pot să dea randamentul cerut exploatarei lor.

În afară de aceste insuficiențe trebuie să mai menționez senilitatea observată la unele vaci de lapte, precum și o cheltuială mai mare de cât eventuala producție care ar da-o viței și junincile, dacă ar fi crescute pentru exploatare în viitor.

Cât privește boii de muncă care sînt foarte bătrîni s-au ales cei capabili, restul trebuind a fi vinduți și înlocuiți ulterior cu alții mai tineri.

Tuberculinizarea executată asupra animalelor bovine mi-a dat o reacțiune dubioasă la 6 vaci de lapte care vor trebui din nou tuberculinizate după 3 săptămîni.

Menționez faptul că aceste animale ne reprezentînd leziuni deschise, nu sînt periculoase pentru oameni.

Porcii, sînt într-o stare de întreținere rea, avînd adăposturi neigienic amenajate și nefiînd destul de bine îngrijiți.

Din cauza încrucișărilor nesistematice rasa Mangalița care predomina, tinde să se schimbe, exceptînd rasa York, care se reduce la cîteva capete și pe care nu trebuie să o părăsim. Cred că Mangalița este singura rasă care ne-ar da randamentul optim pentru regiunea de acolo, bîncințales selecționată și bine îngrijită.

Oile, au stare de întreținere rea, am remarcat numeroase cazuri de avorturi din cauza chaxiei, în plus constatînd și cazuri de scabie.

Toate aceste lucrări s-ar îndrepta printr-o bună alimentație, igienă și îngrijire.

Găinile, sînt neselecționate fiind din o rasă comună degenerată ; consecutiv neselecționării ouălor, au ieșit din cloctorile artificiale pui infectați de *Bacterium-Poulorum* care a produs pierderi destul de mari.

Higiena îngrijirii precum și adăposturile nu corespund unei creșteri raționale ; la fel despre giște și rațe.

Caii, se prezintă cu o stare de întreținere care lasă de dorit, neselecționați, neapți pentru muncile care li se pretind.

Propuneri :

1) În urma trierii făcute, propun să se vîndă toate animalele din specia bovină (boi, vaci, viței, juninci) care nu corespund scopului.

2) Intensificarea și creșterea porcilor de rasă Mangaliță, scoțînd de la încrucișare pe acci degenerați.

3) Selecționarea cîtorva exmple de găini rămase bune, urmînd a fi trimise la Ferma de la Băneasa, iar restul vîndut ca impropriu.

Giștele și rațele, selecționate și bine îngrijite pot rămîne la Moșia Mănăstirea.

4) Buna alimentație, igiena și îngrijirea oilor, precum și deplasarea lor urgentă spre pășunile muntoase pentru a se întrema.

Veterinar locot. colonel
ss. Indescifrabil

9.

*Dare de seamă asupra
rezultatelor obținute
în anul 1936.*

b. — *Vite de Muncă*

Vitele de muncă îndeplinesc în agricultură un rol foarte important, întrucît ele sînt motorul animal ce pun în mișcare uneltele și mașinile agricole.

Moșia Regală Mănăstirea, posedă un număr de 76 boi de muncă și 21 cai de muncă și de serviciu.

Prețul de cost al diferitelor munci executate cu vitele de muncă, în comparație cu costul muncilor efectuate cu tractoarele pe timpul de la 1933 la 1936, îl specificăm în următorul tablou :

Nr. crt.	Anii	Costul muncilor pe ha. și cu ziua efectuate cu :									
		B O I I						C A I I		Tractoarele	
		Arat	Se nănat și grăpat	Prășit și rărișat	Cosit cu costitoare mecanică	Secerat	Perechea de boi cu ziua	Perechea de cai cu ziua	Prășit și rărișat	Arat	Semănat
1	1933	210	84	80	120	300	51	51	80	270	160
2	1934	430	128	70	106	300	81	80	82	316	—
3	1935	280	146	60	112	160	58	44	60	320	—
4	1936	200	128	40	100	160	60	60	40	290	—

Din acest tablou se constată că prețul arăturii făcută cu tractoarele este mai costisitoare decît al celei făcută cu boii. În anul 1934 arătura făcută cu boii costă mai scump de oarece plugurile cu boi au arat numai în secția balta, pentru desfundări de teren nou și plin de buturugi de salcie.

10.

pr. 2 dec. 1937

Domnule administrator general,

Subsemnații, locuitori ai comunei Mănăstirea și Coconii din Plasa Oltenița Județul Ilfov aducem la cunoștință următoarele :

De ani de zile îndurăm în tăcere cele mai cumplite asuprimi din partea conducătorilor moșiei Mănăstirea amăgindu-ne zi de zi că lucrurile se vor schimba în mai bine, sperînd că odată și odată aceste fapte vor fi auzite de Dumneavoastră.

Răbdarea noastră greu încercată a ajuns însă la capăt, lucru pentru care vă înaintăm această plingere, cu nemărginită încredere că va avea răsunetul pe care de atîta timp îl așteptăm, bizuindu-ne în aceasta pe spiritul d-voastră de dreptate.

1. În toamna anului 1936 Administratorul moșiei ne-a dus cu forța să transportăm sfeculă la șlep, fapt care ne-a pus în imposibilitate de a ne ocupa de ogorul nostru. Înțelegem să se facă aceasta cu oameni care și-au luat angajamentul să lucreze pe proprietatea Majestății Sale, dar nu cu noi ceilalți cari n-avem niciun angajament cu moșia. Au fost cazuri cînd prinzîndu-ne pe proprietatea Majestății Sale, ne-a sechestrat silindu-ne să cărăm sfeculă. Cei care s-au opus, au trebuit să-și lase căruțele zălog, necăpătîndu-le pînă nu transportau cîteva mii de kilograme de sfeculă la Dunăre, — iar alții nesupunîdu-se nici atunci, fiind groaznic bătuiți.

2. Din cele mai vechi timpuri și chiar sub Domnia defunctului nostru Mare Rege Carol I eram învoiți să prindem pește pe porțiune de 2 km. din brațul Scoiceanca, porțiune pe care exercităm o servitute pentru noi și porțiune pe care am pescuit pînă la venirea d-lui Dumitrașcu cînd ni s-a interzis cu totul vînarea peștelui. Cum peștele este hrana noastră a celor săraci vă puteți închipui ce nenorocire e pentru noi interzicerea pescuitului, ajungînd în momentul de față să mîncească pește numai cei bogați.

Să ne iertați dacă adăugăm că, rupe ea digului se datorește neglijenței și nepăsării de care au dat dovadă conducătorii moșiei în fața puhoiului de apă, cînd în loc să se îngrijească de cele necesare, au găsit de cuviință să se ducă la vînătoare de lupi. Dar nu de aceasta vrem să vorbim ci de apa care după retragerea puhoaielor a rămas pe izlazul și proprietățile noastre și în care rămînînd pește eram în drept să-l vînăm, dar n-am putut-o face pentru că am fost ridicați cu forța, iar uneltele confiscate de către jandarmi din ordinul d-lui Dumitrașcu.

3. Apele Dunării începînd din nou să se umfle sîntem siliți să mergem unii cu brațele, alții cu căruțele să cărăm nuiile și bălegar ca să se dreagă digul. Satul este închis, jandarmii fiind postați la marginile satului avînd ordin să nu ne lase să ieșim la munca cîmpului ci să ne dăm înapoi, să mergem acolo unde doresc „domnii de la Curte”. Sîntem scoși cu forța din case iar la împotriviri chiar loviți. *Pămînturile noastre stau nemuncite, și ne gîndim cu durere ce vom face la toamnă cînd nu vom avea ce strînge.* Înțelegem să facem 2—3 zile de clacă, pentru că repararea digului ne privește deopotrivă și pe noi, dar starea aceasta de lucruri pare să se perpetueze și asta ne deznădăjduiește; apoi administrația moșiei poate să intervie cu o companie de pionieri să lucreze la dig fiindcă sînt mai pricepuți. De altfel Ad-ția moșiei pentru toate aceste munci nu plătește nici un ban locuitorilor.

4. Mulți sîntem împroprietăriți de Cuza-Vodă, în Cotoceanca și spre a ne duce acolo, trebuie să mergem peste podul moșiei, pe care nu-l putem trece decît cu condiția de a plăti o anumită taxă sau de a lucra un pogan de pe moșie. Pe acest pod, de ani de zile aveam acces, fără nici un fel de obligație, față de cineva. Vitele noastre, prinse pe proprietatea Majestății Sale nu sînt duse la oborul primăriei potrivit legii poliției rurale, ci trebuie să plătim moșiei (administrației) o anumită taxă după bunul plac al d-lui Dumitrașcu sau S. Chiulescu, în schimbul cărcia nu primim nici măcar chitanța de control. E trist c-am ajuns mai rău decît în timpul Fanariților.

5. O ceată de 15 săteni dintre noi s-a angajat să transporte griu de la moșia Mănăstirea la Oltenița — căruțele fiind încărcate, au rămas peste noapte în curtea moșiei. A doua zi încadrați fiind de doi logofeți, au pornit la Oltenița unde, la descărcare s-a găsit lipsă cîte un sac doi de fiecare căruță. Sătenii au fost cînt bătuiți și nu li s-a dat vreo retribuție. Nu ne putem explica cum au putut fura acești nenorociți acci saci de griu, cînd căruțele au stat tot timpul în curtea moșiei, iar în drum spre Oltenița fiind încontinuu supravegheați de cei doi logofeți.

Rugăm pe Domnul Administrator General să binevoiască a face cuvenita ce ceteră asupra celor reclamate de noi și totodată a da ordin d-lui Dumitrașcu, ca în diferitele noastre legături cu domnia sa să se poarte mai omenește cu noi și nu cu înjurături ce nu trebuie să fie în demnitatea unui administrator model.

(Urmează un număr de 105 semnături)

DOMNIEI-SALE

DOMNULUI ADMINISTRATOR GENERAL AL DOMENIILOR COROANEI

T A B L O U

De cantitățile de lapte de vaci din mulsorile 23 decembrie 1946 până la 29 decembrie 1946.

Nr. crt.	Numele vacilor	Luni 23	Marți 24	Miercuri 25	Joi 26	Vineri 27	Sîmbătă 28	Duminică 29	Total litri	Observații
1	Tiganca	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2	2	2	2 $\frac{1}{2}$	16	} prop. Dlui Dir. C. Hristea
2	Bibica	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	2	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	2	11 $\frac{1}{2}$	
3	Mișulina	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2	2	2	2	15 $\frac{1}{2}$	
4	Stela	4	5 $\frac{1}{2}$	6	6 $\frac{1}{2}$	6	5	6	39 $\frac{1}{2}$	
5	Florica	3	3 $\frac{1}{2}$	4	3	4	3 $\frac{1}{2}$	4	25	
6	Lina	1	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	4	
7	Margareta	3	3 $\frac{1}{2}$	3	3	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	23	
8	Viorica	2 $\frac{1}{2}$	3	3	2 $\frac{1}{2}$	3	2	2 $\frac{1}{2}$	18 $\frac{1}{2}$	
9	Rujița	1 $\frac{1}{2}$	2	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	11	
10	Mîndra	2	2	2	2	2	2	2	14	
11	Ciuta	4	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3	3	3	3 $\frac{1}{2}$	23 $\frac{1}{2}$	
12	Rujana	2	2	2	2	2	2	2	14	
13	Bobocica	2 $\frac{1}{2}$	3	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	17 $\frac{1}{2}$	
Totaluri . .		32	35	35	32	33	31 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	233	
D I S T R I B U Ț I A										
Dl. Dir. Hristea .		3	6	3	3	3	3	3	24	
Casa Ad-ției . . .		4	6	4	7	2	5 $\frac{1}{2}$	2	30 $\frac{1}{2}$	
Personalul		11	11	6	6	10	8	8 $\frac{1}{2}$	60 $\frac{1}{2}$	
La făcut unt . . .		14	12	22	16	18	15	21	118	
Totaluri .		32	35	35	32	33	31 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	233	

Certific exactitatea cifrelor din prezentul tablou.
Contabil,
șs. indeschifrabil

ADMINISTRAȚIA MOȘIEI REGALE MANASTIREA.
L.S. Director,
șs. indeschifrabil

Administrator,
șs. George Georgescu

12.

MINISTERUL AGRICULTURII ȘI SILVICULTURII

Departamentul Gospodăriilor Agricole de Stat

F I Ș A

Gospodăriei Agricole de Stat

„Alex. Sahia” — Mănăstirea
pe anii

1956 — 1960

Suprafețe cultivate

Producția medie

Cultura	Suprafețe cultivate					Cultura	Producția medie Kg/ha.				
	1956	1957	1958	1959	1960		1956	1957	1958	1959	1960
Total arabil (cultural)	3240	3407				Griu	1300	2704			
din care :						Porumb	3029	5261			
I. Cereale pentru boabe	1332	2282,25				Orz	2082	3238			
— grâu și secară	980	1119,25				Ovăz	1465	1537			
— orez	70	160				Floarea soarelui	1100	1844			
— porumb	95	133				Sfeclă zahăr	10899	34327			
II. Leguminoase pentru boabe	102	105				Cartofi	9821	13450			
III. Plante tehnice	50	25				Leg. și zarzavat	15450	13900			
IV. Cartofi total	46	35				Din care: roșii	15321	18823			
V. Legume și zarzavat	36,8	39				Struguri	—	—			
VI. Plante de nutreț	335	433,4				Fructe kg./pom.	—	—			
— Lucernă	206	202				Fructe kg./ha	—	—			
— Trifoi	3	—									
— Porumb siloz	125	90									
VII. Seminte și seminceri	69	105									
— Seminte legumicole	—	—									

	U/M	Livrat Statului					Preț cost U/M	1956		1957		1958		1959		1960	
		1956	1957	1958	1959	1960		P	R	P	R	P	R	P	R	P	R
Grâu + secară . . .	To	958	2667				Lei kg.	0,72	0,89	0,82	0,73						
Porumb	To	10	1500				"	0,55	0,46	0,82	0,49						
Orez	To	172	313				"	3,31	3,42	3,55	3,63						
Cartofi	To	236	356				"	1,01	1,34	1,09	1,91						
Legume și zarzavai .	To	307	597				"	0,96	1,23	0,96	0,76						
Sfeclă de zahăr . . .	To	392	858				"	0,14	0,14	0,18	0,12						
Floarea soarelui . .	To	15	128				"	2,57	4,02	1,42	1,05						
Rapiță	To	57	—				"	1,04	2,05	—	—						
Sfeclă zahăr sămânță	To	9	26				"	10,78	8,31	9,77	6,80						
Cîneșă sămînță . . .	To	—	—				"	—	—	—	—						
Sămînțe legumicole	To	—	—				"	—	—	—	—						
Struguri	To	—	—				"	—	—	—	—						
Butași port altoi	mii buc.	—	—				Lei mii buc.	—	—	—	—						
Vițe altoite	"	—	—				"	—	—	—	—						
Hamei	kg.	—	—				Lei vag.	—	—	—	—						
Fruite proaspete . .	To	—	—				"	1,6	3,03	1,6	0,88						
Fruite uscate . . .	To	—	—				"	—	—	—	—						
Pomi altoiți	mii buc.	—	—				Lei mii buc.	—	—	—	—						
Vin	vag.	—	—				Lei lt.	—	—	—	—						
Țuica și rachiu . . .	mii gr. dal.	—	—				Lei gr.	—	—	—	—						

Gradul de mecanizare al lucrărilor

Lucrările efectuate mecanic		Desmiriștiri și arături de vară	Cultivația arăturilor	Arături de însămînțare Total	Ogoare de toamnă	Semănat Total	Prășit I	Prășit II	Prășit III	Recollat cereale păioase mecanic				Recollat cu combine			
										Total	Cu secerătoare legăt.	Cu combina tractată	Cu autcombine	Porumb boabe	Porumb siloz	Sfeclă de zahăr	Cartofi
1956	Ha	2046	270	3588	906	2257	50	—	—	943	441	—	507	—	—	—	—
	% față de total	100	79	100	100	96	18	—	—	71	33	—	38	—	—	—	—
1957	Ha	2102	420	1740	494	3436	338	232	230	1052	182	546	324	—	—	—	—
	% față de total	100	89	100	100	97	31	23	27	47	9	24	14	—	—	—	—
1958	Ha																
	% față de total																
1959	Ha																
	% față de total																
1960	Ha																
	% față de total																

DOCUMENTE PRIVITOARE LA CINEMATOGRAFIA DIN ȚARA NOASTRĂ (1904—1905)

M. MORARU

În cei peste 60 de ani care s-au scurs de la apariția primului cinematograf din lume¹⁾, arta cinematografică a cunoscut o dezvoltare și o perfecționare din cele mai rapide, realizând succese strălucite. Se poate spune că pînă acum, încă nici o altă artă n-a reușit să cîștige atîta popularitate, să fie atît de iubită de masele populare ca cinematograful. De aici și importanța lui uriașă ca mijloc de propagandă politică și științifică, de culturalizare a maselor, de educare artistică și estetică a spectatorilor. Aceasta, bineînțeles, în raport cu grija pe care statul și guvernul respectiv o nutrește în legătură cu dezvoltarea acestei arte, calitatea și conținutul filmelor produse și, ceea ce este mai important, în slujba cui militează.

Din acest punct de vedere un loc de cinste îl ocupă cinematografia din U.R.S.S. care, după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, fiind pusă în slujba maselor populare, a realizat o dezvoltare pe cît de rapidă, pe atît de rodnică și multilaterală.

V. I. Lenin a acordat o extrem de mare atenție cinematografului și a întrevăzut dezvoltarea lui ca artă încă de pe timpul cînd acesta era la primii pași, incluzîndu-l în sfera fenomenelor artistice cu perspective de a deveni unul dintre cele mai importante mijloace de culturalizare. Într-o convorbire avută cu A. V. Lunacearski, V. I. Lenin spunea că „dintre toate artele cea mai importantă pentru noi este cinematografia”. Personal a contribuit mult la dezvoltarea acesteia după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, dînd indicații prețioase cu privire la multiplele sale căi de dezvoltare. Între dispozițiile date de Lenin cu privire la organizarea comisiei speciale pentru problemele cinematografiei de pe lîngă Comisariatul Poporului pentru Instrucțiunea Publică, din anul 1922, se află și un plan amănunțit alcătuit de Lenin în vederea organizării producției cinematografice atît în ce privește conținutul ideologic, cît și cel artistic. Aceste prețioase indicații au situat azi cinematografia sovietică

¹⁾ Întîia reprezentare a filmului de celuloid a avut loc în ziua de 6 iunie 1894, orele 4 d.a. pe zidul unui magazin de bijuterii din Richmond, Indiana — America (*Minerva, Enciclopedia romină*, Cluj, 1930, p. 308—309).

în primele rînduri ale marilor creații cinematografice din lume, au transformat-o într-o armă de luptă oușă în slujba păcii și progresului. Filmele realizate, în special în ultimii ani, de cineaștii sovietici au obținut nu numai aprecierea unanimă a publicului sovietic, dar și admirația celor mai pretențioși critici din lumea întreagă. Aceasta deoarece ele au adus pe ecran ideile unei societăți care prin natura ei este pătrunsă de optimism și dragoste adîncă față de om.

Industria cinematografică în țările capitaliste, cu toată calitatea tehnică, n-a reușit nici pe departe să atingă nivelul de artă la care a ajuns cinematografia sovietică în ultimii 30 ani, sau chiar cea din țările de democrație populară, în ultimii 10 ani. Aceasta fiindcă de la primii pași ai dezvoltării sale ea a fost acaparată de magnații capitalului și folosită în scopul obținerii de beneficii, mai ales că invenția cinematografului a corespuns pe scară mondială cu ivirea monopolurilor. Astfel, dintr-o simplă distracție de iarmaroc — cum se părea a fi destinat a rămîne cinematograful la început — el devine în scurtă vreme o însemnată sursă de cîștiguri, un instrument al politicii celor mai reacționare cercuri de afaceri din lume, în scopul permanentizării și accentuării exploatării, precum și a răspîndirii celor mai reacționare idei îndreptate împotriva progresului omenirii.

După cel de-al doilea război mondial, o bună parte a producției de filme din țările capitaliste este destinată a sluji drept material propagandistic celor mai retrograde idei puse în slujba scopurilor afaceriste ale cercurilor politice reacționare ale magnaților capitalului. Pe ecranele cinematografelor din țările capitaliste apar filme care atîță la război, propagînd cele mai antiumane procedee de exterminare a omenirii ca armele atomice și altele, cele mai reacționare teorii ca rasismul, superioritatea sistemului capitalist, idei menite a întuneca conștiința maselor, spre a le atrage într-un război distrugător pentru omenire și aducător de profituri fabuloase monopolștilor.

Este neîndoios faptul că viitorul aparține acelor arte care ajută omenirii în a progresa. Rămîne ca o sarcină importantă, pentru cineaștii adevăratei arte, producția de filme a căror conținut să trezească conștiința maselor populare în lupta împotriva filmelor decadente și reacționare.

În România invenția cinematografului se face cunoscută încă în anul 1896, mai exact, luna mai 1896²⁾, adică într-un timp extrem de scurt de la succesul obținut de Louis Lumière la Paris³⁾. Presa vremii (ziarele *L'Indépendance Roumaine*, *Moftul Român*, *Timpu* și altele) conțineau în mod curent însemnări și anunțuri interesante cu privire la primele proiecții cinematografice din București, Iași și alte orașe, din care se pot deduce curiozitatea și interesul cu care erau apreciate aceste încă neobișnuite vizionări. Desigur, la început, ele au caracter de improvizație dar cu

²⁾ Atunci are, loc prima reprezentare publică a cinematografului în salonul „Independenței Romîne” din piața Teatrului Național.

³⁾ Reprezentația cinematografică dată de Lumière, în ziua de 28 decembrie 1895, la Paris, poate fi considerată ca ziua de naștere a artei cinematografice în lume.

timpul se transformă în cinematografe permanente. Tot în presa vremii găsim știri, că între 1896—1908, în București, funcționau trei din aceste cinematografe permanente, concesionate uneori reprezentanților caselor de filme străine sau exploatate de mărunți afaceriști români, care au între-văzut în cinematografie o sursă de mari venituri.

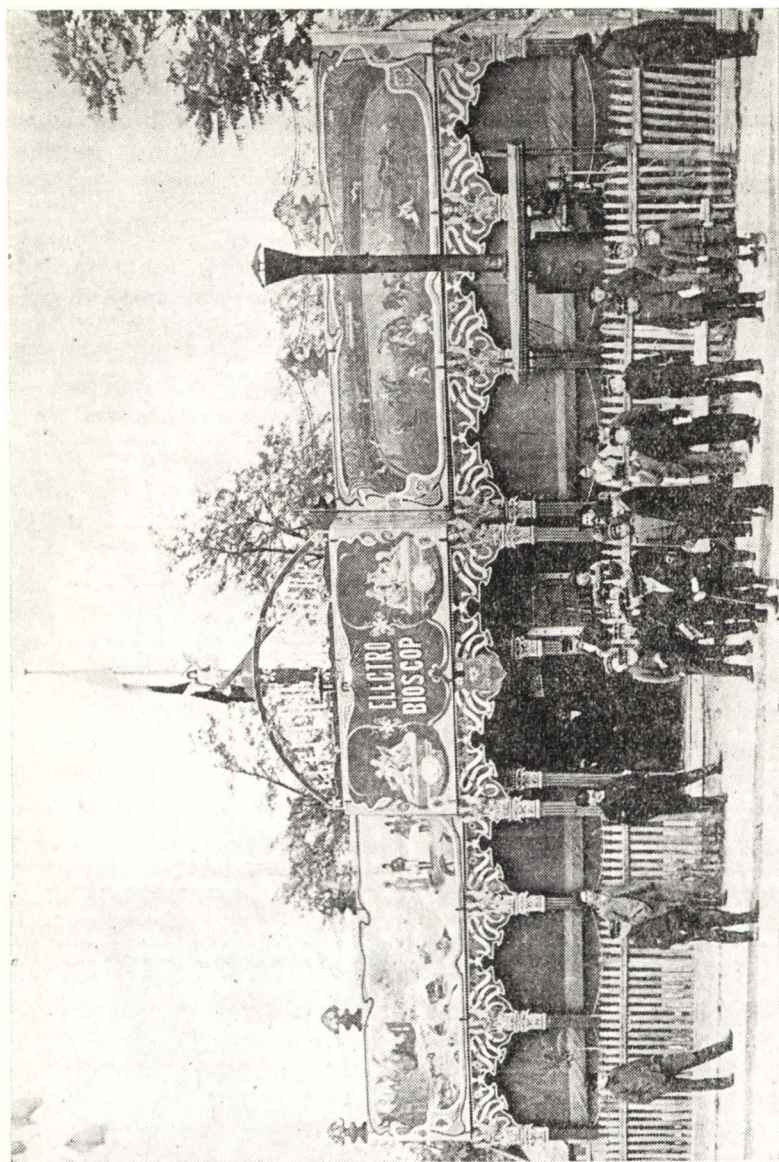
Producția cinematografică în țara noastră a avut începuturi destul de slabe. Guvernele burghezo-moșierești, care s-au perindat la cîrma statului român, temătoare față de orice descoperiri care ar fi conținut în ele cît de cît posibilitatea unui mijloc de trezire a conștiinței maselor la lumină, la o viață mai bună, împotriva asupririi, au înăbușit orice încercare de a se crea o industrie a filmului românesc. În tot acest timp România a fost condamnată să rămînă mereu o piață de desfacere de pe care industria cinematografică a capitalului străin storcea cîștiguri fabuloase în schimbul unor filme mediocre, care popovăduiau fără rușine tot ceea ce consolida morala burgheză, dominația trusturilor imperialiste străine asupra țării noastre, sau ideile care serveau interesele de clasă ale burghezo-moșierimii. În această privință iată ce scria regizorul Horia Igiroșanu în 1931 :Cu toate că am mîndria și durerea să spun, că pînă în prezent nu am fost ajutat cu nici o subvenție de statul român, voi căuta să lupt pentru ridicarea culturală a maselor prin cinematografe... Prefer pe marii regizori care au ridicat cinematograful de la industrie la o artă adevărată. Cei mai aproape de sufletul meu sînt acei care au adus atmosfera și căldura unui neam, cucerind în scurt timp toate continentele și anume regizorii ruși Ozep, Eisenstein și Pudovkin...¹⁾.

Astăzi există și în țara noastră o industrie cinematografică națională. Ea este rodul luptei partidului revoluționar — îndrumătorul culturii noastre naționale, este rezultatul muncii neobosite a poporului muncitor de pe întinsul patriei și al ajutorului primit din partea cinematografiei sovietice și a celorlalte țări care construiesc socialismul.

O mare răspîndire a avut în România forma de cinematograf ambulant, folosită atît de unii proprietari străini, cît și de alții din țară. Asupra unor date în legătură cu această formă de reprezentare cinematografică la noi vom aduce cîteva documente inedite. Cinematograful ambulant devenise între anii 1896—1905 un fenomen foarte obișnuit. Referitor la unul din aceste cinematografe, intitulat după denumirile de atunci „electro-bioscop“, s-a găsit un interesant material la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București în fondul Primăriei orașului București. Direcția lucrărilor tehnice, mapa nr. 29/1904. În documente se arată că o proprietară de cinematograf ambulant, „electro-bioscop“, cum îl numește în corespondența respectivă, și anume Catarina Schömberger (nu reiese dacă era cetățeană romîncă sau străină) solicită primarului orașului o autorizație de funcționare pentru acest cinematograf ambulant (cu care fusese în turneu prin toate orașele mari din Europa și din țara noastră), pentru a da reprezentații în București, pe locul de pe str. Brezoianu, colț cu fostul

¹⁾ Srașun Leonid, *Cinematografia*, Ed. Tineret., 1956, p. 221.

B-dul Elisabeta, pe timp de 6 luni, cu obligația de a plăti taxele cuvenite. Tot în petiție descrie acest „electro-bioscop” ca fiind construit din fier,

Vezi exterioră a „Electrobioscopului” instalat în București, în anii 1904—1905.

tablă și stâlpi de lemn, acoperit cu pânză impermeabilă, luminat cu electricitate etc. (anexa 1). Pe verso petiției se poate constata referatul Serviciului planului și alinierilor care stabilește condițiile în care se poate

acorda autorizația respectivă și anume : fațada construcției să fie paralelă cu alinierea străzii, la cel puțin 6 m. depărtare de stradă, mașina motrice de electricitate să fie instalată în spatele construcției, nepermiterea de a avea locuință în interiorul construcției, păstrarea curățeniei și altele (anexa 2). Probabil că în acest timp incendiile la construcțiile de felul circurilor, panoramelor etc., constituiau un mare pericol, deoarece din rezoluția primarului capitalei se poate constata condiția expresă de a nu avea nici un fel de material inflamabil, iar timpul de funcționare să fie acordat numai pe timp de 6 luni, de la 1 decembrie 1904 la 1 iunie 1905.

Autorizația eliberată de Direcția lucrărilor tehnice a primăriei, care poartă nr. 7212 din 11 nov. 1904, pe lângă condițiile puse înainte, se mai referă în plus la dimensiunile construcției care să nu treacă de 18×12 m., iar la sfârșit are specificația : „fațada va fi bine și frumos vopsită...” (anexa 3).

Alături de aceste acte se mai poate vedea anexată o fotografie a construcției în care aceasta apare așa cum este descrisă în petiție și autorizație (v. facsimilul).

Asemenea materiale se mai găsesc în această arhivă și ele oferă date prețioase pentru cei care doresc a se documenta în legătură cu istoricul cinematografiei din țara noastră.

ANEXE

1.

Domnule Primar

Subsemnata Caterina Schömberger proprietară a Cinematografului ce-l am actualmente instalat pe Bulevardu Orașului Ploiești, care instalațiune este din fier Tablii și stilpi din lemn și acoperit cu Pinză impermeabilă zisă mușama ; cum se poate vedea din alăturata fotografie.

Acest Cinematograf care mai în toate orașele principale din Europa unde a fost instalat a avut mari succese.

Viu respectos Domnule Primar să bine voiți am acorda Căvenită Autorizațiune de a așeza aci în Capitală pe locul viran din Strada Brezoianu colț cu Bulevardul Elisabeta Nr. 16 spre a lui funcționare pe un timp de 6 luni, cu obligațiunea de a plăti tacele Comonale Covinite.

Primiți vă rog Domnule Primar asigurarea înaltelor mele Considerațiuni.

(ss) Caterina Schömberger.

Otor Dumisale Domnului Primar al Capitalei București

2.

(verso cerere)

Ocolul I.

Domnule șef,

Prin prezenta se cere voia de a instala un Electrobioscop — lung de 18 mtr. și lat de 12 metri luminat cu electricitate. Deoarece locul pe care se cere voia de a instala această construcție în fier și învelită cu pinză impermeabilă pe colț formează colțul Bulevardului Elisabeta cu str. Brezoianu. Pe acest loc a fost un depozit de vechituri și mașini agricole ce s-a desființat. Decit locul să se lase viran cred că ar fi mai bine a se acorda voe solicitantului de a instala bioscopul cu următoarele condițiuni ca fața de construcțiuni să fie paralelă cu alinierea și la cel puțin 6 metri de stradă. Mașina motrice a electricității se va așeza în dosul construcțiunii fără a se vedea de la stradă. Nu va avea locuință în această construcție. Va ține curățenie în curte.

Cu aceste condițiuni cred a i se putea admite cererea de a nu se opune interese ca acelea ce au determinat desființarea corturilor de pinză ale fotografiilor și ale panoramelor. În acest bioscop nu se întrebuințează nici aceia. De urmare vă rog a semna.

11.XI.1904

(ss) indescifrabil

3.

Primăria Orașului București.

Direcțiunea lucrărilor terenice

Serviciul Planului

Alinierilor și bunurilor private

Secția alinierilor

Auto:izațiunea Nr. 7212

1904 luna noiembrie în 11

Spre satisfacerea cererii înregistrată la N-rul 45387 avind în vedere că s-au împlinit dispozițiunile art. 47 din Regulamentul de construcțiuni pe baza art. 18 din acest regulament și a aprobării d-lui primar se autoriză d-na Cătălina Schumberger cu condiția de a se conforma Regulamentului de Construcțiuni, Alinieri și Regulamentul asupra Salubrității Construcțiilor după care extracte sunt reproduse pe contra paginii muta la nr. 16 din str. Brezoianu colț cu B-dul Elis[abeta]. Un electro bioscop în lungime de 18 metri și lățime de 12. Construcțiunea va fi în fier, învelită cu pinză impermeabilă colorată. Această instalațiune va fi retrasă de strada Brezoianu și B-dul Elis. cu cel puțin 6 metri pe ambele fațade, iar mașina, pentru producerea electricității se va așeza în *dos* spre fundul curții spre a nu se vedea de la stradă și B-du. Nu va avea locuință în această construcție. Va ține perfectă curățenie. Această instalațiune este permisă numai pe timp de șase luni cu începere de la 1 decembrie până la 1 iunie 1905; de la această dată se va desființa de proprietar, contrar se va desființa prin poliție. Orice abatere atrage anularea prezentei.

Această autorizație se eliberează numai pentru a i se da voie să facă lucrările de instalație. Notă de funcțiune se va elibera numai după ce se va constata că lucrarea este conformă cu stipulațiunile de mai sus. Fațada va fi bine și frumos vopsită.

Alte lucrări nu are voie a face.

MĂRTURII ISTORICE

MIHAI APOSTOL

„Num-opinca, sărăcuța,
Numai ea nu ne-a-nșelat
Numai dinsa, ea micuța,
Numai ea nu ne-a trădat
Dar ciocoi gulerai
Sint la inimă spurcați“¹⁾.

Istoriografii burghezi au încercat să prezinte ca promotori ai revoluției de la 1848 pe frații Brătianu, pe C. A. Rosetti și I. Eliade-Rădulescu căutînd, în același timp, să diminueze rolul jucat de Nicolae Bălcescu în desfășurarea revoluției, pe care l-au caracterizat drept „visător al unor vremi mai bune“²⁾. Prin aceasta s-a creat nu numai o glorie falsă de eroi naționali unor elemente care au trădat revoluția din 1848, ci totodată au fost ascunse adevăratele forțe care au pregătit și s-au dedicat revoluției.

Or tocmai principala cauză a înfringerii revoluției a fost trădarea burgheziei și a boierimii liberale. Căutînd să acopere urmările nefaste ale politicii lor, ei au încercat să denatureze adevăratul aspect al revoluției din 1848.

În însemnările sale intime, însă, Rosetti arată reala cauză a trădării: *frica de revoluție*. „...Pentru întîiași dată în viața mea... mi este frică, pentru întîiași dată mă simt dispozat a mă ruga de soartă să nu se întîmple nimic“³⁾. În ce-l privește pe Brătianu se știe că încă înainte de revoluție „în saloanele lui Ledru-Rollin, D. Brătianu participase la discuții în care se batjocoreau ideile socialiste“⁴⁾ și că „D. Brătianu se complăcea mai degrabă în mediul lui Ledru-Rollin, unde mica burghezie își ascundea teama de revoluție în dosul unor excese verbale lipsite de riscuri“⁵⁾.

¹⁾ Cezar Bolliac, *Opere*, vol. I., E.S.P.L.A., Buc., 1956, p. 363.

²⁾ Ovid Densusiănu, *Literatura română modernă*, vol. III, ed. „Universală“, Buc., 1933, p. 50.

³⁾ C. A. Rosetti, *Note intime*; v. A. Grecu, *Nicolae Bălcescu — istoricul în cadrul revoluției de la 1848*, în „Viața Românească“, I, nr. 2 din iulie 1948, p. 91.

⁴⁾ Barbu T. Cimpina, *Critica lui „48“*, în „Viața Românească“, I, nr. 6 din noiembrie 1948, p. 205.

⁵⁾ *Ibidem*, p. 207.

În puținii ani pe care i-a trăit după revoluția din 1848, N. Bălcescu a demascat politica trădătoare a lui Rosetti și Brătianu. Iată o mărturie a sa, în acest sens, căreia i se face loc mult mai târziu în ziarul „Buciumul” din 1863 (ce se păstrează de către Arhivele Statului din Ploiești) :

„Nu cred pe Rosetti și Brătianu capabili de a dirija un ziar...

Le lipsește sufletul și aspirațiunile mărinimoase; sînt prea mult preocupați de personalitatea lor și spiritul lor este prea strîmt ca să înțeleagă cu mărire...

Rosetti și Brătianu nu sînt oameni de cugetare: simțul practic le lipsește de tot; în ideile lor nu au nici un șir, și nu sînt capabili spre a studia chestiunile înainte de a vorbi de dînsese...

Rosetti și Brătianu sînt parțiali...

Rosetti nu înțelegea revoluția decît ca o tranzacțiune și-i trebuia boieri pretutindeni...

Brătianu este un om care iubește turburarea pentru turburare...

Rosetti se opunea la votul universal... spre a da o garanție boierilor.
N. Bălcescu⁶⁾.

În același ziar⁷⁾ Cezar Bolliac, directorul ziarului, demasca politica de trădare a idealurilor revoluționare de către Rosetti, cel căruia îi era teamă cînd izbucnea revoluția și care se ruga de soartă „să nu se întîmple nimic”. După ce arată că Rosetti este dintre acei care „resping fără milă tot ce se propune în favoarea poporului, și adoptă numai acele care sînt spre sărăcia poporului”, Bolliac demonstrează că „C. A. Rosetti, care umplea coloanele ziarului *Romînul* — pe cînd acest ziar lupta pentru libertate, declamînd pe toate tonurile pentru inviolabilitatea domiciliului — astăzi dl. C. A. Rosetti este cel mai crîncen luptător contra celei mai mari libertăți constitutive, contra inviolabilității domiciliului...

Astăzi d. Rosetti declamă cu aceeași vervă ca să se respingă proiectul de lege asigurătoare a domiciliului cetățenilor. Și știți pentru ce? — întrebă Bolliac și tot el dă răspunsul :

„...Cînd se calcă casa unui neprivilegiat... casa unui meseriaș, casa plugarului, aceasta nu este o violare; pentru că neprivilegiatul nu contează ca om, nu contează drept nimic în țara boerească. Cînd arendașul cumplit a semănat rapița, care o să aibă preț în porturile noastre, rapița, care are nevoie să fie adunată pe cînd nu vede soarele, slugile arendașului merg după miezul nopții, sparg ușa clăcășului, ușa servului. aduncă apă cu donița peste familia în somnul cel mai dulce, o deșteaptă în tresăritură și o ia cu toiagul, după ce-i pune în spinare toate velințele, toate cergile care se află în casă, și o duce noaptea în bătai, în mijlocul cîmpului ca să adune iute rapița pe aceste cergi, velințe și strae: căci rapița se scutură, și se face pagubă arendașului, care a plătit boierului *toată munca*, toată viața acestor oameni plantați pe moșia pe care a luat-o arendașul în

⁶⁾ *Buciumul*, I, nr. 167 din 8 decembrie 1863.

⁷⁾ *Ibidem*, Cezar Bolliac, *Revista interioară*. Nu știm de ce în ediția *Operele* lui Bolliac, din 1956, „bibliografia” (desul de completă) întocmită de Andrei Rusu omite acest articol important.

arendă ! Pentru că această lege ar fi putut ocroti bordeiul, coliba, ca și casele, ca și palatele boierești ; pentru că această lege ar fi fundat *Constituțiunea*, ar fi ocrotit domiciliul servului, domiciliul robului, domiciliul clăcașului ; pentru aceasta renegații din 48, vînduți oligarhiei, combat cu furie, ca elvețienii papei, tot ceea ce poate să fondeze o *constituțiune*“.

Bolliac continuă, demascînd pretextele folosite prin care „...legea pentru inviolabilitatea domiciliului cade, pentru că nu avem legea libertății individuale ; și legea pentru libertatea individuală va cădea pentru că nu avem legea inviolabilității domiciliului. Amîndouă aceste legi care sînt în mîinile camerei elective, căzute, vor atrage căderea legii împrăștiării, care și aceea, căzută — pentru că cele dintîi nu există, — va atrage căderea legii electorale ; căci este cu neputință „*votul universal*“ pînă cînd românul nu va avea proprietate, nu va avea inviolabilitatea domiciliului său, nu va avea libertatea individuală“. Un adevărat cerc vicios.

Mărturiile contemporanilor Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac, cele mai înaintate figuri ale revoluției, înfățișează în lumină reală elementele burgheziei care au trădat revoluția și care au căutat ulterior să denatureze adevărul istoric.

Astăzi, după 111 ani de la revoluție, cînd idealurile ei au fost realizate și depășite cu mult, mărturiile reproduse de noi vin să completeze imaginea ce ne-am format-o și să contureze adevăratul rol de trădători pe care l-au jucat Brătianu și Rosetti.

FRĂMÎNTĂRI SOCIALE ȘI POLITICE ÎN MUNȚII APUSENI ÎN ANUL 1790

ION SABAU

În Transilvania, cu toate zguduirile pe care le-a suferit în urma răscoalei lui Horia din anul 1784, orînduirea feudală s-a menținut puternică în tot cursul secolului al XVIII-lea, ca și cîteva decenii după aceea. Relațiile feudale însă, n-au mai fost în stare să împiedice în aceeași măsură ca pînă atunci dezvoltarea noilor forțe de producție capitaliste atît în domeniul agriculturii, cît și, mai ales, în acela al producției manufacturiere și industriale.

În această perioadă lupta maselor producătoare împotriva exploata-tilor a continuat cu o intensitate crescîndă. În anul 1790, paralel cu acțiunile întreprinse de clasele conducătoare pentru consolidarea privilegiilor și a constituției lor feudale și ca o reacție împotriva acestor străduințe, în multe părți ale Transilvaniei au izbucnit noi frămîntări populare. Cu toate că aceste frămîntări nu s-au transformat într-o răscoală generală, ele au ținut în stare de alarmă toată nobilimea transilvăneană în primăvara și vara anului 1790¹⁾.

Conflictul care a avut loc în anul 1790 între nobilimea din Transilvania și cea din Ungaria, pe de o parte, și nobilimea din Transilvania și curtea din Viena, pe de alta, a format pînă acum obiectul mai multor studii²⁾. Au fost cercetate de asemenea și încercările făcute de către clasele posedante ale poporului român pentru îmbunătățirea situației lor

¹⁾ Arh. St. Cluj, arhiva comitatului Satu Mare, fasc. 64, nr. 22/1790: o scrisoare a comitatului Satu Mare către comitatul Maramureș (nedatăată mai de aproape); ibidem, arhiva scaunului Odorhei, nr. 1262/1790: scrisoarea din 2 iunie 1790 a guvernului Transilvaniei către scaunul Odorhei; Arhiva istorică a Filialei din Cluj a Academiei R.P.R., arhiva familiei Wesselényi, din Girceia, *Missilis*: scrisoarea din 5 iulie 1790 a lui Francisc Cseh către baronul Nicolae Wesselényi; Arh. St. Arad, arhiva comitatului Arad: scrisoarea din 10 septembrie 1790 a Consiliului locumtenential din Buda către comitatul Arad etc.; Cf. și Nic. Donsușianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria*, Buc., 1884, p. 511—514 și Eckhart Ferenc, *A bécsi udvar jobágypolitikája 1761—1790 — ig* (Politica privitoare la iobagi a curții din Viena între 1761—1790), în „Századok” („Secole”), Budapesta, 1956, a. 90, nr. 1—2, p. 122—124.

²⁾ Marczali Henrik, *Az 1790/1 — ki országgyűlés* (Dieta din 1790 I), Budapesta, 1907, vol. I—II; Mályusz Elemér, *Sándor Lipót főberczeg nádor iratai* (Actele palatinului principele Leopold), Budapesta, 1926.

politice, prin recunoașterea rominilor ca a patra națiune politică alături de celelalte națiuni privilegiate din Transilvania³⁾.

N-au fost studiate în schimb și au rămas puțin cunoscute pînă acum frământările maselor populare din această perioadă. În articolul de față ne vom ocupa de un aspect local al problemei și anume de frământările sociale și politice care au avut loc în anul 1790 în Munții Apuseni și cu deosebire pe domeniul fiscal al Zlatnei.

Agitațiile care au avut loc în Transilvania și Ungaria în anul 1790 au cuprins de la început și Munții Apuseni. Ele au prezentat aici aspecte deosebite determinate de condițiile economice și sociale specifice ale regiunii⁴⁾.

În afară de iobăgimea, în parte agricolă în parte minieră, care ducea o luptă permanentă pentru ușurarea sarcinilor sale către stăpînii feudali și către stat⁵⁾ și de nobilimea care căuta să-și consolideze privilegiile încercînd să înlăture reformele lui Iosif al II-lea și reprezentanții lor și militînd pentru o cît mai mare independență a țării față de curtea din Viena, prin restabilirea constituției feudale⁶⁾, în Munții Apuseni a intervenit în luptă și un al treilea element, slujbașii germani din cadrele aparatului de stat al imperiului austriac și îndeosebi cei de pe domeniul fiscal al Zlatnei. Mișcarea iobăgimii și aceea a nobilimii se încadrează în frământările care au cuprins în acest an atît Transilvania, cît și Ungaria. Intervenția funcționarilor austrieci nu constituie decît un aspect al politicii curții din Viena de a-și menține cu orice mijloace — din care nu excludea nici încercarea de a canaliza lupta revoluționară a țărănimii exclusiv împotriva nobilimii feudale — stăpînirea asupra diferitelor provincii ale imperiului său amenințat de tulburări interne și de primejdii din afară: războiul cu turcii, conflictul cu Prusia și, în scurt timp, expansiunea ideilor revoluției burgheze din Franța⁷⁾.

³⁾ Ioan Lupaș, *Contribuțiuni la istoria rominilor ardeleni (1780—1792)*, Buc., 1915; Zeno-
vie Piclișanu, *Luptele politice ale rominilor ardeleni din 1790—92*, Buc., 1923; D. Prodan,
Simplex libellus Valaborum, Cluj, 1948 etc.

⁴⁾ Pentru analiza mai amănunțită a situației economice și sociale din Munții Apuseni în
preajma evenimentelor de care ne ocupăm, v. D. Prodan, *Iobăgia în domeniul Băii de Arieș*,
Cluj, 1948, p. 11 și urm.; Tóth Zoltán, *Mișcări țărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*,
trad. rom. Buc., 1955, p. 97—170; Al. Neamțu, *Situația minerilor de pe domeniul Zlatnei și*
participarea lor la răscoala populară de sub conducerea lui Horia (1784—1785), în „Studii”, IX,
nr. 2—3 1956, p. 35—56; Berlász Jenő, *Az 1784-i erdélyi parasztfelkelés és II. József*
jobbágyipolitikája (Răscoala țărănească din 1784 din Transilvania și politica privitoare la iobagi
a lui Iosif al II-lea), în „Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711—1790”
(Studii referitoare la istoria țărănimii în Ungaria), Budapesta, 1952, p. 386—416; Trócsányi
Zsolt, *Az erdélyi parasztság története 1790—1849* (Istoria țărănimii din Transilvania), Buda-
pesta, 1956, p. 19 și urm.

⁵⁾ Tóth Z., *op. cit.*, passim. și I. Kovács, *Agitații țărănești din Munții Apuseni după*
răscoala lui Horia, oglindite în documentele arhivei comitetului Turda, în „Studii și cercetări
științifice”, Cluj, V., nr. 3—4, 1954, p. 568—595.

⁶⁾ Marczali H., *op. cit.*, vol. I, p. 33—45 și Benda Kálmán, *A magyar jakobinus mozgalom*
iratai (Actele mișcării iacobine maghiare), Budapesta, 1957, vol. I, p. XII.

⁷⁾ Benda K., *op. cit.*, vol. I, p. XVI.

Pe lângă condițiile grele în care trăia, pornirea iobăgimii de a lua arma în mână împotriva exploatatorilor săi a fost alimentată în foarte mare măsură și de amintirea răscoalei lui Horia, care era vie în toată Transilvania și cu deosebire în Munții Apuseni. Răscoala lui Horia a constituit pentru țărănimea din Transilvania un exemplu care putea fi repetat oricând, iar pentru nobilime un coșmar care a turburat-o mereu pînă la revoluția din 1848⁸⁾ și chiar și după aceea.

Luînd contact din vreme cu tulburările țărănești izbucnite mai întîi în vecinătatea Transilvaniei, în comitatele Szabolcs, Zemplén etc., pe de o parte pentru apărarea dispozițiilor împăratului Iosif al II-lea privitoare la reglementarea iobăgiei iar, pe de alta, pentru ușurarea sarcinilor către stăpîinii feudali și chiar pentru înlăturarea completă a acestora⁹⁾, în primăvara anului 1790 au început să se agite din nou și iobagii din Munții Apuseni.

Aceștia erau neliniștiți de pornirea nobilimii de a înlătura reformele lui Iosif al II-lea privitoare la îmbunătățirea soartei iobăgimii. Iobagii așteptau de la aceste reforme lichidarea completă a orînduirii feudale. Nu-și dădeau seama că, în realitate, ele urmăreau conservarea statului feudal prin dezarmarea țărănimii cu ajutorul unor concesiuni parțiale¹⁰⁾. Pentru moment, însă, reformele lui Iosif al II-lea promiteau oarecare ușurare a situației lor. De aceea țărănii țineau să le apere cu orice preț.

În raportul său din 12 mai 1790 către Inspectoratul minier din Zlatna, Iosif Molitor, administratorul minelor de la Băița, scria cu ocazia călătoriei sale la Brad că minerul Costa Banciu i-a spus: „Auzim că iobăgia va fi restabilită după cum a fost mai înainte... Dacă se întîmplă ceva, nu ne vom lăsa. Ne vom ridica mai puștiior ca pe vremea lui Horia“¹¹⁾.

Neachitarea sarcinilor fiscale și încercarea iobagilor de a scăpa de ele prin fugă a provocat de asemenea agitații și conflicte cu autoritățile provinciale. Chestiunea subsidiilor militare, percepute cu deosebită severitate din cauza războiului cu turcii, a agitat îndeosebi pe mineri¹²⁾. Cu ocazia călătoriei pe care a făcut-o F. J. Müller, inspectorul miner suprem de la Zlatna, în luna iunie 1790 în domeniul de sus al Zlatnei, minierii

⁸⁾ Tóth Z., *op. cit.*, p. 159; Trócsányi Zs., *op. cit.*, p. 201 și Lőránt Tilkovsky, *Mișcările țărănești din Ardeal în 1831 și legăturile lor cu „răscoala bolerei” din Slovacia de est*, în „Studii”, XI, 1958, nr. 2, p. 75; Cf. și Nic. Densușianu, *op. cit.*, p. 511. Densușianu însă greșește cînd consideră agitațiile țărănești din 1790 drept o simplă reflecție a evenimentelor din 1784 (*Ibidem*, p. 513).

⁹⁾ Mérai Gyula — Spira György, *Magyarország története* (Istoria Ungariei), vol. II, partea I-a, Budapesta, 1957, p. 29—30; Heckenast Gusztáv — Incze Miklós, *A magyar nép története. Rövid áttekintés* (Istoria poporului maghiar. Scurt compendiu), Budapesta, 1953, p. 211 și Benda K., *op. cit.*, vol. I, p. XV—XVI.

¹⁰⁾ H. Balász Éva, *A parasztság helyzete és mozgalmái* (Situația și mișcările țărănimii) (1780—1787), în „Századok”, Budapesta, 1954, a. 88, nr. 4, p. 548.

¹¹⁾ „...wir bören, dass die Unterthanschaft wieder auf den vorigen Fuss kommen solle, ... geschiehet etwas, so lassen wir uns nicht und wir werden verwüstiger wie in Hora Zeit vor sich geben“, Arh. St. Cluj, arhiva minieră a Tezaurariatului transilvan (abr. arh. min. T. tr.), anexă la doc. nr. 2238/1790.

¹²⁾ *Ibidem*, doc. nr. 3620/1790 și anexa la doc. nr. 4132/1790.

din Roșia Montană i s-au plîns și i-au cerut să intervină pentru scutirea lor de aceste sarcini¹³⁾.

Apelul la luptă numit „decretul țăranilor“, răspîdit între țăranii din comitatele de pe cîmpia Tisei¹⁴⁾, a ajuns repede în Munții Apuseni¹⁵⁾. Dar soarta și rolul acestei scrieri în rîndurile motilor n-au putut fi lămurite complet cu toate străduințele depuse de autoritățile locale și de comisia guvernamentală de anchetă pentru a se informa cu privire la ea.

Este sigur că ea a fost răspîdită și de slujbașii germani ai Inspectoratului minier, cărora li s-a datorat traducerea ei din limba maghiară în limbile germană și latină. De o traducere a decretului în limba romînă nu se vorbește. Probabil totuși că a existat și că pe această cale au luat cunoștință de el iobagii romîni.

Între actele privitoare la problemele pe care le analizăm, n-am dat de nici un exemplar al acestei scrieri. Explicația este ușor de găsit. După ce autoritățile au descoperit și au început să cerceteze mai de aproape agitațiile țăranilor, toată lumea a avut interesul să ascundă ori să nimeni cească o scriere atît de primejdioasă nu numai pentru nobilele împotriva căreia chema la luptă, ci și pentru aceia care, luînd cunoștință de ea, nu o denunțau. Inspectorul minier suprem F. Müller, care a văzut decretul, spune că el a fost adus la Zlatna din Sibiu și tradus în limba germană de un funcționar oarecare din simplă curiozitate¹⁶⁾. După ce arată că scrierea este plină de exaltare ridicolă (*lächerliche Schwärmerey*), Müller spune că ea n-a fost citită decît doar ca un simplu ziar și fără cea mai mică intenție rea. El a luat atît exemplarul unguresc cît și traducerea germană și le-a trimis la Paul Kemény, comitele comitatului Alba Inferioară, ca să le nimicească (*zur Vertilgung*)¹⁷⁾.

Dar martorii interogați de către comisia guvernamentală de anchetă, a cărei activitate vom avea ocazia să o analizăm pe rînd în cursul acestei lucrări, l-au designat pe Emanuel Vill, inspector minier suprem adjunct, drept răspîditorul principal al „decretului țăranilor“.

La anchetă, funcționarul Ioan Nemetzki a declarat că a auzit și știe sigur de la Andrei Bardotz, că autorul principal al tulburărilor, al „noii revoluții“ (*modernum revolutionum praecipuus author*) este inspectorul minier adjunct Em. Vill. El s-a îngrijit de traducerea „acelei scrieri infame care în mod greșit se cheamă decretul țăranilor“ (*infame illud*

¹³⁾ Ibidem, doc. nr. 3620/1790.

¹⁴⁾ Heckenast G. — Incze M., *op. cit.*, p. 212 și Mérai Gy. — Spira Gy., *op. cit.*, vol. II, 1, p. 30.

¹⁵⁾ Arh. St. Cluj, arh. min. T. tr., anexa la doc. nr. 4132/1790 : extrasul din procesul verbal al comisiei guvernamentale de anchetă (*Extractus investigationis... per delegatam commissionem institutae et peractae imputationumque in eodem occurrentium*): depunerile martorilor Carol Nagy, Emeric Kontz, Ioan Nemetzki, Josif Bassutza; precum și doc. nr. 4091 și 4092/1790 : scrisoarea personală din 29 iunie 1790 a inspectorului minier suprem F. Müller către Paul Kemény comitele comitatului Alba Inferioară.

¹⁶⁾ „Als eine blosse Kuriosität hierher gebracht und von einem hiesigen Beamten ebenfalls lediglich aus Kuriosität in das Deutsche übersetzt worden ist“, ibidem, doc. nr. 4091 și 4092/1790 : scrisoarea din 29 iunie a lui F. Müller către P. Kemény.

¹⁷⁾ Ibidem.

scriptum decretum rusticorum perperam nominatum) întâi din limba maghiară în limba germană, pe urmă din limba germană în limba latină (*mox e hungarica in germanica mox vero e germanica in latinam transferi curavit*). Traducerea a fost făcută din însărcinarea lui Vill de către un funcționar cu numele Sommer, care a divulgat secretul lui A. Bardotz. La confruntare Sommer a negat totul. Bardotz însă a jurat că ceea ce a spus este adevărat. În același sens au vorbit Iosif Bassutza, Carol Nagy și Emerik Kontz ¹⁸⁾.

Împrejurările economice și sociale locale și contactul cu agitațiile țărănești din celelalte regiuni ale Transilvaniei și Ungariei, au creat în Munții Apuseni o atmosferă favorabilă izbucnirii unei noi răscoale. Spectrul ei a ținut în stare de alarmă nobilimea și autoritățile locale toată primăvara și vara anului 1790.

Numeroase mărturii vorbesc despre primejdia și posibilitatea izbucnirii unei noi răscoale. Vom aminti doar câteva din ele.

La Roșia Montană, iobagul Simion Mosora prezicea timpuri mai rele decât acelea care au fost cu ocazia răscoalei lui Horia (*multo peiora tempora tumultu Horaiano*) ¹⁹⁾. Francisc Vizkeleti, șpanul cameral de la Cîmpeni, l-a arestat și l-a trimis la Aiud predîndu-l autorităților provinciale împreună cu iobagul Nicolae Bucea din Bistra care insultase și amenințase niște nobili.

Cu ocazia anchetei guvernamentale din august-septembrie 1790, vice-judele nobililor Efraim Egyedi a declarat că, cu trei sau patru luni în urmă (deci prin luna mai), s-au putut observa pregătirile unei răscoale groaznice ca acelea care au premers răscoalei lui Horia ²⁰⁾.

Cu aceeași ocazie Ștefan Csejka din Zlatna a mărturisit că, spre sfîrșitul lunii iunie, iobagul fiscal Vasile Baicu, după ce a copleșit pe germani cu laude iar nobilimea cu ocări, spunea că peste două sau trei săptămîni va izbucni o nouă răscoală mult mai groaznică decât cea dintîi. Toți nobilii vor fi uciși ²¹⁾.

Patru romîni, cu care a intrat în vorbă pe cînd mergea să viziteze niște mine, i-au spus lui Ștefan Maxai din Zlatna că în curînd vor avea loc schimbări noi, deoarece acum germanii și romîni fac cauză comună și se apără reciproc ²²⁾.

La 20 iunie 1790, judele nobililor Antoniu Vajna comunică din Aiud vice-judeului Efraim Egyedi că comitatul Turda a trimis informația

¹⁸⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 4132 : *Extractus investigationis*.

¹⁹⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 3521/1790 : scrisoarea din 3 august 1790 a lui Fr. Vizkeleti către Inspectoratul minier.

²⁰⁾ „*ea plane quae tumultum Horaianum praecesserunt atrocis rebellionis paeludia observata fuisse*”, ibidem, anexa la doc. nr. 4132/1790 : *Extractus investigationis*.

²¹⁾ „*Vix duae tresve septimanae elabuntur et superiori multe atrociores tumultum futurum, omnesque nobiles trucidandos fore*”, ibidem, anexa la doc. nr. 4132/1790 : *Extractus investigationis*.

²²⁾ „*Sed mox aliam rerum conversionem futuram, quia nunc Germanos cum Valachis unam causam agere, seque mutuo defendere*”, ibidem.

că în munții de la Albac, Cîmpeni și din jur populația românească este ațîțată la răscoală și gata de cruzimi²³⁾.

Informat asupra agitației iobăgimii și a cauzelor ei, guvernatorul Gheorghe Banffy s-a grăbit să comunice Inspectoratului minier din Zlatna, încă din 17 mai 1790, pentru a fi adus la cunoștința celor interesați, că libertatea de strămutare a iobagilor se menține așa cum a stabilit-o împăratul Iosif al II-lea și-și exprima speranța că această știre va pune capăt agitațiilor care frământau iobăgimea. Concomitent, guvernatorul dădu ordin comitatelor Hunedoara și Zarand ca să lase în pace pe iobagul miner Costa Banciu care, învinuit de autoritățile administrative locale, se văzuse silit să fugă de acasă, provocînd astfel neliniște și în rîndurile celorlalți iobagi²⁴⁾.

La început funcționarii austrieci au voit să se folosească de agitațiile iobăgimii în lupta lor împotriva manifestațiilor anti-austriece și a tendințelor de independență ale nobilimii din Transilvania²⁵⁾. Peste puțin, însă, cînd nobilimea de toate gradele, speriată de mișcările iobăgimii și de loviturile din ce în ce mai puternice date feudalismului de către revoluția burgheză din Franța izbucnită în 1789, ale cărei repercusiuni se făceau simțite pînă departe, s-a supus curții din Viena, de care avea nevoie pentru apărarea privilegiilor ei amenințate, slujbașii austrieci au negat că ar fi avut vreo legătură cu iobagii și au ținut să afirme în toate ocaziile voința lor de a colabora cu nobilimea feudală.

În luna martie 1790, Inspectoratul minier suprem din Zlatna a fost informat că, din cauza arderii actelor privitoare la măsurarea pămînturilor și a înlăturării numerelor caselor introduse de recent defunctul împărat Iosif al II-lea, în comitatul Hunedoara se manifestă semne de neliniște în rîndurile poporului²⁶⁾. În absența inspectorului suprem F. J. Müller, adjunctul său Emanuel Vill trimise la începutul lui aprilie pe Ignățiu Kretsmayer, șeful (*corporalis*) închisorilor fiscale pentru a se informa asupra situației. Întorcîndu-se Kretsmayer a declarat că n-a găsit nimic deosebit decît doar o stare de amărăciune în rîndurile populației românești²⁷⁾.

La 9 aprilie autoritățile fiscale din Baia de Criș au informat Inspectoratul minier că românii intenționează să pornească o nouă răscoală și că de teamă nobilimea din comitatul Zarand stă de veghe cea mai mare parte din noapte²⁸⁾. Vill trimise acolo, pentru a se informa, tot pe Ign. Kretsmayer care, după ce petrecu la fața locului în două rînduri cite cinci zile, raportă că, dispărînd frica pricinuită de „neîncrederea reciprocă dintre nobili și țărani”, lucrurile s-au liniștit²⁹⁾.

²³⁾ Ibidem, doc. nr. 4091/1790.

²⁴⁾ Cf. anexa 1.

²⁵⁾ Mérai Gy. — Spira Gy., *op. cit.*, vol. II, 1, p. 30 și Benda K., *op. cit.*, vol I, p. XVI.

²⁶⁾ Arh. St. Cluj, arh. min. T. r., anexă la doc. 3614—3615/1790.

²⁷⁾ Ibidem.

²⁸⁾ Ibidem.

²⁹⁾ Ibidem.

Primindu-se informația că nobilimea se înarmează iar românii sînt gata de răscoală și în regiunea Alba-Iulia, Kretsmayer a fost trimis și acolo. La Ighiu a aflat că vice-judele Alexandru Kapronczai ceruse de trei ori pînă atunci ca nobilimea să se înarmeze și să fie gata să se adune sub comanda nobilului Sigismund Halász din Cricău, pentru a se retrage spre granița Ungariei în scopul de a veni apoi, împreună cu nobilimea de acolo, asupra adversarilor lor din Transilvania. Pe Halász nu l-a găsit la Cricău. Slugile însă, care îi pregăteau calul, au spus același lucru și au mai adăugat că stăpînul lor va purta chivără roșie cu penaj alb. Ștefan Bora din satul După Piatră, iobagul nobilului Halász, a auzit acestea chiar din gura stăpînului său³⁰).

Pentru observarea posesiunilor domeniului Zlatna din vecinătatea comitatului Alba, fu trimis acolo David Hollo, administratorul pădurilor fiscului.

Hollo a cercetat localitățile Ighiu, Șard, Alba-Iulia, Vințul de Jos, Aiud și Cricău. El a confirmat constatările lui Kretsmayer. La Ighiu a observat că nobilii se înarmau pentru a se uni cu cei din Ungaria împotriva germanilor³¹). La Șard nobilii țineau întruniri. Vice-judele A. Kapronczai, unul din capii rezistenței nobiliare din comitatul Alba, a propus romînilor să țină cu nobilii, care au redus prețurile „spre binele lor”. La Vințul de Jos nobilii se îmbrăcau în uniformă și se îndreptau spre Aiud. La nobilul Csulai din Coșlariu s-au adunat nobili și preoți. Vociferînd împotriva germanilor, cei întruniți acolo spuneau că germanii trebuie să plece și că slujbele trebuie să fie ocupate de oameni de nația lor³²). La Aiud a văzut numeroși maghiari îmbrăcați în același fel (în haine nemțești) și că la unele case numerele erau șterse. Se spunea că, dacă noul suveran (Leopold al II-lea) nu va îndeplini dorințele nobililor, va izbucni o răscoală³³). La Cricău se spunea că nobilii vor să facă o tabără de 4000 de oameni între Cricău și Șibot, sub conducerea lui Sig. Halász și să alunge pe germani din țară³⁴).

Em. Vill n-a fost singurul dintre funcționarii austrieci superiori care au urmărit evenimentele.

Directorul monetăriei din Alba Iulia l-a rugat pe Matei Chabratzki, preotul coloniei bulgare din Vințul de Jos, ca să-l informeze cu privire la pregătirile și înarmările nobililor³⁵).

Comandantul cetății Alba Iulia l-a însărcinat pe locotenentul Kampus, din regimentul de infanterie Splenyi, să facă cercetări pentru a afla în ce scop căutau să-și repare armele doi nobili, care spuneau că sînt din Șard. N-a aflat însă decît că ei și alți trei nobili au fost rînduiți ca să aducă de la Sibiu, sub comanda lui Sig. Halász, steagul comitatului³⁶).

³⁰) Ibidem.

³¹) Ibidem.

³²) Ibidem.

³³) Ibidem.

³⁴) Ibidem.

³⁵) Ibidem, anexa la doc. nr. 4132/1790 : *Extractus investigationis*.

³⁶) Ibidem

Îngrijorați de pregătirile militare ale nobililor și îndrumați de către Em. Vill, slujbașii austrieci au căutat să atragă de partea lor pe iobagi, folosind nemulțumirile acestora, pentru a se putea apăra în cazul unui eventual atac din partea nobilimii. Cu toate că, după cum vom vedea, ei vor încerca să le nege, relațiile lor cu iobagii sînt confirmate atît de faptele și declarațiile ulterioare, cît și de depunerile martorilor în fața comisiei guvernamentale de anchetă.

În fața acestei comisii, Ign. Kretsmayer a recunoscut că Em. Vill l-a trimis în mai multe rînduri pentru a cerceta pe ascuns și a urmări mișcările țaranilor³⁷⁾ și scopul spre care tindeau pregătirile militare ale nobilimii³⁸⁾.

David Hollo a recunoscut de asemenea că Em. Vill l-a trimis în comitatul Alba, ca să cerceteze pe ascuns mișcările nobililor, acțiunile și pregătirile lor, precum și scopul pe care acestea îl urmăreau³⁹⁾. În scrisoarea sa personală, din 29 iunie 1790, către Paul Kemény, comitele comitatului Alba Inferioară, inspectorul minier suprem Müller spunea că Hollo a fost trimis ca să informeze inspectoratul dacă ar descoperi pe undeva urme de tulburări⁴⁰⁾.

Mai mulți martori interogați au confirmat declarația lui Kretsmayer și a lui Hollo⁴¹⁾.

În cursul misiunii lor, cei doi emisari ai lui Vill au intrat în contact cu numeroși oameni care la ancheta guvernamentală au mărturisit împotriva lor, confirmînd misiunea secretă pe care au avut-o de îndeplinit.

Doi locuitori din Aiud, Petru Groza și Onuț Demian, au declarat că, în cursul lunii iunie, petrecînd în mai multe rînduri noaptea la ei, David Hollo a căutat să se informeze cu privire la pregătirile și intențiile nobililor⁴²⁾.

Dumitru Vidrai din Alba Iulia a declarat că, la sfîrșitul lunii iulie, doi iobagi de pe domeniul Zlatnei care veniseră să cumpere porumb și de la care s-a interesat ce mai este nou prin munți, i-au spus că germanii îi îndeamnă pe romîni să colaboreze cu ei⁴³⁾.

Ladislau Gulya și Ioan Zudor din Abrud au spus că se vorbea peste tot că slujbașii de la mine se străduiesc să atragă de partea lor poporul de la țară⁴⁴⁾.

³⁷⁾ „ad observandos rusticorum motus”, ibidem.

³⁸⁾ „ad explorandum sub manu nobilitatis praeparamentum, in armis exercitium quoque haec omnia vergerent et que fine susceperentur”, ibidem.

³⁹⁾ „ad explorandos sub manu nobilitatis motus, acta, facta, praeparamenta quoque eorundem et scopum quo illa vergerent”, ibidem.

⁴⁰⁾ „ob er irgendwo Unruhen zu spüren seyen zu erkundigen”, ibidem, doc. nr. 4091 și 4092/1790.

⁴¹⁾ Vezi depoziția lui Iosif Sommer, Matei Mistrăi etc., ibidem, anexa la doc. nr. 4132 : *Extractus investigationis*.

⁴²⁾ Ibidem.

⁴³⁾ Ibidem.

⁴⁴⁾ „Quod officiales montanistici plebem rusticam in suas partes trahere... adlaborassent”, ibidem.

Funcționarul domenian Andrei Bardotz, fost șpan la Cîmpeni, l-a învinuit în mod special pe inspectorul minier suprem F. J. Müller că a început să organizeze militărește pe iobagii de pe domeniul de sus al Zlatnei, împărțindu-i în centurii, falange etc.⁴⁵⁾. La rîndul lor slujbașii austrieci au promis să ajute pe romîni în cazul cînd ar izbucni răscoala. Doi din ei s-au oferit în special la aceasta, Antoniu Litsko, verficator de minereuri și Ioan Heysel, asesor judecătoresc.

Cu ocazia anchetei funcționarul domenial Emanoil Kontz a declarat că, în timpul cînd se vorbea despre agitațiile țăranilor, l-a auzit pe Antoniu Litsko spunînd lîngă casa lui Iosif Bassutza, șpanul domeniului inferior, că nobilimea nu va fi în stare să se împotrivească, deoarece nu face nici a treia parte din țăranime: „Iar dacă ne vom uni cu ei și noi germanii — a spus în continuare Litsko — vă vom distruge pe toți. Eu însumi voi sta căpitan în fruntea lor și voi merge înainte cu lancea în mînă”⁴⁶⁾.

Iosif Bassutza a confirmat declarația lui Kontz și a adăugat că, în încheiere, Litsko a spus că dacă în fruntea romînilor „va merge un general german priceput, și dacă germanii se vor asocia cu dinșii, izbînda va fi indiscutabilă”⁴⁷⁾.

Antoniu Steer, Daniel Gomboș și Gaspar Urban, asesori la judecătoria montanistică, au declarat că în timpul unei sesiuni judecătorești, colegul lor asesorul Ioan Heysel a spus că, dacă ar izbucni răscoala, el s-ar alătura romînilor⁴⁸⁾.

Ca urmare Gheorghe Devai, administratorul domeniului Zlatna, a caracterizat astfel situația: Fiindcă populația de la țară este înclinată spre răscoale și rele, prin asemenea vorbe nesocotite ca acelea pe care le-au rostit Heysel și Litsko, s-ar putea crea în sufletul populației de la țară, cunoscută pentru lipsa sa de experiență, o aplecare puternică spre germani, care ar putea atrage după sine urmări triste și nenorocite⁴⁹⁾.

În adevăr, în urma contactului des cu romîni, germanii au reușit să cîștige simpatia multora din ei.

Matei Medve din Zlatna spunea că, fiind odată, în luna aprilie, împreună cu Ign. Kretsmayer, în satul Poiana, țăranul Adam Neamt a spus: „*Nom lesz a noi pe Nyemtzi o dáta ku kápu*”⁵⁰⁾.

⁴⁵⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 3521 1790: Memoriul din 3 august 1790 al șpanului de la Cîmpeni, Francisc Vizkelet, către Inspectoratul minier suprem din Zlatna și anexa la doc. nr. 4132/1790 — *Extractus investigationis*.

⁴⁶⁾ „*Et si nos etiam Germani nos met illis associarem, vos omnes deletemus, ad hoc ego etiam me pro illorum capiteo praestarem et praerem illis cum cuspide*”, ibidem, anexa la doc nr. 4132 1790: *Extractus investigationis*.

⁴⁷⁾ „*si expertus aliquis generalis Germanus iisdem praeiret, et Germani Vallachis se associarent, victoria plane dubia foret*”, ibidem.

⁴⁸⁾ „*Si... tumultus semet exereret se Vallachis associaret*”, ibidem.

⁴⁹⁾ „*Quod siquidem plebs rustica ad tumultum et mala patranda prona sit, incantis talibus verbis quas per dominum Heysel et Litsko prolata sunt, facile talis impressio in animis plebis rusticae sibi iam ab inexperientia nota, ad partem Germanorum fieri posset, quae tristes, ingratasque post se traheret sequales*”, ibidem. V. și părerea asemănătoare a lui Dumitru Cosuth, urul din preoții colonici bulgare din Vințul de Jos. ibidem.

⁵⁰⁾ Ibidem.

Aflind de relațiile germanilor cu iobagii, nobilii din comitate, în special cei din comitatele Alba Inferioară și Zarand, au denunțat guvernului Transilvaniei pe funcționarii Inspectoratului minier din Zlatna că, prin consfătuiri și tratative secrete, ațîță populația românească împotriva nobilimii ⁵¹⁾.

Guvernul a adus aceasta la cunoștința Inspectoratului minier suprem din Zlatna, încă din 19 iulie ⁵²⁾.

Către sfîrșitul lunii iunie, autoritățile provinciale au arestat pe Ign. Kretsmayer și D. Hollo, cei doi emisari ai inspectorului adjunct Em. Vill, și i-au trimis la Aiud, unde primul a stat închis 38 iar al doilea 43 de zile ⁵³⁾.

Învinuirea principală, pe care o aduceau nobilii și autoritățile administrative funcționarilor austrieci, a fost că împiedică aplicarea dispozițiilor lor privitoare la înlăturarea înnoirilor făcute în timpul împăratului Iosif al II-lea. În particular, Em. Vill a fost acuzat că a oprit executarea ordinului lor privitor la îndepărtarea numerelor caselor introduse sub Iosif al II-lea. I s-a imputat, de asemenea, că n-a sistat lucrările privitoare la măsurarea pămînturilor; ba, dimpotrivă, le continuă cu trei persoane plătite de stat ⁵⁴⁾.

S-a imputat, de asemenea, tuturor funcționarilor austrieci în general și lui Em. Vill în special că, în același spirit de pe vremea împăratului Iosif al II-lea, „luînd apărarea iobagilor”, îngreunează ori chiar împiedică perceperea impozitelor de la contribuabilii restanțieri. Astfel, aflind că comisarul însărcinat cu strîngerea impozitelor a arestat cu ajutorul soldaților pe care îi avea la dispoziție niște iobagi care nu plătiseră impozitele nici pe anul trecut, Vill a cerut anchetă împotriva comisarului și a soldaților. Profitînd de aceasta, românii au fugit și au refuzat cu atît mai vîrtos să plătească impozitele spunînd că „slujbașii germani de la Zlatna nu îngăduie ca percepătorii să se poarte arbitrar cu ei din cauza impozitului” ⁵⁵⁾.

În continuare, funcționarii austrieci au fost învinuiți că iau apărarea minerilor în contra autorităților provinciale. Astfel primăria din Abrud l-a învinuit pe Iosif Bukovai că a spus minerilor că nu sînt datori să dea subsidiile militare în natură cerute din cauza războiului cu turcii și că i-a ațîțat împotriva dispozițiilor pe care le-a dat pentru strîngerea acestor subsidii provocînd astfel „o mare frămîntare a spiritelor” (*magnum animorum motum excitasset*). Căci este primejdios — se spune în continuare

⁵¹⁾ „*Clandestinis colloquiis consensionibusque Valachicam nationem contra nobilitatem hungaricam concitare*”, ibidem, anexa la doc. nr. 3611/1790.

⁵²⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 3585/1790.

⁵³⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 3727/1790.

⁵⁴⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 4132/1790: Scrisoarea fără dată a comitatului Alba Inferioară.

⁵⁵⁾ Ibidem.

— „cu deosebire pe vremea noilor schimbări, dacă se infiltrează ideea unei asemenea scutiri în mintea poporului nepriceput“⁵⁶⁾.

S-a mai reproșat conducerii Inspectoratului minier din Zlatna că îi ține la o parte pe nobili și numai cu foarte mare greutate îi angajează în slujbe⁵⁷⁾.

În sfârșit, nobilimea a simțit de mult, de la început chiar, că funcționarii austriei care au împinzit țara erau reprezentanții unei stăpîniri străine și că misiunea lor era să-i țină în frâu, așa cum au recunoscut-o uneori austrieicii înșiși.

La ancheta guvernamentală, Andrei Bardotz a declarat că auzise mai de mult, prin august sau septembrie 1787, că inspectorul minier suprem Müller, cu ocazia călătoriei în domeniul de sus al Zlatnei, a spus: „Ungurii nu iubesc pe germani. Aceasta se știe bine la curte. De aceea se trimit aci germani pentru a-i ține în frâu“⁵⁸⁾.

Asesorii judecătorești Daniel Gomoș și Gaspar Urban arătau cu ocazia anchetei guvernamentale un fapt cunoscut și despre care se vorbea îndeobște: Ign. Kretsmayer și D. Hollo, emisarii inspectorului minier adjunct Vill, au fost trimiși „ca să atragă poporul de rînd de partea veneticilor (a germanilor), despre care se spunea că vor fi scoși din funcțiile lor și înlocuiți cu fii de ai patriei“⁵⁹⁾.

Tot la anchetă, doi slujbași domeniali, Iosif Barabas și Iosif Gellert au mărturisit afirmațiile unui funcționar domenal din Hondol, al cărui nume nu-l mai știau⁶⁰⁾, care a spus: „Știu eu de ce fac ungurii exerciții cu armele, anume fiindcă vreau să-i lipsească pe germani de slujbele lor vechi. Este sigur însă că vom avea și noi apărători și vor fi care să stea de partea noastră“⁶¹⁾.

Am văzut cum, într-adevăr, în primăvara anului 1790 concomitent cu agitațiile iobăgimii, a început să se miște și nobilimea.

Profitînd de situația neclară care a urmat după moartea împăratului Iosif al II-lea, pînă la recunoașterea urmașului său Leopold al II-lea, și de primejdia pe care o prezentau agitațiile țărănești, care au izbucnit peste tot, nobilimea a început să se organizeze militarmente. După primele pregătiri nobilii au trecut la exerciții militare mai mari, punînd pe gînduri guvernul însuși.

Lupta nobilimii mijlocii și a acelor pe care a reușit să-i atragă de partea sa, a nobilimii sărace, a armaliștilor etc. a urmărit două obiective: pe de o parte înlăturarea reformelor și a înnoirilor introduse de Iosif al

⁵⁶⁾ „sirudi plebis in moderna praesertim rerum mutatione, talis immunitatis idea infilletur“, ibidem: scrisoarea din 16 septembrie 1790 a lui Daniil Zejk, președintele comisiei guvernamentale de anchetă, către Inspectoratul minier din Zlatna; V. și doc. nr. 3520/1790.

⁵⁷⁾ În fața comisiei guvernamentale de cercetare, funcționarul domenal Ioan Nemétzki a declarat: „id negare nequire. nobilem iuventum hungaricum ab officialibus inspectoralibus contemi et difficulter nimis applicari“, ibidem, anexa la doc. nr. 4132/1790: *Extractus investigationis*.

⁵⁸⁾ „Hungari non amant Germanos, et hoc bene notum est apud aulam, ideoque mittentur huc Germani ut illos servent in freno“, ibidem.

⁵⁹⁾ „Ut plebem rusticam in partes advenarum traberent, de quibus narabatur eosdem officiorum suorum iacturam passuros et patriae filios in locum eorunden applicandes fore“, ibidem.

⁶⁰⁾ Era vorba de contabilul Geyek, ibidem.

⁶¹⁾ Ibidem.

II-lea iar, pe de alta, asigurarea unei oarecare libertăți prin restabilirea completă a constitutiei feudale în forma în care a existat ea înainte de reformele lui Iosif al II-lea ⁶²⁾.

Nobilimea din Transilvania însă, ca de altfel și nobilimea din celelalte provincii ale imperiului habsburgic, n-a fost în stare să înțeleagă că pentru realizarea obiectivului principal al luptei sale — independența sau măcar o cît mai mare libertate a țării față de curtea din Viena — era necesară antrenarea în luptă a maselor țărănești ⁶³⁾. Dimpotrivă, paralel cu lupta împotriva stăpînirii străine, nobilimea urmărea restabilirea constitutiei feudale și consolidarea orînduirii feudale pe care se baza puterea sa economică, socială și politică și, deci, intensificarea exploatării iobăgimii.

În asemenea condiții masele iobăgești nu găseau nici un motiv pentru întreruperea luptei lor împotriva orînduirii feudale și a reprezentanților ei, a nobililor, și s-au arătat gata să se alieze cu adversarii acestora.

Nobilimea a făcut totuși unele încercări pentru a atrage de partea sa, în lupta împotriva stăpînirii austriece, pe iobagii romîni.

Am văzut că în timpul pregătirilor militare pe care le făceau, vice-judele nobililor Alexandru Kapronczai, unul din capii mișcării nobiliare din comitatul Alba, a propus romînilor să țină cu nobilii care au redus prețurile „spre binele lor” ⁶⁴⁾.

Andrei Bardotz, unul din capii mișcării antigermane pe domeniul Zlatnei, a ațîțat pe iobagii romîni de pe domeniu atît împotriva funcționarilor germani, cît și a partizanilor lor între care l-a socotit pe Francisc Vizkeleti, șpanul de la Cîmpeni, sfătuiindu-i să ceară înlocuirea acestuia din urmă, deoarece este adept al germanilor.

Denunțîndu-l pe Bardotz Inspectoratului minier, pentru acțiunile întreprinse împotriva sa, Francisc Vizkeleti se baza în special pe informațiile pe care i le-a dat iobagul Oneț Gavrilă.

Acesta a declarat, cu ocazia interogatoriului ce i s-a luat la 3 august că, ducîndu-se la începutul lunii iulie la Zlatna pentru aranjarea unor afaceri ale sale, Andrei Bardotz i-a spus să facă propagandă între primarii de pe domeniul de sus, pentru a fi numit din nou șpan acolo ⁶⁵⁾.

La întrebarea ce să facă, cum să procede, Bardotz i-a spus iobagului Oneț să înainteze o cerere la dieta viitoare din Cluj, motivînd-o cu activitatea șpanului Vizkeleti care face pe iobagi să aștepte cîte o săptămînă înaintea locuinței sale, cînd se duc la el pentru a-i arăta necazurile lor. Să adauge și faptul că Vizkeleti este german (*accedet illud quod sit Germanus*) ⁶⁶⁾.

⁶²⁾ Benda K., *op. cit.*, vol. I, p. XV.

⁶³⁾ Merai Gy. — Spira Gy., *op. cit.*, vol. II, 1, p. 23 și Eckhart F., *op. cit.*, p. 124.

⁶⁴⁾ „Kapronczai hat Wallachen den Vortrag gemacht, ob sie mit ihnen halten wollen, weil die Edlente auch das Satz zu ihren besten herabgesetzt hatten“, Arh. St. Cluj, arh. min. T. rr., anexa la doc. nr. 3614—3615/1790.

⁶⁵⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 3521/1790.

⁶⁶⁾ Ibidem; În memoriul său din 3 august, către Inspectoratul minier, Vizkeleti arată că Bardotz a pornit împotriva sa din simplul motiv că întreține relații de prietenie cu mai mulți din funcționarii germani (*cum pluribus germanorum officialium... foveam amicitiam*), ibidem, anexa la doc. nr. 3585/1790.

Dar aceste încercări izolate n-au fost suficiente pentru a transforma frământările din anul 1790 într-o luptă mare de eliberare împotriva cetro-pitorilor străini. Condițiile economice și sociale din Transilvania erau potrivnice unei asemenea acțiuni. Orînduirea feudală ținea împărțită populația țării în două clase fundamentale, antagoniste, pe de o parte nobilimea privilegiată iar pe de alta iobăgimea lipsită de drepturi, cu interese economice și sociale opuse, în luptă permanentă una cu cealaltă, făcînd imposibilă o acțiune comună.

Pentru respingerea învinuirilor aduse împotriva slujbașilor săi, Inspectoratul minier a cerut guvernului Transilvaniei o comisie de anchetă ⁶⁷⁾. Comitatul Alba Inferioară ceruse, de asemenea, să se ancheteze cazul de către o comisie guvernamentală ⁶⁸⁾.

La 12 iulie guvernul a numit comisia cerută, designîndu-i ca membri pe consilierul gubernial Daniel Zejk și pe Alexe Szent Páli, fost vice-comite al comitatului Alba Inferioară. Comunicînd aceasta inspectoratului, guvernul l-a declarat incompetent pentru a cerceta acțiunile nobilimii. Faptul că intenția acesta nici n-a fost comunicată guvernului, a contribuit la agravarea conflictului. Guvernul a declarat nesocotite și greșite măsurile luate de inspectorat. Neînțelegerile dintre nobilime și Inspectoratul minier ar fi putut fi evitate, dacă s-ar fi lucrat în înțelegere cu slujbașii comitatului Alba etc. ⁶⁹⁾.

Comisia de anchetă a lucrat de la începutul lunii august pînă spre sfîrșitul lunii septembrie ⁷⁰⁾, ascultînd în total treizeci și doi de martori ⁷¹⁾. O bună parte din depozițiile lor am analizat-o în cursul acestei lucrări.

Vrînd să prevină agravarea conflictului cu nobilimea într-o vreme cînd aceasta a început să-și manifeste intenția de a renunța la rezistența arătată pînă atunci curții din Viena și de a se împăca cu ea, la 11 iulie 1790, inspectorul minier adjunct Ern. Vill a trimis tuturor slujbașilor domeniului o scrisoare circulară, în care le atrăgea atenția să evite orice vorbă sau faptă care i-ar putea face suspecti și să anunțe inspectoratului pe aceia despre care ar afla că fac agitație în rîndurile poporului. Iar la 6 august, urmînd sfaturile guvernatorului Gh. Bánffy și instrucțiunile date de către camera aulică monetară și montanistică din Viena, inspectoratul a îndemnat pe slujbașii săi din ținuturile agitate, să depună tot efortul pentru a liniști pe țărani, asigurîndu-i că nu se va face nici o schimbare potrivnică intereselor lor ⁷²⁾.

În observațiile sale din 20 septembrie ⁷³⁾ la declarațiile martorilor, cuprinse în procesul-verbal al comisiei de anchetă, al cărui extras i-a fost

⁶⁷⁾ Ibidem, anexă la doc. nr. 3585/1790.

⁶⁸⁾ Ibidem, doc. nr. 3614/1790.

⁶⁹⁾ Ibidem, doc. nr. 3331, 4592/1790.

⁷⁰⁾ Ibidem, doc. nr. 4233 : Scrisoarea din 22 septembrie 1790 a comisiei de anchetă către Inspectoratul minier.

⁷¹⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 4132 1790 : *Extractus investigationis*.

⁷²⁾ Cf. anexa 2 și 3.

⁷³⁾ Arh. St. Cluj, arh. min. T. tr., anexă la doc. nr. 4132 1790 : *Reflexiones ad extractum a protocollo investigatorio concinatum*.

comunicat la 16 septembrie, inspectoratul a încercat să respingă aproape toate învinuirile aduse împotriva personalului său ca neîntemeiate, bazate doar pe auzite ori pe zvonuri necontrolate („*qua audita*“, „*in communis rumoris ortum*“). Pe cei mai mulți din martori i-a declarat de rea credință și nevrednici de crezare (C. Nagy, A. Bardotz etc.)⁷⁴).

Măsurile pe care le-a luat inspectoratul, respectiv inspectorul adjunct Em. Vill, în particular trimiterea lui Ign. Kretsmayer și a lui D. Hollo, pentru a se informa cu privire la mișcările țărănimii și pregătirile nobililor, ar fi fost luate exclusiv în interesul „liniștii publice și al siguranței caselor erariale“ (*unice tranquillitatis publicae sicque securitatis cassarum aerarialium observandae sine factas*)⁷⁵). Conflictul cu nobilimea s-ar fi datorat doar faptului că ea a interpretat greșit măsurile luate de Inspectoratul minier⁷⁶). De altfel, prin rescriptul său din 19 aprilie 1790, camera aulică monetară și montanistică din Viena a aprobat dispozițiile pe care le luase inspectoratul la începutul lunii aprilie de teama izbucnirii unei noi răscoale (*novi tumultus metu*)⁷⁷).

Cît privește pe Ioan Heysel și Antoniu Litsko care, după cum am văzut, afirmaseră că dacă va izbucni răscoala vor merge în fruntea romînilor, inspectoratul le-a luat apărarea spunînd că sînt oameni de o probitate verificată. Din afirmațiile lui Litsko, „nesocotite“ (*imperpenso*) desigur, dar totuși nevinovate (*insonti*), pe care de altfel nici nu le-a negat, ca și din spusele lui Heysel, nu se poate deduce ceea ce a încercat „ceata calomniatorilor care au complotat împotriva lor“ (*coniurate detractorum cohorte*)⁷⁸).

Este evident că în ațîțarea spiritelor au jucat rol interese și animozități personale. A. Bardotz, de exemplu, voia să obțină postul de șpan la Cîmpeni prin înlăturarea lui Francisc Vizkeletî pe care îl învinuia că s-a dat de partea germanilor. Dimpotrivă, Inspectoratul minier l-a designat pe unul din funcționarii săi, pe Francisc Rösler, drept tulburător al armoniei din sinul personalului inspectoratului. Lui i s-ar fi datorat unele din denunțurile trimise împotriva funcționarilor austrieci etc. În realitate, însă, aceste animozități exprimau conflicte reale existente între taberele adverse.

Argumentele invocate de către Inspectoratul minier în răspunsul său din 20 septembrie nu par a fi deloc convingătoare. Scopul care s-a urmărit a fost să se pună la îndoială și să se nege evidența faptelor imputate, care au contribuit în așa mare măsură la întreținerea agitațiilor din Munții Apuseni în perioada analizată.

Noua atitudine a slujbașilor austrieci este în legătură strînsă cu schimbarea situației politice generale din Transilvania și din celelalte părți ale Imperiului austriac.

Mișcările țărănești au contribuit la dezarmarea opoziției nobiliare. Pentru a-și putea apăra privilegiile sale împotriva lor și a primejdiei pe care

⁷⁴) Ibidem.

⁷⁵) Ibidem.

⁷⁶) Ibidem, anexa la doc. nr. 3585/1790.

⁷⁷) Ibidem, doc. nr. 3835/1790.

⁷⁸) Ibidem, anexa la doc. nr. 4132/1790: *Reflexiones ad extractum e protocollo investigatorio concinatum*.

o reprezenta expansiunea revoluției franceze, nobilimea mijlocie a adoptat linia de conduită a marii nobilimi și, solidarizându-se cu ea, a renunțat la lupta împotriva Austriei, a cărei situație s-a consolidat și pe plan extern după împăcarea ei cu Prusia, în iulie 1790⁷⁹).

Neavînd nevoie de ei, după supunerea nobilimii, curtea din Viena și reprezentanții săi au abandonat pe țărani, ale căror mișcări s-au gîndit să le folosească la un moment dat pentru înfrîngerea opoziției nobiliare⁸⁰).

Frămîntările din Munții Apuseni, ca și mișcările similare din celelalte părți ale Transilvaniei și Ungariei, s-au liniștit înainte de a se transforma într-o răscoală cu caracter general. În consecință, ele n-au avut urmări de o însemnătate deosebită. Ca un rezultat pozitiv imediat al lor trebuie să consemnăm totuși acceptarea de către dieta din Cluj din 1790—91 a dispozițiilor împăratului Iosif al II-lea, privitoare la reglementarea situației iobăgimii, care a constituit, după cum am văzut, unul din obiectivele principale ale agitațiilor iobăgimii din Munții Apuseni și din celelalte părți ale Transilvaniei în anul 1790.

ANEXE

1.

1790 mai 17, Sibiu. Gheorghe Bánffy, guvernatorul Transilvaniei, comunică Inspectoratului minier din Zlatna, că minerul Costa Banciu și-a dovedit nevinovăția. S-a ordonat comitatelor Hunedoara și Zarand să-l lase în pace, pentru a nu-i da ocazia să provoace tulburări în rîndurile poporului. Știrca că libertatea de strămutare a iobagilor se menține așa cum a rînduit-o împăratul defunct (Iosif al II-lea) va liniști fără îndoială pe romîni.

Relatione regii inspectoratus de dato 13-tia Maii annii curentis intellexit regium hocce gubernium urburiarum Bradiensem, Bants Koszta non solum occasione elapsi tumultus Valachici partibus seditiosorum non adhaesisse, quin et plura fidei et integritatis documenta odidisse; verum etiam de enata super contra ipsum suspicione nullis certis indiciis convinci posse. Accedit praeterea publica securitas, quae ad Valachicae plebis notitiam per officia comitatuum iam pervenire debuit, liberam subditorum migrationem in statu eo permanere in quem per defunctum augustissimum reposita orat, qua securitate omnem apud eos metum sopitum esse non dubitatur.

Quare sub hodierno officii comitatum Hunyad et Zarand in mandatis datum est, ut urburiarum hunc quietum et securum sinant, nisi deinceps aliqua seditiosis aut turbandorum per conventicula plebis animorum indicia praeberet. In quorum conformitate regius inspectoratus memoratum urburiarium ad sua redire, oeconomicaeque suae operam dare iubebit. Cibinii die 17-a Maii 1790⁸¹).

2.

1790 iulie 11, Zlatna. Inspectoratul minier din Zlatna poruncește tuturor slujitorilor săi. să evite orice vorbă sau faptă care i-ar putea face suspecti că ațîță pe romîni împotriva nobilimii și să denunțe pe aceia care s-ar face vinovați de aceasta.

Momento ab inditis quibusdam comitatuum universitatibus, indignas contra montanisticos, germanice praesertim nationis officiales factas ad excelsum regium gubernium denuntiationes et ab eodem excelso horum intimationem esse, quasi iidem germani officiales montanistici Hungaros periculo exponerent et clandestinis colloquiis, consinsionibusque Valachicam nationem contra nobilitatem hungaricam concitarent, considerato: necessarium duxit inditum inspectoratus

⁷⁹) Mérai Gy. — Spira Gy., *op. cit.*, vol. II, I, p. 34; Benda K., *op. cit.*, vol. I, p. XLI și Mályusz Elemér, *op. cit.*, p. 23—25.

⁸⁰) Mérai Gy. — Spira Gy., *op. cit.*, vol. II, I, p. 35 și Benda K., *op. cit.*, vol. I, p. XVI și XLII.

⁸¹) Arh. St. Cluj, arh. min. T. tr., doc. nr. 2381/1790.

isthoc officium, omnes, et singulos subaltemos praesentibus serio commonere, ~~et~~ vel verbo, vel scripto, vel actione, quocunque demum modo, suspectos se reddant, et ea in ~~casu~~ ^{casu} ~~quibus~~ ^{quibus} tale quidquam alterum patrasse sciret, aut in notitiam desuper inposterum veniret, ut hic talia temporaneo supremis huiusce Inspectoratus officii praeposito sub assecuratione, nomen suum tacitum fore mansurum, illico scripto, vel verbotenus notificet, contrario in casu, si nempe talia scivisse quidem, sed non denuntiassse comperiretur, cassatione inevitabiliter puniendus.

His igitur de ordinibus regii provisoratus omnes et singulos subaltemos suos eo fine, ut sibi cavere sciant, certiores eosdemque circulares ordines ab iisdem manu propria subscribendos ac retro horsum exhibendos habebit. E regio in montanisticis, monetariis et salinaribus supremo Magno Principatu Transilvaniae Inspectoratus officio, Zalathnae die 11-a Iulii 1790. Emanuel Vill, Franc. Ant. Eltzenbaum ⁸²⁾.

3.

1790 august 6, Zlatna. Inspectoratul minier din Zlatna comunică organelor sale subalterne că, potrivit informațiilor lui Gh. Bánffy, guvernatorul Transilvaniei, frământările rominilor au fost provocate de teama ca schimbările politice care au loc să nu aibă influență nefavorabilă asupra stării lor. După cum s-a cerut funcționarilor comitatului Hunedoara să îndepărteze orice poate aștia neîncrederea dintre nobilime și țărani; la fel dorește acum guvernatorul ca funcționarii fiscali din acele părți să folosească toate ocaziile pentru a asigura pe țărani că nu se vor face schimbări nefavorabile lor și că n-au a se teme de nimic rău, cit timp vor fi liniștiți și supuși.

Das hierländigen Gouverneurs Herrn Grafen von Banffy Exzellenz haben untern 12-ten April dieses Jahres hieher eröffnet, dass alles dasjenige was damals von Volksbewegungen und besorglichen Unruhen im Hunyader Komitat im Gerüchte herumgetragen wurde, auf bloßen Muthmassungen und unerweislichen Sagen beruhe, und dass nach eingezohlenen genauen und verlässlichen Nachrichten das wallachische Volk so wenig derlei Anschläge und Unternehmungen, als man ihm damals Schuld geben wollte, im Sinn haben solle, dass selbes vielmehr selbst voll Furcht seyn soll, ob nicht die bevorstehenden Landesveränderungen auch auf seinen Zustand einen nachtheiligen Einfluss haben dürften. Gleichwie nun damals unter einem eine ausführliche und nachdrückliche Verordnung von dem hochlöblichen regium gubernium an die Beamte des Hunyader Komitats erlassen worden ist, welche ihnen Ziel und Mass giebt, wie sich zu benehmen haben, un sowohl unter dem Volk, als auch in den Gemüthern des Adels allen wechselseitigen Argwohn und Misstrauen zu heben, und zu entfernen; eben so haben es auch seine Exzellenz für sehr gut gehalten, wenn den in den dortigen Gegenden angestellten montanistischen Beamten mitgegeben werden sollte, dass sie bei jeder schicklichen Gelegenheit das Volk von der Unstatthaftigkeit des das selbe beunruhigenden Gerüchts, als ob künftig sein Zustand verschlimmert werden dürfte, zu überzeugen trachten und es vielmehr versichern sollen, dass keine nachtheilige Veränderung mit ihm vorgehen werde, und dass wofem die Untherthanen nur selbst sich ruhig und folgsam beweisen würden, sie gar nichts übels zu befahren hätten.

Gerner haben seine Exzellenz zugleich eröffnet, es sei vorgekommen, dass einige der minderen Bergbeamten selbst, verleitet durch die in dem Markalkongregationen hin und wieder vorgebracht sein sollenden unstatthaften Reden als wenn künftig keine andern als Beamten von ungarischer Nasion im Dienste bleiben würden, aus Unzufriedenheit und Besorgniss wegen ihres künftigen Schicksals auch ihrerseits dem Volk manche üble Begriffe beigebracht und den Missmuth des selben noch stärker angefacht haben sollen. Dieser Irrwahn sei unter den Beamten zu heben und sie mit der Versicherung zu beruhigen, dass sie wegen ihres künftigen Zustandes ganz und gar nichts zu besorgen hätten.

Alles dieses wird auf einen untern 23-ten des vorigen Monats hieher erflossenen ausdrücklichen Befehl ⁸³⁾ der hochlöblichen Hofstelle in Münz — und Bergwesen den montanistischen Beamten zur pflichtmässigen Nachachtung und zur Wissenschaft hiemit bekannt gemacht. Von dem Zalathna den 6-ten August 1790 ⁸⁴⁾.

⁸²⁾ Ibidem, anexa la doc. nr. 3611/1790.

⁸³⁾ Ibidem, doc. nr. 3471/1790.

⁸⁴⁾ Ibidem.

CONTRIBUȚII LA TEHNICA ÎNTOCMIRII FIȘELOR DE CATALOG ȘI INVENTAR LA DOCUMENTELE DIN TRANSILVANIA

GH. DUZINCHEVICI

Prin articolul de față încercăm să arătăm unele particularități ale arhivisticii din Transilvania. Pentru a ne fixa poziția afirmăm de la început că scopul articolului nu este să impună soluțiile la care ne oprim, ci să îndemne pe colegii arhiviști să-și spună cuvântul, găsind astfel împreună soluțiile cele mai juste pentru rezolvarea problemei.

Arhivistica din Transilvania prezintă multe dificultăți, de care îți dai seama numai când lucrezi efectiv în vreuna din arhivele din această provincie. Mai mult decât oriunde, arhivistul din Transilvania simte nevoia unui ghid în munca sa. Până acum acesta nu i s-a dat. Nu ne gândim la o carte de mari proporții și de mare erudiție, ci la una care, cu un minim de teorie absolut necesară, să rezolve în mod practic, prin exemplificări cât mai bogate, tot ceea ce este chemat să realizeze arhivistul.

Redactarea unei fișe pare ușoară pentru acela care n-a lucrat cu documentele din Transilvania, sau pentru acela care citește o fișă gata făcută. Greutatea apare de-abia atunci când citești singur documentul și apoi îi faci fișa. Lăsând la o parte dificultățile limbii, care nu este cea românească, și a descifrării scrisului, dificultăți, este drept, care se imputinează pe măsură ce lucrezi, găsești greutăți în toate elementele componente ale fișei: data, cine dă, cui dă și ce dă.

Modelele de fișe cu care încheiem articolul au rostul să popularizeze numai *unii termeni* care trebuie să fie folosiți la fișarea *aceleiași categorii de documente*. Acești termeni, pentru a-i scoate în evidență, i-am subliniat.

Credem că titlul articolului dovedește suficient că n-am avut intenția să epuizăm subiectul. Chiar dacă singura parte pozitivă a acestui articol va fi începerea unor discuții, încă nu ne va părea rău că l-am scris.

Înainte de a analiza elementele componente ale fișei, exclusiv din punct de vedere al arhivelor din Transilvania, să încercăm să definim ce este o fișă. Pentru a putea da o definiție generală acceptabilă, trebuie să precizăm rostul fișei. Odată stabilit rostul fișei, definiția este mai lesnicioasă. Deci, o primă întrebare, la care trebuie să se răspundă, este dacă

fișa poate fi socotită un înlocuitor al documentului în ceea ce privește cuprinsul acestuia, sau este numai un instrument de evidență pentru arhivist și de orientare pentru cercetător, spre a ști, într-un timp cât mai scurt dar și cu o mare precizie, în ce documente poate găsi datele care-l interesează în legătură cu cutare problemă. De răspunsul la această întrebare depinde și extinderea fișei. Pentru noi fișa este, oricât de amplă ar fi, exclusiv un instrument de evidență și orientare.

Să încercăm o definiție a fișei. Pentru noi aceasta este sintetizarea cuprinsului unui document, în care se dă cât mai însemnate amănunte, dacă este vorba de fișa de catalog, sau un minim de amănunte, suficiente pentru a individualiza perfect un document în raport cu altul, cât și pentru a corespunde specificului fișelor, dacă este vorba de fișele de inventar administrativ, sau de acelea de indici. Am întrebuințat termenul de „sintetizare” socotind că am îmbinat bine în el cele două sisteme de întocmire a fișelor : rezumarea și registrarea ¹⁾.

În continuare vom trece la analizarea elementelor componente ale fișei, oprindu-ne numai acolo unde socotim că este necesară o discuție.

I. Data documentului. Când data de lună și zi în care este dat documentul, figurează în limba latină, potrivit calendarului bisericii romano-catolice, această datare trebuie transcrisă întocmai, între ghilimele, îndată după data de zi calculată după calendarul nostru, nu numai pentru a ușura munca cercetătorului, dar și pentru a da posibilitatea de verificare a calculului. Pentru a nu se lungi fișa în mod inutil în dauna spațiului care trebuie rezervat rezumării (registrării) cuprinsului documentului, în fișa unui document cu *transumpte* (numit *document cadru* de colectivul Academiei R.P.R. Cluj, care a lucrat la redactarea documentelor relative la Transilvania, numire foarte potrivită care ar trebui să intre în arhivistica românească) ²⁾, *datările acestor transumpte nu se vor mai da decât numai calculate după calendarul nostru*, aceasta cu atât mai mult cu cât *fiecare transumpt* va avea o fișă separată în care se va transcrie, între ghilimele, datarea în forma din document. Iată și un model de fișă :

1349, oct. 5. — „feria secunda proxima ante octavas beati Mychaelis archangeli”, Sebeș (Sebus).

Ludovic [I], regele Ungariei, la cererea juzilor de Cluj, Walter și Bartolomeu, făcută în numele cetățenilor și oaspeților [sași] din același oraș. le reconfirmă documentul privilegiat pe care l-au căpătat de la Carol [Robert], regele Ungariei, la 10 iul. 1331 ³⁾.

Avem însă și datări mai complicate ale unor documente, anume ale celor de hotărnicire. La acestea, data de lună și zi a redactării documentului este la atâtea zile de la data (și aceasta este dată în document tot după calendarul romano-catolic) la care a lucrat pe teren comisia de delimitare. În acest caz dacă nu reproducem, între ghilimele, datările după calendarul

¹⁾ A. Sacerdoțeanu, *Regest și rezumat*, în „Hrisovul”, IV, Buc., 1944, p. 100—111.

²⁾ *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, Buc., 1956, p. 71.

³⁾ Fr. Zimmermann — C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, II, Hermanstadt, 1897, nr. 645, p. 64 (De aici încolo această colecție o vom cita prescurtat *Ub.*, iar cu cifra romană volumul).

romano-catolic, în ordinea legăturii lor firești, cititorul fișei nu va putea controla exactitatea datării după calendarul nostru. Dăm un exemplu de cum trebuie transcrise pe fișe datările în cazul de mai sus :

1430, oct. 21. — „feria quarta proxima ante festum beatae Mariae Magdalenaenunc praeteritum“ ⁴⁾, „datum nonagesimo quinto die reambulations ostensionis et erectionis metarum praenotatarum“ ⁵⁾ [Alba Iulia] ⁶⁾.

Deci, în cazul de mai sus, precum și în altele similare foarte frecvente în arhivele din Transilvania, arhivistul va reproduce *exact și integral*, între ghilimele, datările după calendarul romano-catolic, despărțindu-le prin virgule. Urmează localitatea etc.

Cum limba maghiară este mai puțin cunoscută, mai ales de tinerii cercetători români și sași, propunem ca la datările în limba maghiară să se dea și traducerea în limba română, ușurând astfel verificarea datării după calendarul nostru. Iată un exemplu care ne-a fost comunicat de tov. I. Mărcuș de la Arhivele Statului Cluj :

1569, dec. 28. — „Karácson után valo szerdán“ (miercurea după Crăciun), urmează localitatea de unde este dat documentul.

Ordinea firească a unei datări este : ziua, luna, anul. *Prin abatere* de la această ordine firească și *exclusiv pentru ușurarea ordonării cronologice a fișelor* s-a admis ca data din capul fișei să fie în ordine inversă : anul, luna, ziua. Am propune ca toate datările cu excepția aceleia din capul fișei, fie că sînt în notele explicative care urmează după textul fișei, să fie puse în ordinea firească : ziua, luna, anul. Cine studiază metoda colectivului de la Academia R.P.R. — Filiala Cluj, care a lucrat la colecțiile de documente, seria Transilvania, nu va găsi deloc propunerea noastră ca neadmisibilă sub motivul că încalcă unitatea de exprimare ⁷⁾. Iată cum ar arăta o asemenea fișă :

1336, nov. 11 — „in festo beati Martini confessoris“ [Cluj-Mănăstur].

Conventul din Cluj-Mănăstur, la cererea comiților Valter și David din Cluj, transcrie documentul de întărire dat de Carol [Robert], regele Ungariei, la 3 aprilie 1336, în care se cuprinde vechea confirmare dată de același rege la 11 iul. 1331 a documentului din 19 aug. 1316 cu privire la privilegiile acordate de Ștefan, regele Ungariei, oaspeților sași din Cluj ⁸⁾.

II. Localitatea de unde este dat documentul și localitățile din cuprinsul documentului. Este un lucru cunoscut că trebuie dat corespondențul de azi al localităților menționate în document și după aceasta forma sau formele — uneori aceeași localitate este menționată în document sub mai multe forme — între paranteze rotunde. așa cum sînt în document. Lucrul pare limpede și totuși apare altfel într-o serie de cazuri, pe care le

⁴⁾ Data delimitării pe teren.

⁵⁾ Data redactării documentului de hotărnicire. Subliniem că într-un document de acest fel mai sînt, desori, și alte date calendaristice, dar care nu trebuie reproduse pe fișă căci n-au legătură cu datarea documentului.

⁶⁾ Ub., IV, nr. 2098, p. 407 și 412.

⁷⁾ Documente privind istoria României. Introducere, vol. I, Buc., 1956, p. 56—77.

⁸⁾ Ub., I, nr. 529, p. 481.

vom menționa în continuare, căutînd să dăm și dezlegarea cea mai potrivită.

1. *Localitatea nu este pe teritoriul țării noastre, iar în decursul istoriei a aparținut mai multor țări, datorită schimbărilor politice.* Noi credem că unei asemenea localități ar trebui să i se dea *numele pe care-l are azi în țara în care se află și cu ortografia respectivă.* De exemplu, documentul din 31 martie 1420⁹⁾ este dat din „Wratislaviae“. Pe fișă se va scrie astfel, după virgula care urmează după dată: Wroclaw („Wratislaviae“ în R. P. Polonă). La fel se va proceda și atunci cînd localitatea este în cuprinsul documentului. Insistăm ca să se dea, pentru localitățile de peste graniță, țara unde se găsesc în prezent, iar pentru acelea din țara noastră împărțirea veche teritorială (comitatul) în cazul că este în document, precum și împărțirea actuală. Dacă toate aceste amănunte nu se trec la fișare, în caz că fișele se publică sub formă de catalog sau inventar, vor trebui recitite documentele, ceea ce înseamnă pierdere inutilă de timp.

Dacă inventarul sau catalogul documentelor se publică, atunci la indice se vor putea da toate variantele, maghiare, germane etc., ale localităților, *cu trimitere la numele de azi al localităților.*

Trebuie să se admită o excepție de la regula de mai sus pentru localitățile străine de țara noastră, dar care au un corespondent românesc vechi. De exemplu, Liovului să nu-i spunem nici în poloneză Lwów, nici în ucraineană Liviv, nici în germană Lemberg, ci Liov, cum este și în cronica lui Ureche. La fel, localitățile Esztergom, Košice care au corespondenți luați din forma latină: Strigoniu, Cașovia. Desigur, mai sînt și alte localități de acest gen, pe care nu le mai enumerăm.

2. *Localitatea de emîtere a documentului este precedată de o prepoziție.* De exemplu, în cazurile „ex Meggyes“, „in Schellenburg“ prepoziția nu mai are rost să fie reprodușă pe fișă, pentru că substantivul rămîne cu forma nominativului și nu-și schimbă litera finală potrivit cazului cerut de prepoziție. În schimb credem că trebuie să se pună prepozițiile dacă localitatea, terminată în vocală, este la cazul cerut de prepoziție.

3. *În general localitățile de unde sînt date documentele sînt în genitivul locului.* Dar avem și excepții. De exemplu, documentul din 25 noiembrie 1374¹⁰⁾ este „datum Cybinio“. În ce caz reproducem pe fișă un asemenea substantiv? Noi credem că este bine să-l lăsăm la cazul din document, punîndu-l astfel între paranteze, după ce am dat forma romînească, sau străină actuală, a localității: Sibiu (Cybinii sau Cybinio, de la caz la caz). Nici într-un caz nu trebuie pus la genitivul locului schimbîndu-se, în acest fel, cazul substantivului.

4. *Avem însă, uneori, localitatea de unde este dat documentul, sub formă adjectivală.* De exemplu, în documentul din 30 martie 1583¹¹⁾ localitatea este dată sub forma: „in arce nostra regia Nepolomicensi“. Sau în documentul din 10 aprilie 1537¹²⁾ localitatea este sub forma: „in civi-

⁹⁾ Ub., IV, nr. 1879, p. 122—123.

¹⁰⁾ Ub., II, nr. 1035, p. 434.

¹¹⁾ Arh. St. Sibiu, arh. bis. Cincul Marc, IX, 10.

¹²⁾ Ibidem, arh. bis. Cislădie, XXV, 23.

tate Cibiniensi". Noi credem că în asemenea cazuri localitatea să se pună, de regulă, întâi în forma actuală, românească sau străină și după aceea să se reproducă, între paranteze rotunde, forma întreagă din document. În aceste exemple ar fi astfel: Niepolomice („in arce nostra regia Nepolomicensis”, în R. P. Polonă). Pentru Sibiu, la fel.

Cînd forma adjectivală a unei localități indică însă un titlu, credem că este bine să transformăm adjectivul, prin traducere, în substantiv la nominativ. De exemplu „archidiaconatus Zoliensis” va apare pe fișă: arhidiaconatul de Zvolen (Zoliensis în R. Cehoslovacă)¹³. Eventual se poate menționa și varianta maghiară a numelui localității: Zólyom.

5. Unele documente emane de la „*loca credibilia*” (*locuri de adevărire*)¹⁴ n-au menționat localitatea de unde sînt date. Credem că la asemenea documente s-ar putea pune între paranteze unghiulare, ca localitate în care au fost redactate, localitatea în care-și are sediul locul de adevărire, deoarece nu putem presupune că eliberări de copii de documente sau redactări de acte lungi de punere în proprietate etc., s-au putut redacta în altă parte decît la sediul cancelariei capitlului sau conventului. Cazurile acestea sînt atît de numeroase, încît nu mai este nevoie să cităm vreun document. Astfel a procedat, în mod just, și colectivul Academiei R.P.R.-Filiala Cluj.

6. Mai avem o categorie de documente, în care „*locul*” de unde sînt date apare sub o formă specială. Vom da două exemple și vom propune o dezlegare.

a) 1491, iul. 26. — „datum in castris exercitus nostri sub obsidione civitatis Albe Regalis”¹⁵.

b) 1491, febr. 20. — „datum in castris regie maiestatis prope Cassouiam metatis”¹⁶.

Iată și soluțiile pe care le propunem :

a) 1491, iul. 26 (urmează data ca în document), dat în tabără, cu ocazia asediului localității Székesfehérvár („datum... Albe Regalis”¹⁷), în R. P. Ungară).

b) 1491, febr. 20 (urmează data ca în document) dat în tabăra din apropierea localității Cașovia („datum... Cassouiam...”¹⁸), în R. Cehoslovacă).

7. Mai avem cazuri¹⁹ cînd localitatea menționată în document nu mai există azi, dar totuși nu este dispărută căci, prin contopirea cu o altă localitate învecinată, a dat naștere unei noi localități. De exemplu, localitatea de azi Rădești s-a format din contopirea localităților Uifalău (ung. Ujfalu) cu Tîmpăhaza (ung. Tompaháza). La fel — exemplele s-ar putea

¹³ Ibidem, Copii, doc. XII, 244.

¹⁴ Fr. Pall, *Contribuții la problema locurilor de adevărire din Transilvania medievală* (sec. XIII—XV), în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. II, Buc., 1957, p. 391—402.

¹⁵ Arh. St. Sibiu, doc. II, 497.

¹⁶ Ibidem, 490.

¹⁷ Se va transcrie întregul text latin. Ar fi fost greșit să se pună ca localitate de unde este dat documentul, numai Székesfehérvár sau Cașovia.

¹⁸ Idem.

¹⁹ Comunicate de Arhivele Statului Cluj.

înmulți — Cîmpia Turzii a apărut din contopirea localităților Ghiriș (ung. Gyéres) și Ghiriș-Sîncrai (ung. Gyéres-Szentkirály). Credem că în cazuri ca cele menționate mai sus, în fișă s-ar putea scrie astfel: *Uifalău* (sau Timpahaza, Ghiriș, Ghiriș-Sîncrai etc.), adică rămîne localitatea care exista la data cînd s-a dat documentul iar imediat, între paranteze rotunde, se va adăuga: (contopită în localitatea *Rădești*). Se poate face însă o notă în care să se spună mai pe larg: această localitate, prin contopire cu localitatea Timpahaza, a dat naștere localității Rădești. Cum nu toate fișele vor fi publicate sub formă de inventare sau cataloage credem că propunerea noastră poate fi adoptată, căci fișele alcătuite astfel lămuresc imediat pe cercetător. La inventarele sau cataloagele care se tipăresc s-ar putea face, cu ajutorul indicilor, toate precizările pe care le dăm în fișele nepublicate. În acest caz trimiterile se vor face la numele localității care există azi.

8. *Cînd în documente distanțate ca timp apare aceeași localitate ca aparținînd la comitate deosebite* (trebuie subliniat că este o obligație a arhivistului menționarea pe fișe a comitatului, cînd acesta este dat, de care depind localitățile din documente). De exemplu, pentru localitatea Vinători = Hașfalău (ung. Héjjasfalva), care a depins prin modificări ale împărțirii administrative, cînd de comitatul Alba Superioară, cînd de comitatul Tîrnava Mare, socotim că este bine, spre a nu se crede că sînt două localități deosebite, să se facă o notă pe fișă sub această formă:

Vinători, fost Hașfalău (ung. Héjjasfalva) din comitatul Alba Superioară, aceeași localitate cu Vinători = Hașfalău din comitatul Tîrnava Mare. Pe fișa documentului unde această localitate apare ca aparținînd comitatului Tîrnava Mare, se va face mențiunea de mai sus în sens invers.

9. *Cînd o localitate și-a schimbat numele*. Pe fișă, în acest caz, se va scrie astfel:

Bințiș (azi Aurel Vlaicu).

Aurel Vlaicu (fostă Bințiș)²⁰). În cazul acesta ar fi de dorit, spre a se înlătura orice posibilitate de eroare, să se alcătuiască, dacă este vorba de un catalog de documente sau de un inventar, un indice în care să se facă trimiterile la numele localității care există azi.

III. **Emitentul.** Arhivistul trebuie să rezerve pe fișă, hîrtie de format limitat, cît mai mult spațiu pentru rezumarea (registarea) cuprinsului documentului. De aceea se vor reduce la minimum necesar, mai ales cînd emitentul este un rege, un împărat, titlurile lungi ale acestora. Pentru fișele de inventar administrativ nici nu credem că mai este necesar să punem în discuție rezumarea propusă. Este suficient la acest fel de fișe să se reproducă doar atît: Ladislau (se va adăuga aici, între paranteze unghiuare, cu cifre romane, al cîtelea în șirul regilor cu același nume), regele Ungariei etc., scrie, ordonă etc. Socotim necesar să se adauge „etc.” după ce am scris regele Ungariei, spre a se ști că titulatura a fost prescurtată.

Rezumarea titulaturii se poate extinde și la voievozii, vicevoievozii Transilvaniei, chiar și la alți demnitari nobili în modul următor. Acești emitenți, nobili cu toții, dau documente nu în calitatea lor de nobili ci

²⁰) Datele de la punctele 8 și 9 ne-au fost comunicate de Arhivele Statului Cluj.

numai pentru că dețin în cadrul regatului Ungariei, respectiv al Transilvaniei, anumite dregătorii oficiale. Considerăm deci că titlul de nobil al emitentului (se poate trece pe fișă și acesta dacă este spațiu suficient) poate fi omis, căci acest emitent dădea documentul exclusiv în calitatea sa de deținător al unei oarecare dregătorii, *decî aceasta trebuie neapărat să apară pe orice fel de fișe.*

Dăm cîteva exemple de titluri de emitenți, urmate de rezumarea propusă de noi :

1391, *martie 21.* — „Sigismundus dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rome, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanie Bulgarieque rex ac Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii archycamararius necnon Bohemie et Lucemburgensis heres...”²¹⁾. Se va da pe fișă : Sigismund, rege al Ungariei etc.

1505, *august 26.* — „Nos Comes Petrus Comes de Sancto Georgio et de Bozyn Judex Curiae Serenissimi principis domini Wladislai dei gratia Regis Hungariae Bohemiae etc., necnon Wayuoda Transilvanus etc.”²²⁾. Se va da pe fișă : comitele Petru jude al curții regale și voievod al Transilvaniei.

1583, *martie 3.* — „Nos Stephanus dei gratia, Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Massoviae, Samogitiae, Kiouiae, Voliniae, Podlachiae, Liuniaque etc., Dominus, nec non Transsilvaniae Princeps”²³⁾. Se va da pe fișă : Stefan Báthory, regele Poloniei și principe al Transilvaniei etc.

1748, *octombrie 13.* — „Nos Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix, Germaniae, Hungariae, Behemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque Regina. Archidux Austriae. Dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Mantuae, Parmae et Placentiae, Limburgiae, Lucemburgiae, Geldriae, Wirtembergae, superioris et inferioris Silesiae, Principis Svediae et Transylvaniae, Marchio Sacri Romani Imperii Burgoviae, Moraviae, superioris et inferioris Lusatie, Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, Goritiae, Gradiscae, Arthesiae, et Siculorum, Comes Namurci, Domina Marchiae, Sclavonicae, Portus Naonis Salinarum, et Mechliniae, Lotharingiae, et Barri Dux, Magna Dux Hetruriae etc. etc.”²⁴⁾. Se va rezuma astfel : Maria Terezia, regină a Ungariei etc.

Ținem să subliniem însă că titlurile de noblețe, *atunci cînd acestea nu aparțin emitentului*, este bine să fie reproduse în fișele de catalog (acestea fiind mai ample decît cele de inventar administrativ), deoarece se pot trage concluzii asupra proprietăților nobililor. Trebuie multă atenție însă, căci în documente, de exemplu Nicolae de Hașag, nu înseamnă neapărat Nicolae nobil de Hașag, ci poate Nicolae din Hașag.

Am mai dori să lămurim încă două probleme în legătură cu emitenții, sau mai bine zis cu locul care îi este rezervat în fișă. Este nevoie ca

²¹⁾ Arh. St. Sibiu, doc. I, 60.

²²⁾ Ibidem, doc. Lit. I, 62, L. 12. După cum se vede, cînd titulatura emitentului era prescurtată, se adăuga chiar de cancelarie „etc.”.

²³⁾ Ibidem, doc. Lit. I, 1206, L. 25.

²⁴⁾ Ibidem, Documente de breaslă, I, 410, format mare.

totdeauna fișa să înceapă cu numele emitentului (persoană, instituție etc.)? Noi credem că atunci cînd limpezimea rezumatului (registului) documentului o cere se poate începe fișa și altfel. Iată două exemple :

1565, *martie 28*. — Testamentul văduvei lui Pitter Wallen, Dorotea (aici se pot da amănunte asupra clauzelor testamentului), redactat de Pitter Luttsch, jurat din Sibiu și Pavel Scherer, locuitor din Sibiu²⁵⁾.

1695, *noembrie 10, Rupea*. — Inventarul caselor locuite, a celor ne-locuite, precum și a celor arse, din localitatea Rupea și din satele Scaunului Rupea întocmit de judele regal, de cel scăunal și de primarul din Rupea²⁶⁾.

Să se pună la aceste fișe întii emitenții și se va vedea că limpezimea nu mai este aceeași.

IV. **Destinatarul.** Din aceleași motive ca cele expuse la capitolul precedent se impune, atunci cînd destinatarul este o lungă înșirare, o rezumare care să nu altereze sensul, în vederea asigurării unui cît mai mare spațiu pentru rezumarea (registarea) cuprinsul documentului. Noi vom da cîteva exemple de rezumare, lăsînd pe seama ingeniozității arhivistului să găsească formule potrivite de rezumare pentru cazurile deosebite care i se vor ivi. Reguli generale de rezumare nu se pot da. Subliniem că exemplificarea care urmează este mult mai redusă decît ar putea fi.

1. „...fidelibus nostris prudentibus et circumspectis magistris civium necnon iudicibus et iuratis civibus ceterisque senioribus necnon aliis universis septem et duarum sedium Saxonicalium Saxonibus ac civitatibus Bistriciensis Brassoiviensis et terrae Barcza salutem“...²⁷⁾. Credem că s-ar putea rezuma pe romînește astfel : Sașilor din cele Șapte și Două Scaune, precum și celor din Bistrița, Brașov și Țara Birsei.

2. „Egregiis dominis magistro civium, iudici, iuratis senioribus ceterisque civibus civitatis Cibiniensis dominis et amicis nostris honorandis“²⁸⁾. Credem că se poate rezuma cu un singur cuvînt : Sibienilor.

3. „Prudentibus et circumspectis iudici et iuratis civibus ac toti comunitati Bistriciensis amicia nobis honorandis“²⁹⁾. Propunem o rezumare asemănătoare aceleia de mai sus : Bistrițenilor.

4. „...fidelibus nostris universis et singulis magnificis, generosis, egregiis et nobilibus capitaneis, belliductoribus, magistrisque rotarum ac leuatoribus et sollicitatoribus gentium tam nostrorum quam aliorum quorumcunque ceterisque aulicis nostris et ad nos pertinentibus presentes visuris salutem et gratiam“³⁰⁾. Rezumarea este mai dificilă dar totuși posibilă : *căpitanilor de oști, comandanților, recrutorilor de ostași și curtenilor*.

5. „Nos magister civium, regius ac sedis iudices senatusque civitatis Cibiniensis, universis ac singulis cuiusque honoris status, gradus eminentiae aut functionis hominibus, praesertim amplissimis prudentibus ac circums-

²⁵⁾ Ibidem, doc. Lit. I. 920, L. 21.

²⁶⁾ Ibidem, doc. Lit. I, 1964-a, L. 49.

²⁷⁾ Ibidem, Copii, doc. II, 67, doc. din 1 septembrie 1507.

²⁸⁾ Ibidem, 60, doc. din 20 ianuarie 1507.

²⁹⁾ Ibidem, doc. VII, 44, doc. din 4 martie 1514.

³⁰⁾ Arh. St. Or. Stalin, Arhive Bisericești, comuna Saschiz nr. 12, doc. din 22 decembrie 1531.

pectis dominis civitatum oppidorumque in Fundo regio existentibus magistris civium regiis, primariis ac sedium iudicibus senatoribusque presentes has nostras visuris lecturis vel legi audituris salutem...³¹⁾. Propunem următoarea rezumare: (primarul, juzii regali și scăunali și Senatul Sibiului). către toți oamenii, mai ales către oficialitățile orașelor și ținuturilor de pe Pământul Craiesc.

6. „...fidelibus suis vaivodae vel vicevaivodae Transilvano comitibusque, castellanis et officialibus eorundem universis nunc et pro tempore ubique in dictis partibus Transsiluanis constitutis nobilibusque et ecclesiarum rectoribus possessionatisque ac allis cuiusvis conditionis hominibus in eisdem partibus Transsiluanis ubique tributa habentibus et eorum tributariis seu officialibus quibus praesentes ostenduntur specialiter autem episcopo ecclesiae Transsiluane salutem...³²⁾. S-ar putea rezuma astfel: voievodului, vicevoievodului, comiților, altor slujbași, precum și celor cu drept de a încasa vămi, nobili, rectori bisericești, oameni înstăriți și alții din Transilvania și în special episcopului din Transilvania.

7. „...fidelibus suis universis praelatis, baronibus, comitibus, castellanis, nobilibus et possessionatis hominibus specialiter banis Sclauoniae, Dalmaciae et Croaciae eorumque castellanis et officialibus tributa tam in terris quam super aquis a Buda usque Jadram habentibus in quibuslibet locis constitutis nostrisque et eorum tributariis quibus praesentes ostenduntur salutem...³³⁾. Rezumarea: tuturor prelaților, baronilor etc., în special banilor Sloveniei, Dalmației și Croației etc., vameșilor regelui și ai acestora, de la Buda la Zara.

8. „...fidelibus suis universis praelatis, baronibus, comitibus, castellanis, nobilibus ipsorumque officialibus signanter vero tricesimatoribus et tributariis tam nostris quam aliorum quorumcumque seu vices ipsorum gerentibus item civitatibus et liberis villis ipsarumque rectoribus iudicibus et villicis praesentium notitiam habituris salutem...³⁴⁾. Rezumarea ar fi aceasta: prelaților, baronilor etc., în special tricesimatorilor și vameșilor, regali și ai altora, orașelor și satelor libere.

9. „...fidelibus suis universis castellanis, officialibus et tributariis nostris ubilibet intra regni nostri ambitum constitutis necnon alterius cuiusvis status, dignitatis et praecminentiae hominibus nostra regalia tributa tam in terris quam super aquis tenentibus eorundemque tributariis seu vicetributariis praesentibus videlicet et futuris praesentium notitiam habituris salutem...³⁵⁾. Rezumarea: tuturor castelanilor și vameșilor regali de la riuri și drumuri.

10. „...fidelibus suis iudicibus, iuratis senioribus et universis populis tam septem sedium quam aliarum partium Transsiluanarum cuiuscumque status et conditionis existent quibus praesentes ostenduntur salutem...³⁶⁾.

³¹⁾ Arh. St. Sibiu, comuna Cislădie, doc. XV, 66, doc. din 4 mai 1668.

³²⁾ *Ub.*, II, nr. 1070, p. 461, doc. din 9 mai 1377.

³³⁾ *Ibidem*, nr. 961, p. 361, doc. din 21 septembrie 1370.

³⁴⁾ *Ub.*, III, nr. 1535, p. 359, doc. din 4 iulie 1405.

³⁵⁾ *Ibidem*, nr. 1542, p. 366, doc. din 28 iulie 1405.

³⁶⁾ *Ibidem*, nr. 1302, p. 50, doc. din 22 ianuarie 1393.

Rezumarea : juzilor, seniorilor jurați și întregii populații din cele Șapte Scaune și din alte părți ale Transilvaniei.

11. „...fidelibus suis comiti, iudici ac iuratis civibus senioribusque et consulibus necnon universis nospitibus et populis nostris de Brasso et ad eandem spectantibus salutem...”³⁷⁾. Rezumarea : comitetului, magistratului, obștei locuitorilor din Brașov și dependențele acestuia.

12. Circumspectis magistro civium, iudicibus iuratisque consulibus civitatis Cibiniensis amicis nobis honorandis”³⁸⁾. Credem că este bine sintetizat dacă se spune : magistratului sibian.

13. „...fidelibus nostris universis et singulis praelatis, baronibus, comitibus, castellanis, nobilibus eorumque officialibus, item civitatibus et liberis villis ipsorumque rectoribus iudicibus et villicis nec non tributariis tricesimatoribus tam regalibus quam nostris reginalibus et aliorum quorumcumque intra ambitum regni nostri tam in terris quam super aquis ubilibet constitutis et constituendis praesentium notitiam habituris salutem...”³⁹⁾. Rezumarea : prelaților, baronilor etc., orașelor și satelor libere, vameșilor și tricesimatorilor regelui, celor ai reginei și ai altora, de la drumuri și riuri.

14. „...fidelibus nostris dilectis reverendo in Christo patri domino episcopo ecclesiae Transsilvaniae necnon magnificis vaivodae earundem partium nostrarum Transsilvanarum et comiti sicularum nostrorum, item comitibus, castellanis, nobilibus vestrisque officialibus ac civitatibus et liberis villis ipsarumque rectoribus iudicibus et villicis atque tributariis tam nostris quam aliorum quorumcumque ibidem constitutis tam praesentibus quam futuris praesentes visuris salutem...”⁴⁰⁾. Rezumarea : episcopului, voievodului, comiților etc., orașelor și satelor libere, precum și vameșilor regelui și ai altora, din Transilvania.

15. „...fidelibus suis senioribus iudicibus, iuratis et universis Saxo-nibus septem sedium partis Transsilvaniae necnon sedium de Meggyes et de Selk salutem...”⁴¹⁾. Rezumarea : Sașilor din cele Șapte și Două Scaune din Transilvania.

Ne-am extins puțin cu aceste exemplificări, care se pot încă înmulți, spre a arăta cum se poate face o rezumare a șirului destinatarilor când aceștia sînt mulți, cu scopul salvării a cît mai mult spațiu din fișă pentru sintetizarea cuprinsului documentelor. Dacă rezumarea înșirării destinatarilor nu alterează cu nimic sensul documentului, credem că este de preferat menționării numai a unora, deoarece eliminarea unor destinatari, *mai ales cînd aceștia sînt deosebiți*, informează greșit pe cercetător. Cu toate acestea, uneori, eliminarea este necesară neputîndu-se face altfel. În acest caz se va pune „etc.” acolo unde începe eliminarea (ca în modelele noastre de la nr. 7, 8, 13 și 14), spre a ști cercetătorul că s-a întrerupt înșirarea destinatarilor în ordinea din document. Ar fi însă de dorit ca acest sistem să se folosească rar, sau combinat cu rezumarea.

³⁷⁾ *Ibidem*, nr. 1363, p. 152—153, doc. din 21 iunie 1395.

³⁸⁾ Arh. St. Sibiu, Copii, doc. II, 59, doc. din 15 septembrie 1507.

³⁹⁾ *Ub.*, III, nr. 1717, p. 573, doc. din 18 iulie 1413.

⁴⁰⁾ *Ibidem*, nr. 1759, p. 638, doc. din 13 ianuarie 1415.

⁴¹⁾ *Ibidem*, II, nr. 1143, p. 540—541, doc. din 3 iulie 1381.

V. **Sintetizarea cuprinsului documentului.** Subliniem de la început că nu se pot stabili reguli pentru sintetizarea cuprinsului documentelor și nici nu se pot da modele tip, valabile pentru tot felul de documente, acestea fiind foarte variate din punct de vedere al cuprinsului. Omiterea neesențialului din documente și redarea în forma cea mai precisă și limpede a datelor însemnate este o măiestrie care *se câștigă prin practică îndelungată*, dar rămâne totdeauna o lucrare subiectivă, deci ușor criticabilă. Ne vom îngădui acum să arătăm *ce trebuie omis* în sintetizarea cuprinsului documentelor, ușurînd prin aceasta alegerea esențialului.

1. Identificarea unei persoane, spre a fi siguri că nu se va confunda cu alta cu nume similar, deoarece în documente, în lipsa actelor de stare civilă, se făcea astfel: a) „....generosa domina Petronella alias relictă ogregii condam Iohannis Erdely de Somkerek, nunc vero consore egregii Petri Banffy de Lossoncz...”⁴²⁾, b) „...nobilis vir Nicolaus filius Tyl filii Petri filii Detrici de Nyem nunc vero in Prassmar residents...”⁴³⁾. Pe fișă nu ne interesează aceste identificări și credem că este suficient să scriem în primul caz „Petronella soția lui Petru Banffy de Lossoncz”, iar în al doilea „Nicolae fiul lui Tyl din Prejmer”.

Citatele de mai sus sînt simple și le-am ales special pentru o mai ușoară exemplificare, dar în alte documente se vorbește uneori de mai multe persoane, care toate sînt identificate ca în exemplele de mai sus. Dacă nu se recurge la o rezumare care nu alterează cu nimic sensul documentului, se riscă să se ajungă la o disproporție între înșirarea personajilor din document și obiectul documentului, căruia trebuie să-i acordăm cel mai mare spațiu.

Tinem să subliniem că prescurtarea propusă la exemplul cu „Petro-nella” este exclusiv în funcție de natura actului. De exemplu, dacă în document este vorba de un proces de avere început în prima căsătorie, care își are sfîrșitul după căsătoria a doua, nu se va face nici o prescurtare.

2. În documentele cuprinzînd vînzări-cumpărări, dăruiri de proprietăți funciare, după ce se înșiră toate aceste proprietăți cu mențiunea comitatului de care depind, se adaugă următoarele: „....simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibusvis, utpoto terris arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, fenetis, pascuis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis et vinearum promontoriis, aquis aquarumque decursibus, piscinis, piscaturis, necnon molendinis, piscinarum etiam et molendinorum locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum eiusdem et earundem integritatibus quovis nominis vocabule vocitatis ad idem et easdem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus...”⁴⁴⁾. Se pune întrebarea dacă această lungă înșirare corespunde unei realități sau este vorba de *repetarea automată a unei formule*. Cum înșirarea de mai sus, în aceeași ordine sau alta, mai prescurtată sau mai lungă, se găsește des la documentele din categoria de care ne ocupăm, noi afirmăm că ne aflăm deseori în fața unei formule din care nu știm ce anume corespunde

⁴²⁾ Arh. St. Sibiu, Copii, doc. XIII, 181, doc. din 25 iunie 1517.

⁴³⁾ Ub., III, n°. 1503, p. 313, doc. din 22 mai 1404.

⁴⁴⁾ Arh. St. Sibiu, Copii, doc. XIII, 181, doc. din 25 iunie 1517.

realității și de aceea nu credem că întreaga înșirare trebuie menționată pe fișă. Dar cum nu știm dacă, totuși, uneori nu este o realitate măcar parțială, această înșirare, credem că este bine, după ce s-au trecut proprietățile funciare (numirile actuale după care se va da, între paranteze rotunde, numirile din document, comitatul, dacă este menționat în document), să se adauge: „cu tot ce ține de acestea“, sau „cu tot ce le aparține“.

3. Sînt ordine date de regii Ungariei, de voievozii sau vicevoievozii Transilvaniei către capitlurile din Oradea, Alba Iulia, Arad sau către conventul din Cluj-Mănăstur etc., pentru introducerea cuiva în proprietatea unor bunuri funciare, precum și pentru fixarea hotarelor dintre proprietăți. Un asemenea ordin, după ce menționează persoanele interesate, precum și numele proprietăților funciare asupra cărora urmează să se facă formalitatea de intrare în proprietate, continuă astfel (noi dăm un exemplu din multitudinea celor existente): „Super quo fidelitati vestre harum serie firmiter precipiendo mandamus, quatinus vestrum mittatis hominem pro testimonio difedignum, quo praesente Alexius vel Franciscus de Kysfalwd aut Nicolaus de Wyzakna, sin Blasius seu Alexius sive Iohannes de Bethlen, neve Paulus Bordy de Zeeplac vel Martinus de Forro nam Benedictus de Zylwas namque Laurentius aut Emericus Porkolab de Chapo, vel Gregorius Herepey de Beeld sin Marcus de Darlaz, seu Petrus Thabyasy de Ecczel sive Gaspar Sykesd de Theremy ne Michael filius eiusdem, vel Mattheus nam Sebastianus Kolos de Zengyel namque Franciscus de Thorozko, aut Blasius de Swk vel Stephanus Elekewsy de Bongarth aliis absentibus homo noster de curia nostra regia per nos ad id specialiter transmissus ad facies predicti oppidi Dychewzenthmarthon.... vicinis et commetaneis eiusdem et earundem universis inibi legitime convocatis et presentibus accedendo introductat prefatam dominan Petronellam in dominium eiusdem...“⁴⁵⁾.

Nu încapă discuție că această înșirare de persoane nu-și are locul pe fișa de inventar administrativ. Dar pe fișa de catalog? Noi credem că nici acolo. Fișa de catalog, oricît de amplă este, tot nu poate să cuprindă toate amănuntele documentului. În exemplul nostru, dacă se aplică regula pe care am stabilit-o mai sus, adică să dăm corespondentul românesc al numirilor de localități care țin loc de familie, după care să urmeze, între paranteze rotunde, forma din original, ar fi o înșirare mare, cu totul disproporționată față de restul fișei, care cuprinde esența documentului. Pe fișa documentului cadru însă se vor menționa, obligatoriu persoanele care au luat parte efectiv la lucrările pe teren, în exemplul nostru, numai Ioan de Bethlen și Pavel Bordy de Zeeplak, așa cum se spune în raportul conventului din Cluj-Mănăstur, din 5 martie 1518, către Ioan de Zápolyai, voievodul Transilvaniei, în legătură cu executarea ordinului regelui

⁴⁵⁾ Ibidem, 183 bis, scrisoarea lui Ludovic al II regele Ungariei, către conventul din Cluj-Mănăstur, din 2 ianuarie 1518. Este un transumpt în documentul dat de conventul din Cluj-Mănăstur, la 15 martie 1518. V. Barabás Samu, *A római szent birodalmi gróf Széki Teleki család oklevéltára*, vol. II, 1438—1526, Budapest, 1895, nr. CCXXVI, p. 371—372.

Ludovic al II-lea, de punere în proprietate⁴⁶⁾, ordin reprodus integral în raportul conventului, după obiceiul vremii.

În legătură cu sintetizarea cuprinsului documentului, mai sînt cîteva probleme care trebuie lămurite, după cum urmează :

1. Ce trebuie reprodus în limba originalului documentului pe fișă ? Noi credem ca citatele să fie admise *numai* în două cazuri : a) cînd nu avem siguranță în corespondentul românesc (în acest caz, îndată după corespondentul românesc, între paranteze rotunde, se va reproduce termenul sau termenii, în limba documentului și cu ortografia din document), b) cînd nu avem un corespondent românesc și în acest caz se va explica, într-o notă, termenul sau termenii străini luați din document. Procedîndu-se astfel arhivistul va fi ușurat în muncă, dar în schimb va redacta o fișă într-o limbă nefirească, romîno-latină (romîno-germană, romîno-maghiară), ceea ce este neștiințific. Să nu se uite că citatele inutile, în limbi străine, nu dovedesc de loc erudiție, ci tocmai lipsă de cunoștințe.

2. Ar fi de dorit să se stabilească cu precizie, pentru a se asigura unitatea metodică de lucru, dacă este bine sau nu să se dea corespondentul românesc al localităților pomenite în documente, atunci cînd acestea *țin loc de familie*. De exemplu, „nobilis Benedictus de Rawas“, sau „nobilis Sigismundus de Bolya“. Trebuie să se spună : „nobilul Benedict de Răvășel“, sau „nobilul Sigismund de Buia“ ? Firesc ar fi ca în cazul acesta localitățile să rămîna în limba și ortografia din document. De ce să traducem cuvintele care țineau loc de familie, deși aceasta este posibil ? Ar însemna să falsificăm o realitate. Dar aceste cuvinte nu le avem totdeauna în documente în limbile de folosire curentă, germană sau maghiară, ci, deseori, numele localității care ține loc de familie este în limba latină, ceea ce înseamnă că ne aflăm în fața unei traduceri din germană sau maghiară. De exemplu : „Georgius de Frigida aqua“, „comes Henningus de villa Poka“⁴⁷⁾, „comes Johannes de Apoldia“⁴⁸⁾. Evident că nu putem lăsa ca în original aceste nume de localități care țin loc de familie, căci sub forma aceasta nu circulau în graiul oamenilor. Din această cauză, pentru a lucra unitar, propunem ca să se dea în fișă corespondentul românesc al numelui localităților care țin loc de familie, indiferent de limba în care apare în document, iar în paranteză rotundă să se dea și forma din document. În cazurile de mai sus vom scrie astfel : Gheorghe din Călvasăr (de Frigida aqua) ; comitele Henning de Păuca (de villa Poka) ; comitele Ioan de Apold (de Apoldia). La fel se va proceda și atunci cînd numele localității indică domiciliul sau originea.

3. La demnitarul bisericii, la care titlul este legat de o localitate, aceasta, așa cum face și colectivul Academiei R.P.R. Cluj, se va da în forma românească, sau în aceea de circulație generală, punîndu-se între paranteze rotunde și forma din document. De aceea nu se va scrie „arhi-

⁴⁶⁾ Barabás Samu, *op. cit.*, p. 372.

⁴⁷⁾ *Uh.*, I, nr. 459, p. 415, doc. din 13 martie 1328.

⁴⁸⁾ *U'b.*, II, nr. 686, p. 105, doc. din 26 august 1354.

diacon de Küküllő“, ci „arhidiacon de Tîrnava“ (Kukulley) și nici, de exemplu, episcop „ecclesiae Zagrabiensis“, ci episcop de Zagreb⁴⁹⁾.

4. O atenție deosebită trebuie să se acorde numelor de familie germane în „us“, pe care le găsim în documentele latinești. Dacă nu avem certitudinea că „us“ este un adaos artificial datorit scriitorului documentului, făcut în dorința de a uniformiza limba documentului, trebuie să transcriem pe fișă numele de familie german cu „us“ la sfîrșit, deoarece sînt nume de familii germane în Transilvania care au rămas pînă azi terminate în „us“, desigur ca urmare a unei latinizări forțate făcute cîndva în trecut. De exemplu: Capezius, Czekelius, Jekelius, Fabricius etc. Pentru a dovedi justetea propunerii noastre, vom cita un caz elecvent. În Protocoloalele Primăriei Sibiu, XXXIV, păstrate la Arhivele Statului din Sibiu (ședințele din 2 martie, 3 mai, 16 iunie și 15 decembrie 1769, paginile 397, 533, 626 și 958), găsim familia Schuller și sub forma Schuleri (să nu se creadă că este genitivul latin al unei familii „Schulerus“) și sub aceea latină de Schulerus. Desigur că numele acestea de familie au la origine o formă comună, care nu poate fi decît cea sigur germană, de la care prin latinizare, au derivat celelalte. Și astăzi există aceste nume de familie în Transilvania.

VI. **Transumpt, vidimus.** Oprindu-ne, pe scurt, asupra acestor doi termeni care se întîlnesc în notele care urmează după textul fișei, vom discuta problema terminologiei arhivistice romînești, în care se folosesc unii termeni împrumutați de la străini. Subliniem că nu sîntem împotriva împrumuturilor de acest fel. Împrumutul este bine să se facă dar numai atunci cînd nu avem în limba noastră ceva care să se potrivească mai bine decît termenul străin. De mult timp specialiștii au convenit că termenii *transumpt* și *vidimus*, la care se poate adăuga acela de *insert*, sînt sinonime⁵⁰⁾ și că întrebuintarea lor a fost arbitrară. De aceea sîntem de părere ca toate documentele reproduse în alte documente pe care le vom numi *documente cadru* așa cum le-a numit colectivul de la Cluj care a pregătit pentru tipar documentele relative la Transilvania, indiferent dacă acestea au fost date de regele Ungariei, de voievodul sau vicevoievodul Transilvaniei, de un convent sau capitol (locuri de adevărire) etc., să fie numite numai *transumpte*. Dece să complicăm lucrurile folosind doi termeni sinonimi și să nu simplificăm totul, mai ales că nu se încalcă principiile arhivistice? Oare „transumptum“ nu înseamnă copie⁵¹⁾ și documentul transcris (reprodus) în alt document nu este o copie?

Urmează în anexă cîteva modele de fișe de *catalog* și *inventar* pe care le vom însoți de comentariile strict necesare pentru a lămuri punctul nostru de vedere.

⁴⁹⁾ *Ub.*, I, nr. 346, p. 319—320, doc. din 19 august 1316; *Ub.*, II, nr. 678, p. 96—97, doc. din 30 martie 1353.

⁵⁰⁾ H. Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien*, I, L'epzig, 1899, p. 84; W. Erben, L. Schmitz-Kallenberg und O. Redlich, *Urkundenlehre*, vol. I, München und Berlin, 1907, p. 35; vol. III, München-Berlin, 1911, p. 146 și urm.; Fr. Pall, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania (sec. XI—XV)*, în „Documente privind istoria Romîniei. Introducere“, vol. II, Buc., 1956, p. 231—235, și notele I, p. 232 și 7, p. 233.

⁵¹⁾ A. Sacerdoțeanu, *Indrumări în cercetările istorice*, Buc., 1945, p. 37.

ANEXE

1.

Document de confirmare (cu transumpt) dat de regele Ungariei.

1. 1336, apr. 3. — „tertio nonas aprilis” (f. 1).

Carol [Robert], regele Ungariei etc., la cererea oaspeților sași [din Cluj] (Kuluswar), reprezentați de Petru cel Mare (Magnus), vilic sau jude al Clujului și de oaspetele Toma, tot de acolo, *reconfirmă* privilegiul pe care li l-a concedat mai înainte, la 11 iul. 1331 și în care se găsește privilegiul pe care li l-a dat la 19 aug. 1316. Dat prin prepozitul de Alba [Regală], ~~magistrul~~ Tatamcr; consiliul aulic⁵²).

Locul unde se găsește documentul, cota.

Original sau copie, limba, materialul pe care este scris, felul sigiliului, starea sigiliului, șnurul acestuia (material, culoare), starea șnurului, starea documentului, descrierea sigiliului, bibliografia sigiliului.

Menționarea eventualelor copii cu locul unde se găsesc și cota.

Ediții.

2. 1331, iul. 11. — „in festo translationis beati Benedicti confessoris”, Vișegrad (Wyssegrad, in R.P. Ungară).

Carol [Robert], regele Ungariei⁵³), *reconfirmă* oaspeților [sași] din Cluj documentul privilegiat pe care li l-a dat la 19 aug. 1316⁵⁴).

Transumpt în documentul din 3 apr. 1336 (locul unde se găsește acest document și cota).

Ediții.

3. 1319, aug. 19. — „XIII kalendas septembris” (f. 1).

Carol [Robert] regele Ungariei etc., pentru a răsplăti devotamentul oaspeților sași din Cluj, la cererea lui Benedict, paroh din Cluj și canonic de Alba [Iulia] și a comitelui Tark jude la Cluj, *de confirmă* privilegiile pe care le-au căpătat de la Ștefan, regele Ungariei, la întemeierea Clujului și care, în decursul timpului, le-au fost încalcate, și anume oaspeții cu pământ să plătească în fiecare an, de sfântul Martin (11 nov.), cite un fertun de greutate regescă; oaspeții fără pământ, dar cu case, la aceeași sărbătoare vor plăti cite 3 pondere; la același termen jelerii trebuiau să plătească o pondere și jumătate, ca dare pe pământ; fiecare 60 de gospodării vor trimite la oaste cite un ostaș bine înarmat. Oaspeții își vor alege libei, vilicul. Acesta avea voie să judece pricinile dintre ei, afară de omor, furt, tielhărie, punere de foc și răniri, pe care le va judeca împreună cu judele regal cu care va împăți amenzile: două părți va lua vilicul și o parte judele regal. Oaspeților li se mai acordă scutire de plata oricărei taxe pentru mărfurile și lucrurile lor, între hotarele Transilvaniei, apoi dreptul de a-și alege liber pe preotul și parohul lor, după obiceiul celorlalte orașe, în sfârșit li se acordă dreptul de proprietate asupra pământurilor pe care le-au stăpinit până acum, împreună cu pădurile, dumbrăvile, livezile, pământurile arabile etc.⁵⁵).

Transumpt în documentul din 3 apr. 1336 (locul unde se găsește acest document și cota).

Alte transumpte.

Ediții.

În legătură cu fișele de mai sus, toate *fișe de catalog*, se cuvin unele explicații:

a) fișarea unui document cu transumpt se începe cu fișarea documentului cadru. În această fișă nu se dau amănunte din privilegiul propriu-zis (în cazul nostru documentul din 19 aug. 1316);

b) fișa cea mai dezvoltată se face la privilegiul cu data cea mai veche (în exemplificarea noastră, documentul din 19 aug. 1316);

c) transumptele au aceeași cotă ca și documentul cadru;

d) descrierea unui tip de sigiliu se face, în cuprinsul catalogului, numai o singură dată. Cînd se mai întâlnește același tip de sigiliu, se face numai trimiterea la prima descriere.

Iată acum același document *fișat pentru inventar administrativ*.

4. 1336, apr. 3. — „tertio nonas aprilis” (f. 1).

⁵²) *Ub.*, I, nr. 523, p. 475—476.

⁵³) Nu s-a mai pus etc., deoarece numai atita se spune în document.

⁵⁴) *Ub.*, I, nr. 488, p. 444—445.

⁵⁵) *Ub.*, I, nr. 346, p. 319—320.

Carol [Robert], regele Ungariei, *reconfirmă* oaspeților [sași] din Cluj, privilegiul pe care li l-a acordat la 11 iul. 1331.

Original sau copie, limba în care este scris, felul sigiliului și al șnului (starea lor), starea documentului.

Observații :

a) data documentului trebuie reprodusă întocmai, fiind un element de identificare a documentului inventariat. A pune numai data calculată după calendarul nostru este o greșală ;

b) dacă s-ar fi opus în document localitatea de unde este dat, aceasta ar fi trebuit menționată pe fișă, cu forma din document. Amănuntul acesta este iarăși un element de identificare a documentului inventariat. În continuare se poate da, între paranteze rotunde, numirea de azi a localității ;

c) în afară de transumptul cu data cea mai recentă (în cazul nostru documentul din 11 iul. 1331), adică documentul pe care l-a avut în mână cancelaria care a redactat documentul cadru (este vorba de documentul din 3 apr. 1336) și pe care l-a confirmat, este inutil să se mai treacă pe fișă și documentele reproduse în transumpt ;

d) nu mai este nevoie să se pună „etc.” după titulatura regelui Ungariei spre a se ști că este prescurtată. La fel se va proceda și în alte cazuri similare ;

e) transumptelor nu li se face fișă de inventar.

Înainte de a continua exemplificarea ținem să atragem atenția asupra documentului cadru. Pentru a-i fixa valoarea juridică trebuie să se țină seama de formula care urmează după *transumpt*. În exemplul nostru (documentul din 3 apr. 1336) se spune : „acceptamus, approbamus, ratificamus”. Deci este limpede că documentului cadru nu-i putem spune mai bine decît *document de confirmare*. A-l numi altfel înseamnă a nu ține seama de textul documentului, ceea ce nu este permis.

Nu am ales întimplător, pentru exemplificare, documentul din 3 apr. 1336. Urmărind soarta acestui privilegiu încercăm să îmbogățim arhivistica românească cu un termen nou. Iată ce s-a întâmplat cu privilegiul din 3 apr. 1336. Urmașul regelui Carol Robert, Ludovic I, rugat la fel de clujeni, reconfirmă privilegiile acordate de predecesorul său, prin documentul din 30 martie 1353. La data de 6 septembrie 1365, regele Ludovic reconfirmă acest privilegiu, „innouamus et perpetuo confirmamus”⁵⁶⁾, cum se spune în document. De data aceasta reînnoirea și confirmarea privilegiului nu s-a mai făcut cu formularul obișnuit ci într-o formă simplificată, adică în loc să se retranscrie privilegiul din 30 martie 1353 într-un document cadru cu formularul cunoscut și uzitat, s-a pus direct pe acest privilegiu formula (clauza)⁵⁷⁾ de reînnoire și confirmare, atîrîndu-se la document un al doilea sigiliu. Cu toate acestea editorii germani (Fr. Zimmermann-C. Werner-G. Müller, *Ub.*, II, nr. 831, p. 228—229) numesc documentul din 6 sept. 1365 „Eintragung”, adică înregistrare, termen absolut nepotrivit și modern. Editorii germani n-au ținut seama de formula „innouamus et perpetuo confirmamus”, care este aceeași în esența ei juridică cu cea din alte documente de confirmare, căci este evident că între documentele din 3 aprilie 1336 și acela din 6 septembrie 1365 nu este decît o deosebire de formă, fondul lor juridic fiind același, fapt care pledează pentru o singură numire, adică așa cum propunem noi : *document de confirmare*, numire pe care ne-o impun formulele juridice ale documentelor. Astfel, pentru documentul din 6 septembrie 1365 noi propunem un model de fișă de inventar care satisface toate exigențele, întrucît din nota care urmează după textul propriu-zis al fișei se vede că întărirea vechiului privilegiu din 30 martie 1353 s-a făcut cu un alt formular decît cel uzitat. Iată și modelul de fișă pe care-l propunem :

5. 1365, sept. 6. — „octavo indus septembris” (f. 1).

Ludovic [I], regele Ungariei, reînnoiește și confirmă oaspeților sași din Cluj, privilegiul pe care li l-a acordat la 30 martie 1353. Dat prin Nicolae, arhiepiscop și cancelar.

Locul unde se găsește documentul, cota (aceeași ca la doc. din 30 martie 1353).

Formulă (clauză)⁵⁸⁾ de reînnoire și confirmare pusă direct pe privilegiul din 30 martie 1353 (urmează cele de cuviință. La sigilii se va menționa întîi sigiliul documentului din 30 martie 1353 și apoi sigiliul de confirmare).

⁵⁶⁾ Documentul este publicat de Jakab Elek în „Oklevéltár Kolozsvár története...”, I, Buda, 1870, p. 36.

⁵⁷⁾ Termenul acesta este folosit de Gheorghe Kraus, jurist și istoric din secolul al XVII-lea.

⁵⁸⁾ Unui document de acest fel nu i se face fișă de inventar, fiindcă nu-l avem ca unitate izolată de documentul din 30 martie 1353.

2.

Documente date de locurile de adevărire (loca credibilia).

6. 1424, *nov.* 4. — „sabbato proximo post festum omnium sanctorum” [Alba Iulia] 59).

Capitulul bisericii Transilvaniei, la cererea lui Hermann, cetățean din Sibiu și curator al bisericii din același oraș, făcută în numele sibienilor; *transcrie* documentul privilegiat din 19 aug. 1424, acordat acestora de Sigismund, regele Ungariei.

Fișa aceasta este bună și pentru catalog și pentru inventar administrativ.

Fișa transumptului nu prezintă nici o dificultate și n-are rost să dăm un model. Pentru notele care urmează după textul fișei transumptului să se vadă modelele precedente.

7. 1336, *mart.* 22. — „feria sexta proxima ante dominicam Ramispalmarum” [Alba Iulia].

Capitulul bisericii Transilvaniei *adeverește* că în prezența sa, comitele Nicolae, fiul lui Corrad de Tălmaci (Tolmach), a dăruit nepoților săi de soră după mamă, Mihail și Pavel, fiii lui Nicolae de Turnișor (Epindorf) ⁶⁰, moșia sa Metiș (Mortunfolwa, azi sat în raionul Agnita, reg. Stalin), pe care o are de la regele răposat al Ungariei, Ladislau, aflătoare în Scaunul Șeica (Selk) cu tot ce ține de ea și între hotarele pe care le-a avut. Capitulul mai *adeverește* că tot în prezența sa, comitele Nicolae a dat lui Mihail și Pavel, privilegiile și actele de danie și stăpânire asupra moșiei Metiș, renunțând în felul acesta la orice drept de stăpânire asupra acestei moșii. Martori: prepozitul Dominic, cantorul Santus, custodele Toma și magistrul Nicolae, arhidiacon de Hunedoara (Hunyad) și decan al bisericii capitolului ⁶¹.

(Urmează cele de cuviință ca mai sus).

Iată și fișa de inventar administrativ:

8. 1336, *mart.* 22. — „feria sexta proxima ante dominicam Ramispalmarum” [Alba Iulia].

Capitulul bisericii Transilvaniei *adeverește* că în prezența sa, comitele Nicolae, fiul lui Corrad de Tălmaci (Tolmach), a dăruit nepoților Mihail și Pavel, fiii lui Nicolae de Turnișor (Epindorf), moșia Metiș (Mortunfolwa), din Scaunul Șeica (Selk), cu tot ce-i aparține.

(Urmează cele de cuviință, ca mai sus).

9. 1350, *iun.* 23. — „in vigilia festi Nativitatis sancti Johannis Baptiste” [Arad] ⁶².

Capitulul din Oradea, ca urmare a ordinului lui Ludovic [I], regele Ungariei, din 13 mai 1350, *pe care-l reproduce integral*, raportează acestuia că în ziua de 21 iun., în prezența reprezentantului regelui, Nicolae, fiul lui Iacob de Cheged ⁶³ și a magistrului Nicolae, canonic al capitolului, de față fiind vecinii și megieșii, au pus, *fără împotrivirea cuiva*, pe Ștefan, fiul lui Petru și pe soția acestuia, Zemeteu, în proprietatea moșiei Apamolna (așezare dispărută) din comitatul Bihor.

(Urmează cele de cuviință, ca mai sus).

Iată și fișa de catalog a transumptului cuprins în documentul cadru de mai sus:

10. 1350, *mai* 13. — „feria quinta proxima ante festum Penthecostes”, Buda (Bude).

Ludovic [I], regele Ungariei, *ordonă* capitolului din Arad, ca în prezența unui *reprezentant al regelui*, și de față cu vecinii și megieșii, să rehotărâcească moșia Apamolna din comitatul Bihor și s-o lase în stăpânirea lui Ștefan, fiul lui Petru și soției sale Zemeteu. Eventualii împotrivitori să fie citați în fața regelui. Se cere raport scris asupra executării ordinului. (Urmează cele de cuviință, ca mai sus).

Fișa de inventar administrativ la documentul cadru de sub nr. 9, ar putea fi astfel redactată:

11. 1350, *iun.* 23. — „in vigilia festi Nativitatis sancti Johannis Baptiste” [Arad].

Capitulul din Arad *raportează* lui Ludovic [I], regele Ungariei, că la 21 iun., Ștefan fiul lui Petru și soția sa, Zemeteu, au fost puși în proprietatea moșiei Apamolna.

(Urmează cele de cuviință, ca mai sus).

⁵⁹) *Ub.*, IV, nr. 1957, p. 221.

⁶⁰) Amănunte necesare.

⁶¹) *Ub.*, I, nr. 522, p. 474—475.

⁶²) *Documente privind istoria României veacul XIV. C. Transilvania*, IV, (1341—1350) Buc., 1955, p. 697—698. Traducerea în limba română a acestui document sub nr. 796, p. 544.

⁶³) Ordinul regal din 13 mai 1350 dă numele următoarelor persoane, care-l puteau reprezenta pe rege: „Michael filius Michaelis de Gorba vel Ladislaus filius Andree de Morouth aut Nicolaus filius Jacobi de Cheged sive Johannes filius Ambrosii de Panazy” (*Ibidem*, text latin, p. 696—697, traducerea în limba română, nr. 787, p. 538).

Sfârșim această exemplificare pe care am redus-o numai la unele documente caracteristice, cu o subliniere: *confirmările* de documente, în ceea ce privește cuprinsul documentelor, se pot face numai de autorități de rang mai înalt, sau de rang egal cu emitentul documentelor. De exemplu, papa confirmă și acte date de regii Ungariei; regii Ungariei confirmă acte date de ei înșiși, de regi predecesori, sau de organe subalterne (voievozii, vicevoievozii Transilvaniei etc.). Nici într-un caz, de exemplu voievodul Transilvaniei, nu poate confirma (întări) un privilegiu dat de regele Ungariei⁶⁴). De aceea arhivistul trebuie să fie atent la întrebuirea termenilor „confirmare”, „reconfirmare”, „întărire”.

⁶⁴) O scăpare din vedere de acest fel se găsește în rezumatul nr. 512, al documentului din 25 martie 1347, dat de Ștefan, voievodul Transilvaniei, în care se spune: „Ștefan, voievodul Transilvaniei *întărește* (sublinierea este a noastră) comitelui Nicolae... moșile... ce-i fuseseră dăruite de regele Carol Robert”. De fapt, este vorba de un proces care, prin intervenția regelui, încetează (v. *Documente privind istoria României. Veacul XIV. C. Transilvania*, IV, 1341—1350, Buc., 1955, p. XLVIII).

OBSERVAȚII ASUPRA METODELOR DE ARHIVARE ÎN ARHIVA PRIMĂRIEI ORĂȘULUI BAIJA MARE ȘI A PREFECTURII COMITATULUI MARAMUREȘ

CAROL SZÁSZ

În scopul cunoașterii metodelor de arhivare în arhivele istorice de pe teritoriul Transilvaniei și găsirii unui sistem unitar cu privire la întocmirea inventarelor acestor arhive, am ales, pentru efectuarea unor cercetări preliminare, două fonduri mai importante din depozitul Serviciului Regional Baia Mare și al Filialei Sighet. Comunicarea observațiilor făcute în urma cercetărilor este absolut necesară, pentru a putea stabili dacă ordinele centrale cu privire la organizarea arhivelor, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor, au fost aplicate întocmai, sau eventual metodele mai simple de arhivare au existat ca „regionalisme” și pe mai departe la unele instituții.

În dezvoltarea arhivelor orășenești și ale comitatelor o schimbare radicală au adus-o ordinele emise de către Maria Terezia între anii 1769—1770, prin care ea dispunea ca aceste instituții să înainteze o situație asupra modului de arhivare și de păstrare a arhivelor¹⁾. În urma lipsurilor mari ce s-au constatat în păstrarea arhivelor și în vechiul mod de administrație, moștenit încă din timpul Principatului, s-a întreprins o acțiune generală de punere în ordine a arhivelor.

O a doua acțiune de acest fel, sub Iosif al II-lea, după norme și instrucțiuni unitare, a introdus ordinea de azi în arhivele vechi orășenești și ale comitatelor²⁾.

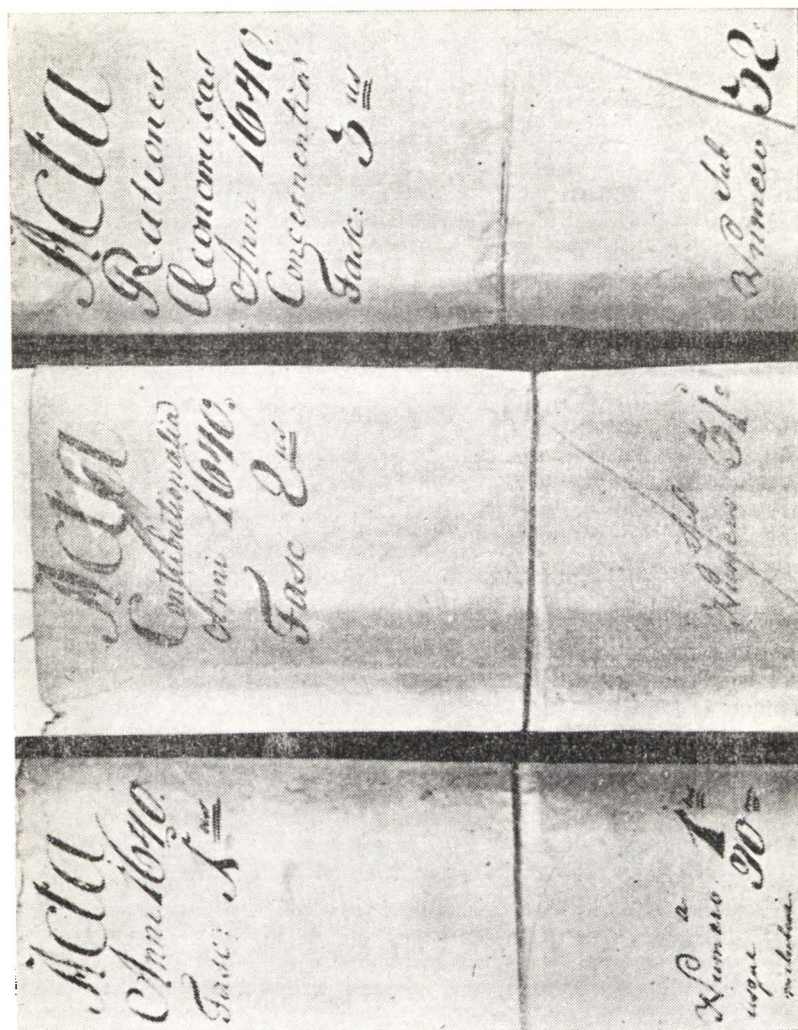
Conducerea orașelor și a comitatelor, însă, nu totdeauna și nu în toate părțile s-a conformat acestor ordine. Se constată, de pildă, că în arhiva orașului Cluj ordonarea mai amănunțită a actelor, în urma acestor ordine, s-a început numai după anul 1773³⁾. Delăsarea organizării arhi-

¹⁾ Kiss Andrei, *Dezvoltarea ordinii arhivei orașului Cluj de la sec. XIV până la sfârșitul sec. XVIII*, (Kolozsvár város leveltára rendjének fejlődése a XIV. századtól a XVIII. század végéig). *Volum omagial Kelemen Lajos*, Cluj, 1957, p. 430.

²⁾ Jakó Sigismund, *Instrucțiuni arhivistice ale oficiilor din Transilvania 1575—1841. Problema organizării arhivelor vechi din Transilvania*, în „Revista Arhivelor — seria nouă” I, 1958, p. 34—81.

³⁾ Kiss Andrei, *op. cit.*, p. 432.

velor se observă și în cele două arhive din regiunea noastră, unde n-a existat nici măcar tendința de ordonare și arhivare a actelor dinaintea ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea.

Fascicule de acte din anul 1640.

Primele acte numerotate din arhiva Primăriei orașului Baia Mare, care prin numerotarea lor au primit totodată o formă stabilă de arhivare și prin aceasta diferă din punct de vedere al păstrării lor de foile volante, provin din primii ani ai secolului al XVII-lea.

Numerotarea și arhivarea actelor din secolele XVII—XVIII, însă, nu s-a făcut concomitent cu crearea lor, ele fiind ordonate și numerotate mult mai târziu. Din secolul al XVII-lea nu posedăm încă nici o evidență.

contemporană asupra materialului creat atunci. După forma scrisului de pe verso actelor se poate trage concluzia că arhivarea tuturor actelor create de oraș, începînd cu cele mai vechi, de la 1600 inclusiv cîteva foi din ultimii ani ai secolului al XVI-lea, s-a făcut ulterior, aproximativ între anii 1790—1820.

Ordonarea actelor s-a făcut în fascicule, ele fiind îndoite în două, în forma de „fraktur“, numerotate în general în ordine cronologică, specificîndu-se pe ele numărul de ordine al actului în cadrul fascicolului, ziua, luna, anul emiterii actului, precum și numărul fascicolului. Acesta din urmă a fost învelit cu o hîrtie tare, legat cu sfoară, purtînd pe deasupra denumirea fascicolului, precum și numerele extreme ale actelor cuprinse în el.

Primul fascicol, totdeauna cu inscripția „Acta“, mai tîrziu „Acta politica“, conține corespondență, ordine, circulări etc. Al doilea fascicol este compus din actele cu privire la veniturile orașului, avînd inscripția „Acta contributionalia“ și conține listele de impunere a locuitorilor. În al treilea fascicol, cu inscripția „Acta rationes aeconomicas concernentia“, se păstrează socotelile orașului asupra cheltuielilor efectuate în cursul anului.

Controlînd sistemul de ordonare al actelor din primul fascicol, s-a putut constata că acestea au fost ordonate în general cronologic, ordinea actului în fascicol fixînd totodată și numărul actului respectiv. În general, cîte 30 de numere au fost așezate în cîte un fascicol.

Listele de impunere din fascicolul 2 n-au fost numerotate separat, ci întregul fascicol a primit nr. curent 31, continuînd astfel ordinea numerelor curente începută cu fascicolul 1, nr. 1. La fel, această ordine de numerotare s-a continuat și în fascicolul 3 care, deși conține mai multe liste și registre mici de socoteli, a primit în continuare nr. 32.

Pentru materialul din mijlocul secolului al XVII-lea, dar mai ales pentru cel din secolul al XVIII-lea, odată cu creșterea numerică a actelor, fascicolul 1 nefiind suficient pentru a cuprinde toate actele administrative, iar cantitatea numerelor de acte cuprinse într-un fascicol rămînd în general tot 30 buc., în funcție de numărul actelor administrative create în anul respectiv, s-au format fasciculele 2 și 3, numerotîndu-se actele înglobate în ele și pe mai departe în continuare. De pildă fascicolul 1, nr. 1—30, fascicolul 2, nr. 31—60, fascicolul 3, nr. 61—90. În felul acesta actele cu venituri și socoteli au fost așezate sub nr. 4 și 5 în ultimele două fascicule, primind numerotarea în continuare, cu nr. de ordine 91 și 92.

Orașul Baia Mare, în baza privilegiului dat de Matei Corvin în anul 1484, a avut dreptul de a judeca chestiunile litigioase ale locuitorilor orașului⁴⁾. Între alte drepturi și privilegii pe care le-a dobîndit orașul începînd de la primul privilegiu cunoscut, emis de Ludovic I în anul 1347, „dreptul de paloș“ ocupă un loc important în istoria Băii Mari, acesta

⁴⁾ Originalul la Arh. St. Baia Mare, arhiva Primăriei Orașului Baia Mare, transcris în diploma lui Wladislaw II din 29 dec. 1496, cota veche 10, 17.

devenind astfel oraș liber-regal, un for de judecată independent de cel al nobililor comitatului⁵⁾.

Actele acestor procese de judecată se găsesc totdeauna în cadrul actelor administrative, ele fiind de multe ori puse și numerotate ca ultimele în cadrul fascicolului. Problemele litigioase ale locuitorilor crescînd din ce în ce mai mult, începînd de la anul 1787, s-au format pentru actele judiciare fascicole separate, cu inscripția „Acta iudiciaria”.

La fel ca și arhivarea ulterioară a actelor, prima evidență a acestora cu inscripția „Regestrum actorum anni 1700—1745”, după forma scrisului și felul hîrtiei, provine tot de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Registrul are un antet scris de mîna, conținînd următoarele rubrici :

<i>Anul emiterii actului</i>	<i>Cuvîntul de bază și conținutul scurt al actului</i>	<i>Nr. fasc.</i>	<i>Nr. de înregistrare</i>	<i>Obs.</i>
----------------------------------	--	------------------	--------------------------------	-------------

Actele sînt introduse în acest registru după sistemul unui index alfabetic, asemănător în ceea ce privește caracterul și scopul lui, cu repertoriile (Hauptindex) din arhiva Comitatului Maramureș. Poziția numărului de înregistrare, „Nr. registrationis”, ne arată că introducerea actelor în acest index în ordinea alfabetică, a constituit a doua fază în arhivarea materialului, prima lucrare presupusă fiind înregistrarea lor într-un registru asemănător cu așa zisul „Gestionsprotokoll” din arhiva Comitatului Maramureș. Asemenea registre, însă, nu se găsesc în arhiva orașului Baia Mare pînă la introducerea definitivă a registrului de intrare de la anul 1852.

În anul 1810 găsim următoarele registre ca mijloace de evidență și orientare : 1. Index cu inscripția „Regestrum” ; 2. Protocolul politico-juridic ; 3. Protocolul economic. Protocoalele nu sînt altceva decît registrele proceselor-verbale ale ședințelor politico-juridice, respectiv economice, ținute de magistratul orașului.

Indexul are următorul antet :

<i>Obiectul sub un cuvînt de bază</i>	<i>Nr. fasc.</i>	<i>Nr. sesiunii</i>	<i>Nr. înreg.</i>	<i>Nr. emitentului</i>
---	------------------	---------------------	-------------------	------------------------

Introducerea actelor în acest index se făcea la fel ca în cel referitor la anii 1700—1745, în ordinea alfabetică. În cazul, însă, în care sosea un ordin superior cu nr. de emitere, acest număr al emitentului se introducea atît în rubrica „nr. emitentului” din Index, cît și pe verso actului respectiv. În arhiva orașului Baia Mare aceasta este prima intenție de a fixa și preciza actul sosit și prin introducerea pe el a numărului emitentului.

Scopul celor două protocoale a constatat în folosirea lor ca registre de procese-verbale ale ședințelor magistratului, fiind conduse în ordinea ținerii ședințelor. Problemele dezbatute la aceste ședințe (sesiuni) primeau numărul lor curent respectiv, iar acest număr era introdus și pe actul venit de la o altă instituție, sau înaintat magistratului de către petiționari. Astfel

⁵⁾ *Schönherr Gyula dr. emlékezete* (Amintirea dr. Iuliu Schönherr), Budapesta, 1910, p. 240.

numărul actului corespundea totdeauna cu numărul chestiunii dezbătute la ședință. În această procedură, registrul proceselor-verbale ale ședințelor

		F.		Alina	
Anul	Procesul-verbale	Sinteză Obiect:		Sinteză	
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	19.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	22.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	23.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	28.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	32.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	37.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	38.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	39.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	40.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	41.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	42.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	43.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	44.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	45.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	46.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	47.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	48.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	49.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	50.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	51.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	52.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	53.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	54.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	55.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	56.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	57.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	58.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	59.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	60.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	61.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	62.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	63.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	64.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	65.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	66.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	67.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	68.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	69.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	70.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	71.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	72.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	73.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	74.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	75.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	76.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	77.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	78.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	79.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	80.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	81.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	82.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	83.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	84.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	85.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	86.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	87.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	88.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	89.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	90.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	91.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	92.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	93.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	94.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	95.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	96.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	97.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	98.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	99.
1705.	Selva Danyeroff Officiu de Tentație End Danyeroff Latine			1.	100.

Foia cu litera F. din indexul pentru actele dintre anii 1700—1745.

se poate considera și ca o înregistrare a actelor, protocolul avînd de altfel și un antet cu denumirea „Exhibita”.

a filei, sub antetul „Conclusa“, se afla hotărîrea magistratului în chestiunea respectivă. Pe verso actelor îndoite se introducea numărul crt. al registrului procesului-verbal și, cîteodată, și data ședinței la care a fost dezbătută chestiunea. Actele numerotate în felul acesta erau legate în atîtea legături, cîte ședințe s-au ținut în cursul anului, deci numărul legăturilor de acte în această perioadă era egal cu numărul sesiunilor.

Conform celor două protocoale, problemele au fost dezbătute, după caracterul lor, sau în sesiunea politico-juridică, sau în cea economică, fiind fixată astfel și grupa în care actul a primit și cota respectivă. În felul acesta se formau separat legăturile actelor politico-juridice și separat ale celor economice.

Ordonarea actelor în legături trecea mai tîrziu printr-o schimbare și anume: din acestea nu s-au format atîtea legături cîte sesiuni au fost ținute, ci actele, respectiv numerele mai multor sesiuni au fost așezate într-o singură legătură. De pildă, în anul 1835 legătura nr. 2 conține actele sesiunilor 17—24. Obîșnuința de a folosi cele două feluri de protocoale, separat cele politico-juridice și separat cele economice, a rămas și pe mai departe, ambele legate cîteodată într-un singur volum.

După revoluția din anii 1848—49, mersul normal al administrației a suferit mult din cauza reprimării care a urmat între anii 1850—1867, țara fiind guvernată prin decrete și hotărîri centrale. Din această perioadă registrele de procese-verbale ale ședințelor lipsesc aproape în întregime.

Anul 1852 aduce în sistemul de arhivare o schimbare radicală, fiind introdus pentru prima dată registrul de intrare a actelor, adică din acest an găsim primul registru de acest fel în arhiva Primăriei Baia Mare. Antetul registrului este următorul:

<i>Nr. de înreg. (Nr. registr. de proc.-verb.)</i>	<i>Ziua sosirii actului</i>	<i>De unde vine hîrtia, data și nr. actului</i>	<i>Conținutul actului</i>	<i>Referentul</i>
<i>Modul rezol- vării</i>	<i>Data rezol.</i>	<i>Data comu- nicării</i>	<i>Acte refe- ritoare la... datele lor</i>	<i>Nr. fasci- colului</i>

Indexul are următorul antet:

<i>Obiectul sub un cuvînt de bază</i>	<i>Nr. fascico- lului</i>	<i>Nr. curent al actului din reg. de intrare</i>	<i>Nr. emitentului</i>
---	-------------------------------	--	------------------------

Actele, fiind așezate în pachete în ordinea numerelor de înregistrare, pot fi găsite ușor cu ajutorul indexului și al registrului de intrare, ambele indicînd pe lîngă numărul actului și numărul pachetului respectiv.

În anul 1868 găsim 3 feluri de registre: 1. Registru de intrare; 2. Index alfabetic; 3. Registru de procese-verbale ale ședințelor magistratului.

Antetul registrului de intrare este următorul:

<i>Nr. curent</i>	<i>De unde vine hîrtia și conținutul actului</i>	<i>Data rezolvării</i>
-------------------	--	------------------------

Odată cu înregistrarea, actul era îndoit în două, numărul de înregistrare și anul fiind introduse pe verso lui în partea de jos. Tot pe spatele

actului, sus, se introducea și numărul registrului de procese-verbale, adică numărul sub care chestiunea a fost dezbătută în sesiunea respectivă.

Acele, astfel înregistrate, erau legate în pachete în ordinea numerelor registrului de procese-verbale. Indexul fiind întocmit pentru registrul de procese-verbale, registrul de intrare își pierde importanța imediat după înregistrarea actelor. În acest sistem de arhivare actul, precum și toată corespondența referitoare la chestiunea respectivă, pot fi găsite cu ajutorul indexului și al registrului de procese-verbale, indexul conținând numărul pachetului, numărul actului, precum și toate numerele de acte referitoare la acea chestiune.

Această înregistrare ne arată faza de trecere de la o metodă la alta și anume de la numerotarea și evidența actelor în ordinea sesiunilor magistratului la o evidență care se bazează pe registrul de intrare și index.

Metoda de arhivare arată mai sus se schimbă complet în anul 1872. Din acest an posedăm trei feluri de registre: 1. Registru de intrare; 2. Index; 3. Registru de procese-verbale ale ședințelor magistratului.

Registrul de intrare are următorul antet:

<i>Nr. de înregistrare</i>	<i>De unde vine hîrtia și conținutul ei</i>	<i>Data rezolvării</i>
----------------------------	---	------------------------

Actele au fost așezate în pachete în ordinea numerelor de înregistrare. Diferența față de metoda anterioară constă în faptul că indexul s-a întocmit pentru registrul de intrare și nu pentru registrul de ședințe, deci actele pot fi găsite cu ajutorul acestor indexe și al registrelor de intrare. Pachetele poartă pe ele o etichetă cu indicarea anului, numerelor extreme ale actelor și numărul pachetului, cu cifre romane.

Metoda de înregistrare în general nu s-a schimbat nici mai târziu. De exemplu, în anul 1886 găsim cele trei registre ca și în anul 1872. Dacă chestiunea s-a discutat și în ședința magistratului, numărul curent al ședinței era trecut și acum pe verso actului îndoit, dar acest număr nu mai are importanță în arhivarea și evidența actului înregistrat, baza evidenței devenind registrul de intrare cu indexul.

Arhivarea actelor în arhiva Primăriei orașului Baia Mare pînă în anul 1926 se făcea după sistemul maghiar, actele înregistrate fiind îndoite, purtînd pe verso anul, luna, ziua, numărul și rezolvarea pe scurt. În 1926 s-a introdus sistemul de dosare, fără însă ca această metodă să se bazeze totodată pe clasarea actelor pe probleme, conform unui nomenclator sau opis. Dosarul în acest sistem nu este altceva decît o cămașă, în care toate actele referitoare la o chestiune au fost așezate dezdoite, în ordine cronologică.

Această schimbare, față de sistemul anterior, este mai mult o schimbare exterioară, fiind o formă mai practică de păstrare a actelor, dar nu totodată și o schimbare radicală, în ceea ce privește metoda de arhivare. Conform metodei de conexare, toate actele referitoare la o chestiune în cadrul anului au fost atașate și arhivate la primul act ca act de bază, unde se și puteau găsi.

În arhiva fostei Prefecturi a Comitatului Maramureș, pentru actele dintre anii 1695—1903, am găsit următoarele metode de înregistrare și arhivare:

Actele administrative, provenite dintre anii 1695—1786, erau ordonate în cadrul anilor în general cronologic și numerotate în continuare, numărul 1 începînd totdeauna de la 1 ianuarie al fiecărui an. Acest număr, devenind numărul curent al actelor, era introdus și pe verso acestora între două linii orizontale, sau sus în colțul stîng. În ordinea acestor numere actele erau legate în fascicule, mai bine zis pachete, actele nefiind încă grupate și legate după un criteriu de conținut. Ordonarea și arhivarea actelor din această perioadă nu arată încă intenția de a forma arhiva după un sistem de nomenclator pe probleme.

În anul 1787 se folosește prima dată metoda clasării actelor pe probleme. Actele, clasate pe diferite categorii după conținutul lor, erau legate în fascicule, fiecare fascicol avînd un simbol, mai întîi în cifre arabe, pe urmă în litere de la A pînă la N, în afară de litera K. Nomenclatorul din această perioadă, în baza căruia s-au format fasciculele, nu-l cunoaștem, dar diferitele grupe de acte le putem deduce din conținutul fasciculelor⁶⁾. Se presupune că după dispozițiile centrale, date în privința organizării arhivelor la comitate, a existat un nomenclator comun pentru toate comitatele sau cel puțin tendința de a se alcătui un asemenea nomenclator.

Între anii 1788—1813 actele erau ordonate și arhivate tot pe probleme, fasciculele diferitelor categorii de acte purtînd ca simbol cifre arabe. Un fascicol conținea actele mai multor ani cu același conținut, de exemplu, „Actapostalia“, fasc. 48, 1788—1796.

La începutul fasciculelor, în această perioadă, se găsește și o listă (elenchus) a actelor din fascicol, în care sînt înșirate de la nr. 1 pînă la ultimul număr toate actele din fascicolul respectiv, fiecare act avînd astfel și un număr de ordine. Această listă a actelor, tipărită în limba germană, are următoarele rubrici:

<i>Nr. curent al actului din fascicol</i>	<i>Nr. de înregistrare (nr. din Gestionsprotokoll)</i>	<i>Conținutul actului</i>	<i>Data rezolvării</i>
---	--	---------------------------	------------------------

Între anii 1814—1848 ca bază a ordonării și arhivării actelor administrative rămîne și pe mai departe clasarea pe probleme, fasciculele diferitelor categorii de acte purtînd literile de la A la N, în afară de litera K, avînd totodată în cadrul literelor și o subîmpărțire cu cifre arabe.

Din anul 1814, din conținutul fasciculelor, s-au putut deduce și categoriile de probleme în baza cărora actele au fost grupate în fascicule. Pentru fascicolul A în care s-au înglobat actele sedriei nobilitare și ale diferitelor procese și pentru fascicolul G, cu problemele poștei, transporturilor, comerțului, meșteșugurilor și chestiunile breslelor, dăm și subîmpărțirea lor cu cifre arabe.

⁶⁾ Joódy Paul, *Scurtă prezentare a arhivei județului Maramureș*, în „Revista Arhivelor — seria nouă“, II, 1958.

Fascicolul A, 1—5. Actele sedriei nobilitare și diferite procese. A 1 : Raport asupra diferitelor procese din plășile comitatului. A 2 : Despre cei 61 de forinți încasați de la nobilimea din Sighet. A 3 : Sentința în chestiunea judeului Nagyidai Samuel. A 4 : Cercetări în chestiunea lui Chaim Lerner. A 5 : Cercetări în chestiunea paznicilor din Sighet.

Fascicolul B. Corespondența oficială a comitatului mai ales cu celelalte comitate. Chestiuni administrative.

Fascicolul C. Chestiuni militare, insurecții, dezertori militari, invalizi, ajutoare militare.

Fascicolul D. Chestiuni bisericești și culturale.

Fascicolul E. Problemele sănătății, daruri caritative, diferite ajutoare, foametea, teritorii bînuite de foamete, stricăciuni cauzate de incendii și inundații.

Fascicolul F. Păduri, mine, exploatarea acestora, întreținerea lor, chestiuni fiscale.

Fascicolul G, 1—15. Poșta, transportul, comerțul, meșteșuguri, chestiunile breslelor. G 1 : Prețul cerealelor de pe piețele din Sighet și Huszt. G 2 : Dispoziții asupra mărfurilor transportate din Turcia. G 3 : Despre negustori străini. G 4 : Despre poștele din Sighet și Munkács. Stații poștale. Stațiile drumului pentru transportarea sării prin Sighet-Remetea-Huszt. Drumul Sighet-Bereg-Ungvár. Drumul poștal Munkács-Galicia. G 5 : Despre mici meseriași. Participarea micilor meseriași la târguri. Regulamentele breslelor. Taxele breslelor. G 6 : Lipsește. G 7 : Tarife poștale. G 8 : Taxe de vamă. G 9 : Vamă pentru cafea. G 10 : Despre morile pe apă. G 11 : Tarifele mărfurilor care trec prin oraș. G 12 : Transportarea cerealelor. G 13 : Impozitul tricesimal. G 14 : Taxa morăritului. G 15 : Impozitul tricesimal pentru mărfurile care trec prin oraș.

Fascicolul H. Drumuri, poduri, reglementarea apelor, fluviilor.

Fascicolul I. Circulări venite de la forurile superioare, diferite comunicări, urmăriri etc.

Fascicolul L. Plîngerii, denunțuri, reclamații etc.

Fascicolul M. Chestiuni financiare, socoteli, plăți, operațiuni de casă, inclusiv și cele militare.

Fascicolul N. Diferite cereri personale.

Fascicolele create cu începere de la anul 1787, avînd la baza lor clasarea actelor pe probleme, pot fi considerate ca un grup de acte asemănătoare cu dosarul nostru de azi, fascicolul devenind astfel o unitate arhivistică de păstrare.

Registre de intrare în arhiva Comitatului Maramureș, care să fi fost conduse concomitent cu întocmirea actelor respective, avem numai începînd de la anul 1873. Din anii 1787, 1788 și 1789 s-a găsit cîte un registru numit „Gestions-protokoll” folosit pentru înregistrarea ulterioară a tuturor actelor întocmite înaintea acestor ani.

Aceste registre au antete tipărite în limba germană în felul următor :

<i>Nr. curent</i>	<i>Anul, luna, ziua</i>	<i>De unde vine actul. Conținutul lui</i>	<i>Rezolvarea actului</i>	<i>Data rezolvării</i>	<i>Fascicolul</i>
-------------------	-------------------------	---	---------------------------	------------------------	-------------------

Pe lângă „Gestionsprotokoll“ avem și indexul actelor administrative în formă de registre, numit repertoriu, care conține în ordinea alfabetică toate actele arhivate în cursul anului, sau în mai mulți ani. Inscripția acestui index în general este „Repertorium de actis politicis“. Acta politica are înțelesul de acte administrative.

Repertoriile, începînd cu anul 1789, au fost tipărite tot în limba germană cu inscripția „Hauptindex“ (Index principal), conținînd următoarele rubrici :

<i>Conținutul actului sub un cuvînt de bază</i>	<i>Nr. registrului (nr. din Gestions- protokoll)</i>	<i>Nr. fascicolului în care se găsește actul</i>
---	--	--

Revenind la metodele de arhivare a actelor, trebuie arătat că primele acte numerotate, purtînd pe ele primele semne de înregistrare, încep cu anul 1693. S-a constatat lipsa a 31 de documente între anii 1665—1693, de la primul an, de cînd se începe primul repertoriu.

Analizînd însă forma scrisului de pe verso actelor din perioada 1693—1786, repertoriile și hîrtia folosită la cele două repertorii, se poate deduce că acestea nu pot fi mai vechi decît din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea. După toate probabilitățile, repertoriile au fost întocmite la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, la fel și arhivarea actelor provenite din secolele XVII—XVIII s-a făcut ulterior, odată cu întocmirea acestor repertorii.

Faptul că nici în arhiva Primăriei orașului Baia Mare și nici în cea a Comitatului Maramureș nu se poate constata o metodă cristalizată de înregistrare și arhivare dinaintea ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea, dovedește că lucrări mai intense de ordonare s-au început și în aceste două arhive numai după emiterea ordinelor centrale în acest sens. Iar faptul că atît repertoriile, cît și listele de acte (elenchus) din fasciculele arhivei Comitatului Maramureș au rubrici tipărite în limba germană, ne face să presupunem că au existat directive centrale privind modul unitar de ordonare a arhivelor.

În materialul de după revoluția din anii 1848—49 pînă la anul 1873, din cauza lipsurilor mari în registre, precum și a lipsei de ordonare a actelor, nu s-au putut preciza metodele înregistrării și arhivării.

Operațiunile de înregistrare începînd cu anul 1873, de cînd avem primul registru de intrare, s-au făcut în felul următor, avînd anual cîte două registre, ca instrumente de evidență și orientare : 1. Registru de intrare ; 2. Index.

Arhivarea actelor înregistrate s-a făcut în ordinea cronologică a înregistrării, actele astfel numerotate fiind păstrate în fascicule, mai bine zis pachete. Numărul de ordine al actelor în cadrul pachetelor este numărul de înregistrare a lor. Pachetul de acest tip nu mai poate fi considerat ca o unitate de păstrare, deoarece actele cuprinse în el nu sînt repartizate după un criteriu de conținut, care ar asigura o legătură internă între ele, ci sînt numai forme mai practice de păstrare, la fel ca pachetele din arhiva Primăriei orașului Baia Mare.

În intervalul 1898—1902 actele administrative ale arhivei Comitatului Maramureș au fost ordonate din nou după un sistem de nomenclator pe probleme. Pe lângă actele create, găsim anual următoarele registre ca instrumente de evidență și orientare : 1. Registrul de intrare ; 2. Index ; 3. Registrul de ordine.

Registrul de ordine conține următoarele : 1. Nr. de înregistrare al actului din registrul de intrare, care este totodată și numărul curent al registrului de ordine ; 2. Clasamentul categoriei de acte cu cifre romane, anul și numărul de ordine al actului în clasamentul respectiv. Clasamentul nu este altceva decât fascicolul, creat în baza nomenclatorului pe categorii de acte.

Actele înregistrate în registrul de intrare și numerotate cu acest număr, odată cu clasarea lor pe categorii de probleme, mai sînt numerotate încă odată în ordinea așezării lor în fascicol. Fasciculele poartă următoarea inscripție : 1. Anul ; 2. Cifra romană ca simbolul categoriei de acte, respectiv simbolul fascicolului ; 3. Numerele extreme ale actelor, numere pe care le-au primit cu ocazia așezării și numerotării lor în cadrul fascicolului.

Actele după anul 1903 nu mai sînt clasate în baza nomenclatorului pe probleme și legate în fascicule, ci sînt păstrate în ordinea cronologică, la fel ca actele dintre anii 1873—1898, formînd pachete de acte. Și din această perioadă avem anual cele trei registre amintite mai sus.

Actele se pot găsi cu ajutorul acestor registre, dintre care registrul de ordine are următoarele rubrici : 1. Nr. de înregistrare al actului din registrul de intrare, care este totodată și numărul curent al registrului de ordine ; 2. Numărul de bază.

În caz că actul a rămas la numărul de înregistrare, adică n-a fost transpus ca anexă la un alt act în cadrul anului respectiv, sau într-un alt an, rubrica numărului de bază din registrul de ordine rămînea goală. În acest caz actul se poate găsi totdeauna sub numărul de înregistrare. Dacă actul s-a atașat la un alt act deja înregistrat, sub un alt număr de înregistrare, acest nou număr îl găsim în rubrica numărului de bază al registrului de ordine, eventual împreună cu specificarea anului, dacă actele respective au fost transpuse într-un alt an.

Prezentarea de față a arhivelor Primăriei orașului Baia Mare și a Comitatului Maramureș s-a făcut în baza primelor sondaje în aceste două fonduri, rezumîndu-se numai la metodele de arhivare, făcîndu-se apel după necesitate și la diferitele sisteme de înregistrare.

Cu ocazia studierii structurii acestor două fonduri am observat că, pentru a putea stabili metodele de arhivare din trecut, este absolut necesară clarificarea sistemelor de înregistrare, acesta fiind punctul de plecare în clasarea și ordonarea actelor.

Studierea amănunțită a diferitelor metode de înregistrare și arhivare este cu atît mai necesară, cu cît a reieșit că înregistrarea actelor concomitent cu întocmirea lor nu era practică în toate orașele și comitatele de la o dată comună. Se mai poate constata că alături de înregistrarea con-

mitentă, actele mai de mult întocmite, dar neînregistrate și nearhivate, suportau o înregistrare și ordonare ulterioară.

Datorită aspectului multilateral al problemei, în cadrul prezentei lucrări nici nu s-au putut măcar aminti diferitele metode de lucru cu privire la manipularea actelor, mai ales dincoace de anul 1900 și regulamentele interioare ale celor două instituții, care se ocupă și cu organizarea registraturii respective și cu metodele de arhivare. Lucrarea de față o considerăm ca o introducere la studierea amănunțită a procedurii arhivării.

Accentuăm însă, de la început, că la determinarea unităților de păstrare arhivistice, trebuie să fie luat în considerare fascicolul actelor care, întocmit în baza nomenclatorului pe probleme, poate fi considerat ca o unitate de păstrare, fiind asemănător cu dosarul nostru de azi. Pachetul, însă, compus din acte înregistrate și ordonate cronologic, neavînd între aceste acte o legătură internă pe baza conținutului, nu poate fi luat în considerare ca o unitate de păstrare arhivistică.

Formularea unor propuneri concrete și unitare cu privire la inventarierea arhivelor orășenești și ale comitatelor se poate face numai dacă vom cunoaște metodele de arhivare și structura fondurilor și în celelalte arhive orășenești și ale comitatelor. De aceea este absolut necesar ca ordonarea fondurilor arhivistice să nu fie numai o muncă mecanică, ci totodată și un studiu amănunțit asupra tuturor problemelor legate de procedeul îndelungat al arhivării. Prin studierea ordinei vechi a arhivelor, după principiul provenienței acestora, am putea cunoaște perfect atît întregul mecanism de funcționare a unui oficiu, cît și istoricul arhivei și al instituției însăși⁷⁾.

⁷⁾ Jakó Sigismund, *op. cit.*, p. 34--38.

SFATUL DOMNESC AL ȚĂRII ROMÎNEȘTI DIN ANII 1601—1611

ILEANA LEONTE

Cercetările istorice în general, *dar mai ales munca arhivistică*, au nevoie de multe lucrări ajutătoare pentru verificări de date și confruntări de texte. Lipsa studiilor de paleografie, sigilografie, heraldică și de genealogie este adesea simțită. Fără îndoială, lipsa lucrărilor de cronologie este cea mai de seamă pentru cei care au de verificat documentele noastre feudale, și în primul rând arhiviștii, care trebuie să le claseze și inventarieze. Acestea sînt motivele pentru care, reluînd o veche preocupare a noastră, încercăm de data aceasta să ne aducem contribuția prin lista sfatului domnesc din Țara Romînească de la începutul secolului al XVII-lea.

În acest timp (1601—1611) lista cea mai nouă a șirului domnilor dă următoarea succesiune :

Simion Movilă, 1600 noiembrie — după 4 iulie 1601.

Radu clucer, Stoica postelnic și Radu postelnic, locuitori de domn, 1601 iulie-septembrie.

Radu Mihnea, 1601 septembrie-martie 1602.

Simion Movilă, 1601 noiembrie-iulie 1602.

Radu Șerban, 1602, înainte de 3 august-decembrie 1610.

Gabriel Báthory, 1610 decembrie-martie 1611.

Radu Mihnea, 1611 martie-mai.

Radu Șerban, 1611 iunie — după 8 septembrie.

Radu Mihnea, 1611 septembrie 12 — august 1616¹⁾.

Regența boierilor din 1601 o găsim atestată în două acte din 9 iulie și 16 septembrie însă, numai primul s-a păstrat în original. Intitulația, clauza și data topică sînt puțin deosebite de cele din alte acte boierești mai ales ale banilor Craiovei : „Scrie jupan Radu clucer și jupan Stoica postelnic și jupan Radul postelnic această carte a noastră... Amintre să nu fie preste zisa noastră. Scris în scaunul cetății Tîrgoviștei“²⁾. În textul actului, scris în

¹⁾ *Documente privind istoria Romîniei. Introducere*, I, Buc., 1956, p. 490—491. Atragem atenția că RaDu Mihnea a fost numit de Sultan domn al Țării Romînești la 15/25 ian. 1611 (Cf. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Romînești*, VIII, Buc., 1935, p. 131).

²⁾ *Documente privind istoria Romîniei. B. Țara Romînească, Veacul XVII*, I (1601—1610), Buc., 1951, p. 19 (nr. 21) și p. 21 (nr. 24) copia.

românește, nu se arată reverență față de domn, pomenit ca „Simion vodă”, dar nici indicația că ei au mandat din partea cuiva.

În aceeași perioadă, după ultima listă cunoscută, sînt *mari bani* ai Craiovei :

1601, Mihalcea, Udrea.

1602, Nistor Ureche.

1602—1607, Preda (Buzescu din Cepturoae).

1608—1610, necunoscuți.

1611—1613, Tudor (Șăitanu).

Ca simpli *bani* paralel mai figurează aci :

1601, Gheorghe din Vilcănești (sub Radu Șerban).

1602, Vintilă din Cornățeni, Vodă (din Lăcusteni) și Sidor.

1605, Vodă, Panait (din Hotărani și Strejești).

c. 1606, Pătrașco (din Seaca).

c. 1605—1613, Stoica Bucșanu (din Merișani), Drăgan (din Glena), Pătru (din Glena)³⁾.

Există mai multe inițiative de a alcătui liste de sfaturi domnești în Țara Românească. Se știe de acelea ale lui Ștefan D. Grecianu și Petre V. Năsturel, care n-au fost încheiate și nu s-au publicat. În schimb alte două au mers mai departe și sînt publicate ; a lui G. D. Florescu⁴⁾ pînă la 1495 și a lui Gh. Ghibănescu, pentru secolul al XVI-lea⁵⁾. Acești autori cunoscuți prin bogăția informației lor documentare, au folosit tot ce le-a stat la îndemîină atunci cînd le-au alcătuit, totuși nu sînt lipsite de greșeli. În orice caz există o posibilitate de orientare pentru această perioadă⁶⁾. De aceea am socotit că, înainte de a fi reluate acele lucrări, este mai bine să continuăm inițiativa. Deocamdată ne-am ales perioada imediat următoare, scurtă dar zbuțuită.

Listele amintite mai sus sînt alcătuite pe planuri diametral opuse. Una este analitică încît face grea orientarea, iar a doua este sintetică și de aceea nesigură fiindcă nu scoate în evidență deosebirile și contradicțiile din diferite documente. Am socotit că este de preferat o altă metodă folosită într-o lucrare similară pentru Moldova⁷⁾, în care metoda sintetică este unită cu analiza fiecărui document în parte, în care apare sfatul. Aceasta dă posibilitatea cunoașterii imediate a fiecărei variante.

³⁾ I. C. Filitti, *Banatul Olteniei și Craioveștii*, Craiova, 1932 (extras din „Arhivele Olteniei”, XI), p. 103 și îndreptări. Filitti îi consideră bani ai Olteniei.

⁴⁾ George D. Florescu, *Divane domnești din Muntenia în secolul al XV-lea*, *Dregători și boieri*, 1389—1496, în „Revista Arhivelor”, II, 4, 1927, p. 50—125 ; *Divane domnești din Muntenia în secolul al XV-lea de la 1496 pînă la 1501*, *ibidem*, II, 5, 1928—1929, p. 360—388. Prima parte revizuită a apărut mai tirziu sub titlul *Divanele domnești din Țara Românească*, I (1389—1495), Buc., 1943, 368 p. (Institutul de istorie națională din București). Aci se amintesc și lucrările lui Grecianu și Năsturel (p. 5—6).

⁵⁾ Gh. Ghibănescu, *Divanurile domnești din Moldova și Muntenia în secolul al XVI-lea*, în „Ioan Nocolce”, VII, 1928, p. 1—37.

⁶⁾ Există și o listă a logofeților (1392—1505) : Ion-Radu Mircea, *Marii logofeți din Țara Românească (sec. XIV—XV)*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 117—140.

⁷⁾ A. Sacerdoțeanu, *Divanele lui Ștefan cel Mare*, în „Analele Universității C. I. Parhon”, Buc., Seria Științelor sociale, 5, 1956, p. 157—205.

În ce privește informația la care am recurs, din fericire ea este mult înlesnită față de predecesori, deoarece cea mai mare parte se află adunată la un loc în noua culegere de documente publicate de Academia Republicii Populare Române⁸⁾. Totuși ne-am străduit să o completăm, dar nu am găsit necunoscute acestei ediții decât vreo 20 documente cu sfat⁹⁾. Acestea vor fi arătate precis la locul cuvenit.

Am folosit numai documentele de cancelarie care au sfat. Temeiul a fost pus totdeauna pe cele păstrate în original, știut fiind cât de defectuoase sînt copiile. Mărturisim că uneori avem îndoială și în ce privește acuratețea edițiilor. La locul respectiv ne-am arătat îndoiala.

Din cercetarea documentelor rezultă și unele observații de ordin general. Astfel, constatăm că majoritatea documentelor se emit la propunerea marelui logofăt ca *ispravnic*. Sînt însă destul de numeroase și cele poruncite de domn, dar și alți dregători apar ca *ispravnici*: vornicul, vistierul, postelnicul, stolnicul, clucerul, al doilea logofăt și al doilea vistier, care se află în documentele cercetate de noi. Aceasta înseamnă că relația o dă cel care cunoaște chestiunea mai bine și nu în mod exclusiv șeful cancelariei, care este marele logofăt. Desigur, actul de voință al domnului nu intră în această afirmație.

În timpul lui Simion Movilă există și forma moldovenească „învăț” sub care apar: „boierii mari au învățat” (15 mai 1601), săptămărul, marele logofăt și al doilea logofăt. Odată este amintit „Alexa”, fără specificare (8 aprilie 1602).

Este de observat că cele mai numeroase documente care au dată topică sînt emise din Țirgoviște. La 27 iunie 1606 apare București într-o copie, dar la 14 și 28 din aceeași lună Radu Șerban emite acte tot din Țirgoviște, deci aci poate fi o greșeală a copistului. În 1608 la 23 mai este Curtea de Argeș (tot copie), 21 septembrie Gherghița și 23 noiembrie București. În 1609 domnul este în București la 23 ianuarie (însă la 24 ianuarie este în Țirgoviște), 30 mai. 7 și 20 august, în Gherghița la 17 și 20 februarie și 5 mai, în Vladimirești la 11 mai, în orașul Floci 15 septembrie, Strejești 26 octombrie și Predești 27 octombrie (înapoi la Țirgoviște la 29 octombrie). În 1610 este în București la 20 mai (act în copie), dar în aceeași zi și în Țirgoviște (act original; precedentul la 17 și următorul la 20 mai sînt tot în Țirgoviște); tot în București este la 2 iunie și 30 noiembrie. În 1611 din București 3—10 mai (Radu Mihnea) și Scheulești la Teleajin 26 iunie 1611 (Radu Șerban). Desigur itinerariile domnești nu se pot fixa numai după aceste documente.

Precizăm că în documente calitățile de *jupan* (pan) și *mare* nu apar în mod regulat, uneori lipsind de la aceleași persoane. Aceasta ne duce la

⁸⁾ *Documente privind istoria Romîniei. B. Țara Romînească, Veacul XVII, I, 1601—1610*; II, 1611—1615, Buc., Ed. Academiei R.P.R. Această colecție nu va mai fi citată, sub data respectivă pe care o indicăm, subînțelegîndu-se toate documentele care nu au o altă trimitere.

⁹⁾ Aflate la N. Iorga, *Studii și documente*, V—VII, Buc., 1903—1904; *Idem*, „Revista istorică”, I, 1915, p. 222—223; Al. Stefulescu, *Documente slavo-romîne relative la Gorj, Țigu-Jiuului*, 1908; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VI, Iași, 1909; Documentul cu data ruptă publicat de N. Iorga în *Studii și documente*, VI, p. 461 (nr. 38), după sfat aparține anilor 1604—1607, însă *Lupul* vel vist. trebuie să fie o lectură greșită în loc de Nica vel vist.: I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, Buc., 1919.

concluzia că ele nu sînt strict protocolare, sau, în orice caz, nu sînt legate neapărat de dregătorie și mai puțin provin de la abateri ale diecilor de cancelarie.

Importanța culturală a epocii se distinge și prin numărul mare al scriitorilor de acte. Numele omonime sub care sînt trecuți în documente mulți dintre ei nu ne dau posibilitatea să-i distingem unii de alții fără o examinare paleografică a scrisului. Aceasta nu face însă obiectul preocupării noastre de față și ne mulțumim cu ceea ce putem arăta precis, pe baza materialului publicat. Perioada fiind scurtă îi arătăm în ordine alfabetică :

Bran logofăt (1611).

Bunea logofăt (1602, 1605). Bunea feciorul Curuii logofăt (1605).

Dumitru logofăt (1611).

Efrem (1601, 1608). Efrem logofăt (1608).

Efremia micul gramatic (1604). Irimia (1605, 1611). Ieremia logofăt (1604—1610). Ieremia al lui Ieremia (1605).

Gherghe (1605, 1607—1610).

Gligorie (1611).

Ioan logofăt (1602). Ivan logofăt (1601—1603).

Lepădat logofăt (1607, 1609—1611). Lepădat gramatic (1608).

Marco logofăt (1601).

Matei micul diac (1604).

Mircan micul gramatic, fiul lui Lupul mare logofăt (1609).

Neagoe (1601, 1605, 1607—1611). Neagoe logofăt (1606—1611). Neagoe din Tîrgoviște (1606).

Neagul (1605). Neagul logofăt (1604—1607). Neagul din Tîrgoviște (1604).

Nestor (1601, 1603, 1605). Nestor gramatic (1604—1605). Nestor logofăt (1606, 1611).

Paraschiva (1601, 1604). Paraschiva logofăt (1605—1607, 1609).

Pădure (1609). Pădure micul gramatic. (1607—1608, 1610). Pădure din Vladimirești (1609).

Radul (1601, 1610). Radul logofăt (1601—1602). Radul logofăt din Boari (1601).

Stan (1603—1607, 1609). Stan logofăt (1601—1603, 1605, 1608, 1611). Stan logofăt (Săvescul) din Săvești (1602—1610).

Stan gramatic (1608—1609). Stan nepotul bătrînului Stan din Săvești (1608—1610).

Stanciul gramatic (1605, 1610).

Stepan (1606, 1610—1611).

Stoica (1602, 1611). Stoica gramatic (1606, 1608—1609).

Stoica Tărăceanul (1609—1611).

Șerban tînăr între dieci (1611).

Vîlcul (1601). Vîlcul cel mic (1602, 1608).

Voico mic gramatic (1602).

Pe de o parte este vrednic de ținut în seamă că profesiunea de diac se moștenește (cf. Bunea, Eremia, Stan), iar pe de alta, că marii boieri își dădeau feciorii să facă practică în cancelaria domnească (cf. Mircan).

În perioada de care ne ocupăm dregătoriile sînt deținute după cum urmează :

Clucer : Radu Buzescu, 1603—20 ianuarie 1610.

Ban al Craiovei : Ureche, 1601 — iunie 1602 ; Preda Buzescu, 12 august 1602 — 20 octombrie 1607 ; vacant, 1607—1610 ; Tudori, septembrie — decembrie 1611.

Vornic : Dumitru (Dumitrachi), 1601 — aprilie 1602 : Dan, mai—iunie 1602 ; Cernica, 12 august 1602—1610 și 2 octombrie 1611 ; Vintilă, martie—mai și septembrie — decembrie 1611.

Logofăt : Dan, 1601 — aprilie 1602 ; Tudosie, mai—iunie 1602 ; Stoica, 12 august 1602 — mai 1608 ; Lupul, mai—iulie 1608—1610 ; Cernica, martie—mai 1611 ; Lupul, 8 septembrie 1611 ; Nica, septembrie—decembrie 1611.

Uistier : Pană, 1601 — iunie 1602 ; Nica, 12 august 1602—1610 ; Pană și Stoica, martie—mai 1611 ; Nica, 8 septembrie 1611 ; Dediul și Pană, septembrie—decembrie 1611.

Spătar : Ianachi, 1601—iunie 1602 ; Leca, 12 august 1602 — aprilie 1604 ; Mîrzea, mai 1604—1610 ; Cîrstea, martie—mai 1611 ; Mîrzea, 8 septembrie 1611 ; Cîrstea, septembrie—decembrie 1611.

Stolnic : Preda, 1601—februarie 1602 ; Stroe Buzescu, 12 august — octombrie 1602 ; vacant, octombrie 1602—aprilie 1604 ; Bărcan, 17 mai 1604—1610 ; Panait și Bărcan, martie—mai 1611 ; Bărcan, 8 septembrie 1611 ; Panait, septembrie—decembrie 1611.

Comis : Ștefan, 1601—aprilie 1602 ; Gherghina, mai—iunie 1602 ; Raț Giurgiu, 16 august 1602—1604 ; Gligorie, 12 septembrie 1604—ianuarie 1610 ; Costea, aprilie — decembrie 1610 ; Coci, martie — mai 1611 ; Bratul, septembrie—decembrie 1611.

Paharnic : Gherghina, ianuarie 1601 — aprilie 1602 ; Ionașco, aprilie 1601 ; Costandin Roșca, mai—iunie 1602, 12 august 1602 — aprilie 1604 ; Stanciul, 17 mai 1604 — septembrie 1611 ; Lupul, 15 septembrie 1611 ; Fisența, octombrie — decembrie 1611.

Postelnic : Chiriță Dumitrachi, 1601 — iunie 1602 ; Leca, 12 august 1602 — 1610 ; Fota, martie — mai 1611 ; Leca, 8 septembrie 1611 ; Fota, septembrie—decembrie 1611.

Clucer : Radu Florescu, 12 august 1602 — decembrie 1603.

Sluger : Stanciul, 8 septembrie 1611.

Cu intermitență mai apar : Dumitru cel bătrîn, mare vornic (1603—1604). Miroslav cel bătrîn, mare logofăt (1603—1609), Giurge comis (20 martie 1605), Stăncicul paharnic (15 septembrie 1602 și 20 noiembrie 1603).

Din listă reiese și ordinea de precădere a dregătoriilor, lucru care necesită unele lămuriri. Faptul că în fruntea sfatului figurează clucerul este numai de ordin personal, în cazul de față Radu Buzescu. În mod obișnuit este banul Craiovei. Amîndouă sarcinile fiind deținute de doi frați, uneori locul precăderii alternează între ei, motiv în plus să credem în importanța personală a titularilor. Între vistier și spătar ca și între stolnic și comis, de asemenea este o alternanță frecventă. Nu putem spune că și aceasta este de ordin personal, fiindcă este vorba de aceleași persoane, ci mai degrabă stă în echivalența funcțiunilor. Rămîne sigur însă, că în

această perioadă vornicul și logofătul urmează imediat banului, iar paharnicul și postelnicul închid întotdeauna lista fără nici o abatere.

Vornicii și logofetii ieșiți din funcțiuni, cu sau fără această indicație, precedează totdeauna pe similarii lor și sînt puși imediat după ban.

O curiozitate demnă de remarcat o prezintă cazul unui al doilea clucer, ultimul (al 9-lea) în sfat la 12 august 1602, al 4-lea din 7 în 17 mai 1603 între spătar și comis și al 5-lea din 9 la 28 decembrie același an între logofăt și spătar, ținînd seama numai de actele originale. Este vorba de Radu clucerul Florescu, care apare din cînd în cînd. Este de presupus că domnul voia să-i asigure o ascensiune deosebită, frîntă prin omorîrea lui de către țîlhari, în 1604.

În mod operativ sfatul era compus din nouă membri, marele ban al Craiovei, vornicul, logofătul, vistierul, spătarul, stolnicul, comisul, paharnicul și postelnicul. Marele ban nu are permanență; lipsurile celorlalți sînt numai întîmplătoare, cum întîmplătoare trebuie socotită și prezența marelui clucer Radu Buzescu sau a lui Radu Florescu, clucer sau mare clucer și el. În general sfatul oscilează între 8 și 16 sfetnici, cei mai mulți fiind în anii 1603—1605.

În sfîrșit, cît timp a stăpînit Țara Romînească a avut sfat și Gabriel Báthory. O mărturisește un membru al lui „jupan Rați Giurgi svatul mării lui Crai, vel ban Cralevski“, într-o carte a sa datată cu 1 februarie, fără an¹⁰). O știre din 20/30 ianuarie 1611 îl arată pe Rácz ca trimis asupra ținutului Craiovei unde „a cuprins frumos toată țara cea mai bună și mai neatinșă parte a țării“¹¹). Într-un raport din 17 februarie ni se arată cine „sînt lingă principe“¹²).

Poate documente noi, poate revizuirii de ordin paleografic să aducă alte precizări acolo unde noi am constatat abateri, sau poate sînt numai practici obișnuite ale cancelariei ca locul în sfat al marelui dregător să fie suplinit și de al doilea dregător în aceeași funcție fără să se arate aceasta.

Dăm în continuare listele întocmite¹³).

1601

Avem 11 documente originale cu divan (26 ianuarie, 26 februarie, 11, 20, 21, 25 și 30 — două — aprilie, 5 mai și 14 decembrie — două —) și o traducere (10 aprilie).

- i. Ureche mare ban al Craiovei,
- j. Dumitru (*Dumitrachi*) mare vornic,
- j. Dan mare logofăt,
- Pană mare vistier,
- Ianachi (Enachi) mare spătar,
- Ștefan mare comis,

¹⁰) Facsimil și transcriere la Hasdeu, în „Columna lui Traian“, X, 1883, p. 236; *Documente privind istoria Romîniei. B. Țara Romînească. Veacul XVII*, II, 1611—1615, Buc., 1951, p. 1 (nr. 2).

¹¹) A. Veress, *op. cit.*, VIII, p. 127.

¹²) *Ibidem*, p. 141: „Toma Nádasdi, Francisc Réday, Ștefan Veseléni, Pavel Veseléni, Nicolae Tökölly, Sigismund Sarvasagi, Gabriel Béthlen, Farcaș Béthlen, Ioan Petki, Sigismund Paepostwari, Gheorghe Varkucy etc.“ și p. 131, 133 și 143 în care mai apar Grigore Némethy, Nicolae Erdeodi, Ladislau Rákóczy, Valentin More de Menyö și Ioan Dehreczen.

¹³) Părțile subliniate (Pană mare vistier, *Chiriță* Dumitrache etc.) arată că apar în alte documente decît în cele de bază, care este totdeauna indicat în nota explicativă. De asemenea, j. reprezintă prescurtarea cuvîntului jupan.

Preda mare stolnic,
 Gherghina mare paharnic,
 j. Chiriță Dumitrachi mare postelnic.

Apar ulterior : Ionașco paharnic, 20 și 30 aprilie.
 Jupan Ianachi, 14 decembrie.

Dieci : Vilcul 26 ianuarie, 20 aprilie.
 Stan logofăt, 26 februarie.
 Ivan logofăt, 10 aprilie.
 Radul, 11 aprilie.
 Radul logofăt, 21 aprilie.
 Marco logofăt, 25 aprilie.
 Neagoe, 30 aprilie.
 Efrem, 30 aprilie.
 Paraschiva, 5 mai.
 Nestor, 14 decembrie.
 Radul logofăt, din Boari, 14 decembrie.

Documentul din 26 februarie. Jupan Ureche, mare ban al Craiovei, apare numai în trei documente (25 februarie, 11 și 30 aprilie). „Jupan Ianachi” este al doilea în divan o singură dată (14 decembrie), fără nici o altă lămurire. „Ionașco paharnic” apare numai în două documente, în locul lui Gherghina pah. și ambele documente privesc aceeași chestiune.

Documentul din 25 aprilie este publicat de Filitti în „Arhiva Cantacuzino” nr. 654, p. 204 și este sigur dacă acesta a citit după original sau după condică; aci lectura „Ianache Chiriță vel post”. Este posibil ca cei trei dieci Radul să fie aceeași persoană.

1602

a) *Simion Movilă* vv. (februarie-iunie).

Avem 6 documente originale cu sfat (1 februarie, 9 martie, 6 aprilie, 1, 25 mai, 20 iunie) și 6 copii (6, 12 aprilie, 8, 25 mai, 16 iunie — două —).

j. Ureche mare ban,
 j. Dumitru mare vornic,
 j. Dan mare logofăt,
 j. Ianache (*Ianachi, Enache*) mare spătar,
 j. Ștefan mare comis,
 j. Preda mare stolnic,
 j. Gherghina mare paharnic,
 j. Chiriță Dumitrachi mare postelnic.

Apar ulterior : Pană mare vistier, 6 și 12 aprilie, 1 și 25 mai, 16 și 20 iunie.
 Teodosie (Teodosie) mare logofăt, 1, 8 și 25 mai, 16 și 20 iunie.
 Constandin Roșca paharnic, 1 și 25 mai, 16 și 20 iunie.

Dieci : Ivan logofăt, 1 februarie, 25 mai.
 Voico mic gramatic, 9 martie.
 Stoica, 6 aprilie.
 Ioan logofăt, 8 mai.
 Vilcul cel mic, 25 mai.
 Radul logofăt, 16 iunie.
 Stan din Săvești, 20 iunie.

Documentul din 1 februarie. Ureche mare ban apare numai la 1 februarie, 9 martie și 8 mai; Dumitru mare vornic numai la 1 februarie, 9 martie și 5 aprilie, iar Preda mare stolnic la 1 februarie. La 1 mai Dan este vornic și mare logofăt este Teodosie. Pană vistier vine totdeauna după Teodosie, uneori în alternanță cu Ianache. Înceamnă că la începutul lui mai s-a făcut o schimbare în sfat. Este posibil ca Ivan și Ioan logofăt să fie aceeași persoană, ca și diecii Voico și Vilcul.

b) *Radu Mibnea.*

Se cunoaște un singur document unde apar ca dregători (5 februarie).

Vintilă mare ban,
Stoica mare postelnic.

Diac : Marco logofăt.

Documentul din 5 februarie, 1602, Strebaia. Citat de I. Ionașcu în *Documente privind istoria României. Introducere*, I, p. 490, nr. 1, după o fotocopie din colecția sa.

c) *Radul Șerban vv. (iunie-decembrie).*

Avem 3 documente originale (12 și 16 august și 23 decembrie) și 2 copii (15 septembrie, 4 octombrie).

i. Cernica mare vornic,
j. Stoica mare logofăt,
Leca mare spătar,
Nica mare vistier,
Raț Giurgiu mare comis,
Stroe mare stolnic,
Costandin mare paharnic,
Leca mare postlenic.

Apar înainte : Preda mare ban al Craiovei, 12 august, 4 octombrie, 23 decembrie.
Radu clucer (Florescul), 12 august, 4 octombrie.

Apar ulterior : Mirze spătar, 15 septembrie.
Stăncicul paharnic, 15 septembrie.

Dieci : Bunea logofăt, 16 august.

Stan logofăt, 15 septembrie, 23 decembrie.

Ivan logofăt cel bătrîn, 4 octombrie.

Documentul din 15 august 1602. În documentul din 23 decembrie este loc alb la numele marelui stolnic. Documentul din 12 august este publicat de N. Iorga în *Studii și documente*, V, p. 177 (nr. 17).

Documentul din 15 septembrie are în original anul 7113 (1604); data 1602 este admisă după Stroe mare stolnic, iar documentul din 23 decembrie are anul în stilul de la ianuarie (7110).

1603

Avem 17 documente originale cu sfat (3, 7 — trei—, 8 și 24 ianuarie, 22 aprilie, 6, 7, 12, 17 și 27 mai, 15 iunie, f. 1. și zi, 20, f. z. noiembrie și 28 decembrie) și 5 copii (19 aprilie, 24 mai, 25 și 26 iunie și f. 1. și zi).

j. Radu Buzescul fost mare clucer,
j. Preda mare ban al Craiovei,
i. Dumitru cel bătrîn fost mare vornic,
j. Miroslav fost mare logofăt,
Cernica mare vornic,
Stoica mare logofăt,
Leca mare spătar,
Nica mare vistier,
Raț Giurgiu (*Gberghe*) mare comis,
... mare stolnic,
Costandin paharnic,
j. Leca mare postelnic.

Mai apar : j. Stănciucul mare paharnic, 7 ianuarie.

Radu mare clucer (Florescu), 19 aprilie, 24 mai, 25 iunie, 28 decembrie.

Dieci : Stan, 3, 8 ianuarie, 20 noiembrie.

Stan logofăt din Săvești, 7 ianuarie.

Nestor logofăt, 7 ianuarie.

Ivan logofăt, 24 ianuarie, 12, 17 mai, 26 iunie, 28 decembrie.

Pantazi, 19 aprilie, 25 iunie.

Eremia logofăt, 22 aprilie, 15 iunie.

Dimitrie logofăt, 24 mai.

Ivan cel bătrîn logofăt, 27 mai.

Nistor cel mai mic între ierodiaconi, septembrie-noiembrie.

Documentul din 22 aprilie, în care lipsește numele stolnicului; sfatul coincide cu cel din 6 mai (unde Stoica spătar este un lapsus), 15 iunie, inclusiv lipsa numelui stolnicului și cu altul fără lună și zi în care apar simplu „Dumitru vornic” și „Miroslav logofăt” și lipsește chiar mențiunea de „stolnic”. (*Documente*, nr. 108; sfatul acestuia a fost publicat și de Iorga în *Studii și documente*, V, p. 681). „Stroe” în documentul nr. 86 din 1603 (7111), din ianuarie 7 pare să fie scris ulterior. Documentul din 19 aprilie (nr. 92) este publicat și de Iorga în „Revista istorică”, I, 1915, p. 222—223 sub a. 1602. Documentul din 24 mai este și la Iorga în *Studii și documente*, V, p. 293—294 și cel din 25 iunie (*Documente*, nr. 105) este mai corect la Iorga (ibidem, p. 295, nr. 15). Documentul din 20 noiembrie 1603 (7112), (*Documente*, nr. 113) al cărui sfat ar întrerupe seria normală a sfatului are numele adăugate cu altă cerneală în loc alb.

1604

Avem 21 documente originale cu sfat domnesc (20 ianuarie, 27 februarie, 12, 19, 20, 22 și 30 aprilie, 9, 17, 21 și 28 mai, 13, 20, 22 și 29 iunie, 8 iulie, 12 august, 7, 12, 20 septembrie și unul f. l.) și 6 copii (6 martie, 25 mai, 16 iunie, 25 septembrie, 20 noiembrie și 5 decembrie).

- j. Radul Buzescul clucer,
- j. Preda mare ban al Craiovei,
- j. Dumitru cel bătrîn fost mare vornic,
- j. Miroslav cel bătrîn fost mare logofăt,
- j. Cernica mare vornic,
- pan Stoica mare logofăt,
- Leca spătar,
- Nica vistier,
- Raț Giurgiu comis,
- ... stolnic,
- Costandin paharnic,
- j. Leca mare postelnic.

Apar: Mirze spătar, de la 17 mai înainte.

Bărcan stolnic, de la 17 mai înainte.

Stanciul paharnic, de la 20 ianuarie înainte.

Dieci: Stan 20 ianuarie, 12 aprilie.

Nestor gramatic, 19 aprilie, 25 mai, 20 iunie.

Paraschiva, 20 aprilie.

Stan din Săvești, 22, 30 aprilie, 17 mai, 29 iunie.

Eremia micul gramatic, 21 mai.

Ieremia logofăt, 28 mai, 25 septembrie.

Neagul logofăt, 22 iunie.

Neagul din Tirgoviște, 12 septembrie.

Matei micul diac, 20 septembrie.

Documentul din 9 mai. Mai există un singur document cu 12 sfetnici (12 august) în care este loc alb la stolnic. Leca spătar, Giurgi Raț comis și Costandin paharnic mai apar în sfat sporadic. ori de câte ori lipsesc Mirzea, Gligorie și Stanciul.

Apar unele inversiuni între vistier și spătar, stolnic și comis și odată între comis și paharnic.

Dumitru vornic și Miroslav logofăt apar incidental.

Trebuie notat, însă, că data documentului din 20 ianuarie este suspectă prin apariția lui Mirze spătar și Bărcan stolnic care nu mai apar decît la 17 mai, lipsind din 7 documente consecutive 27 februarie — 9 mai. Perioadei mai — septembrie 1604 îi corespunde și sfatul documentului cu data de 20 noiembrie 1603 (7112).

1605

Avem 28 documente originale cu sfat (5, 12, 15, 26 și 30 ianuarie, 20, 28 martie, 6, 28 aprilie, 2, 3, 5 iunie, 1, 3, 6, 15, 19 iulie, 5, 8, 20 — două — 23, 28 august, 3, 6, 16 septembrie, 15, 16 noiembrie) și 11 copii (4 februarie, 18 aprilie, 4, 23, 28 mai, 25 iunie, 18 iulie, 6, 8 august, 1 decembrie și unul fără dată).

- j. Radul clucer Buzescul,
- j. Preda mare ban al Craiovei,
- j. Cernica mare vornic,
- j. Stoica mare logofăt,
- Mirza spătar,
- Nica vistier,
- Gligorie comis,
- Bărcan stolnic,
- Stanciul paharnic,
- j. Leca mare postelnic.

Apar: Leca spătar, 20 martie.
Giurgea comis, 20 martie.
Vintilă clucer, 6 august.
Miroslav logofăt, 3 septembrie.

Dieci: Nestor, 5 ianuarie, 20 martie.
Gherghe, 12, 30 ianuarie, 1, 15, 19 iulie, 8 august.
Stan din Săvești, 15 ianuarie, 4 aprilie, 5 iunie, 6, 13 iulie.
Stan, 26 ianuarie, 28 aprilie.
Stanciul gramatic, 4 februarie.
Nestor gramatic, 18 aprilie.
Paraschiva logofăt, 23 mai, 16 septembrie.
Ieremia logofăt, 28 mai, 23, 28 august, 3 septembrie, 16 noiembrie.
Neagoe, 3 iunie.
Bunca logofăt, 25 iunie.
Stan logofăt, 3 iulie.
Neagul logofăt, 5, 8 august.
Bunca feciorul Curuii logofăt, 6 august.
Ieremia al lui Ieremia, 6 septembrie.
Irimia, 15 noiembrie.

Documentul din 5 noiembrie publicat de Al. Ștefulescu în *Documente slavo-române*, p. 307—308. Documentul din 28 martie este publicat de N. Iorga în *Studii și Documente*, V, p. 177 (nr. 18), citind Bărcan stolnic și Luca vel postelnic; cel din 3 iunie este la Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VI, p. 176. Radul clucer și Preda mare ban lipsesc la 30 ianuarie, iar Preda la 28 martie, 2 și 3 iunie, 1 iulie, 3 septembrie, cînd este înlocuit cu Miroslav logofăt. În copii apare la 4 mai Danciu Buzăschii, la 28 mai Nica vornic, la 25 iunie Bărsan stolnic, la 8 august Iorma vornic. Leca spătar și Giurgea comis apar cîte o singură dată. Bada spătar și Vintilă clucer la 6 august. Sînt transcrieri greșite în copie (Dionisie Eclisiarhul).

1606

Avem 16 documente originale cu sfat (11, 28 ianuarie, 3, 26 aprilie, 14, 28 iunie, 4 iulie, 15, 22 august, 28 septembrie, 10 octombrie, 15, 23 noiembrie, 4, 16, unul fără dată, decembrie) și 4 traduceri (15 aprilie, 12 mai, 27 iunie, 28 noiembrie).

- j. Radul Buzescul clucer,
- j. Preda mare ban al Craiovei,
- j. Cernica mare vornic,

- Miroslav fost mare logofăt,
 Stoica mare logofăt,
 Nica mare vistier,
 Mirzea spătar,
 Bărcan stolnic,
 Gligorie mare comis,
 Stanciul mare paharnic,
 j. Leca mare postelnic.

Dieci: Stoica gramatic, 11 ianuarie.
 Neagoe din Tirgoviște, 28 ianuarie.
 Stan Săvescul, 3 aprilie, 12 mai, 4 iulie, 16 decembrie.
 Paraschiva logofăt, 26 aprilie, 23, 28 noiembrie.
 Icremia logofăt, 14, 28 iunie.
 Stepan logofăt, 27 iunie.
 Stan, 15 august.
 Neagul logofăt, 22 august, 28 septembrie.
 Neagoe logofăt, 10 octombrie, 15 noiembrie.
 Nestor logofăt, 4 decembrie.
 Stan logofăt, decembrie.

Documentul din 14 iunie. Miroslav fost mare logofăt apare numai în acest document. Radul clucer lipsește de cinci ori, iar Preda mare ban de șapte ori, din care de două ori anăndoi (23 și 28 noiembrie).

Documentele din 15 aprilie și 28 noiembrie sînt publicate de N. Iorga în *Studii și Documente*, V, p. 478—479 (nr. 5) și p. 296 (nr. 16). Sfatul este omogen, cu o singură inversiune între vistier și spătar și trei între stolnic și comis.

1607

Avem 28 documente originale cu sfat (3, 4, 10, 12, 13, 16 ianuarie, 14, 23, 28 februarie, 6, 15 martie, 3, 12, 20, 22 aprilie, 4, 16 mai, 12 iunie, 10 iulie, 12, 15, f. 1. august, 20, 29 septembrie, 3, 7 octombrie, 6, 11 noiembrie) și 6 traduceri (5, 11, 26 mai, 3, 20 octombrie, 29 noiembrie).

- j. Radul clucer Buzescul,
 j. Preda mare ban al Craiovei,
 i. Cernica mare vornic,
 j. Stoica logofăt,
 Mirzea spătar,
 Nica mare vistier,
 Gligorie comis,
 Bărcan stolnic,
 Stanciul paharnic,
 j. Leca mare postelnic.

Apar ulterior: Miroslav fost mare logofăt, 15 martie, 16 mai, 29 septembrie.
 Lupul mare logofăt, 3 august.

Dieci: Neagoe, 3 ianuarie, 16 mai.
 Nestor logofăt, 10 ianuarie, 23 februarie, 6 martie, 3 aprilie, 12 iunie.
 Stan din Săvești, 12 ianuarie, 15 martie, 12 [august].
 Neagoe logofăt, 4, 13 ianuarie, 14 februarie, 12, 22 aprilie, 4, 11 mai, august, 29 septembrie.
 Erimia logofăt, 16 ianuarie, 11 noiembrie.
 Gherghe, 28 februarie; 20 aprilie, 15 [august].
 Lepădat logofăt, 5 mai.
 Pădure micul gramatic, 26 mai, 20 septembrie, 6 noiembrie.
 Stan, 3 august.
 Neagul logofăt, 7 octombrie.
 Paraschiva logofăt, 28 noiembrie.

Documentul din 10 ianuarie. Documentul din 20 aprilie este publicat de Al. Ștefulescu în *Documente slavo-române*, p. 210, iar cel din 20 octombrie de N. Ionaș în *Studii și Documente*, V, p. 296—297 (nr. 17). Radul clucer lipsește din sfat la 29 septembrie și 28 noiembrie (aici privilegiul este pentru el). Preda marele ban lipsește de mai multe ori; ultima dată apare la 20 octombrie. O singură dată (12 aprilie) este primul în sfat, loc pe care-l ocupă deobște Radul, care de data aceasta este al doilea. Miroslov apare de două ori lipsind Stoica, iar odată (29 septembrie) este împreună cu Stoica logofăt. Documentul publicat sub data 10 iulie 1607 trebuie să fie ulterior, prin prezența lui Lupul mare logofăt. Același nume în sfatul din 3 august nu poate fi luat în considerație.

1608

Avem 29 documente originale cu sfat (11, 29 ianuarie, f. 1., 9 februarie, 1, 15 martie, 6, 8, 9, 19 — două — 28, 29 mai, 6, 9, 17, 23 iunie, 27 iulie, 12, 20, 29 august, f. 1., 21, 29 septembrie, 31 octombrie, 9, 23 noiembrie, 15, 20 decembrie) și 12 traduceri (17, 20 aprilie, 7, 17, 23, 30 mai, 1, 24 august, f. 1., 19 octombrie, 10 noiembrie, 30 decembrie).

- j. Radul clucer Buzescul,
- j. Cernica mare vornic,
- j. Stoica mare logofăt,
- Nica mare vistier,
- Mirzea mare spătar,
- Gligorie mare comis,
- Bărcan mare stolnic,
- Stanciul mare paharnic,
- j. Leca mare postelnic.

Apar ulterior : j. Lupul mare logofăt, 19 mai, 10 și 27 iulie, 1, 12, 20, 24, 29 august, 21, 29 septembrie, 19, 31 octombrie, 9, 23 noiembrie, 15, 20, 30 decembrie.
j. Miroslov fost mare logofăt, 29 mai.

Dieci : Nestor logofăt, 11 ianuarie, 8 mai, 31 octombrie.

Lepădat gramatic, 29 ianuarie.

Efrem logofăt, 10 [ianuarie—mai].

Neagoe logofăt, 9 februarie, 15 martie, 6, 9, 17, 19 mai, 6, 9, 23 iunie, 27 iulie, august.

Erimia logofăt, 1 martie, 9 noiembrie.

Pădure mic gramatic, 23, 30 mai.

Vilcul cel mic, 28 mai.

Neagoe, 19, 29 mai, 1 august.

Stan logofăt, 17 iunie, 24 august.

Stan, nepotul lui Stan logofăt din Săvești, 29 august.

Efrem, 21 septembrie.

Stoica gramatic, 29 septembrie.

Gheorghe, 19 octombrie, 23 noiembrie, 20, 30 decembrie.

Stan gramatic, 15 decembrie.

Documentul din 11 ianuarie. La 9 mai, 6, 9, 17, 23 iunie locul de mare logofăt este în alb, la 19 mai apare Lupul mare logofăt. Este curios că la 19 mai apare Lupul logofăt pentru ca până la sfârșitul lunii să reapară Stoica logofăt, care și la 10 noiembrie întrerupe seria lui Lupul logofăt.

1609

Avem 35 documente originale cu sfat domnesc (5, 9, 12, 23, 24, 27 f. z. ianuarie, 3, 17, 20 februarie, 29 martie, 14, 20, 21, 24, 25 aprilie, 5, 11, 30 mai, 19, 25, 26, 30 — două — iunie, 2, 4, 11 iulie, 7, 20 august, 10 septembrie, 7, 12, 13, 26, 27 octombrie) și 8 traduceri (11 aprilie, 7 mai, 12, 13, 19 iunie, 8 iulie, 15 septembrie, 29 octombrie).

- j. Radul clucer Buzescul,
- j. Cernica mare vornic,
- j. Lupul mare logofăt,

Nica mare vistier,
 Mirzea mare spătar,
 Gligorie mare comis,
 Bărcan mare stolnic,
 Stanciul mare paharnic,
 Leca mare postelnic.

Apar ulterior : Costea comis, 23 ianuarie.

Glegori spătar, 26 iunie.

Dieci : Stan nepotul bătrînului Stan din Săvești, 5 ianuarie, 11 aprilie, 26 iunie.

Gherghe, 9 ianuarie, 12 iunie, 11 iulie.

Neagoe, 12 ianuarie.

Neagoe logofăt, 23 ianuarie, 29 martie, 24, 25 aprilie, 19, 25 iunie, 4, 8 iulie, 7 august, 15 septembrie, 13, 29 octombrie.

Stan logofăt din Săvești, 24 ianuarie.

Stan, 27 ianuarie.

Nestor logofăt, 3 februarie, 14, 20 aprilie.

Stoica gramatic, 17 februarie.

Pădure, 20 februarie.

Stan gramatic, 21 aprilie.

Stepan, 5 mai.

Ieremia logofăt. 7 mai, 20 august, 7, 26 octombrie.

Pădure din Vladimirești, 11 mai.

Stoica Tă-ăceanul, 30 mai, 13, 19, 30 iunie, 27 octombrie.

Lepădat, 2 iulie.

Paraschiva logofăt, 10 septembrie.

Mircan, micul gramatic, fiul lui Lupul mare logofăt, 12 octombrie.

Documentul din 5 ianuarie. Radul clucer Buzescul lipsește la 23 și 27 ianuarie, 7 mai, 20 august, 7, 12 și 26 octombrie. Costea comis apare numai odată cînd lipsește Gligorie comis; tot așa Gligori spătar în loc de Mirzea spătar în același document, fiind însă și Gligori comis. Aci sigur este o greșeală de copist. Inversiune de locuri între comis și stolnic.

1610

Avem 32 documente originale cu sfat (9, 13, 14, 15, 18, 20, 21, 26 ianuarie, 8, 10, 12, 17, 22, 26, 29, 30 aprilie, 4, 16, 17, 22, 28, 30 mai, 3, 19 august, 12, 14, 20, 24, 25, 26, 30 noiembrie, 10 decembrie) și 14 traduceri (4, 20 ianuarie, 24 februarie, 3, f. z. aprilie, 3, 5, 17, 20, 22 mai, 2, 24 iunie, 8 f. 1. august).

- j. Radul clucer Buzescul,
- j. Cernica mare vornic,
- j. Lupul mare logofăt,
- j. Nica mare vistier,
- j. Mirze mare spătar,
- j. Bărcan mare stolnic,
- j. Glegore mare comis,
- j. Stanciul mare paharnic,
- j. Leca mare postelnic.

Apare ulterior : Costea mare comis, de la 3 aprilie înainte.

Dieci : Nestor logofăt. 4 ianuarie, 24 februarie.

Stan logofăt, nepotul lui Stan logofăt din Săvești, 9, 14 ianuarie, 22, f. z. aprilie, 3, 17, 22 mai, 3, 8 august, 26 noiembrie.

Neagoe, 13, 15 ianuarie, 17 aprilie.

Lepădat, 20, 26 ianuarie, 2 iunie.

Gherghe, 20 ianuarie.

Pădure gramatic, 8 aprilie, 30 mai, 14, 30 noiembrie.

Stanciul gramatic, 10 aprilie.

Neagoe logofăt, 18, 21 ianuarie, 12 aprilie, 4, 22 mai, 19, f. l., august, 24 noiembrie, 10 decembrie.

Stoica Tărăceanu, 26, 30 aprilie, 12, 20, 25 noiembrie.

Stan logofăt din Săvești, 29 aprilie, 16, 17, 28 mai.

Ștepan, 5 mai.

Radu, 20 mai.

Ieremia logofăt, 24 ianuarie.

Documentul din 9 ianuarie. Radul clucer Buzescu apare numai pînă la 20 ianuarie de cînd statul continuă cu 8 membri. Mai lipsește o singură dată Mirzea mare spătar la 14 noiembrie. Documentul din 1 februarie 1610 (7118), publicat de Al. Ștefulescu în *Documente slavo-romine*, p. 317, trebuie să fie din alt an, avînd pe Stoica mare logofăt; tot așa și cel din 19 aprilie 1610 (7118), publicat de N. Iorga în *Studii și documente*, VII, p. 22 (nr. 44), avînd pe Gligorie mare comis. Data de lună (februarie 11) trebuie schimbată și la nr. 387 din *Documente privind istoria Romîniei*, o traducere veche în care figurează Costea mare comis.

1611

a) *Radu Mihnea vv.* (martie-iunie).

Avem 6 documente originale cu sfat (29 martie, 5 aprilie, 3, 5, 9, 10 mai) și o traducere (10 mai).

j. Pană vistier,

j. Vintilă mare vornic,

j. Cernica mare logofăt,

j. Stoica mare vistier,

Cirstea mare spătar,

Coci mare comis,

Panaiut (*Panait*) mare stolnic,

Stanciul mare paharnic,

j. Fota (*Fote, Foti*) mare postelnic.

Apare ulterior: Bărcan stolnic, 5 mai [Bucșanu].

Dieci: Neagoe logofăt, 29 martie, 10 mai.

Nestor logofăt, 5 aprilie, 5 mai.

Neagoe, 3 mai, 10 mai.

Stoica, 9 mai.

Documentul din 5 aprilie. Pană vistier nu este decît în acest document. Documentul din 29 martie (Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 49, nr. 9) are după Cirstea spătar, Mihalachi, mențiunea *șters* și lipsesc următorii doi dregători. La 5 mai lipsește Panaiut, fiind în locul lui Bărcan stolnic, probabil Bucșanu. Coci mare comis schimbă locul cu Panaiut mare stolnic în 3, 9 și 10 mai.

b) *Radu Șerban vv.*

Avem un document cu sfat (8 septembrie).

j. Cernica vornic,

j. Lupul mare logofăt,

j. Nica mare vistier,

Mirzea spătar,

Stoica logofăt,

Bărcan stolnic,

Stanciul sluger,

Stanciul paharnic,

j. Leca mare postelnic.

Diac: Eremia.

Sfatul din 8 septembrie. Cernica, Stoica, Bărcan și Stanciul făcuseră parte și din sfatur lui Radu Mihnea.

c) *Radu Mibnea vv.* (septembrie-decembrie).

Avem 11 documente originale cu sfat (15 septembrie, 18 octombrie, 14, 27, 30 noiembrie, 3, 13, 16, 17, 20, 26 și 29 decembrie) și 5 copii sau traduceri (13, 16, 20 noiembrie, 28, 29 decembrie).

- j. Tudori mare ban al Craiovei,
- j. Vintilă mare vornic,
- j. Nica (*Neca*) mare logofăt,
- j. Dediul mare vistier,
Cirstea mare spătar,
Panait (*Panaiut, Panaiot*) mare stolnic,
Bratul mare comis,
Lupul mare paharnic,
- j. Fota (*Foti, Fote*) mare postelnic.

Apar ulterior : Fisența (Visența, Fisenț) paharnic, 18 octombrie, 13, 14, 16, 20, 27 noiembrie, 3, 13, 17, 20, 26, 28, 29 decembrie.

j. Pană vistier, 16 noiembrie, 28 și 29 decembrie.

Dieci : Dumitru logofăt, 15 septembrie.

Neagoe logofăt, 18 octombrie, 16 noiembrie, 3, 13, 16, 26 decembrie.

Stoica Tărăceanul, 13, 14 noiembrie.

Gligorie logofăt, 20 noiembrie.

Stan logofăt, 27 noiembrie.

Bran logofăt, 30 noiembrie.

Șerban tinăr între dieci, 17 decembrie.

Nestor logofăt, 20 decembrie.

Stepan, 28 decembrie.

Lepădat logofăt, 29 decembrie.

Documentul din 15 septembrie 1611. Tudori mare ban și Lupul mare paharnic apar numai în acest document. Pană vistier nu apare în acte originale.

CONFERINȚA ARHIVELOR CECOSLOVACE. PRAGA 10—11 SEPTEMBRIE 1958

Administrația Arhivelor Statului din Republica Cehoslovacă a organizat la Praga, între 10—11 septembrie 1958, Conferința pe întreaga țară a lucrătorilor din arhive.

Conferința a fost ținută cu ocazia Expoziției generale a documentelor arhivistice cehoslovace, deschisă în mai 1958 în PRAZSKY HRAD, care a avut un succes deosebit, arătând creșterea remarcabilă a arhivisticii cehoslovace în anii puterii populare. Conferința s-a bucurat de prezența reprezentanților Partidului Comunist Cehoslovac și ai Guvernului Republicii Cehoslovace.

De asemenea, au participat membri ai Academiei de Științe, istorici, membri ai Consiliului Științific al Arhivelor, profesori din institutele de învățământ superior, precum și reprezentanți ai instituțiilor economice și administrative și ai organizațiilor obștești. Pe lângă arhiviștii din Arhivele Statului Cehoslovace, au luat parte și lucrători din arhivele instituțiilor de stat și ale organizațiilor obștești.

La conferință au participat ca invitați reprezentanți ai Arhivelor de Stat din U.R.S.S., R.P. Chineză, R.P. Română, R.P. Bulgaria, R.P. Ungară și R.D. Germană.

În prima zi, la 10 septembrie, lucrările conferinței au avut loc în sala de ședințe a Ministerului de Interne, sub conducerea tov. Karel Klíma, adjunct al ministrului.

Primul a luat cuvîntul tov. Rudolf Barák, membru în Biroul Politic al C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac și ministru de interne.

În cuvîntarea sa, tov. Rudolf Barák a arătat că această conferință are loc în perioada cînd întregul ritm al vieții creatoare a clasei muncitoare cehoslovace este îndreptat spre îndeplinirea directivelor Congresului al XI-lea al P. C. Cehoslovac, iar acest ritm nu poate ocoli nici pe arhiviști. Combătînd concepția idealistă greșită că arhiviștii ar fi numai niște lucrători tăcuți, obișnuiți să se preocupe numai de scrierile evenimentelor din secolele îndepărtate, tov. R. Barák a arătat rolul deosebit ce revine lucrătorilor de arhivă socialiști din R. Cehoslovacă în construirea socialismului.

Tov. Rudolf Barák s-a ocupat în cuvîntul său de transformările sociale din R. Cehoslovacă din ultimii 10 ani și de lupta pe plan mondial între forțele păcii și progresului, pe de o parte, și între forțele războiului și ale reacțiunii, pe de altă parte. Vorbînd despre sarcinile arhiviștilor el a spus: „Sub conducerea P. C. Cehoslovac se schimbă viața țării noastre. În acest proces istoric iau parte activă și lucrătorii de arhivă. Am încetat să privim arhiva ca pe un fel de catacombe prăfuite, iar pe arhivist ca pe un funcționar uitat, care nu are un cuvînt de spus. Mărturie a acestui fapt este dezvoltarea arhivisticii noastre din anul 1945 și mai ales după victoria din februarie 1948. Vizibilă este grija și considerația pe care republica noastră democrat-populară le acordă arhivisticii”.

Mai departe tov. R. Barák a arătat misiunea arhivelor în revoluția culturală din Cehoslovacia: „Arhivele noastre pot să devină o importantă sursă de documente și materiale, care să ajute lucrătorilor de pe frontul ideologic, la întărirea unității moral-politice a poporului nostru, la creșterea de zi cu zi a patriotismului socialist, a internaționalismului proletar, pe baza de nezdruccinat a învățăturii victorioase marxist-leniniste”.

Tov. R. Barák a subliniat interesul pe care-l prezintă pentru cercetători și marele public nu numai documentele cele mai vechi, ci chiar cele mai recente, cum s-a văzut cu ocazia expoziției arhivistice din Prazsky Hrad. Referindu-se la problemele cele mai acute ale arhi-

visticii, tov. R. Barák a arătat că este necesar să se folosească pe o scară mai largă acel material arhivistic care este în legătură cu dezvoltarea forțelor de producție și a mijloacelor de producție, aceasta reprezentând un aport incontestabil pentru știința istorică marxistă.

În încheiere, a urât arhiviștilor cehoslovaci noi succese în activitatea viitoare.

După aceasta, tov. Rudolf Barák a înmănat, în numele Președintelui Republicii Cehoslovace, decorații celor mai buni arhiviști și celor mai bune colective de muncă. Au fost decorați cu această ocazie un număr de 18 arhiviști și 3 colective.

În numele celor decorați a luat cuvîntul Dr. Josef Nuhlicek, director adjunct al Arhivei Centrale din Praga. El a mulțumit partidului și guvernului pentru cinstea acordată, arătînd totodată că arhivistica cehoslovacă va îndeplini sarcinile ce-i revin, astfel încît bogăția de izvoare documentare să ajute pe deplin cerințelor poporului cehoslovac în eforturile active de desăvîrșire a construirii socialismului în Cehoslovacia.

Luînd apoi cuvîntul, Dr. Josef Koci, președintele Consiliului Științific al Arhivelor, a arătat că deși acest consiliu este un organ relativ tînăr, care abia a început să capete experiență în munca sa, totuși a colaborat cu Administrația Arhivelor, fapt care a dus la rezultatele pozitive obținute. Arhivistica nouă își pune probleme multiple, nu numai în chestiunea cadrelor și tehnicienilor, dar mai ales în ceea ce privește teoria și practica arhivistă.

„Nu mai este suficientă experiența învechită și cunoștințele științei arhivistice vechi”, a spus Dr. Koci. „Față de concepțiile învechite în legătură cu munca arhivistă, a fost și este nevoie să se ducă o luptă susținută și prin mijloace creatoare să se găsească noi metode cu care să se poată stăpîni, din punct de vedere arhivistico-științific, avalanșa de înscrisuri din epoca nouă”. În ceea ce privește cadrele de arhiviști, vorbitorul a arătat că este necesar ca acestea să aibă cunoștințe temeinice de economie, economie politică și statistică etc., în afară de cunoștințele și experiența pe care le-a acumulat arhivistica veche.

Dr. Koci a remarcat, de asemenea, că teoria arhivistă cehoslovacă a împrumutat cunoștințe folositoare din arhivistica sovietică și din cea a altor țări frățești.

Pentru pregătirea în bune condițiuni de noi cadre arhivistice, Consiliul arhivistice a organizat schimburi de păreri între lucrătorii arhiviști mai avansați și îndrumătorii studiului profesional din facultate.

Odată cu transformările revoluționare în viața social-culturală, a remarcat Dr. Koci, se schimbă și funcția socială și valoarea activității arhivistice, precum și concepția despre lume a arhiviștilor cehoslovaci.

În încheiere, Dr. Koci a felicitat pe arhiviștii care au contribuit la organizarea expoziției pe întreaga țară, expoziție care a constituit unul dintre cele mai importante succese ale arhivisticii cehoslovace noi.

În continuarea lucrărilor, șefii delegațiilor țărilor participante la conferință au adus salutul lor frățesc arhiviștilor cehoslovaci, înmînîndu-le daruri și felicitîndu-i pentru succesele obținute.

Delegația romină, după cuvîntul de salut rostit de șeful acesteia, a oferit arhiviștilor cehoslovaci darul arhiviștilor romini, reprezentînd un album cu fotocopii de pe unele documente aflate în arhivele din R.P.R. privitoare la istoria popoarelor ceh și slovac, precum și o parte din ultimele publicații editate de Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.P.R.

După aceea a luat cuvîntul Dr. Macek Josef, directorul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Republicii Cehoslovace, care în cuvîntarea sa a remarcat că îmbunătățirea condițiilor de muncă în arhivele cehoslovace se datorează, în primul rînd, grijii pe care Partidul Comunist și Guvernul cehoslovac le acordă acestor instituții.

Faptul că în prezent în arhivele cehoslovace, spre deosebire de trecut, există o conducere unică, Administrația Arhivelor Cehoslovace, este un lucru pozitiv, putîndu-se folosi în munca arhivistă metode unice. Vorbitorul a cerut conducerii arhivelor să-și concentreze atenția asupra ordonării și punerii în stare de folosire a fondurilor familiale care au rămas neordonate și a mulțumit, în numele istoricilor, tuturor arhiviștilor pentru munca lor.

În încheierea lucrărilor din prima zi a conferinței a luat cuvîntul tov. Jaroslav Svoboda, directorul Administrației Arhivelor Cehoslovace, care a prezentat o dare de seamă asupra dezvoltării muncii arhivistice în R. Cehoslovacă pe anul 1958.

Tov. Svoboda a arătat contribuția teoriei și practicii arhivisticii sovietice, precum și experiența arhivelor din celelalte țări de democrație populară, la succesele obținute în munca arhivelor cehoslovace.

La actuala conferință, a spus acesta în continuare, s-au strîns pentru prima oară lucrătorii de arhivă din Arhivele de Stat, arhivele întreprinderilor, ai comitetelor naționale, administrațiilor

de arhivă și secțiunilor de arhivă din întreaga republică, la un loc cu membrii Consiliului Științific al Arhivelor și reprezentanții istoricilor cehi și slovaci, fiind prezenți și oaspeți din U.R.S.S., China populară și țările de democrație populară europene.

„Conferința noastră — a arătat tov. J. Svoboda — este organizată în perioada funcționării expoziției pe țară a documentelor de arhivă în Hradul din Praga, care ne aduce zilnic multe momente de bucurie, nu numai prin prețuirea expoziției însăși, a organizării sale și a pieselor expuse, dar și prin interesul mare și sincer pentru munca modestă și cinstită a lucrătorilor de arhivă din partea întregului nostru popor”.

În continuare, tov. J. Svoboda a arătat că după 1945 arhivistica cehoslovacă a trecut, în esență, prin două etape de dezvoltare. Prima etapă, din 1945 până la publicarea Hotărârii guvernamentale privind arhivele (1954), este caracterizată prin munca de salvarea documentelor de arhivă rămase în dezordine, ca urmare a ocupației fasciste și a războiului. A doua etapă, de după 7 mai 1954, data apariției Hotărârii guvernamentale cu privire la arhive, se caracterizează prin constituirea unei administrații unice a arhivelor, înființarea fondului arhivistic unic de stat, asigurarea de condiții materiale pentru arhive și lucrătorii de arhivă, uniformizarea bazelor metodice de muncă arhivistică, darea în folosință cit mai rapidă a fondurilor arhivistice și editarea de lucrări arhivistice.

După ce a trecut în revistă starea de răminere în urmă a arhivelor cehoslovace înainte de 1945 și chiar după această dată, până în 1954, tov. Svoboda a arătat realizările obținute după apariția Hotărârii guvernamentale cu privire la arhive, în domeniul muncii arhivistice, ocupându-se de organizarea arhivelor, de problema cadrelor și de condițiile materiale create pentru arhive.

Planul cincinal al arhivelor (1956—1960) este realizat și depășit în Arhivele Statului pentru fiecare an în parte, R. Cehoslovacă situându-se astăzi pe al doilea loc în lume, după U.R.S.S., în ceea ce privește evidența fondurilor de arhivă depuse la Arhivele Statului.

În întreprinderi mai sînt greutăți în munca de evidență și ordonare a materialelor arhivistice, care trebuie rezolvate.

O preocupare deosebită a arhiștilor cehoslovaci este reîntregirea fondurilor. „În cursul întocmirii evidenței fondului arhivistic unic de stat — arăta tov. Svoboda — s-a constatat că fondurile de arhivă sînt fărîmîțate, părțile lor se află la cîteva arhive de stat ș.a.m.d. Pentru înlăturarea divizării fondurilor și reunirea lor treptată s-au elaborat instrucțiuni de felul cum să se efectueze reîntregirea fondurilor. Prin această operație se urmărește ca fondurile de arhivă divizate să fie cit mai repede și rațional reunite, pentru ca astfel să fie ușurată prelucrarea lor mai rapidă și folosirea lor mai completă”.

Pentru că exista o terminologie arhivistică neuniformă, s-a publicat o nouă terminologie arhivistică, care a fost apreciată elogios și de delegația sovietică în timpul vizitei la Praga. Pentru munca de îndrumare și control în arhivele întreprinderilor, arhivele judecătorești etc. s-au elaborat instrucțiuni speciale, pentru fiecare în parte.

Pentru creșterea politică și profesională a cadrelor de arhiști a fost tradusă și tipărită ca manual, publicația sovietică despre teoria și practica arhivistică. La îndemina arhiștilor s-au pus și cele două reviste periodice editate „Archivni Časopis” (Revista arhivistică) și „Slovník archivních prací” (Culegere de lucrări arhivistice). De asemenea s-a organizat învățămîntul profesional, cu bune rezultate.

În încheierea raportului său tov. Svoboda a arătat sarcinile principale, de viitor, ale arhiștilor cehoslovaci, care constau în „ordinea în arhive, ordinea în grefe, darea în folosință a întregului material arhivistic și utilizarea lui pentru necesitățile politice, științifice, economice și culturale ale poporului nostru”.

În dimineața zilei de 11 septembrie delegațiile străine au vizitat Expoziția documentelor arhivistice cehoslovace aflată în Hradul din Praga¹⁾. Expoziția, care s-a bucurat de un succes considerabil, fusese vizitată pînă la acea dată de peste 500.000 de persoane.

Ministrul de Interne, tov. Rudolf Barák, în declarația sa la lucrările conferinței din ziua de 10 septembrie 1958, caracterizînd valoarea deosebită a acestei expoziții, a spus printre altele: „Însăși organizarea ei este o trăsătură a transformărilor fundamentale produse în concepția arhivisticii și în munca lucrătorilor noștri de arhivă”.

Lucrările conferinței au continuat, în dimineața zilei de 11 septembrie 1958, în 2 secții.

¹⁾ *Expoziția generală a documentelor arhivistice cehoslovace, Praga, 1958*, de Ion Paraschiv, în „Revista Arhivelor — seria nouă”, 1, 1958, p. 304—311.

În cadrul Secției a I-a, condusă de tov. Michal Kusik, director adjunct al Administrației Arhivelor Slovac din Bratislava, s-a discutat despre starea actuală a folosirii fondurilor de arhivă anterioare anului 1848.

Tov. Kusik a arătat că o premiză a utilizării multilaterale a materialului de arhivă este repartitia sa convenabilă după origine, apartenența teritorială și prelucrarea după principiile arhivistice moderne. Conform „Regulilor fundamentale pentru prelucrarea materialului de arhivă”, elaborate de Administrația Arhivelor Cehoslovace, se disting două etape în prelucrarea materialului arhivistic: în primul rînd inventarierea, în al doilea rînd catalogarea și întocmirea de îndrumătoare tematice. Pentru informarea la timp a publicului sînt editate în ultimii ani ghiduri pentru arhivă, precum și culegeri de documente privind evenimente importante.

Tov. Kusik a indicat 3 puncte principale pentru discuție: 1. Ce trebuie să se lucreze de preferință în arhive? 2. În ce mod? 3. Care este sarcina arhiviștilor și a istoricilor?

Din discuțiile purtate, la care au participat 23 arhiviști, istorici etc. au reieșit următoarele: Munca arhivistului, ca și a istoricului, trebuie apreciată ca o muncă istorică. Trebuie prelucrate și date în folosință fondurile arhivistice cele mai importante, sau părțile cele mai importante ale unor fonduri. O atenție deosebită trebuie acordată materialului economico-statistic, precum și hărților și planurilor. Materialul economico-statistic poate fi publicat, folosindu-se pentru aceasta datele sumare. Aplicarea principiului provenienței fondurilor și al teritorialității trebuie să se facă prin studiul serios al istoriei instituțiilor creatoare de arhive. Întocmirea de îndrumătoare tematice generale va fi un lucru foarte avantajos pentru istorici. Fondurile pînă acum despărțite, trebuie să se reunească. Este necesară colaborarea arhiviștilor și a istoricilor, mai ales la publicarea edițiilor de antologii și edițiilor populare pentru munca de agitație politică. Arhivele trebuie să publice în primă ordine inventare și cataloage ale fondurilor importante. Se impune organizarea, pe viitor, a unor seminarii de lucru ale arhiviștilor și istoricilor în probleme concrete.

Mulți vorbitori au atras atenția și asupra altor chestiuni interesante privitoare la problema discutată. Tov. Dr. Ruzicko nu este de acord ca documentele să fie scoase din totalul complexelor de acte, pentru că documentele sînt părți componente ale materialului respectiv scris în ansamblu. El a atras atenția asupra faptului că istoricii schimbă planul lucrărilor lor și cer apoi material neprelucrat. De aceea este necesar ca arhiviștii să-și propună și prelucrarea altor materiale necerute încă de istorici și să nu se conformeze întocmai planurilor acestora, care se pot schimba.

Tov. Dr. Peter Ratkos a propus să se lucreze de preferință materialul amenințat de distrugere și materialul care nu are nici un fel de instrument de lucru. De asemenea, a cerut completarea fondurilor, ale căror părți se află în arhivele din străinătate, prin fotocopii.

Tov. Dr. Josef Koci a combătut unele păreri în legătură cu așa-zisul drept moral al arhivistului de a publica, exclusiv, fondul prelucrat de el. Punctul de gravitate al muncii arhivistului stă în primul rînd în darea în folosință a fondurilor. Arhivistul însă, ca și istoricul, are dreptul pe baza muncii sale științifice să prezinte studii, cum sînt analizele de fonduri sau ediții de documente etc.

Tov. Dr. Jiri Radimsky a emis ideea că scopul muncii arhivistului este documentarea tematică, dar în starea actuală prima formă a muncii sale trebuie să fie elaborarea inventarelor, iar apoi a cataloagelor și a îndrumătoarelor tematice.

Din toate discuțiile a reieșit necesitatea colaborării dintre arhivist și istoric și sarcina principală a arhivisticii cehoslovace de a servi necesităților societății socialiste.

În a doua Secție, condusă de tov. Dr. Zdenek Samberger, conducătorul științific al Administrației Arhivelor Cehoslovace din Praga, s-au supus discuției problemele care se referă la situația actuală a folosirii fondurilor arhivistice din perioada de după anul 1848.

Tov. Dr. Samberger, ca și tov. Kusik, a arătat că o premiză a folosirii multilaterale a materialelor arhivistice este repartizarea fondurilor după originea și apartenența lor. Practica anterioară era dirijată în direcția prelucrării celui mai vechi material documentar. *Astăzi, însă, se impune ca sarcină primordială prelucrarea materialului arhivistic legat de studiul mișcării muncitorești și al luptei și activității Partidului Comunist din Cehoslovacia* (sublinierea noastră).

O atenție deosebită trebuie dată materialului cu caracter economic, referitor la marile proprietăți funciare, la uzinele industriale etc., precum și materialului ziaristic și kino-fono-foto.

Făcînd o statistică a cercetătorilor Arhivelor Centrale de Stat din Praga, tov. Samberger a arătat că în anul 1956 au fost 6891 cercetători, în 1957 au fost 7684, iar în 1958 se va ajunge la 8500. Procentajul cercetătorilor materialelor de după 1848 a ajuns, de la 69% din

tutul de cercetători în 1956, la 76% în 1958. Procentajul cercetătorilor materialelor de după 1918 a fost în 1956 de 14%, iar în 1958 de 9,7%.

În ceea ce privește interesul cercetătorilor, se dă următoarea clasificare: pe primul loc, istoria locală; pe locul al doilea, economia politică (cu 10% din cercetători); pe locul al treilea, istoria universală (care tinde spre creștere); pe locul al patrulea, istoria P.C. Cehoslovac și a mișcării muncitorești.

Mai departe se situează în ordine: istoria tehnicii, istoria literaturii, agriculturii, industriei miniere, etnografiei. Foarte slab se prezintă cercetarea istoriei științelor naturii.

Discuțiile purtate în cadrul Secției a II-a au avut în vedere următoarele obiective: 1. Prelucrarea și folosirea pe viitor a materialului arhivistic, pentru sarcinile actuale economice și politice; 2. Prelucrarea pe viitor a materialului referitor la istoria mișcării muncitorești și a P.C. Cehoslovac; 3. Prelucrarea și folosirea pe viitor a izvoarelor arhivistice pentru știința istorică din perioada 1848—1917 și din anul 1918 până la epoca cea mai nouă; 4. Prelucrarea și folosirea pe viitor a materialului arhivistic pentru nevoile istoriei economice și a istoriei tehnicii; 5. Indicarea modului în care se va putea folosi mai bine materialul arhivistic pentru nevoile economiei; 6. Direcția și scopul editării edițiilor, izvoarelor și a colecțiilor de documente; 7. Problema prelucrării și a folosirii materialului arhivistic, ca sarcină importantă a arhiviștilor; 8. Problema celor mai importante forme și mijloace de prelucrare și a accesoriilor folosite (ghiduri, inventare, registre și altele); 9. Stilul activității arhivistice; 10. Valorificarea noilor categorii de material arhivistic, cum sînt materialele kino-fono-foto.

La discuții s-au înscris 21 arhiviști, istorici etc. din cuvîntul cărora a reieșit că darea în folosire a materialelor privind istoria Partidului Comunist Cehoslovac și a mișcării muncitorești, precum și a materialului de natură economică, este o chestiune primordială. Aceasta se referă desigur și la documentele organizațiilor de masă. S-a propus tipărirea unei reviste, care să se ocupe exclusiv de publicarea documentelor de arhivă.

Tov. Dr. Deleal, de la Institutul de Istorie al Academiei de Științe, a propus ca, întrucît unele fonduri se găsesc fărîmîțate și împrăștiate pe la diferite depozite ale Arhivelor Statului, să se publice un instrument centralizat al tuturor fondurilor aflate în depozitele Arhivelor Statului, în care să se arate totodată vechimea materialelor documentare și locul lor de păstrare. El a cerut să se publice și un indicator, în care să se menționeze locul unde se află fondurile ministerelor și ale altor instituții desființate, care n-au fost preluate încă de Arhivele Statului.

Tov. Dr. Vanek și alți arhiviști au propus publicarea colecțiilor de documente, centralizate nu numai pe întreaga republică, ci chiar și pe districte.

Tov. Jiri Zivota a pus în discuție problema, dacă trebuie să se dea, sau nu, numere de fonduri deosebite în cazul reorganizării ministerelor, cînd se creează dintr-un minister două sau mai multe ministere, sau dimpotrivă cînd ministerele se contopesc într-unul singur.

Tov. Dr. Alois Kocman de la Arhivele de Stat din Brno, a propus ca cercetătorii să fie informați de toate materialele ce se prelucrează în Arhivele Statului, prin revistele Arhivelor Statului, pentru ca aceștia să știe în ce direcție să-și îndrepte atenția în studiile lor.

În toate discuțiile s-a insistat asupra colaborării care trebuie să existe între arhiviști și istorici, ca o contribuție la sarcina de îndeplinire a construirii socialismului în Cehoslovacia, pe linia luptei ideologice împotriva revizionismului și altor curente dărmătoare îndreptate împotriva marxism-leninismului.

În după amiaza zilei de 11 septembrie 1958 lucrările conferinței au continuat sub conducerea tov. Jaroslav Svoboda, care a dat cuvîntul tov. Kusik și Samberger, președinții celor 2 secții. Aceștia au prezentat cîte o dare de seamă asupra mersului lucrărilor din cele 2 secții.

A luat apoi cuvîntul tov. Karel Klima, adjunctul ministrului de interne care, trăgînd concluziile asupra lucrărilor Conferinței, a arătat sarcinile de viitor care revin arhiviștilor cehoslovaci, printre care: 1. Prelucrarea materialelor arhivistice și întocmirea instrumentelor de lucru pentru darea lor în folosință; 2. Prelucrarea materialelor arhivistice, de către arhiviști, în scopul satisfacerii necesităților multilaterale ale societății, educației comuniste și programului construirii socialismului în Cehoslovacia; 3. Orientarea editării documentelor și publicațiilor arhivistice în direcția ajutorării muncii lucrătorilor de pe frontul ideologic la desăvîrșirea revoluției culturale.

La sfîrșitul Conferinței participanții au trimis o telegramă Comitetului Central al P.C. Cehoslovac, în care și-au exprimat devotamentul față de Partidul Comunist Cehoslovac și de Comitetul său Central, precum și mulțumirea pentru grija pe care Partidul o acordă arhivelor și arhiviștilor cehoslovaci.

În telegramă participanții la conferință și-au exprimat totodată hotărîrea de a munci pentu construirea socialismului în Cehoslovacia și pentru victoria păcii în întreaga lume.

În ziua de 12 septembrie, după ce Conferința a luat sfîrșit, delegațiile străine au fost invitate să viziteze localitățile din împrejurimile orașului Praga.

A fost vizitat în primul rînd Lidice, satul nou care a fost reconstruit pe ruinele satului erou, distrus sîlbatic de naziști la 10 iunie 1942.

Satul este astăzi reconstruit. Au rămas însă mărturie pentru veacuri fărădelegile naziste. Ruinele, crucea de la locul împușcării, cîmîturul și muzeul sînt o tristă amintire a acestei tragedii. Vechiul sat Lidice rămîne în istorie ca simbol al suferințelor poporului ceh din timpul ocupației naziste.

Noul sat Lidice și „Parcul trandafirilor prieteniei“, cultivat cu flori trimise de popoare din toate colțurile lumii, simbolizează pacea și viața nouă și fericită de astăzi a poporului cehoslovac.

S-a trecut după aceea prin Kladno, unul dintre cele mai importante centre industriale ale Cehoslovaciei.

În regiunea de nord-est a Boemiei s-au vizitat apoi frumoasele orașe Karlovy Vary și Mariánské Lázně, stațiuni de cură și recreație cu un renume mondial, așezate în regiuni de conifere cu adevărat pitorești. La reîntoarcere, spre Praga, s-a trecut plin Plzeň și alte orașe industriale.

Peste tot ne-au impresionat ordinea și atenția cetățenilor cehoslovaci față de aceste adevărate monumente ale naturii.

În aceeași zi, seara, la orele 20, tov. Rudolf Barák a oferit (în vestitul castel Wáldstejn din cartierul Malá Strana, construit în anul 1624, și care servește astăzi ca galerie de pictură și sculptură) o recepție în cinstea participanților la conferință și a oaspeților de peste hotare.

În dimineața zilei de 13 septembrie delegația romină a vizitat Administrația Arhivelor Cehoslovace din Praga și Arhiva Națională din Praga. La Administrația Arhivelor Cehoslovace din Praga, delegația noastră a cules prețioase informații despre organizarea generală a arhivelor din Cehoslovacia.

Administrația Arhivelor Cehoslovace cuprinde 3 servicii: organizare, metodică și administrare. Serviciul de organizare se preocupă de următoarele probleme: controlul unităților arhivelor de stat, evidența fondurilor arhivistice, controlul arhivelor economice și munca de selecționare. În cadrul acestui serviciu se află Comisia Centrală de Expertiză și Control.

Serviciul de metodică se preocupă de publicații, metode de muncă, școli profesionale și control științific. Serviciul de administrare se ocupă de problema dotării tehnico-materiale, salarii etc.

În munca sa, Administrația Arhivelor Cehoslovace este ajutată de Consiliul Științific al Arhivelor. Acesta este alcătuit din 18 membri titulari și 3 membri supleanți. În compoziția sa acesta are 50% arhiviști și 50% istorici, juriști etc.

Arhiva Națională din Praga este împărțită în 5 departamente și se află dispusă în 3 depozite. Departamentul I, cuprinzînd Arhiva Coroanei Boemiei, a cărei formare începe din secolul al XIV-lea, pe timpul regelului și împăratului Carol al IV-lea, se află depozitată în localul Administrației Arhivelor Cehoslovace. Ea este arhiva cea mai veche, cuprinzînd pe lîngă hrisoave și cronici, bule de aur și cărți vechi, peste 50.000 condiți de documente din secolele XIV—XVIII. În acest depozit se află cel mai vechi document al Statului Ceh, diploma lui Frideric Barbarossa acordată lui Vladislav, la 18 iunie 1158. Se găsesc, de asemenea, depozitate și obiectele muzeistice de o rară valoare ale Coroanei Boemiei.

În aceeași zi delegația romină a vizitat și arhivele departamentelor 2, 3 și 4, insistînd mai ales asupra muncii de folosire. A fost văzut și atelierul de restaurare, care are un aparataj modern și lucrători specializați în acest domeniu.

În dimineața zilei de 14 septembrie, înainte de plecarea spre patrie, delegația noastră a vizitat castelul Karlstejn situat la 30 km. de Praga. Este cel mai frumos castel din Boemia și a fost construit din ordinul lui Carol al IV-lea, între anii 1348—1355, de către vestiții Mathias d'Arras și Pierre Parler. Acest castel de o rară măreție și frumusețe arhitectonică a fost locul unde s-au ascuns comorile Coroanei imperiale și documentele de valoare, dintre care cea mai mare parte se află depuse astăzi în depozitul departamentului I al Arhivei Centrale din Praga.

Participarea delegației de arhiviști romini la Conferința Arhivelor Cehoslovace, organizată de către Administrația Statului din Praga la un înalt nivel științific, vizitarea admirabilei Expoziții a documentelor arhivistice cehoslovace, a Arhivelor cehoslovace din Praga și a citorva monumente de seamă din viața poporului ceh, precum și schimbul de informații direct în problemele cele mai actuale ale arhivelor, a fost un prilej fericit de cunoaștere a arhivisticii cehoslovace, cu o veche tradiție, care s-a dezvoltat considerabil în anii puterii populare.

Pe lângă bogatele învățăminte culese, în toate domeniile muncii arhivistice, semnalăm aci și calda primire de care ne-am bucurat în tot timpul șederii noastre la Praga și admirația noastră pentru talentații oameni cehoslovaci, care construiesc cu succes socialismul.

De asemenea, schimbul sincer de păreri și informații în problemele arhivistice cu celelalte delegații care au participat la conferință, demonstrează statornicirea unor relații de intrajutorare frățască, cu totul noi, în domeniul științei și culturii, specifice țărilor socialiste.

ION PARASCHIV

ARHIVISTICA NOUA ÎN REPUBLICA POPULARĂ CHINEZĂ

Cultura multimilenară a Chinei și scrierea existentă aici cu mult înaintea erei noastre, a dat posibilitatea păstrării unor documente scrise din cele mai vechi timpuri.

Cele mai vechi urme scrise, păstrate astăzi în Arhivele Statului din Republica Populară Chineză, datează din secolele XV—XII (epoca În) înaintea erei noastre, constând din inscripții pe oase și carapace de broască țestoasă¹⁾.

De o organizare și de un sistem de păstrare al documentelor în China se poate vorbi încă din anul 1534 e.n., de când se păstrează până în zilele noastre, în Pekin, un depozit construit din piatră, utilat cu 153 dulapuri metalice, în care sînt conservate documente ale epocii Ţin (1644—1911)²⁾.

În vechea Chină arhivele erau proprietatea instituțiilor respective, fiecare din acestea organizându-le după metodele proprii. Au existat și unele cercetări de arhive de către oameni de știință și cercetători care au publicat câteva lucrări științifice bazate pe material arhivistic. Nu exista însă un sistem unitar de conducere, de organizare, o metodică unică științifică și principii clare de determinare a valorii documentelor. În anul 1949, înainte de eliberare, nu existau în China decît depozitul de documente de pe lângă muzeul Gugun din Pekin și câteva arhive istorice păstrate pe lângă unele biblioteci³⁾.

Despre o arhivistică științifică, unitară și organizată centralizat pe întinsul marelui teritoriu al întregii Chine se poate vorbi abia după victoria istorică a eroiceii armate populare de eliberare, după instaurarea, la 1 octombrie 1949, a Republicii Populare Chineze.

Partidul Comunist Chinez a acordat totdeauna o atenție deosebită arhivelor, materialelor documentare ale țării, ocupîndu-se direct de acestea. Încă în perioada ilegalității Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez a adoptat o instrucțiune arhivistică în care se precizau o serie de măsuri foarte importante privitoare la completarea arhivelor, metoda ordonării materialelor, la principiile conservării documentelor și a selecționării acestora. În condițiile ilegalității și ale războiului, cînd nu era timp și nu existau posibilități materiale pentru arhive, Partidul Comunist Chinez a luat măsuri energice de strîngerea și conservarea arhivelor în raioanele eliberate. Desigur că în aceste condiții nu se putea pune problema unei organizări și folosiri științifice a acestor documente, ci doar salvarea lor de la distrugere.

După izgonirea gomindaniștilor și eliberarea țării, pe lângă arhivele care se creau de puterea populară, au trecut în patrimoniul statului popular o mare cantitate de materiale documentare de la instituțiile de stat ale vechii Chine; se puna problema păstrării, organizării, conducerii și folosirii acestor bogate izvoare de informare în folosul societății noi care lua naștere.

La baza noii organizări a arhivelor în Republica Populară Chineză stau principiile fundamentale ale Decretului lui Lenin din 1 iunie 1918 „Despre reorganizarea și centralizarea arhivisticii în R.S.F.S.R.”, model de document ce reglementează reorganizarea și administrarea arhivelor într-un stat socialist. În China populară materialele de arhivă sînt considerate nu ca proprietatea unor instituții, luate separat, ci ca bun al statului, întrucît ele joacă un rol important în construirea socialismului. Munca arhivistică nu este, deci, sarcina acestor

1) Ţzen San. *În China populară sînt traduse în viață principiile fundamentale ale decretului lui Lenin din 1 iunie 1918*, în „Istoricul Arhiv”, nr. 4/1958, Moscova, p. 160.

2) *Ibidem*.

3) *Ibidem*.

instituții separate, ci este o cauză a întregului stat. Pe aceste principii s-a trecut la organizarea arhivisticii statului popular chinez.

S-a început cu pregătirea cadrelor de arhiviști. În anul 1952, pe lângă Universitatea populară din China, au fost organizate cursuri speciale de arhivistică, cu sprijinul frătesc al arhiviștilor sovietici. Cursurile au pregătit profesori și aspiranți în arhivistică. În anul 1955 a fost posibilă transformarea acestor cursuri în Facultatea istorico-arhivistică, punându-se astfel baza unui învățământ teoretic organizat⁴⁾.

Facultatea este organizată pe 4 catedre și anume: 1. Introducere în arhivistică; 2. Teoria și practica arhivistică; 3. Tehnica păstrării, arhivele tehnice, publicarea documentelor; 4. Istoria arhivisticii chineze și a celor din străinătate (în special a arhivisticii din U.R.S.S.). Pe lângă această instituție de învățământ există cursuri pe termen scurt în capitală, în regiuni și raioane.

Până în anul 1958 cursurile facultății de arhivistică și cele de aspirantură au fost absolvite de 492 arhiviști, iar cursurile pe termen scurt din țară au fost frecventate de 14.000 cadre⁵⁾.

În Republica Populară Chineză a fost înființat Fondul Arhivistic de Stat, bazat pe principiul conducerii centralizate. În anul 1954 Comitetul permanent al Adunării Reprezentanților Populari din întreaga Chină, a celei de a doua legislaturi, a adoptat hotărârea înființării Direcției Arhivei de Stat, subordonată direct Consiliului de Stat. În același an, la Secretariatul Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, a avut loc Consfătuirea asupra muncii arhivistice pe întreaga Chină, unde s-au dezbătut principiile și metodele centralizării arhivelor. Consfătuirea a adoptat „Instrucțiunile provizorii asupra muncii arhivistice și a constituirii arhivelor noi în Comitetul Central al Partidului și în organizațiile provinciale (orășenești, raionale cu autoconducere locală)”. În ianuarie 1955 Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez a aprobat instrucțiunile, subliniind că ele sînt aplicabile și în instituțiile de stat și unitățile militare.

În 1956 Consiliul de Stat a publicat „Hotărârea asupra întăririi muncii arhivistice în țară”. În același an au fost adoptate „Instrucțiunile provizorii asupra muncii arhivistice și a constituirii arhivelor în instituțiile de stat” și „Instrucțiunile provizorii asupra termenelor de păstrare a materialelor: documentare în instituțiile de stat”. Controlul îndeplinirii acestor importante măsuri ale partidului și guvernului au fost încredințate Direcției Arhivei de Stat⁶⁾.

Arhivele Statului din Republica Populară Chineză sînt organizate după sistemul experimentat și verificat de prima țară a socialismului — Uniunea Sovietică.

Astăzi în China populară există diverse forme organizatorice de arhivă ca: organe de arhivă la instituții, arhive centrale și locale de stat, organe administrative ale Arhivelor de Stat, organe pentru studierea arhivisticii.

Organele de arhivă ale instituțiilor sînt părți structurale ale instituțiilor de stat și conduc arhivele acestora. Ele sînt înființate și funcționează după directivele Direcției Arhivei de Stat, în toate instituțiile și întreprinderile. În instituțiile mici munca arhivistică este executată de salariați care, pe lângă sarcinile lor, au și această delegație.

Arhivele centrale și locale de Stat sînt organe unde se concentrează materialele documentare; sarcina lor centrală constă în asigurarea completă a muncii de cercetare științifică a materialelor de arhivă.

În prezent există Arhiva Centrală de Stat a Republicii Populare Chineze și sînt în curs de organizare Arhiva Centrală de Partid, Arhiva Istorică Centrală, Arhiva Istorică din Nankin, Arhiva din Șanghai, Pekin, Tiantzin, Uhan, Sian, Ciuntzin, Cendu, Arhiva raionului Autonom al Mongoliei Interioare etc.

Organele administrative ale Arhivelor de Stat au rolul de a conduce, îndruma și controla modul de constituire a arhivelor la creator, de a planifica și a organiza munca de centralizare, ordonare, păstrare și folosire a tuturor arhivelor. Ele au, de asemenea, dreptul și obligația de control asupra tuturor instituțiilor și întreprinderilor în problemele de arhivistică.

Ca organe administrative există Direcția Arhivei de Stat, organul suprem arhivistic, subordonat Consiliului de Stat și organe teritoriale formate din secții de arhivă în provincii, orașe, raioane cu conducere locală autonomă și în instituțiile centrale.

⁴⁾ *Ibidem*, p. 165.

⁵⁾ *Ibidem*.

⁶⁾ *Ibidem*, p. 162.

Organele pentru studierea arhivisticii sînt toate formele de învățămînt arhivistic, ca Facultatea istorico-arhivistică, cursurile pe termen scurt centrale și locale etc., care au ca scop final îmbogățirea teoriei și practicii arhivistice și formarea cadrelor de arhiviști⁷⁾. În sprijinul realizării acestui scop, o contribuție deosebită aduce revista „Dang'an Gongzuo” („Munca arhivistică”), organ al Direcției Arhivei de Stat, editată la Pekin.

Țină a instituție a Arhivelor de Stat din Republica Populară Chineză a primit o moștenire grea. În vechea Chină fiecare instituție își avea sistemul său de organizare și sistematizare a arhivei proprii. În multe din aceste instituții nici nu existau criterii precise de organizare a arhivelor, acestea fiind depozitate în lăzi după ordinea primirii lor. În majoritatea instituțiilor nu se făcea distincție între procesul de constituire a arhivelor și munca arhivistică propriu-zisă.

Cele mai uzitate metode de ordonare a materialelor arhivistice erau metoda ordonării după caracteristici tematiche și metoda clasificării zecimale, identică cu cea aplicată în bibliotecă, cunoscută ca metodă neindicată și improprie scopului urmărit în folosirea materialelor de arhivă.

În privința expertizării materialelor, a evidenței și a folosirii documentelor nu existau criterii precise.

Arhivistica nouă chineză, pe baza studierii și aplicării experienței înaintate a arhivisticii sovietice, a trecut la metode noi de ordonare (pe perioade, pe probleme, pe părți structuale etc.)⁸⁾. Materialele astfel ordonate sînt expertizate de către organele de arhivă ale instituțiilor, fiind folosite apoi de către acestea pentru nevoile lor documentare. În conformitate cu termenele de păstrare prevăzute în indicatoare și cu valoarea stabilită prin operațiunea de expertizare, materialele arhivistice sînt păstrate la instituții, predate la Arhivele de Stat sau dist. use.

Arhiviștii chinezi desfășoară o muncă intensă și plină de avînt pentru ordonarea și inventarierea materialelor documentare, în vederea punerii lor la dispoziția cercetătorilor. Numai în anii 1955—1956, peste 20.000 oameni au lucrat la ordonarea și inventarierea arhivelor politice ale vechii Chine, operațiune de o însemnată practică deosebită, care a ajutat la demascarea și curățirea țării de elementele sabotoare și contrarevoluționare⁹⁾. Ca urmare a hotărîrii Consiliului de Stat „Cu privire la dezvoltarea muncii arhivistice în Republica Populară Chineză” și sub lozina „Să desfășurăm mai repede, mai bine și mai economic munca de organizare și de folosire a arhivelor”, în prezent are loc o adevărată acțiune de masă în sprijinul valorilor documentare ale țării. Cea mai mare parte a instituțiilor, întreprinderilor și a unităților de arhive sînt în întrecere socialistă¹⁰⁾.

O mare atenție se acordă păstrării documentelor și prelungirii vieții acestora. Organele de arhive se preocupă în mod organizat de găsirea de noi metode eficace și economice pentru conservarea materialului documentar, pentru materialele degradate aplicîndu-se mijloace chimice de restaurare și de combatere a dăunătorilor vii¹¹⁾.

Cea mai mare atenție este acordată folosirii materialelor documentare care constituie în prezent obiectivul numărul unu în munca arhivistică. Pe măsura înaintării țării pe drumul construirii socialismului, această folosire capătă o importanță tot mai mare.

În Republica Populară Chineză arhivele constituie un bun al statului și ele sînt folosite în primul rînd în sprijinul construcției socialiste. Imediat după instaurarea regimului democratic, arhivele au adus un aport neprețuit în demascarea elementelor contra evoluționare și sabotoare, iar mai tirziu au constituit documente acuzatoare împotriva deviatorilor de dreapta. Astfel, Ministerul Controlului de Stat a organizat, pe baza materialelor din arhive, o expoziție publică la Pekin, în care a expus documente de demascare și acuzare a elementului de dreapta Uan-han, fapt care a produs o puternică impresie asupra maselor de cetățeni, întărind încrederea lor în eficacitatea materialelor scrise ce se păstrează în Arhivele de Stat¹²⁾.

Pe măsura înaintării țării pe drumul construirii socialismului, problema folosirii arhivelor a căpătat o importanță deosebită. Arhivistica chineză participă activ la sprijinirea tuturor hotărîrilor luate de partid și guvern. Astfel, în marea mișcare de îmbunătățire a stilului de muncă și de călcare a cadrelor prin munca de jos, arhiviștii au mers în primele rînduri, punînd la dispoziție documente, publicații, organizînd expoziții etc.¹³⁾.

⁷⁾ *Ibidem*, p. 164, 165.

⁸⁾ *Ibidem*, p. 163.

⁹⁾ *Ibidem*, p. 164.

¹⁰⁾ *Dang'an Gongzuo*, Pekin, nr. 5/1958, p. 2.

¹¹⁾ *Ibidem*, nr. 7/1958, p. 18, 19.

¹²⁾ *Ibidem*, nr. 1/1958, p. 9; nr. 2/1958, p. 24.

¹³⁾ *Ibidem*, nr. 1/1958, p. 1.

Și în munca arhivistică sînt necesare energia și spiritul revoluționar consideră, pe bună dreptate, arhiviștii chinezi, iar munca arhivistică poate fi viabilă numai trecînd prin munca politică și servind interesele maselor¹⁴⁾.

„Documentele moarte trebuie să devină materiale vii”, spun arhiviștii chinezi, care să poată fi folosite în scopuri practice imediate¹⁵⁾. Această folosire în scopuri practice și, în general, orice progres în justa exploatare a arhivelor în scopurile construirii socialismului, nu este posibilă fără o luptă permanentă împotriva conservatorismului în arhivistică¹⁶⁾. Munca arhivistică trebuie să servească nemijlocit marelui avînt general socialist și de aceea trebuie să fie folosite în această muncă metode noi.

Aplicarea acestor principii în folosirea materialelor arhivistice în China Populară au permis obținerea unor importante succese pe această linie, în special în domeniul organizării și folosirii arhivelor economice (industriale, agricole) și tehnice, cărora li se acordă o deosebită atenție.

Au fost organizate după principiile arhivisticii sovietice și folosite intens arhivele marilor întreprinderi siderurgice, ale uzinelor constructoare de utilaj greu, de automobile, ale întreprinderilor miniere, ale întreprinderilor agricole de stat și cooperatiste, ale Direcțiilor agricole de provincii etc. Arhivele acestor întreprinderi și instituții sînt folosite atît în proiectări noi, cit și direct în procesul de producție respectiv.

Un mare aport îl aduc arhivele în lucrările geologice, de hidroameliorații și în marile construcții de electrificare a țării.

Arhivele chineze sînt folosite, de asemenea, în scopul educării naționale a maselor, prin organizarea de expoziții arhivistice, prin publicarea de mici culegeri documentare folosite ca material bibliografic în munca de partid și în alte activități etc.¹⁷⁾.

În China populară unitățile Arhivelor de Stat sînt folosite și ca organe de înregistrare a marilor evenimente din viața țării, a provinciilor, a orașelor, a întreprinderilor și instituțiilor, constituind ele însele, prin activitatea lor, centre organizate de informare politică, socială, economică, culturală etc.¹⁸⁾.

Arhiviștii chinezi, în colaborare cu cercetătorii istorici, au început să publice o serie de lucrări care s-au bucurat de o largă apreciere publică. Astfel, au fost publicate de către Prima Arhivă Istorică „Imperialismul și problema vămilor chineze”; „Materiale istorice despre revoluția din Singhai” (1911); „Materiale istorice despre războiul chino-francez” etc.¹⁹⁾.

Printre publicațiile Arhivelor Statului din R.P. Chineză, un loc de frunte îl ocupă revista *Dang'an Gongzuo*, tribună activă de dezbateri arhivistice, de îndrumare și răspîndire largă a tuturor problemelor legate de documentele țării.

Revista are mai multe părți care diferă de la un număr la altul: Probleme generale, Experiență, Discuții, Răspuns la întrebări, Scrisori de la cititori etc. Apariția este lunară, în 24 pagini, cu un conținut foarte bogat și variat. Pe lîngă sarcinile de îndrumare tehnică profesională, revista este un mobilizator viu în antrenarea cadrelor de arhiviști pentru îmbrățișarea acestei profesii și pentru realizarea celor mai mari succese în ridicarea arhivisticii noi pe trepte superioare.

Arhivistica socialistă chineză înregistrează succese din ce în ce mai mari, dezvoltîndu-se într-un ritm rapid, nemaîntîlnit pînă în prezent. Întrearea ei activitate este pusă exclusiv în slujba sarcinilor grandioase ale construcției edificatului mare al socialismului, care va ridica marele popor chinez de 650 milioane, și a economiei lui, pe culmi nebănuite.

La chemarea Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, în fața țării a fost pusă sarcina revoluționară ca în decurs de 15 ani, sau chiar într-o perioadă mai scurtă, de a ajunge sau chiar de a întrece Anglia în producția de oțel și în alte ramuri de producție importante, precum și de a ajunge sau de a întrece nivelul mondial în principalele domenii ale științei și tehnicii. Arhiviștii chinezi consideră că această sarcină trasată de partid, de o extraordinară însemnătate politico-economică, ridică probleme deosebit de importante în arhivistică, a căror rezolvare temeinică va constitui aportul lucrătorilor de arhivă la lupta întregului popor pentru construirea socialismului în Republica Populară Chineză.

V. TRANDAF

¹⁴⁾ *Ibidem*, nr. 1/1958, p. 25; nr. 2/1958, p. 1; nr. 8/1958, p. 1.

¹⁵⁾ *Ibidem*, nr. 8/1958, p. 7.

¹⁶⁾ *Ibidem*, nr. 4/1958, p. 13.

¹⁷⁾ *Ibidem*, nr. 8/1958, p. 6.

¹⁸⁾ *Ibidem*, nr. 8/1958, p. 8.

¹⁹⁾ Tzen San, *op. cit.*, p. 164.

Теория и практика архивного дела в СССР. Учебное пособие
(Teoria și practica muncii arhivistice în U.R.S.S. Manual arhivistic,
sub redacția lui G. A. Belov, A. I. Loghinova, C. G. Miteaev, N. R.
Prokopenko, Moscova, 1958, 342 p.).

Prin apariția acestui manual, cel mai nou din literatura arhivistică generală, arhivistica sovietică face un nou pas înainte. Prin auto-săi, oameni cu muncă de răspundere în aparatul central al arhivelor sovietice, el devine instrumentul de bază în orientarea lucrărilor din arhive.

În prefață se arată că, față de alte manuale arhivistice sovietice, capitolele referitoare la publicarea documentelor, la arhivele foto-fono-cinematografice și tehnice, precum și la microfotocopierea materialelor documentare, sint elaborate pentru prima dată.

Lucrarea se compune din 19 capitole, anexe și bibliografie.

Primul capitol tratează despre *Fondul arhivistic de Stat și Arhivele U.R.S.S.* (p. 8—19). Pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie instituțiile creatoare de arhive erau separate unele de altele, după apartenența administrativă și nu aveau o conducere unitară. În Rusia de pînă la revoluție arhivele erau proprietatea instituțiilor, întreprinderilor particulare și ale diferitelor persoane care dispuneau de ele după placul lor. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a pus capăt stărilor haotice în care se găseau arhivele și a deschis o nouă etapă în administrarea acestora.

Prin decretul Consiliului Comisarilor Poporului „Despre reorganizarea și centralizarea activității arhivistice” din 1 iunie 1918, semnat de V. I. Lenin, toate arhivele instituțiilor de stat, precum și documentele aflate în păstrarea lor, au format un singur fond arhivistic de stat. Conducerea Fondului Arhivistic de Stat a fost încredințată Direcției Generale a Arhivelor.

De la această dată, principiul centralizării muncii arhivistice devine un principiu de bază în arhivistica sovietică.

Pentru păstrarea fondurilor arhivistice se prezintă importanță pentru întreaga Uniune Sovietică au fost create nouă unități centrale, sub conducerea nemijlocită a Direcției Generale a Arhivelor.

În afară de Arhivele de Stat și de cele ale instituțiilor există și arhive speciale în cadrul diferitelor departamente și instituții, ca Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fondul geologic de Stat, Fondul filmelor de Stat al U.R.S.S., Arhiva muzeei A. M. Gorki etc., care de asemenea fac parte din Fondul Arhivistic de Stat al U.R.S.S.

Din capitolul II, *Materialele documentare ale lucrătorilor de secretariat (deloproizvodstvo)* — izvor de bază pentru completarea *Fondului Arhivistic de Stat al U.R.S.S.* (p. 20—46), reiese importanța lucrărilor de secretariat în instituțiile sovietice.

Prin lucrări de secretariat se înțelege tot complexul de operațiuni privind alcătuirea documentelor, păstarea corespondenței, controlul, sistematizarea, folosirea, întocmirea aparatului de informare, evidența materialelor documentare și predarea lor la Arhivele Statului.

Organizarea lucrărilor de secretariat în instituțiile sovietice se bazează pe diferite criterii: centralizat, descentralizat și mixt. Un element de bază, însă, este organizarea rațională a corespondenței, adică a aceluși schimb reciproc de scrisori sau documente, ca mijloc important de comunicare între instituții și persoane sau instituții între ele.

Corespondența trece prin următoarele faze: a) primirea corespondenței, b) înre-

gistrarea documentelor primite, c) îndrumarea spre executare, d) executarea, e) controlul executării, f) expedierea corespondenței.

În privința evidenței documentelor trebuie să se țină seamă de următoarele reguli: păstrarea documentelor, crearea aparatului de informare, evidența și controlul executării. De aceea se acordă o mare atenție în stabilirea metodelor de înregistrare a documentelor. Cele mai răspândite sisteme de înregistrare sînt cel al registrelor și al fișelor.

O altă metodă folosită în instituțiile sovietice, care înlătură repetarea înregistrării în părțile structurale, este aceea a înregistrării pe taloane.

Organizarea precisă a lucrărilor de secretariat în instituții depinde într-o mare măsură de justa clasificare științifică a hirtiorilor (actelor). Clasificarea trebuie să asigure găsirea rapidă a documentelor, după o serie de criterii, să dezvăluie componența și cuprinsul materialelor documentare create în activitatea instituțiilor.

Pentru o organizare justă a lucrărilor de secretariat ale instituțiilor și pentru a stabili un sistem unic în alcătuirea dosarelor este nevoie de un nomenclator. Nomenclatorul este o listă de orientare sistematică a denumirii dosarelor pe baza căreia se clasează ulterior actele trecute prin toate lucrările de secretariat.

Pentru sistematizarea actelor în lucrările secretariatului se folosesc clasificatoare. Ele sînt în fond liste de capitole (clase, servicii, secții, rubrici, subrubrici etc.), după care se sistematizează materialele documentare ale unei instituții (clasificatoare individuale), sau chiar sisteme de instituții dintr-o anumită ramură sau departament (clasificatoare departamentale).

Una din cele mai importante este *clasificarea sistematică* care reprezintă o ușurare evidentă pentru sistematizarea documentelor în lucrările de secretariat.

Capitolul III se ocupă cu problema *Completerii Arhivelor U.R.S.S.* (p. 47—61). Prin „completare” se înțelege organizarea științifică a rețelei arhivelor și a componenței materialelor documentare, precum și fixarea izvoarelor de completare, a ordinii de completare și a păstrării materialelor documentare în arhive.

Completerea Arhivelor de Stat cu materiale documentare, bazată pe cerințele marxist-leniniste ale cercetării istoriei, se efectuează ținându-se seama de următoarele principii de bază: a) împărțirea materialelor documentare pe epoci; b) indivizarea fondu-

lui arhivistic; c) indivizarea complexelor de fonduri arhivistice.

Materialele documentare ale Fondului Arhivistic de Stat al U.R.S.S. se împart pe epoci, în două grupe: materiale privind istoria socialismului și materiale privind istoria feudalismului și capitalismului.

Arhiviștii-istorici sovietici pun la baza organizării materialelor documentare principiul istoric, spre deosebire de arhiviștii burghezi care au proclamat ca tază a organizării materialelor documentare „principiul provenienței” (arhiviștii francezi, principiul — „respectarea fondului”).

Păstrarea fondului a hivistice întreg, nefărîmîțat, constituie un principiu de bază în arhivistica sovietică, ce asigură o largă posibilitate de folosire o materialelor documentare în scopuri științifice și politice.

Principiul indivizării fondurilor arhivistice nu trebuie să se aplice formal. În cazul cînd arhivistul face cunoștință cu materialele documentare ale fondului arhivistic și constată că s-au strecurat materiale din alt fond, el trebuie să pună problema scoaterii acestor materiale din fondul respectiv, lucru pe care nu-l fac arhiviștii bu ghezi.

Practica arhivisticii sovietice pune problema creării „grupelor” de fonduri care ușurează munca asupra materialelor documentare.

Complexele de fonduri arhivistice, de asemenea, nu se supun divizării și, în interesul științei, unitatea lor trebuie păstrată.

În capitolul IV, *Prelucrarea tehnico-științifică a fondurilor; sistematizarea materialelor documentare* (p. 62—81), se arată că sintetizînd și folosind realizările arhiviștilor progresiști ruși și experiența înaintată a arhiviștilor de peste hotare, arhiviștii sovietici au creat un sistem propriu de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare, care constă în determinarea apartenenței materialelor documentare față de fondurile arhivistice, efectuarea sistematizării lor, expertizarea, inventarierea și alcătuirea instrumentelor de informare științifică, care să prezinte componența și cuprinsul materialelor documentare.

În prezent în practica arhivelor se folosesc două metode pentru prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare și anume: metoda lucrării directe și metoda fișării.

Problemele sistematizării materialelor documentare ocupă unul din cele mai însemnate locuri în teoria și practica arhivistică. Noțiunea de sistematizare cuprinde în sine gruparea lor științifică în diferite fonduri,

precum și în limitele fiecărui fond. Schema sistematizării este un fel de plan, potrivit căruia trebuie să fie grupate unitățile de păstrare ale fondului. Alegerea schemei trebuie să fie bine gândită și întemeiată.

Se cunosc următoarele scheme de sistematizare: structural-cronologică, cronologic-structurală, cronologic pe ramuri de acțiune și pe ramuri de acțiune-cronologic.

În arhivă se mai întindesc încă materiale documentare care se află în stare de răvășire. Printre acestea se pot găsi diferite documente de valoare. Materialele documentare care se găsesc în stare de răvășire aparțin diferitelor fonduri sau unui oarecare fond.

Este necesar a se face alegerea materialului răvășit prin așezarea lui pe fonduri și sistematizarea materialului în interiorul fondului și constituirea dosarelor.

Din documentele răvășite care nu s-au inclus în unitățile de păstrare existente, însă prezintă o valoare științifică și practică, se pot forma noi unități de păstrare după criteriile constituirii dosarelor.

Capitolul V tratează problema *Expertizării materialelor documentare* (p. 82—97). Prin expertizare se înțelege determinarea importanței politice, științifice și practice a materialelor documentare și selecționarea lor pentru păstrarea sau distrugerea efectuată pe baza principiilor și criteriilor stabilite de arhivistica sovietică. Scopul acestei munci este determinarea valorii științifice, politice și practice a materialelor documentare, fixarea termenelor de păstrare a diferitelor grupe, selecționarea materialelor documentare care trebuie păstrate permanent și scoaterea materialelor care nu urmează să fie păstrate în continuare, ca materiale care au pierdut importanța de informare și practică. Expertizarea materialelor documentare este mai întâi de toate determinarea valorii acelor documente care trebuie să se păstreze în mod permanent sau pentru o perioadă mai îndelungată în componența Fondului Arhivistic de Stat.

Expertizarea materialelor documentare cere de la colaboratorii științifici ai arhivelor cunoștințe adevărate ale teoriei marxist-leniniste, istoriei și ale istoriei instituțiilor, problemelor teoriei și practicii muncii arhivistice. De aceea expertizarea materialelor documentare trebuie să se încredințeze lucrătorilor cu o pregătire teoretică necesară și o experiență a muncii, care sînt în stare să determine valoarea politică, științifico-istorică și practică a documentelor și astfel să stabilească just termenii lor de păstrare.

Comisia de expertiză care stabilește termenii de păstrare trebuie să analizeze arhiva și să cerceteze filă cu filă dosarele ce nu urmează a fi păstrate în continuare. Mai întâi trebuie îndreptată atenția asupra porțiunii de păstrare a fondului. Dacă materialele documentare de bază ale fondului s-au păstrat parțial, se rețin pentru păstrarea permanentă materiale secundare și chiar documente de mică importanță ce pot lumina într-o măsură oarecare activitatea creatorului de fond.

Expertizarea materialelor documentare, pentru valorificarea lor, nu trebuie făcută formal. Este necesar ca documentele să fie analizate în fond, să nu se ia forma ca bază, despărțind-o de conținutul documentului. Documente ca conturi, chitanțe bănești, corespondență privind probleme generale neînsemnate trebuie să fie scoase; însă dacă aceste documente conțin autografe sau rezoluții ale conducătorilor Partidului Comunist și ai Guvernului, ale oamenilor de știință, atunci ele trebuie să fie oprite pentru păstrare permanentă.

Trebuie remarcat că expertizarea materialelor documentare, potrivit indicatoarelor tip, nu exclude cercetarea directă a unităților de păstrare, ci dimpotrivă cere să se facă o examinare filă cu filă a materialelor documentare. Metoda expertizării directe este esențială, deoarece indicatoarele tip nu pot să oglindească toate particularitățile posibile ale materialelor documentare.

Lucrătorii științifici care efectuează expertizarea trebuie să cerceteze inventarele ca să poată studia componența materialelor documentare ale fondului și conținutul lor în întregime. Cu toate acestea expertizarea nu se poate face numai după opise, fiindcă rezumatul, mai ales din opisele de prodare nu prezintă totdeauna complet și just conținutul unităților de păstrare. După studierea inventarelor trebuie să se treacă la examinarea filă cu filă a unităților de păstrare și, pe calea aprecierii directe a valorii științifice și practice a documentelor, să se facă selecționarea materialelor care nu se supun păstrării.

În capitolul VI, *Inventarierea materialelor documentare* (p. 98—116), autorii arată că folosirea multilaterală a materialelor documentare ale Fondului Arhivistic de Stat depinde în mare măsură de calitatea inventarierii și de starea generală a instrumentelor de evidență și informare. Scopul inventarierii constă în prezentarea justă a componenței și conținutului materialelor documentare.

La inventariere trebuie să se prezinte adevăratul conținut al materialelor fiecărei unități de păstrare și să se înlăture toate lipsu-

rile de inventariere făcute în lucrările de secretariat ale creatorului de fond, sau care se găsesc în vechile inventare de arhive.

Înainte de a inventaria diferite unități de păstrare pe coperte, se întocmește nota de certificare și în cazuri necesare se face și opis interior al documentelor mai însemnate, se cos filele unității de păstrare și se broșează sau se leagă.

Unitățile de păstrare care se inventariază se formează conform criteriilor de constituire a dosarelor. Pentru îmbunătățirea sistemului de ordonarea documentelor, pentru asigurarea păstrării, precum și pentru trimiterea la documente în timpul folosirii lor, toate filele unității de păstrare (cu excepția fișelor curate și a fișelor cu note de certificate) se numerează. Diferite documente ale unității de păstrare, care nu urmează să fie cusute din cauza valorii lor deosebite, se pun în plicuri, care se cos.

Pentru unitățile de păstrare cu documente deosebit de importante se alcătuiesc opise în care se trec toate documentele unității de păstrare respective în ordinea așezării lor în interiorul dosarului.

Întocmirea rezumatului constituie o parte importantă a muncii de inventariere a unităților de păstrare. Rezumatul va reda sintetizat cuprinsul esențial al documentelor unității de păstrare. La Arhivele Statului s-a adoptat rezumatul de tip scurt însoțit, în cazuri necesare, de adnotarea documentelor deosebit de importante.

Pentru documentele cele mai importante și unice, sau grupe de documente ale unității de păstrare al căror conținut este necesar să fie oglindit mai detaliat decât în unitatea de păstrare, se alcătuiește adnotarea. De regulă, adnotări se fac pentru broșuri, hărți, proclamații, pentru diferite documente care se referă la viața celor mai de seamă oameni ai științei, literaturii și artei.

La inventarierea materialelor documentare din fondurile de proveniență personală arhivistice se vor conduce după principiile arătate mai sus.

În capitolul VII se vorbește despre *Evidența, controlul existenței și starea materialelor documentare* (p. 117—131). Evidența materialelor documentare constituie garanția păstrării lor, asigură planificarea științifică a muncii arhivelor și organizarea completării lor cu materiale documentare.

Sarcina evidenței constă în stabilirea clară și precisă a numărului, stării, componenței și conținutului materialelor documentare din fiecare fond arhivistic, din fiecare arhivă separat și din toate arhivele de stat și departamentale.

Centralizarea muncii arhivistice a asigurat o evidență centralizată a tuturor materialelor documentare.

Sistemul centralizat a creat posibilitatea evidenței planificate a tuturor materialelor documentare care intră în componența Fondului Arhivistic de Stat al U.R.S.S. Evidența materialelor documentare la Arhivele Statului și departamentale se ține pe fonduri arhivistice, iar în limitele lor pe unități de păstrare. Pentru documentele unice și deosebit de importante se ține o evidență separată.

Forma inițială de evidență în arhive o constituie inventarul materialelor documentare.

Capitolul VIII dezvoltă problema *Componenței și organizării aparatului de informare științifică în arhive*; *Cataloagele materialelor documentare* (p. 132—141). Aparatul de informare științifică în arhive se alcătuiește pentru ținerea evidenței materialelor documentare, pentru orientarea în componența lor și asupra locului unde se află, pentru prezentarea conținutului documentelor spre a fi folosite în scopurile economiei naționale și în alte scopuri. În arhive se fac diferite genuri de instrumente de informare.

Sistemul aparatului de informare științifică se întocmește astfel ca instrumentele de informare arhivistică să prezinte multilateral conținutul materialelor documentare ale arhivei, să oglindească faptele și evenimentele în dezvoltarea lor istorică. Aparatul de informare științifică trebuie să corespundă cerințelor științifice și să fie accesibil.

Inventarele materialelor documentare deși au mare însemnătate, totuși ele nu pot să rezolve în întregime problemele prezentării conținutului documentelor.

Pentru a rezolva această problemă sînt necesare alte instrumente de lucru. Astfel de îndrumătoare sînt cataloagele materialelor documentare. Ele asigură prezentarea adîncă și multilaterală a conținutului materialelor documentare ale tuturor fondurilor sau ale unei părți din fondurile arhivei.

Cea mai mare însemnătate pentru arhive o prezintă cataloagele: sistematice, pe materii și tematice, care este cel mai răspîndit în Arhivele Statului și de aceea se examinează mult mai detaliat în manual. Cataloagele pot fi sub formă de registre și cartotecă. În arhive cea mai răspîndită este forma pe fișe a cataloagelor.

În capitolul IX, *Conspicte ale materialelor documentare*; *Ghiduri pe arhive* (p. 142—150), se arată că alcătuirea cataloagelor nu este singura cale de a face cunoscut cercetătorilor conținutul materialelor documentare privind teme concrete și fonduri. Există și o altă metodă de a face cunoscut —

aceasta este alcătuirea conspectelor materialelor documentare. Conspectele au ca scop să dea o caracterizare sintetică a materialelor documentare ale unui fond separat sau ale unei grupe de fonduri. Un conspect bun al materialelor documentare poate fi alcătuit numai în urma unei cercetări serioase a materialelor documentare.

De asemenea, manualul dă lămuriri asupra alcătuirii ghidului pe arhive.

Ghidul se alcătuiește și se publică în scopul de a face cunoscut cercetătorilor instituțiilor și organizațiilor interesate informațiile despre componența și conținutul fondurilor din arhivă. După forma sa, ghidul prezintă o listă sistematizată de fonduri cu o descriere sumară a componenței și a conținutului materialelor documentare. Ghidul dă posibilitatea persoanelor cointerese să stabilească sfera fondurilor din arhivă care se referă la tema de cercetare, mai înainte de a face cunoștință cu componența și conținutul materialelor documentare ale fondului concret după inventare și alte îndrumătoare.

Capitolul X prezintă *Aparatul de informare la ediții*; *Bibliotecile de informare științifică ale arhivelor* (p. 151—160). Aparatul de informare la ediții se compune de regulă din: prefața istorico-arheografică, indexul, lista de prescurtări, bibliografie, lista fondurilor, cuprinsul. Prefața și lista de prescurtări se pun la început iar celelalte elemente — indexul, bibliografia, lista fondurilor, cuprinsul se pun la sfârșitul publicației.

Ținând seama de conținutul și destinația ediției, ea poate fi însoțită de indicii: onomastic, toponimic, tematic, terminologic, cronologic etc. În anumite cazuri este posibilă întocmirea indicilor combinați (generali).

Dependent de existența și gradul detalierei explicațiilor, indicii pot fi *surzi* și *dezvoltați*. În indicii surzi se dau numai numele persoanelor, materiei, denumirii geografice etc., precum și trimiterile. În indicii dezvoltate afară de acestea se dau explicații și adnotarea. Datele pentru adnotare se iau din textul îndrumătorului sau al publicației.

Bibliotecile de informare științifică sînt o parte structurală a arhivelor și se înființează în toate arhivele de stat, afară de arhivele raionale și orașanești cu o componență schimbătoare a materialelor.

Capitolul XI se ocupă cu problema *Arhivelor tehnice* (p. 161—186).

Arhivele tehnice sînt arhive ale instituțiilor în activitate, care în termene stabilite predau la Arhivele Statului documentarea tehnică. Ele, de obicei, sînt părți structurale ale instituției pe lângă care s-au înființat.

Dirjecția Generală a Arhivelor Statului administrează îndrumarea metodică a arhivelor tehnice. Arhivele tehnice ale instituțiilor primesc spre păstrare materialele documentare tehnice și, după verificarea formării și completării juste a materialelor primite, efectuează prelucrarea lor tehnico-științifică. Normele de expertiză ale materialelor documentare din arhivele generale se extind în întregime asupra arhivelor tehnice.

Capitolul XII tratează despre *Arhivele foto-fono-cinematografice* (p. 187—218). Împreună cu materialele documentare scrise, în componența Fondului Arhivistic de Stat intră și documentele foto-fono-cinematografice formate în urma activității instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor care au importanță politică, științifică și cultural-educativă.

Documentele foto-fono-cinematografice în forma lor concretă oglindesc varietatea vieții materiale, social-politice și culturale a țării.

Potrivit regulamentului privitor la Fondul Arhivistic de Stat al U.R.S.S., în fiecare instituție, organizație și întreprindere, care se ocupă cu producerea și exploatarea documentelor foto-fono-cinematografice, se înființează arhive corespunzătoare.

Ordinea evidenței păstrării, prelucrării și folosirii documentelor foto-fono-cinematografice în instituții, organizații și întreprinderi se determină prin instrucțiunile și normele Direcției Generale a Arhivelor Statului.

Acolo unde nu există servicii foto, organele de arhivă sînt obligate să ia măsuri pentru înființarea lor și organizarea muncii planificate asupra cercetării foto-documentelor.

Principiile de bază ale prelucrării tehnico-științifice a documentelor foto-fono-cinematografice corespund principiilor și procedurilor metodice generale care s-au stabilit în prezent în arhivistica sovietică. La fel ca și materialele documentare, documentele foto-fono-cinematografice pot fi folosite pe larg în scopuri politice, științifice, național-economice și cultural-educative.

În capitolul XIII, privind *Folosirea materialelor documentare* (p. 219—235), autorii tratează în primul rînd despre sarcinile și modul de folosire a materialelor documentare. Folosirea multilaterală a materialelor documentare în interesele construirii societății comuniste, este cea mai importantă sarcină a organelor arhivistice și a arhivelor de stat.

Materialele documentare ale arhivelor pot fi folosite în interesele dezvoltării economiei naționale, științei și culturii pe calea studiilor lor de către cercetători în sălile de studiu ale arhivelor, publicării, organizării de expoziții, informații prin presă și radio, luare și dare

de informații tematic și biografice, executare de copii și extrase.

Decretul leninist din iunie 1918 a pus bazele folosirii planificate a materialelor documentare ale arhivelor în scopuri politice, științifice și național-economice. Scopul și formele acestei munci se schimbă dependent de situația istorică concretă și de sarcinile ce stau în fața țării în diferitele etape ale dezvoltării sale, dar scopul rămâne același — folosirea materialelor documentare în interesele Statului Sovietic.

Munca istoricilor arhiviști, în colaborare cu lucrătorii științifici ai celorlalte instituții de cercetări științifice, asupra detectării documentelor, publicării culegerilor și a diferitelor publicații a permis darea în circulația științifică a documentelor importante asupra Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, intervenției armate străine și războiului civil, asupra istoriei construirii societății socialiste în U.R.S.S. Culegerile de documente și publicațiile apărute caracterizează vasta muncă ideologică teoretică și organizatorică a Partidului Comunist și a Statului Sovietic, rolul hotărâtor al maselor muncitoare în lupta pentru îndeplinirea planului leninist de construire a comunismului în U.R.S.S.

Pentru îndeplinirea muncii cu privire la detectarea tematică și folosirea materialelor în arhivele de stat, se organizează servicii sau grupe de folosire compuse din cei mai calificați colaboratori științifici.

Fiecare arhivă de stat trebuie să efectueze detectarea tematică a materialelor documentare în cursul căreia se întocmesc fișe tematice. Fișele grupate, conform schemelor de clasificare, reprezintă catalogul tematic.

Pe baza materialelor detectate de organele arhivistice și de arhivele de stat se redactează în mod sistematic documente informative: comunicări informative, note de orientare, tabele tematice, liste de informare, conpecte tematice.

Arhivele de stat sînt obligate să țină evidența materialelor documentare folosite. În acest scop în fiecare unitate de păstrare se introduce o *foaie de folosire*, în care se notează cînd, de cine și în ce scop s-au folosit materialele documentare.

În capitolul XIV autorul tratează problema *Detectării și selecționării documentelor pentru publicare* (p. 236—247). O condiție indispensabilă a dezvoltării cu succes a științei istorice a fost și este darea urgentă în circulația științifică a unui număr cât mai mare de izvoare istorice necunoscute. Problemele publicării izvoarelor documentare se prelucreează cu ajutorul disciplinei istorice auxiliare care este arheografia.

Publicarea sistematică a izvoarelor istorice creează o bază documentară pentru diferite domenii ale științei, de asemenea are un rol însemnat în munca de agitație și propagandă în ceea ce privește educarea comunistă a poporului sovietic.

Publicațiile documentare au o mare însemnatate practică și constituie un mijloc de popularizare a experienței construirii socialismului. Izvoarele istorice se pot publica sub forma edițiilor în mai multe volume, în culegeri separate și sub forma publicațiilor mici în ziare și reviste.

Nivelul ideologic și teoretic al culegerilor depinde de calitatea muncii efectuate asupra detectării și selecționării documentelor pentru tipar. Criteriile selecționării pentru fiecare publicație trebuie să fie menționate și argumentate separat în prefața arheografică.

Capitolul XV tratează despre *Transcrierea textului documentului* (p. 248—259). Condiția de bază pentru transcrierea textului izvoarelor istorice o constituie, în primul rînd, reproducerea exactă a textului cu păstrarea laturii de înțeles, de stil și a foneticii documentului. La transcrierea textului documentului este inadmisibil să înnoim, să corectăm limba lui, să stilizăm documentul.

Prin transcrierea exactă a textului documentului nu se pot reproduce toate particularitățile lui, ci numai acelea care se referă la limba textului. În cazul cînd documentele, mai ales la publicarea documentelor vechi, au o deosebită importanță și particularitățile lor grafice prezintă un mare interes științific, ele se fotocopiază.

Textul documentelor de la mijlocul secolului XVIII—XX se transcrie de regulă după ortografia nouă, cu păstrarea particularităților legate de pronunțarea cuvintelor dintr-o perioadă istorică sau alta. Sarcina arheografului constă nu în reproducerea mecanică a textului documentului, ci în editarea lui științifică, care să ajute cercetătorului la înțelegerea justă a izvorului istoric ce se publică.

La transcrierea textului nu se admit prescurtări arbitrare sau redactări literare ale documentelor. Toate aceste abateri vor micșora nivelul științific al publicației.

În capitolul XVI (p. 260—278) autorii tratează *Formarea arheografică și repartizarea documentelor în culegere; Aparatul de informare științifică*. La pregătirea documentului pentru tipar este necesar să se acorde atenție documentului o atenție deosebită. Documentul poate avea diferite date: de alcătuire, de semnătură, de expediție, de primire, de publicare și altele.

Data alcătuirii este exactă cind ea se menționează în document și indirectă cind ea se stabilește după alte date. Sint cazuri cind data menționată în document nu este exactă din cauza neatenției autorului sau este denaturată de către alcătuitoarul documentului. În aceste cazuri, prin analiza textului, se fac precizări care se menționează în observații. Data cind s-au scris documentele se poate stabili precis sau cu aproximație prin diferite metode.

Justa grupare a documentelor în interiorul culegerii are ca scop întărirea legăturilor și interdependenței între faptele și fenomenele care se reflectă în documente. Repartizarea documentelor în culegere se poate face după criteriile cronologic, tematic, geografic, nominal și pe corespondenți. Cel mai răspândit sistem de repartizare a documentelor în culegere îl constituie gruparea lor în combinarea criteriilor cronologic, tematic și geografic.

Aparatul de informare științifică se compune din : prefață (istorică și arheografică), lista de prescurtări, anexe, observații, cronică, indici, lista documentelor care n-au intrat în culegere, lista documentelor din culegere și cuprinsul.

Capitolul XVII (p. 279—286) se ocupă de problema *Microfotocopierii materialelor documentare*. Prin microfotocopiere se înțelege metoda fotografică de a obține copii mici ale materialelor documentare — registrelor, manuscriselor, desenelor etc. Imaginile fotografice mici au diferite forme : microcopii, microregistre, microfilme, microfise, microfascimile.

În prezent sint propuse și își găsesc aplicare diferite forme de pregătire și folosire a microfotocopiilor. Se remarcă printre acestea filmele în sul (70, 60, 35, 16 și 8 mm.), bucăți de filme (35 mm), microdiapozitivele pe peliculă plată, microfascimile.

Particularitățile microfotocopiilor condiționează folosirea lor în rezolvarea multor probleme ale activității arhivistice. Aceste particularități constau în considerabila micșorare a volumului materialului, marea viteză de pregătire a microcopiilor și prețul scăzut al reproducerii.

Singurul mijloc de asigurare a unei îndelungate păstrări a materialelor documentare de valoare este microfotocopierea și schimbarea originalului în folosirea practică prin microcopiile lui. Originalele documentelor după microcopiere sint trimise la păstrare specială, la conserve.

În capitolul XVIII, *Clădirile arhivelor și utilajul lor* (p. 287—298), autorii arată că localurile arhivelor trebuie să reprezinte un

complex de încăperi care să asigure cele mai bune condiții pentru păstrarea îndelungată a documentelor și îndeplinirea celor mai importante sarcini ale Arhivelor de Stat — folosirea multilaterală a materialelor documentare. Clădirile arhivelor trebuie să fie capitale, rezistente la foc și inezstrate cu o aparatură care să permită întreținerea unui regim corespunzător de temperatură, umiditate etc. Se prevede o repartizare rațională, care asigură o izolare maximă a depozitelor de arhivă, de birouri și accesorii și o mai bună legătură între ele.

Pentru o bună păstrare a materialelor documentare trebuie să existe toate încăperile necesare muncii de prelucrare a materialelor documentare, adică : izolator, camera de dezinfectare, încăpere pentru restaurarea și conservarea materialului, camere de lucru pentru colaboratorii tehnici ai arhivei și administrației, laborator pentru microfotocopiere, sală de studiu etc.

Pentru a se păstra materialele documentare timp îndelungat, în tot cursul anului se folosește regimul de aer condiționat.

Pentru a asigura o păstrare cit mai bună a documentelor și o comodă folosire a lor, se folosesc pe larg rafturile metalice cu polițe mobile din metal.

Sistemele folosite în așezarea rafturilor în depozite permit să se folosească 40—45 procente din spațiu. Mărirea coeficientului de folosire a spațiului din depozitul de arhive constituie o problemă importantă, la rezolvarea căreia lucrează mulți arhiviști sovietici. Se propune să se folosească spațiul din depozit până la 80%. Sistemul care permite această așezare a rafturilor se numește *metoda de folosire la maximum a spațiului*.

În capitolul XIX (p. 299—308) se tratează problema *Organizării instruktajului și a inspecției arhivelor*. Sarcina de bază în executarea controlului o constituie respectarea și aplicarea în totul a hotărârilor Partidului și Guvernului pe de o parte, iar pe de alta a normelor și instrucțiunilor date de organul central de arhivă și, în al doilea rînd, cunoașterea colaboratorilor, sarcinile ce le au și felul cum înțeleg și își duc munca în arhive.

La efectuarea controlului muncii arhivei de stat, a arhivei instituției sau organizației, trebuie înregistrate faptele constatate, lipsurile, stabilindu-se cauzele lor și să se ajute în mod practic la normalizarea muncii, înlăturîndu-se lipsurile. De asemenea, trebuie scoase la iveală părțile pozitive ale activității arhivistice și metodele înaintate ale acestor arhive, pentru a fi folosite și în alte arhive.

Organizarea justă a controlului de executare contribuie la aplicarea principiilor de bază ale arhivisticii sovietice, la înlăturarea lipsurilor și ridicarea nivelului de organizare a arhivelor de stat și departamentale, precum și la educarea arhiviștilor în spiritul înaltei principialități, organizării și disciplinei.

Dacă se aleg just metodele de inspecție, se obține și succesul ei. În multe cazuri alegea metodele de efectuare a controlului depinde de pregătirea inspectorului, de gradul în care acesta cunoaște cerințele actuale ale arhivisticii sovietice. Metodele de control se perfecționează continuu. Dacă munca inspectorului va fi creatoare, se vor găsi noi metode de control.

Controlul este util și are valoare numai atunci când reflectă just situația reală a tuturor laturilor activității arhivei.

O însemnată practică și educativă are examinarea rezultatelor inspecției de către colaboratori, contribuind la dezvoltarea criticii și autocriticii.

Între p. 309—323, care cuprind anexele în număr de 18, sunt date diferite modele, formulare cu exemple ca: modelul completat

al situației fondului, modelul evidenței materialelor neinventariate, modelul evidenței materialelor inventariate etc.

La sfârșitul manualului, între p. 325—331, pentru fiecare capitol este dată bibliografia folosită de autori.

Prezentarea făcută manualului a hivistice sovietic n-a cuprins toate problemele tratate de acesta, totuși permite cititorului să-și dea seama de valoarea lui teoretică și practică, care prezintă în același timp bogată experiență a arhiviștilor sovietici.

Manualul este o noutate pentru arhiviștii din R.P.R. El ridică probleme noi în arhivistica și le rezolvă dând metode de aplicare practică.

Se observă grija și priceperea grupului de alcătuitori ai acestui manual în a reda cit mai clar modul în care trebuie dusă munca arhivistă.

Pentru arhiviștii din țara noastră, această carte va fi un îndrumător prețios și de real folos în munca de zi cu zi.

A. DAMASCHIN

Archivmitteilungen, Berlin 1958, Nr. 1—4

Revista de specialitate arhivistă a Administrației Arhivelor de Stat din R.D.G., *Archivmitteilungen* aduce în continuare, în cele patru numere apărute în cursul celui de al optulea an (1958), un material ales în mod judicios și cu o temeinică documentare.

Diferitele studii și articole sunt grupate în fiecare număr pe capitole mai largi: 1. administrație și practică arhivistă; 2. istorie și teorie arhivistă; 3. rapoarte, recenzii și comunicări informative. Ne vom servi în scurtă expunere ce urmează, de regruparea făcută într-un sumar general, la finele celui de al patrulea număr, adică la finele anului, unde toată materia este iarăși sistematizată pe capitole generale.

În prima grupă se prezintă o serie de articole cu caracter ideologic sau privind documentarea ideologică, precum și cele cu un subiect general, de istorie, economie etc. Astfel, pe lângă un apel publicat în nr. 1, pentru înființarea *Asociației istoricilor germani* și pe lângă un *Salut* apărut în nr. 2, adresat celei de a cincea sesiuni a Partidului Socialist Unit din Germania, care a avut loc între 10—16 iulie 1958, Walter Vissen de la Arhiva Germană Centrală, secția Merseburg, prezintă în nr. 3 un articol referitor la

- *Situația materialului arhivist, privind cețarea istoriei revoluției germane din noiembrie 1918, cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la acest eveniment.*

Autorul constată că nu s-a scris încă o istorie completă a revoluției germane din noiembrie 1918. Există, într-adevăr, lucrări excelente care tratează diferite aspecte ale acestei revoluții, nu însă o lucrare completă. O astfel de lucrare nu se poate face, desigur, *trebind peste materialul documentar arhivist*. O parte însă din acest material a fost distrus în timpul dictaturii lui Hitler. De asemenea, mari pierderi au fost cauzate de cel de-al doilea război mondial. O altă parte a materialului a fost dus în străinătate. Cel predat de U.R.S.S. este foarte valoros. În afară de acesta, însă, aproape că nu există un altul care să dea posibilități largi de documentare. Cel al Ministerului de Externe, de exemplu, a fost evacuat în munții Harz, de unde a fost luat de aliații din vest și care în prezent, după o lungă odisee, se găsește în fine la Bonn.

Fără de aceste lipsuri din arhivele instituțiilor centrale, are o mare importanță și materialul creat la sfaturile comunale. O importanță deosebită o are arhiva Cămarilor

Reichului care a fost salvată și care se găsește la Arhiva Centrală din Potsdam. Autorul arată, în continuare, materialul privind acest subiect aflat la arhivele regionale. La cercetarea acestei teme poate servi, de asemenea, materialul arhivistic al partidelor politice, breslelor, asociațiilor, corporațiilor etc., din care însă se constată multe pierderi. În aceeași măsură pot avea importanță pentru tratarea temei autobiografiile și memoriile celor care au luat parte activă la revoluție, sau au fost numai contemporani, apoi programele, apelurile electorale, articolele de presă din care se găsesc numeroase extrase în depozitele de arhivă, documentele asupra istoriei Partidului Comunist al Germaniei, precum și seria de documente și materiale asupra istoriei mișcării muncitorești germane.

Urmează, apoi, în această grupă, studiul *Documente în arhivele franceze asupra începutului mișcării muncitorești germane* de Harst Schlechte, publicat tot în nr. 3.

Începutul mișcării muncitorești germane, în cadrul relațiilor internaționale anterioare anului 1848, a fost o problemă de mică importanță pentru istoriografia burgheză. În arhivele germane datele asupra acestei probleme sînt foarte reduse, însă în aceeași măsură și evenimentele principale și decisive în această perioadă de timp se desfășurau în marile state din vestul Europei și mai ales în Franța. Aci, și mai ales în Paris, existau asociații secrete ale micilor meseriași germani, emigrați din Germania încă de pe la 1820, în urma opresiunii politice a sistemului lui Metternich. Mare parte din membrii acestor asociații erau adepții doctrinei socialiste, cea mai răspîdită pe atunci, a lui Proudhon, însă erau și unii membri din cei mai activi, care au fost în legătură directă cu Marx și Engels și cu „Liga comunistilor” înființată de aceștia. În anul 1846, în urma unei discuții furtunoase cu Engels, reprezentanții proudhonismului primesc un vot de blam din partea asociațiilor, ideile lui Engels fiind adoptate de majoritatea membrilor acestora.

Acest fapt a fost remarcat de Lenin și considerat ca piatra de bază a Partidului muncitoresc social-democrat al Germaniei, luînd înființă anume, de fapt, o „ligă a comunistilor germani”.

Istoria acestor fapte nu a fost cercetată pînă în prezent pe baza arhivelor din Franța. Din rapoartele și arhiva de poliție din timpul guvernului Guizot, rezultă contribuția revoluționară pe care a adus-o „liga comunistilor germani” de la Paris în anul 1848, cit și legăturile pe care le-a avut cu aripa stîngă a revoluției, a lui Ledru-Rollin.

Autorul dă unele exemple de documentare asupra acestei chestiuni, după rapoartele de poliție franceze din acea perioadă de timp și încheie, arătînd că cercetătorii germani nu vor avea mari posibilități de a studia direct arhivele franceze, însă pot urmări publicațiile de documente pe care le vor face istoricii francezi.

Helmut Lötze în articolul *Realizări și sarcini ale arhiviștilor pentru dezvoltarea arhivisticii socialiste*, publicat în nr. 4, arată rolul activ pe care trebuie să-l aibă arhiviștii din punct de vedere profesional, în statul socialist.

În rezoluția Comitetului Central al Partidului Socialist Unit din Germania, privind îmbunătățirea cercetării și predării științei istoriei în R.D.G., din anul 1955, se cuprind propuneri importante și pentru munca în domeniul arhivisticii și mai ales asupra valorificării fondurilor de arhivă. Asupra realizărilor s-a raportat la cea de a doua sesiune a arhiviștilor germani, ținută la Leipzig în iunie 1957.

Arhivistica nouă, pe lîngă o nouă organizare a arhivelor, a dobîndit și noi domenii de activitate, în special arhivele economice. Grație noii organizări și importanței materialului, care oferă posibilități de cercetare temeinică a temelor de interes actual, numărul cercetătorilor a crescut considerabil. Se poate spune astfel, că arhivele au partea lor de contribuție la dezvoltarea statului socialist, iar sarcinile profesionale ale arhiviștilor sînt cu atît mai mari.

În fine, în articolul *Documente asupra istoriei tehnicii în Arhiva Centrală Germană, Secția Merseburg*, apărut tot în nr. 4, Heinrich Waldmann arată cum în arhive pot fi găsite date de informare de cea mai mare importanță asupra istoriei tehnicii. Autorul face o descriere detaliată de ceea ce se poate găsi în Arhiva Centrală Germană, Secția Merseburg, privitor la diferite ramuri de producție industrială, de la cele mai vechi începuturi, multe documente arătînd totodată diferite relații internaționale și toate fiind importante nu numai pentru un istoric sau economist, dar și pentru specialiștii tehnicieni, ingineri, chimiști etc.

În grupa următoare de teorie arhivistică figurează un prim studiu privind *Metodele de ordonare în cadrul tipurilor de organizare de arhive* de Gerhardt Schmidt, publicat în nr. 3.

Se arată cum A. Brenneke emite părerea că modurile și metodele de ordonare a arhivelor sînt un produs temporar, variabil după diferite epoci. Astfel la început — după

această opinie — se lua în vedere seria, așa cum era ținută de registrul curent; în secolele XVI și XVII se aplica metoda practic-inductivă; în secolul XVIII sistemele deductive și, în fine, în secolul XIX apare principiul fondului și cel al registraturii. Mai departe, chiar Brenneke precizează că aceste sisteme private în ansamblu se succed în timp, totuși ele pot să apară și concomitent.

Această opinie nu are totuși o valoare absolută, deoarece are mai puțină importanță timpul când apare o metodă de ordonare, decît împrejurările în care este folosită. Trebuie luat în seamă tipul anume de organizare de arhivă, care exprimă apartenența acesteia și raportul ei cu autoritățile și registraturile din care provin fondurile de arhivă. Aceasta are mare influență asupra ordonării ce se va efectua asupra unui fond sau în întreaga arhivă.

Trebuie deci a se lua în seamă stadiul de organizare și de dezvoltare al unei arhive. Sub acest aspect, se constată că nu există o unitate a metodei de ordonare, ci o largă libertate și varietate, după cum se dovedește în istoria arhivelor în general — respectiv în istoria arhivelor germane. Astfel, de multe ori au fost păstrate vechile sisteme de organizare, deși regula generală era alta, sau au fost găsite noi metode după cum au fost cerute de necesitățile practice — respectiv de tipurile de organizare.

Un fapt important este acela că, după revoluția franceză, în multe state au fost reunite diferite arhive izolate într-o arhivă centrală, ceea ce a dus la dezvoltarea ideii de fond arhivistic, ca principiu de ordonare — respectiv, principiul de proveniență în Germania.

Din toate acestea rezultă că principiile tordeauna sînt supuse necesităților practice și ele nu au avut o succesiune regulată ca formele de stil în arhitectură sau în pictură, ci sînt legate de tipurile de organizare ale arhivelor.

Articolul următor din această grupă, apărut în nr. 4, se referă la *Teoria și practica arhivistică în U.R.S.S.* prin prezentarea unui nou manual sovietic de arhivistică, făcută de Ingo Röslér. Este vorba de manualul arhivistic, apărut în 1958, sub redacția lui G. A. Belov, A. I. Loghinova, K. G. Miteaev și N. R. Prokopenko. Nu insistăm asupra celor expuse, deoarece o prezentare a acestui manual apare în coloanele revistei noastre. Ne vom mărgini la a repeta concluziile autorului care sînt valabile și pentru noi și anume că o apreciere a acestui manual nu se poate face decît numai prin traducerea lui inte-

grală¹⁾. În acest mod varietatea problemelor ce cuprinde, vor fi studiate amănunțit și se va dovedi de un prețios ajutor, prezentînd experiența arhivistică a marelui stat socialist — U.R.S.S.

Grupa următoare cuprinde probleme de administrație și practică arhivistică.

Primul articol, apărut în nr. 2, se referă la *Bunul scriptic privind economia întreprinderilor și importanța lui arhivistică*, semnat de Erich Neuss, cunoscut, îndeosebi prin cele două volume privind arhivele economice²⁾.

Autorul precizează că prin economie de întreprindere se înțelege modul de gospodărire în întreprinderi, în primul rînd în cele de producție. Ce trebuie să se înțeleagă prin bunul scriptic de economie a întreprinderilor, în sens strict? Limita între acesta și restul materialului nu este ușor de tras. Autorul procedează eliminînd ceea ce nu intră în cadrul strict al acestui material, trecînd apoi enumerativ pe grupe la componența lui directă. Astfel în prima grupă se prevăd documentele de organizare și materialul mai larg privind organizarea și anume: statutele, regulamente de muncă, planul de structură al întreprinderii, studii asupra lucrărilor; și pentru îmbunătățirea organizației întreprinderii, instrucțiuni de organizare și de muncă etc. În a doua grupă intră materialul scriptic privind pregătirea și executarea producției, în care se cuprinde pregătirea constructivă și tehnologică (planificarea materialului, planuri de muncă, prezentarea grafică a planului de muncă etc.), apoi materialul privind producția operativă, executarea și sectoarele de producție. Din a treia grupă face parte materialul de arhivă din sfera circulației (procurare de material și desfacere), din a patra materialul privind normarea (normarea muncii tehnice și a întrebuințării materialului, precum și a folosirii mașinilor). Urmăsoare apoi a cincea grupă privind contabilitatea de gospodărire a întreprinderii și, în fine, a șasea, cu cheltuielile de cost și calculul de cost în general.

Studiul se încheie cu o serie de indicații bibliografice și prezintă interes prin analiza amănunțită a unei părți din materialul economic în general și valorificarea lui arhivistică, un domeniu nou în arhivistică, fiind vorba de o știință apărută îndeosebi după cel de-al doilea război mondial.

Articolul următor din aceeași grupă, apărut

¹⁾ Această traducere se face la Direcția Generală a Arhivelor Statului.

²⁾ Erich Neuss, *Aktenkunde der Wirtschaft*, I, 1954; II, 1956, Berlin, Rütten & Loening.

tot în nr. 3, are subiectul *Lucrările de ordonare a fondurilor Ministerului de Interne al Marelui Ducat de Mecklenburg*, de Manfred Hamann. După ce se arată cele trei aspecte ale rezolvării documentelor din arhive și anume expertizarea și alegerea maculaturii, ordonarea și etichetarea materialului arhivistic și depozitarea lui și după ce se face un istoric al instituției în cadrul Ducatului de Mecklenburg, se expune modul cum s-au înfăptuit lucrările de ordonare și greutatea înfăptuirii, provenite din diferitele transformări pe care le-a avut acest ducat în cursul istoriei sale.

Lucrările s-au putut realiza în urma reformei administrative din 1952 în R.D.G. pînă care s-au centralizat toate arhivele vechi la noile sfaturi de raioane, creîndu-se astfel condiția unei ordonări definitive a întregului fond al ministerului menționat.

Sub titlul *Noi domenii de valorificare a arhivelor*, apărut tot în nr. 3, Hans Gringmuth Dalmer prezintă un raport asupra celei de a patra conferințe internaționale a „Mesei rotunde a arhivelor”, arătînd pe scurt cele trei teme discutate la această conferință, care a avut loc între 20—22 mai la Wiesbaden și anume: 1. Arhivele și istoria literară; 2. Arhivele și studiile geografice și 3. Importanța arhivelor pentru economia națională.

Problema arhivelor literare este de interes general, formînd ca obiect de discuție problema dacă ele trebuie să revină arhivelor sau bibliotecilor. În majoritatea țărilor nu există o linie de demarcație cu excepția U.R.S.S., unde există o arhivă centrală de literatură. Opiniile au fost împărțite dacă acest material trebuie să rămîină la biblioteci sau să fie adunat la arhive, însă din toate discuțiile rezultă implicit că și acesta prezintă un interes arhivistic și poate intra în cadrul preocupărilor arhivistice.

Cea de a doua temă, arhivele și studiile geografice, a pus în discuție întrebarea ce arhivă poate fi de interes pentru geografi și în același timp pentru observatorii administrației hidrologice, nautice sau silvice, pentru institute demografice și totodată în ce măsură hărțile și planurile pot face parte din arhivă, ajungîndu-se desigur la concluzii pozitive și soluții practice.

În ce privește importanța arhivelor pentru economia națională s-a discutat în ce măsură arhivele pot fi de folos în progresul economic, ca și problema administrării arhivelor economice. În nici o țară aceste probleme nu au o amploare mai mare ca

în U.R.S.S. și în bună măsură în țările de democrație populară. Problemele discutate la această conferință deschid deci noi drumuri de folosire a materialului arhivistic, care pe lîngă documentarea istorică pe care o oferă, devine și un material de largă utilitate practică.

În nr. 4, Hans Stephan Brather dă informații asupra *Distrugerilor de acte de către autoritățile germane la prăbușirea fascismului*. Se arată cum, începînd din toamna anului 1944, cînd zdrobirea forțelor naziste se apropia de sfîrșit, o serie de decrete date de Hitler, nepublicate însă, prevedea nimicirea actelor, în special a celor secrete. În general nu s-au distrus acte anterioare anului 1933, ci mai ales cele ulterioare, tocmai pentru a șterge urmele regimului nazist. Așa au fost distruse acte secrete, cele de urmărire politice și rasiale, de rezistență antifascistă, pregătiri de război și măsuri militare în timpul războiului. În ultima fază a războiului s-a ajuns la distrugeri sălbătice de arhive, fapte care au fost relevate și la procesul de la Nürnberg.

Cele două articole următoare, care fac parte din această grupă, ambele apărute în nr. 4, sînt *Folosirea nomenclaturii în economia poporului* de Walter Lauckner și *Asupra problemei administrării materialului de arhivă în domeniul economiei poporului* de Jörgen Haalck. Ele prezintă diferite aspecte ale organizării și administrării arhivelor economice, care în prezent se bucură de aceeași considerație ca și arhivele instituțiilor de stat. În primul articol se arată necesitatea de a se folosi nomenclaturile și în ordonarea arhivelor de întreprinderi, modul cum au fost folosite deja în unele întreprinderi, fiind alcătuite după structura acestora și necesitatea de a fi generalizate. Cel de-al doilea cuprinde diferite soluții și propuneri de organizarea arhivelor de întreprinderi, potrivit legii din 11 februarie 1958 privind perfecționarea și simplificarea aparatului de stat din R.D.G.

Primul studiu din grupa ce urmează, *Arhivotehnică*, apărut în nr. 1, este o traducere făcută de Ingo Rösler, din limba rusă, după I. D. Voronin, din revista „Istoriceskii Archiv”, 1957, nr. 3 și prezintă modul special în care se construiesc localurile de arhive în U.R.S.S. după planuri adecvate unei bune conservări, adoptate în anul 1956 de guvernul U.R.S.S.

Modelul de construcții oferă cele mai bune condiții de păstrare, arhivele fiind ferite de umezeală, de lumină, cît și de o căldură prea mare și totodată cu o

posibilitate de a adăposti un volum cit mai mare de documente.

Urmează apoi *Conservarea și restaurarea peceților în ceară*, apărut în nr. 3, de Hellmut Koch. Problema tratată este una din cele mai delicate și a făcut obiectul unui referat ținut în cursul săptămânii arhivo-tehnice de la München, cu subiectul „Alterările sigiliilor provocate de microorganismele”. Aceste microorganisme — bacterii și diferite ciuperci parazitare — au o acțiune foarte dăunătoare asupra sigiliilor în ceară, mai ales asupra celor atârinate, pe care le atacă în mod lent și neobservat, pătrunzând în adâncime. De remarcat este că sigiliile colorate în verde sau în negru sînt mai puțin atacate de microorganisme.

Condițiile de depozitare a documentelor cu sigiliu au desigur un rol foarte important. Sigiliile trebuie apoi curățate, din cînd în cînd, cu o pensulă moale. Uneori, dacă este cazul se va putea folosi și apă săpunată, însă tot cu o perie ușoară. În acest caz desigur că se va căuta ca ceara să fie bine uscată, înainte de a fi pusă iarăși în depozit. Nu este recomandabil să se învaluiască sigiliile în bucăți de stofă, pînă, vată sau hirtie. În cazul cînd se observă existența unei faune microorganice se va face un tratament cu lampa de cuarț. Pentru conservarea cerii umede se pot folosi diferite lacuri, iar pentru cea poroasă și sfărîmicioasă se folosește un amestec de ceară cu terebentină. În general, sigiliile în ceară, pe lingă cele arătate, mai sînt expuse a fi rupte și se recomandă ca pentru cercetare și pentru expoziții să se folosească copii-mulaje din gips, sulf sau humă. Totuși aceste materiale s-au dovedit că dăunează ceara sigiliilor și din această cauză se folosește în prezent o gelatină vegetală (*Agar-Agar*). În fine, se mai arată și alte procedee de conservare și restaurare discutate la săptămîna arhivo-tehnică de la München.

În articolul *Fotografia sigiliilor în practica arhivistă*, apărut în nr. 3, Manfred Kleindt expune diferite procedee tehnice, folosirea cleștelor de gips sau fotografii directe, toate acestea cerînd anumite condiții și un material special și mai ales o bună folosire a luminii, deoarece toate sigiliile au desigur un relief și este necesar ca toate părțile să fie cit mai complet luminate.

În fine urmează grupa privind istoria arhivelor și a instituțiilor, care cuprinde în primul rînd o *Istorie și o descriere pe secții a arhivei de Brandenburg*, apărute în nr. 1.

Friedrich Beck, făcînd istoricul acestei arhive, arată că înființarea unei arhive proprii pentru provincia Brandenburg datează de la 7.II.1883, apariția ei fiind în strînsă legătură cu înființarea arhivei de stat secrete din Berlin. Anterior acestei date sînt de menționat reformele administrative realizate de Stein-Hardenberg, Jupă războaiele napoleoniene, reforme care au fost de folos și pentru arhive, iar în al 60-lea an al secolului XIX începe să funcționeze o arhivă de stat secretă avînd în cadrul ei de organizare și arhiva provinciei Brandenburg. Pe această cale au fost centralizate în arhiva secretă fondurile importante ale provinciei Brandenburg.

În anul 1874 arhiva de Brandenburg forma o secție a Arhivelor secrete de stat, iar în 1883 ia ființă ca arhivă proprie. Numeroasele fonduri de valoare, pe care le are în cuprinsul ei, îi dau o importanță deosebită printre arhivele germane, istoria acestei provincii fiind în strînsă legătură cu aceea a statului prusian și a celui german de mai târziu. Cu timpul s-a simțit tot mereu nevoia unei reorganizări, însă abia la 17.VI.1931, Director al Arhivei secrete de stat fiind A. Brenneke, se realizează o reformă mai importantă, situația menținîndu-se pînă în 1945, cînd o mare parte din arhivă a fost nimicită de război.

După război și în urma diferitelor dislocări — pe lingă pierderile menționate — se poate spune că arhiva provinciei Brandenburg și cea secretă de stat au încetat să mai existe de fapt și s-a pus problema unei noi organizări în întregime. Cu sprijinul armatei sovietice s-a putut ajunge, în iunie 1949, la înființarea Arhivei regionale de Brandenburg. Prin decretul din 13.VII.1950 arhivele obțin o bază legală de funcționare, iar prin construirea unui nou imobil la Potsdam — cel vechi fiind distrus de un bombardament de aviație — s-a rezolvat și problema localului propriu centralizat.

Planul structural al Arhivei regionale de Brandenburg se sprijină pe organizarea administrativă a secolului XIX în Prusia, efectuată prin reforma care a avut loc în urma războaielor napoleoniene.

În fiecare din cele trei articole ce urmează în același număr de revistă, se descrie cite o secție din cele trei care formează această arhivă. Astfel, în prima secției se păstrează documentele cele mai vechi și materialul procurat de la instituțiile centrale. Ea este împărțită în două subsecții, prima cuprinzînd arhiva pînă în 1947, iar a doua cea ulterioară acestei date, pînă în 1952.

În competența secției a II-a revine în primul rând materialul preluat de la autoritățile desființate în 1945. O mare parte din acest material s-a pierdut din cauza diferitelor dislocări pe timpul războiului. În această secție se află materialul provenind de la autoritățile medii, iar printre acestea au o mare importanță actele autorităților poliției de stat. Este foarte important faptul că acest material oglindește mișcarea muncitorească germană.

În fine, în secția a treia sînt cuprinse arhivele autorităților și instituțiilor locale ale provinciei de Brandenburg pînă în 1952, cînd apare noua lege de organizare administrativă.

Fiecare articol, pentru secția respectivă, cuprinde modul cum sînt organizate depozitele și ordonate fondurile. Reordonarea acestora cu puținele forțe de specialitate s-a făcut cu multă greutate și se formulează ca principiu metodic necesitatea întocmirii unui concept general de fonduri, în astfel de cazuri, înainte de alte lucrări de specialitate, pentru a înlesni o mai grabnică dare în folosință. De asemenea etichetarea se va face la început pe grupe, tot pentru același motiv.

În articolul următor din această grupă, aparut în nr. 3, Ingo Rösler face o scurtă expunere asupra *Aniversării a 40 de ani de la centralizarea arhivelor sovietice*. Este vorba, desigur, de „Decretul lui Lenin asupra reorganizării și centralizării arhivelor în Republica Socialistă Federativă Rusă”, din 1 iunie 1918, al cărui conținut se reproduce în întregime, însoțit de un facsimil după original.

Se arată importanța istorică a acestui decret pentru arhive, deoarece prin el s-a creat fondul arhivistic de stat și s-a înființat o instituție centrală specială pentru administrarea acestui fond, decretul rămînînd pînă în prezent legea de bază a arhivelor sovietice. După aceasta au urmat apoi o serie de alte decrete și regulamente, care au completat legislația în vigoare privind organizarea și folosirea arhivelor din U.R.S.S. și le-au dus la dezvoltarea de astăzi.

În fine, în ultimul articol din această grupă, Hans Joachim Schreckenbach prezintă, în nr. 2, un istoric și o descriere a *Arhivei ambasadei saxone din Berlin*. Se face întîi un scurt istoric al ambasadei saxone din Berlin, care a avut o importanță deosebită începînd din a doua jumătate a secolului XVII. Înainte de înființarea ambasadei, plenipotențiarii obișnuiau să-și depună actele după terminarea misiunii lor la o autoritate — respectiv în Saxonia la Consiliul secret — sau de multe ori acestea rămîneau în

proprietate particulară. Cu înființarea ambasadei, pe la finele secolului XVII, toate acestea s-au păstrat aci. Se descrie apoi arhiva existentă a fostrei ambasade, despărțită în două mari părți, prima începînd cu cea mai veche pînă în anul 1831, iar a doua de la această dată pînă în 1936, anul 1831 marcînd data unei constituții în Saxonia. Arhiva dintre 1936—1945 a fost nimicită în urma unui bombardament de aviație, în februarie 1945.

În afară de aceste grupe care cuprind în general articole cu un caracter tematic, fiecare număr de revistă mai cuprinde diferite rapoarte, recenzii de lucrări sau periodice de specialitate ce apar în Germania, sau în alte țări și mici comunicări cînd este cazul de a se face.

Din grupa de rapoarte menționăm cîteva și anume: *Situația pregătirii la Școala superioară de Arhivistică*; *Cea de a 2-a sesiune a arhiviștilor din R.D.G.*; *Cerțările de istorie a mișcărilor muncitorești locale*; *Expoziția arhivistică de la Leipzig*; *Sesiunea arhiviștilor din Republica Cehoslovacă* etc.

Nu oprim puțin numai asupra raportului făcut de Botho Brachmann asupra *Situației pregătirii la Școala specială de Arhivistică din Potsdam*, publicat în nr. 2, din care se constată modul cum se înfăptuiește pregătirea profesională a arhiviștilor din R.D.G. Această pregătire se obține în primul rând la Institutul de Arhivistică înființat la Potsdam în anul 1950, unde are loc un curs cu o durată de doi ani și unde sînt primiți absolvenții universitari.

În afară de aceasta, însă, a luat ființă, în anul 1955, Școala specială de Arhivistică tot la Potsdam, care are tot un curs de doi ani, dar unde sînt primiți absolvenții de școli medii. Scopul acestei școli este de a forma arhivari bine pregătiți pentru serviciul mediu, înțelegîndu-se prin aceasta lucrările de selecționare, ordonare, etichetare etc. Totodată, pentru a da posibilitate arhivarilor mai vechi aflați de mult timp în servicii centrale și mai ales celor mai depărtați, s-a înființat în 1956 un curs prin corespondență cu o durată de patru ani.

Menționatul raport constată realizările efectuate de primul ciclu de cursanți la această Școală specială de Arhivistică.

Cu grupele menționate, de rapoarte, recenzii și comunicări, fiecare număr din revista *Archivmitteilungen*, care poate fi urmărită cu interes și de arhiviștii romîni, se încheie.

TOMA CARAPALEA

Archivní Časopis, Praga, 1958, Nr. 1—4

Publicația arhivelor cehoslovace își imparte materialele în trei capitole foarte distincte : *studii, științe și literatură* (recenzii). Profilul său nu depășește sfera preocupărilor arhivistice și numai rareori probleme din domeniul disciplinelor auxiliare ale istoriei află găzduire în paginile revistei. În schimb, se întâlnesc serioase contribuții și se dezbate probleme legate de activitatea și practica arhivelor provinciale.

Vom aminti, în primul rând, articolul lui Frantisek Navrátil intitulat *Teoria selecționării și practica ei în fostele arhive Schwarzenberg* („Skartacní teorie a praxe v byvalých schwarzenbergskech archívech“, 1, p. 15—27). Pornind de la faptul că arhivistica căhă n-a acordat selecționării în trecut importanța cuvenită, autorul face o incursiune în istoria acestor arhive și stăruie asupra înce. cărilor de organizare. Astfel, în 1793, Josef de Schwarzenberg, care și-a creat un mare merit în această privință, a alcătuit o serie de directive și îndrumări pentru uniformizarea și punerea la punct a arhivelor de pe domeniile sale din țările ceh.

Schwarzenberg a fost ajutat de profesorul său, Martin Forch, devenit mai târziu director al arhivei de pe domeniul Olrice, și cu colaborarea arhivarului Carlo Batista. Acestor inițiative le-a urmat și altele și abia în 1855, la o conferință ținută pe unul din domeniile acestui mare feudal din Bavaria, s-a pus problema selecționării. Instrucțiunile, în legătură cu această operațiune, au fost sintetizate în următoarele puncte :

1. Trebuie citit fiecare act, spre a se vedea dacă corespunde scopului sau urmează să fie distrus ;
2. Regula aceasta se aplică tuturor actelor, fie că sînt în fascicule sau împachetate cu etichete. Trebuie să ne convingem dacă eticheta corespunde conținutului ;
3. Actele destinate păstrării trebuie puse în ordine sau introduse la locul cuvenit ;
4. Cele destinate distrugerii, urmează să fie anulate și puse la o parte.

Tot atunci s-au creat trei categorii de acte : istorice, administrative și juridice.

O altă intervenție, însă numai teoretică, o formează rescriptul lui Johan Adolf de Schwarzenberg, din 20.XII.1878, adresat lui Adolf Berger, directorul arhivei centrale din Viena și lui Theodor Wagner, șeful arhivei de pe domeniul Trebon (Cehia). De fapt, era vorba de a se lua inițiativa redactării unor instrucțiuni în legătură cu operația selecționării arhivelor schwarzenbergeze. Cei doi arhivari, Adolf Berger și Theo-

dor Wagner, ajutați și de alți specialiști, au elaborat, fiecare în parte, cite un proiect de reorganizare arhivistă, pe care autorul acestui articol le analizează amănunțit. Însă acțiunea aceasta, menită să pună ordine în arhivele Schwarzenberg și care urma să aibă, după spusele lui Adolf Berger, o însemnătate epocală, n-au dus la nici un rezultat. Cele două proiecte nu s-au putut aplica.

Au urmat apoi, tot pe linie teoretică, și alte încercări de a se găsi cele mai bune criterii pentru selecționarea arhivelor. Ultimele două propuneri au fost făcute de dr. Josef Salaba, în 1900, adjunctul arhivei din Trebon și într-o circulară cu caracter general din 8 februarie 1907. În sfîrșit, în partea finală a contribuției de față, autorul se referă la experiența sa personală, căpătată în munca de arhivist în cadrul arhivelor de la Trebon și Cesky Krumlov.

O prezentare de sinteză și foarte documentată a situației în care se află arhivele statului de la Koscice și Levoca, o face Gejza Kocis („Dejiny a fondy statného archívu v Koscíack“ 1, p. 8—14). Lubos Bicik și Jaroslav Skubak publică un articol interesant și instructiv. Este vorba de situația arhivelor raionale și orășenești, a căror importanță a crescut foarte mult în urma transformărilor sociale și politice de după ultimul război mondial („Za dalsí rozvoj okresních a mestských archívu“, 2, p. 96—112). Mai întîi, autorii urmăresc drumul străbătut de aceste arhive în perioada postbelică, pe care o împart în trei etape : prima fază, așa-zisă postrevoluționară, pînă la 1951, cînd aceste instituții au funcționat în cadrul Ministerului Învățămîntului și Culturii, *faza a doua, de după 1951, legată de activitatea Comisiei de reformă de pe lîngă Ministerul de Interne* și, în sfîrșit, ultima fază în care principiile de organizare ale acestor arhive au fost stabilite prin decretul Consiliului de Miniștri nr. 29/1954.

Prin acest decret s-a înlăturat vochea structură organizatorică a arhivelor raionale și orășenești, dîndu-li-se o nouă funcție și noi sarcini, corespunzătoare prefacerilor sociale și politice din noua Republică Cehoslovacă. În continuare, autorii analizează fiecare articol din noile directive pentru organizarea acestor arhive, care au fost de cînd publicității în cursul anului 1958. La urmă se publică în extenso textul decretului în limbile cehă și slovacă.

Anul trecut, implinindu-se 40 de ani de la publicarea decretului lui Lenin privitor la reorganizarea și centralizarea arhivelor din U.R.S.S., Zdenek Samberger subliniază însemnătatea acestui act istoric și trage o serie de învățăminte pentru arhivistica cehoslovacă („Čtyřicáté výročí Leninova dekretu o archivnictví“, 2, p. 93—96).

Același autor informează specialiștii cehi despre experiența arhivelor din U.R.S.S. („Zkušenosti archivu v Sovetském svazu“, 2, p. 112—125). Este vorba mai ales de problemele pe care le ridică editarea documentelor. În legătură cu aceasta, autorul amintește, în primul rând, colecțiile de documente publicate de arhivele sovietice, privind istoria Rusiei în secolul XVIII și XIX. O altă categorie de colecții se referă la istoria perioadei sovietice, începând din 1917 și la lupta împotriva ocupanților germani (1941—1945). Urmează grupa colecțiilor de documente privind Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și formarea puterii sovietice. O categorie cu totul aparte o formează documentele, publicate în 35 volume, în care se poate urmări desfășurarea evenimentelor din anii 1905—1907 de pe înțelesul diferitelor gubernii din vechea Rusie. În sfârșit, altele se referă la formarea societății sovietice, la organizarea muncii etc.

Un articol de specialitate tehnică este semnat de Karel Bednár, în care se vorbește de restaurarea vechilor fotografii („Obnova starých fotografií“, 2, p. 125—130). *Observații privitoare la calitățile tehnice ale hirtiei*, se intitulă contribuția lui Alois Kocman („Poznámky k technickým vlastnostem papíru“, 3, p. 192—198). Autorul este hotărât ca, în limitele citorva articole, să-și informeze cititorii asupra unor probleme din sfera tehnicii arhivalice. Deocamdată se ocupă de aciditatea și alcalinitatea hirtiei de scris.

Citeva observații folositoare și pentru arhiviștii noștri publică Fr. Benes în articolul său despre păstrarea în arhive a pecetilor atârinate („Poznámky o archivní ochraně přivešených pečetí“, 3, p. 189—191). Autorul propune ca atit documentele, cit și pecetile atârinate, să se păstreze în pungi de piele sau din folii, care conțin aceluși celuloză. Ighelita nu este recomandabilă, deoarece la minus 5°C se întărește. O problemă legată numai de istoria arhivelor ceh, din ultimii douăzeci de ani, o formează arhiva rămasă de la fostele tribunale germane din perioada 1938—1945. Importanța ei pentru istoria țărilor ceh din această perioadă este subliniată și susținută de Fr. Fabian

(„Uřední soudy“, 3, p. 171—182).

Contabilitatea în întreprinderile agricole din Cebia până la 1945, se intitulă un studiu datorit lui Josef Blecha („Účetnictví v zemědělských podnikcích u nás do roku 1945“, 4, p. 242—263). Bazat pe un bogat material arhivistic, în prezentarea acestei complicate probleme, autorul fixează de la început cadrul cercetărilor sale: este vorba de elementele principale ale contabilității agricole din ultimii 100—120 de ani. Studiul este însoțit de scheme și diagrame documentare.

În afară de aceste contribuții, „Revista Arhivelor“ din Cehoslovacia mai publică un bogat material informativ, privitor la activitatea arhivistică, la organizarea de expoziții, conferințe și consfătuiri, instructaje, școlarizări etc. Așa, de pildă, în cursul anului trecut, s-a organizat la Praga prima expoziție pe țară a documentelor de arhivă („První celostátní výstava archivních dokumentů“, 1, p. 1—4). Cu acest prilej, s-au prezentat expozite începând cu cele mai vechi obiecte de cultură materială a vechilor slavi până la ultimele acte solemne ale construcției socialiste de azi. Expoziția a constituit o puternică evocare a trecutului poporului ceh, care a străbătut, în istorie, un drum lung și presărat cu lupte eroice împotriva exploatării de către clasele conducătoare.

„Nici unul din aceste documente, pe care Ministerul de interne le scoate acum pentru întâia oară din întunericul comorilor de arhivă — a spus prof. Josef Macck la solemnitatea deschiderii expoziției — nu s-a pierdut pentru noi simple urme ale trecutului. Toate aceste pergamente, cronici, acte, hrisoave și documente sînt o învățătură vie, un lanț puternic, care ocrotește prezentul și deschide perspectivele viitorului socialist“ („Celostátní výstava archivních dokumentů na pražském hrade“, 2, p. 57—91).

Această expoziție organizată cu o bogăție de amănunte, pentru reușita căreia a colaborat un mare număr de specialiști, arhiviști, istorici, arhitecți, pictori, desenatori, istorici de artă, artiști etc. — constituie o impresionantă manifestare de cultură. Expozatele au fost imorunutate din 104 arhive episcopale, muzeale, orășenești, de stat, regionale, raionale, din 7 biblioteci, 28 de muzee și de la 46 instituții de stat și persoane particulare.

În cursul verii din anul trecut, s-a organizat la Liberec o expoziție provincială

(Vaclav Lukás, „Vystava Minulost Libereckého kraje v archivních dokumentech“, 3, p. 168—170), în care s-a scos în evidență oglindirea trecutului acestei regiuni în documentele locale. Același caracter l-au mai avut și alte două expoziții, care s-au ocupat de istoria mișcărilor muncitorești din regiunea Pilsen și Chomutov (4, p. 267).

Foarte interesante probleme în legătură cu tehnica de lucru în arhive, cu lipsa de uniformitate a practicii arhivistice, cu aplicarea metodelor și experienței sovietice, cu sistemul de selecționare, cu situația arhivelor de pe lângă Sfaturile populare ș.a., s-au discutat la Consfătuirea pe țară a responsabililor arhiviști în zilele de 15—18 oct. 1957 (1, p. 28—32). Caracter organizatoric a avut și consfătuirea referenților de arhivă de la câteva ministere și instituții centrale din Praga (1, p. 34—35). Consfătuirea a

fost inițiată de Direcția arhivelor din Ministerul de Interne și a avut ca obiect discutarea problemelor care decurg din introducerea unor noi principii de organizare în industrie.

Alte știri se referă la „scolarizarea activităților de arhivă de la Gottwaldov” (1, p. 35—36), la „consfătuirea arhiviștilor cu scriitorii” (1, p. 36—38), la „consfătuirea istoricilor de la Liblice, din zilele de 20—21 februarie 1958” (2, p. 136—138), la „consfătuirea arhiviștilor din regiunea Ceskobudejovice” (4, p. 265—266) ș.a.

Recenzii și note bibliografice bogate și substanțiale întregesc partea informativă a revistei și oferă cititorului o imagine relativ completă a mișcării arhivistice din Europa Centrală.

TR. IONESCU-NIȘCOV

Charles Braibant et Robert-Henri Bautier, *Une Table Ronde utile à l'histoire*, Paris, 1958, 125 p.

În anul 1954 a avut loc la Paris prima dintre conferințele Mesci Rotunde a Arhivelor. Aceste conferințe, așa cum arată inițiatorul lor, Charles Braibant, director general al Arhivelor Franței și președinte de onoare al Consiliului Internațional al Arhivelor, trebuie să constituie într-un cadru mai restrâns, mai intim, în perioadele dintre marile congrese arhivistice, alături de *Consiliul Internațional al Arhivelor*, de revista *Archivum* și de *Centrul Internațional de documentare arhivistică*, o parte dintr-un ansamblu de instituții menite să întărească colaborarea internațională în domeniul Arhivelor.

Rapoartele preliminare întocmite pe baza unor chestionare completate de Arhivele Statului din diferite țări ale lumii și rezumatele dezbaterilor primelor trei conferințe de acest fel au fost publicate de către Charles Braibant și Henri Bautier în lucrarea de mai sus. În anexă se dau, pentru fiecare conferință, lista instituțiilor care au răspuns la chestionare și a membrilor participanți.

Dat fiind importanța și actualitatea problemelor dezbătute, socotim că nu este lipsit de interes, pentru arhiviștii din țara noastră, să facem o prezentare mai amplă a acestei lucrări, insistând în special asupra principiilor și rezultatelor la care s-a ajuns.

La prima conferință ținută la Paris, între 1—5 aprilie 1954, s-au dezbătut patru chestiuni și anume: *Arhivele și învățământul su-*

perior; *Arhivele și învățământul de gradul I și II*; *Muzele arhivistice și expozițiile documentare*; *Reproducerea documentelor*.

În ce privește prima problemă, s-a ațat de către participanți că în prezent frecvențarea Arhivelor de către profesori și studenți este în continuă creștere. Profesorii își dau seama că Arhivele pot să-i ajute atât în ce privește cercetările lor științifice, cât și pe planul învățământului istoriei. De aceea este necesar să existe legături mai strânse între universități și Arhive. Aceste legături se pot realiza și prin aceea că, în unele țări, arhiviștii sînt și profesori de istorie sau de discipline auxiliare, fiind cei mai indicați să prezinte astfel de cursuri.

Creșterea numărului de studenți ce cercetează în sălile de studiu ale Arhivelor face din ce în ce mai necesar să se instaleze microfilme pe lângă universități sau să se împrumute universităților microfilme de către Arhive. De asemenea trebuie să existe un contact permanent între arhivist și profesor, înainte ca un subiect de teză să fie dat unui student.

În prezent se constată o orientare a cercetărilor și a studiilor istorice în Franța și în alte țări, către studiul materialelor documentare moderne și contemporane și un regres față de cele medievale. Predomină studiul istoriei economice și sociale, al dreptului și instituțiilor, al istoriei eclesiastice și istoriei artei. Orientarea aceasta în Franța

este constatată și de către *Centre d'Information de la Recherche Historique en France* — înființat în 1952 de către Charles Braibant — care publică un buletin semestrial.

Centrul sus-menționat furnizează informații utile istoricilor pentru ca aceștia să nu întreprindă cercetări făcute anterior sau în curs, asupra unei teme, dându-le de asemenea posibilitatea să cunoască pe cei care lucrează în aceeași direcție. Un serviciu analog există pe lângă Finanz — und Hofkammerarchiv din Austria care comunică universităților din Viena, Graz și Innsbruck, lista tezelor elaborate pe baza documentelor din Arhive și propune chiar subiecte noi.

În afară de cercetări, studenții vin în grup la Arhive pentru a vizita, sub conducerea unui arhivist, depozitele și a avea o privire de ansamblu asupra fondurilor care se află acolo și pentru a obține câteva noțiuni practice asupra conservării arhivelor și folosirii lor.

Se constată, de asemenea, rolul crescând pe care-l au arhivistii în societățile științifice. Ei orientează cercetările membrilor acestora și le pun la dispoziție bibliotecile de specialitate ale depozitelor de Arhive.

La cea de a doua chestiune — *Arhivele și învățământul de gradul I și II* — s-a arătat că în Franța, Anglia și Bavaria, arhivistii au misiunea de a ține conferințe în școlile normale de instructori, despre importanța arhivelor din punct de vedere istoric și administrativ, despre arhivele comunale (clasare, mod de păstrare, interes istoric) etc.

În Franța, la inițiativa lui Ch. Braibant, s-au creat *servicii educative* la Arhivele Naționale și pe lângă unele arhive departamentale. Astfel de servicii educative există în Anglia, în comitatul Essex și în Germania la Frankfurt. Formate din arhiviști, ele au misiunea de a ține legătura cu școlile și de a organiza, prin membrii lor, vizitele la Arhive. Serviciul educativ de la Arhivele Naționale din Paris a primit, în decurs de trei ani, vizita a 20.000 elevi și a format o rețea de 150 de corespondenți. Se fac expoziții sau cursuri la care se prezintă documente de către profesori sau arhiviști.

Arhiviștii se străduiesc să atragă atenția școlilor asupra rolului educativ pe care-l au Arhivele, prin presă, circulari, contacte personale între arhiviști și profesorii care lucrează la Arhive, prin vizite ale elevilor pregătite dinainte, conduse de un arhivist sau profesor. Cu acest prilej s-a constatat că documentele medievale prezintă un interes

mai mare decât cele moderne și că elevii își manifestă satisfacția de a fi văzut istoria într-o lumină mai vie.

Direcția Arhivelor Franței a început să pună la dispoziția școlilor mulaje de sigilii (sigilii de suverani, cavaleri, eclesiastice, orașe, meserii etc.). În prezent se intenționează să se prepare colecții de sigilii regionale, o astfel de colecție fiind deja executată pentru Facultatea de Litere din Toulouse. De asemenea se pune problema executării de microfilme de pe sigilii.

În Franța, la liceele din Paris, se organizează expoziții documentare mobile, luându-se măsuri speciale de păstrare, fără să se transporte documentele cele mai prețioase.

Arhivele Naționale, în afara de mulaje de sigilii de teracotă, vind pentru ornarea claselor și fotografii de documente, copii de sigilii mărite în gips sau ceară.

În general, în țări diferite, se manifestă aceeași tendință de a aduce Arhivele la realitate și a le face mai active, mai vii.

În continuare s-a dezbătut problema *muzeeelor arhivistice și a expozițiilor documentare*.

Muzee arhivistice permanente există la Stuttgart, Madrid, Copenhaga, Namur în mai multe depozite de arhive din Marea Britanie și Italia, în Franța la Paris (*Musée de l'Histoire de France*, creat în 1867, reorganizat în 1932 și 1950) și în 11 departamente.

Documentele expuse privesc istoria națională (Copenhaga, Madrid, Paris) sau regională și locală (Stuttgart, Namur, Florența, departamentele franceze), materialele fiind grupate în vitrine, în ordine cronologică sau metodică. Uneori vitrinele sînt consacrate științelor auxiliare ale istoriei.

Arhivele organizează ele însăși expoziții (Viena, Utrecht, Arnhem, Arlon, München) pentru comemorarea unui eveniment sau a unei personalități. Este necesar să existe o colaborare între Arhive și Muzee în această privință.

Arhivele sînt solicitate să împrumute diferite expoziții, documente. Împrumuturile nu se fac decât dacă condițiile de păstrare și supraveghere sînt bine asigurate, în caz contrar împrumutându-se numai fotocopii. În Italia împrumuturile nu se fac decât cu autorizarea Ministerului de Interne. Algecra documentelor este lăsată la aprecierea arhivistului.

Expozițiile organizate la Arhive au un dublu scop: de a înțelege documentele și a atrage atenția vizitatorilor asupra lucrărilor efectuate la Arhive, a-i face conștienți de valoarea patrimoniului lor arhi-

vistic și a le arăta necesitatea de a salva acest patrimoniu.

Documentele trebuie expuse în condiții speciale și este necesar să se prezinte și lucruri mai atrăgătoare (sigilii, miniaturi). Se recomandă ca un arhivist să conducă pe vizitatori.

Uneori Arhivele împrumută documente în străinătate. Arhivele din Frankfurt au trimis materiale la Paris pentru expoziția „Goethe și Franța”, Arhivele din Danemarca împrumută mai ales în Suedia și Germania, Franța a împrumutat în ultimii ani în Anglia, Scoția, S.U.A., Belgia, Elveția, Haiti.

La discuții s-a subliniat că muzeele și expozițiile răspund la două scopuri: pe de o parte de a contribui la învățămîntul istoriei și difuzarea culturii istorice a națiunii, iar pe de altă parte de a trezi o conștiință arhivistică la toți deținătorii de arhive.

Delegatul Danemaricii, d. Jorgensen, a arătat că în Danemarca există un muzeu permanent avînd o sală în care sînt expuse materiale privind istoria generală a țării și o altă pentru expoziții temporare.

În Belgia, din lipsă de localuri, se împrumută materiale diverselor muzee și se organizează chiar expoziții în marile magazine.

În principiu, nu este bine să se expună în permanență aceleași materiale, pentru că interesul publicului scade și documentele se distrug treptat iar arhiviștii au în primul rînd misiunea de „conservatori” ai documentelor. Astfel, scrisorile lui Rubens și Bula de aur a lui Carol al IV-lea au devenit, prin expunere îndelungată, ilizibile. De aceea se preconizează folosirea de facsimile. În Olanda expozițiile sînt numai temporare, existînd în acest scop o listă a documentelor ce urmează a fi expuse, iar la Wiesbaden, din această cauză, expozițiile generale sînt evitate.

Expozițiile trebuie să fie reinnoite periodic și să fie însoțite de mici colecții iconografice pentru a fi mai interesante, mai atractive.

Între Arhive și Muzee trebuie să existe legături strînse pentru că primele, în general, nu au localuri proprii pentru expunerea materialelor documentare.

În ce privește împrumuturile internaționale de documente pentru expozițiile istorice, se arată că acestea sînt destul de rare din cauza legislației. La Congresul de la Haga s-a abordat numai problema împrumutului internațional în favoarea erudiților nu a Muzeeelor. Există în acest sens un acord franco-italian, dar este necesară elaborarea

unei doctrine comune pentru toate țările europene. În general documentele nu trebuie să fie expediate fără a fi însoțite de un arhivist.

În ce privește împrumutul internațional, pentru documentele prețioase se preconizează folosirea valizei diplomatice.

Ultima chestiune dezbătută la prima conferință a Mesci Rotunde a fost aceea a *Reproducerii documentelor din arhive pentru învățămînt. Arhivele și difuzarea culturii.*

Părerile sînt împărțite asupra valorii pedagogice a proiecțiilor de microfilme. La Florența, Madrid și Sigmaringen, metoda aceasta nu este socotită potrivită căci nu este suficient să proiectezi filmul, ci să-l studiezi, să-l compari; proiecția este monotonă, nu prezintă același interes ca originalul, iar elevul care are o memorie vizuală nu va reține comentariile profesorului. În Anglia se preferă transcrierile, facsimilele, fotografiile. La Stuttgart se preferă sistemul microfilmului, mai ales pentru învățămîntul superior, și anume pentru studiul disciplinelor auxiliare.

În ce privește învățămîntul secundar, se recomandă reproducerea prin imprimare a documentelor care trebuie să întovărășască textul.

Toți arhiviștii au fost de acord că documentele alese pentru microfilmate trebuie să fie în număr mic, dintre cele mai caracteristice, curate și lizibile și să producă o impresie profundă asupra spectatorului. La Arhivele Naționale din Franța s-au realizat filme pedagogice.

În afară de microfilme se preconizează, în special pentru învățămîntul primar și secundar, publicarea de culegeri de texte, de facsimile, de transcrieri. Aceste publicații trebuie făcute de arhiviști în colaborare cu profesori. În Franța s-au reproduș peste 1.000 de documente, sub forma de cărți poștale, care au fost vindute în serii profesorilor și școlilor. Este în curs de apariție o colecție de planșe fotografice cu titlul: „*Documents d'histoire de France*”, din care au apărut 2 volume, fiecare conținînd 100 de planșe cu comentarii.

La discuții d. Sante (R. F. Germană) semnalează că în landul Hessa, cursurile de istorie regională sînt încredințate arhivistilor. D. Tihon (Belgia), von Schilfgaarde (Olanda) și Sante (R. F. Germană) arată că în cercetările genealogice arhivistul trebuie să aibă un rol preocupănt, mai ales că astfel se pot mări depozitele Arhivelor prin preluarea registrelor parohiale de stare civilă. Ch. Braibant este împotriva acestui sistem care ia arhivistului un timp prețios, de aceea

la Arhivele Naționale din Paris s-a redactat un mic manual cu izvoarele și metodele genealogiei franceze. Arhivele trebuie să intre pe făgașul unei popularizări a culturii prin expoziții, conferințe, iar depozitele noi să fie prevăzute cu săli de expoziții, unde să se prezinte documente aspectuoase, recent intrate în Arhive sau scoase la lumină cu ocazia unei aniversări (R. D. Germană, Franța, Catalonia).

În continuare s-a discutat chestiunea colaborării arhivistului la turismul cultural și la realizarea filmelor, acesta cunoscând mai bine ca oricine monumentele și locurile istorice din regiunea sa. În Franța Martin-Deméziel, arhivist șef în departamentul Loire-et-Cher, este primul care a realizat spectacolele de lumină la castelul Chambord și la castelele de pe Loire. De asemenea a participat la realizarea de filme documentare.

La cea de a doua conferință a Mesei Rotunde, care a avut loc la Namur între 25—27 aprilie 1953, obiectul discuțiilor l-a format chestiunea *selecționării de arhive și a prelucrării de materiale documentare*, precum și aceea a *organizării arhivelor în curs de formare* la instituția cretoare.

S-a arătat că principiul controlului de către arhiviști, în ce privește eliminările de acte din instituțiile publice, este astăzi înscris în legislația celor mai multe țări. În practică mai există însă unele rezistențe, dar se pare că acestea, prin stăruința arhiviștilor, vor fi învinse peste tot. În țările din apusul Europei — pentru U.R.S.S. și țările de democrație populară această problemă a fost rezolvată — se discută dacă acest principiu trebuie să se aplice și arhivelor unor servicii publice, precum și arhivelor întreprinderilor naționalizate (calea ferată, telecomunicații, mine, Banca națională, Electricitate etc.).

Pină la o dată recentă arhiviștii considerau că recensământul serviciilor publice nu era de competența lor. Pentru a putea urmări organizarea administrativă, baza oricărei clasificări de arhive, și a asigura reglementarea inspecțiilor și predărilor, Arhivele au intervenit în diferite țări recensăminte ale instituțiilor și ale arhivelor acestora (Danemarca, Statele Unite, Polonia, Italia) prin chestionare și anchete directe. În multe țări Arhivele Statului au dreptul de a inspecta arhivele administrative, de a verifica metodele de conservare a dosarelor curente. În unele țări acest drept se exercită numai asupra arhivelor locale, în altele asupra tuturor arhivelor.

Relațiile dintre Arhive și instituții se mențin prin intermediul a diferite sisteme ca, de

exemplu, acela al *Consiliilor sau Comisiilor superioare ale Arhivelor*. În Franța, *Comisia superioară a Arhivelor* cuprinde reprezentanți ai Arhivelor Naționale, departamentale și comunale, delegați din partea ministerelor sau marilor instituții, primăriilor, universităților etc. Astfel de consilii există în Italia, Statele Unite și Anglia.

În alte țări, problema relațiilor dintre Arhive și instituții a fost rezolvată prin înființarea de *comisii mixte* compuse din arhiviști și delegați din partea instituției respective, cu scopul de a stabili listele documentelor ce urmează să fie eliminate sau pentru a stabili te menii de păstrare.

În mai multe regiuni din R. F. Germană s-au desemnat, în diferite departamente, *agenți de legătură cu Arhivele* care, ținând seama de unele directive, prepară predările de materiale documentare.

În alte țări, această legătură a fost întărită prin trimiterea de *arhiviști* în ministere. Aceștia verifică documentele administrative care nu mai sînt necesare instituțiilor, dau autorizații pentru eliminarea actelor, clasează actele în vederea transferului la Arhivele Statului etc. Astfel de misiuni există în Franța pentru unele ministere.

În Spania, Anglia, Elveția și S.U.A. s-a experimentat sistemul *depozitelor intermediare* între Arhive și instituții. Aceste depozite primesc materiale arhivistice care nu mai prezintă utilitate curentă pentru instituții, dar din care nu s-au eliminat materialele de valoare temporară, nepermanente.

Astăzi, în fața masei din ce în ce mai considerabilă de arhive și a imposibilității materiale de a tria totul la Arhive, s-a admis în multe țări ca o selecționare prealabilă să aibă loc în instituția creatoare, înainte de transfer la Arhivele Statului. Această selecționare poate fi făcută de către arhivist sau de către instituție în înțelegere cu arhiviștii, folosindu-se sistemul listelor de materiale stabilite de comun acord cu Arhivele, al nomenclatoarelor de dosare (indicatoare) pentru care se fixează timpul de păstrare (S.U.A.).

În ce privește *predările de materiale documentare către Arhivele Statului* se constată că periodicitatea acestora este înscrisă în legislația numeroaselor țări dar, în practică acest principiu nu este întotdeauna respectat deoarece instituțiile rețin documentele călcînd dispozițiile regulamentare sau, de cele mai multe ori, pentru că Arhivele nu dispun de localuri suficiente.

În principiu, în toate țările predarea este pregătită de către instituția interesată din inițiativa sa ori la cererea Arhivelor. Adesea

arhiviștii îndrumază instituția sau chiar colaborează la predare. Această operație se face pe baza unui borderou întocmit de către instituție, în dublu exemplar, verificat și semnat de către arhivist, un exemplar fiind înapoiat pentru descărcare instituției respective. În numeroase depozite orice intrare de documente este trecută într-un registru special.

În general, Arhivele păstrează ordinea dosarelor: așa cum a fost stabilită de către instituția creatoare, căci clasarea fondurilor la Arhive trebuie să reflecte organizarea instituției și a atribuțiilor sale.

În ce privește *cotarea*, unii arhiviști s'nt partizanii cotării inițiale, precedată de o siglă sau de numărul fondului (Austria, Polonia), alții dau o nouă cotă, fără să țină seama de clasarea inițială.

În ce privește *cotarea materialelor eliminabile*, după o părere trebuie luate vacante numerele dosarelor eliminate (S.U.A. și unele depozite germane). Numeroase depozite spaniole și departamentele franceze preferă să claseze separat astfel de materiale, de la intrarea lor în Arhive, sau să se facă chiar un fel de depozit intermediar.

În ce privește *clasarea zecimală a dosarelor*, acest sistem nu este folosit astăzi decât în Olanda.

Referitor la completarea fondurilor, există astăzi trei sisteme:

a) Marea majoritate a arhiviștilor se străduiesc în măsura posibilului, să încorporeze vârsămintele de materiale în continuarea celor precedente, serviciu după serviciu.

b) Arhivele R. F. Germane au atribuit tuturor instituțiilor câte un număr de ordine, după data la care fiecare dintre ele au efectuat prima predare. Acest număr este definitiv și servește pentru toate vârsămintele ulterioare. În interiorul unui fond dosarele sînt la rîndul lor numerotate de la 1 la infinit, fără să se țină seama de predările succesive. Dar, firește, vârsămintele de la orice instituție ar proveni, sînt puse pe rafturi unele după altele. Cota este deci fără raport cu localizarea topografică: este de ajuns a poseda pe fișe o concordanță între planul de clasare și locul vârsămintelor.

c) Arhivele administrative spaniole prezintă originalitatea de a plasa toate vârsămintele unele după altele, atribuind respectiv tuturor pachetelor și tuturor registrelor o cotă unică, indefinită. Ce cetările se fac cu ajutorul unui repertoriu topografic cu file mobile. Materialele eliminabile se clasează separat.

O ultimă chestiune dezbătută la această conferință a fost aceea a întrebuirii materialelor de calitate pentru documentele arhivabile și a organizării arhivelor: în curs de formare, la instituția creatoare, insistîndu-se asupra rolului pe care trebuie să-l aibă arhiviștii în acest domeniu rezervat pînă de curînd instituției respective. În unele țări (Polonia, Ilinois-S.U.A., Spania) arhiviștii țin cursuri speciale pentru personalul arhivelor instituțiilor și întreprinderilor. În ce privește organizarea actelor, cu excepția Olandei unde s-a introdus din 1950 sistemul zecimal, se folosește sistemul pe probleme, pe chestiuni. Pentru acele ce urmează să fie eliminate, se folosesc sisteme aparente, vizibile: aranjarea actelor pe termene de păstare, bande colorate pe dosare, etichete pe claseare.

În urma discuțiilor, participanții au ajuns la un acord asupra următoarelor rezultate:

Principiul că nici o instituție publică nu poate să distrugă acte fără autorizarea Direcțiilor de Arhive competente — principiu admis de majoritatea țărilor reprezentate — este în toate cazurile condiția indispensabilă a eficacității Serviciilor de Arhive.

Dirjecțiile Arhivelor trebuie să fie consultate în mod obligatoriu cu ocazia înființării oricărei registratură și a oricărui cadru sau plan de clasare a actelor. Experiența probează că orice clasare care nu ține seama de avizul arhiviștilor în acest domeniu — și mai mult decât în oricare altul în materie de clasificare zecimală — nu este în interesul instituției însăși, care mai tîrziu trebuie să facă cheltuieli mai mari pentru reorganizarea acestor arhive.

Dirjecțiile Arhivelor trebuie să fie chemate să colaboreze, fie prin stagii, fie prin organizarea de conferințe, la formarea personalului administrativ ce are misiunea de a ține actele birourilor și arhivele administrative, ca și, eventual, la aceea a arhiviștilor întreprinderilor.

Jurnalele și publicațiile oficiale destinate să fie păstrate în Arhive trebuie să fie scoase într-un număr mic, pe hîrtie de calitate, așa cum este admis astăzi ca regulă în unele țări.

În cea de a *treia conferință* ce a avut loc la Zagreb, între 23—25 mai 1957, s-a dezbătut problema *locului Arhivelor și arhiviștilor în stat*. Au participat delegații și din U.R.S.S., Ungaria și Polonia. S-au discutat diferitele concepții despre misiunea arhiviștilor și anume, dacă în activitatea acestora trebuie să primeze elementul științific, așa cum se întîmplă în Belgia, Italia, America

Latină, Iugoslavia, sau dacă trebuie să predominie activitatea administrativă, așa cum există în Statele Unite și Australia sau, în sfârșit, în egală măsură, atât una cit și alta, ca de ex. în Suedia, Danemarca, Elveția, Franța, India, Ungaria, Polonia, Anglia. Dacă se analizează de aproape toate răspunsurile se constată că sub această dualitate, toate recunosc primul rolului de păstrare, deci al elementului istoric al Arhivelor. În Spania, Arhivele nu au acest rol dublu, căci există două categorii de depozite, unele istorice și altele administrative.

În ce privește problema dacă păstrarea temporară a documentelor destinate eliminării este de resortul Arhivelor Statului, există două puncte de vedere, cu nuanțe diverse. Pentru arhiviștii din S.U.A., Australia și unele țări din Commonwealth, Arhivele Statului, auxiliare directe ale administrației de Stat, au ca responsabilitate strictă de a prelua actele tuturor instituțiilor publice oricare ar fi valoarea lor, permanentă sau temporară, căci Arhivele sint cele mai bine pregătite pentru a face față problemelor puse de gestiunea actelor moderne: economic de spațiu, personal, facilitate de acces, protecție asigurată contra focului, securitate deosebită pentru documentele confidențiale, sistem de clasare etc.

Arhiviștii din cea mai mare parte a țărilor europene, afară de cazurile excepționale, nu admit în Arhive decât acte ce urmează să fie păstrate definitiv. Problema esențială pentru arhivistul european nu este aceea a conservării actelor ce urmează să devină inutile, ci aceea de supraveghere a selecționărilor. În Franța, Arhivele Naționale evită să ia acte ce urmează să fie înlăturate, dar arhivele departamentelor preiau și arhive mai recente.

În legătură cu concepția care există despre Arhive, predomină și un anumit mod de folosire a materialelor documentare. Astfel în țările din prima categorie predomină folosirea administrativă, Arhivele Statului trebuind să răspundă numeroaselor cereri ale administrației de stat. În 1955, de exemplu, Australia a transmis nu mai puțin de 35.000 de dosare diverselor instituții.

Pentru arhiviștii europeni, în genere, activitatea științifică a Arhivelor constituie esențialul. Pregătirea și publicarea de ghiduri, inventare, liste de noi achiziții, reviste și bulletine, editarea de texte și documente (U.R.S.S. și alte țări) formează partea principală din activitatea celei mai mari părți a personalului științific al Arhivelor. Cercetările istorice sint mult facilitate prin împrumu-

tul de documente în afara granițelor, admiș astăzi de către țările europene cu excepția Angliei și Iugoslaviei.

În Franța, Arhivele Naționale posedă un Birou ce dă informații oricărui cercetător dacă în Arhive există documente asupra unei chestiuni și care publică un buletin special.

În ce privește instalațiile tehnice (laboratoarele de microfilmare și fotocopii și atelierelor de restaurare), care există astăzi pe lângă majoritatea Arhivelor, s-a admis folosirea lor și de către biblioteci, muzee și alte instituții culturale, iar în Franța și Belgia chiar pentru arhive particulare, dacă acestea prezintă un interes istoric evident.

S-a discutat, de asemenea, chestiunea *publicității Arhivelor și protecția intereselor Statului și particularilor*. În această privință există patru sisteme:

Unele țări ca Suedia, Olanda, Scoția, Grecia, Cehoslovacia, Polonia, S.U.A. au ca principiu că orice document păstrat la Arhivele Statului este în mod firesc comunicabil publicului cu excepția unor documente rezervate prin natura lor, sau din motive evidente de interes național.

În Statele Unite, Anglia, Islanda, nu este limită fixă de consultație; cu fiecare instituție se stabilește intervalul de timp după care actele pot fi date spre consultare. În U.R.S.S., de asemenea, termenele se stabilesc după categorii de documente.

Într-un mare număr de țări europene termenele de comunicare sint fixate la un oarecare număr de ani (50 ani, de exemplu) astfel încît, în fiecare an, o nouă tranșă este pusă la dispoziție spre consultare.

În alte țări este fixat un singur termen pentru toate: 1846 la Vatican, noiembrie sau decembrie 1918 (Polonia, Austria, Ungaria etc.), 9 mai 1945 pentru Arhivele R. F. Germane.

În unele țări au fost stabilite două termene, unul pentru consultarea normală și altul pentru aceea excepțională, care trebuie să fie special autorizată de directorul depozitului sau de directorul central al Arhivelor: (În Turcia 1908 și 1923, Ungaria 1918 și 1945 etc.).

Este necesar să se recomande de către *Consiliul internațional al Arhivelor* o unificare internațională a acestor termene, pentru ca aceiași fel de documente să nu fie supuse în diferite țări la termene deosebite.

Există și restricții speciale de comunicare a documentelor. Toate statele înțeleg, în mod legitim, să-și apere interesele superioare,

în materie de securitate internă sau externă, de apărare națională etc. În aceste condiții, reguli speciale se aplică în general documentelor provenind de la Ministerele Afacerilor Externe, Război etc.

Protejarea intereselor indivizilor și ale familiilor lor provoacă unele restricții asupra consultării arhivelor judiciare și a unor acte financiare.

În ceea ce privește arhivele particulare depuse spre păstrare la Arhivele Statului este admis, cu excepția Scoției, unde *Register House* nu primește în depozit arhive dacă există restricții în ce privește comunicarea, ca folosirea lor să se facă în baza unei înțelegeri între Arhive și deponent.

O altă chestiune dezbătută la Zagreb a fost aceea a locului pe care Arhivele îi ocupă în structura internă a Statului, a apartenenței constituționale a Arhivelor, dacă acestea trebuie să depindă de un minister oarecare (Interne, Învățământ, Cultură) sau să formeze o direcție centrală independentă și care sint limitele activității acesteia, precum și relațiile Arhivelor cu bibliotecile și muzeele. Unele țări au recunoscut necesitatea de a ajuta Direcția Generală a Arhivelor lor, în același timp, de a o controla printr-o *Comisie superioară a Arhivelor* (Franța, Italia, Spania, India, Iugoslavia, Ungaria, Polonia), care are atribuții mai mult sau mai puțin întinse, având de cele mai multe ori rolul de *comisie științifică consultativă*.

În diferite țări există asociații profesionale la care aderă în mod liber o mare parte a personalului științific din Arhive (Franța, R. F. Germană, Elveția, Olanda, Italia, S.U.A.) și uneori și din alte instituții științifice, în special bibliotecă.

O ultimă chestiune dezbătută la conferința de la Zagreb a fost aceea a locului pe care trebuie să-l ocupe arhivistii în ierarhia administrativă și universitară, aceea a retribuțiilor bănești, a activității științifice personale a arhivistilor, a orarului de lucru, care variază după țări, între 5—8 ore, a concediilor pentru a participa la diverse congrese profesionale sau istorice internaționale sau pentru a efectua cercetări în biblioteci și arhive din țară sau străinătate și a ajutoarelor pentru tipărirea de publicații. În U.R.S.S., Polonia, Ungaria, unde timpul de lucru atinge o treime dintr-o zi, Direcțiile Arhivelor autoriză pe arhiviști să-și consacre o parte lucrărilor personale. În U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia etc., arhiviștii au posibilitatea de a-și publica lucrările personale sub egida Arhivelor.

Ca urmare a discuțiilor putem înfățișa următoarele rezultate ale acestei conferințe:

Toți participanții au fost de acord să constate că rolul științific al Arhivelor trebuie să primeze. Se consideră totuși absolut necesară o colaborare cu instituțiile, atât pentru a asigura păstrarea materialului istoric produs de acestea, cit și pentru a permite în interesul general, cea mai bună folosire posibilă a materialului păstrat în depozitele Arhivelor.

Dacă pregătirea și publicarea inventarelor constituie prima sarcină științifică a Arhivelor, numeroase țări revendică pentru Arhive și sarcina publicării de izvoare istorice fundamentale. Arhiviștii fiind adesea persoanele cele mai calificate pentru a întocmi ediții de documente, este de dorit ca Direcțiile de Arhive să primească mijloace pentru a îndeplini această misiune.

O Direcție centrală a Arhivelor, coordonând ansamblul serviciilor de Arhive și activitatea arhivistică a țării, este unanim considerată ca utilă peste tot unde aceasta este compatibilă cu structura constituțională a țării. Această Direcție trebuie să depindă direct de un ministru sau de un secretar de stat fără alt intermediar.

Constatând că rolul Arhivelor este de ordin eminent științific și că arhivistul își îndeplinește în modul cel mai eficace misiunea sa în toate domeniile dacă este el însuși un istoric, participanții au formulat dezideratul ca anumite facilități (orar și concedii științifice) să fie date arhivistilor în măsura în care o permite necesitatea serviciului, pentru ca ei să urmărească în cadrul muncii strict profesionale lucrările lor indispensabile de ordin științific.

Expunerea clară, varietatea, importanța și actualitatea problemelor discutate pe baza unei solide documentări, rezultată din analiza legislației și practicii diferitelor țări din toată lumea, fac din această „broșură”, cum o intitulază cu modestie în prefață autorii ei și al cărui cuprins am încercat a-l reda, una din valoroasele lucrări arhivistice apărute în ultima vreme. Temele discutate, concluziile și principiile la care s-a ajuns, precum și unele propuneri noi, îndrăznețe, prezintă un interes deosebit nu numai pentru arhiviști, ci și pentru cei ce se interesează de această activitate ca istorici, profesori, conducători de instituții și chiar arhivari ai instituțiilor.

MIHAIL M. FĂNESCU

Archivum — Revue Internationale des Archives, VI, 1956 (publicată sub auspiciile U.N.E.S.C.O. și a Consiliului Internațional al Arhivelor), Paris, Presses Universitaires de France, 1958, 282 p.

Revista Consiliului Internațional al Arhivelor, continuându-și activitatea pozitivă apreciată în toate țările, vine și prin acest număr să contribuie la dezvoltarea arhivisticii pe plan internațional, la lărgirea schimbului de informații atât de necesare lucrătorilor din arhive.

Prima parte a nr. VI al revistei publică lucrările celui de al treilea Congres internațional al Arhivelor de la Florența, problemele dezbătute în cele trei ședințe de lucru și documentele anexe la actele congresului, după care urmează o scurtă comunicare asupra activității depusă de U.N.E.S.C.O. în folosul Arhivelor.

În partea a doua sînt publicate articole interesante privind problema acută a noilor clădiri pentru arhive, care a făcut obiectul primei ședințe a Congresului.

La sfîrșit se publică bibliografia analitică internațională a publicațiilor arhivistice, apărute în perioada 1954—1956 în diferite țări.

Pe scurt vom reda conținutul problemelor discutate.

Al treilea Congres internațional al Arhivelor și-a ținut lucrările la Florența între 25—29 septembrie 1956¹⁾; la Congres au participat aproximativ 600 arhiviști, reprezentînd 35 națiuni (între care și o delegație din țara noastră), ca delegați oficiali ai Arhivelor de Stat, ai diverselor asociații arhivistice, instituțiilor, sau ca simpli particulari. Congresul a dezbătut în 3 ședințe de lucru teme: *noile instalații de arhive și selecționarea arhivelor particulare*.

Trecînd în revistă etapele colaborării internaționale a Arhivelor, succesele congreselor anterioare și ale Mesei Rotunde, s-a constatat că această activitate intensă a dat rezultate pozitive în ceea ce privește participarea — 300 participanți la primul congres de la Paris în 1950, 400 participanți la al 2-lea și 600 la al 3-lea congres — precum și în ceea ce privește diversitatea și importanța problemelor discutate de congresiști, la un înalt nivel științific.

Problema *noilor instalații de arhive* a făcut obiectul raportului ținut de Ingvar Andersson, director general al Arhivelor suc-

deze. S-a arătat că, în prezent construcția și amenajarea clădirilor destinate depozitelor de arhive constituie o problemă de prim ordin pentru toate guvernele, în scopul salvării și păstrării arhivelor.

Construirea de localuri speciale pentru depozitarea arhivelor moderne s-a început relativ tîrziu. La începutul secolului al XIX-lea se mai obișnuia încă să fie destinate Arhivelor clădiri vechi, construite în alt scop, devenite ulterior disponibile, la care s-au făcut unele amenajări.

Anul 1840, dată de cînd încep să se construiască edificii speciale pentru Arhivele din Viena, marchează epoca construirii clădirilor moderne pentru arhive; la Londra, în 1851, se începe construcția lui Public Record Office, în Franța între 1870—1900 s-au construit 19 clădiri pentru arhive și altele 19 în perioada 1910—1919. În aceeași epocă în Germania, Olanda, Danemarca, Suedia, Iugoslavia, Venezuela, se construiesc numeroase clădiri destinate Arhivelor. Majoritatea edificiilor clădite, deși cu instalații moderne, au defectul de a avea părți în fier descoperit, ceea ce prezintă pericol în caz de incendiu.

După cel de al doilea război mondial s-au adoptat noi metode de depozitare. Merită să fie menționate construcțiile de la Toulouse (Haute-Garonne, Franța), Landesarchiv din Coblenz (R.F.G.), Udine (Italia), Nashville (S.U.A.), în care predomină oțelul, betonul armat, ziduri din sticlă armată; localul destinat depozitelor de arhive este separat de cel administrativ, cu care comunică prin coridoare lungi.

Un alt tip de depozite sînt cele săpate în stîncă, complet separate de administrație, accesul făcîndu-se prin virful muntelui, iar în interiorul depozitelor folosindu-se ascensoare — Suedia (Stockholm — Royal Military Office), Finlanda (Arhivele Provinciale din Saint Michel), S.U.A., care-și păstrează într-un astfel de depozit actele de o deosebită importanță.

Dacă acest fel de depozite prezintă avantaj în privința solidarității și riscului față de foc, există alt factor tot atât de important ca și focul care trebuie combătut prin mijloace tehnice moderne — umiditatea — împotriva căreia sînt folosite sisteme speciale de încălzire, ventilație, uscarea depozitelor.

O problemă de prim ordin care stă în atenția tuturor Arhivelor este amplasarea

¹⁾ I. Paraschiv, I. Comănescu, Gh. Ungureanu, *Al III-lea Congres internațional al Arhivelor*, în „Revista Arhivelor — seria nouă”, nr. 1, 1958, p. 285—287.

clădirilor de arhive. Se constată că în majoritatea țărilor mai sînt încă arhive adăposite în clădiri vechi, mai mult sau mai puțin adaptate pentru depozite; faptul că aceste depozite sînt situate în centrul orașelor, cu clădire comună pentru arhive, muzeu și bibliotecă, mărește riscurile în caz de război general sau frecvente războaie civile. În această situație se găsesc Arhivele din țările Americii Latine, instalate în clădiri necorespunzătoare, afară de Cuba unde s-a construit cea mai modernă clădire pentru arhive, Spania, Anglia etc.

Ca metodă nouă în construirea depozitelor de arhive, se preconizează subdivizarea încăperilor de conservare în secțiuni separate între ele prin pereți și uși rezistente la foc, în scopul localizării unui eventual incendiu.

O chestiune foarte importantă de rezolvat, semnalată de W. Winkler (R.F.G.) în „Der Archivar”, vol. III, este dacă arhivele trebuie centralizate sau descentralizate, întrucît în unele țări ca Anglia, Austria, Suedia se folosește sistemul descentralizării; rezolvarea acestei chestiuni interesează în vederea amplasării noilor construcții de arhive. Majoritatea delegaților pronunțându-se pentru centralizare, s-a ajuns la concluzia că terenul ales trebuie să fie izolat, în afara orașelor, departe de uzine și orice obiectiv militar, solid și ușor accesibil publicului.

Un alt factor de care trebuie ținut seama în construcția noilor depozite de arhive este lumina, care are acțiune decolorantă asupra documentelor; trebuie acordată atenție deosebită culorii și calității geamurilor precum și mijloacelor folosite în păstrarea documentelor (mape, pachete, cutii etc.).

Completări la raportul lui Ingvar Andersson au fost aduse de delegați din diverse țări, printre care:

Ghenadie Belov, director general al Arhivelor de Stat din U.R.S.S., arată că în timp ce înainte de 1917 nu erau decît cîteva zeci de depozite, astăzi există în Uniunea Sovietică circa 5.000 depozite ale Arhivelor de Stat, arhivelor republicane, regionale, teritoriale, comunale etc. Administrarea centralizată a Arhivelor a permis elaborarea a 3 planuri-tip de edificii. Proiectul prevede și posibilitatea mării ii ulterioare a capacității prin supraetajare; clădirile sînt prevăzute cu săli de lectură, cu camere speciale pentru primirea documentelor, restaurare, legare și microfilmare. Depozitele sînt prevăzute cu rafturi metalice, cu rețea electrică plasată în tuburi de oțel. Ca sistem de încălzire se folosește aerul cald combinat cu ventilație în depozite. Temperatura în depozite este de 14—16°C, cu o umiditate relativă de

55—65%. În sudul țării și în regiunile cu umiditate relativă mai mare, s-a prevăzut în depozite instalație cu aer condiționat. Protecția contra focului este asigurată prin folosirea materialelor de construcție ignifuge, semnalizare de alarmă automată etc.

M. Bordonau (Spania) subliniază obligația pe care o are arhivistul de a colabora cu arhitecții sau inginerii în construcția localurilor de arhive, fiind singurul în măsură să furnizeze date pentru documentarea tehnică, opinie susținută și de Charles Braibant.

M. Bordonau opiniază pentru crearea unei secții specializate pentru Arhive la U.N.E.S.C.O., unde să fie păstrate toate planurile simple sau tip ale clădirilor construite de 20 de ani, cu documentația respectivă.

În ședința a doua de lucru a Congresului s-a discutat problema selecționării arhivelor. Această temă tratată în raport de I. H. Collingridge și dezbătută și de ceilalți delegați la Congres, este un subiect abordat și la Conferința Mesei Rotunde, din 1955, la Namur.

Varietatea problemelor și a procedeele de rezolvare ivite în operațiunea de selecționare, spune raportorul, depind de dezvoltarea politică, economică și de tradițiile proprii fiecărei țări. În Anglia, de pildă, unde autonomia regională este tradițională, n-a fost posibilă aplicarea unui sistem uniform pentru selecționarea hîrtilor la instituțiile creatoare, așa cum s-a procedat în mai multe țări europene care posedă o rețea de arhive de stat regionale, controlate de o administrație centrală. În țările socialiste (U.R.S.S., Polonia), controlul documentelor prin administrația Arhivelor de Stat este centralizat, extinzindu-se asupra unui mare număr de organizații.

Raportul arată metodele de control folosite de Administrațiile de Arhive pentru selecționarea hîrtilor demne de a fi păstrate, principiile după care se face selecționarea și principalele probleme ivite în această operațiune.

Metodele de control. În majoritatea țărilor distrugerea hîrtilor din administrația de stat este reglementată prin lege, fiind apărute astfel interesele Arhivelor. Într-un număr redus de țări, deși controlul selecționării actelor cu care nu este reglementat prin lege, s-a stabilit de mult timp obiceiul de a consulta Arhivele Naționale înainte de distrugerea documentelor fără valoare.

În ultimii 50 de ani în Italia, Anglia, Danemarca, U.R.S.S., Olanda, Franța, Austria etc., s-au emis legi pentru asigurarea pro-

tecției documentelor de valoare sau pentru depunerea lor la Arhive.

Metodele de control practicate de diferite Arhive constau în alcătuirea de liste de selecționare a actelor socotite fără valoare istorică, ce pot fi distruse, cuprinzând date amănunțite pentru fiecare categorie de documente, cu termene de păstrare, întocmite de instituții sau de către o comisie mixtă compusă din funcționari ai instituțiilor și ai Arhivelor; listele sunt cercetate cu mostrele respective, dându-se aprobare pentru distrugerea lor. Așa se practică în Italia, Spania, Iugoslavia, Anglia, Turcia, Egipt, Finlanda, Danemarca etc.

Acest procedeu este utilizat și în U.R.S.S., unde listele de selecționare întocmite de comisia instituției respective se supune spre aprobare comisiei de expertiză și control din Direcția Generală a Arhivelor Statului din Moscova.

Într-o serie de țări ca Suedia, S.U.A., U.R.S.S., există indicații cu termene de păstrare publicate de Arhive, care indică tipurile de documente ce pot fi distruse, precum și cele ce pot fi păstrate (U.R.S.S.). În R.D. Germană și Polonia, distrugerea anumitor documente de mică importanță se face fără controlul prealabil al Arhivelor.

Raportorul opiniază pentru redactarea unor liste complementare de documente ce trebuie păstrate, pe lângă cele generale, sistem utilizat în U.R.S.S., R.F.G., Anglia (ori de câte ori s-a găsit oportun).

Rezultatul acestui procedeu a fost obligarea decontențelor de a întocmi inventarul tuturor categoriilor de documente ce dețin în R.F.G., S.U.A. (unde se menționează și tratamentul aplicat documentelor scoase din uz); în Polonia fiecare instituție are un sistem de clasare al dosarelor cu termeni de păstrare indicați; în Ungaria documentele mai vechi de 5 ani trebuie supuse examinării de către Arhive, iar în Iugoslavia legea impune inspecții periodice ale Arhivelor, la creatori.

În mai multe țări se string hirtile ce trebuie examinate de comisiile de control, în depozite temporare, unde selecționarea se face de funcționarii Arhivelor.

Analizând diversele sisteme pentru aprecierea valorii exacte a documentelor, se observă că un mare rol în această problemă îl joacă pregătirea și capacitatea arhivistilor din ministere sau servicii publice; este necesar ca eliminarea să se facă ținându-se seama de necesitățile studiilor și cercetărilor.

Principii de selecționare. În ansamblu, principiile observate la trierea documentelor par a fi aceleași în toate țările, fie că sunt sau

nu impuse de lege. O perioadă minimă de păstrare este obligatorie pentru unele documente ca: buletine de vot, hirtii contractuale etc. Din punct de vedere arhivistic, singură obligația de a înlătura unele categorii speciale de hirtii, trebuie luată în considerare. Pentru păstrarea obligatorie nu s-a încercat obținerea unei legi sau decret, care să stabilească o definiție exactă a documentelor de păstrat pentru valoarea lor civică, în afara dispozițiilor speciale care cer păstrarea cu titlu definitiv pentru rațiuni pur legale. Totuși în mai toate țările există legi care interzic citeodată sever, distrugerea hirtiiilor anterioare unei anumite date, fie 1660, în Anglia, sau perioada 1800-1870 în Franța și majoritatea țărilor. Distrugerea documentelor având interes constant — juridic, administrativ, istoric, științific sau cultural — este interzisă. Se impune păstrarea registrelor, repertoriilor, a titlurilor de proprietate, documente din perioadele de criză, din cel de al doilea război mondial (Italia, Irlanda). În privința dosarelor personale, hotărârea păstrării lor variază de la o țară la alta; în Danemarca sunt păstrate toate, în timp ce în Anglia ca și în R.F.G. și Elveția, se păstrează doar cele cu valoare istorică sau genealogică.

Problema selecționării. Recomandațiile Comitetului Grigg din Anglia relative la selecționare, reprezintă cea mai recentă încercare de a ajunge la un plan general de soluționare prin înlocuirea sistemului vechi al listelor, printr-o strânsă colaborare între funcționarii Arhivelor cu cei ai instituțiilor, prin formarea unui corp de funcționari regionali ai Arhivelor care să controleze sau cel puțin să cunoască toate arhivele curente.

După metoda Grigg, trierea documentelor trebuie făcută în 2 etape: 1) toate hirtile se supun unui „examen preliminar” într-un interval mai mic de 5 ani de la data încetării de a fi o necesitate curentă, în cursul căruia instituția interesată va elimina pe acelea de care nu mai are nevoie; 2) examinarea hirtiiilor reținute la examenul preliminar, ciud acestea vor implini vechimea de 25 de ani, în prezența delegatului de la Departamentul Record Office și Inspecting Offices, care va aviza asupra hirtiiilor ce trebuie păstrate.

O chestiune importantă pe care o ridică *Lisa Kaiser*, arhivistă din R.F.G., este selecționarea materialului primar de statistică; volumul mare și creșterea acestui material impune selecționarea dar nu distrugerea completă, cum s-a procedat în diverse țări ca: Italia, Spania, Portugalia, Austria, Elveția, Olanda etc. În general s-au păstrat statistici

pe 50 ani din recensămintele cele mai complete, restul s-a distrus.

Raportorul consideră că o soluție mai fericită este microfilmarea documentelor originale, înainte de a fi distruse, putându-se păstra astfel elementele primare ale mai multor statistici consecutive.

Antonio Matilla Tascon, din Madrid, consideră că selecționarea documentelor administrative se face în 4 momente distincte: 1) în cadrul birourilor, ceea ce nu este recomandabil; 2) imediat după intrarea hîrtiilor în Arhive, automat, în cazul că există un indicator al tipurilor de documente, cu termeni de păstrare ca în Arhivele departamentale franceze; 3) în cadrul Arhivelor prin operațiunea continuă sau periodică a selecționării impusă de primirea de noi vîrsăminte de arhivă; 4) o revizie generală a materialului din depozit în scopul eliminărilor masive.

În Canada, cum a scris *Norman Fee*, guvernul canadian a înființat o comisie a actelor publice, cu sarcina de a studia în departamentele de stat organizarea, prelucrarea și distrugerea acestora. Lucrarea este condusă de arhivistul dominionului. Arhivele „moarte sau adormite” și actele de peste 25 de ani sînt examinate, cele inutile sînt distruse, cele fără valoare istorică permanent trimise spre păstrare la Arhivele Dominionului.

În U.R.S.S., spune *Pilkevitch*, director general al Arhivelor ucrainiene, centralizarea de către Stat a permis unificarea metodelor. Înainte de a trece la selecționarea hîrtiilor, trebuie să se cunoască istoricul instituției respective, specificul ei și istoricul fondului. Criteriile adoptate sînt: conținutul documentelor, data, integritatea fondului, creatorii, natura lor juridică și gradul de conservare. Trierea se face pe baza listelor de selecționare întocmite de instituții și confirmate de Arhive. Pentru stabilirea unor principii uniforme de selecționare, există în U.R.S.S. un sistem de comisii, ce funcționează în cadrul Arhivelor, identice în toată țara; în fruntea acestora se află Comisia Centrală de Expertiză și Control de la Direcția Generală a Arhivelor Statului din Moscova.

Dr. Antonio Lombardo (Italia) este de părere că arhivele administrative moderne trebuie să rămînă la creatori, care să nu facă nici o eliminare, neputînd fi judecatori buni ai propriilor lor hîrtii; depunerile lor la Arhive să se facă periodic, în medie la 50 ani și nu la 5 sau 10 ani cum se obișnuia.

Ion Paraschiv, director general al Arhivelor Statului din R.P.R., a prezentat un raport în care a făcut un istoric al problemei Arhive-

lor din R.P.R., insistînd asupra metodei actuale de lucru, bazată pe sistemul comisiilor de expertiză și al indicatoarelor, lucrări întocmite de către fiecare instituție, întreprindere sau organizație, cu termen de păstrare pentru fiecare categorie de acte.

În cea de a 3-a ședință a Congresului s-a dezbătut problema arhivelor particulare, raportul fiind prezentat de *Ricardo Filangieri*, președintele Consiliului Internațional al Arhivelor.

Această chestiune are un aspect spinos, în privința tutelei statului care, după raportor, nu este permisă, deoarece sînt două principii care intră în conflict — acela al proprietății particulare și cel al interesului comun.

În unele țări arhive particulare sînt considerate arhivele de familie, ale sindicatelor, societăților de binefacere, institutelor de cultură, întreprinderilor, societăților autonome, chiar dacă sînt naționalizate, cele religioase — toate acestea fiind împărțite în particulare și economice.

În Anglia, pe lângă arhivele particulare, mai este o categorie de arhive semipublice, arhivele eclesiastice formînd un grup aparte.

În R.F.G., Austria, Elveția se face distincție între arhivele personale și de familie, iar particulare sînt considerate arhivele federațiilor, întreprinderilor economice, ale partidelor și comunităților religioase care n-au caracter juridico-public; la acestea, Spania adaugă și pe cele ale notariatelor din ultimii 100 de ani.

O chestiune acută pentru legislatori a fost crearea de legi pentru protecția arhivelor ce nu aparțin statului, iar pentru arhiviști de a le aplica. Astfel, în majoritatea țărilor, guvernele exercită o acțiune tutelară asupra arhivelor particulare prin instrucțiuni, inventare, unele publicate, recensăminte întocmite de societăți, asociații, comisii care încearcă o apropiere între stat și particulari.

În Italia chestiunea arhivelor private a fost abordată încă din 1877 la congresul internațional de statistică.

Pe baza principiilor fundamentale de indivizibil și inalienabil și a dreptului ce-l are statul prin legi speciale asupra oricărui act de valoare istorică, au fost salvate cele mai importante arhive particulare din Italia meridională.

În Franța, prin legea din 1938, arhivele particulare sînt puse pe același plan cu celelalte materiale documentare interesînd istoria națională.

În majoritatea țărilor (Italia, Franța, Spania, Finlanda, R.F.G., Venezuela, Iugoslavia etc.), exportul sau înstrăinarea arhivelor

particulare fără autorizație sînt interzise; în Franța și Italia conservarea arhivelor economice este permisă pe o perioadă de 10 ani. În Franța s-a creat chiar o subsecție a arhivelor particulare (1949) cu două comitete: unul pentru arhivele familiare și celălalt pentru arhivele economice; același sistem organizatoric este și în Finlanda.

În Spania, începînd din anul 1938, se depun stîruințe pentru ca cetățenii și așezămintele particulare să depună actele de interes istoric la *Archivos Historicos Provinciales*.

În Bavaria statul subvenționează arhivele particulare, cu condiția ca acestea să fie puse la dispoziția cercetătorilor; în acest scop există la Arhivele de Stat și o colecție de inventare ale arhivelor private.

În Elveția există dispoziții cantonale care prescriu depunerea inventarelor arhivelor particulare, publicate din inițiativă particulară, la Arhivele de Stat, publicîndu-se pînă în prezent 3 vol. de inventare.

În S.U.A. există o dispoziție relativă la cedarea către stat a documentelor înalților funcționari. Sînt publicate și norme pentru aceste arhive. Statul achiziționează numeroase arhive particulare pentru bibliotecă, iar transferul proprietății, exportul și publicitatea sînt libere.

În Venezuela, printr-un decret din 1914, se interzice vinzarea sau exportul neautorizat al documentelor istorice, dreptul de achiziție revenind de preferință statului. Prin legea din 1945 intră în supravegherea statului arhivele asociațiilor politice, culturale, particulare.

În țările cu regim socialist, intervenția statului este mult mai decisivă, în special în privința arhivelor instituțiilor particulare, întreprinderilor industriale și comerciale care au fost naționalizate.

În U.R.S.S., ca urmare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, majoritatea arhivelor instituțiilor particulare au fost preluate de Arhivele Statului; numai institutele științifice, muzeele și bibliotecile și-au păstrat vechile arhive. În prezent cetățenii au dreptul asupra arhivelor lor. Controlul arhivelor particulare se exercită de Direcția Generală a Arhivelor Statului.

Inventare ale arhivelor particulare au fost publicate chiar din anul 1918, iar documentele particulare de interes istoric și social sînt publicate de Arhivele Statului sau Academia de Științe, bibliotecă sau muzeu.

În Polonia, conform legii din 1928, arhivele particulare sînt tutelate de stat, selecționarea neautorizată se interzice.

În Ungaria, prin decretul din 1950, Centru Național al Arhivelor Maghiare are

dreptul să declare ca prezentînd interes național, arhivele private cu caracter istoric. S-a publicat un volum de inventare al arhivelor particulare depuse; exportul arhivelor particulare este aprobat.

Riccardo Filangieri consideră că este necesar ca arhivele particulare să fie înregistrate, cu permisiunea posesorilor, la Arhivele de Stat, iar acestea să posede un inventar analitic al lor. Administrațiile de Arhive trebuie să efectueze controale asupra păstrării tuturor documentelor pentru a se asigura buna lor păstrare la proprietari, sau aceștia să le predea statului prin cumpărare, donație sau depozit legal.

În cazul că documentele rămîn în posesia proprietarului, trebuie să se urmărească să nu se producă desmembrarea documentelor familiare de către membrii familiei. Proprietarul are dreptul a impune restricții asupra documentelor, chiar înregistrate; și mai dificilă este cercetarea arhivelor care au rămas tot timpul în miinile proprietarului. Soluționarea acestei probleme s-ar realiza prin reproducerea microfotografică a documentelor; se cere deci o colaborare mai strînsă între stat și particularii deținători de arhive, care ar da rezultate mai bune decît legile și regulamentele.

Prin rapoarte, discuții, intervenții, reprezentanții din diverse țări au completat raportul ținut de Riccardo Filangieri. Astfel, *Dr. Hanns Grimmb*, directorul Arhivelor de Stat din Magdeburg, expune problema arhivelor particulare în R.D.G., *Vladimir Khvostov* a făcut cîteva precizări în legătură cu arhivele particulare din U.R.S.S., *Adam Stebelski* (Polonia) a subliniat caracterul special al arhivelor private poloneze, *Pierre Desaux* (Belgia) a arătat situația incoerentă a arhivelor private din Belgia, iar *Robert — Henri Bautier* a expus situația arhivelor particulare în Franța.

Între documentele actelor anexe ale Congresului s-a prezentat o scurtă informare asupra activității depusă de U.N.E.S.C.O., în folosul Arhivelor.

În cursul ultimilor ani, U.N.E.S.C.O. a efectuat un număr de lucrări ce interesează direct Arhivele și pe arhiviști: protecția și păstrarea bunurilor culturale (printre care și arhivele) legalizate prin *Convenția de la Paris pentru protecția și păstrarea bunurilor culturale în caz de conflict armat*; facilități în scopul păstrării și microfilmării manuscriselor prețioase din arhive și bibliotecă, acțiuni de încurajare generală a tuturor statelor membre, pentru ca accesibilitatea colecțiilor

ce deșin să se facă pe scară cit mai largă savanților din toate țările.

În partea a doua a revistei *Archivum* se publică articole interesante, bine documentate, despre clădiri destinate Arhivelor.

Sam. Hedar face o prezentare a edificiilor Arhivelor naționale și municipale din Stockholm, cu depozitele lor subterane săpate în stincă, pe care le socotește superioare celor în beton.

T. R. Schellenberg (S.U.A.) face un scurt studiu asupra construcțiilor moderne de arhive, considerind că aspectul exterior al acestor clădiri trebuie să păstreze stilul specific al țării, al cărei patrimoniu național îl păstrează.

Georg Winter (R.F.G.) consideră că principiul conducător în construcția depozitelor este asigurarea păstrării arhivelor și posibilitatea consultării lor; grija arhivistului la construcția noilor clădiri de arhive, se va axa pe 3 puncte: 1) alegerea terenului pentru amplasare; 2) judicioasa repartitie în interiorul clădirii a diferitelor depozite și servicii, care va permite o rațională organizare a muncii; 3) noul depozit trebuie să fie înzestrat cu toate dispozitivele moderne contra focului, apei și luminii.

Ivor Collins (Anglia) arată în articolul său că în Anglia modernizarea clădirilor se ciocnește de respectul față de tradiție și de vechile valori arhitecturale. Există totuși patru clădiri din secolul XIX, sau începutul secolului XX, reamenajate, considerate ca cele mai moderne depozite din Anglia.

Noul depozit din comitatul Somerset, în curs de execuție, întrunește toate resursele

tehnicii moderne. Autorul dă date detaliate asupra fiecărui depozit citat și planul depozitului din Somerset.

Michel Duchein, în studiul intitulat *Clădirile Arhivelor departamentale din Franța*, prezintă realizările în acest domeniu, însoțite de schițe, planuri și planșe. Se prezintă date referitoare la 32 depozite departamentale mai importante.

Partea a treia a revistei *Archivum* cuprinde bibliografia analitică internațională a publicațiilor arhivistice, apărute între 1954—1956, fiind o continuare a bibliografiei din vol. II—IV.

Materialul bibliografic publicat în nr. VI și VII conține peste 3.900 titluri din 63 de țări.

În prezentul volum sînt menționate publicații de interes general, care tratează următoarele probleme: Bibliografii și generalități asupra Arhivelor; Doctrină și terminologie arhivistică; Istoria Arhivelor, Arhivele din antichitate; Științele complementare ale arhivisticii; Arhivele și administrația; Arhivele locale; Arhivele economice; Arhivele particulare; Selecționări și eliminări; Clasare și clasificare; Probleme de inventariere și catalogare; Ediții de documente; Reproducerea documentară; Documente cartografice, iconografice și tehnice; Clădiri și materiale pentru arhive; Păstrare și restaurare; Relații cu publicul; Muzecografie aplicată la arhive; Formarea și statutul arhiviștilor; Biografii, necrologuri și bibliografii de arhivistică; C.I.A. și cooperarea arhivistică internațională.

I. RADULESCU

Scriptores Byzantini, I, Ducas, Istoria Turco-Bizantină 1341—1462, Ediție critică de Vasile Grecu. Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1958, 507 p.; II, Laonic Chalcocondil, Expuneri Istorice. Creșterea puterii turcești. Căderea Împărăției Bizantine, în românește de Vasile Grecu. Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1958, 355 p.

Cu opera „Historia turcobyzantina” a lui Ducas, un apreciat istoric și literat bizantin din secolul al XV-lea, s-a început, de către Academia R.P.R., publicarea unora din cele mai importante și mai greu accesibile izvoare ale istoriei patriei noastre și ale unora dintre vecinii noștri. Chiar cea mai răspîdită ediție anterioară, publicată de Im. Bekker în *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, în 1834 la Bonn, a devenit, la noi, de mult, o raritate bibliografică și ca atare inaccesibilă multor cercetători. Toate edițiile anterioare

cele publicate de Vasile Grecu, ca edițiile de la Veneția (1729—1735), de la Bonn (1834) și a lui I. P. Migne în *Patrologia, Series Graeca*, vol. 157, Paris, 1837, sînt simple reîmprimări ale ediției publicată în 1649 de Ism. Bullialdus în *Corpus Byzantinae Historiae*. Toți editorii operei lui Ducas, de după Ism. Bullialdus, n-au mai cerzat manuscrisele acestei opere și s-au mulțumit cu textul transmis de acesta. De aceea ei au reîmprimat greșeliile și săriturile de cuvinte, de-a dreptul supărătoare, din ediția amintită.

Vasile Grecu dă (p. 13—14) un exemplu foarte semnificativ, dintre altele, de felul cum s-a tipărit de către Bullialdus și de către ceilalți edito-ri, un pasaj din cronică lui Ducas. Pasajul se referă la situația Țării Românești dintre anii 1413—1421. Din felul cum a fost reprodus s-au putut trage concluzii greșite de către istoricii noștri. În ediția lui Ism. Bullialdus s-a tipărit că în palatul sultanului Mahomed I (1413—1421) se afla „și tot celălalt material din Țara Românească” (Πάσαν ἄλλην ὕλην βλαχίας). Cuvântul βλαχίας „te-ar putea îndemna și ademeni să conchizi că Țara Românească era obligată pe atunci să dea pentru seraiul sultanilor de la Adrianopol persoane și lucruri deosebite”. Dar este eronat a se crede așa ceva pentru că în manuscrisele care au transmis opera lui Ducas nu este βλαχίας ci βλαχείας. Deci πᾶσαν ἄλλην ὕλην βλαχείας înseamnă „tot celălalt material pentru o viață de plăceri” și nu din Țara Românească. Numai această singură greșală, dintre altele, arată cât de necesară era o nouă ediție critică a operei lui Ducas. Se poate afirma că ediția întocmită de Vasile Grecu este singura de acest fel.

Vasile Grecu a tipărit, paralel cu traducerea, și textul cronicii lui Ducas în limba greacă, după manuscrisele P. și P₁, care se păstrează în Biblioteca Națională din Paris. Spre deosebire de ceilalți editori, Vasile Grecu a datat ambele manuscrise ca fiind primul de la mijlocul secolului al XVI-lea și al doilea de la începutul secolului al XVIII-lea. Pentru întocmirea noii ediții Vasile Grecu a mai studiat fragmentul din Cronică lui Ducas, păstrat într-un codex grec din Biblioteca Vaticană, sub nr. 1408, f. 154 și un rezumat neogrecesc al acestei cronici, păstrat în Biblioteca Academiei R.P.R. Studiind ultimul manuscris, Vasile Grecu a ajuns la concluzia că a fost întocmit între 21 octombrie și 13 noiembrie 1765, după textul publicat de Ism. Bullialdus, în 1649.

Ducas, afirmă just V. Grecu, a fost un istoric obiectiv și conștiințios și prin aceasta este superior lui Sfrânțes, Chalcocondil și Critobul. El a scris cu un talent remarcabil și simț dramatic. Impresionează descrierea căderii Constantinopolului, care este cea mai frumoasă și mai mișcătoare dintre toate descrierile lăsate de scriitorii contemporani.

Cronică lui Ducas este un izvor însemnat (nu de mână întâi ca pentru istoria turco-bizantină), pentru istoria patriei noastre din prima jumătate a secolului al XV-lea și ceva după aceasta. După informațiile pe care ni le dă Ducas, aflăm că la curtea lui Baiazid I, la Brusa, se aflau nenumărate bogății și

„persoane alese de parte bărbătească și femeiască, din cele curate la trup și cu fața frumoasă”, că în jurul lui stăteau „băiețandri tineri și dolofani și fecioare mai strălucitoare ca soarele” de „ale grecilor și sirbilor, rominilor și albanșilor, ungurilor și sașilor, bulgarilor și latinilor” (p. 86). Alte informații din această cronică arată sprijinul efectiv, chiar în trupe, dat de către romini unora dintre fiii lui Baiazid I pentru a ocupa tronul (p. 154—156).

Din alte pasaje se întrevăde că Țara Românească era singura putere de care turcii țineau seama (p. 236) în această vreme, pentru că Murad I a făcut cunoscut rominilor, prin soli, urcarea sa pe tron. Iar, după aceasta, Ducas a consemnat că au venit „soli de pretutindeni, cu urări de bine, la intrarea sa în domnie și de la despotul Serbiei și de la voievodul Țării Românești, și a încheiat pace cu aceia” (p. 238).

Ducas dă informații de prima mână despre amestecul lui Mircea cel Bătrîn în luptele pentru domnie dintre urmașii lui Baiazid I. Menționează participarea rominilor la lupta de la Varna (p. 132, 238) și dă informații unice despre legăturile lui Vlad Dracul cu Murad I (p. 262), despre expediția lui Mahomed al II-lea împotriva lui Vlad Țepeș din 1462. Se amintește, cu această ocazie, obligația Țării Românești de a da turcilor cei 500 de băieți pentru corpul ienicerilor și tributul anual de zece mii de galbeni. Vlad Țepeș, consemnează Ducas, a spus sultanului că „galbenii îi are gata să-i dea, băieții însă nu poate” (p. 430). Cronică lui Ducas are și alte numeroase știri de istorie românească, ceea ce arată importanța sa ca izvor istoric.

În concluzie, datorită cunoștințelor sale de limbă greacă și de istorie bizantină, Vasile Grecu a dat o ediție nouă a cronicii lui Ducas, întocmită după toate regulile criticii științifice, punind-o astfel la îndemina cercetătorilor. Vasile Grecu, pentru a nu da naștere la nici o îndoială a tipărit, paralel cu traducerea în limba română, și textul în limba greacă. Prin urmare, noua ediție a cronicii lui Ducas este cea mai bună dintre cele cunoscute pînă astăzi istoriografiei contemporane, fiindcă toate celelalte nu repetă decît ediția din 1649, cu toate greșelile ei.

Studiul introductiv putea fi mai dezvoltat pentru relațiile romino-bizantine și romino-turce din prima jumătate a secolului al XV-lea. Cu toate acestea se poate susține că studiul introductiv este adecvat, deoarece indică în linii generale totul, ca greutatea alcătuirii unei astfel de ediții, precum și

viața, activitatea, opera și talentul de scriitor al lui Ducas.

Ediția cronicii lui Ducas dată de Vasile Grecu umple un mare gol, resimțit de mult, în istoriografia noastră.

În aceeași colecție Vasile Grecu publică în traducere românească, pentru prima oară, lucrarea lui Laonic Chalcocondil, după textul dat în ultima ediție, de Eugenius Darko, t. I, Budapesta, 1922 și t. II, partea întâia, 1923 și partea a doua, 1927. Această nouă lucrare reprezintă volumul al II-lea din izvoarele istorice bizantine cu știri ample despre istoria țărilor noastre, pe care le publică Academia Republicii Populare Romine.

Laonic Chalcocondil a fost un bun cunoscător al istoriei și vieții turcilor din secolul al XV-lea, avind informații bogate asupra administrației și veniturilor Imperiului otoman. Din felul cum și-a scris opera, Laonic Chalcocondil apare ca un om cu multe și variate cunoștințe. „El ne descrie diferite țări și popoare și orașe, mai apropiate, dar și mai depărtate de tot, cu obiceiurile și moravurile lor, cu știri despre așezarea, întinderea lor, precum și din istoria lor mai veche sau mai nouă”. De aceea, lucrarea lui Chalcocondil a fost foarte răspândită, circulând în multe manuscrise, ceea ce arată prețuirea ei (*Introducere*, p. 8).

Chalcocondil și-a împărțit lucrarea în zece cărți, luând ca model operele lui Herodot și Tucidide. Lucrarea lui Chalcocondil, deși se ocupă în special de istoria turco-bizantină, însă, prin numeroasele digresiuni pe care le face asupra diferitelor țări și popoare, poate fi considerată ca o istorie universală până prin anii 1463—1464. Aceasta arată că el a citit toată literatura greacă antică și bizantină, și că, în plus, și-a cules multe informații și pe cale orală, străduindu-se să fie cit mai bine informat. El a mai posedat și foarte multe cunoștințe enciclopedice, din care mare parte le-a inserat în lucrarea amintită. Din cuprinsul operei sale se poate constata că Laonic Chalcocondil este un istoric obiectiv, cumpătat, doritor permanent să afle adevărul.

Este foarte important faptul că el și-a dat seama „de marea însemnătate istorică a avântului puterii turcești și și-a propus să descrie dezvoltarea și creșterea acestei puteri și în jurul ei să grupeze descrierea celorlalte

evenimente; este o netăgăduită dovadă că Laonic este un istoric de o indiscutabilă valoare și de un însemnat talent” (*Introducere*, p. 17).

Sintem de acord că trebuie să-i fim recunoscători lui Laonic Chalcocondil pentru numeroasele știri de istorie românească pe care le-a inserat în opera sa. De aceea lucrarea lui este un izvor narativ foarte important pentru istoria patriei noastre. Chalcocondil numește Moldova Bogdania Neagră, iar despre moldoveni scrie că erau „un neam ales și destoinic” (p. 93—94). El dă numeroase știri despre intervenția lui Mircea cel Bătrîn în luptele dintre urmașii lui Baiazid I (p. 114—115, 120, 130—131 etc.), despre participarea rominilor la luptele de la Nicopole, Varna (la care ar fi participat zece mii de călăreți romini) și Cosova (p. 59, 63—64, 193), despre originea și calitățile de mare războinic ale lui Ioan de Hunedoara, despre înfringerile și victoriile lui (p. 196, 199, 200, 210, 214).

Descriind atacurile turcilor împotriva Transilvaniei, Chalcocondil are ocazia să arate întinderea acestui teritoriu, administrația lui și să dea informații despre autonomia unor orașe de aici (p. 148, 155—156). Are, apoi, informații despre amestecul lui Ioan de Hunedoara în afacerile interne ale Țării Românești (p. 158, 200). Descrie înfringerea de la Belgrad a lui Mahomed al II-lea, iar cu ocazia morții lui Ioan de Hunedoara îi face o frumoasă caracterizare. Cităm: „și a fost acest bărbat foarte destoinic întru toate și de jos s-a ridicat la mare putere... Acest bărbat toate le făcea cu rivnă și la nevoie știa să se folosească de ce-i sta la îndemână și îndată să fie față acolo, unde ar fi nevoie de el” (p. 245).

Interesantă este descrierea luptei lui Mahomed al II-lea cu Vlad Tepeș, din 1462, cu știri unice, că atacul de noapte asupra taberei turcești, mărimea armatei turcești, prada luată din țară de turci — de peste două sute de mii de capete de vite (p. 286). Interesantă este informația despre înțelegerea dintre Mahomed al II-lea și Ștefan cel Mare, din anul 1462 (*ibidem*).

În concluzie, Vasile Grecu, datorită pregătirii și cunoștințelor sale, prin editarea, în traducere, a operei lui Chalcocondil, a pus la îndemina cercetătorilor de istorie al doilea izvor — după cronica lui Ducas — cu un conținut variat și interesant, cu știri unice și detaliate despre istoria noastră din secolul al XV-lea.

N. GRIGORAȘ

Übersicht über die Bestände des Deutschen Zentralarchivs Potsdam. Berlin, 1957, nr. 1 (Privire asupra fondurilor Arhivei Centrale Germane din Potsdam; seria de publicații a Arhivei Centrale Germane).

Conducerea Arhivei Centrale Germane din Potsdam a luat inițiativa publicării unei serii de lucrări de informare, asupra cuprinsului fondurilor arhivistice concentrate în depozitele sale, în scopul de a face cunoscut într-un larg cerc de cercetători materialul documentar de care dispune, cu indicații asupra stării de organizare și posibilității de informare.

Prima din serie, apărută în ireproșabile condiții tehnice în editura Rütten & Loening din Berlin în anul 1957, sub redacția lui Helmut Lötze și Hans-Stephan Brather este cea de care ne ocupăm în rindurile ce urmează.

Lucrarea, pe lângă că urmărește scopul de a face cunoscute materialele într-un cerc cit mai larg, prezintă un interes deosebit sub raport arhivistic, în privința modului de organizare a fondurilor în depozite și a prezentării lor.

Dificultățile întâmpinate de către arhiviști germani și cărora aceștia le-au făcut față cu succes, au constat în primul rând în dezorganizarea materialelor, datorită evacuarilor din timpul ultimului război, apoi insuficienței spațiului de depozitare, precum și în numărul prea redus al personalului calificat în raport cu volumul mare al materialelor arhivistice pe care și le-au propus să le organizeze (cca. 8000 m. l.).

În introducere se arată că s-a folosit ca metodă de lucru, fie menționarea existenței unor fonduri, fie o prezentare amănunțită a altora, după caracterul materialului documentar.

Organizarea materialului s-a făcut cu respectarea principiului provenienței. De aci derivă sistemul de prezentare a fondurilor: menționarea datelor extreme a funcționării instituțiilor creatoare de fond și a dezvoltării lor, oglindită în materialul prezentat. Se adaugă datele extreme ale materialului arhivistic, pe părți structurale, starea lui de ordine în prezent și informații bibliografice pentru cunoașterea istoricului instituției și a fondului. Organizarea materialelor s-a făcut după un studiu prealabil al istoricului instituției, a părților structurale în evoluția lor administrativă, cu respectarea tuturor detaliilor structurale.

Autorii, pentru a veni în sprijinul cercetătorilor mai puțin familiarizați în problema instituțiilor statului german din perioada 1866/71 — 1945, înainte de a trece la pre-

zentarea fiecărui fond în parte, într-un scurt istoric se ocupă cu definirea și precizarea atribuțiilor instituțiilor în angrenajul general al aparatului de stat german din perioada respectivă.

Istoricului instituțiilor îi urmează o prezentare rezumativă a arhivelor fostului Reich, a structurii și dezvoltării „Secției I” a Arhivei Centrale Germane, de fondurile căreia se ocupă autorii.

Pentru orientarea largă a cercetătorilor, după fiecare fond urmează indicații bibliografice referitoare la istoricul instituției și al fondului.

Este interesant să urmărim metoda de lucru și sistemul de prezentare materialelor. Ceea ce ușurează mult orientarea în acest vast material arhivistic, este concepția instrumentelor de evidență, la baza cărora stă gruparea materialelor pe categorii mari de probleme, materiale provenite de la instituții care au îndeplinit în trecut funcțiuni asemănătoare. Spre exemplu, în ansamblul lor, materialele au fost grupate în două mari categorii: probleme externe și probleme interne. În categoria problemelor externe sînt tratate arhivele provenind de la Oficiul Reichului pentru Colonii și de la Ministerul Reichului pentru Ținuturile ocupate din Răsărit; în categoria problemelor interne intră arhivele Cancelariatului Reichului, Ministerului de Interne și Ministerului Reichului pentru Ținuturile ocupate.

Sistemul acesta a făcut cu puțință documentarea temeinică a unui număr de arhiviști în problemele respective, în cunoașterea amănunțită a instituțiilor și dezvoltării lor, precum și a materialelor arhivistice create, care le-au fost date în sarcină pentru organizare.

Merită să fie relevat apoi sistemul de identificare a fondurilor din depozitele Arhivei Centrale de la Potsdam. Fiecare fond are un indicativ compus din patru cifre. Primele două cifre reprezintă grupa de probleme din care face parte fondul, iar ultimele două indică numărul fondului din cadrul grupei în care se află. Spre exemplu, grupa în care se află materialele arhivistice referitoare la problema poștelor, are ca indicativ numărul 47. În cadrul grupei fiecare fond provenit de la o instituție cu preocupări asemănătoare poartă alt număr de fond, inserat după numărul grupei. Astfel Reichspostministerium va avea indicativul 47. 01, sau Reichspost-zentralamt cu indicativul 47.02 și, în conti-

nuare, Oberpostdirektion 47.03. În toate aceste exemple primele două cifre reprezintă numărul grupei în care se încadrează fondurile respective, iar următoarele două, numărul fiecărui fond din grupă în ordine crescândă.

În ceea ce privește depunerile particulare, ele sînt prezentate după același sistem cu deosebirea că, după numărul de grupă, pentru identificarea depunerii, este menționată inițială și litera următoare ei din numele depunătorului, cu adaosul numărului de ordine din cadrul seriei. De exemplu, pentru identificarea depunerilor făcute de Bucher Lothar și Buchka Gerhard, se urmărește indicativul menționat astfel: Bucher, Lothar = 60 Bu 1; Buchka, Gerhard v. = 60 Bu 2.

La fiecare fond în parte, autorii arată și instrumentele auxiliare de orientare și data întocmirii lor. Dacă la un fond nu sînt menționate instrumentele respective, înseamnă că nu poate fi folosit.

O altă problemă asupra căreia vrem să ne oprim este folosirea materialelor. Folosirea este reglementată de „Instrucțiunile pentru folosirea arhivelor de stat ale Republicii Democratice Germane”, din 20 octombrie 1951. În principiu consultarea materialelor arhivistice se face în incinta Arhivelor, într-o sală amenajată în acest scop. Scoaterea lor din unitate se poate face numai în cazuri excepționale, bine motivate, și în acest din urmă caz ele trebuie studiate în localul altor

arhive sau biblioteci universitare, cu obligația pentru aceasta din urmă, de a le pune la dispoziție cu respectarea instrucțiunilor de folosire.

Aprobarea de folosire pentru aceste creșterea înainte de 9 noiembrie 1918 se dă pe baza unei recomandări, de către directorul Arhivei Centrale Germane, iar pentru cele create după această dată numai de Administrația Arhivelor de Stat din Ministerul Afacerilor Interne. Pentru cercetătorii din Republica Federală Germană și pentru cei din străinătate, aprobarea se dă numai de către Administrația Arhivelor Statului.

Cercetătorul este obligat să prezinte la control extrasele și transcrierile, iar un exemplar din lucrarea ce va publica, se trimite gratuit Arhivelor Centrale Germane.

Întocmită de un colectiv compus din Dr. Hans-Stephan Brather, Dr. Gerhard Enders, Dr. Bruno Gloger, Dr. Helmut Lötze, Dr. Ingo Rösler și Dr. Gerhard Schmid și cu sprijinul altor arhiviști, lucrarea reușește să ne dea o imagine asupra muncii susținute de arhiviștii germani, de a face ordine în arhivele răvășite din cauza evenimentelor ultimului război.

Autorii întrebînd un sistem practic de evidență, au făcut cu puțină cunoașterea în general a materialelor și folosirea lor cu ușurință.

FERENCZ GERARD

M. GUBOGLU, *Paleografia și Diplomatica Turco-Osmană. Studiu și Album*. Ed. Academiei, 1958, 351 p. + 4 pl. + 11 p. (index).

Publicarea unor importante instrumente de lucru și folosirea lor de către cercetătorii istorici contribuie în largă măsură la îmbunătățirea muncii de creație științifică, la abordarea unor probleme cu conținut cit mai variat și la reducerea timpului consacrat adunării și identificării materialului documentar. În acest sens se publică adesea cataloage de documente, cataloage de arhivă, culegeri de documente, inventare de fonduri arhivistice etc., care sînt mult apreciate și așteptate de cercetători. Trebuie să remarcăm contribuția adusă de Academia R.P.R. care din anii 1948—1949 a inițiat publicarea colecției *Documente privind istoria României* și de Direcția Generală a Arhivelor Statului care a publicat, în anii 1947—1958, 36 de titluri conținînd: indici cronologici, cataloage de documente, îndrumătoare, conspecte, tabele sincronice, colecții de documente, inventare arhivistice, inventare de protocoale etc.

Munca de cercetare științifică mai este ușurată și de redactarea materialului documentar într-o limbă accesibilă. Pregătirea profesională a cercetătorului în domeniul istoriei patriei noastre necesită o temeinică cunoaștere a mai multor limbi scrise adesea într-un alfabet diferit de cel latin. Astfel, pentru perioada veche acesta trebuie să cunoască limbile greacă și latină, pentru studiul perioadei evului mediu limbile slavă, latină, neo-greacă, română cu caracterul chirilic, maghiară etc., pentru perioada mai nouă limbile moderne.

Cea mai mare dificultate o întîmpină istoricii noștri în folosirea materialelor documentare scrise în limba otomană sau turco-osmană într-un alfabet, greu de înșușit, cel arab. Se știe că, datorită unor condiții istorice deosebite, Principiatele române au fost sub jugul Imperiului otoman aproape 500 de ani. Din această perioadă îndelungată există

un mare număr de cronică și documente în limba otomană referitoare la țara noastră, foarte puțin cercetate până azi. O mică parte din ele se află în diferite fonduri de arhivă din țară¹⁾, altele sînt răspindite prin țările vecine : U.R.S.S., Ungaria, Bulgaria²⁾, Iugoslavia, iar cele mai multe se află în Arhivele centrale din Turcia și anume la Muzeul Topkapiserai din Constantinopol.

Cunoașterea și interpretarea acestor documente, în lucrări, de către istoricii noștri s-a făcut și se face încă într-un ritm lent, datorită numărului redus de cunoscători ai limbii turco-osmane. Dar nu este de ajuns să cunoști această limbă pentru a putea folosi asemenea documente, ci trebuie să ști totodată paleografia și diplomatica turco-osmană. După cum arată M. Guboglu, autorul lucrării pe care o prezentăm, „studierea unui vechi text otoman, manuscris sau document prezintă greutăți deosebite chiar pentru cunoscătorii de limbă turcă și scriere arabă” (p. 5). Descifrarea acestor documente necesită : 1) cunoașterea tipurilor și genurilor de scriere arabă, 2) observarea și lectura corectă a semnelor diacritice, 3) observarea foarte atentă a onomasticii și toponimiei străine ; la toate acestea se mai adaugă necesitatea unei temeinice pregătiri în domeniul istoriei și lingvisticii.

Lucrarea lui M. Guboglu vine să umple acest gol, constituind un adevărat tratat de paleografie și diplomatică turco-osmană. „Scopul acestei lucrări — menționează autorul — este de a pune la îndemîna studenților ce se consacră cercetărilor istorice și lingvistice, elementele premergătoare de specializare în domeniul orientalisticii ; totodată ea poate fi folosită și de toți aceia care vor să se inițieze în materie de paleografie și diplomatică musulmană” (p. 7).

În Prefața lucrării (p. 5—7) se arată necesitatea întocmirii unei astfel de lucrări, mai ales pentru cercetătorii din țara noastră, greutățile întâmpinate pentru alcătuirea ei, realizările orientaliștilor străini în acest domeniu, planul de concepție și scopul lucrării.

În *Introducere* (p. 9—20) autorul face o scurtă analiză a istoriei cercetării și publicării documentelor turcești ale epocii otomane

în diferite țări și în țara noastră și totodată o expunere critică a lucrărilor mai importante în acest domeniu. Autorul arată că deși aceste preocupări încep încă din secolul XVIII, totuși o cercetare științifică a documentelor turco-osmane se face abia după primul război mondial (p. 9). Sînt trecute apoi în revistă lucrările de orientalistă ale cercetătorilor maghiari, austrieci, ruși și sovietici, ucraineni, egipteni, francezi, cehi, sirbi, polonezi și bulgari, insistîndu-se mai ales asupra importanței lor pentru dezvoltarea științei istorice. În ultima parte a *Introducerii* se face o analiză a contribuției românești în domeniul orientalisticii, începînd cu lucrările lui Dimitrie Cantemir și Ienăchită Văcărescu, care au folosit pentru prima dată izvoare diplomatice turcești. Date mai ample asupra acestei probleme se pot afla într-o lucrare specială a autorului intitulată „Orientalistica română”³⁾ pe care o completează în lucrarea de față cu informații pînă în 1958 (p. 16—20).

În studiul *Paleografia* (p. 21—50) M. Guboglu face o amplă analiză a elementelor externe ale documentelor turco-osmane : hirtia, filigranele, formatul, tipurile și genurile de scriere, materialele și uneltele de scris, sigiliile, abrevierile, modul de conservare etc. Cercetătorii pot afla că turcii au folosit în mod exclusiv, pînă la începutul secolului XVIII, hirtia de import (p. 24) și abia de atunci înființează o primă întreprindere de fabricat hirtie, pe care a văzut-o trecînd prin Constantinopol și călătorul La Mottraye⁴⁾. Cu toate acestea turcii au importat mai departe hirtia de scris, pînă în 1922, în special din Veneția și Austria.

Se prezintă în continuare calitățile de hirtie, prepararea și compoziția ei, curățirea, tăiatul, linierea și formatul hirtiei. Cunoașterea formatului în care sînt scrise actele otomane este foarte importantă intrînd după formatul hirtiei aceste acte se împart în cel puțin 7 categorii : *firmān*, *berat*, *hoget*, *ilam*, *tacir*, *senet* și *teschere*. Materialele principale de scris, arată autorul erau cerneala și vopselele. Se dau date interesante despre compoziția cernelei negre, a nisipului auriu care se presăra peste cerneală, a vopselelor și cernelurilor colorate : aurie, roșie, verde, albastră, albă, violetă, trandafir și galbuie. Folosirea acestor cerneluri colorate și a vopselelor se făcea mai ales

¹⁾ M. Guboglu, *Documentele turcești din Arhivele Statului și importanța lor pentru cercetările istorice*, în volumul festiv „Arhivele Statului, 125 ani de activitate” 1831—1956, Buc., 1957, p. 427—457.

²⁾ Arhiva Secției orientale a Bibliotecii „Vasile Kolarov” din Sofia.

³⁾ „Studii și articole de istorie”, Buc., 1956, p. 314—350.

⁴⁾ La Mottraye, *Voyage de ... en Europe, Asie et Afrique*, 1727, vol. I, p. 138—139.

pentru împodobirea monogramelor (turale) sultanilor. Autorul confirmă aceasta anexind la sfârșitul lucrării câteva facsimile de turale colorate (pl. I—IV). Era bine ca aceste planșe colorate să fi fost plasate la pagina 26, acolo unde se vorbește despre folosirea cernelurilor și a vopselelor și despre latura lor estetică.

După prezentarea uneltelor de scris (calem), a chenarului, se trece la textul documentelor. Aici, se acordă o deosebită atenție distanței între rinduri și tipurilor și genurilor de scriere otomană. O scurtă prezentare a scrierii arabe folosite de popoarele islamice (p. 27) este urmată de descrierea celor mai principale tipuri de scriere otomană și anume: neshi, sülüs, ta'lik, nestalik, muhakak, raihani, ri'ka, divani și siyakat, precum și a diferitelor lor variante. Potrivit afirmațiilor autorului, în 1942 profesorul Mahmud Yazir din Constantinopol a constatat că există cel puțin 19 tipuri și genuri principale de scriere otomană (p. 32).

Autorul prezintă, de asemenea, grafia numerelor, a abrevierilor, a sigiliilor și modul de împăturire a documentelor (p. 32—34). Acest capitol este însoțit de un mare număr de planșe, reprezentând 17 tipuri de filigrane de hirtie pe care au fost scrise documentele turco-osmane începând din 1550 până în 1912 (p. 35—36), precum și un număr de 23 de modele de scriere otomană, fotocopii după manuscrise și documente sigiliu, monete și decorații (p. 36—50).

Urmează capitolul intitulat *Diplomatica*, care începe cu o privire de ansamblu asupra cancelariei divanului imperial. Aici se observă lipsa unui titlu special care trebuia să anunțe problema respectivă. Se trece la analiza elementelor diplomatice ale documentelor turco-osmane (p. 51—91). În primul rînd se fac considerații generale asupra documentelor turco-osmane. Astfel, aflăm că „limba turcă-osmană are doi termeni care servesc pentru desemnarea actelor și documentelor islamice” (p. 53); aceștia sînt *vesika* și *evrak*. Primul se referă la documente și scrisori, al doilea la orice fel de act avînd un sens mai general. După felul autorităților care au emis acest gen de acte, autorul le mai împarte în acte laice și acte religioase (p. 54).

În arhivele din țara noastră, numărul actelor laice este cel mai numeros; de aceea M. Guboglu le face o clasificare riguroasă, arătînd că există următoarele categorii: rapoarte către sultani, scrisori ale marilor viziri și înalților funcționari, documente ale funcționarilor cu împuterniciri spe-

cială, scrisori și ordonanțe ale beilerbeilor, acte ale micilor funcționari, copii, însemnări oficiale în condiții, petiții și rapoarte, scrisori particulare etc. Trecînd apoi la nomenclatura documentelor laice, autorul precizează că sînt aproape 20 de categorii. O importantă observație făcută cu acest prilej, este aceea că termenul de firman, bine cunoscut în limba romînă, este arhaic și cu sens general; ca și altele el nu furnizează nici un indiciu asupra conținutului actului în sine (p. 55). Autorul se ocupă, în primul rînd, cu diplomatele emise de cancelaria sultanilor care conțin un mare număr de epitete și atribute la adresa emitentului. Numărul lor este destul de mare, ridicîndu-se la peste 44 de numiri.

Un alt element de diplomatică este *invocatio*. În actele turco-osmane, afirmă autorul, sînt două asemenea formule: una este formată „dintr-unul sau mai multe cuvinte în care se pomenesc numele lui Allah”, a doua constă de obicei dintr-o rugăciune. Cea mai folosită este prima, despre care autorul dă nu mai puțin de 22 de variante (p. 56—58).

Urmează apoi *intitulatio*, adică titulatura sultanilor (unvan) care este plină de atribute la adresa celui de la care este emis actul. Pentru exemplificare sînt redate, cu text turco-osman și în traducere, câteva titulaturi ale sultanilor: Suleiman Magnificul, Mustafa I, Mustafa II, Selim III. Din acest punct de vedere, autorul atrage atenția că pentru principii musulmani și înalții funcționari existau o întreagă serie de titulaturi și dă ca exemplu 22 variante (p. 58—61).

În continuare, M. Guboglu arată că în cea mai mare parte a diplomelor imperiale se întîlnește o altă formulă diplomatică și anume așa numita *inscriptio* (elkap). Cele mai vechi formule diplomatice figurează în Codul legislativ al sultanului Mehmed al II-lea (kanunname). Din analiza acestor formule de adresare se ajunge la rezultate interesante, din care reiese că bogăția și conținutul formulor era în strînsă legătură cu locul pe care-l ocupa emitentul în ierarhia socială (p. 61—62). Pentru demnitarii străini aceste formule erau diferite. În acest sens se dau exemple referitoare la formulele diplomatice pentru monarhii europeni ai Austriei, Poloniei, Rusiei, dogele Venetiei etc. (p. 62—63). Alți termeni din diplomatică analizați de autor sînt: *salutatio* (do'va), *transitio*, *naratio*, *dispositio*, *sanctio* despre care se dau lămuririle necesare însoțite de exemple (p. 64—66). În fine, relativ la datarea documentelor se dau o seamă de exemple din acte turco-osmane privind, mai

ales, ȃra noastră (p. 66—67). Acest capitol se ȃnceie cu explicaȃii despre epilog și indicarea locului de emiterc (p. 67). Un amȃnunt interesant, remarcat de autor, este faptul cȃ actele turco-osmane sȃnt lipsite de ȃscalȃturi și sigilii. Țn schimb posedȃ monograma sultanilor sau tura.

Pentru turale M. Guboglu consacrȃ un capitol special, arȃtȃnd originea și dezvoltarea lor, textul, precum și aspectul exterior. Țnsistȃnd asupra turalelor ca elemente importante de legalizare a diplomelor imperiale, autorul le reliefeazȃ textul care este ȃmpletit ȃn forma turalei. Aflȃm totodatȃ cȃ ȃn textul turalei se gȃsește numele sultanului emitent, numele tatȃlui sȃu și epitetul „vesnic ȃnvȃgȃtor”. La sfȃrșitul lucrȃrii se dau 4 planșe colorate care reprezȃntȃ forma turalelor sultanilor Osman I (1618), Selim al III-lea (1801, 1802) și Mahmud II (1831). Analiza actelor emise de sultani se ȃnceie cu o privire generalȃ asupra unei categorii speciale de acte lipsite de formule și epitețe, avȃnd un caracter administrativ-economic, cunoscute sub numele de berat sau brevet imperial (p. 70—71).

Se trece apoi la analiza celorlalte categorii de acte: documentele marilor demnitari otomani (ȃmpȃrțite ȃn douȃ categorii: rapoarte sau memorii (telchis) și decrete (mehtub) ȃnaintate de marele vizir sultanului) (p. 71—74). Acestor acte, arȃtȃ autorul, le lipsesc unele formule diplomatice, de ex. intitulatio; cit privește formulele de titlaturȃ, ele sȃnt mai lungi la cele vechi și mai scurte la cele recente. La acest tip de documente se menȃioneazȃ cȃ existȃ monograma marelui vizir, numitȃ pence, care are o altȃ formȃ decit turaua, deși pȃstreazȃ o formȃ artisticȃ deosebitȃ, rivalizȃnd chiar cu turaua. Autorul se referȃ apoi la textul, locul și ȃntrebunȃrea pencelei, la semnȃturile cu cozi, la autentificarea acestor acte și la adresa lor exterioarȃ (p. 73—74).

Țn continuare se face analiza documentelor marilor demnitari cu misiuni speciale, a documentelor beilerbeilor și sangeacbeilor, a documentelor vizirilor, a brevetelor guvernatorilor de provincie, a corespondenȃei dregȃtorilor mȃrunți din provincie, a copiilor condicilor, ȃlbelor, sigiliilor și peceȃilor, corespondenȃei de familie, precum și documentelor hanilor tȃtari (p. 74—82).

Un capitol cu totul aparte îl ocupȃ documentele religioase din care fac parte zapisele (hoget), actele fundaȃiilor pioase (vakıf) și actele de sentȃnȃ (fetva). Acestea din urmȃ sȃnt așȃ numitele acte ale cadȃilor, ale molalelor și naipilor, aflate ȃn numȃr destul de mare ȃn arhivele noastre. Dintre

ele cele mai des ȃntȃlnite sȃnt fetvalele. Ca și la actele laice și aici autorul arȃtȃ toatȃ terminologia diplomatiei otomane ȃncȃȃtenite și ȃn izvoarele noastre istorice (p. 82—83).

Un mic capitol este consacrat analizei formulcilor diplomatice ȃntȃlnite ȃn actele și documentele adresate domnilor, caimacimilor și marilor dregȃtori romȃni (p. 83—89). Cercetȃtorii istorici pot afla aici titlul domnilor romȃni, prin exemple scoase din diferite cronicȃ și documente, semnele lor de investiturȃ, formulele diplomatice destinate domnitorilor și dregȃtorilor romȃni. De asemenea sȃnt analizate elementele diplomatice ale actelor turcești trimise de domȃni romȃni la Poarta otomanȃ (p. 87). Acest capitol se ȃnceie cu o privire de ansamblu asupra limbii și stilului documentelor turco-osmane, reliefindu-se ȃnfluenȃele orientale și europene suferite de acestea (p. 88—91).

Ca anexȃ la partea diplomaticȃ se dau importante instrumente de lucru pentru cercetȃtori: listele cronologice ale sultanilor Imperiului otoman 1299—1922 (p. 95—96), ale marilor viziri 1323—1877 (p. 96—101), ale miniștrilor de finanȃe 1459—1575 (p. 102), ale ȃnșangȃilor sau secretarilor de stat 1464—1576 (p. 103), ale reis efendiilor sau ale cancelariilor și miniștrilor de externe 1524—1830 (p. 103—107), ale marilor dragomani 1502—1821 (p. 107—108), ale cadȃilor de Istanbul 1458—1878 (p. 108—115), ale hanilor tȃtari din Hoarda de aur 1237—1499 (p. 115—116) și din Crimeea 1420—1792 (p. 116). Țn lucrarea de faȃtȃ autorul completeazȃ și precizeazȃ vechile liste cronologice publicate de el ȃn anii trecuȃi. Ele sȃnt foarte utile pentru identificarea dregȃtorilor și instituȃiilor ȃntȃlnite atȃt ȃn documentele turco-osmane, cit și ȃn actele istorice ale altor popoare. Unele din aceste liste ar trebui ulterior completate adȃugȃndu-se totodatȃ și alte liste tot atȃt de utile ca, de pildȃ, o listȃ a beilerbeilor de Rumelia, a capucheahaielelor romȃnești la Poartȃ, precum și unele liste de solii. Ca anexȃ pentru elementele de cronologie se prezȃntȃ un tabel de transformarea datelor hegirei ȃn ale erei noastre (p. 116). Aici ar fi fost necesar ca autorul sȃ dea și unele indicaȃii de utilizare a acestui tabel.

Urmeazȃ apoi bibliografia generalȃ cu 621 titluri de lucrȃri ȃmpȃrțite astfel: A. Manuscrise orientale; B. Documente turco-osmane; C. Articole și studii; D. Bibliografii; E. Dicȃionare, enciclopedii și gramatice; F. Cronologie și numismaticȃ; Adenda (p. 117—127). Bogȃȃia materialului din bibliografia generalȃ precum și cel ȃnclȃs ȃn

textul capitolelor analizate pînă acum, ne dau o imagine suficientă asupra caracterului științific și erudit a lucrării lui M. Guboglu. Urmează apoi lista de abrevieri și transcrieri (p. 129).

Ultima parte a lucrării este formată din regestele celor 203 documente (facsimile) provenite din fondurile Arhivelor Statului din București și provincie, de la Biblioteca Academiei R.P.R. și de la Muzeul de istorie al orașului București. Unele din ele sînt însoțite de note referitoare la persoanele menționate în actul respectiv (nr. 1) și de transcrierea în limba turcă cu litere latine a formulărilor diplomatice.

Este de remarcă faptul că autorul încearcă să dea o transcriere adaptată fonetismului limbii române, neținînd seamă de cea din Enciclopedia islamică sau de alte transcrieri străine limbii române. Unele dificultăți sînt rezolvate printr-o mică listă de transcrieri de la pag. 129. La alte acte sînt date chiar părți mai importante din text (nr. 3) sau chiar textul integral (nr. 4 și 8) însoțit de traducerea în limba română. În selecționarea pieselor, autorul a dat prioritate celor de natură diplomatică, iar actelor cu caracter particular le-a acordat un loc mai restrîns. Facsimilele oglindesc aproape toate tipurile și genurile de scriere, începînd cu secolul XV (1453) și terminînd cu anul 1915 (p. 131—162).

Un mare număr de documente se referă în mod direct la țara noastră și publicarea lor poate să constituie un mic exemplu în ceea ce privește importanța pe care o au în cercetările noastre istorice. Astfel sînt: firmanul din 9 iulie 1456 prin care se acordă negustorilor moldoveni dreptul de a face comerț în Turcia (nr. 3), act care în fond este un tratat de pace turco-moldav, tratatul de pace al Moldovei cu Turcia din 1491 (nr. 4), scrisoarea relativă la cucerirea Moldovei în 1538 (nr. 7) și a inscripției redactate cu acest prilej (nr. 8), firmame referitoare la Transilvania (nr. 9, 10—17, 21, 25, 26 etc.), acte privind hotărârile țărilor

romine cu Turcia (nr. 14, 51—56 etc.), acte referitoare la legăturile economice ale Turciei cu țările romine (nr. 24—34, 63—82, 143—156 etc.), acte referitoare la numirea domnilor romîni (nr. 58), condica de firmame și scrisori vizirale ale lui Alexandru Ipsilanti (nr. 80).

Un număr de acte se referă la perioada războiului ruso-turc din 1806—1812 (nr. 117—137), altele sînt brevete de decorație ale unor fruntași ai vieții noastre politice și chiar artistice (nr. 188—201), printre care înțîlnim și brevetul de decorație al lui Theodor Aman din 1855 (nr. 195). Facsimilele au fost bine alese și reproduse, cu excepția unuia (nr. 36) care este redat întors.

Lucrarea se încheie cu două rezumate unul în limba rusă (p. 331—339) și altul în limba franceză (p. 341—349). Indicele general deși este bine întocmit și foarte util pentru o orientare rapidă asupra lucrării este publicat detașat, ceea ce nu este recomandabil întrucît riscă să fie pierdut. S-ar fi putut evita aceasta dacă indicele ar fi fost introdus într-un plic prins pe ultima copertă.

Lucrarea lui M. Guboglu, ca rezultat al unor îndelungate cercetări, dovedește o înaltă erudicie a autorului, în domeniul paleografiei și diplomatiei turco-osmane și face cîinste științei istorice românești. Publicînd această lucrare în condiții tehnice admirabile, într-un format puțin obișnuit, cu un conținut bogat, variat și interesant, Editura Academiei R.P.R. aduce un serviciu real științei istorice, filologice și orientalistice din țara noastră. Ar fi fost de dorit ca o asemenea lucrare să aibe și o variantă într-una din limbile de mare circulație.

Sîntem convinși că lucrarea de față va ajuta în mod real cercetătorilor istorici, studenților și tuturor celor care doresc să se orienteze în studiul paleografiei și diplomatiei turco-osmane.

C. ȘERBAN

REVISTA ARHIVELOR
ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

Apare de 2 ori pe an, în 350 pag.

Redacția: București, Str. Arhivelor, nr. 2 — Telefon 13.37.77

C U P R I N S U L

	<u>Pag-</u>
* * * <i>Documente privitoare la lupta maselor muncitoare, sub conducerea P.C.R., împotriva războiului antisovietic și a ocupației hitleriste și pentru pregătirea condițiilor care au dus la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944</i> . . .	3
AL. MUREȘANU, adjunct al ministrului afacerilor interne, <i>Probleme actuale ale activității arhivistice în țara noastră</i>	35
ION PARASCHIV, <i>Contribuția arhivisticii la stringerea legăturilor culturale între țările lagărului socialist</i>	44

STUDII

MANEA MĂNESCU, membru corespondent al Academiei R.P.R., <i>Centenarul statisticii românești</i>	58
GH. UNGUREANU, <i>Cu privire la selecționarea arhivelor și eliminarea materialelor nefolositoare</i>	91

DISCUȚII, NOTE, COMUNICĂRI, DOCUMENTE

T. SÎRBU, <i>Documente privitoare la activitatea Comitetului unionist din Buzău (martie-septembrie 1857)</i>	109
GH. UNGUREANU, <i>Țărănimea din Moldova și Unirea Țărilor Române</i>	125
M. FANESCU, <i>Documente din expoziția organizată de Direcția Generală a Arhivelor Statului cu ocazia Centenarului Unirii Țărilor Române</i>	135
DAN BERINDEI, <i>Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866). Liste de miniștri</i>	147
C. TIMARU, <i>Despre pregătirea cadrelor de specialitate în domeniul arhivisticii</i>	164
I. IONAȘCU, <i>Date statistice noi despre București în anii 1810—1811, culese din arhivele Moscovei</i>	175
V. TRANDAF, P. MATEI, <i>Gospodăria agricolă de stat „Alexandru Sabia” (Mănăstirea) în documente</i>	192
M. MORARU, <i>Documente privitoare la cinematografia din țara noastră (1904—1905)</i>	227
M. APOSTOL, <i>Mărturie istorice</i>	233
ION SABĂU, <i>Frământări sociale și politice în Munții Apuseni, în anul 1790</i>	236
GH. DUZINCHEVICI, <i>Contribuții la tehnica întocmirii fișelor de catalog și inventar la documentele din Transilvania</i>	252
CAROL SZÁSZ, <i>Observații asupra metodelor de arhivare în arhiva Primăriei orașului Baia Mare și a Prefecturii Comitatului Maramureș</i>	270
I. LEONTE, <i>Sfatul domnesc al Țării Românești din anii 1601—1611</i>	283

CRONICA

<i>Conferința Arhivelor Cehoslovace, Praga 10—11 septembrie 1958</i> — ION PARASCHIV	298
<i>Arhivistica nouă în R. P. Chineză</i> — V. TRANDAF	305

RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE

G. A. BELOV și colab., <i>Teoria i praktika arhivnogo dela v SSSR, Moscova, 1958</i> (A. DAMASCHIN)	309
Archivmitteilungen, nr. 1—4/1958 (T. CARAPALEA)	316
Archivni Časopis, nr. 1—4/1958 (TR. IONESCU-NIȘCOV)	322
Une Table Rende utile à l'histoire, Paris, 1958 (M. FĂNESCU)	324
Archivum, VI, 1956 (I. RĂDULESCU)	331
Scriptores Byzantini, I, II (N. GRIGORAȘ)	336
Übersicht über die Bestände des Deutschen Zentralarchivs Potsdam (GERARD FERENCZ)	339
M. GUBOGLU, <i>Paleografia și diplomatica turco-osmană, Buc., 1958</i> (C. ȘERBAN)	340

СОДЕРЖАНИЕ

*** Документы касающиеся борьбы трудящихся масс под руководством Р.К.П. против войны с Советским Союзом и против гитлеровской оккупации, а также для подготовки условия которые вели к осуществлению революционного акта от 23 Августа 1944 г.	3
АЛ. МУРЕШАНУ, заместитель министра внутренних дел, Современные вопросы архивного дела в нашей стране	35
ИОН ПАРАСКИВ — Бклад архивоведения для закрепления культурных связей между странами социалистического лагеря	44

СТАТЬИ

МАНЯ МЭНЕСКУ, член корреспондент Академии Наук Р. Н. Р., Столетие румынской статистики	58
Г. УНГУРЯНУ, Относительно отбора архивов и выделения ненужных материалов	91

ДИСКУССИИ, ЗАМЕТКИ, СООБЩЕНИЯ, ДОКУМЕНТЫ

Т. СЫРБУ, Документы касающиеся деятельности комитета унионистов в городе Бузэу (март—сентябрь 1857 г.).	109
Г. УНГУРЯНУ, Крестьяне Молдавии и Объединение Румынских Княжеств	125
М. ФЭНЕСКУ, Документы из выставки организованной Генеральной Дирекцией Государственных Архивов по случаю столетия Объединения Румынских Княжеств	135
Д. БЕРИНДЕИ, Правительства времени Александра Иоана Кузы (1859—1866 гг.) Списки министров	147
К. ТИМАРУ, О подготовке специалистов в области архивоведения	164
И. ИОНАШКУ, Новые статистические данные о городе Бухаресте в 1810-1811 гг., извлеченные в Московских архивах	175
В. ТРАНДАФ, П. МАТЕИ, Государственное сельское хозяйство им. „Александра Сахия“ (Мэнэстиря) в документах	192
М. МОРАРУ, Документы касающиеся кинематографии в нашей стране (1904—1905 гг.)	227
М. АПОСТОЛ, Исторические свидетельства	233
ИОН САБЭУ, Социальные и политические волнения в горах Апусени, в 1790 г.	236
Г. ДУЗИНКЕВИЧ, К технике составления каталогических и инвентарных карточек на документы Трансильвании	252
КАРОЛ САС, Заметки о методах регистрации в архиве Управы города Бая Маре и Префектуры Комитета Марамуреш	270
И. ЛЕОНТЕ, Княжеский Совет Валахии 1601—1611 гг.	283

ХРОНИКА

Конференция чехословацких архивов, Прага, 10 — 11 сентября 1958 г. (ИОН ПАРАСКИВ)	298
Новое архивоведение в Китайской Народной Республике (В. ТРАНДАФ)	305

РЕЦЕНЗИИ, БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Г. А. БЕЛОВ и сотр., Теория и практика архивного дела в СССР, Москва, 1958 г. (А. ДАМАСКИН)	309
Archivmitteilungen, 1—4/1958 (Т. КАРАПАЛЯ)	316
Archivni Časopis, 1—4/1958 (ТР. ИОНЕСКУ-НИШКОВ)	322
Une Table Ronde utile à l'histoire, Paris, 1958 (М. ФЭНЕСКУ)	324
Archivum, VI, 1956 (И. РЭДУЛЕСКУ)	331
Scriptores Byzantini, I, II, (Н. ГРИГОРАШ)	336
Übersicht über die Bestände des Deutschen Zentralarchivs Potsdam (ГЕРАРД ФЕРЕНЦ)	339
М. ГУБОГЛУ, Турецко-османская палеография и дипломатика Бухарест, 1958 г. (К. ШЕРБАН)	340

REVISTA ARHIVELOR
ORGANE DE LA DIRECTION GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT
DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

Publication semestrielle — nouvelle série, en 350 pages.

Rédaction : București, Str. Arhivelor nr. 2 — Téléphone 13.37.77

S O M M A I R E

	<u>Page</u>
* * * <i>Documents concernant la lutte des masses ouvrières, sous la direction du Parti Communiste Roumain, contre la guerre antisoviétique et l'occupation hitlérienne et pour créer les conditions de l'accomplissement de l'acte révolutionnaire du</i> 23 Août 1944	3
AL. MUREȘANU, ministre adjoint de l'intérieur, <i>Problèmes actuels de l'activité archivistique dans notre pays</i>	35
ION PARASCHIV, <i>La contribution de l'archivistique au resserrement des relations culturelles entre les pays du camp socialiste</i>	44

ÉTUDES

MANEA MANESCO, membre correspondant de l'Académie de la R.P.R., <i>Le Centenaire de la statistique roumaine</i>	58
GH. UNGUREANU, <i>Relativement à la sélection des archives et l'élimination des matériaux inutiles</i>	91

DISCUSSIONS, NOTES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS

T. SÎRBU, <i>Documents relatifs à l'activité du Comité Unioniste de la ville de Buzău (mars-septembre 1857)</i>	109
GH. UNGUREANU, <i>Les paysans de Moldavie et l'Union des Pays Roumains</i>	125
M. FANESCO, <i>Documents de l'exposition organisée par la Direction Générale des Archives d'État à l'occasion du Centenaire de l'Union des Pays Roumains</i>	135
DAN BERINDEI, <i>Les gouvernements d'Alexandru Ioan Cuza (1859—1866). Listes des ministres</i>	147
C. TIMARU, <i>Observations sur l'enseignement professionnel des archivistes</i>	164
I. IONAȘCO, <i>Nouvelles données statistiques sur la ville de Bucarest entre 1810—1818 recueillies dans les archives de Moscou</i>	175
V. TRANDAF, P. MATEI, <i>L'exploitation agricole d'état „Alexandru Sabia” (Mănăstirea) d'après les documents</i>	192
M. MORARU, <i>Documents relatifs à la cinématographie de notre pays (1904—1905)</i>	227
M. APOSTOL, <i>Témoignages historiques</i>	233
ION SABĂU, <i>Mouvements sociaux et politiques dans les Monts Apuseni de l'année 1790</i>	236
GH. DUZINCHEVICI, <i>Contributions à la technique de la rédaction des fiches de catalogue et d'inventaire pour les documents de Transylvanie</i>	252
CAROL SZÁSZ, <i>Observations sur les méthodes de classement dans l'archive de la mairie de la ville de Baia Mare et de la préfecture du département de Maramureș</i>	270
I. LEONTE, <i>L'ancien gouvernement de la Valachie entre les années 1601—1611</i>	283

CHRONIQUE

<i>La conférence des Archives Tchécoslovaques — Prague, 10—11 septembre 1958</i> — ION PARASCHIV	298
<i>La nouvelle archivistique dans la R. P. Chinoise — V. TRANDAF</i>	305

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

G. A. BELOV <i>et collab.</i> , La théorie et la pratique dans le travail archivistique de l'U.R.S.S. — Moscou, 1958 (A. DAMASCHIN)	309
Archivmitteilungen, nr. 1—4/1958 (T. CARAPALEA)	316
Archivni Casopis, nr. 1—4/1958 (TR. IONESCU-NIȘCOV)	322
Une Table Ronde utile à l'histoire, Paris, 1958 (M. FĂNESCO)	324
Archivum, VI, 1956 (I. RĂDULESCO)	331
Scriptores Byzantini, I, II (N. GRIGORAȘ)	336
Aperçu sur les fonds de l'Archive Centrale Allemande de Potsdam (GERARD FERENCZ)	339
M. GUBOGLU, La paléographie et la diplomatique turco-osmane, Buc., 1958 (C. ȘERBAN)	340

E R A T Ă

<u>Pagina</u>	<u>Rîndul</u>	<u>În loc de</u>	<u>Se va citi</u>
28	4 de jos	Se citește în locul rîndului 5 de jos și invers.	
63	7	altor sate	altor state
144	9 de jos	„S-a citit în Adunare de către Măria sa Domnitorul în ziua de 24 ianuarie 1862”,	„S-a dat citire în seanța de luni la 11 decembrie 1861”,
286	14	Efremia	Eremia
289	4 de jos	Dan este vornic	Dan este mare vornic
296	5	24 ianuarie.	24 iunie.
329	col. 2, 43	R. F. Germane.	R. D. Germane.

I. P. 2, c. 1823

Lei 12